

**ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ**

9

ΑΣΚΗΤΙΚΑ Β'

ΚΕΙΜΕΝΟΝ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

"Υπό

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΡΑΚΟΛΗ
Διδάκτορος Θεολογίας - Φιλολόγου

Ἐπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ & ΣΤΕΡ. Ν. ΣΑΚΚΟΣ
Καθηγηταὶ Πανεπιστημίου

Ἐπιμεληταὶ

**ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ Ὅφηγητής τῆς Θεολογίας
ΒΑΣ. Σ. ΨΕΥΤΟΓΚΑΣ Διδάκτωρ τῆς Θεολογίας**

Ε Π Ε

**ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1973**

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

9

ΑΣΚΗΤΙΚΑ Β'

ΑΣΚΗΤΙΚΑ Β'

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ
ΑΣΚΗΤΙΚΑ Β'

1

ΟΡΟΙ ΚΑΤ' ΕΠΙΤΟΜΗΝ

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

‘Ο φιλάνθρωπος Θεός, ὁ διδάσκων ἀνθρώπον γνῶσιν,
τοῖς μὲν τὸ διδασκαλικὸν πεπιστευμένοις χάρισμα παραγγέλ-
λει διὰ τοῦ ἀποστόλου ἐμμένειν τῇ διδασκαλίᾳ, τοῖς δὲ χρι-
ζουσι τῆς ἐκ τῶν θείων διδαγμάτων οἰκαδομῆς διὰ Μωυσέως
5 παραινεῖ λέγων· «Ἐπερώτησον τὸν πατέρα σου καὶ ἀναγγελεῖ
σοι, τὸν πρεσβυτέρον σου καὶ ἐροῦσί σοι». Διόπερ ἀνάγκη
ἡμᾶς μέν, τὸν τὴν διακονίαν τοῦ λόγου πεπιστευμένους, ἐν
παντὶ καιρῷ προθύμους εἶναι πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ψυχῶν
καὶ τὰ μὲν ἐν κοινῷ τῇ Ἑκκλησίᾳ πάσῃ διαμαρτύρασθαι, τὰ
10 δὲ ἴδια ἔκάστω τῶν προσιόντων παρέχειν ἑαυτοὺς κατ' ἔξου-
σίαν ἐπερωτᾶν τά τε πρὸς ὑγείαν τῆς πίστεως καὶ ἀλήθειαν
τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πο-
λιτείας, ἐξ ὧν ἀμφοτέρων δ τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπος βεβαίως τε-
λειοῦται, ἡμᾶς δὲ μηδὲν ἄκαρπον παριέναι, μηδὲν ἀργὸν ἑαν-
15 τοῖς, ἀλλὰ πρὸς οὓς ἐν τῷ κοινῷ μανθάνετε καὶ ἴδιᾳ περὶ τῶν

1. Εἰς ώρισμένα χειρόγραφα δὲν ὑπάρχει αὐτὸς τὸ προοίμιον, οἱ δὲ
“Οροι κατὰ πλάτος ἀποτελοῦν ἔνα σῶμα μὲ τοὺς “Ορους κατ’ ἐπιτομήν.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ
ΑΣΚΗΤΙΚΑ Β'

1

ΟΡΟΙ ΚΑΤ' ΕΠΙΤΟΜΗΝ

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ¹

‘Ο φιλάνθρωπος Θεός, ποὺ διδάσκει τὸν ἀνθρωπὸν τὴν γνῶσιν², παραγγέλλει διὰ τοῦ ἀποστόλου εἰς μὲν τοὺς ἐμπεπιστευμένους τὸ διδασκαλικὸν χάρισμα νὰ μένουν σταθεροὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν³, τοὺς ἔχοντας δὲ ἀνάγκην τῆς οἰκοδομῆς ἐκ τῶν θείων διδαγμάτων προτρέπει διὰ τοῦ Μωσέως μὲ τοὺς ἔξῆς λόγους: «ἐπερώτησον τὸν πατέρα σου καὶ θὰ ἀναγγείλῃ εἰς σέ, τοὺς πρεσβυτέρους σου καὶ θὰ εἴπουν εἰς σέ»⁴. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν ἡμεῖς ποὺ εἴμεθα ἐμπεπιστευμένοι τὴν διακονίαν τοῦ λόγου, νὰ εἴμεθα πάντοτε πρόθυμοι διὰ τὴν καθοδήγησιν καὶ τελείωσιν τῶν ψυχῶν σας· καὶ ἀλλοτε μὲν νὰ δμολογῶμεν μετὰ παρρησίας ἐνώπιον ὅλης τῆς Ἑκκλησίας, ἀλλοτε δὲ νὰ ἐπιτρέπωμεν ἴδιαιτέρως εἰς ἔκαστον ἐκ τῶν προσερχομένων νὰ μᾶς ἐρωτᾷ κατὰ βούλησιν καὶ ὡς πρὸς αὐτὰ ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὴν ὁρθότητα τῆς πίστεως καὶ ὡς πρὸς αὐτὰ ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀλήθειαν τῆς ζωῆς ποὺ ὑπαγορεύει τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, διότι μὲ αὐτὰ τὰ δύο δὲ ἀνθρώπος τοῦ Θεοῦ τελειοῦται σταθερά. Σεῖς πάλιν νὰ μὴ ἀφήνετε τίποτε ἀκαρπὸν, τίποτε ἀνεκτέλεστον διὰ τοὺς ἑαυτούς σας,

2. Ψαλ. 93, 10.

3. Ρωμ. 12, 7· Α' Τιμ. 1, 3.

4. Δευτ. 32, 7.

συμφερόντων ἐπερωτᾶν καὶ πᾶσαν σχολὴν τοῦ βίου πρὸς τὸ χρήσιμον διατίθεσθαι. Εἰ οὖν εἰς τοῦτο συνήγαγεν ἡμᾶς ὁ Θεός, καὶ ἡσυχία πολλὴ ἀπὸ τῶν ἔξωθεν θορύβων ἐστί, μήτε πρὸς ἑτέραν τινὰ ἐργασίαν τρεπώμεθα μήτε ὥπνῳ πάλιν παρα-
5 δῦμεν τὰ σώματα, ἀλλ’ ἐν τῇ μεοίμνῃ καὶ ἔξετάσει τῶν ἀναγ-
καίων τὸ λειπόμενον μέρος τῆς νυκτὸς διενέγκωμεν πληροῦντες
τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ μακαρίου Δαβὶδ, δτι πὲν νόμῳ Κυρίου μελε-
τήσει ἡμέρας καὶ νυκτός».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Α'

Εἴ ἔξεστιν, ἢ συμφέρει τινὶ ἑαυτῷ, ἐπιτρέπειν καὶ ποιεῖν ἡ
10 λέγειν ἀ νομίζει καλά, ἀνευ τῆς μαρτυρίας τῶν θεοπνεύστων
Γραφῶν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λέγοντος περὶ μὲν
τοῦ ἀγίου Πνεύματος «Οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ’ ἑαυτοῦ, ἀλλ’ δσα
ἀν ἀκούσῃ, ταῦτα λαλήσει», περὶ δὲ ἑαυτοῦ «Οὐ δύναται ὁ
15 Υἱὸς ποιεῖν ἀφ’ ἑαυτοῦ οὐδέν», καὶ πάλιν «Οτι ἐγὼ ἔξ ἐμαυτοῦ
οὐκ ἐλάλησα, ἀλλ’ δ πέμψας με Πατήρ, αὐτός μοι ἐντολὴν ἔδω-
κε τί εἴπω καὶ τί λαλήσω· καὶ οἶδα δτι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ ζωὴ
αἰώνιος ἔστι· ἀ οὖν λαλῶ ἐγώ, καθὼς εἰρηκέ μοι ὁ Πατήρ,
οὕτω λαλῶ», τὶς ἀν εἰς τοσαύτην ἔξελθῃ μανίαν, ὥστε ἀφ’ ἑα-
20 τοῦ τολμῆσαι τι καὶ μέχρις ἐννοίας λαβεῖν, δς ὀδηγοῦ μὲν τοῦ
ἀγίου καὶ ἀγαθοῦ Πνεύματος χρείαν ἔχει, ἵνα κατευθυνθῇ εἰς
τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας κατά τε τοῦν καὶ λόγον καὶ πρᾶξιν, τυ-

ἀλλά, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ποὺ διδάσκεσθε ἀπὸ κοινοῦ, νὰ ἐρωτᾶτε καὶ ίδιαιτέρως διὰ πράγματα ἐποικοδομητικὰ καὶ νὰ διαθέτετε τὸν χρόνον τῆς ἀναπαύσεως διὰ τὴν ὠφέλειάν σας.

Ἐὰν λοιπὸν δὲ Θεὸς μᾶς συνήγαγε πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν, ὑπάρχει δὲ μεγάλη ἡσυχία ἐδῶ ἀπὸ τούς ἔξωτερικούς θορύβους, ἃς μὴ τραπένμεν εἰς ἄλλην ἐργασίαν καὶ ἃς μὴ παραδώσωμεν τὰ σώματά μας εἰς τὸν ὑπνον, ἀλλὰ ἃς περάσωμεν τὴν ὑπόλοιπον νύκτα μεριμνοῦντες καὶ ἔξετάζοντες τὰ ἀναγκαῖα, πληροῦντες ἔτσι τὸν λόγον τοῦ μακαρίου Δαβὶδ· «ἐν τῷ νόμῳ τοῦ Κυρίου θὰ μελετήσῃ ἡμέραν καὶ νύκτα»⁵.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 1

Ἐὰν εἶναι δυνατὸν ἡ συμφέρη εἰς κάποιον νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς τὸν ἑαυτόν του νὰ πράττῃ καὶ νὰ λέγῃ δσα νομίζει καλά, χωρὶς τὴν μαρτυρίαν τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν⁶.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς λέγει περὶ μὲν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὅτι «δὲν θὰ λαλήσῃ ἀφ’ ἑαυτοῦ, ἀλλ’ δσα ἀκούσῃ, ταῦτα θὰ λαλήσῃ»⁷, περὶ δὲ τοῦ ἑαυτοῦ του ὅτι «δὲν δύναται δὲν οὐδὲν οὐδὲν»⁸ καὶ «ὅτι ἔγώ ἔξ ἐμαυτοῦ δὲν ἔλαλησα, ἀλλ’ δ πέμψας με Πατήρ, αὐτὸς ἐντολὴν ἔδωκεν εἰς ἐμὲ τί νὰ εἴπω καὶ τί νὰ λαλήσω· καὶ γνωρίζω ὅτι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ εἶναι ζωὴν αἰώνιος· δσα λοιπὸν λαλῶ ἔγώ, καθὼς εἴπεν εἰς ἐμὲ δ Πατήρ, οὕτω λαλῶ»⁹. ‘Υστερα ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοὺς τοῦ Κυρίου, ποῖος θὰ εἶναι τόσον παράφρων, ὡστε νὰ τολμήσῃ καὶ νὰ σκεφθῇ ἀκόμη κάτι ἀφ’ ἑαυτοῦ, τὴν στιγμὴν ποὺ ἀφ’ ἔνδος μὲν χρειάζεται ὡς δδηγὸν τὸ ἄγιον καὶ ἀγαθὸν Πνεῦμα, διὰ νὰ κατευθυνθῇ εἰς τὴν δδὸν τῆς ἀληθείας καὶ μὲ τὴν

6. Ἐδῶ βλέπομεν σαφῶς πόσον ἡ σκέψις τοῦ Βάσιλείου ἔξαρτᾶται ἀπὸ τὰς Γραφάς.

7. Ἡω. 16, 13.

8. Ἡω. 5, 19.

9. Ἡω. 12, 49–50.

φλός δὲ καὶ ἐν σκύτει διάγει ἀνευ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ φωτίζοντος, ὥσπερ ἀκτῖσι, ταῖς ἑαυτοῦ ἐντολαῖς; «Ἡ γὰρ ἐντολὴ Κυρίου», φησί, «τηλανγής, φωτίζοντα δοφθαλμούς». Ἐπειδὴ δὲ τῶν ἐν ἡμῖν 5 στρεφομένων πραγμάτων ἡ δημάτων τὰ μέν ἔστιν ὑπὸ τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ διεσταλμένα, τὰ δὲ σεσιωπημένα, περὶ μὲν τῶν γεγραμμένων οὐδεμία ἔξονσία δέδοται καθόλου οὐδενὶ οὕτε ποιῆσαι τι τῶν κεκωλυμένων οὕτε παραλεῖψαι τι τῶν προστεταγμένων, τοῦ Κυρίου ἀπαξ παραγγεί-
10 λαντος καὶ εἰπόντος· «Καὶ φυλάξῃ τὸ ἔῆμα, δὲ ἐντέλλομαι σοι σήμερον· οὐ προσθήσεις ἐπ' αὐτῷ καὶ οὐκ ἀφελεῖς ἀπ' αὐτοῦ». «φοβερὰ γάρ τις ἐκδοχὴ κρίσεως καὶ πυρὸς ζῆλος ἐσθίειν μέλλοντος» τοὺς τοιοῦτόν τι τολμῶντας· περὶ δὲ τῶν σεσιωπημένων κανόνα ἡμῖν ἔξέθετο δὲ ἀπόστολος Παῦλος εἰπών· «Πάντα 15 μοι ἔξεστιν, ἀλλ’ οὐ πάντα οἰκοδομεῖ. Μηδεὶς τὸ ἔαυτοῦ ζητείτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἐτέρου ἔκαστος». «Ωστε παντὶ λόγῳ ἐπάναγκες ἡ ἡ τῷ Θεῷ ὑποτάσσεσθαι κατὰ τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ ἡ ἄλλοις διὰ τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ. Γέγραπται γάρ· «Ὑποτασσόμενοι ἀλλήλοις ἐν φόβῳ Χριστοῦ». Καὶ δὲ Κύριός φησιν· «Ο θέ-
20 λων ἐν ὑμῖν εἶναι μέγας ἔστω πάντων ἔσχατος καὶ πάντων δοῦλος»· ἀπηλλοτριωμένος δηλονότι τῶν ἴδιων θελημάτων κατὰ μίμησιν αὐτοῦ τοῦ Κυρίου λέγοντος· «Καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός».

10. Ψαλ. 18, 9.

11. Δευτ. 4, 2. Τὸ χωρίον αὐτὸ διαρατίθεται ὑπὸ τοῦ Βασιλείου κατὰ τρόπου ἐλεύθερον.

σκέψιν καὶ μὲ τούς λόγους καὶ μὲ τὰ ἔργα του, ἀφ' ἐτέρου δὲ εἶναι τυφλὸς καὶ ζῆται εἰς τὸ σκότος χωρὶς τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης, αὐτὸν δηλαδὴ τὸν Κύριόν μας Ἰησοῦν Χριστόν, ποὺ φωτίζει, ως μὲ ἀκτῖνας, μὲ τὰς ἐντολάς του; Διότι λέγει ἡ Γραφὴ διτὶ «ἡ ἐντολὴ Κυρίου εἶναι φεγγοβόλος, φωτίζουσα ὀφθαλμούς»¹⁰.

Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ πράγματα καὶ οἱ λόγοι ποὺ χρησιμοποιοῦμεν, ἄλλα μὲν ἀναπτύσσονται ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ἀγίαν Γραφήν, ἄλλα δὲ παραλείπονται, δι' ὃσα εἶναι γραμμένα εἰς αὐτὴν εἰς κανένα δὲν ἔχει δοθῆ κανένα δικαίωμα οὔτε νὰ πράξῃ κάτι ἀπηγορευμένον οὔτε γὰ παραλείψῃ κάτι προστεταγμένον, - διότι ὁ Κύριος παρήγγειλε καὶ εἶπε· «καὶ θὰ φυλάξῃς τὴν ἐντολήν, τὴν δποίαν προστάζω εἰς σὲ σήμερον· δὲν θὰ προσθέσῃς εἰς αὐτὴν καὶ δὲν θὰ ἀφαιρέσῃς ἀπ' αὐτῆς»¹¹, «διότι φοβερὰ ἀναμονὴ κρίσεως καὶ ἔξαψις πυρὸς πρόκειται νὰ καταφάγῃ» τοὺς τολμῶντας κάτι παρόμοιον¹². Διὰ τὰ παραλειπόμενα ὅμως εἰς τὴν Γραφήν ὁ ἀπόστολος Παῦλος διετύπωσε δι' ἡμᾶς τὸν ἔξῆς κανόνα· «πάντα εἶναι ἐν τῇ ἔξουσίᾳ μου, ἀλλὰ δὲν οἰκοδομοῦν πάντα. Κανεὶς δὲς μὴ ζητῇ τὸν συμφέροντου, ἀλλ’ ἔκαστος τὸν συμφέρον τοῦ ἀλλοῦ»¹³. «Ωστε εἶναι ἀνάγκη μὲ κάθε τρόπον ἡ νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς τὸν Θεόν, σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολήν του, ἡ εἰς ἀλλους ἔξ αιτίας τῆς ἐντολῆς του, διότι ἀναφέρεται εἰς τὴν Γραφήν· «ὑποτασσόμενοι εἰς ἀλλήλους ἐν φόβῳ Χριστοῦ»¹⁴. Καὶ ὁ Κύριος λέγει· «ὁ θέλων μεταξὺ ὑμῶν νὰ εἶναι μέγας δὲς εἶναι πάντων ἔσχατος καὶ πάντων δοῦλος»¹⁵, ποὺ σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ εἶναι ἀποξενωμένος ἀπὸ τὰ ίδια του θελήματα, μιμούμενος τὸν Κύριον, ποὺ λέγει· «ἔχω καταβῆ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ὅχι διὰ νὰ κάμνω τὸ θέλημά μου, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός»¹⁶.

12. Βλ. Ἔβρ. 10, 27.

13. Α' Κορ. 10, 23—24.

14. Ἔφ. 5, 21.

15. Μάρκ. 9, 35.

16. Ἰω. 6, 38.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Β'

Ποίαν διμολογίαν ἀπαιτεῖσθαι δεῖ παρ' ἄλληλων τοὺς ἐπὶ τὸ αὐτὸν ζῆν κατὰ Θεὸν βουλομένους.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὴν ύπὸ τοῦ Κυρίου παντὶ τῷ προσερχομένῳ προταθεῖσαν εἰπόντος «Εἴ τις θέλει δπίσω μον ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθιος ἁυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθείτω μοι». Τούτων δὲ ἔκαστον οἷαν ἔχει δύναμιν εἰρηται ἐν τῷ περὶ αὐτοῦ ἔρωτίματι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Γ'

Τὸν ἀμαρτάνοντα πῶς ἐπιστρέψομεν, ή μὴ ἐπιστρέφοντα πῶς ἔχειν χρή.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

10 *Ως προστετάγμεθα ύπὸ τοῦ Κυρίου εἰπόντος «Ἐὰν ἀμάρτη ὁ ἀδελφός σου, ὅπαγε, ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου. Ἐάρ σου ἀκούσῃ, ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου· ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σοῦ ἔτι ἕνα ή δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων η τριῶν σταθῇ πᾶν ὅῆμα. Ἐὰν δὲ παρακούσῃ αὐτῶν εἰπὲ τῇ ἐκκλησίᾳ· ἐὰν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὡς ὁ ἔθνικὸς καὶ ὁ τελώνης». Ἐὰρ ἀρα γένηται τοῦτο, «Ἀρκετὸν τῷ τοιούτῳ η ἐπιτιμία αὗτη η ύπὸ τῶν πλειόνων», τοῦ ἀποστόλου γράψαντος «Ἐλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον ἐν πάσῃ μακροθυμίᾳ καὶ διδαχῇ», καὶ πάλιν «Ἐὶ 20 δέ τις οὐχ ὑπακούει τῷ λόγῳ ήμῶν διὰ τῆς ἐπιστολῆς, τοῦτο σημειοῦσθε καὶ μὴ συναναμίγνυσθε αὐτῷ, ἵνα ἐντραπῇ».*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 2

Ποίαν διμολογίαν πρέπει νὰ δίδουν ὁ Ἰησος εἰς τὸν ἄλλον οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ ζοῦν κατὰ Θεόν εἰς τὸ αὐτὸν μέρος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πρέπει νὰ δίδουν τὴν διμολογίαν ποὺ ἔπρότεινεν ὁ Κύριος εἰς κάθε προσερχόμενον, ὅταν εἴπεν· «ἐάν τις θέλῃ νὰ ἔλθῃ δπίσω μου, ἀς ἀπαρνηθῇ ἐαυτὸν καὶ ἀς ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀς μὲ ἀκολουθῇ»¹⁷. Ποίαν Ισχὺν ἔχει ἔκαστος ἐκ τῶν λόγων τούτων ἔχει λεχθῆ εἰς τὸ σχετικὸν ἐρώτημα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 3

Πῶς θὰ ἐπιταναφέρωμεν τὸν ἀμαρτάνοντα, ή, ἐὰν δὲν ἐπιστρέφῃ, πῶς πρέπει νὰ τοῦ συμπεριφερώμεθα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Οπως ἔχομεν λάβει ἐντολὴν ἀπὸ τὸν Κύριον, ποὺ εἶπεν· «ἐὰν ἀμαρτήσῃ ὁ ἀδελφός σου, ὑπαγε καὶ ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου. Ἐὰν σὲ ἀκούσῃ, ἐκέρδησε τὸν ἀδελφόν σου· ἐὰν ὅμως δὲν ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σοῦ ἀκόμη ἔνα ή δύο, διὰ νὰ εἰναι ἔγκυρος κάθε λόγος, βεβαιούμενος διὰ στόματος δύο ή τριῶν μαρτύρων. Ἐὰν δὲ παρακούσῃ τούτους, νὰ ἀναφερθῆται εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐὰν ὅμως παρακούσῃ καὶ τὴν ἐκκλησίαν, ἀς εἰναι διὰ σὲ ὡς ὁ ἔθνικὸς καὶ ὁ τελώνης»¹⁸. Ἐὰν λοιπὸν γίνη τοῦτο, «ἀρκετὴ εἰναι δι’ αὐτὸν ἡ τιμωρία αὐτῆ ἐκ μέρους τῶν πολλῶν»¹⁹, διότι ἔγραψεν ὁ ἀπόστολος· «ἔλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον μετὰ πάστης μακροθυμίας καὶ διδασκαλίας»²⁰ καὶ· «ἐὰν δὲν ὑπακούῃ τις εἰς τὸν λόγον ἡμῶν αὐτῆς τῆς ἐπιστολῆς, νὰ τὸν σημειώνετε καὶ νὰ μὴ συναναστρέφεσθε μετ’ αὐτοῦ, διὰ νὰ ἐντραπῆ»²¹.

20. Β' Τιμ. 4, 2.

21. Β' Θεσσ. 3, 14.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Δ'

Ἐάν τις καὶ εἰς τὰ μικρὰ ἀμαρτήματα στενοχωρῇ τοὺς ἀδελφὸντας λέγων δτὶ ὁφείλετε μετανοῆσαι, μήποτε καὶ αὐτὸς ἄσπλαγχνός ἐστι καὶ τὴν ἀγάπην καταλύει.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦ Κυρίου διαβεβαιωσαμένου μὲν δτὶ «Ἴῶτα ἐν ἣ μίᾳ 5 κεραίᾳ οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἔως ἂν πάντα γένηται», ἀποφηναμένου δὲ δτὶ «Πᾶν δῆμα ἀργόν, δὲ ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἀνθρώποι, ἀποδώσοντι περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως», οὐδενὸς δεῖ καταφρονεῖν ως μικροῦ. «Ο γὰρ καταφρονῶν πράγματος», φησί, «καταφρονηθήσεται ὑπ’ αὐτοῦ». Ἀλλως τε 10 ποῖον ἀμάρτημα μικρὸν τολμήσει τις εἰπεῖν, τοῦ ἀποστόλου ἀποφηναμένου δτὶ «διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις»; Εἴ δὲ τὸ κέντρον τοῦ θανάτου ἡ ἀμαρτία, οὐχ ἥδε ἡ ἥδε, ἀλλὰ τῷ ἀδιορίστῳ δηλονότι πᾶσα ἀμαρτία, ἄσπλαγχνός ἐστιν ὁ ἐφησυχάζων, οὐχ ὁ ἐλέγχων, ὥσπερ ὁ τὸν ἴὸν ἐνα- 15 φεὶς τῷ δηχθέντι ὑπὸ ιοβόλου, οὐχ ὁ ἐξαίρων. Καὶ τὴν ἀγάπην δὲ οὗτος καταλύει. Γέγραπται γάρ· «Ος φείδεται τῆς βακτηρίας, μισεῖ τὸν ἑαυτοῦ νίόν· ὁ δὲ ἀγαπῶν ἐπιμελῶς παιδεύει».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ε'

Πῶς ὁφείλει τις μετανοῆσαι ἐφ’ ἑκάστῳ ἀμαρτήματι καὶ ποίους ἐπιδείξασθαι καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας.

22. Ματθ. 5, 18. Περὶ τῆς ὁρθῆς ἐρμηνείας τοῦ χωρίου βλ. Σ. Ν. Σάκκου, Περὶ τῆς μεταφράσεως τῆς Κ. Διαθήκης, τεῦχος Α', Ἀθῆναι 1970, σελ. 16–20.

23. Ματθ. 12, 36. Περὶ τῆς ὁρθῆς ἐρμηνείας τοῦ χωρίου βλ. Σ. Ν. Σάκκου, ἔνθ' ἀν., σελ. 31–32.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 4

Ἐὰν κάποιος στενοχωρῇ τοὺς ἀδελφούς καὶ εἰς τὰ μικρὰ ἀμαρτήματα, λέγων· «ὅφείλετε νὰ μετανοήσετε», μήπως καὶ αὐτὸς εἶναι ἀσπλαγχνος καὶ καταλύει τὴν ἀγάπην;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ο Κύριος διεβεβαίωσεν ὅτι «ἴνα ιῶτα ἢ ἔνα γράμμα δὲν θὰ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἔως ὅτου ἐκπληρωθοῦν πάντα»²² καὶ διεκήρυξεν ὅτι «διὰ πᾶσαν ἀστήρικτον κρίσιν, τὴν ὅποιαν θὰ λαλήσουν οἱ ἄνθρωποι, θὰ ἀποδώσουν λόγον περὶ αὐτῆς ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως»²³. Ὡς ἐκ τούτου τίποτε δὲν πρέπει νὰ περιφρονοῦμεν ὡς μικρόν, διότι κατὰ τὴν Γραφὴν «ὁ καταφρονῶν κάτι θὰ καταφρονηθῇ ὑπ’ αὐτοῦ»²⁴. Ἀλλως τε ποῖον ἀμάρτημα θὰ τολμήσῃ κανεὶς νὰ εἴπῃ μικρόν, δταν ὁ ἀπόστολος κατέστησε φανερὸν ὅτι «διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις»²⁵; Ἀφοῦ δὲ τὸ κέντρον τοῦ θανάτου εἶναι ἡ ἀμάρτια²⁶, ὅχι συγκεκριμένως αὐτὴ ἢ ἐκείνη, ἀλλὰ ἀπροσδιορίστως κάθε ἀμάρτια, ἀσπλαγχνος εἶναι ὅχι ὁ ἐλέγχων, ἀλλ’ ὁ σιωπῶν, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι ἀσπλαγχνος ἐκεῖνος ποὺ ἀφήνει τὸ δηλητήριον μέσα εἰς τὸν δηχθέντα ὑπὸ δηλητηριώδους ἐρπετοῦ, καὶ ὅχι ἐκεῖνος ποὺ τὸ βγάζει. Αὐτὸς ποὺ δὲν ἐλέγχει καταλύει καὶ τὴν ἀγάπην, διότι, ὅπως ἀναφέρει ἡ Γραφή, «ὁ φειδόμενος τῆς ράβδου μισεῖ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ὁ δὲ ἀγαπῶν παιδεύει αὐτὸν ἐπιμελῶς»²⁷.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 5

Πῶς ὁφείλει κάποιος νὰ μετανοήσῃ διὰ κάθε ἀμάρτημα καὶ ποίους καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας πρέπει νὰ ἐπιδείξῃ²⁸.

24. Παρ. 13, 13. 25. Ρωμ. 2, 23.

26. Α' Κορ. 15, 55. 27. Παρ. 13, 24.

28. Βλ. "Ορους κατὰ πλάτος 18, ὅπου τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς ἐρωτήσεως δὲν ἀπαντᾶται· ἐπαναλαμβάνεται δικαὶος καὶ ἀπαντᾶται εἰς τοὺς αὐτοὺς "Ορους 19.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὴν διάθεσιν ἀναλαβὼν τοῦ εἰπόντος· «Ἄδικίαν ἐμίσησα
καὶ ἐβδελυξάμην», καὶ ποιήσας τὰ ἐν τῷ ἔκτῳ ψαλμῷ καὶ ἐν
πολλοῖς ἄλλοις εἰρημένα καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου ὑπὲρ ἄλ-
λον ἡμαρτηκότος μεμαρτυρημένα τοῖς κατὰ Θεὸν λυπηθεῖσιν.
5 «Ἴδον γάρ», φησί, «τὸ κατὰ Θεὸν λυπηθῆναι πόσην κατειρ-
γάσατο ὑμῖν σπουδὴν, ἄλλὰ ἀπολογίαν, ἄλλὰ ἀγανάκτησιν,
ἄλλὰ φόβον, ἄλλὰ ἐπιπόθησιν, ἄλλὰ ἐκδίκησιν, ἄλλὰ ζῆλον.
Ἐν παντὶ συνεστήσατε ἑαυτοὺς ἀγνοὺς εἶναι ἐν τῷ πράγματι».
Καὶ πολυπλασιάσας τὸ ἀντίθετον κατόρθωμα, ὡς ὁ Ζακχαῖος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ζ'

10 ‘Ο λόγω ὅμοιογῶν μετανοεῖν, τὸ δὲ ἀμάρτημα μὴ διορ-
θούμενος, τίς ἐστιν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Περὶ τοῦ τοιούτου γεγράφθαι λογίζομαι· «Ἐάν σου δέηται
ὅ ἔχθρος μεγάλῃ τῇ φωνῇ, μὴ πεισθῆς αὐτῷ· ἐπτὰ γάρ εἰσι
πονηρίαι ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ» καὶ ἄλλαχοῦ· «Ὥσπερ κύων, δ-
15 ταν ἐπέλθῃ ἐπὶ τὸν ἑαυτοῦ ἐμετὸν καὶ μισητὸς γένηται, οὕτως
ἄνθρωπος τῇ ἴδιᾳ κακίᾳ ἀναστρέψας ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀμαρτίαν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ζ'

Τί τὸ κρῆμα τῶν ἐκδικούντων τοὺς ἀμαρτάνοντας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Βαρύτερον ἔκείνουν οἴμαι, περὶ οὗ εἴρηται δτι «Συμφέρει

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν διάθεσιν ἑκείνου ποὺ εἶπεν «έμίσησα καὶ ἐβδελυξάμην τὴν ἀμαρτίαν»²⁹, νὰ κάμη τὰ ὀναφερόμενα εἰς τὸν ἔκτον ψαλμὸν καὶ εἰς πολλοὺς δὲλλους, καὶ αὐτὰ ποὺ μαρτυροῦνται ἀπὸ τὸν ἀπόστολον ὅτι ἔγιναν ἀπὸ τοὺς λυπηθέντας κατὰ Θεὸν διὰ λογαριασμὸν κάποιοι δὲλλου ποὺ ἡμάρτησε. «Διότι ἴδού», λέγει, «τὸ ὅτι ἐλυπήθητε κατὰ Θεὸν πόσην σπουδὴν ἔδημιούργησεν εἰς ὑμᾶς καὶ ἀπολογίαν καὶ ἀγανάκτησιν καὶ φόβον καὶ πόθον καὶ ζῆλον καὶ ἐκδίκησιν. Κατὰ πάντα ἀπεδείξατε ὅτι εἰσθε καθαροὶ ὡς πρὸς αὐτὸν τὸ πρᾶγμα»³⁰. Πρέπει ἄκομη νὰ πολλαπλασιάσῃ τὴν ἀντίθετον ἀρετὴν, ὅπως ἔκαμεν δὲ Ζακχαῖος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 6

Τί ἀνθρωπος εἶναι ἑκείνος ποὺ μὲ τὸν λόγον δμολογεῖ μετάνοιαν, ἀλλὰ δὲν διορθώνει τὸ ἀμάρτημα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Περὶ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου σκέπτομαι ὅτι ἔχουν γραφῆ τὰ ἔξῆς· «ἔάν σὲ παρακαλῇ δὲ ἔχθρὸς μὲ δυνατὴν φωνὴν, μὴ πιστεύσῃς εἰς αὐτόν, διότι ὑπάρχουν ἐπτὰ πονηρίαι εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ»³¹ καὶ· «ὅπως δὲ κύων, ὅταν ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν ἔμετὸν αὐτοῦ καὶ γίνη μισητός, οὕτως εἶναι δὲ ἀνθρωπος δὲ ποιῶς ἔξ αἰτίας τῆς κακίας του ἐπιστρέφει εἰς τὴν ἀμαρτίαν αὐτοῦ»³².

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 7

Ποία εἶναι ἡ τιμωρία ἑκείνων ποὺ ὑπερασπίζονται τοὺς ἀμαρτάνοντας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Κατὰ τὴν γνώμην μου εἶναι βαρυτέρα ἑκείνου περὶ τοῦ δ-

31. Παρ. 26, 25.

32. Παρ. 26, 11.

αὐτῷ, ἵνα κρεμασθῇ μύλος δινικὸς περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ διφῆ εἰς τὴν θάλασσαν ἢ ἵνα σκανδαλίσῃ ἐν τῶν μικρῶν τούτων». Οὐκέτι γὰρ τὴν ἐπιτίμησιν εἰς διόρθωσιν, ἀλλὰ τὴν ἐκδίκησιν εἰς βεβαίωσιν τοῦ ἀμαρτήματος δὲ ἀμαρτήσας λαμ-
5 βάνει καὶ δλλοὺς εἰς τὰ δμοια πάθη προτρέπει, ὡς ἐφαρμόσαι τῷ ἐκδικοῦντι, εἰ μὴ ἐπιδείξηται καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας,
τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰρημένον, δτι «Ἐὰν δὲ ὁ ὀφθαλμός σου δὲ-
ξιὸς σκανδαλίζῃ σε, ἔξελε αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ. Συμφέρει
γάρ σοι ἵνα ἀπόληται ἐν τῶν μελῶν σου καὶ μὴ δλον τὸ σῶμά
10 σου βληθῆ εἰς τὴν γέενναν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Η'

Tὸν μετανοοῦντα γνησίως πῶς προσδέχεσθαι χρή.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ως δὲ Κύριος ἐδίδαξεν, εἰπὼν δτι «Συγκαλεῖται τοὺς φί-
λους καὶ τοὺς γείτονας λέγων· Συγχάρητέ μοι, δτι εὑρον τὸ
πρόβατόν μου τὸ ἀπολωλός».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Θ'

15 *Πρὸς τὸν ἀμετανόητα ἀμαρτάνοντα πῶς διατεθῶμεν.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ως δὲ Κύριος προσέταξεν, εἰπών· «Ἐὰν δὲ καὶ τῆς ἐκκλη-
σίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὡς δὲ ἔθνικὸς καὶ δὲ τελώνης», καὶ
ὡς δὲ ἀπόστολος ἐδίδαξε, γράψας· «Στέλλεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ παν-
τὸς ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος καὶ μὴ κατὰ τὴν παρά-
20 δοσιν, ἦν παρέλαθον παρ’ ἡμῶν».

ποίου ἔχει λεχθῆ ὅτι «συμφέρει εἰς αὐτὸν νὰ κρεμασθῇ περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ μυλόπετρα καὶ νὰ ριφθῇ εἰς τὴν θάλασσαν παρὰ νὰ σκανδαλίσῃ ἐνα τῶν μικρῶν τούτων»³³. Διότι δὲ ἀμαρτήσας δὲν δέχεται τὴν ἐπιτίμησιν πρὸς διόρθωσιν, ἀλλὰ τὴν ὑπεράσπισιν πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἀμαρτήματος, καὶ προτέπει καὶ ἄλλους εἰς τὰ ὅμοια πάθη, ὥστε διὰ τὸν συνήγορον τῆς ἀμαρτίας, ἐάν δὲν ἐπιδείξῃ καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας, νὰ ἀρμόσουν οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου· «Ἐάν δὲ δοφθαλμός σου δεξιὸς σὲ σκανδαλίζῃ, ἔκβαλε αὐτὸν καὶ ρίψον ἀπὸ σου. Διότι συμφέρει εἰς σὲ νὰ χαθῇ ἐν ἐκ τῶν μελῶν σου καὶ νὰ μὴ βληθῇ ὅλον τὸ σῶμά σου εἰς τὴν γέενναν»³⁴.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 8

Πῶς πρέπει νὰ προσδεχώμεθα τὸν μετανοοῦντα εἰλικρινῶς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Οπως ἐδίδαξεν δὲ Κύριος διὰ τῶν λόγων· «συγκαλεῖ τοὺς φίλους καὶ τοὺς γείτονας λέγων· συγχάρητέ μοι, διότι εὔρον τὸ πρόβατόν μου τὸ ἀπολωλός»³⁵.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 9

Πῶς πρέπει νὰ φερώμεθα πρὸς τὸν ἀμαρτάνοντα, ἀλλὰ μὴ μετανοοῦντα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Οπως προσέταξεν δὲ Κύριος διὰ τῶν λόγων· «Ἐάν δὲ παρακούσῃ καὶ τὴν ἐκκλησίαν, ἀς εἶναι διὰ σὲ ὡς δὲ ἔθνικός καὶ δὲ τελώνης»³⁶, καὶ ὅπως ἐδίδαξεν δὲ ἀπόστολος, ὅταν ἔγραψε· «νὰ ἀπομακρύνεσθε ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ, δὲ ὅποιος περιπατεῖ ἀτάκτως καὶ ὅχι κατὰ τὴν παράδοσιν τὴν ὅποιαν παρέλαβον παρ’ ἡμῶν»³⁷.

36. Ματθ. 18, 17.

37. Β' Θεσσ. 3, 6.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Γ'

Ψυχὴ ἐν ἀμαρτίαις πολλαῖς ταλαιπωρήσασα μετὰ ποταποῦ φόβου καὶ ποταπῶν δακρύων ὁφείλει ἀναχωρῆσαι τῶν ἀμαρτημάτων καὶ μετὰ ποίας ἐλπίδος καὶ διαθέσεως προσελθεῖν τῷ Θεῷ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

5 Πρῶτον μὲν ὁφείλει μισῆσαι τὸν κατεγγωσμένον ἑαυτῆς πρότερον βίον, καὶ τὴν μνήμην αὐτὴν σικχαίνοντας καὶ βδελυσσομένη γέγραπται γάρ· «Ἄδικίαν ἐμίσησα καὶ ἐβδελυξάμην, τὸν δὲ νόμον σου ἡγάπησα». ἐπειτα δὲ φόβον μὲν διδάσκαλον λαμβάνειν τὴν ἀπειλὴν τῆς αἰωνίου κρίσεως καὶ κολάσεως,
 10 δακρύων δὲ καιρὸν γνωρίζειν τὸν καιρὸν τῆς μετανοίας, ὡς ἐδίδαξεν ὁ Δαβὶδ ἐν τῷ ἔκτῳ ψαλμῷ, πληροφορηθεῖσα τὸν καθαρισμὸν τῶν ἀμαρτημάτων διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ μεγέθει τοῦ ἐλέους καὶ τῷ πλήθει τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ,
 15 τοῦ εἰπόντος δὲ «Ἐὰν ὅσιν αἱ ἀμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ· ἐὰν δὲ ὅσιν ὡς κόκκινον, ὡσεὶ ἔριον λευκανῶ». Τότε τὴν ἔξοντίαν καὶ τὴν δύναμιν λαβοῦσα τῆς πρὸς Θεὸν εὐἀρεστήσεως λέγει· «Τὸ ἐσπέρας αὐλισθήσεται κλαυθμὸς καὶ εἰς τὸ πρωὶ ἀγαλλίασις. Ἔστρεψας τὸν κοπετόν μου εἰς
 20 χαρὰν ἐμοὶ, διέρρηξας τὸν σάκκον μου καὶ περιέζωσάς με εὐφροσύνην, ὅπως ἀν ψάλῃ σοι ἡ δόξα μου». Καὶ οὕτω προσελθοῦσα, ψάλλει τῷ Θεῷ λέγοντα· «Ὑψώσω σε, Κύριε, δὰι ὑπέλαβές με καὶ οὐκ εὑφρανας τοὺς ἐχθρούς μου ἐπ' ἐμέ».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΑ'

Πῶς κατορθοῖ τις τὸ μῆσος πρὸς τὰ ἀμαρτήματα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 10

Μὲ ποίου εἴδους φόβον καὶ μὲ ποίου εἴδους δάκρυα ὀφείλει νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ ἄμαρτήματα ἢ ψυχὴ ποὺ ἐταλαιπωρήθη εἰς πολλὰς ἄμαρτίας, καὶ μὲ ποίαν ἔλπιδα καὶ διάθεσιν ὀφείλει νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν Θεόν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πρῶτα ὀφείλει νὰ μισήσῃ τὸ ἀποδοκιμασμένον παρελθόν της, σιχαινομένη καὶ ἀποστρεφομένη τὴν ἀνάμνησίν του, διότι ἡ Γραφὴ λέγει· «ἔμίσησα καὶ ἐβδελυξάμην τὴν ἀδικίαν, ἡγάπησα δὲ τὸν νόμον σου»³⁸. ἔπειτα ὀφείλει νὰ διδαχθῇ τὸν φόβον ἀπὸ τὴν ἀπειλὴν τῆς αἰωνίου κρίσεως καὶ κολάσεως, νὰ ἀναγνωρίζῃ δὲ ὡς καιρὸν δακρύων τὸν καιρὸν τῆς μετανοίας, ὅπως ἐδίδαξεν δὲ Δαβὶδ εἰς τὸν ἔκτον ψαλμόν. Αὐτὰ πρέπει νὰ γίνουν, ἀφοῦ ἡ ψυχὴ βεβαιωθῇ περὶ τοῦ καθαρισμοῦ τῶν ἄμαρτημάτων διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, μέσα εἰς τὸ μέγεθος τοῦ ἔλέους καὶ εἰς τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶπεν ὅτι «ἔὰν αἱ ἄμαρτίαι ὑμῶν εἴναι ὡς τὸ πορφυροῦν, θὰ τὰς λευκάνω ὡς χιόναι· ἔὰν δὲ εἴναι ὡς τὸ κόκκινον, θὰ τὰς λευκάνω ὡς ἔριον»³⁹. Τότε ἡ ψυχὴ, ἀφοῦ λάβῃ τὴν δύναμιν νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Θεόν, λέγει· «τὸ ἐσπέρας θὰ ἐγκατασταθῇ κλαυθμός καὶ τὸ πρωὶ ἀγαλλίασις. Μετέβαλες εἰς ἐμὲ τὸν θρῆνόν μου εἰς χαράν, ἔλυσες τὸν σάκκον μου καὶ μὲ περιέζωσες εὐφροσύνην, διὰ νὰ ψάλῃ εἰς σὲ ἡ δόξα μου»⁴⁰. Ἐτσι ἀφοῦ προσέλθῃ, ψάλλει εἰς τὸν Θεόν ὡς ἔξῆς· «θὰ σὲ μεγαλύνω, Κύριε, διότι μὲ ἀνύψωσες καὶ δὲν ηὔφρανες τοὺς ἔχθρούς μου ἐπ' ἐμέ»⁴¹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 11

Πῶς κατορθώνει κανεὶς νὰ μισήσῃ τὰ ἄμαρτήματα.

40. Ψαλ. 29, 6· 12· 13. 41. Ψαλ. 29, 2.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

·Αεὶ ἐκ τοῦ ἀηδοῦς καὶ λυπηροῦ ἀποτελέσματος τὸ μῖσος πρὸς τοὺς αἰτίους τῶν τοιούτων ἐγγίνεται. ·Ἐάν οὖν τις πληροφορηθῇ δσων καὶ ἡλίκων κακῶν γίνεται αἴτια τὰ ἀμαρτήματα, αὐτομάτως καὶ ἐνδιαθέτως πάσχει τὸ πρὸς αὐτὰ μῖσος, 5 οἷον ἔδειξεν ὁ εἰπών· «Ἀδικίαν ἐμίσησα καὶ ἐβδελυξάμην».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΒ'

Πῶς πληροφορηθῇ ἡ ψυχὴ ὅτι ἀφῆκεν αὐτῇ ὁ Θεός τὰ ἀμαρτήματα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

·Ἐὰν θεωρήσῃ ἑαυτὴν ἐν τῇ διαθέσει τοῦ εἰπόντος· «Ἀδικίαν ἐμίσησα καὶ ἐβδελυξάμην». ·Ο γάρ Θεός, ὑπὲρ τῆς ἀφέσεως τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων καταπέμψας τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱόν, τὸ δοσον ἐφ' ἑαυτῷ προλαβὼν πᾶσιν ἀφῆκεν. ·Επειδὴ δὲ ἔλεον καὶ κρίσιν ἄδει ὁ ἄγιος Δαβὶδ καὶ μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Θεός ἐλεήμων ἔστι καὶ δίκαιος, ἀνάγκη τὰ εἰρημένα ὑπό τε τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἀποστόλων εἰς τὸν περὶ μετανοίας 15 τόπους παρ' ἡμῶν γίνεσθαι, ἵνα τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ ἀναδειχθῇ καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ εἰς ἄφεσιν τῶν ἀμαρτιῶν τελειωθῇ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΓ'

Εἰ χρὴ τὸν μετὰ τὸ βάπτισμα ἔξαμαρτίσαντα ἀπογινώσκειν τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας, ἐν πλήθει κακῶν εὑρεθέντα· ἢ ἔως ποίου 20 μέτρου ἀμαρτιῶν ἐπελπίζειν χρὴ τῇ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίᾳ διὰ τῆς μετανοίας.

42. Ψαλ. 118, 163. 43. Ψαλ. 118, 163. 44. Ψαλ. 100, 1.

45. Εἰς τὸ ἔρώτημα αὐτὸν ὑπάρχει προφανῶς ἐπίδρασις τῆς γενικῆς δπόμψεως ποὺ ἐκυκλοφόρει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μέχρι τῶν μέσων τοῦ τρίτου

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸ δυσάρεστον καὶ λυπηρὸν ἀποτέλεσμα προκαλεῖ πάντοτε τὸ μῆσος πρὸς τοὺς προκαλοῦντας αὐτό. Ἐὰν λοιπὸν βεβαιωθῇ κανεὶς πόσα πολλὰ καὶ μεγάλα κακά προκαλοῦν τὰ ἀμαρτήματα, αὐτομάτως καὶ ἀπὸ μέσα του αἰσθάνεται πρὸς αὐτὰ τὸ μῆσος ποὺ ἔδειξεν ὁ ψαλμῳδὸς διὰ τῶν λόγων του «ἔμίσησα καὶ ἐβδελυξάμην τὴν ἀδικίαν»⁴².

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 12

Πῶς θὰ βεβαιωθῇ ἡ ψυχὴ ὅτι ὁ Θεὸς συνεχώρησε τὰ ἀμαρτήματά της.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν ἴδη τὸν ἔαυτόν της νὰ ἔχῃ τὴν διάθεσιν τοῦ εἰπόντος· «ἔμίσησα καὶ ἐβδελυξάμην τὴν ἀδικίαν»⁴³. Διότι ὁ Θεός, ποὺ ἔστειλε τὸν μονογενῆ του Υἱὸν διὰ τὴν ἀφεσιν τῶν ἀμαρτημάτων μας, ἔχει ἡδη συγχωρῆσει τὰς ἀμαρτίας ὅλων, ὃσον ἔξαρτᾶται ἀπὸ αὐτόν. Ἐπειδὴ ὁ ἄγιος Δαβὶδ ψάλλει τὸ ἔλεος καὶ τὴν κρίσιν⁴⁴ καὶ μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἔλεήμων καὶ δίκαιος, εἶναι ἀνάγκη νὰ κάμωμεν ὅτι εἴπαν περὶ μετανοίας οἱ προφῆται καὶ οἱ ἀπόστολοι, ὡστε νὰ φανερωθοῦν αἱ κρίσεις τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ τελειωθῇ τὸ ἔλεός του διὰ τῆς ἀφέσεως τῶν ἀμαρτιῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 13

Πρέπει δὲ ἀμαρτήσας μετὰ τὸ βάπτισμα, νὰ ἀπελπίζεται διὰ τὴν σωτηρίαν του, ἐὰν διαπράξῃ πλῆθος ἀμαρτιῶν; ἢ μέχρι ποίου ὅρίου ἀμαρτιῶν πρέπει νὰ ἀλπίζῃ εἰς τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς μετανοίας⁴⁵;

αἰῶνος, ὅτι δι’ ὧρισμένα ἀμαρτήματα δὲν ὑπάρχει μετάνοια εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἀλπίζῃ κανεὶς δι’ αὐτὰ εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως. Ἀποψις ἐσφαλμένη καὶ καταδικασθεῖσα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰ πλῆθος οἰκτιρμῶν Θεοῦ ἀριθμῆσαι καὶ μέγεθος ἐλέους Θεοῦ μετρῆσαι δυνατόν, ἐν συγκρίσει πλήθους καὶ μεγέθους ἀμαρτημάτων ἡ ἀπόγνωσις γινέσθω. Εἰ δὲ ταῦτα μέν, ὡς εἰκός, καὶ μέτρῳ ὑποβάλλεσθαι καὶ ἀριθμητὰ εἶναι συμβαίνει,
 5 Θεοῦ δὲ ἐλεος μετρῆσαι καὶ οἰκτιρμοὺς ἀριθμῆσαι ἀδύνατον, οὐκ ἀπογνώσεως καιρός, ἀλλ' ἐπιγνώσεως ἐλέους καὶ καταγνώσεως ἀμαρτημάτων, ὅν ἡ ἄφεσις πρόκειται ἐν τῷ αἷματι τοῦ Χριστοῦ, καθὼς γέγραπται. "Οτι δὲ οὐ χρὴ ἀπογινώσκειν διδασκόμεθα πολλαχοῦ μὲν καὶ πολυτρόπως, μάλιστα δὲ ἐκ
 10 τῆς παραβολῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς ἐπὶ τοῦ νίου τοῦ λαβόντος τὴν τοῦ πατρὸς οὐσίαν καὶ καταναλώσαντος εἰς ἀμαρτήμata. Οὗ ἡ μετάνοια οἴας καὶ δσης ἑορτῆς ἀξία γέγονεν, ἐξ αὐτῶν τῶν δημάτων τοῦ Κυρίου μανθάνομεν.
 Καὶ διὰ Ἡσαΐου δέ φησιν ὁ Θεός· «Ἐὰν ὥσιν αἱ ἀμαρτίαι ὑμῶν
 15 ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ· ἐὰν δὲ ὥσιν ὡς κόκκινον, ὡς ἔριον λευκανῶ». "Οπερ ὁφείλομεν εἰδέναι ἀληθὲς μόνον,
 ἐὰν ὁ τρόπος τῆς μετανοίας ἐκ διαθέσεως βδελυσσομένης τὴν ἀμαρτίαν ἀξιόλογος γένηται, καθὼς γέγραπται ἐν τε Παλαιᾷ
 καὶ Καινῇ Διαθήκῃ, καὶ ὁ καρπὸς ἀξιος, καθὼς εἴρηται ἐν τῷ
 20 περὶ τούτον ἐπερωτήματι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΔ'

Ἐκ ποίων καρπῶν ὁφείλει δοκιμάζεσθαι ἡ ἀληθὴς μετάνοια.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν εἰναι δύνατὸν νὰ ἀριθμήσωμεν τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ μετρήσωμεν τὸ μέγεθος τοῦ ἔλεους τοῦ Θεοῦ, ἃς ἀπογοητευώμεθα ἀνάλογα μὲ τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἀμαρτημάτων μας.

Ἐὰν δημοσίευτα μας, ὅπως εἰναι φυσικόν, συμβαίνῃ καὶ νὰ μετροῦνται καὶ νὰ ἀριθμοῦνται, ἐνῷ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ εἰναι ἀμέτρητον καὶ οἱ οἰκτιρμοί του ἀναρίθμητοι, δὲν ἔχομεν καιρὸν δι' ἀπόγνωσιν, ἀλλὰ δι' ἐπίγνωσιν τοῦ ἔλεους καὶ κατάκρισιν τῶν ἀμαρτημάτων, τῶν δποίων ἡ ἀφεσις, ὅπως λέγει ἡ Γραφή, ὑπάρχει εἰς τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. "Οτι δὲν πρέπει νὰ ἀπογοητευώμεθα, τὸ διδασκόμεθα εἰς πολλὰ σημεῖα καὶ μὲ πολλοὺς τρόπους, ἀλλ' ἴδιαιτέρως ἀπὸ τὴν παραβολὴν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ποὺ ἀναφέρεται εἰς τὸν υἱὸν ποὺ ἔλαβε τὴν πατρικὴν περιουσίαν καὶ τὴν κατηνάλωσεν εἰς ἀμαρτήματα. Ἡ μετάνοια αὐτοῦ ποίας καὶ πόσον μεγάλης ἔορτῆς ἀξία ἔγινε, πληροφορούμεθα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου⁴⁶. Ἀλλὰ δὲ Θεὸς δημιλεῖ σχετικῶς καὶ διὰ τοῦ Ἰησαίου· «ἔάν», λέγει, «αἱ ἀμαρτίαι ὑμῶν εἰναι ὡς τὸ πορφυροῦ θὰ τὰς λευκάνω ὡς χιόνα· ἔὰν δὲ εἰναι ὡς τὸ κόκκινον, θὰ τὰς λευκάνω ὡς ἔριον»⁴⁷. Αὔτὸ διφείλομεν νὰ γνωρίζωμεν ὅτι εἰναι ἀληθές, μόνον ἔὰν ἡ μετάνοια γίνη κατὰ τρόπον ἀξιόλογον, μὲ διάθεσιν ἀποστρεφομένην τὴν ἀμαρτίαν, ὅπως ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, καὶ ἔὰν δὲ καρπὸς τῆς μετανοίας εἰναι ἀξιόλογος, ὅπως ἔχει λεχθῆ εἰς τὸ σχετικὸν ἔρωτημα⁴⁸.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 14

Μὲ ποίους καρποὺς διφείλει νὰ βεβαιοῦται ἡ ἀληθής μετάνοια.

48. "Οροι κατ' ἐπιτομὴν 5.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο τρόπος τῶν μετανοούντων καὶ ἡ διάθεσις τῶν ἀναχωρούντων τοῦ ἀμαρτήματος καὶ ἡ σπουδὴ τῶν ἀξίων καρπῶν τῆς μετανοίας εἰρηται ἐν τοῖς ἴδιοις τόποις.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΕ'

Τί ἔστι τό· «Οσάκις ἀμάρτη εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου καὶ ἀ-
5 φῆσω αὐτῷ;», καὶ ἐπὶ ποίους ἐμόν ἔστιν ἀφιέναι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Η ἔξουσία τοῦ ἀφιέναι οὐκ ἀπολύτως δέδοται, ἀλλ’ ἐν ὑπακοῇ τοῦ μετανοοῦντος καὶ συμφωνίᾳ πρὸς τὸν ἐπιμελούμενον αὐτοῦ τῆς ψυχῆς. Γέγραπται γὰρ ἐπὶ τῶν τοιούτων διτι
“Ἐὰν δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς, περὶ παντὸς πρά-
10 γματος οὗ ἐὰν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ Πατρὸς
μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς». Τὸ δὲ ἐπὶ ποίους οὐδὲ ἐρωτᾶν ἔστι, τῆς
Καινῆς Διαθήκης διαφορὰν ἡμῖν μηδεμίαν δηλωσάσης, πάσης
δὲ ἀμαρτίας τὴν ἄφεσιν τοῖς ἀξιολόγως μετανοοῦσιν ἐπαγ-
γελλομένης, καὶ μάλιστα τοῦ Κυρίου ἐξ ἴδιου προσώπου ἐπαγ-
15 γειλαμένου περὶ παντὸς πράγματος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΖ'

Διὰ τί ποτὲ μὲν ἡ ψυχὴ καὶ μὴ σπουδάζουσα, αὐτομάτως σχεδὸν, ὡς ἐμπεσόντος πόνου, κατανύσσεται, ποτὲ δὲ ἀπονος οὕτως ἔστιν, ὡς καὶ βιαζομένη κατανγῆναι μὴ δύνασθαι.

49. Βλ. ‘Ορους κατ’ ἐπιτομὴν 3 κ.ξ. 50. Ματθ. 18, 21.

51. Ματθ. 18, 19. 52. Βλ. ‘Ορους κατ’ ἐπιτομὴν 293.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Περὶ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν μετανοούντων καὶ περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἔγκαταλειπόντων τὸ ἀμάρτημα καὶ περὶ τῆς προσπαθείας διὰ καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας ἔχει γίνει λόγος εἰς τοὺς οἰκείους τόπους⁴⁹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 15

Τί σημαίνει τό· «πιοσάκις θὰ ἀμαρτήσῃ εἰς ἐμὲ δ ἀδελφός μου καὶ θὰ τὸν συγχωρήσω;»⁵⁰, καὶ ποῖα ἀμαρτήματα ἡμπορῶ ἔγώ νὰ συγχωρῶ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Η ἔξουσία τῆς ἀφέσεως τῶν ἀμαρτιῶν δὲν ἔχει διθῆ ἀνευ ὅρων, ἀλλ’ ἔξαρτάται ἀπὸ τὴν ὑπακοὴν τοῦ μετανοοῦντος καὶ ἀπὸ τὴν συμφωνίαν του μὲ τὸν καθιδηγητὴν τῆς ψυχῆς του. Διότι ἔχει γραφῆ περὶ τῶν τοιούτων ὅτι, «ἐὰν δύο ἔξ ὑμῶν συμφωνήσουν ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντὸς πράγματος, τὸ δποῖον ἥθελον ζητήσει, θὰ γίνη εἰς αὐτοὺς παρὰ τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς»⁵¹.

‘Ως πρὸς τὸ ἔρώτημα, ποῖα ἀμαρτήματα ἡμποροῦμεν νὰ συγχωροῦμεν, οὕτε νὰ τίθεται πρέπει, διότι ἡ Καινὴ Διαθήκη δὲν μᾶς ἐδήλωσε καμμίαν διαφοράν⁵², ἀλλὰ ὑπόσχεται τὴν ἀφεσίν κάθε ἀμαρτίας εἰς τοὺς ἀξίους μετανοοῦντας, καὶ μάλιστα διότι δ Κύριος ὑπεσχέθη προσωπικῶς τὴν ἀφεσίν «περὶ παντὸς πράγματος»⁵³.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 16

Διατί ἄλλοτε μὲν ἡ ψυχή, καὶ χωρὶς νὰ ἔνδιαφέρεται, σχεδὸν αὐτομάτως κατανύσσεται, ὡσάν νὰ κατελήφθῃ ἀπὸ λύπην, ἄλλοτε δὲ εἶναι τόσον ἀλυπτος, ὥστε δὲν δύναται νὰ κατανυγῇ, καὶ ὅταν ἀκόμη πιέζεται.

53. Ματθ. 18, 19.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

·*H μὲν τοιαύτη κατάνυξις Θεοῦ ἐστι δῶρον ἢ εἰς ἐρεθι-
σμὸν τῆς ἐπιθυμίας, ἵνα γενσαμένη ἡ ψυχὴ τῆς γλυκύτητος
τοῦ τοιούτου πόνου σπουδάσῃ τοῦτον ἔξομαλίσαι, ἢ εἰς ἀπό-
δειξιν τοῦ δύνασθαι τὴν ψυχὴν διὰ σπουδαιοτέρας ἐπιμελείας
5 ἐν κατανύξει εἶναι πάντοτε, πρὸς τὸ ἀναπολόγητον τῶν διὰ
ὅσθιμας ταύτην ἀποβαλόντων τὸ δὲ βιάζεσθαι καὶ μὴ δύνα-
σθαι, ἅμα μὲν ἔλεγχος τῆς ἐν τῷ ἄλλῳ χρόνῳ ἀμελείας ἡμῶν
(οὐ γὰρ δυνατὸν ἄνευ μελέτης καὶ συγγνωμνασίας πλείονος καὶ
συνεχοῦς ἔξαιρητης ἐπὶ τι παρελθόντα περιγενέσθαι αὐτοῦ),
10 ἅμα δὲ δείκνυσι τὴν ψυχὴν ὑφ' ἐτέρων παθῶν κυριευομένην
καὶ ὑπ' ἐκείνων οὐδὲ πρὸς ἀ βούλεται ἐλευθεριάζειν ἐπιτρεπο-
μένην, κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου εἰρημένον θεώρημα, εἰ-
πόντος· ἦγὼ δὲ σαρκικός εἰμι, πεπομένος ὑπὸ τὴν ἀμαρτίαν.
Οὐ γὰρ δ θέλω, τοῦτο πράσσω, ἀλλ' δ μισῶ, τοῦτο ποιῶ», καὶ
15 πάλιν· «Νῦν δὲ οὐκέτι ἔγὼ κατεργάζομαι αὐτό, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα
ἐν ἐμοὶ ἀμαρτία», τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦτο συμβαίνειν ἡμῖν εἰς
ἀγαθὸν συγχωρήσαντος, ἐὰν ἀρα δι' ὧν ἀκούσιως πάσχει ἡ
ψυχὴ εἰς αἴσθησιν ἔλθῃ τοῦ κρατοῦντος καὶ γνωρίσασα ἔαυτήν,
ἐν οἷς ἀκούσιως δουλεύει τῇ ἀμαρτίᾳ, ἀνανήψῃ ἐκ τῆς τοῦ δια-
20 βόλου παγίδος, ἐτοιμον εὑρίσκοντα τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ εἰς ἀντί-
ληψιν τῶν γνησίως μετανοούντων.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΖ'

*'Εάν τις κατὰ νοῦν μνημονεύσῃ τοῦ φαγεῖν, εἴτα καταγινῷ
έαυτοῦ, εἰ καὶ οὗτος ὡς μεριμνήσας ἐγκληθήσεται.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἡ κατάνυξις αὐτῇ είναι δῶρον τοῦ Θεοῦ μὲ σκοπὸν ἢ νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐπιθυμίαν, ὡστε νὰ γευθῇ ἡ ψυχὴ τὴν γλυκύτητα τῆς τοιαύτης λύπης· καὶ νὰ φροντίσῃ νὰ τὴν καταστήσῃ ἐντελῶς ὀμαλήν, ἢ νὰ ἀποδείξῃ δτι δύναται ἡ ψυχὴ μὲ μεγαλυτέραν ἐπιμέλειαν νὰ εύρισκεται πάντοτε ἐν κατανύξει, ὡστε νὰ είναι ἀναπολόγητοι δσοι ἀπέβαλαν αὐτὴν ἐξ αἰτίας τῆς ὁκνηρίας των. "Ομως τὸ νὰ πιεζώμεθα καὶ νὰ μὴ ἡμποροῦμεν νὰ κατανγῶμεν, συγχρόνως ἀποκαλύππει καὶ τὴν ἀμέλειαν μας κατὰ τὸ παρελθόν (διότι δὲν είναι δυνατὸν ἔνας ἀνθρωπος ποὺ ἀντιμετωπίζει κάτι ἔξαφνα, νὰ τὸ ὑπερνικήσῃ χωρὶς σκέψιν καὶ χωρὶς πολλὴν καὶ συνεχῇ ἀσκησιν μαζὶ μὲ ὅλους ἀνθρώπους) καὶ δτι ἡ ψυχὴ κυριεύεται ἀπὸ ὅλα πάθη καὶ δὲν τῆς ἐπιτρέπεται ἀπὸ αὐτὰ νὰ είναι ἔλευθέρα ἐκεῖ ποὺ θέλει· αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ἔχει ἡ γνώμη τοῦ ἀποστόλου, δταν εἶπεν· «Ἐγὼ δὲ είμαι σαρκικός, πωλημένος ὑπὸ τὴν ἀμαρτίαν· διότι δὲν πράττω ἐκεῖνο τὸ ὄποιον θέλω, ὅλὰ πράττω ἐκεῖνο τὸ ὄποιον μισῶ»⁵⁴ καὶ· «τώρα δὲ δὲν πράττω πλέον ἐγὼ αὐτό, ὅλ’ ἡ ἀμαρτία ἡ ὄποια κατοικεῖ ἐντὸς ἐμοῦ»⁵⁵. Διότι ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε καὶ αὐτὸ νὰ συμβαίνῃ εἰς ἡμᾶς διὰ τὸ καλόν μας, ἐὰν βεβαίως ἡ ψυχὴ διὰ τῶν ἀκουσίων παθημάτων τῆς συνειδητοποιήσης ποῖος είναι ὁ κυριαρχὸς τῆς καὶ ἔαν, ἀφοῦ γνωρίσῃ τὸν ἐαυτόν τῆς μέσα εἰς ἐκεῖνα εἰς τὰ ὄποια δουλεύει χωρὶς τὴν θέλησίν τῆς εἰς τὴν ἀμαρτίαν, συνέλθη ἀπὸ τὴν παγίδα τοῦ διαβόλου, ἀνακαλύπτουσα ὅτι τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ είναι ἔτοιμον νὰ βοηθήσῃ τοὺς εἱλικρινῶς μετανοοῦντας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 17

Ἐὰν κάποιος σκεφθῇ τὸ φαγητὸν καὶ ὑστερα καταδικάσῃ τὸν ἐαυτόν του, ὑπόκειται καὶ αὐτὸς εἰς τὴν καταδίκην τῶν μεριμνούντων;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*Εἰ μέν, τῆς φύσεως μὴ ἐνοχλούσης, πρὸ καιροῦ τῆς πεί-
νης ἡ μνήμη γίνεται, πρόδηλος μὲν ὁ μετεωρισμὸς τῆς ψυχῆς,
κατηγορῶν αὐτῆς τὴν τε περὶ τὰ παρόντα προσπάθειαν καὶ
τὴν περὶ τὰ ἀρέσκοντα Θεῷ ὁμοίαν, ἔτοιμον δὲ καὶ οὕτως
5 τὸ τοῦ Θεοῦ ἔλεος. Καταγνοὺς γάρ τις ἑαυτοῦ, τῷ λόγῳ τῆς
μετανοίας ἀπολέλυται τοῦ ἐγκλήματος, καὶ ἐὰν φυλάξῃται
τοῦ λοιποῦ τὸν ὅλισθον, μνημονεύων τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «^τΙδε ὑγιῆς γέγονας, μηκέτι ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χεῖρόν τί σοι γέ-
νηται». Εἰ δέ, τῆς φύσεως ἀναγκαῖούσης καὶ τῆς πείνης κρα-
10 τούσης, ἡ μὲν αἰσθησις τὴν μνήμην κινεῖ, νικᾶ δὲ ὁ λογισμὸς
τῇ περὶ τὰ κρείττονα σπουδῆ τε καὶ σχολῆ, οὐχ ἡ μνήμη κατα-
γνώσεως ἀξία, ἀλλ᾽ ἡ νίκη ἐπαίνου.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΗ'

*Εἰ χρὴ ἐν ἀδελφότητι τῷ ἐξαμαρτήσαντὶ ποτε φροντίδα τι-
νὰ ἐγχειρίζειν μετὰ πολλὴν ἄσκησιν καί, εἰ χρή, ποίαν ταύτην.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

15 *Μνημονεύοντες τοῦ ἀποστόλου λέγοντος· «^τΑπρόσκοποι
γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἔλλησι καὶ τῇ Ἑκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ,
καθὼς κάγὼ πάντα πᾶσιν ἀρέσκω, μὴ ζητῶν τὸ ἐμαντοῦ
συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσι», πολλὴν φροντίδα
ἔχειν ὀφείλομεν, δπως μὴ ἐγκοπήν τινα δῶμεν τῷ Εὐαγγελίῳ
20 τοῦ Χριστοῦ καὶ δπως μὴ πρόσκομμα γενώμεθα τοῖς ἀσθενο-
σι, μήτε μὴν οἰκοδομήσωμέν τινας εἰς κακίαν. Διόπερ ἀναγ-*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν σκεφθῇ τὸ φαγητόν, χωρὶς νὰ τὸν ἐνοχλήσῃ ἡ φύσις, πρότοῦ νὰ πεινάσῃ, εἶναι φανερὰ ἡ ἀστάθεια τῆς ψυχῆς, ἡ δόποια ἀποδεικνύει καὶ τὴν προσκόλλησίν της εἰς τὰ παρόντα καὶ τὴν ραθυμίαν της διὰ τὰ εὐάρεστα εἰς τὸν Θεόν. "Ομως καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ εἶναι πλησίον. Διότι, ἐὰν καταδικάσῃ κάποιος τὸν ἑαυτόν του, λαμβάνει τὴν ἄφεσιν διὰ τῆς μετανοίας του, ἐὰν φυλαχθῇ εἰς τὸ ἔξῆς ἀπὸ τὸ ὀλίσθημα, φέρων εἰς τὴν σκέψιν του τὸν λόγον τοῦ Κυρίου· «ἴδε, ἔχεις γίνει ύγιής, μηκέτι ἀμάρτανε, διὰ νὰ μὴ γίνῃ εἰς σὲ κάτι χειρότερον»⁵⁶. Ἐὰν ὅμως ἡ φύσις ἀναγκάζῃ καὶ ἡ πεῖνα κυριαρχῇ καὶ ἐὰν ἡ αἱσθησίς ἔτσι ἐρεθίζῃ τὴν μνήμην διὰ τὸ φαγητόν, ἀλλὰ νικᾷ ἡ σκέψις διὰ τῆς φροντίδος καὶ τῆς ἀπασχολήσεως μὲ τὰ ἀνώτερα ἀγαθά, τότε ἡ ἀνάμνησις τοῦ φαγητοῦ δὲν εἶναι ἀξιοκατάκριτος, ἀλλ' ἡ νίκη εἶναι ἀξιέπαινος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 18

Εἶναι ὀρθὸν εἰς ἑκεῖνον ποὺ ἡμάρτησε κάποτε εἰς τὴν ἀδελφότητα νὰ ἀνατίθεται ὕστερα ἀπὸ πολλὴν ἀσκησιν κάποια ὑπηρεσία καί, ἐὰν εἶναι ὀρθόν, ποία ὑπηρεσία;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν ἔχωμεν εἰς τὸν νοῦν μας τὸν διπόστολον, ποὺ εἶπε· «μὴ γίνεσθε πρόσκομμα καὶ εἰς Ἰουδαίους καὶ εἰς ἔθνικοὺς καὶ εἰς τὴν Ἑκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, καθὼς καὶ ἔγὼ κατὰ πάντα ἀρέσκω εἰς πάντας, μὴ ζητῶν τὸ ἴδικόν μου συμφέρον, ἀλλὰ τὸ συμφέρον τῶν πολλῶν, διὰ νὰ σωθοῦν»⁵⁷, διφείλομεν καὶ ἡμεῖς νὰ φροντίζωμεν πολύ, ὅστε νὰ μὴ ἐμποδίσωμεν τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ μὴ γίνωμεν πρόσκομμα εἰς τοὺς ἀδυνάτους καὶ νὰ μὴ προωθήσωμεν ἄλλους εἰς τὴν κακίαν. Εἶναι ἀνάγκη

καίνον καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων σκοπεῖν καὶ δοκιμάζειν τὸ πρὸς
οἰκοδομὴν τῆς πίστεως καὶ προκοπὴν πάσης ἀρετῆς ἐν Χρι-
στῷ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΘ'

*'Εάν τις ὑποπτεύῃται ἐπὶ ἀμαρτήματι, προφανῶς δὲ τοῦτο
5 μὴ ποιῇ, εἰ δεῖ αὐτῷ ἐπιτηρεῖν, ἵνα καὶ ἐφευρεθῇ δ ὑποπτεύεται.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*Αἱ μὲν πονηραὶ ὑπόνοιαι καὶ ἀπὸ προαιρέσεως ἔθελο-
κάκου γινόμεναι κατηγοροῦνται ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου· ἐπι-
τηρεῖν δὲ χρὴ τοῖς πᾶσιν ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ καὶ ἐν ἐπιθυμίᾳ
θεραπείας τοῦ ὑποπτευομένου τὸν ἐπιτεταγμένον τὴν πάντων
10 ἐπιμέλειαν, δπως γένηται τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου·
“Ἴνα παραστήσωμεν πάντα ἀνθρώπον τέλειον ἐν Χριστῷ Ἰη-
σοῦ”.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Κ'

*Εἰ χρὴ τὸν ἐν ἀμαρτίαις ἔξετασθέντα φεύγειν τὴν πρὸς τοὺς
έτεροδόξους κοινωνίαν, ἢ καὶ πρὸς τοὺς κακῶς ζῶντας διακρί-
15 νεσθαι.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*Τοῦ ἀποστόλου εἰπόντος· «Στέλλεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ παντὸς
ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος καὶ μὴ κατὰ τὴν παράδο-
σιν, ἦν παρέλαβον παρ' ἡμῶν», καθόλου παντὶ πᾶσα κοινωνία*

λοιπόν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων νὰ ἔξετάζωμεν καὶ νὰ ἐλέγχωμεν ποιὸν συντελεῖ εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῆς πίστεως καὶ εἰς τὴν πρόοδον κάθε ἀρετῆς ἐν Χριστῷ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 19

Ἐάν ὑποπτεύμεθα κάποιον δι’ ἀμάρτημα, δὲν διαπράττῃ δὲ τοῦτο φανερά, πρέπει νὰ τὸν παρακολουθοῦμεν, ὅστε νὰ ἐπαληθευθοῦν αἱ ὑπόνοιαι μας;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Αἱ πονηραὶ ὑπόνοιαι ποὺ δημιουργοῦνται ἀπὸ κακόβουλον προαίρεσιν καταδικάζονται ἀπὸ τὸν ἀπόστολον⁵⁸. Ὁμως δὲ ἐντεταλμένος τὴν φροντίδα δλων πρέπει νὰ παρακολουθῇ τοὺς πάντας μὲ ἀγάπην Χριστοῦ καὶ μὲ ἐπιθυμίαν νὰ θεραπεύσῃ τὸν ὑποπτεύμενον, ὅστε νὰ γίνη τὸ λεχθὲν ἀπὸ τὸν ἀπόστολον «διὰ νὰ παραστήσωμεν πάντα ἀνθρωπὸν τέλειον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ»⁵⁹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 20

Ἐάν πρέπῃ αὐτὸς ποὺ ἔζησεν ἐν ἀμαρτίαις νὰ ἀποφεύγῃ νὰ συναναστρέφεται μὲ τοὺς αἱρετικοὺς ἥ καὶ νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τοὺς κακῶς ζῶντας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐπειδὴ δὲ ἀπόστολος εἶπε· «νὰ ἀπομακρύνεσθε ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ, δὲ ὁποῖος περιπατεῖ ἀτάκτως καὶ ὅχι κατὰ τὴν παράδοσιν τὴν ὁποίαν παρέλαβον παρ’ ἡμῶν»⁶⁰, γενικῶς είναι ἐπιβλαβής καὶ ἐπικίνδυνος διὰ κάθε ἀνθρωπὸν κάθε

παντὸς ἀπηγορευμένου πράγματος κατά τε νοῦν καὶ λόγον καὶ πρᾶξιν ἐπιβλαβῆς καὶ ἐπικίνδυνος. Τοὺς δὲ ἐν ἀμαρτίαις ἔξετασθέντας καὶ πλέον ἀκριβεύεσθαι χρή· πρῶτον μέν, διὰ ὀλισθηροτέρα ἡ ψυχὴ πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστὸν 5 ἔστιν, ἡ ἐν συνηθείᾳ ταύτης γενομένη, ἐπειτα δέ, διὰ, καθάπερ ἐπὶ τῶν τὰ σώματα ἀσθενούντων ἡ ἐπιμέλεια τὴν ἐπιτήρησιν ἀκριβεστέραν ἔχει, ὡς καὶ τὰ ὡφελοῦντα τοὺς ὑγιαίνοντας παρατεῖσθαι πολλάκις, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τὴν ψυχὴν ἀρρωστησάντων πολὺ πλείονος χρεία τῆς παραφυλακῆς καὶ τῆς ἐπι-
10 μελείας. "Οση δέ ἔστιν ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ἀμαρτάνοντας κοινωνίας ἡ βλάβη, παρίστησιν δὲ αὐτὸς ἀπόστολος ἐπὶ τοιαύτης ὑποθέσεως εἰπών· «Μικρὰ ζύμη δλον τὸ φύραμα ζυμοῦ». Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν ἐν τοῖς ἡθικοῖς σφαλλομένων τοσαύτη ἔστιν ἡ βλάβη, τί χρὴ λέγειν περὶ τῶν περὶ Θεοῦ κακοδοξούντων, οὓς ἡ
15 κακοδοξία οὐδὲ ἐν τοῖς ἄλλοις ὑγιαίνειν ἔῃ, παραδιδομένους ἀπαξ δι' αὐτὴν τοῖς τῆς ἀτιμίας πάθεσιν; ὡς πολλαχόθεν δείκνυται καὶ ἐκ τῶν ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους εἰρημένων περὶ τινῶν οὕτως· «Καὶ καθὼς οὐκ ἐδοκίμασαν τὸν Θεόν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν αὐτοὺς δὲ Θεός εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ
20 μὴ καθήκοντα· πεπληρωμένους πάσῃ ἀδικίᾳ, πορνείᾳ, πονηρίᾳ, πλεονεξίᾳ, κακίᾳ· μεστοὺς φθόνου, φόνου, ἔριδος, δόλου, κακοηθείας· ψιθυριστάς, καταλάλους, θεοστυγεῖς, ύβριστάς, ὑπερηφάνους, ἀλαζόνας, ἐφευρετὰς κακῶν, γονεῦσιν ἀπειθεῖς, ἀσυνέτους, ἀσυνθέτους, ἀστόργους, ἀσπόνδους, ἀνελεή-
25 μονας· οἵτινες, τὸ δικαίωμα τοῦ Θεοῦ ἐπιγνόντες, οὐκ ἐνόησαν διὰ οἵ τα τοιαῦτα πράσσοντες ἄξιοι θανάτου εἰσίν, οὐ μόνον δὲ αὐτὰ ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράσσονσι».

σχέσις μὲ κάθε ἀπηγορευμένον πρᾶγμα, καὶ διὰ τοῦ νοῦ καὶ διὰ τοῦ λόγου καὶ διὰ τῆς πράξεως. Αὔτοὶ δμως ποὺ ἔζησαν ἐν ἀμαρτίαις πρέπει νὰ εἶναι περισσότερον προσεκτικοὶ· πρῶτον μέν, διότι ἡ ψυχὴ ποὺ ἐσυνήθισε τὴν ἀμαρτίαν εἶναι συνήθως περισσότερον ἐπιρρεπής πρὸς αὐτήν, ἐπειτα δέ, διότι οἱ ὅρρωστοι εἰς τὴν ψυχὴν χρειάζονται πολὺ μεγαλυτέραν παρακολούθησιν καὶ φροντίδα, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τοὺς ἀσθενοῦντας εἰς τὸ σῶμα, ὅπου ἡ φροντίς των ἀπαιτεῖ ἀκριβεστέραν παρακολούθησιν, ὥστε νὰ ἀπέχουν πολλάκις καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ὠφελοῦν τοὺς ὑγιεῖς. Πόση δὲ εἶναι ἡ βλάβη ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν μὲ τοὺς ἀμαρτάνοντας παρουσιάζει ὁ Ἰδιος ἀπόστολος, ἀναφερόμενος εἰς δμοίαν περίπτωσιν, ὅταν εἴπε· «μικρὰ ζύμη καθιστᾶ δλον τὸ φύραμα ἐνζυμον»⁶¹.

Ἐάν λοιπὸν εἶναι τόσον μεγάλη ἡ βλάβη ποὺ προέρχεται ἀπὸ τοὺς περιπίπτοντας εἰς ἡθικὰ παραπτώματα, τί πρέπει νὰ εἴπωμεν διὰ τοὺς κακοδοξοῦντας περὶ Θεοῦ; Διότι αὐτοὺς ἡ κακοδοξία δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ ὑγιαίνουν οὔτε εἰς τὰ ἄλλα, ἀφοῦ ἔξ αἰτίας της παραδίδονται ἀπαξ διὰ παντὸς εἰς τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας. Τοῦτο ἀποδεικνύεται ἀπὸ πολλὰ σημεῖα, ἰδιαιτέρως δμως ἀπὸ τὰ λεγόμενα διὰ μερικούς εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολήν «καὶ καθὼς δὲν ἡθέλησαν νὰ ἔχουν τὸν Θεὸν ἐν ἐπιγνώσει, παρέδωσεν αὐτοὺς δ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ὥστε νὰ πράττουν τὰ μὴ πρέποντα· πιλήρεις πάστης ἀδικίας, πορνείας, πονηρίας, πλεονεξίας, κακίας· μεστούς φθόνου, φόνου, ἔριδος, δόλου, κακοθείας· ψιθυριστάς, κατακριτάς, μισοθέους, ὑβριστάς, ὑπερηφάνους, ἀλαζόνας, ἐφευρέτας κακῶν, ἀπειθεῖς εἰς τοὺς γονεῖς, ἀσυνέτους, παραβότας συμφωνιῶν, ἀστόργους, ἀδιαλλάκτους, ἀνελεήμονας. Αὔτοί, ἐνῷ γνωρίζουν τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, δὲν ἐνόησαν ὅτι οἱ πράττοντες τὰ τοιαῦτα εἶναι ἀξιοί θανάτου· ὅχι μόνον δὲ αὐτὰ πράττουν, ἀλλὰ καὶ ἐπιδοκιμάζουν τοὺς πράττοντας»⁶².

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΑ'

Πόθεν δι μετεωρισμὸς καὶ οἱ διαλογισμοί, καὶ πῶς αὐτοὺς διορθωσόμεθα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Γίνεται δι μετεωρισμὸς ἀπὸ ἀργίας τοῦ νοῦ μὴ ἀσχολουμένου περὶ τὰ ἀναγκαῖα. Ἀργεῖ δὲ δι νοῦς καὶ ἀμεριμνεῖ ἐξ 5 ἀπιστίας τοῦ παρεῖναι τὸν Θεόν, ἐτάζοντα καρδίας καὶ νεφρούς. Εἰ γὰρ τοῦτο ἐπίστενε, πάντως ἐποίει τὸ εἰρημένον «Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντός, διτὶ ἐκ δεξιῶν μού ἔστιν, ἵνα μὴ σαλευθῶ». Ο δὲ τοῦτο καὶ τὰ δμοια τούτῳ κατορθῶν οὕτε τολμήσει ποτὲ οὕτε ἐξει σχολὴν διαλογίσασθαι 10 τι τῶν μὴ πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως οἰκονομουμένων, κἄν ἀγαθὸν εἶναι δοκῇ, οὐχ διτὶ γε τῶν ἀπηγορευμένων καὶ μὴ ἀρεσκόντων Θεῷ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΒ'

Πόθεν αἱ νυκτεριναὶ φαντασίαι αἱ ἀπρεπεῖς γίνονται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Γίνονται μὲν ἐκ τῶν μετὰ ἡμέραν ἀλλοκότων τῆς ψυχῆς 15 κινημάτων. Ἐὰν δὲ ἐν τῇ σχολῇ τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων καθαρεύσῃ ἡ ἐκείνων ψυχὴ καὶ ἐν μελέτῃ γένηται διηγεκεῖ τῶν καλῶν καὶ ἀρεσκόντων Θεῷ, τοιαῦτα ἐξει καὶ τὰ ἐνύπνια.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΓ'

Ἐως ποίων ὁμιάτων ἡ ἀργολογία κρίνεται.

63. Ψαλ. 15, 8.

64. Πρβλ. Ὁμιλ. εἰς μάρτυρα Ἰουλίτταν, ΕΠΕ 7, σελ. 212,19. «Πεφύ-

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 21

Πόθεν προέρχεται δι μετεωρισμὸς καὶ οἱ διαλογισμοί, καὶ πῶς θὰ τοὺς διορθώσωμεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο μετεωρισμὸς προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀργίαν τοῦ νοῦ, ἐὰν δὲν ἀσχολῇται μὲ τὰ ἀναγκαῖα. Ἀργεῖ δὲ δ νοῦς καὶ ἀδιαφορεῖ ἔξ αἰτίας τῆς ἀπιστίας εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ, δ ὅποιος ἔχετάζει καρδίας καὶ νεφρούς. Διότι, ἐὰν ἐπίστευεν εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ, θὰ ἔκαμψεν διπωσδήποτε τὸ λεχθέν· «ἔβλεπα τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντός, διότι εἶναι ἐκ δεξιῶν μου, διὰ νὰ μὴ σαλευθῶ»⁶³. Αὐτὸς δὲ ποὺ κατορθώνει τοῦτο καὶ τὰ παρόμοια οὔτε θὰ τολμήσῃ πότε οὔτε θὰ ἔχῃ καιρὸν νὰ σκεφθῇ κάτι ποὺ δὲν συντελεῖ εἰς τὴν τελείωσιν τῆς πίστεως, καὶ διὸ ἀκόμη φαίνεται δτι εἶναι ἀγαθόν, διὰ νὰ μὴ εἴπω δτι δὲν θὰ σκεφθῇ βέβαια τὰ ἀπηγορευμένα καὶ μὴ ἀρέσκοντα εἰς τὸν Θεόν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 22

Πόθεν προέρχονται αἱ ἀπρεπεῖς φαντασίαι τῆς νυκτός.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Προέρχονται ἀπὸ τὰ παράδοξα κινήματα τῆς ψυχῆς κατὰ τὴν ἡμέραν⁶⁴. Ἐὰν δμως ἡ ψυχὴ ἐκείνων μείνῃ καθαρά, ἀσχολουμένη μὲ τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ, καὶ μελετᾶ συνεχῶς τὰ καλὰ καὶ εὐάρεστα εἰς τὸν Θεόν, θὰ βλέπῃ καὶ ἀντίστοιχα ὅνειρα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 23

Ποῖοι λόγοι θεωροῦνται ἀργοί.

κασι γάρ πως αἱ καθ' ὑπνον φαντασίαι, ὡς τὰ πολλὰ, ἀπηγήματα εἶναι τῶν μεθημερινῶν φροντίδων».

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Καθόλου πᾶν όημα, τὸ μὴ συντελοῦν πρὸς τὴν προκειμένην ἐν Κυρίῳ χρείαν, ἀργόν ἐστι. Καὶ τοσοῦτός ἐστι τοῦ τοιούτου όηματος ὁ κίνδυνος, δτι, καν ἀγαθὸν ή τὸ λεγόμενον, μὴ πρὸς οἰκοδομὴν δὲ τῆς πίστεως οἰκονομῆται, οὐκ ἐν τῇ 5 ἀγαθότητι τοῦ όηματος ὁ λαλήσας ἔχει τὸ ἀκίνδυνον, ἀλλ ἐν τῷ μὴ πρὸς οἰκοδομὴν οἰκονομῆσαι τὸ όηθὲν λνπεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο γὰρ σαφῶς ἐδίδαξεν ὁ ἀπόστολος, εἰπών· «Πᾶς λόγος σαπρὸς ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν μὴ ἐκπορευέσθω, ἀλλ εἴ τις ἀγαθὸς πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως, ἵνα 10 δῶ χάριν τοῖς ἀκούοντις) καὶ τοῦτο ἐπαγαγών· «Καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε». Τὸ δὲ λυπῆσαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον τοῦ Θεοῦ, δσον ἐστὶ κακόν, τί δεῖ καὶ λέγειν;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΛ'

Tί ἐστι λοιδορία.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

15 *Πᾶν όημα ἐκ διαθέσεως τοῦ ἀτιμᾶσαι λεγόμενον λοιδορία ἐστί, καν αὐτὸ τὸ όημα μὴ δόξῃ εἶναι υβριστικόν. Καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου λέγοντος περὶ τῶν Ἰουδαίων δτι «Ἐλοιδόρησαν αὐτὸν καὶ εἰπον αὐτῷ· Σὺ εἰ μαθητὴς ἐκείνου»).*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΕ'

20 *Tί ἐστι καταλαλιά.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Δύο καιροὺς εἶναι ἡγοῦμαι, καθ' οὓς ἔξεστιν εἰπεῖν τι

65. Ἐφ. 4, 29–30.

66. Ὁ δρισμὸς αὐτὸς φαίνεται δτι ἔξαγεται ἀπὸ τὸ χωρίον ποὺ ἀκολουθεῖ, καὶ δχι ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Γενικῶς κάθε λόγος ποὺ δὲν συντελεῖ εἰς τὴν ἰκανοποίησιν τῆς ἀνάγκης ποὺ ἔχομεν ἐν Κυρίῳ εἶναι ἀργός. Ὁ κίνδυνος δὲ τῆς ἀργολογίας εἶναι πολὺ μεγάλος, διότι, καὶ ἀν ἀκόμη τὸ λεγόμενον εἶναι ἀγαθόν, δὲν συντελῇ δμως εἰς τὴν τελείωσιν τῆς πίστεως, δ λαλήσας δὲν εἶναι ἀσφαλής ἐξ αἰτίας τοῦ ἀγαθοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ λυπεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ δ λόγος δὲν ἦτο ἐποικοδομητικός. Αὔτὸ τὸ ἐδίδαξε σαφῶς δ ἀπόστολος, δταν εἶπε· «πᾶς λόγος σαπρὸς ἀς μὴ ἔξερχεται ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν, ἀλλ' ἐὰν εἶναι τις ἀγαθὸς πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως, διὰ νὰ δώσῃ χάριν εἰς τοὺς ἀκούοντας», καὶ συνεπλήρωσε· «καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦ δποίου ἐσφραγίσθητε»⁶⁵. Πόσον δὲ εἶναι κακὸν νὰ λυπήσωμεν τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον τοῦ Θεοῦ τί χρειάζεται νὰ εἴπω;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 24

Τί εἶναι λοιδορία.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Κάθε λόγος ποὺ λέγεται μὲ διάθεσιν νὰ ἀτιμάσῃ κάποιον εἶναι λοιδορία, καὶ ἀν ἀκόμη αὐτὸς δ λόγος δὲν φανῇ νὰ εἶναι ὑβριστικός⁶⁶. Καὶ τοῦτο εἶναι φανερὸν ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον, ποὺ λέγει διὰ τοὺς Ἰουδαίους δτι «ἔλοιδόρησαν αὐτὸν καὶ είπον εἰς αὐτόν· Σὺ εἶσαι μαθητής ἐκείνου»⁶⁷.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 25

Τί εἶναι καταλαλιά.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰς δύο περιπτώσεις κατὰ τὴν γνώμην μου ἐπιτρέπεται

67. Ἰω. 9, 28.

περί τινος φαῦλον δτε ἀνάγκην ἔχει τις βουλεύσασθαι μετὰ καὶ ἐτέρων τῶν εἰς τοῦτο δεδοκιμασμένων πᾶς διορθωθῆ ὁ ἡμαρτηκώς, καὶ πάλιν, δταν χρεία γένεται ἀσφαλίσασθαι τινας, τοὺς ἐξ ἀγνοίας δυναμένους πολλάκις συναναμιγῆναι 5 τῷ κακῷ ὡς καλῷ, τοῦ ἀποστόλου παραγγέλλοντος μὴ συναναμίγνυσθαι τοῖς τοιούτοις, μὴ ποτε λάβῃ τις βρόχους τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ. "Οπερ εὐρίσκομεν τὸν αὐτὸν ἀπόστολον πεποιηκότα δι' ὧν γράφει Τιμοθέῳ, δτι π' Ἀλέξανδρος ὁ χαλκεὺς πολλά μοι κακὰ ἐνεδείξατο, δν καὶ σὺ φυλάσσου· λίαν γὰρ ἀνθέ-
10 στηκε τοῖς ἡμετέροις λόγοις". Ἐκτὸς δὲ τῆς τοιαύτης ἀνάγκης ὁ λέγων τι κατά τινος, ἵνα αὐτὸν διαβάλῃ ἢ διασύρῃ, κατάλαλός ἐστι, κᾶν ἀληθὲς ἢ τὸ λεγόμενον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΖ'

· Ο καταλαλῶν ἀδελφοῦ ἢ ἀκούων καταλαλοῦντος καὶ ἀνεχόμενος, τίνος ἐστὶν ἄξιος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

15 · Αφορισμοῦ καὶ ἀμφότεροι. «Τὸν γὰρ καταλαλοῦντα λάθρα τὸν πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίωκον». Καὶ ἀλλαχοῦ εἴρηται· «Μή ἡδέως ἀκούει καταλαλοῦντος, ἵνα μὴ ἐξαρθῆς».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΖ'

· Εὰν δὲ τοῦ προεστῶτος καταλαλήσῃ, πῶς αὐτῷ προσέξομεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Φανερὸν τοῦτο τὸ κρῖμα ἐκ τῆς δργῆς τοῦ Θεοῦ τῆς ἐπὶ

68. Β' Θεσσ. 3, 14. 69. Β' Τιμ. 4, 14. 70. Ψαλ. 100, 5.

νὰ εἴπωμεν κάτι κακόν διὰ κάποιον· δταν ὑπάρχῃ ἀνάγκη νὰ συζητήσῃ κανεὶς καὶ μὲ δλλους, πεπειραμένους, πῶς θὰ διορθωθῇ δ ἄμαρτίσας καὶ δταν χρειασθῇ νὰ προφυλάξωμεν ἐκείνους ποὺ ἀπὸ δγνοιαν ἡμποροῦν πολλάκις νὰ συναναστραφοῦν μὲ τὸν κακόν, ώσδαν νὰ ἥτο καλός. Διότι δ ἀπόστολος παρήγγειλε νὰ μὴ συναναστρέφεται κανεὶς μὲ τοὺς τοιούτους⁶⁸, διὰ νὰ μὴ δεχθῇ ποτε δγχόνην εἰς τὴν ψυχὴν του. Τὸ αὐτὸ εύρισκομεν δτι ἔκαμεν δ ἴδιος ἀπόστολος, γράφων πρὸς Τιμόθεον δτι «Ἀλέξανδρος δ χαλκεύς, πολλὰ κακὰ ἐπροξένησεν εἰς ἐμέ. Ἀπὸ αὐτὸν καὶ σὺ νὰ φυλάγεσαι, διότι ἡναντιώθη πολὺ εἰς τοὺ λόγους ἡμῶν»⁶⁹. Ἐάν λοιπὸν δὲν ὑπάρχῃ ἀνάγκη, δπως ἡ ἀνωτέρω, αὐτὸς ποὺ δμιλεῖ ἐναντίον δλλου, διὰ νὰ τὸν διαβάλῃ ἡ διὰ νὰ τὸν διασύρῃ, είναι κατάλαλος, καὶ ἀν ἀκόμη είναι δληθὲς τὸ λεγόμενον:

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 26

Αὐτὸς ποὺ δμιλεῖ κατὰ ἀδελφοῦ ἢ ἀκούει δλλον νὰ κακολογῇ καὶ δὲν ἀντιδρᾶ, ποίας ποινῆς είναι ἀξιος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Καὶ οἱ δύο είναι ἀξιοι ἀφορισμοῦ, διότι, κατὰ τὴν Γραφήν, «τὸν καταλαλοῦντα κρυφίως κατὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἔγὼ ἔξεδίωκον»⁷⁰ καὶ «μὴ ἀκουε εὔχαριστως τὸν καταλαλοῦντα, διὰ νὰ μὴ ἐκβληθῆ»⁷¹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 27

Ἐάν δμως κακολογήσῃ κάποιος τὸν προεστῶτα, πῶς πρέπει νὰ συμπεριφερώμεθα πρὸς αὐτόν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἡ καταδίκη αὐτῆς τῆς συμπεριφορᾶς είναι φανερὰ ἀπὸ

Μαριάμ, ἤντικα κατελάλησε Μωυσέως, ἵς τὸ ἀμάρτημα οὐδὲ αὐτοῦ Μωυσέως δεομένου ἀνεκδίκητον ἀφῆκεν ὁ Θεός.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΗ'

*'Εάν τις θρασυτέρᾳ φωνῇ καὶ ὁγήμασι θρασέσιν ἀποκρίνηται τινι καὶ ὑπομνησθεὶς λέγῃ ὅτι οὐδὲν πονηρὸν ἔχω ἐν τῇ καρ-
5 δίᾳ, εἰ δεῖ αὐτῷ πιστεῦσαι.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*Οὐ πάντα τὰ πάθη τῆς ψυχῆς φανερά ἔστι τοῖς πᾶσιν,
οὕτε αὐτῷ τῷ πάσχοντι, ὡς οὐδὲ τὰ τοῦ σώματος. "Ωσπερ
οὖν ἐπὶ τοῦ σώματος οἱ ἐπιστήμονες σημεῖα ἔχουσί τινα τῶν
κεκρυμμένων παθῶν καὶ φενγύντων τὴν αἰσθησιν τοῦ πάσχον-
10 τος, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς, καñ μὴ αἰσθάνηται τοῦ ἴδιου πά-
θους ὁ ἀμαρτάνων, πιστεύειν δεῖ τῷ Κυρίῳ, καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς
μετ' αὐτοῦ διαβεβαιωσαμένω ὅτι δ πονηρὸς ἀνθρωπος ἐκ τοῦ
πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὰ πονηρά.
‘Ο μὲν γὰρ κακὸς ἀγαθὸν τι ὁγῆμα ἢ πρᾶγμα πολλάκις καὶ σχη-
15 ματίζεται, τὸν δὲ ἀγαθὸν σχηματίσασθαι τι κακὸν ἀμήχανον.
«Προνοούμενοι γὰρ καλά», φησίν, οὐ μόνον ἐνώπιον Κυρίου,
ἀλλὰ καὶ «ἐνώπιον ἀνθρώπων»).*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΘ'

Ποίω τρόπῳ δυνηθῇ τις μὴ ὀργίζεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

'Εὰν Θεὸν ἐπόπτην καὶ τὸν Κύριον παρόντα ἐνοπτεύ-

τὴν δργὴν τοῦ Θεοῦ κατὰ τῆς Μαριάμ, ὅταν αὐτῇ ὡμίλησε κατὰ τοῦ Μωυσέως. 'Ο Θεός δὲν ἀφησεν ἀτιμώρητὸν τὸ ἀμάρτημά της, ἀν καὶ ὁ ἴδιος ὁ Μωυσῆς προστήγετο δι' αὐτῆν'⁷².

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 28

'Εὰν κάποιος ἀπαντᾷ εἰς ἄλλον μὲν ὑψωμένην φωνὴν καὶ ἐντόνους λόγους καί, ὅταν τοῦ τὸ ἐνθυμίσωμεν, λέγῃ ὅτι δὲν ἔχει τίποτε κακόν εἰς τὴν καρδίαν του, πρέπει νὰ τὸν πιστεύσωμεν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

"Ολα τὰ πάθη τῆς ψυχῆς δὲν εἶναι εἰς δλους φανερά, οὔτε εἰς τὸν ἴδιον τὸν πάσχοντα, ὅπως δὲν εἶναι φανερά οὔτε τὰ πάθη τοῦ σώματος. "Οπως λοιπὸν συμβαίνει μὲ τὸ σῶμα, δπου οἱ εἰδικοὶ ἔχουν μερικὰ σημεῖα διὰ τὰς κρυμμένας ἀσθενείας του, τὰς ὅποιας δὲν ἀντιλαμβάνεται ὁ ἀσθενής, ἔτσι καὶ μὲ τὴν τὴν ψυχήν καὶ ἀν ἀκόμη ὁ ἀμαρτάνων δὲν συναισθάνεται τὴν ἴδικήν του ἀσθενειαν, πρέπει νὰ ἔχῃ ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Κύριον, που διεβεβαίωσε καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ὅτι ὁ πονηρὸς ἀνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐκβάλλει τὰ πονηρά⁷³. Διότι δὲν κακὸς συχνὰ δμιλεῖ ἡ πράττει τὸ δγαθὸν ὑποκριτικά, δμως δ δγαθὸς εἶναι δδύνατον νὰ εἴπῃ ἡ νὰ πράξῃ κάτι ὑποκριτικά, διότι ἡ Γραφή λέγει ὅτι πρέπει «νὰ προνοῆτε διὰ τὰ καλὰ» δχι μόνον ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ «ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων»⁷⁴.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 29

Πῶς ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ μὴ δργίζεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

'Εὰν πιστεύῃ ὅτι βλέπει πάντοτε μὲ τὴν σκέψιν του τὸν

74. Ρωμ. 12, 17.

ζεσθαι ἡγῆται ἀεί. Τίς γὰρ ὑπήκοος ἐν δφθαλμοῖς ἀρχοντός ποτε κατατολμᾶ τινος τῶν μὴ ἀρεσκόντων αὐτῷ; Καὶ ἐὰν μὴ ἐκδέχηται τὴν παρ' ἐτέρων ὑπακοήν, ἀλλ' αὐτὸς πρὸς ὑπακοὴν παρασκευάζηται, πάντας ἥγονύμενος ὑπερέχοντας ἔαυτοῦ. Εἰ 5 μὲν γὰρ πρὸς τὴν ἔαυτοῦ χρείαν τὴν ὑπακοὴν ἐπιζητεῖ, γινώσκετω δτι ὁ λόγος τοῦ Κυρίου αὐτὸν ἔκαστον τοῖς ἄλλοις ὑπηρετεῖν διδάσκει· εἰ δὲ τῆς τοῦ Κυρίου ἐντολῆς παρακοὴν ἐκδικεῖ, οὐκ ὀργῆς χρεία, ἀλλ' οἴκτον καὶ συμπαθείας κατὰ τὸν εἰπόντα· «Τίς ἀσθενεῖ καὶ οὐκ ἀσθενῶ;».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Λ'

10 *Πῶς ἐκκόψομεν τὸ πάθος τῆς ἐπιθυμίας τῆς κακῆς.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

'Ἐπιθυμίᾳ διαπύρῳ τῶν θελημάτων τοῦ Θεοῦ, καὶ τοιαύτῃ, οἵαν ἔδειξεν ἔχειν ὁ εἰπών· «Τὰ κρίματα Κυρίου ἀληθινά, δεδικαιωμένα ἐπὶ τὸ αὐτό, ἐπιθυμητὰ ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον πολὺν καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον». 'Αεὶ γὰρ 15 ἡ τῶν κρειττόνων ἐπιθυμία, ἐν ἔξονσίᾳ καὶ δυνάμει ἔχουσα τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἐπιθυμουμένων, καταφρονεῖν καὶ ἀποστρέφεσθαι ἀναγκάζει τὰ ἐλάττονα, ὡς ἐδίδαξαν οἱ ἅγιοι πάντες· πόσῳ δὲ μᾶλλον τὰ φαῦλα' καὶ αἰσχύνης ἀξια;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΑ'

Εἰ καθόλου γελᾶν οὐκ ἔξεστιν.

παντεπόπτην Θεὸν καὶ τὸν πάντοτε παρόντα Κύριον. Διότι ποῖος ὑπήκοος ἐνώπιον τοῦ ἀρχοντος τολμᾷ ποτε νὰ κάμῃ κάτι ποὺ τὸν δυσαρεστεῖ; Καὶ ἐὰν δὲν περιμένῃ τὴν ὑπακοὴν ἐκ μέρους τῶν ἀλλων, ὅμως αὐτὸς ἀς ἐτοιμάζεται νὰ ὑπακούῃ, θεωρῶν δλούς τοὺς ὀνθρώπους ὀνωτέρους του. Ἐὰν λοιπὸν ἐπιζητῇ τὴν ὑπακοὴν διὰ τὰς ἴδιας του ἀνάγκας, ἀς γνωρίζῃ δτι· δ λόγος τοῦ Κυρίου διδάσκει ἐκαστον ἐξ ἡμῶν νὰ ὑπηρετῇ τοὺς ἄλλους· ἐὰν δμως ἐκδικῆται διὰ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου, δὲν χρειάζεται δργή, ἀλλ' οἰκτος καὶ συμπάθεια κατὰ τὸν λόγον· «ποῖος ἀσθενεῖ καὶ δὲν ἀσθενῶ;»⁷⁵.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 30

Πῶς θὰ ἀποκόψωμεν τὸ πάθος τῆς κακῆς ἐπιθυμίας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Μὲ τὴν ἔνθερμον ἐπιθυμίαν νὰ ἐκπληρώσωμεν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὴν δποίαν ἔδειξεν δτι εἶχεν δ εἰπών· «καὶ κρίσεις τοῦ Κυρίου εἰναι ἀληθιναί, δίκαιαι ἐν ταύτῳ, ἐπιθυμηταὶ περισσότερον ἀπὸ τὸν χρυσὸν καὶ τὸν πολὺν πολύτιμον λίθον, καὶ γλυκύτεραι ἀπὸ τὸ μέλι καὶ τὴν κηρήθραν»⁷⁶. Διότι ἡ ἐπιθυμία τῶν καλυτέρων πραγμάτων, δταν συνοδεύεται ἀπὸ τὸ δίκαιωμα καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀπολαύσεως τῶν ἐπιθυμουμένων, μᾶς ἀναγκάζει πάντοτε νὰ καταφρονοῦμεν καὶ νὰ ἀποστρεφώμεθα τὰ κατώτερα, δπως μᾶς ἐδίδαξαν δλοι οἱ ἀγιοι. Πόσω μᾶλλον λοιπὸν πρέπει νὰ ἀποστρεφώμεθα τὰ φαῦλα καὶ τὰ ἐπαίσχυντα πράγματα;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 31

Ἐὰν δὲν ἐπιτρέπεται καθόλου δ γέλως.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦ Κυρίου τὸν νῦν γελῶντας κατακρίνοντος, εὗδηλον δτι οὐδέποτε καιφός γέλωτός ἐστι τῷ πιστῷ, καὶ μάλιστα ἐν τοσούτῳ πλήθει τῶν διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμαζόντων καὶ θανατονμένων ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ, ὑπὲρ ᾧν ἀθυμεῖν 5 καὶ στένειν χρή.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΒ'

‘Ο ἄκαιρος καὶ ἄμετρος νυσταγμὸς πόθεν, καὶ πῶς αὐτὸν ἀποθώμεθα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο μὲν τοιοῦτος νυσταγμὸς γίνεται, δταν νωθροτέρα γένηται ἡ ψυχὴ περὶ τὰς περὶ τοῦ Θεοῦ ἔννοίας, καὶ τῶν κριμάτων 10 τοῦ Θεοῦ καταφρονῶμεν· ἀποτιθέμεθα δὲ αὐτόν, δταν γνησίαν καὶ ἀξιόλογον ἀναλάβωμεν τῆς μεγαλειότητος τοῦ Θεοῦ τὴν ἔννοιαν καὶ τῶν θελημάτων αὐτοῦ τὴν ἐπιθυμίαν, κατὰ τὸν εἰ-πόντα· «Ἐὶ δώσω ὅπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου καὶ τοῖς βλεφάροις μου νυσταγμὸν καὶ ἀνάπαυσιν τοῖς κροτάφοις μου, ἔως οὗ εὔρω 15 τόπον τῷ Κυρίῳ, σκήνωμα τῷ Θεῷ Ἰακώβῳ».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΓ'

Πῶς ἐλέγχεται ὁ ἀνθρωπάρεσκος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Οταν ἐπὶ μὲν τῶν ἐπαινούντων σπουδὴν ἐπιδείξηται, ἐπὶ δὲ τῶν ψεγόντων ὀκνηρὸς γένηται. Εἴ γὰρ τῷ Κυρίῳ ἀρέσκειν

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Αφοῦ δὲ Κύριος καταδικάζει τοὺς γελῶντας⁷⁷, εἶναι φανερὸν ὅτι δὲν ὑπάρχει ποτὲ διὰ τὸν πιστὸν καιρὸς γέλωτος, καὶ μάλιστα μέσα εἰς τὸ τόσον μεγάλον πλῆθος ἐκείνων ποὺ ἀτιμάζουν τὸν Θεὸν⁷⁸ διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου, καὶ ἐκείνων ποὺ θανατοῦνται ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ, διὰ τοὺς δποίους πρέπει νὰ λυπήται· κανεὶς καὶ νὰ δδύρεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 32

Πόθεν προέρχεται δὲ ἄκαιρος καὶ ἀμετρος νυσταγμὸς καὶ πῶς θὰ τὸν ἀποβάλωμεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ο νυσταγμὸς αὐτὸς ἔρχεται, δταν ἡ ψυχὴ γίνη ἀμελής, δσον ἀφορᾶ εἰς τὰς σκέψεις τοῦ Θεοῦ, καὶ δταν καταφρονοῦμεν τὰς κρίσεις τοῦ Θεοῦ· τὸν ἀποβάλλομεν δέ, δταν σκεπτώμεθα τὴν μεγαλειότητα τοῦ Θεοῦ εἰλικρινῶς καὶ ἀξίως καὶ δταν ἐπιθυμοῦμεν τὸ θέλημά του, δπως ἐκεῖνος ποὺ εἶπε· «δὲν θὰ δώσω ὑπνον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ νυσταγμὸν εἰς τὰ βλέφαρά μου καὶ ἀνάπτασιν εἰς τοὺς κροτάφους μου, ἔως δτου εὔρω τόπον διὰ τὸν Κύριον, κατοικίαν διὰ τὸν Θεὸν τοῦ Ἱακώβ»⁷⁹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 33

Πῶς ἀποδεικνύεται δὲ ἀνθρωπάρεσκος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Οταν ἀφ' ἐνὸς μὲν δεικνύη προθυμίαν πρὸς τοὺς ἐπαινοῦντας αὐτόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ γίνεται δύσθυμος πρὸς τοὺς κατηγό-

βούλεται, πάντοτε καὶ πανταχοῦ δὲ αὐτὸς ἔσται, πληρῶν τὸ εἰρημένον· «Διὰ τῶν δπλων τῆς δικαιοσύνης τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν, διὰ δόξης καὶ ἀτιμίας, διὰ δυσφημίας καὶ εὐφημίας, ὃς πλάνοι καὶ ἀληθεῖς».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΔ'

5 Πῶς φίγη τις τὸ πάθος τῆς ἀνθρωπαρεσκείας καὶ τὸ περιβλέπεσθαι τοὺς παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπαίνους.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πληροφορίᾳ τῆς τοῦ Θεοῦ παρουσίας καὶ ἀπερισπάστῳ φροντίδι τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐαρεστήσεως καὶ διαπύρῳ ἐπιθυμίᾳ τῶν παρὰ τοῦ Κυρίου μακαρισμῶν. Οὐδεὶς γὰρ ἐν δψεσι 10 δεσπότου πρὸς ἀρέσκειαν συνδούλον ἐπὶ ἀτιμή τοῦ δεσπότου καὶ κατακρίσει ἑαυτοῦ μετεωρίζεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΕ'

Πῶς γνωρίζεται ὁ ὑπερήφανος καὶ πῶς θεραπεύεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Γνωρίζεται μὲν ἐκ τοῦ τὰ τῆς ὑπεροχῆς ἐπιζητεῖν, θεραπεύεται δέ, ἐὰν πιστεύσῃ τῷ κρίματι τοῦ εἰπόντος· «Κύριος 15 ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν». Ἐκεῖνοι μέντοι εἰδέναι χρή, δτι, ὅπως ἂν τις φοβηθῇ τὸ κρίμα τῆς ὑπερηφανίας, οὐ δύναται θεραπευθῆναι τὸ πάθος, ἐὰν μὴ ἀναχωρήσῃ τῶν τῆς ὑπεροχῆς ἐπιτηδευμάτων ἀπάντων, ὃς οὐ

ρους του. Διότι, έάν θέλη νὰ ἀρέσκῃ εἰς τὸν Κύριον, θὰ είναι εἰς δλας τὰς περιπτώσεις δὲ ίδιος, ἐκπληρῶν τοὺς λόγους· «διὰ τῶν δπλων τῆς δικαιοσύνης τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν, διὰ δόξης καὶ ἀτιμίας, διὰ δυσφημίας καὶ εὐφημίας, ὡς πλάνοι, καὶ ἀληθεῖς»⁸⁰.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 34

Πῶς θὰ ἀποφύγῃ κανεὶς τὸ πάθος τῆς ἀνθρωπαρεσκείας καὶ τὴν ἀναζήτησιν τῶν ἀνθρωπίνων ἐπαίνων.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Μὲ τὴν βεβαιότητα περὶ τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὴν ἀπερίσπαστον φροντίδα τῆς εὐαρεστήσεως πρὸς τὸν Θεὸν καὶ μὲ τὴν ἔνθερμον ἐπιθυμίαν τῶν μακαρισμῶν, ποὺ ὑπεσχέθη δὲ Κύριος. Διότι κανεὶς δὲν πλανᾶται ἐνώπιον τοῦ δεσπότου, διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν σύνδουλόν του, ἀτιμάζων τὸν δεσπότην καὶ καταδικάζων τὸν ἑαυτόν του.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 35

Πῶς ἀναγνωρίζεται δὲ ὑπερήφανος καὶ πῶς θεραπεύεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Αναγνωρίζεται μὲν ἀπὸ τὸ ὅτι ἐπιζητεῖ τὴν ὑπεροχήν, θεραπεύεται δέ, έάν πιστεύσῃ εἰς τὴν κατάκρισιν τοῦ εἰπόντος ὅτι «δὲ Κύριος ἀντίτάσσεται εἰς τοὺς ὑπερηφάνους, δίδει χάριν δὲ εἰς τοὺς ταπεινούς»⁸¹. Πρέπει λοιπὸν νὰ γνωρίζωμεν ὅτι, έάν κανεὶς φοβῇται τὴν κατάκρισιν τῆς ὑπερηφανείας, δὲν ἥμπορεῖ νὰ θεραπευθῇ ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν, ἀν προηγουμένως δὲν ἐγκαταλείψῃ δλας τὰς προσπαθείας του δι’ ὑπεροχήν· ὅπως

81. Ἱακ. 4, 6.

δύναται ἀπομαθεῖν διάλεκτον ἢ οἰανδήποτε τέχνην, μὴ τελείως ἀναχωρήσας οὐ μόνον τοῦ ποιεῖν ἢ λαλεῖν τι κατ' ἔκεινην τὴν τέχνην, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀκούειν τῶν λαλούντων καὶ βλέπειν τοὺς ποιοῦντας, δπερ παρατήρητέον καὶ ἐπὶ πάσης κακίας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΑΖ'

5 *Εἰς χρὴ τιμὴν ἐπιζητεῖν.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Αποδιδόναι μὲν τῷ τὴν τιμὴν τὴν τιμὴν ἐδιδάχθημεν,
ἐπιζητεῖν δὲν τιμὴν ἐκωλύθημεν, τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Πῶς
δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦσαι δόξαν παρ’ ἄλλήλων λαμβάνοντες, καὶ
τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες;». “Ωστε τὸ
10 ζῆτεῖν παρὰ τῶν ἀνθρώπων δόξαν ἀπόδειξίς ἐστιν ἀπιστίας,
καὶ θεοσεβείας ἀλλοτρίωσις, τοῦ ἀποστόλου εἰπόντος· «Εἴ ἔτι
ἀνθρώποις ἡρεσκον, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἀν ἥμην». Εἰ δὲ οἱ τὴν
δεδομένην παρὰ τῶν ἀνθρώπων δόξαν λαμβάνοντες οὕτω κα-
τεκρίθησαν, οἵ τὴν μὴ δεδομένην ἐπιζητοῦντες ἀρρητον ἔχουσι
15 τὸ κρῖμα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΑΖ'

‘Ο δκνηρὸς πρὸς τὴν ἐντολὴν ποίω τρόπῳ σπουδὴν δυ-
νηθῇ ἀναλαβεῖν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πληροφορηθεὶς τὴν παρουσίαν τοῦ Δεσπότου Θεοῦ, τοῦ

δὲν ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ λησμονήσῃ μίαν διάλεκτον ἢ μίαν οἰανδήποτε τέχνην, ἐὰν δὲν σταματήσῃ παντελῶς ὅχι μόνον νὰ κάμψῃ ἢ νὰ λέγῃ κάτι σχετικὸν μὲ τὴν τέχνην ἐκείνην, ἀλλὰ καὶ ἐὰν δὲν σταματήσῃ νὰ δικούῃ τοὺς λέγοντας καὶ νὰ βλέπῃ τοὺς ἔργαζομένους. Αὐτὸ δφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν εἰς κάθε κακίαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 36

Ἐὰν πρέπη νὰ ἐπιζητῇ κανεὶς τιμήν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰς ἐκεῖνον ποὺ δφείλεται ἢ τιμὴ ἐδιδάχθημεν νὰ ἀποδίδωμεν τὴν τιμὴν⁸². νὰ ἐπιζητοῦμεν δμως τιμὴν ἀπετράπημεν, διότι δ Κύριος εἶπε· «πῶς δύνασθε ὑμεῖς νὰ πιστεύσετε, λαμβάνοντες δόξαν παρ' ἀλλήλων καὶ μὴ ζητοῦντες τὴν δόξαν τοῦ μόνου Θεοῦ»;⁸³ «Ωστε τὸ νὰ ἐπιζητῇ κανεὶς δόξαν ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων εἰναι ἀπόδειξις ἀπιστίας καὶ ἀποξένωσις ἀπὸ τὴν θεοσέβειαν, διότι δ ἀπόστολος εἶπεν ὅτι «ἐὰν ἀκόμη ἡρεσκον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, δὲν θὰ ἡμην δοῦλος Χριστοῦ»⁸⁴. Ἐὰν λοιπὸν οἱ δεχόμενοι τὴν δόξαν ποὺ δίδουν οἱ ἀνθρωποι κατεκρίθησαν τόσον πολύ, οἱ ἐπιζητοῦντες τὴν δόξαν ποὺ δὲν δίδεται δέχονται ἀνέκφραστον καταδίκην.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 37

Πῶς θὰ δυνηθῇ νὰ γίνῃ ζηλωτὴς αὐτὸς ποὺ εἰναι δκνηρὸς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐντολῶν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πρέπει νὰ πεισθῇ πλήρως περὶ τῆς παρουσίας τοῦ Δεσπό-

84. Γαλ. 1, 10.

τὰ πάντα ἐφορῶντος, καὶ τὴν ἀπειλὴν τὴν κατὰ τοῦ δκνηροῦ καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς μεγάλης παρὰ τοῦ Κυρίου μισθαποδοσίας, τοῦ ἐπαγγειλαμένου διὰ Παύλου τοῦ ἀποστόλου δτι ἔκαστος τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται κατὰ τὸν ἴδιον κόπον, καὶ δσα τοιαῦτα 5 γέγραπται πρὸς τὴν ἴδιαν ἑκάστου σπουδὴν, ἵτοι ὑπομονὴν εἰς δόξαν Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΗ'

**Ἐὰν ἐπιταχθῇ ἀδελφὸς καὶ ἀντείπῃ, ὕστερον δὲ ἔαντῷ ἀπέλθῃ.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

**Ἐν ᾧ μὲν ἀντεῖπεν, ὡς ἀντιλογικὸς καὶ ἄλλους πρὸς τὸ αὐτὸν ἐρεθίζων, γνωριζέσθω ὑπόδικος εἶναι τοῦ κρίματος ἐ-10 κείνου, δτι «Ἀντιλογίας ἐγείρει πᾶς κακός· δ δὲ Κύριος ἀγγελον ἀνελεήμονα ἐπιπέμπει αὐτῷ». Πληροφορείσθω δὲ δτι οὐκ ἀν-θρώπῳ ἀντιλέγει ἡ ὑπακούει, ἥδη δὲ καὶ αὐτῷ τῷ Κυρίῳ τῷ εἰπόντι· «Ο ἀκούων ὑμῶν ἐμοῦ ἀκούει· καὶ δ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ». Καὶ κατανγείς, πρότερον ἀπολογησάσθω καὶ οὗτως, 15 ἐὰν ἐπιτραπῇ, ποιεῖτω τὸ ἔργον.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΘ'

**Ἐὰν δὲ ὑπακούσας τις γογγύσῃ.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦ ἀποστόλου εἰπόντος· «Πάντα ποιεῖτε χωρὶς γογγυ-

του Θεοῦ, ποὺ βλέπει τὰ πάντα, καὶ περὶ τῆς ἀπειλῆς ποὺ στρέφεται κατὰ τοῦ δκνηροῦ καὶ περὶ τῆς ἐλπίδος τῆς μεγάλης μισθωτοδοσίας. παρὰ τοῦ Κυρίου, δὲ δποῖος ὑπεσχέθη διὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου δτι κάθε ἀνθρωπος θὰ λάβῃ τὴν ἴδικήν του ἀμοιβὴν ἀνάλογα μὲ τὸν κόπον του⁸⁵. Πρέπει ἀκόμη νὰ βεβαιωθῇ περὶ δλων τῶν ἄλλων ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὴν Γραφήν, μὲ σκοπὸν νὰ προκαλέσουν τὸν ζῆλον κάθε ἀνθρώπου, δηλαδὴ τὴν ὑπομονὴν πρὸς δόξαν Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 38

Ἐὰν ἔνας ἀδελφὸς λάβῃ ἐντολήν, καὶ ἀντιμιλήσῃ, ὕστερον ὅμως μετανοήσῃ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Κατὰ τὸ δτι ἡρυήθη, ὡς φιλόνικος καὶ προκαλῶν καὶ ἄλλους εἰς αὐτὴν τὴν συμπεριφοράν, ἃς γνωρίζῃ δτι ὑπόκειται εἰς τὴν καταδίκην ἐκείνην, δτι δηλαδὴ «ἀντιλογίας ἐγείρει πᾶς κακός, δὲ Κύριος πέμπει κατ' αὐτοῦ ἀγγελον ἀνελεήμονα»⁸⁶. «Ἄς μάθῃ δὲ δτι δὲν ἀντιλέγει οὔτε ὑπακούει εἰς ἀνθρωπον, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν Κύριον, ποὺ εἶπεν· «δὲ ἀκούων ὑμῶν ἔμοῦ ἀκούει, καὶ δὲθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ»⁸⁷. Καὶ ἔὰν αἰσθανθῇ συντριβήν, προηγουμένως ἃς ἀπολογηθῇ καὶ ἔτσι, ἔὰν ἐπιτραπῇ, ἃς ἔκτελέσῃ τὸ ἔργον⁸⁸.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 39

Ἐὰν κάποιος ὑπακούσῃ καὶ ὕστερα γογγύσῃ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐπειδὴ δὲ ἀπόστολος εἶπε· «πάντα ποιεῖτε χωρὶς γογγυ-

88. Πρβλ. «Ορους κατὰ πλάτος 29, δπου ἡ μετὰ γογγυσμοῦ γενομένη ἔργασία δὲν' πρέπει νὰ δναμειγνύεται μὲ τὴν τῶν ταπεινῶν.

σμῶν καὶ διαλογισμῶν», ἀπηλλοτρίωται καὶ ὁ γογγύζων τῆς ἐνώσεως τῶν ἀδελφῶν καὶ τὸ τούτον ἔργον τῆς χρήσεως αὐτῶν· φανερὸς δέ ἐστιν ὁ τοιοῦτος νοσῶν τὴν τε ἀπιστίαν καὶ τῆς ἐλπίδος τὴν ἀμφιβολίαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Μ'

5 Ἐὰν ἀδελφὸς ἀδελφὸν λυπήσῃ, πῶς ὀφείλει διορθώσασθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰ μὲν οὕτως ἐλύπησεν, ως ὁ ἀπόστολος εἰπών· «Ἐλυπήθητε γάρ κατὰ Θεόν, ἵνα ἐν μηδενὶ ζημιαθῆτε ἐξ ήμῶν», οὐχ δὲ λυπήσας χρήζει διορθώσεως, ἀλλ᾽ δὲ λυπηθεὶς ὀφείλει τὰ ίδιά ματα τῆς κατὰ Θεὸν λύπης ἐπιδείξασθαι· εἰ δὲ ἐν τοῖς ἀδιαφόροις 10 ἐλύπησε, μνημονευσάτω δὲ λυπήσας τοῦ ἀποστόλου εἰπόντος· «Ἐὶ διὰ βρῶμα δὲ ἀδελφός σου λυπεῖται, οὐκέτι κατὰ ἀγάπην περιπατεῖς», καὶ γνωρίσας τὸ τοιοῦτον ἀμάρτημα πληρωσάτω τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰρημένον· «Ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον καὶ ἔκει μνησθῆς διτι δὲ ἀδελφός σου ἔχει τι 15 κατὰ σοῦ, ἀφες ἔκει τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ὥπαγε, πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΑ'

Ἐὰν δὲ μὴ ἀνέχηται ἀπολογήσασθαι δὲ λυπήσας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πληρῶσαι ὀφείλομεν ἐπ' αὐτῷ τὰ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἐπὶ τοῦ

89. Φιλ. 2, 14. 90. Βλ. «Ορους κατ' ἐπιτομὴν 38.

91. Αὐτὸς ἐρμηνεύεται εἰς τὴν ἐρώτησιν 38. 92. Β' Κορ. 7, 9.

σμῶν καὶ διαλογισμῶν»⁹³, καὶ δὲ γογγύζων ἔχει ἀποξενωθῆ⁹⁴ ἀπὸ τὴν ἐνωσιν τῶν ἀδελφῶν, καὶ τὸ ἔργον του δὲν ἡμπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῇ ἀπὸ αὐτούς⁹⁵. δὲ ἀνθρωπος αὐτοῦ τοῦ εἰδους ἔχει φανερά τὴν νόσον τῆς ἀπιστίας⁹⁶ καὶ τὴν ἀμφιβολίαν ὡς πρὸς τὴν ἑλπίδα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 40

Ἐὰν δὲ ἀδελφὸς λυπήσῃ ἀδελφόν, πῶς διφείλει νὰ σωφρονισθῇ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν μὲν τὸν ἑλύπησεν, ὅπως ἐνοοῦσεν δὲ ἀπόστολος, δταν εἶπεν· «έλυπήθητε κατὰ Θεόν, διὰ νὰ μὴ ζημιωθῆτε ἐξ ἥμῶν εἰς οὐδέν»⁹⁷, δὲν χρειάζεται διόρθωσιν δὲ προκαλέσας τὴν λύπην, ἀλλ’ δὲ λυπηθεὶς διφείλει νὰ ἐπιδείξῃ τὰ γνωρίσματα τῆς κατὰ Θεόν λύπης. Ἐὰν διμως τὸν ἑλύπησε δι’ ἀσήμιαντα πράγματα, δὲ προκαλέσας τὴν λύπην ἀς ἐνθυμηθῆται τὸν ἀπόστολον, ποὺ εἶπεν· «ἐὰν δὲ ἀδελφός σου λυπήται διὰ φαγητόν, δὲν περιπατεῖς πλέον κατὰ ἀγάπην»⁹⁸. ἀφοῦ δὲ ἀναγνωρίσῃ τὸ ἀμάρτημά του, ἀς ἐφαρμόσῃ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου· «ἐὰν προσφέρης τὸ δῶρον σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον καὶ ἐκεῖ ἐνθυμηθῆς δτι δὲ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ἀφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ὑπαγε, πρῶτον συμφιλιώθητι μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρον σου»⁹⁹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 41

Ἐὰν δὲ προκαλέσας τὴν λύπην δὲν δέχεται νὰ ἀπολογηθῇ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Οφείλομεν νὰ ἐφαρμόσωμεν εἰς τὴν περίπτωσίν του τὰ

93. Ρωμ. 14, 15.

94. Ματθ. 5, 23 - 24.

ἀμαρτήσαντος καὶ μὴ μετανοήσαντος εἰρημένα· «Ἐὰν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω ποι ὡς δ ἐθνικὸς καὶ δ τελώνης».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΒ'

Ἐὰν δέ, ἀπολογουμένου τοῦ λυπήσαντος, μὴ θέλῃ διαλλαγῆναι δ λυπηθεῖς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Φανερόν ἐστι τὸ κρῖμα τοῦ Κυρίου ἐπὶ τοῦ τοιούτου ἐν τῇ παραβολῇ τοῦ δούλου πρὸς τὸν σύνδουλον, δις, ἐπειδὴ παρακαλούμενος, μακροθυμῆσαι οὐκ ἥθελεν· ἰδόντες δέ, φησίν, οἱ σύνδουλοι τὰ γενόμενα, διεσάφησαν τῷ κυρίῳ αὐτῶν· ὅργισθεὶς δὲ δ κύριος, ἀνεκαλέσατο τὴν ἑαυτοῦ εἰς αὐτὸν χάριν καὶ παρέ-
10 δωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς, ἕως οὗ ἀποδῷ τὸ δφειλόμενον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΓ'

Πῶς δφείλει τις προσέχειν τῷ εἰς προσευχὴν ἐξυπνίζοντι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰ ἐπιγινώσκει τις τὴν ζημίαν τὴν ἐκ τοῦ ὕπνου, δτι οὐδὲ ἑαυτῆς ἐπαισθάνεται ἡ ψυχή, γνωρίζει δὲ τὸ κέρδος τῆς ἐγρηγόρσεως, καὶ μάλιστα τὴν ὑπερέχουσαν δόξαν, δτε προσάγεται
15 τις τῷ Θεῷ εἰς προσευχὴν, ὡς τὰ μεγάλα καὶ τὰ ὑπὲρ πᾶσαν ἐπιθυμίαν εὑεργετοῦντι προσέξει τῷ ἐξυπνίζοντι εἴτε εἰς προσευχὴν εἴτε εἰς οἰανδηποτοῦν ἐντολήν.

λεχθέντα ύπό τοῦ Κυρίου διὰ τὸν ἀμαρτήσαντα καὶ μὴ μετανοήσαντα· «ἔάν δὲ καὶ τὴν ἐκκλησίαν παρακούσῃ, ἢς εἶναι διὰ σὲ ὡς δὲ ἔθνικὸς καὶ δὲ τελώνης»⁹⁵.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 42

Ἐάν δικασθεῖσας τὴν λύπην ἀπολογῆται, καὶ ἐν τούτοις δὲ λυπηθεῖσι δὲν θέλῃ νὰ συμφιλιωθῇ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἡ κρίσις τοῦ Κυρίου εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἶναι φανερὰ ἀπὸ τὴν παραβολὴν τοῦ δούλου πρὸς τὸν σύνδουλον, δὲ διποῖος, ἢν καὶ παρεκαλεῖτο, δὲν ἥθελε νὰ δείξῃ μακροθυμίαν· τότε εἶδον οἱ σύνδουλοι τὰ γενόμενα καὶ τὰ ἐφανέρωσαν εἰς τὸν κύριόν των· ὡργίσθη δὲ δὲ κύριος καὶ ἀνεκάλεσε τὴν πρὸς αὐτὸν χάριν του καὶ παρέδωσεν αὐτὸν εἰς τοὺς βασανιστάς, ἔως ὅτου ἀποδώσῃ τὸ δρειλόμενον⁹⁶.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 43

Πῶς δρείλει νὰ προσέχῃ κανεὶς αὐτὸν ποὺ τὸν ἀφυπνίζει διὰ προσευχῆν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐάν ἀντιλαμβάνεται τὴν ζημίαν ποὺ προκαλεῖ δὲ ὑπνος, δτι δηλαδὴ κατ' αὐτὸν ἡ ψυχὴ δὲν αἰσθάνεται καλῶς οὔτε τὸν ἔαυτόν της, καὶ ἔάν γνωρίζῃ τὸ κέρδος τῆς ἐπαγρυπνήσεως, μάλιστα δὲ τὴν ὑπέροχον δόξαν τῆς προσελεύσεως ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ διὰ προσευχῆν, θὰ προσέχῃ αὐτὸν ποὺ τὸν ἀφυπνίζει εἴτε διὰ προσευχῆν εἴτε δι' ἐκτέλεσιν οἵασδήποτε ἄλλης ἐντολῆς ὡς εὐεργέτην μεγάλον καὶ ὑπερβάλλοντα κάθε ἐπιθυμίαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΔ'

Ἐὰν δὲ στυγνάσῃ ὁ ἔξυπνοςθεὶς ἦ καὶ ὀργισθῆ, τίνος ἐστὶν
ἄξιος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τέως μὲν ἀφορισμοῦ καὶ ἀστίας, ἐὰν ἄρα δυνηθῇ κατα-
νυγεῖς ἐπιγγῶναι δσων καὶ ἡλίκων ἀγαθῶν ἑαυτὸν ἀναισθήτως
5 ἀποστερεῖ, καὶ οὕτως ἐπιστρέψας ἐνευφρανθῆ τῇ χάριτι τοῦ
εἰπόντος· «Ἐμνήσθην τοῦ Θεοῦ καὶ εὑφράνθην»· ἐὰν δὲ ἐπιμέρη
ἀναισθητῶν, ἀποκοπτέσθω, ὡς τὸ σεσηπός καὶ διεφθαρμένον
μέλος ἀπὸ τοῦ σώματος. Γέγραπται γάρ· «Συμφέρει, ἵνα ἀπό-
ληται ἐν τῶν μελῶν σου, καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῆ εἰς
10 γέενναν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΕ'

Ἐάν τις, ἀκούσας τοῦ Κυρίου εἰπόντος δτι «Ο δοῦλος ὁ γνοὺς
τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ, καὶ μὴ ποιήσας, μηδὲ ἐτοιμάσας
πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ, δαρήσεται πολλάς· ὁ δὲ μὴ γνούς, ποι-
ήσας δὲ ἄξια πληγῶν, δαρήσεται ὀλίγας», ἀμελήσῃ τῆς γνώ-
15 σεως τῶν τοῦ Κυρίου θελημάτων, εἰ ἔχει τὴν παραμυθίαν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Δῆλος ἐστιν ὁ τοιοῦτος σχηματιζόμενος τὴν ἄγνοιαν καὶ
ἄφεντον ἔχει τῆς ἀμαρτίας τὴν κρίσιν. «Εἰ μὴ ἥλθον γάρ»,
φησὶν δὲ Κύριος, «καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἀμαρτίαν οὐκ εἰχον· νῦν
δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἀμαρτίας αὐτῶν», τῆς ἀγίας

97. Πρβλ. Ἐπιτίμια δ'. «Εἰ τις ὑβρίζει ἢ ἀντιλέγει . . . ἀφοριζέσθω ἐβδομάδα μίσαν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 44

Ἐὰν ὅμως δὲ ἀφυπνισθεὶς δυστροπήσῃ καὶ δργισθῇ,
ποίας ποινῆς εἶναι ἄξιος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Προσωρινῶς θάτ τιμωρηθῇ μὲν ἀφορισμὸν⁹⁷ καὶ στέρησιν
τροφῆς, μήπως ἡμπορέσῃ ἔτσι καὶ αἰσθανθῇ συντριβὴν καὶ
ἀντιληφθῇ πόσων καὶ πόσον μεγάλων ἀγαθῶν στερεῖ τὸν
ἐαυτόν του ἐξ αἰτίας τῆς ἀναισθησίας του, καὶ ἐπιστρέψῃ κατ'
αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ εὐφρανθῇ, μὲν τὴν χάριν τοῦ εἰπόντος
«ἔνεθυμήθην τὸν Θεόν καὶ εύφρανθην»⁹⁸. Ἐὰν δέ μως ἐπιμένῃ
εἰς τὴν ἀναισθησίαν του, ἀς ἀποκόπτεται, δπως ἀποκόπτεται
ἀπὸ τὸ σῶμα τὸ σαπισμένον καὶ κατεστραμμένον μέλος, διότι
λέγει ἡ Γραφή: «συμφέρει νὰ ἀπολεσθῇ ἐν τῶν μελῶν σου, καὶ
νὰ μὴ βληθῇ δλον τὸ σῶμά σου εἰς γέενναν»⁹⁹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 45

Ἐὰν ὑπάρχῃ δικαιολογία δι’ ἑκείνον ποὺ ἡμέλησε νὰ γνω-
ρίσῃ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, μολονότι ἤκουσε τοὺς λόγους του·
«δ δοῦλος δ δποῖος ἐγνώρισε τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου αὐτοῦ
καὶ δὲν ἐποίησε, μηδὲ ἦτοίμασε πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ, θὰ δαρῇ
πιολύ· ἑκείνος δὲ δ δποῖος δὲν ἐγνώρισε καὶ ἐποίησεν ἄξια πλη-
γῶν, θὰ δαρῇ δλίγον»¹⁰⁰.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ο ἐν λόγῳ φανερὰ προσποιεῖται ὅτι ἀγνοεῖ, καὶ ἔχει ἀνα-
πόφευκτον τὴν κατάκρισιν διὰ τὴν ἀμαρτίαν· διότι δ Κύριος
λέγει· «Ἐὰν δὲν ἥρχόμην καὶ ἐλάλουν εἰς αὐτούς, δὲν θὰ είχον
ἀμαρτίαν· τώρα ὅμως δὲν ἔχουν πρόφασιν περὶ τῆς ἀμαρτίας

98. Ψαλ. 76, 4.

99. Ματθ. 5, 30.

100. Λουκ. 12, 47-48.

Γραφῆς πανταχοῦ πᾶσι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ διαγγελλούσης. "Ω-
στε οὐχὶ μετὰ τῶν ἀγνοησάντων ὁ τοιοῦτος ἔλαττον κρίνεται,
ἀλλὰ μετ' ἐκείνων σφοδρότερον κατακρίνεται, περὶ ὃν γέγρα-
πται· «'Ωσεὶ ἀσπίδος κωφῆς καὶ βυούσης τὰ ὡτα αὐτῆς, ἷτις
5 οὐκ εἰσακούσεται φωνῆς ἐπαδόντων, φαρμακοῦ τε φαρμακευ-
ομένη παρὰ σοφοῦ». Ο μέντοι ἐπιτεταγμένος τὴν οἰκονομίαν
τοῦ λόγου, ἐὰν ἀμελήσῃ τοῦ ἀναγγεῖλαι, ὡς φονεὺς κρίνεται,
καθὼς γέγραπται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΣ'

Εἰ δὲ ἑτέρου ἀνεχόμενος εἰς τὸ ποιῆσαι ἀμαρτίαν ἔνοχός ἐστι
10 τῆς ἀμαρτίας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦτο τὸ κοῖμα φανερὸν ἐκ τῶν τοῦ Κυρίου πρὸς Πιλᾶτον
ἔημάτων εἰπόντος· «'Ο παραδιδούς με σοὶ μείζονα ἀμαρτίαν
ἔχει». Σαφὲς γὰρ ἐκ τούτου ὅτι καὶ ὁ Πιλᾶτος, ἀνεχόμενος
τῶν παραδεδοκότων, ἀμαρτίαν εἰχεν, εἰ καὶ ἔλάττονα. Παρί-
15 στησι δὲ τοῦτο φανερῶς καὶ ὁ Ἀδάμ ἀνασχόμενος τῆς Εῆνας,
καὶ ἡ Εὕα ἀνασχομένη τοῦ ὄφεως· οὐδεὶς γὰρ αὐτῶν ὡς ἀθῶς
ἀτιμώρητος ἀφείθη. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ τοῦ Θεοῦ κατ' αὐτῶν ἀ-
γανάκτησις ἐπιτετηρημένως τοῦτο ἐνδείκνυται· τοῦ γὰρ Ἀδὰμ
ἀντὶ ἀπολογίας προσενεγκόντος τό· «'Η γυνή, ἦν δέδωκας μετ'
20 ἐμοῦ, αὕτη μοι ἔδωκε καὶ ἔφαγον», ἀποκρίνεται ὁ Θεός· «'Οτι
ἡκουσας τῆς φωνῆς τῆς γυναικός σου καὶ ἔφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου,
οὐ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἐπικατάρατος ἡ
γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου» καὶ τὰ ἔξης.

101. Ἡω. 15, 22.

102. Ψαλ. 57, 5 - 6.

103. Βλ. Ἡεζ. 33, 8.

αύτῶν»¹⁰¹; διότι ἡ ἀγία Γραφή γνωστοποιεῖ παντοῦ εἰς κάθε ἄνθρωπον τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Συνεπῶς δὲ τοιοῦτος ἄνθρωπος δὲν κρίνεται ἐλαφρότερα μὲν τοὺς ἀγνοοῦντας, ἀλλὰ καταδικάζεται αὐστηρότερα μὲν ἑκείνους διὰ τοὺς δόποίους ἔχει γραφῆ τὸ ἔξῆς· «εἰναι ὅμοιοι μὲν τὴν κωφὴν ἀσπίδα, ἡ δόποία φράττει τὰ ὅτα αὐτῆς, ἡ δόποία δὲν θὰ ἀκούσῃ τὴν φωνὴν τῶν γοητεύοντων, γοητεύουσα σοφώτερον τοῦ γόητος»¹⁰². Ἀλλ’ ἐὰν δὲ ἔχων ἐντολὴν νὰ οἰκονομῇ τὸν λόγον ἀμελήσῃ νὰ τὸν ἀναγγείλῃ, κρίνεται ως φονεὺς κατὰ τὴν Γραφήν¹⁰³.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 46

Ἐὰν εἰναι ἔνοχος τῆς ἀμαρτίας ἐκεῖνος ποὺ ἀνέχεται κάποιον ἄλλον νὰ τὴν διαπράξῃ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἡ καταδίκη τούτου εἰναι φανερά ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν Πιλᾶτον· «ὅ παραδιδούς με εἰς σὲ μείζονα ἀμαρτίαν ἔχει»¹⁰⁴. Εἰναι φανερὸν δηλαδὴ ἀπὸ αὐτὸ διότι καὶ ὁ Πιλᾶτος, μὲ τὸ νὰ ἀνέχεται τοὺς παραδώσαντας τὸν Κύριον, ἡμάρτησεν, ἀν καὶ ἐλαφρότερον. Τοῦτο ἀποδεικνύεται καθαρὰ καὶ ἀπὸ τὸν Ἀδάμ, ποὺ ἦνέχθη τὴν Εὔαν, καὶ τὴν Εὔαν, ποὺ ἦνέχθη τὸν δόφιν· διότι κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἔμεινεν ἀτιμώρητος ως ἀθῶος. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἀγανάκτησις τοῦ Θεοῦ κατ’ αὐτῶν, ἐὰν μελετηθῇ προσεκτικά, τοῦτο ἀποδεικνύει· διότι, ὅταν δὲ Ἀδὰμ ἀντὶ ἀπολογίας εἶπε τό· «ἡ γυνή, τὴν δόποίαν ἔδωσες μετ’ ἔμοῦ, αὐτὴ ἔδωσεν εἰς ἐμὲ καὶ ἔφαγον», δὲ Θεὸς ἔδωσε τὴν ἔξῆς ἀπόκρισιν· «ἔπειδὴ ὑπήκουσες εἰς τὸν λόγον τῆς γυναικός σου καὶ ἔφαγες ἀπὸ τὸ δένδρον, ἀπὸ τὸ δόποιον μόνον σὲ προσέταξα νὰ μὴ φάγης, κατηραμένη νὰ εἰναι ἡ γῆ διὰ τὰ ἔργα σου» καὶ τὰ λοιπά¹⁰⁵.

104. Ἡμ. 19, 11.

105. Γέν. 3, 12-17.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΖ'

Εἰ δεῖ τοῖς ἀμαρτάνουσιν ἐφησυχάζειν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

"Οτι μὲν οὐ δεῖ, φανερὸν ἐκ τῶν τοῦ Κυρίου προσταγμάτων ἐν μὲν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ εἰπόντος· «Ἐλεγμῷ ἐλέγξεις τὸν πλησίον σου, καὶ οὐ λήψῃ δι' αὐτὸν ἀμαρτίαν», ἐν δὲ τῷ Ἐναγγελίῳ· «Ἐὰν ἀμάρτη εἰς σὲ δ ἀδελφός σου, ὑπαγε, ἐλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνον. Ἐὰν σοῦ ἀκούσῃ, ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου· ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σοῦ ἔτι ἔνα ηδύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων ἡ τριῶν σταθήσεται πᾶν ὅῆμα. Ἐὰν δὲ παρακούσῃ αὐτῶν, εἰπὲ τῇ ἐκκλησίᾳ· ἐὰν δὲ 10 καὶ τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὥσπερ ὁ ἔθνικὸς καὶ ὁ τελώνης». Ἡλίκον δέ ἔστι τὸ κρῆμα τοῦ ἀμαρτήματος τούτου, ἔξεστι γνῶναι πρῶτον μὲν ἐξ ἀποφάσεως τοῦ Κυρίου καθολικῶς εἰπόντος· «Ο ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ οὐκ ὅψεται τὴν ζωήν ἀλλ' ή ὁργὴ τοῦ Θεοῦ μενεῖ ἐπ' αὐτόν». ἔπειτα καὶ ἐξ ἴστοριῶν ἐν τε τῇ 15 Παλαιᾷ καὶ τῇ Καινῇ Γραφῇ φερομένων. Ἰδού γὰρ ὁ μὲν Ἀχαρ, ἦνίκα ἔκλεψε τὴν γλῶσσαν τὴν χρυσῆν καὶ τὴν ψιλήν, ἐπὶ πάντα τὸν λαὸν γέγονεν ὁργὴ Κυρίου, καίτοιγε ἀγνοήσαντα καὶ τὸν ἡμαρτηκότα καὶ τὸ ἀμάρτημα, μέχρις δὲ ἐφανερώθη ὁ προειρημένος καὶ τὸν φοβερὸν ἐκεῖνον ἄμα πᾶσι τοῖς ἰδίοις ὑπέμεινεν ὁλεθρον. Ὁ δὲ Ἡλεὶ καίπερ οὐκ ἐφησυχάσας τοῖς ἑαυτοῦ νίοις, οἵτινες ἦσαν νίοὶ λοιμοί, πολλάκις δὲ αὐτοῖς παραινέσας καὶ εἰπών· «Μή, τέκνα, οὐκ ἀγαθὰ ἀκούω περὶ ὑμῶν», καὶ λόγω πλείονι κατασκευάσας τῆς τε ἀμαρτίας τὸ ἄτοπον καὶ τῆς κρίσεως τὸ ἄφευκτον, δτι μὴ δλως ἐξεδίκησε μηδὲ τὸν πρέποντα ζῆλον κατ'

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 47.

Ἐὰν πρέπῃ νὰ ἀδιαφοροῦμεν διὰ τοὺς ἀμαρτάνοντας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Οτι δὲν πρέπει νὰ ἀδιαφοροῦμεν εἶναι φανερὸν ἀπὸ τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ὅπου λέγει· «θὰ ἐλέγξῃς μετὰ παρρησίας τὸν πλησίον σου καὶ δὲν θὰ λάβῃς δι’ αὐτὸν ἀμαρτίαν»¹⁰⁶, καὶ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, ὅπου λέγει τὰ ἔξῆς· «ἐὰν ἀμαρτήσῃ εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ὑπαγε, ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου. Ἐὰν σοῦ ἀκούσῃ, ἐκέρδησες τὸν ἀδελφόν σου· ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σοῦ ἀκόμη ἕνα ἢ δύο, διὰ νὰ σταθῇ πᾶς λόγος βεβαιούμενος διὰ στόματος δύο μαρτύρων ἢ τριῶν· ἐὰν δὲ παρακούσῃ αὐτούς, εἴπε εἰς τὴν ἐκκλησίαν· ἐὰν δὲ καὶ τὴν ἐκκλησίαν παρακούσῃ, ἄς εἶναι διὰ σὲ ως ὁ ἔθνικὸς καὶ ὁ τελώνης»¹⁰⁷. Πόσον δὲ μεγάλην καταδίκην ἐπιφέρει τὸ ἀμάρτημα τοῦτο, ἡμποροῦμεν νὰ μάθωμεν κατ’ ἀρχὰς ἀπὸ τὴν γενικὴν διαβεβαίωσιν τοῦ Κυρίου, ὅτι «ὁ ἀπειθῶν εἰς τὸν Υἱὸν δὲν θὰ ἴδῃ τὴν ζωὴν, ἀλλ’ ἢ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ θὰ μείνῃ ἐπ’ αὐτοῦ»¹⁰⁸. ἡμποροῦμεν ὅμως νὰ τὸ μάθωμεν καὶ ἀπὸ ιστορίας τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης. Διότι δὲν “Ἄχαρ, ὅταν ἔκλεψε τὴν χρυσῆν καὶ «ψιλὴν» γλῶσσαν, ἢ ὀργὴ τοῦ Κυρίου ἐπεσεν ἐπὶ παντὸς τοῦ λαοῦ, ἀν καὶ δὲν ἔγνωριζεν (δ λαὸς) οὔτε τὸν ἀμαρτήσαντα οὔτε τὸ ἀμάρτημα, μέχρις ὅτου ἐφανερώθη δ προσαναφερθεὶς καὶ ὑπέμεινεν ἔκεινην τὴν φοβερὰν καταστροφὴν μαζὶ μὲ δλα ὅσα εἶχεν»¹⁰⁹. Ἀλλὰ καὶ δ Ἡλεί, ἀν καὶ ἦτο ἀνήσυχος ἐξ αἰτίας τῶν διαφθορέων σίῶν του καὶ πολλάκις τοὺς συνεβούλευσε καὶ τοὺς εἴπε· «μή, τέκνα· δὲν ἀκούω καλὰ πράγματα δι’ ὑμᾶς»¹¹⁰, καὶ τοὺς ἀνέπτυξε τὸ παράλογον τῆς ἀμαρτίας καὶ τὸ ἀναπόφευκτον τῆς κρίσεως, ἐν τούτοις, ἐπειδὴ δὲν τοὺς ἐτιμώρησε καὶ δὲν ἔδειξεν ἀπέναντί των τὸν προσήκοντα ζῆλον, τόσον πολὺ πρ-

109. Ἰησ. 7, 21 - 26.

110. Α' Βασ. 2, 24.

αὐτῶν ἐπεδείξατο, τοσοῦτον παρώξυνε τὴν ὁργὴν τοῦ Θεοῦ,
ὡς καὶ τὸν λαὸν τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ συναναλωθῆναι καὶ τὴν κι-
βωτὸν αὐτὴν ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων ληφθῆναι καὶ αὐτὸν ἐπὶ τού-
τοις οἰκτῷ τέλει θανατωθῆναι. Εἰ δὲ κατὰ τῶν μὴ συνεγνω-
5 κότων τῷ ἀμαρτήσαντι καὶ κατὰ τῶν κωλυσάντων καὶ δια-
μαρτυραμένων τὸ ἀμάρτημα, τοσαύτη ἡ ὁργὴ ἐξεκαύθη, τί ἄν
τις εἴποι περὶ τῶν γινωσκόντων καὶ ἐφησυχαζόντων; Οἵτινες,
ἐὰν μὴ ἐπιδείξωνται τὰ δπὸ τοῦ ἀποστόλου πρὸς τοὺς Κοριν-
θίους εἰρημένα, εἰπόντος· «Διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἐπενθήσατε, ἵνα
10 ἐξαρθῇ ἐκ μέσου ὑμῶν ὃ τὸ ἔργον τοῦτο ποιήσας;», καὶ τὰ ἔξῆς
αὐτοῖς ὑπ’ αὐτοῦ μαρτυρηθέντα, γράψαντος· «Ἴδον γὰρ αὐτὸ τοῦ-
το, τὸ κατὰ Θεὸν λυπηθῆναι, πόσην ἐν ὑμῖν κατειργάσατο σπου-
δῆν, ἀλλὰ ἀπολογίαν, ἀλλὰ ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ φόβον, ἀλλὰ ἐπι-
πόθησιν, ἀλλὰ ζῆλον, ἀλλὰ ἐκδίκησιν ἐν παντὶ συνεστήσατε
15 ἑαυτοὺς ἀγνοὺς εἶναι ἐν τῷ πράγματι», κινδυνεύοντι πάντως
καὶ νῦν δμοῦ πάντες τὸν αὐτὸν ὀλεθρὸν ὑποστῆναι, ἢ καὶ χείρο-
να, δσῳ χείρων τοῦ ἀθετήσαντος νόμου Μωυσέως ὃ ἀθετῶν τὸν
Κύριον, καὶ ὃ τὸ αὐτὸ τῷ προημαρτηκότι καὶ προκατακριθέντι
τολμήσας. «Ἐπτάκις μὲν γὰρ ἐκδεδίκηται ἐκ Κάιν, ἐκ δὲ Λάμεχ
20 ἐβδομηκοντάκις ἐπτά», τὸ δμοιον ἀμαρτόντος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΗ'

‘*Η πλεονεξία μέχρι τίνος κρίνεται.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“*Οταν ὑπερβῇ τις τοῦ νόμου τὸν δρον. Ἐστι δὲ τοῦτο κατὰ
μὲν τὴν Παλαιὰν Διαθήκην τὸ πλέον ἑαυτοῦ φροντίσαι ἢ τοῦ*

εκάλεσε τὴν δργὴν τοῦ Θεοῦ, ὥστε καὶ δ λαὸς νὰ καταστραφῇ μαζὶ μὲ τοὺς υἱούς του καὶ ἡ ἴδια ἡ κιβωτὸς νὰ παρθῇ ἀπὸ τοὺς ἀλλοφύλους καὶ δ ἴδιος νὰ εὔρῃ οἰκτρὸν θάνατον.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ δργὴ τοῦ Θεοῦ ἦτο τόσον μεγάλη κατὰ τῶν ἀνθρώπων ποὺ δὲν ἔγνωρισαν τὸν ἀμαρτήσαντα καὶ κατὰ τῶν ἀνθρώπων ποὺ δὲν ἡμπόδισαν, καὶ διεμαρτυρήθησαν διὰ τὸ ἀμάρτημα, τί ἡμπορεῖ νὰ εἴπῃ κανεὶς διὰ τοὺς γνωρίζοντας καὶ ἀμελοῦντας; Αὔτοί, ἐὰν δὲν ἐπιδείξουν τὰ ἀναφερόμενα ἀπὸ τὸν ἀπόστολον εἰς τοὺς Κορινθίους, ὅταν εἶπε· «διατί δὲν ἐπενθήσατε μᾶλλον, διὰ νὰ ἐκβληθῇ ἐκ μέσου ὑμῶν δ πράξις τὸ ἔργον τοῦτο»¹¹¹, ὡς καὶ τὰ ἐπόμενα, τὰ δποῖα ἐπεβεβαίωσεν ὅτι ἐπραξαν, ὅταν ἔγραψε· «διότι ἴδού, αὐτὸ τοῦτο, τὸ ὅτι ἐλυπήθητε κατὰ Θεόν, πόσην σπουδὴν ἔγέννησεν εἰς ὑμᾶς καὶ πόσην ἀπολογίαν καὶ ἀγανάκτησιν καὶ φόβον καὶ πόθον καὶ ζῆλον καὶ ἐκδίκησιν· κατὰ πάντα ἀπεδείχθητε ὅτι εἰσθε καθαροὶ ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα»¹¹², κινδυνεύουν δπωσδήποτε ὅλοι μαζὶ καὶ τώρα νὰ ὑποστοῦν τὴν αὐτὴν καταστροφὴν ἡ καὶ χειροτέραν, καθ' ὅσον δ ἀθετῶν τὸν Κύριον καὶ δ διαπράξας τὸ αὐτὸ ἀμάρτημα, ὅπως δ ἥδη ἀμαρτήσας καὶ καταδικασθείς, εἶναι χειρότερος τοῦ παραβάτου τοῦ νόμου τοῦ Μωυσέως. Διότι «δ μὲν Κάιν ἐπτὰ φορὰς ἐτιμωρήθη, δ δὲ Λάμεχ ἐπτὰ φορὰς τὸ ἐβδομήκοντα»¹¹³, ἀν καὶ διέπραξε τὸ ὅμοιον ἀμάρτημα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 48

Εἰς τί συνίσταται ἡ πλεονεξία.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Οταν ὑπερβῇ κάποιος τὰ ὄρια τοῦ νόμου, εἶναι πλεονέκτης. Αὔτὸ σημαίνει, κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, νὰ φροντίζῃ κανεὶς ὑπὲρ τὸ δέον διὰ τὸν ἔαυτόν του παρὰ διὰ τὸν πλη-

113. Γέν. 4, 24.

πλησίον· γέγραπται γάρ· «Αγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν», κατὰ δὲ τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ πλέον τῶν πρὸς τὴν ἐνεστῶσαν ἡμέραν ἀναγκαίων σπουδάσαι τι ἔαντοῦ ἔνεκεν, ὡς ὁ ἀκούσας· «Ἀφρον, ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχήν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· 5 δὲ ἡτοίμασας, τίνι ἔσται;», οἰς ἐπιφέρει καθολικώτερον· «Οὕτως δὲ θησαυρίζων ἔαντῷ καὶ μὴ εἰς Θεὸν πλουτῶν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΘ'

Tί ἔστι τὸ περιπετεύεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πᾶν δὲ μὴ διὰ χρείαν, ἀλλὰ διὰ καλλωπισμὸν παραλαμβάνεται, περιπερείας ἔχει κατηγορίαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ν'

10 Ἐάν τις τὰ μὲν πολυτελέστερα τῆς ἐσθῆτος ἀπωθῆται, αὐτὸς δὲ τὸ εὐτελές, εἴτε ἴματιον εἴτε ύπόδημα οἷονεὶ θέλῃ, ἵνα πρέπη αὐτῷ, εἰ ἀμαρτάνει, ἢ ποῖον πάθος νοσεῖ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο θέλων ἵνα πρέπη αὐτῷ πρὸς τὸ ἀνθρώποις ἀρέσαι, φανερός ἔστιν ἀνθρωπαρέσκειαν νοσῶν καὶ μετεωριζόμενος ἀπὸ 15 τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ πάθος τῆς περιπετείας καὶ ἐν αὐτοῖς εἰτελέσι πληροφορῶν.

114. Λευϊτ. 19, 18. 115. Λουκ. 12, 20 - 21.

116. Τὸ ρῆμα αὐτὸς εἰς τὴν Κ. Διαθήκην ἀπαντᾶται μόνον ἐν Α' Κορ. 13, 4. Πρβλ. Κλήμεντος, Παιδαγωγὸς 3, 1· «περπερεία γάρ δὲ καλλωπισμὸς περιπτότητος καὶ ἀχρειότητος ἔχων ἔμφασιν».

σίον· διότι λέγει· «θὰ ἀγαπήσῃς τὸν πλησίον σου ὡς σε-
αυτόν»¹¹⁴. κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον δὲ πλεονεξία εἶναι νὰ ἔνδια-
φερθῆς χάριν τοῦ ἑαυτοῦ σύσ περισσότερον ἀπὸ ὅσον ἀπαι-
τοῦν αἱ καθημεριναὶ ἀνάγκαι, ὅπως ὁ ἀνθρωπὸς ποὺ ἥκουσε
τό· «ἄφρον, αὐτὴν τὴν νύκτα τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦν ἀπὸ
σοῦ· ὅσα δὲ ἡτοίμασες εἰς ποῖον θὰ μείνουν;»· εἰς αὐτὰ δὲ προσ-
τίθεται γενικώτερα τό· «οὗτος ὁ θησαυρίζων δι’ ἑαυτὸν καὶ
μὴ εἰς Θεὸν πλουτῶν»¹¹⁵.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 49

Τί σημαίνει τὸ «περπερεύεσθαι»¹¹⁶.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Ο, τι χρησιμοποιεῖ κανεὶς ὅχι ἐξ ἀνάγκης, ἀλλὰ διὰ καλ-
λωπισμόν, ἐπιφέρει τὴν κατηγορίαν τῆς περπερείας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 50

‘Εὰν κάποιος δὲν χρησιμοποιῇ πολυτελῆ φορέματα, ἀλ-
λὰ θέλῃ τὸ εὐτελὲς ἴματιον ἢ ὑπόδημα ποὺ τὸν κάμνει κομψόν,
ἀμαρτάνει, ἢ ποῖον πάθος ἔχει;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Αὔτὸς ποὺ θέλει κάτι, διὰ νὰ τὸν κάμνῃ κομψόν, ὥστε
νὰ ἀρέσῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, φανερὰ ὑποφέρει ἀπὸ τὴν νό-
σον τῆς ἀνθρωπαρεσκείας καὶ πλανᾶται μακρὰν τοῦ Θεοῦ
καὶ κατέχεται ἀπὸ τὸ πάθος τῆς περπερείας καὶ μὲ αὐτὰ ἀκόμη
τὰ εὐτελῆ¹¹⁷.

117. Πρβλ. “Ορους κατὰ πλάτος 21, ὅπου καταδικάζεται ἡ χάριν ἐπι-
δείξεως κατάληψις τῆς τελευταίας θέσεως.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΑ'

Tί ἔστι «δακά».

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐπιχώριον δῆμα ἡπιωτέρας ὕβρεως, πρὸς τοὺς οἰκειότερους λαμβανόμενον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΒ'

Τοῦ ἀποστόλου λέγοντος ποτὲ μέν «Μὴ γινώμεθα κενόδοξοι», 5 ποτὲ δέ· «Μὴ ἐν ὀφθαλμοδουλείᾳ ὡς ἀνθρωπάρεσκοι», τίς δὲ κενόδοξος καὶ τίς δὲ ἀνθρωπάρεσκος;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Λογίζομαι δτι κενόδοξος μέν ἔστιν δ ψυλῆς ἔνεκεν τῆς ἐν κόσμῳ δόξης τῆς παρὰ τῶν ὁρώντων ἢ ἀκούόντων ποιῶν τι ἢ λέγων ἀνθρωπάρεσκος δὲ δὲ πρὸς τὸ θέλημά τινος ἀνθρώπου 10 εἰς ἀρέσκειαν αὐτοῦ ποιῶν, καν ἀτιμίας ἄξιον ἢ τὸ γινόμενον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΓ'

Τίς ἔστιν δ μολυσμὸς τῆς σαρκὸς καὶ τίς δ μολυσμὸς τοῦ πνεύματος, καὶ πῶς αὐτῶν καθαρεύσομεν ἢ τίς δ ἀγιασμός, καὶ πῶς αὐτὸν κτησόμεθα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Μολυσμὸς ἀν εἴη σαρκὸς μὲν τὸ ἀναμίγνυσθαι τοῖς αὐ-

118. Ματθ. 5, 22.

119. Γαλ. 5, 26.

120. Ἐφ. 6, 6.

121. Ἐκ τῆς ἀποκρίσεως αὐτῆς συνάγεται δτι ἡ λέξις «ἀνθρωπάρεσκος»

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 51

Τί σημαίνει «ρακά»¹¹⁸.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Είναι μέτριος ύβριστικός τοπικός λόγος πού χρησιμοποιείται μεταξύ φίλων και συγγενῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 52

‘Ο ἀπόστολος λέγει ὅλοτε μέν· «Ἄς μὴ γινώμεθα κενόδοξοι»¹¹⁹, ὅλοτε δέ· «μὴ ἐν ὀφθαλμοδουλείᾳ ὡς ἀνθρωπάρεσκοι»¹²⁰. Ποῖος λοιπὸν είναι ὁ κενόδοξος καὶ ποῖος ὁ ἀνθρωπάρεσκος;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Κατὰ τὴν γνώμην μου κενόδοξος είναι ἔκεινος ποὺ πράττει ἥ λέγει κάτι χάριν τῆς εὔτελοῦς κοσμικῆς δόξης, ποὺ ἀποδίδεται ἀπὸ τοὺς βλέποντας καὶ ἀκούοντας ἀνθρωπάρεσκος δὲ είναι ἔκεινος ποὺ πράττει κάτι, ὅπως τὸ θέλει κάποιος ἀνθρωπός, διὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ, καὶ ἀν ἀκόμη τὸ γινόμενον είναι ἀνήθικον¹²¹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 53

Ποῖος είναι ὁ μολυσμὸς τῆς σαρκὸς καὶ ποῖος ὁ μολυσμὸς τοῦ πνεύματος¹²², καὶ πῶς θὰ εἴμεθα καθαροὶ ἀπὸ αὐτούς. “Ἡ ποῖος είναι ὁ ἀγιασμὸς καὶ πῶς θὰ τὸν ἀποκτήσωμεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Μολυσμὸς σαρκὸς είναι ὅταν ὀναμιγνυώμεθα μὲ τοὺς πράτ-

ἔχει, ἀπὸ ἡθικῆς ἀπόψεως, κακὴν ἔννοιαν, ἐνῷ ἥ λέξις «κενόδοξος» σημαίνει ἀπλῶς ἀνόητος.

122. Β' Κορ. 7, 1.

τονργοῦσι τὰ ἀπηγορευμένα, πνεύματος δὲ τὸ ἀδιαφορεῖν πρὸς τοὺς φρονοῦντας ἢ ποιοῦντας τὰ τοιαῦτα. Καθαρεύει δέ τις, δταν ἀνάσχηται τοῦ ἀποστόλου εἰπόντος τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν, καὶ δσα τοιαῦτα, ἢ δταν πάθῃ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ 5 Δαβίδ· «Ἄθυμία κατέσχε με ἀπὸ ἀμαρτωλῶν τῶν ἐγκαταλιμ- πανόντων τὸν νόμον σου», καὶ λύπην τοιαύτην ἐνδείξηται, οἷαν ἐπεδείξαντο οἱ Κορίνθιοι, ὅπότε ἐνεκλήθησαν, δτι πρὸς τὸν ἀ- μαρτήσαντα ἀδιαφόρως διετέθησαν, ἐν παντὶ συστήσαντες ἑα- τοὺς ἀγνοὺς εἶναι ἐν τῷ πράγματι. Ἀγιασμὸς δέ ἔστι τὸ ἀνακεī- 10 σθαι τῷ ἁγίῳ Θεῷ ἐξ ὀλοκλήρου καὶ ἀδιαστάτως ἐν παντὶ και- ρῷ, διὰ φροντίδος καὶ σπουδῆς τῶν αὐτῷ ἀρεσκόντων. Τό τε γὰρ λελωβημένον ἐν τοῖς ἀναθήμασιν ἀπρόσδεκτον, καὶ τὸ ἄπαξ ἀνατεθὲν τῷ Θεῷ εἰς κοινὴν καὶ ἀνθρωπίνην χρῆσιν ἔλκειν ἀ- σεβὲς καὶ ἀτόλμητον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΔ'

15 *Tί ἔστι φιλαντία, καὶ πῶς γνωρίζει ἑαυτὸν ὁ φίλαντος.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πολλὰ καταχρηστικᾶς λέγεται, ὥσπερ τό· «Ο φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν· καὶ ὁ μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν». Φίλαντος οὖν ἔστιν ὁ ἑαυτὸν δῆθεν φιλῶν. Γνωρίζει δὲ ἑαυτόν, ἐὰν ἀπερ 20 ποιεῖ δι' ἑαυτὸν ποιῆ, κἀν κατ' ἐντολὴν ἢ τὸ γινόμενον. Τὸ γὰρ ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ ἀναπαύσεως ἐλλεῖψαι τι τῶν πρὸς τὴν χρείαν

τοντας τὰ ἀπηγορευμένα ἔργα, ἐνῷ μολυσμὸς πνεύματος εἶναι
ὅταν ἀδιαφοροῦμεν δι’ ἑκείνους ποὺ φρονοῦν ἢ πράττουν αὐτὰ
τὰ ἔργα· καθαρὸς δὲ εἶναι κάποιος, δταν ὑπακούῃ εἰς τὸν ἀπό-
στολον, δ ὁποῖος παρήγγειλεν οὕτε κἄν νὰ συντρώγωμεν μὲ
τὸν τοιοῦτον¹²³, καὶ τὰ δμοια, ἢ δταν αἰσθάνεται αὐτὸ ποὺ
ἀναφέρει δ Δαβίδ· «ἀθυμία μὲ κατέλαβεν ἀπὸ ἀμαρτωλῶν,
οἱ δποῖοι ἔγκαταλείπουν τὸν νόμον σου»¹²⁴, καὶ δταν λυπηθῇ,
ὅπως οἱ Κορίνθιοι, δταν κατηγορήθησαν δτι ἐπέδειξαν ἀδια-
φορίαν ἔναντι τοῦ ἀμαρτήσαντος, ἀν καὶ κατὰ πάντα ἀπεδεί-
χθησαν καθαροὶ εἰς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα.

‘Ἄγιασμὸς εἶναι νὰ ἀφιερωνώμεθα εἰς τὸν ἄγιον Θεὸν
ἔξ δλοκλήρου καὶ συνεχῶς εἰς κάθε χρόνον, φροντίζοντες καὶ
ἐπιζητοῦντες αὐτὰ ποὺ ἀρέσουν εἰς αὐτόν. Διότι καὶ τὸ ἀκρω-
τηριασμένον ζῶον εἶναι ἀπρόσδεκτον μεταξὺ τῶν ἀναθημάτων·
καὶ αὐτὸ ποὺ μίαν φορὰν προσεφέρθη εἰς τὸν Θεὸν εἶναι ἀσεβὲς
καὶ φόβερὸν νὰ τὸ χρησιμοποιοῦμεν διὰ κοινὰς καὶ ἀνθρωπίνας
ἀνάγκας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 54

Τί εἶναι φιλαυτία καὶ πῶς ἀναγνωρίζει τὸν ἑαυτόν του δ
φίλαυτος¹²⁵.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πολλαὶ φράσεις λέγονται καταχρηστικῶς, ὅπως ἢ ἔξῆς·
«δ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θὰ ἀπολέσῃ αὐτὴν καὶ δ μισῶν
τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἰς ζωὴν αἰώνιον θὰ
φυλάξῃ αὐτήν»¹²⁶. Φίλαυτος λοιπὸν εἶναι ἑκεῖνος ποὺ δῆθεν
ἀγαπᾷ τὸν ἑαυτόν του· ἀναγνωρίζει δὲ τὸν ἑαυτόν του, ἔάν,
ὅτι κάμνει, τὸ κάμνη χάριν τοῦ ἑαυτοῦ του, καὶ ἀν ἀκόμη τὸ
γινόμενον εἶναι σύμφωνον μὲ τὴν ἐντολήν. Διότι τὸ νὰ παρα-
λείψῃ χάριν τῆς προσωπικῆς του ἀναπαύσεως κάτι ποὺ ἔχει

125. Βλ. Β' Τιμ. 3, 2.

126. Ἰω. 12, 25.

τοῦ ἀδελφοῦ, εἴτε κατὰ ψυχὴν εἴτε κατὰ σῶμα, φανερὰν ἥδη καὶ τοῖς ἄλλοις ἔχει τῆς φιλαυτίας τὴν κακίαν, ἵσ τὸ τέλος ἀπώλεια.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΕ'

Ποία διαφορὰ πικρίας καὶ θυμοῦ καὶ ὁργῆς καὶ παροξυσμοῦ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

5 Θυμοῦ μὲν καὶ ὁργῆς ἡ διαφορὰ τάχα ἐν διαθέσει καὶ ὁρμῇ κεῖται, τοῦ μὲν ὁργιζομένου ἐν διαθέσει μόνη ἔχοντος τὸ πάθος, ὡς δηλοῖ ὁ εἰπών «Οργίζεσθε, καὶ μὴ ἀμαρτάνετε», τοῦ δὲ θυμούμενου ἥδη τι καὶ πλέον δεικνύντος· «Θυμὸς γὰρ αὐτοῖς», φησί, «κατὰ τὴν δμοίωσιν τοῦ ὅφεως», καὶ· «Ο Ἡρώδης ἦν θυμομαχῶν Τυρίοις καὶ Σιδωνίοις». Καὶ τὸ σφοδρότερον ἀπὸ θυμοῦ κίνημα παροξυσμὸς ὀνομάζεται· ἡ δὲ πικρία κατασκευὴν δεινοτέραν τῆς κακίας ἐμφαίνει.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΖ'

Τοῦ Κυρίου ἀποφηναμένου ὅτι «Ο ὑψῶν ἔαυτὸν ταπεινωθίσεται» καὶ τοῦ ἀποστόλου παραγγέλλοντος· «Μὴ τὰ ὑψηλὰ φρονεῖν» 15 καὶ ἄλλαχοῦ λέγοντος· «Ἄλαζόνες, ὑπερήφανοι, τετυφωμένοι», καὶ πάλιν· «Ἡ ἀγάπη οὐ φυσιοῦται», τίς ἐστιν ὁ ὑψηλόφρων καὶ τίς ὁ ἄλαζὼν καὶ τίς ὁ ὑπερήφανος, τίς δὲ ὁ τετυφωμένος ἢ τίς ὁ πεφυσιωμένος;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὑψηλόφρων μὲν εἴη ἀν καὶ ὁ ἔαυτὸν ὑψῶν, ὁ ἐπὶ τοῖς προσ-

127. Βλ. Ἐφ. 4, 31. 128. Βλ. Πρ. 15, 39. 129. Ἐφ. 4, 26.

130. Ψαλ. 57, 4. 131. Πρ. 12, 20.

132. Ἡ «ὁργὴ» ἀποδίδεται καὶ εἰς τὸν Θεόν εἰς διάφορα σημεῖα τῆς Κ.

ἀνάγκην δ ἀδελφός, εἴτε ψυχικῶς εἴτε σωματικῶς, φανερώνει ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τὴν κακίαν τῆς φιλαυτίας, τῆς δποίας τὸ τέλος είναι ἀπώλεια.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 55

Ποία διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ πικρίας, θυμοῦ, ὀργῆς¹²⁷ καὶ παροξυσμοῦ¹²⁸.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Η διαφορὰ μεταξὺ θυμοῦ καὶ ὀργῆς ἔγκειται ἵσως εἰς τὴν διάθεσιν καὶ τὴν σφοδρότητα. Διότι δ ὁ ὀργιζόμενος ἔχει τὸ πάθος μόνον κατὰ τὴν διάθεσιν, ὅπως φανερώνει τό· «ὁργίζεσθε, καὶ μὴ ἀμαρτάνετε»¹²⁹, ἐνῷ δ θυμώδης ἀποδεικνύει κάτι περισσότερον· «διότι δ θυμός των είναι ὅμοιος μὲ τὸν ὄφιν»¹³⁰, καὶ· «δ Ἡρώδης ἥτο θυμομαχῶν κατὰ τῶν Τυρίων καὶ Σιδωνίων»¹³¹. Καὶ ἡ βιαιοτέρα παρόρμησις ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν θυμὸν ὀνομάζεται παροξυσμός· ἡ δὲ πικρία φανερώνει φοβερωτέραν κακίαν¹³².

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 56

‘Ο Κύριος διεβεβαίωσεν δτι «δ ὑψῶν ἔαυτὸν θὰ ταπεινωθῇ»¹³³ καὶ δ ἀπόστολος παρήγγειλε· «νὰ μὴ φρονοῦμεν τὰ ὑψηλά»¹³⁴, ἀνέφερε δέ· «ἄλαζόνες, ὑπερήφανοι, τετυφωμένοι»¹³⁵ καὶ δτι «ἡ ἀγάπη δὲν ἔπαίρεται»¹³⁶. Ποϊος λοιπὸν είναι δ ὑψηλόφρων, δ ἀλαζών, δ ὑπερήφανος, δ τετυφωμένος καὶ δ ἔπηρμένος;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Υψηλόφρων είναι ἔκεινος ποὺ ὑψώνει τὸν ἔαυτόν του,

Διαθήκης, ἐνῷ δ «θυμός» ἀποδίδεται εἰς αὐτὸν μόνον εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν.

133. Λουκ. 18, 14.

134. Ρωμ. 11, 20.

135. Β' Τιμ. 3, 2.

136. Α' Κορ. 13, 4.

οῦσιν αὐτῷ κατορθώμασι μεγαλοφρονῶν καὶ ἐπαιρόμενος, κατὰ τὸν φαρισαῖον ἔκεινον, καὶ μὴ τοῖς ταπεινοῖς συναπαγόμενος. Ὁ αὐτὸς δὲ ἀν λέγοιτο καὶ πεφυσιωμένος, κατὰ τὸ Κορινθίων ἔγκλημα. Ἀλαζὼν δὲ ὁ μὴ στοιχῶν τοῖς νενομοθετημένοις μηδὲ 5 πληρῶν τὸ τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι, τὸ αὐτὸ φρονεῖν, ἵδιαν δὲ ὄδὸν δικαιοσύνης καὶ εὐσεβείας ἐπινοῶν. Ὅπερήφανος δὲ ὁ ἐπὶ τοῖς προσοῦσιν αὐτῷ κομπάζων καὶ ὑπὲρ ὃ ἐστι φαίνεσθαι ἐπιτηδεύων. Τετυφωμένος δὲ ἢ ὁ αὐτὸς ἐστι τάχα τῷ ὑπερηφάνῳ ἢ ἐγγὺς τούτου, κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου εἰρημένον.
10 «Τετύφωται, μηδὲν ἐπιστάμενος».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ NZ'

Ἐάν τις ἐλάττωμα ἔχῃ ἀδιόρθωτον καὶ συνεχέστερον καταγινωσκόμενος βλάπτηται, εἰ συμφέρει μᾶλλον ἐπαφιέναι αὐτῷ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦτο καὶ ἄλλαχοῦ εἰρηται, δτι τοὺς ἀμαρτάνοντας ἐπιστρέφειν μακροθύμως δεῖ, κατὰ τὸν ὑποδεδειγμένον τρόπον 15 παρὰ τοῦ Κυρίου. Ἐὰν δὲ μὴ ἀρκέσῃ αὐτῷ πρὸς ἐπιστροφὴν ἢ τῶν πλειόνων κατάγνωσις καὶ ἐπιτίμησις, ὡς τῷ Κορινθίῳ ὡς ἔθνικὸν δρᾶσθαι χεὶ τὸν τοιοῦτον. Ἐναφίεσθαι δὲ τὸν ὑπὸ τοῦ Κυρίου κατακεκριμένον κατ' οὐδένα τρόπον ἀσφαλὲς οὐδενί, τοῦ μὲν Κυρίου εἰπόντος, δτι συμφέρει ἵνα τις, ἵνα ὀφθαλ-20 μὸν ἢ μίαν χεῖρα ἢ ἓν πόδα ἀπολέσας, εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν ἢ ἐν τῷ φείσασθαι τινος τούτων δλος βληθῇ εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός, δπον ἐστὶν ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων, καὶ

ποὺ ὑπερηφανεύεται καὶ ἐπαίρεται διὰ τὰ κατορθώματά του, ὅπως ὁ φαρισαῖος ἔκεīνος¹³⁷, καὶ ποὺ δὲν συγκαταβαίνει πρὸς τοὺς ταπεινούς. 'Ο ἴδιος ἡμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ καὶ ἐπηρμένος, ὅπως κατηγορήθησαν οἱ Κορίνθιοι¹³⁸. 'Αλαζὼν εἶναι ἔκεīνος ποὺ δὲν τηρεῖ τοὺς νόμους καὶ δὲν ἀκολουθεῖ τὸν αὐτὸν κανόνα ζωῆς καὶ δὲν ἔχει τὸ αὐτὸν φρόνημα¹³⁹, ἀλλὰ ἐπινοεῖ ἰδικόν του δρόμου δικαιοσύνης καὶ εὔσεβείας. 'Υπερήφανος εἶναι ἔκεīνος ποὺ κομπάζει διὰ τὰ ὑπάρχοντά του καὶ ἐπιδιώκει νὰ φαίνεται ἀνώτερος ἀπὸ αὐτὸν ποὺ εἶναι. Τετυφωμένος δὲ εἶναι ἡ ὁ ἴδιος ἵσως ὁ ὑπερήφανος ἢ ὁ πλησίον αὐτοῦ εύρισκόμενος, σύμφωνα μὲ τὸν λόγον τοῦ ἀποστόλου· «ἔχει τυφωθῆ καὶ δὲν γνωρίζει τίποτε»¹⁴⁰.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 57

'Εὰν κάποιος ἔχῃ ἀδιόρθωτον ἐλάττωμα καὶ χειροτερεύῃ παρὰ τὰς συνεχεῖς κατ' αὐτοῦ ἐπιτιμήσεις, εἶναι συμφερώτερον νὰ τὸν ἀφήσωμεν ἥσυχον;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

"Ἐχει λεχθῆ καὶ ἀλλοῦ¹⁴¹ ὅτι πρέπει νὰ ἐπαναφέρωμεν μὲ μακροθυμίαν τοὺς ἀμαρτάνοντας, ὅπως μᾶς ὑπέδειξεν δὲν τοῦ εἶναι ἀρκετὰ διὰ τὴν ἐπιστροφήν του, ὅπως συνέβη μὲ τὸν Κορίνθιον, πρέπει νὰ τὸν ἀντιμετωπίζωμεν ὡς ἔθνικόν. "Ομως τὸ νὰ παραμένῃ δὲν καταδικασμένος ἀπὸ τὸν Κύριον διὰ κανένα δὲν εἶναι ἀσφαλές, καὶ κατ' οὐδένα τρόπον· διότι δὲν Κύριος εἴπεν ὅτι συμφέρει νὰ χάσῃ κανεὶς ἐνα δρθαλμὸν ἢ μίαν χεῖρα ἢ ἐνα πόδα καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν, παρά, μὲ τὸ νὰ λυπηθῇ κάποιον ἀπὸ αὐτούς, νὰ ριφθῇ δλόκληρος εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός, ὅπου εἶναι δὲν κλαυθμὸς καὶ δὲν βρυγμὸς

140. Α' Τιμ. 6, 4.

141. "Οροι κατ' ἐπιτομὴν 3.

τοῦ ἀποστόλου μαρτυροῦντος, «ὅτι μικρὰ ζύμη δλον τὸ φύραμα ζυμοῖ».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΗ'

‘Ο κατ’ ἐπιτήδευσιν ψευσάμενος κρίνεται μόνον, ή καὶ δικατὰ ἄγνοιάν τι παρὰ τὸ ἀληθὲς ἀπολύτως φθεγξάμενος;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

5 Τὸ κρῆμα τοῦ Κυρίου καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ ἄγνοιαν ἀμαρτανόντων φανερόν, εἰπόντος «Ο μὴ γνούς, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν, δαρήσεται δλίγας». Πανταχοῦ δὲ η ἀξιόλογος μετάνοια βεβαία ἔχει τὴν ἐλπίδα τῆς ἀφέσεως.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΘ'

‘Εάν ἐνθυμηθῇ τις μόνον ποιῆσαί τι, καὶ μὴ ποιήσῃ, εἰ καὶ 10 οὗτος ὡς ψεύστης κρίνεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰ κατ’ ἐντολήν ἐστιν δὲνθυμήθη ποιῆσαι, οὐχ ὡς ψεύστης μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀπειθής κατακρίνεται. «Ἐτάζων γὰρ καρδίας καὶ νεφροὺς δὲ Θεός».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ξ'

‘Εάν τις προληφθεὶς ὁρίσῃ τι πρᾶξαι τῶν μὴ ἀρεσκόντων 15 Θεῷ, τί χρὴ μᾶλλον, ἀνατρέψαι τὸ κακῶς δρισθὲν η φόβῳ τοῦ ψεύδοντος τελέσαι τὴν ἀμαρτίαν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦ ἀποστόλου λέγοντος. «Οὐχ ὅτι ἀφ’ ἑαυτῶν ἵκανοι

142. Ματθ. 5, 29-30. 143. Α' Κορ. 5, 6.

τῶν δδόντων¹⁴², δὲ ἀπόστολος ἐπιβεβαιοῦ διὰ «μικρὰ ζύμη καθιστᾶ ἔνζυμον ὅλον τὸ φύραμα»¹⁴³.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 58

Μόνον ἔκεινος ποὺ ἐψεύσθη σκοπίμως κατακρίνεται, ἢ καὶ ἔκεινος ποὺ εἶπε κάτι ἀπολύτως ἀναληθές ἐξ ἀγνοίας;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο Κύριος κατεδίκασε φανερὰ καὶ τοὺς ἐξ ἀγνοίας ἀμαρτάνοντας, διὰν εἶπεν διὰ «ἔκεινος δὲ ὁ δποῖος δέν ἐγνώρισεν, ἐπραξεν δμως ἄξια πληγῶν, θὰ δαρῇ δλίγον»¹⁴⁴. Παντοῦ δὲ ἡ ἀξιόλογος μετάνοια ἔχει βεβαίαν τὴν ἐλπίδα τῆς ἀφέσεως.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 59

‘Εὰν κάποιος σκεφθῇ μόνον νὰ κάμη κάτι, ἀλλὰ δὲν τὸ κάμη, καὶ αὐτὸς κατακρίνεται ὡς ψεύστης;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Εὰν αὐτὸς ποὺ ἐσκέφθη νὰ κάμη ἥτο σύμφωνον μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, δὲν κατακρίνεται μόνον ὡς ψεύστης, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀπειθής, «διότι δὲ Θεὸς ἔξετάζει καρδίας καὶ νεφρούς»¹⁴⁵.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 60

‘Εὰν κάποιος προφθάσῃ καὶ ἀποφασίσῃ νὰ πράξῃ κάτι ποὺ δυσαρεστεῖ τὸν Θεόν, τί εἶναι προτιμότερον, νὰ ματαιώσῃ τὴν κακήν του ἀπόφασιν ἢ, φοβούμενος τὸ ψεῦδος, νὰ δλοκληρώσῃ τὴν ἀμαρτίαν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο ἀπόστολος λέγει· «ὅχι διότι εἴμεθα ἱκανοὶ ἀφ’ ἐστῶν

144. Λουκ. 12, 48.

145. Ψαλ. 7, 10.

ἔσμεν λογίσασθαι τι ὡς ἐξ ἑαυτῶν», καὶ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου διμολογοῦντος δτι «Οὐδένα μαμαὶ ἔγὼ ποιεῖν ἀπὸ ἐμαυτοῦ οὐδέν», καὶ πάλιν· «Τὰ δόγματα, δὲ ἔγὼ λαλῶ ὑμῖν, ἀπὸ ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ», καὶ ἀλλαχοῦ λέγοντος δτι «Καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ 5 ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός», μετανοῆσαι δφείλει δ τοιοῦτος πρῶτον μὲν, δτι ἀφ' ἑαυτοῦ τολμᾶ τι δρίζειν, οἶον δν γάρ αὐτὰ τὰ καλὰ ἐξ αὐθεντίας ποιεῖν χρή· ἐπειτα δὲ καὶ σφοδρότερον, δτι παρὰ τὸ ἀρέσκον Θεῷ δρίσαι οὐκ ἐφοβήθη. «Οτι δὲ ἀνατρέπειν χρὴ 10 τὸ παρ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου κατὰ πρόληψιν δρισθέν, δείκνυται σαφῶς ἐπὶ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, δρισαμένου μὲν κατὰ πρόληψιν δτι «Οὐ μὴ νίψῃς τοὺς πόδας μου εἰς τὸν αἰῶνα», ἐπειδὴ δὲ ἤκουσε τοῦ Κυρίου ἀποφηναμένου· «Ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ», εὐθὺς μεταθεμένου καὶ εἰπόντος· «Κύριε, μὴ τοὺς πόδας μου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλήν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΞΑ'

'Εάν τις μήτε ἐργάζεσθαι δύναται μήτε τοὺς ψαλμοὺς μαθεῖν βούληται, τί χρὴ αὐτῷ ποιῆσαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦ Κυρίου ἐν παραβολῇ εἰπόντος περὶ τῆς ἀκάρπου συ- 20 κῆς· «Ἐκκοψον αὐτήν, ἵνα τί καὶ τὴν γῆν καταργεῖ;», προσάγειν μὲν αὐτῷ τὴν ἐπιμέλειαν πᾶσαν ἀναγκαῖον· ἐὰν δὲ μὴ ἀνέχηται, τὸ προστεταγμένον περὶ τοῦ ἐπιμένοντος τῇ ἀμαρ-

146. Β' Κορ. 3, 5.

147. Ἰω. 5, 19.

148. Ἰω. 14, 10.

149. Ἰω. 6, 38.

150. Ἰω. 13, 8-9.

νὰ νοήσωμέν τι ὡς ἔξ ἡμῶν αὐτῶν»¹⁴⁶, καὶ αὐτὸς δὲ Κύριος δημολογεῖ· «δὲν δύναμαι ἐγὼ νὰ πράττω ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐδέν»¹⁴⁷, καὶ· «τοὺς λόγους τοὺς δποίους ἐγὼ λαλῶ πρὸς ὑμᾶς, ἀπ' ἐμαυτοῦ δὲν λαλῶ»¹⁴⁸, καὶ· «ἔχω καταβῆ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ὅχι διὰ νὰ πράττω τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός»¹⁴⁹. Σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους τούτους δὲ ἀνθρωπος αὐτὸς δφείλει νὰ μετανοήσῃ· πρῶτον μὲν, διότι τολμᾶ νὰ ἀποφασίζῃ μόνος του δ, τι θέλει—δπως δὲ εἰναι γνωστόν, οὔτε καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ καλὰ ἔργα δὲν πρέπει νὰ τὰ πράττῃ αὐθαιρέτως —, ἔπειτα δὲ δφείλει νὰ μετανοήσῃ περισσότερον, διότι δὲν ἔδιστασε νὰ ἀποφασίσῃ κάτι ποὺ δυσαρεστεῖ τὸν Θεόν. “Οτι δὲ πρέπει νὰ ματαιώσῃ τὴν ἀπόφασιν ποὺ ἐπρόφθασε καὶ ἔλαβε παρὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἀποδεικνύεται σαφῶς ἀπὸ τὴν περίπτωσιν τοῦ ἀποστόλου Πέτρου· διότι, ἐνῷ ἀπεφάσισεν ἐκ τῶν προτέρων τό· «δὲν θὰ νίψης τοὺς πόδας μου εἰς τὸν αἰῶνα», ὅταν ἤκουσε τὸν Κύριον νὰ δηλώνῃ κατηγορηματικά· «ἔάν μὴ νίψω σε, δὲν ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ», ἀμέσως μετενόησε καὶ εἶπε· «Κύριε, μὴ τοὺς πόδας μου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλήν»¹⁵⁰.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 61

Τι πρέπει νὰ κάμωμεν εἰς ἑκεῖνον ποὺ οὔτε ἡμπορεῖ νὰ ἐργάζεται οὔτε θέλει νὰ μάθῃ τοὺς ψαλμούς¹⁵¹.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐπειδὴ δὲ Κύριος εἶπε παραβολικῶς περὶ τῆς ἀκάρπου συκῆς· «ἔκκοψον αὐτήν, διότι καταργεῖ καὶ τὴν γῆν»¹⁵², πρέπει νὰ φροντίσωμεν περὶ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου μὲ κάθε τρόπον· ἔάν ὅμως δὲν δέχεται, πρέπει νὰ ἐφαρμόσωμεν προσεκτικὰ καὶ εἰς τὴν περίπτωσίν του τὴν ἐντολὴν περὶ τοῦ ἐπιμένοντος εἰς

151. Πρβλ. “Ορους κατ’ ἐπιτομὴν 235· 281.

152. Λουκ. 13, 7.

τία καὶ ἐπ' αὐτῷ παραφυλαχθῆναι χρή. Καὶ γὰρ ὁ ἀργός τοῦ
καλοῦ μετὰ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ κρίνεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΞΒ'

Τί ἐὰν ποιήσῃ τις, ὡς κρύψας τὸ τάλαντον, κατακρίνεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο οἰανδήποτε χάριν Θεοῦ παρακατασχὼν εἰς ἀπόλαυσιν
5 ἑαυτοῦ, καὶ μὴ ἄλλους εὐεργετῶν, ὡς κρύπτων τὸ τάλαντον
κατακρίνεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΞΓ'

Τί ἐὰν ποιήσῃ τις, κατακρίνεται, ὡς ἐκεῖνοι οἱ γογγύ-
σαντες κατὰ τῶν ἐσχάτων.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Ἐκαστος ἐπὶ τῷ ἴδιῳ ἀμαρτήματι κατακρίνεται, καὶ οἱ
10 γογγύσαντες ἐπὶ τῷ γογγυσμῷ. Ἄλλοι δὲ πολλάκις δι’ ἄλλην
ὑπόθεσιν γογγύζουσιν. Οἱ μὲν γάρ, δτὶ ἐπέλειψεν αὐτοῖς τὰ
πρὸς χορτασίαν, ὡς γαστρίμαργοι καὶ θεοποιοῦντες τὴν κοι-
λίαν· οἱ δέ, δτὶ τὰ ἵσα τοῖς ἐσχάτοις ἐτιμήθησαν, φθόνον δι-
δόντες ἀπόδειξιν, τοῦ συζύγου τῷ φόνῳ, καὶ ἄλλοι δι’ ἄλλο τι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΞΔ'

15 Τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λέγοντος «Συμφέρει
αὐτῷ ἵνα κρεμασθῇ μύλος ὅντικὸς περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ
ὅμοιος εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ἵνα σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν
τούτων», τί ἔστι τὸ σκανδαλίσαι; ἢ πῶς αὐτὸς φυλαξώμεθα,
ἵνα μὴ τὸ οὕτω φοβερὸν κρῖμα ἔλθῃ ἐφ' ἡμᾶς;

τὴν ἀμαρτίαν· διότι ἐκεῖνος ποὺ δὲν πράπτει τὸ καλὸν καταδικάζεται μετὰ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν διγγέλων αὐτοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 62

Τί ἔὰν πράξῃ κάποιος, καταδικάζεται ὡς κρύψας τὸ τάλαντον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐκεῖνος ποὺ κατεκράτησεν οἰονδήποτε χάρισμα τοῦ Θεοῦ διὰ προσωπικήν του ἀπόλαυσιν, καὶ δὲν εὔεργετεῖ ἄλλους, καταδικάζεται ὡς κρύπτων τὸ τάλαντον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 63

Τί ἔὰν πράξῃ κάποιος, καταδικάζεται ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ ἐγόγγυσαν κατὰ τῶν ἐσχάτως προσελθόντων.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Κάθε ἄνθρωπος καταδικάζεται διὰ τὸ ἴδικόν του ἀμάρτημα, καὶ οἱ γογγύζοντες διὰ τὸν γογγυσμόν. Ἀλλοι ὅμως γογγύζουν συχνὰ δι’ ἄλλον λόγον· ἄλλοι λοιπὸν γογγύζουν ὡς γαστρίμαργοι καὶ θεοποιοῦντες τὴν κοιλίαν, διότι δὲν ἔχουν ἀρκετὰ διὰ νὰ χορτάσουν· ἄλλοι, διότι ἐτιμήθησαν ἐξ ἵσου μὲ τοὺς ἐσχάτως προσελθόντας, ἀποδεικνύοντες ἔτσι τὸν φθόνον των, ποὺ εἶναι σύντροφος τοῦ φόνου, ἄλλοι δὲ δι’ ἄλλον λόγον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 64

‘Ο Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς λέγει· «συμφέρει εἰς αὐτὸν νὰ κρεμασθῇ μυλόπετρα περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ νὰ ριφθῇ εἰς τὴν θάλασσαν, παρὰ νὰ σκανδαλίσῃ ἐναὶ τῶν μικρῶν τούτων»¹⁵³. Τί σημαίνει λοιπὸν τὸ «σκανδαλίσῃ» καὶ πῶς θὰ φυλαχθῶμεν ἀπὸ αὐτό, ώστε νὰ μὴ ἔλθῃ ἐπάνω μας ἢ τόσον φοβερὰ καταδίκη;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Σκανδαλίζει μέν τις παρανομῶν λόγω ἢ ἔργῳ, καὶ ἐτερον πρὸς παρανομίαν ἐνάγων, ώς ὁ δῆμος τὴν Εὖν καὶ ἡ Εῦν τὸν Ἀδάμ, ἢ κωλύων ποιῆσαι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ώς ὁ Πέτρος τὸν Κύριον εἰπών· «"Ιλεώς σοι, Κύριε, οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο», 5 καὶ ἀκούσας· «"Υπαγε ὅπίσω μου, Σατανᾶ, σκάνδαλον μου εἶ, δτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων», ἢ οἰκοδομῶν τὸ φρόνημα τοῦ ἀσθενοῦς εἰς τι τῶν ἀπηγορευμένων, κατὰ τὸ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ γεγραμμένον, εἰπόντι· «'Εὰν γάρ τις ἴδῃ σέ, τὸν ἔχοντα γνῶσιν, ἐν εἰδωλείῳ κατακείμενον, οὐχὶ 10 ἡ συνείδησις αὐτοῦ ἀσθενοῦς ὅντος οἰκοδομηθήσεται εἰς τὸ τὰ εἰδωλόθυτα ἐσθίειν;», οἵτις ἐπιφέρει· «Διόπερ εἰ βρῶμα σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν μου, οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω». Γίνεται δὲ τὸ σκάνδαλον κατὰ πλείονας αἰτίας. ⁷Η γὰρ παρὰ τὸν σκανδαλίζοντα τὸ 15 σκάνδαλον γίνεται, ἢ παρὰ τὸν σκανδαλιζόμενον τὸ σκανδαλισθῆναι συμβαίνει. Καὶ ἐν τούτοις πάλιν διαφέρως· ποτὲ μὲν γὰρ κατὰ ἀπειρίαν ἢ τούτου ἢ ἐκείνου, ἔστι δὲ δτε ἐν τῇ δρθοτομίᾳ τοῦ λόγου ἢ τῶν σκανδαλιζομένων κακία ἐκδηλοτέρα γίνεται· καὶ ἐν τοῖς πράγμασι δὲ δόμοίως. ⁸Η γὰρ ἐντολὴν Θεοῦ 20 ποιοῦντος, ἢ τοῖς ἐν ἐξουψίᾳ κειμένοις ἐπ’ ἀδείας χρωμένου ὁ σκανδαλιζόμενος σκανδαλίζεται. ⁹Οταν μὲν οὖν τοῖς κατ’ ἐντολὴν γινομένοις προσκόπτωσιν ἀνθρώποι, καὶ ἐπὶ τούτοις σκανδαλίζωνται (ώς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τινὲς ἐπὶ τοῖς ὑπὸ τοῦ Κυρίου κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς γινομένοις καὶ λεγομέ- 25 νοις), τότε χρὴ μνημονεύειν τοῦ Κυρίου περὶ τῶν τοιούτων ἀποκριναμένου, ἡνίκα προσελθόντες οἱ μαθηταὶ εἶπον αὐτῷ· «Οἴδας, δτι οἱ φαρισαῖοι, ἀκούσαντες τὸν λόγον, ἐσκανδαλί-

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Σκανδαλίζει κανείς, ὅταν παραβαίνη τὸν νόμον διὰ λόγου ἢ ἔργου καὶ δῆγη καὶ ἄλλον εἰς τὴν παράβασιν, ὅπως δὲ ὅφις τὴν Εὔαν καὶ ἡ Εὔα τὸν Ἀδάμ· ἦ, ὅταν ἐμποδίζῃ κάποιον νὰ ἐκτελέσῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὅπως δὲ Πέτρος τὸν Κύριον, ὅταν εἶπε τό· «ἴλεως εἰς σέ, Κύριε, δὲν θὰ γίνη τοῦτο εἰς σέ», καὶ ἤκουσε τό· «ὕπαγε δπίσω μου, Σατανᾶ, σκάνδαλόν μου εἶσαι, διότι δὲν φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων»¹⁵⁴. ἦ, ὅταν ἐνθαρρύνῃ τὸ φρόνημα τοῦ ἀσθενοῦς πρὸς κάτι ἀπὸ τὰ ἀπηγορευμένα, ὅπως ἔγραψε καὶ δὲ ἀπόστολος· «διότι, ἐάν τις ἴδῃ σε, τὸν ἔχοντα γνῶσιν, νὰ κάθεσαι εἰς τράπεζαν ναοῦ εἰδώλων, δὲν θὰ ἐνθαρρυνθῇ ἡ συνείδησις αὐτοῦ, ἀσθενοῦς ὅντος, εἰς τὸ νὰ τρώγῃ τὰ εἰδωλόθυτα;», καὶ συνεχίζει· «διὰ τοῦτο, ἐάν τὸ φαγητὸν σκανδαλίζῃ τὸν ἀδελφόν μου, δὲν θὰ φάγω κρέατα εἰς τὸν αἰῶνα, διὰ νὰ μὴ σκανδαλίσω τὸν ἀδελφόν μου»¹⁵⁵.

'Αλλὰ τὸ σκάνδαλον προκαλεῖται ἀπὸ πολλὰς αἰτίας. Διότι τὸ σκάνδαλον δφείλεται ἥ εἰς τὸν σκανδαλίζοντα, ἥ δὲ σκανδαλισμὸς δφείλεται εἰς τὸν σκανδαλιζόμενον. Καὶ εἰς αὐτὰς τὰς περιπτώσεις τὸ σκάνδαλον προκαλεῖται κατὰ διάφορον τρόπον· διότι ἀλλοτε μὲν ἔξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀπειρίαν τοῦ σκανδαλίζοντος ἥ τοῦ σκανδαλιζομένου, ἀλλοτε δὲ ἐκδηλώνεται περισσότερον ἥ κακία τῶν σκανδαλιζομένων διὰ τῆς δρθῆς ἔρμηνείας τοῦ λόγου. 'Ομοίως συμβαίνει καὶ εἰς τὰ πράγματα. Διότι δὲ σκανδαλιζόμενος σκανδαλίζεται, ἥ διότι κάποιος ἐκτελεῖ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ἥ διότι κάποιος χρησιμοποιεῖ ἔλεύθερα τὰ δικαιώματά του. "Οταν λοιπὸν προσκρούουν οἱ ἀνθρωποι εἰς αὐτὰ ποὺ γίνονται κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἔξ αἰτίας αὐτῶν σκανδαλίζωνται (όπως εἰς τὸ Εύαγγέλιον μερικοὶ ἐσκανδαλίσθησαν ἔξ αἰτίας τῶν λόγων καὶ τῶν πράξεων τοῦ Κυρίου, ποὺ ἤσαν κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατρός), τότε πρέπει νὰ ἐνθυμοῦνται τὴν ἀπόκρισιν ποὺ ἔδωσεν δὲ Κύριος, ὅταν προσῆλθον οἱ μαθηταὶ καὶ εἶπον εἰς αὐτόν· «γνωρίζεις ὅτι οἱ φαρισαῖοι, ἀκούσαντες τὸν λόγον, ἐσκανδαλίσθησαν;»,

σθησαν;», πρὸς οὓς φησι· «Πᾶσα φυτεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ Πατὴρ μου ὁ οὐράνιος, ἐκριζωθήσεται. Ἀφετε αὐτούς· τυφλοί εἰσιν ὅδηγοὶ τυφλῶν. Τυφλὸς δὲ τυφλὸν ἔὰν ὅδηγῇ, ἀμφότεροι εἰς βόθυνον ἐμπεσοῦνται». Καὶ πολλὰ τοιαῦτα καὶ ἐν τοῖς 5 Εὐαγγελίοις καὶ παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ εὑροῦ τις ἄν. «Οταν δὲ ἐπὶ τοῖς ἐν ἑξονσίᾳ ἡμετέρᾳ κειμένοις προσκόπτη τις ἢ σκανδαλίζῃται, εἰς ἀνάμνησιν ἐλθεῖν δεῖ τότε τῶν τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν Πέτρον ἀγημάτων, εἰπόντος· «Ἄρα γε ἐλεύθεροί εἰσιν οἱ νιοί· ἵνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτούς, πορευθεὶς εἰς τὴν θά- 10 λασσαν, βάλε ἄγκυστρον, καὶ τὸν ἀναβαίνοντα πρῶτον ἰχθὺν δρον, καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ εὐρήσεις στατῆρα· ἔκεινον λαβών, δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ», καὶ τῶν τοῦ ἀποστόλου πρὸς Κορινθίους γραμμάτων, ἐν οἷς φησιν· «Οὐδὲ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφὸν μου σκανδαλίσω», καὶ πάλιν· 15 «Καλὸν τὸ μὴ φαγεῖν κρέα μηδὲ πιεῖν οἶνον μηδὲ ἐν φῷ ὁ ἀδελφός σου προσκόπτει ἢ σκανδαλίζεται ἢ ἀσθενεῖ». «Οπως δέ εστι φοβερὸν τὸ ἐπὶ τοῖς ἐν ἑξονσίᾳ κεῖσθαι δοκοῦσι περιορᾶν τὸν ἀδελφὸν σκανδαλιζόμενον ἐν τούτοις, δείκνυσι μὲν ἡ τοῦ Κυρίου παραγγελία, καθόλου πάντα σκανδαλισμοῦ τρόπον 20 ἀπαγορεύοντος καὶ λέγοντος· «Ορᾶτε μὴ καταφρονήσητε ἐνὸς τῶν μικρῶν τούτων· λέγω γάρ ὑμῖν, δτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν διὰ παντὸς βλέπονται τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς». Μαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ ἀπόστολος λέγων ποτὲ μέν· «Ἄλλα τοῦτο κρίνατε μᾶλλον, τὸ μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ 25 ἢ σκάνδαλον», ποτὲ δὲ διὰ περισσοτέρας κατασκευῆς σφραδότερον ἀπαγορεύων τὸ ἄτοπον, δι' ὧν φησιν· «Ἐὰν γάρ τις ἴδῃ σέ, τὸν ἔχοντα γνῶσιν, ἐν εἰδωλείῳ κατακείμενον, οὐχὶ ἡ συν-

πρὸς τοὺς δόποίους ἀπήντησεν ὡς ἔξῆς· «πᾶσα φυτεία τὴν δόποιαν δὲν ἔφύτευσεν δὲ Πατήρ μου δὲ οὐράνιος θὰ ἐκριζωθῇ. Ἀφετε αὐτούς· εἰναι τυφλοὶ δόδηγοι τυφλῶν. Τυφλὸς δὲ ἔαν δόδηγῇ τυφλόν, ἀμφότεροι θὰ ἐμπέσουν εἰς λάκκον»¹⁵⁶.

Πολλὰ ὅμοια παραδείγματα ἡμπορεῖ νὰ εῦρῃ κανεὶς καὶ εἰς τὰ Εὐαγγέλια καὶ εἰς τὸν Ἀπόστολον. «Οταν ὅμως προσκρούῃ κάποιος εἰς ἑκεῖνα ποὺ ἀνήκουν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν μας, ἢ σκανδαλίζεται ἐξ αἰτίας των, πρέπει νὰ ἐνθυμηθῶμεν τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν Πέτρον· «ἄρα ἐλεύθεροι εἰναι οἱ υἱοί· ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτούς, πορευθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν, βάλε ἄγκιστρον, καὶ λάβε τὸν πρῶτον ἀναβαίνοντα ἵχθυν, καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ θὰ εῦρῃς στατῆρα· ἑκεῖνον λαβὼν δὸς εἰς αὐτούς δι' ἐμὲ καὶ διὰ σέ»¹⁵⁷. Πρέπει ἀκόμη νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὰς ἐπιστολὰς τοῦ ἀποστόλου πρὸς Κορινθίους, ὅπου λέγει· «δὲν θὰ φάγω κρέατα εἰς τὸν αἰῶνα, διὰς νὰ μὴ σκανδαλίσω τὸν ἀδελφόν μου»¹⁵⁸, καὶ· «καλὸν εἰναι νὰ μὴ φάγης κρέατα μηδὲ νὰ πίης οἶνον μηδὲ νὰ πράξῃς τι, ἐξ αἰτίας τοῦ δόποίου δὲ ἀδελφός σου προσκόπτει ἢ σκανδαλίζεται ἢ ἀσθενεῖ»¹⁵⁹.

Πόσον ὅμως φιβερὸν εἰναι νὰ ἀδιαφοροῦμεν διὰ τὸν ἀδελφὸν ποὺ σκανδαλίζεται διὰ πράγματα τὰ δόποια φαίνονται ὅτι ἀνήκουν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν μας, ἀποδεικνύει ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου, δὲ δόποιος ἀπαγορεύει τὸν σκανδαλισμὸν καθ' οἰονδήποτε τρόπον καὶ λέγει· «προσέχετε μήπως καταφρονήσετε ἐνα τῶν μικρῶν τούτων· διότι λέγω εἰς ὑμᾶς ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν βλέπουν διαπαντὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς»¹⁶⁰. Ἀλλὰ καὶ δὲ ἀπόστολος ἐπιβεβαιοῖ, ἀλλοτε μὲν λέγων· «ἀλλὰ τοῦτο κρίνατε μᾶλλον, νὰ μὴ βάλετε πρόσκομμα εἰς τὸν ἀδελφὸν ἢ σκάνδαλον»¹⁶¹, ἀλλοτε δὲ ἀπαγορεύων τὸν σκανδαλισμὸν σφοδρότερα καὶ μὲ περισσοτέρους λόγους· «διότι, ἔαν τις ἴδη σέ», λέγει, «τὸν ἔχοντα γνῶσιν, νὰ κάθεσαι

159. Ρωμ. 14, 21.

160. Ματθ. 18, 10.

161. Ρωμ. 14, 13.

είδησις αὐτοῦ ἀσθενοῦς δῆτος οἰκοδομηθήσεται εἰς τὸ τὰ εἰδωλοῦθυτα ἐσθίειν; καὶ ἀπολεῖται ὁ ἀσθενῶν ἀδελφὸς ἐπὶ τῇ σῇ γνώσει, δι' ὃν Χριστὸς ἀπέθανεν», οἷς ἐπιφέρει· «Οὗτος δὲ ἀμαρτάνοντες εἰς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τύπτοντες αὐτῶν τὴν 5 συνείδησιν ἀσθενοῦσαν, εἰς Χριστὸν ἀμαρτάνετε. Διόπερ, εἰ βρῶμα σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν μου, οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω». Καὶ ἀλλαχοῦ, εἰπών· «Ἡ μόνος ἔγώ καὶ Βαρνάβας οὐκ ἔχομεν ἔξουσίαν τοῦ μὴ ἐργάζεσθαι;», ἔξῆς ἐπιλέγει· «Ἄλλ’ οὐκ ἔχρησάμεθα 10 τῇ ἔξουσίᾳ ταύτῃ, ἀλλὰ πάντα στέγομεν, ἵνα μὴ ἐγκοπήν τινα δῶμεν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ». Οὗτος δὲ φοβεροῦ δειχθέντος τοῦ ἐπὶ τοῖς ἐν ἔξουσίᾳ κειμένοις σκανδαλίζειν τὸν ἀδελφόν, τί ἂν τις εἴποι περὶ τῶν ἐν τῷ τὰ ἀπηγορευμένα ποιεῖν η̄ λέγειν σκανδαλίζοντων; Καὶ μάλιστα, δταν η̄ γνῶσιν ἔχων 15 περισσοτέραν φαίνηται ὁ σκανδαλίζων η̄ ἐν βαθμῷ ἔξετάζηται ἱερατικῷ· δς, ὥσπερ κανὼν καὶ τύπος ὀφείλων προκείσθαι τοῖς ἄλλοις, καν βραχύ τι παρίδῃ τῶν γεγραμμένων, η̄ πράξας τὸ κεκωλυμένον η̄ ἐλλιπών τὸ προστεταγμένον η̄ δλως ἐφησυχάσας τινὶ τοιούτῳ, καὶ ἐν τούτῳ μόνῳ τοσοῦτον ἔχει τὸ κρί- 20 μα, ὥστε τὸ αἷμα τοῦ ἀμαρτάνοντος, φησί, ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐκζητηθήσεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΞΕ'

Πῶς τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ τις κατέχει.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

«Οταν τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ δεδομένοις ἀγαθοῖς εἰς τὰ ἴδια

εἰς τράπεζαν ναοῦ εἰδώλων, δὲν θὰ ἐνθαρρυνθῇ ἡ συνείδησις αὐτοῦ, ἀσθενοῦς ὅντος, εἰς τὸ νὰ τρώγῃ τὰ εἰδωλόθυτα; καὶ ἔξ αἰτίας τῆς γνῶσεώς σου θὰ ἀπολεσθῇ δ ἀσθενῶν ἀδελφός, διὰ τὸν ὄποιον ἀπέθανεν δ Ἐχριστός». Καὶ συνεχίζει· «ἀμαρτάνοντες δὲ οὕτως εἰς τοὺς ἀδελφούς καὶ τύπτοντες τὴν ἀσθενῆ συνείδησιν αὐτῶν, εἰς Χριστόν ἀμαρτάνετε. Διὰ τοῦτο, ἐὰν τὸ φαγητὸν σκανδαλίζῃ τὸν ἀδελφόν μου, δὲν θὰ φάγω κρέατα εἰς τὸν αἰῶνα, διὰ νὰ μὴ σκανδαλίσω τὸν ἀδελφόν μου»¹⁶². Εἰς ἄλλο δὲ σημεῖον εἶπεν· «ἡ μόνος ἔγώ καὶ δ Βαρνάβας δὲν ἔχομεν ἔξουσίαν νὰ μὴ ἐργαζώμεθα;», καὶ συνεχίζει· «ἄλλα δὲν ἔχρησιμοποιήσαμεν τὴν ἔξουσίαν αὐτήν, ἀλλὰ ὑποφέρομεν τὰ πάντα, διὰ νὰ μὴ παρεμβάλωμεν ἐμπόδιον εἰς τὸ εὔαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ»¹⁶³.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἀπεδείχθη ὅτι εἴναι τόσον φοβερὸν νὰ σκανδαλίζωμεν τὸν ἀδελφὸν ἔξ αἰτίας αὐτῶν ποὺ δικαιούμεθα νὰ κάμνωμεν, τί ἡμπορεῖ νὰ εἴπῃ κανεὶς διὰ τοὺς σκανδαλίζοντας μὲ τὸ νὰ πράττουν ἥ νὰ λέγουν τὰ ἀπηγορευμένα, καὶ μάλιστα, ὅταν δ σκανδαλίζων φαίνεται ὅτι ἔχει περισσοτέραν γνῶσιν, ἥ κατέχῃ Ἱερατικὸν βαθμόν¹⁶⁴; Αὔτὸς διέφερει νὰ εἴναι τύπος καὶ ὑπογραμμὸς διὰ τοὺς ἄλλους ἐὰν δὲ παραβῇ ἀκόμη καὶ κάτι μικρὸν ἀπὸ τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν Γραφήν, μὲ τὸ νὰ πράξῃ τὸ ἀπηγορευμένον ἥ μὲ τὸ νὰ παραλείψῃ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐντολὴν ἥ μὲ τὸ νὰ ἀδιαφορήσῃ τελείως διὰ κάτι παρόμοιον, καὶ μόνον δι' αὐτὸν τὸν λόγον θὰ κατακριθῇ τόσον πολύ, ὡστε τὸ αἷμα τοῦ ἀμαρτάνοντος, κατὰ τὴν Γραφήν, θὰ ζητηθῇ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ¹⁶⁵.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 65

Πῶς ἡμπορεῖ κάποιος νὰ κατέχῃ τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ¹⁶⁶.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Οταν κάμη, κατὰ τὸ ἴδικόν του θέλημα, κακήν χρῆσιν

164. Βλ. “Ορους κατ’ ἐπιτομὴν 231· 265.

165. Ἱεζ. 3, 18. 166. Ρωμ. 1, 18.

θελήματα καταχρήσηται, δπερ ἀπηρνήσατο ὁ ἀπόστολος εἰ-
πών· «Οὐ γάρ ἐσμεν, ὡς οἱ πολλοί, καπηλεύοντες τὸν λόγον τοῦ
Θεοῦ», καὶ πάλιν· «Οὕτε γάρ ποτε ἐν λόγῳ κολακείᾳ ἐγενήθη-
μεν, καθὼς οἴδατε, οὕτε ἐν προφάσει πλεονεξίᾳ, Θεὸς μάρτυς,
5 οὕτε ζητοῦντες ἐξ ἀνθρώπων δόξαν, οὕτε ἀφ' ὑμῶν, οὕτε ἀπὸ
ἄλλων».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ξ'

Tί ἔστιν ἔρις καὶ τί ἔστιν ἔριθεία.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Ἐρις μέν ἔστιν, δταν τις, ὑπὲρ τοῦ μὴ ἐλάττων φανῆ-
ναι τινος, σπουδάζῃ ποιεῖν τι, ἔριθεία δὲ τὸ ἐξ ὧν ποιεῖ τις
10 ἐπιδεικτικῶς ἢ κενοδόξως προκαλεῖσθαι καὶ ἐρεθίζειν ἄλλους
εἰς τὰ δμοια. Καὶ γὰρ ὁ ἀπόστολος, ποτὲ μὲν ἔριθείας μη-
μονεύων, τὴν κενοδοξίαν ἐπισυνάπτει εἰπών· «Μηδὲν κατ' ἔρι-
θείαν ἢ κενοδοξίαν», ποτὲ δὲ κενοδοξίαν προτάξας, μετὰ ταύτης
καὶ τὴν ἔριθείαν ἐτέρῳ ὀνόματι ἀπαγορεύει λέγων· «Μὴ γινώ-
15 μεθα κενόδοξοι, ἄλλήλους προκαλούμενοι».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΞΖ'

Tί ἔστιν ἀκαθαρσία καὶ τί ἔστιν ἀσέλγεια.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὴν μὲν ἀκαθαρσίαν ὁ νόμος ἔδειξε, χρησάμενος τῷ ὀνό-
ματι ἐπὶ τῶν ἀκονσίως ἐκ φυσικῆς ἀνάγκης συμβιωόντων,
τὴν δὲ ἀσέλγειαν δοκεῖ μοι ἐμφαίνειν ὁ σοφώτατος Σολομῶν

τῶν ἀγαθῶν ποὺ ἔχει δώσει δ Θεός, πρᾶγμα ποὺ ἀπεδοκίμασεν δ ἀπόστολος, δταν εἶπεν δτι «ἡμεῖς δὲν καπηλεύομεν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ὡς οἱ πολλοί»¹⁶⁷, καὶ «οὔτε λόγον κολακείας μετεχειρίσθημεν πποτέ, καθὼς γυνωρίζετε, οὔτε πρόφασιν πλεονεξίας· μάρτυς δ Θεός· οὔτε ἐζητήσαμεν δόξαν ἐξ ἀνθρώπων οὔτε ἀφ' ὑμῶν οὔτε ἀπ' ἄλλων»¹⁶⁸.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 66

Τί σημαίνει ἔρις καὶ τί ἐριθεία¹⁶⁹.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐρις εἶναι δταν ἀδημονῆ κάποιος νὰ κάμῃ κάτι, διὰ νὰ μὴ φανῆ κατώτερος. Ἐριθεία δὲ εἶναι δταν προκαλῆ κανεὶς μὲ αὐτὰ ποὺ κάμνει κατὰ τρόπουν ἐπιδεικτικὸν καὶ κενόδοξον καὶ δταν ἐρεθίζῃ τοὺς ἄλλους νὰ κάμουν τὰ αὐτά, καθόσον δ ἀπόστολος, δταν κάποτε ἀναφέρῃ τὴν ἐριθείαν, ἐπισυνάπτει τὴν κενόδοξίαν, λέγων· «μηδὲν κατ' ἐριθείαν ἢ κενόδοξίαν»¹⁷⁰, ἄλλοτε δὲ ἀναφέρει πρῶτα τὴν κενόδοξίαν καὶ ἀπαγορεύει μαζὶ μὲ αὐτήν, μὲ ἄλλην λέξιν, καὶ τὴν ἐριθείαν, λέγων· «ἄς μὴ γινώμεθα κενόδοξοι, ἄλλήλους προκαλοῦντες»¹⁷¹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 67

Τί σημαίνει ἀκαθαρσία καὶ τί ἀσέλγεια.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τί εἶναι ἀκαθαρσία ἔδειξεν δ νόμος, δταν ἔχρησιμοποίησε τὴν λέξιν διὰ τὰ συμβαίνοντα χωρὶς τὴν θέλησίν μας ἐκ φυσικῆς ἀνάγκης. Τὴν ἀσέλγειαν δὲ μοῦ φαίνεται δτι δρίζει δ σο-

169. «Ἡ λέξις «ἐριθεία» παράγεται ἀπὸ τὸ «ἔριθος» καὶ σημαίνει τὴν ἐπιμισθῷ ἐργασίαν ἢ τὴν σπουδαρχίαν.

170. Φιλ. 2, 3. 171. Γαλ. 5, 26.

ἥδυν καὶ ἀνάλγητον ὀνομάσας, ὡς εἰναι τὴν ἀσέλγειαν διά-
θεσιν ψυχῆς μὴ ἔχουσαν ἢ μὴ φέρουσαν ἀλγος ἀθλητικόν,
ῶσπερ καὶ ἀκρασία ἐστὶν ἢ μὴ σχοῦσα κράτος κατὰ τῶν ἐνο-
χλουσῶν ἥδονῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΞΗ'

5 *Tί ἴδιον θυμοῦ καὶ τί ἴδιον ἀγανακτήσεως εὐλόγου, καὶ πῶς, πολλάκις ἀπὸ ἀγανακτήσεως ἀρχόμενοι, εὑρισκόμεθα θυμούμενοι.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Θυμοῦ ἴδιον δρμὴ ψυχῆς ἐν μελέτῃ κακώσεως κατὰ τοῦ παροξύναντος· ἀγανακτήσεως δὲ ἐπιστήμονος ἴδιον σκοπὸς 10 διορθώσεως τοῦ ἡμαρτηκότος ἀπὸ διαθέσεως ἀπαρεσκομένης τῷ γενομένῳ. Τὸ δὲ ἀπὸ καλοῦ ἀρχομένην ψυχὴν ἐκπίπτειν εἰς κακόν, οὐδὲν παράδοξον· πολλὰ γὰρ ἂν τις εῦροι τοιαῦτα. Διόπερ μνημονεύειν χρὴ τῆς θεοπνεύστον Γραφῆς λεγούσης· «Ἐχόμενα τρίβον σκάνδαλα ἔθεντό μοι», καὶ πάλιν· «Ἐὰν δὲ καὶ 15 ἀθλῆ τις, οὐ στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ», καὶ φυλάσσεσθαι πανταχοῦ τὴν τε ἀμετρίαν καὶ τὴν ἀκαιρίαν καὶ τὴν ἀταξίαν. Παρὰ γὰρ τὴν αἰτίαν τῶν εἰρημένων ἐκαστον, καὶ τὸ δόξαν εἰναι καλόν, πολλάκις εἰς κακὸν μετέπεσεν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΞΘ'

Τὸν μὴ ἔλαττον ἐσθίοντα τῶν λοιπῶν μήτε σῶμα ἔχοντα

172. Παρ. 14, 23.

173. Ματθ. 23, 25· Α' Κορ. 7, 5.

174. Πρβλ. "Ορους κατ' ἐπιτομὴν 55.

175. Ψαλ. 139, 6.

φώτατος Σολομών, δταν ὡνόμασε κάποιον γλυκὺν καὶ ἀνάλγητον¹⁷². ὅστε ἡ ἀσέλγεια νὰ είναι ψυχικὴ διάθεσις ποὺ δὲν ἔχει, ἢ δὲν ἡμπτορεῖ νὰ ὑποφέρῃ, τὸν πόνον τῆς ἀθλήσεως, ὅπως καὶ ἀκρασία¹⁷³ είναι δταν δὲν κυριαρχῇ κανεὶς εἰς τὰς ἥδονὰς ποὺ τὸν ἐνοχλοῦν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 68

Ποῖον είναι τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ θυμοῦ¹⁷⁴ καὶ ποῖον τῆς δικαίας ἀγανακτήσεως καὶ πῶς, ἐνῷ ἐκκινοῦμεν πολλάκις ἀπὸ τὴν ἀγανάκτησιν, κυριεύμεθα ἀπὸ θυμόν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Χαρακτηριστικὸν τοῦ θυμοῦ είναι ἡ δρμητικὴ διάθεσις τῆς ψυχῆς ποὺ σκέπτεται τὸ κακὸν κατὰ τοῦ ἐρεθίσαντος, χαρακτηριστικὸν δὲ τῆς συνετοῦς ἀγανακτήσεως είναι ὁ σκοπὸς τῆς διορθώσεως τοῦ ἀμαρτήσαντος μὲ διάθεσιν δυσαρεσκείας διὰ τὸ γενόμενον. Δὲν είναι καθόλου παράδοξον ὅμως νὰ πίπτῃ εἰς τὸ κακὸν μία ψυχὴ ποὺ ἤρχισεν ἀπὸ τὸ καλόν, διότι πολλὰ παρόμοια ἡμπτορεῖ νὰ εὔρῃ κανείς. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐνθυμούμεθα τοὺς λόγους τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς· «ἔθεσαν δι’ ἐμὲ εἰς τὸν δρόμον μου παγίδας»¹⁷⁵, καί· «ἔὰν δὲ καὶ ἀθλῆτις, δὲν στεφανοῦται, ἔὰν δὲν ἀθλήσῃ νομίμως»¹⁷⁶, καὶ νὰ ἀποφεύγωμεν εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις τὴν ἀμετρίαν, τὴν ἀκαταλληλότητα τοῦ χρόνου («ἀκαιρίαν») καὶ τὴν ἔλλειψιν τῆς τάξεως, διότι ἔξ αιτίας αὐτῶν ὅλα καταλήγουν πολλάκις εἰς τὸ κακόν, ἀκόμη καὶ αὐτὸ ποὺ φαίνεται καλόν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 69

Πῶς πρέπει νὰ φερώμεθα πρὸς ἐκεῖνον ποὺ παραπονεῖται

κατερριμμένον μήτε ἐμπαθῆ γνωριζόμενον, ἀδυναμίαν δὲ πρὸς τὸ ἔργον ὀδυρόμενον, πῶς δεῖ μετέρχεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πᾶσα πρόφρασις ἀργίας πρόφρασίς ἐστιν ἀμαρτίας· τὴν γὰρ σπουδὴν μέχρι θανάτου, ὥσπερ καὶ τὴν ὑπομονῆν, ἐπιδεί-
5 κνυσθαι χρή. Ὁτι δὲ ἡ ὀκνηρία τῇ πονηρίᾳ συνεζευγμένη κατα-
κρίνει τὸν ὀκνηρὸν ἐκ τῶν τοῦ Κυρίου δημάτων φανερόν, εἰ-
πόντος «Δοῦλε πονηρὲ καὶ ὀκνηρέ».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ο'

Τὸν παραχωρώμενον τοῖς ἴματίοις ἢ τοῖς ὑποδήμασι πῶς δεῖ μετέρχεσθαι· ἐγκαλούμενος γάρ, μικρολογίαν τοῦ ἐγκαλοῦν-
10 τος καὶ γογγυσμὸν ὑποπτεύει. Εἴ δὲ μετὰ τὴν προσήκουσαν δευτέραν καὶ τρίτην παράκλησιν τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένει, τί χρὴ αὐτῷ ποιεῖν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐκβάλλει τὴν παράχρησιν δὲ ἀπόστολος εἰπών· «Ως χρώ-
μενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ, καὶ μὴ παραχωρώμενοι». Τῆς γὰρ χρή-
15 σεως τὸ μέτρον ἡ ἀπαραίτητος ἀνάγκη τῆς χρείας· ἡ δὲ ὑπὲρ τὴν χρείαν ἡ πλεονεξίας ἡ φιληδονίας ἡ κενοδοξίας ἔχει τὴν νόσον. Ὁ δὲ ἐπιμένων τῇ ἀμαρτίᾳ ἔχει τὸ κρῖμα τοῦ μὴ μετα-
νοοῦντος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΟΑ'

Εἰσὶ τινες οἱ πρὸ πλείονὸς τὸ ἡδύτερον τῶν ἐδεσμάτων ἐ-

δτι δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἔργασθῇ, ἐνῷ τρώγει ἐξ Ἰου μὲ τοὺς ἄλλους καὶ ἔχει υγιὲς σῶμα καὶ δὲν πάσχει ἀπὸ ἀσθένειαν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Κάθε πρόφασις ἀργίας εἶναι πρόφασις ἀμαρτίας· διότι πρέπει νὰ εἰμεθα πρόθυμοι, ὅπως καὶ νὰ ὑπομένωμεν, μέχρι θανάτου. "Οτι δὲ ἡ ὁκνηρία, ἡνωμένη μὲ τὴν πονηρίαν, καταδικάζει τὸν ὁκνηρὸν φαίνεται ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου, ποὺ εἶπε· «δοῦλε πονηρὲ καὶ ὁκνηρέ»¹⁷⁷.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 70

Πῶς πρέπει νὰ φερώμεθα πρὸς ἔκεινον ποὺ χρησιμοποιεῖ κακῶς τὰ φορέματα ἢ τὰ ὑποδήματα· διότι, δταν κατηγορῆται, θεωρεῖ τὸν κατηγοροῦντα ὑποπτὸν μικρολογίας καὶ γογγυσμοῦ. Καὶ ἔὰν μετὰ τὴν πρέπουσαν δευτέραν καὶ τρίτην συμβουλὴν ἐπιμένῃ εἰς τὴν αὐτὴν συμπεριφοράν, τί πρέπει νὰ τοῦ ἐπιβάλωμεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

'Ο ἀπόστολος ἀπέκλεισε τὴν κατάχρησιν, δταν εἶπεν· «ώς μεταχειρίζόμενοι τὸν κόσμον τοῦτον καὶ μὴ ὡς καταχρώμενοι»¹⁷⁸. διότι ἡ ἔμμετρος χρῆσις εἶναι ἡ ἀπαραίτητος ἀνάγκη, ἡ δὲ χρῆσις τῶν ὅγαθῶν ὑπὲρ τὴν ἀνάγκην ἔνέχει τὴν νόσον τῆς πλεονεξίας ἢ τῆς φιληδονίας ἢ τῆς κενοδοξίας. Αύτὸς πάλιν ποὺ ἐπιμένει εἰς τὴν ἀμαρτίαν ἔχει τὴν καταδίκην τοῦ ἀμετανοήτου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 71

'Υπάρχουν μερικοὶ ποὺ ἐπιζητοῦν πρὸ πάντων τὸ νοστι-

178. Α' Κορ. 7, 31.

πιζητοῦντες· ἄλλοι δὲ τὸ πλεῖον μᾶλλον ἢ τὸ ήδυν διὰ τὸν κόρον
θέλουσι· πῶς οὖν ἀμφοτέρους πληροφορεῖν χρή;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἄμφοτεροι νοσοῦσιν· ὁ μὲν τὴν φιληδονίαν, ὁ δὲ τὴν πλεονεξίαν. Οὗτε δὲ ὁ φιλήδονος οὔτε ὁ πλεονέκτης ἐν οἰωδήποτε
5 πράγματι ἔκτὸς κατακρίσεώς ἐστιν. Ἀμφοτέρων οὖν εὐσπλάγχνως ἐπιμεληθῆναι χρὴ πρὸς θεραπείαν τοῦ πάθους. Εἰ δὲ μὴ
θεραπεύονται τὴν νόσον, φανερὸν τὸ κρῆμα τῶν μὴ μετανοούντων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΟΒ'

Ἐάν τις περὶ τὴν μετάληψιν ἐν ἀδελφότητι ἀσέμνως ἀναστρέψῃ
10 φηται λαβρότερον ἐσθίων ἢ πίνων, εἰ δεῖ αὐτὸν ἐλέγχεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ο τοιοῦτος οὐ φυλάσσει τὸ παράγγελμα τοῦ ἀποστόλου
εἰπόντος· «Εἴτε ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς
δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε», καὶ πάλιν· «Πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ
τάξιν γινέσθω» καὶ χρήζει διορθώσεως, πλὴν εἰ μὴ τις ἀνάγκη
15 τοῦ κόπου ἢ τοῦ τάχους κατέπειγοι· ἀλλὰ καὶ τότε χρὴ τὸ ἀπρόσκοπον ἐσπουδασμένως φυλάττειν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΟΓ'

Τὸν μὴ ἐν ἐπιθυμίᾳ τῆς τοῦ ἀδελφοῦ διορθώσεως ἐλέγχοντα
τὸν ἀμαρτάνοντα, ἀλλ' ἐν πάθει τῆς ἑαυτοῦ ἐκδικήσεως, πῶς

μώτερον ἀπὸ τὰ ἔδέσματα, ἄλλοι δὲ ποὺ προτιμοῦν μεγάλην ποσότητα παρὰ τὸ εὔγευστον, διὰ νὰ χορτάσουν. Πῶς λοιπὸν πρέπει νὰ φερθῶμεν ἀπέναντί των;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Ολοὶ αὐτοὶ εἰναι ἄρρωστοι· ὁ ἔνας ἔχει τὴν νόσον τῆς φιληδονίας, ὁ ἄλλος τῆς πλεονεξίας. Οὔτε δὲ ὁ φιλήδονος οὔτε ὁ πλεονέκτης ἀπαλλάσσεται τῆς καταδίκης δι’ οἰονδήποτε λόγον. Καὶ τοὺς δύο πρέπει νὰ τοὺς φροντίσωμεν μὲ εὐσπλαγχνίαν πρὸς θεραπείαν τοῦ πάθους. Ἐὰν δομως δὲν θεραπεύωνται ἀπὸ τὴν νόσον, ἡ καταδίκη τῶν μὴ μετανοούντων εἶναι φανερά.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 72

Πρέπει νὰ ἐλέγχωμεν ἑκεῖνον ποὺ κατὰ τὰ γεύματα μέσα εἰς τὴν ἀδελφότητα συμπεριφέρεται χωρὶς κοσμιότητα, τρώγων καὶ πίνων μὲ λαιμαργίαν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο ἐν λόγῳ δὲν τηρεῖ τὸ παράγγελμα τοῦ ἀποστόλου ποὺ εἶπεν· «εἴτε ἐσθίετε εἴτε πίνετε εἴτε τι πτοιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε»¹⁷⁹, καὶ· «ἄς γίνωνται πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν»¹⁸⁰. χρειάζεται δὲ διόρθωσιν, ἐκτὸς ἐὰν κατεπείγῃ κάποια ἀνάγκη δι’ ἔργασίαν ἢ ταχύτητα· ἀλλὰ καὶ τότε πρέπει νὰ φροντίζῃ μετὰ ζήλου, ὥστε νὰ μὴ προκαλῇ σκάνδαλον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 73

Αὐτὸς ποὺ ἐλέγχει τὸν ἀμαρτάνοντα, χωρὶς νὰ θέλῃ τὴν διόρθωσιν τοῦ ἀδελφοῦ, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν ἐκδικηθῇ, καὶ παρὰ

180. Α' Κορ. 14, 40.

χοὴ διορθοῦσθαι μετὰ πλείονα παράκλησιν τῷ αὐτῷ ἐπιμένοντα πάθει.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

·Ως φίλαντος καὶ φίλαρχος γνωριζέσθω ὁ τοιοῦτος, καὶ ὁ τῆς διόρθώσεως τρόπος αὐτῷ κατ' ἐπιστήμην τῆς θεοσεβείας 5 φανερούσθω. Εἰ δὲ ἐπιμένοι τῇ κακίᾳ, δῆλον τὸ κρῖμα κατὰ τῶν μὴ μετανοούντων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΟΔ'

Τοὺς ἐξερχομένους ἐκ τῆς ἀδελφότητος καὶ βουλομένους μονήρη βίον ζῆν ἡ μετὰ ὀλίγων τῷ αὐτῷ ἐπεσθαι σκοπῷ τῆς εὐσεβείας, εἰ χρὴ ἀφορίζειν διδαχθῆναι ἀπὸ τῆς Γραφῆς δεό-
10 μεθα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πολλάκις τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Ο Υἱὸς ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖ οὐδὲν» καὶ δτι «Καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός», καὶ τοῦ ἀποστόλου μαρτυροῦντος· «Οτι ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ 15 τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός· ταῦτα δὲ ἀντίκεινται ἀλλήλοις, ἵνα μή, ἄ δν θέλωμεν, ταῦτα ποιῶμεν», πᾶν τὸ κατὰ τὸ ἰδιον θέλημα αἰρετὸν ἀλλότριον θεόσεβούντων. Πληρέστερον δὲ περὶ τῶν τοιούτων ἐν τοῖς κατὰ πλάτος εἰρη-
μένοις ἀπεκοινάμεθα.

181. Τὸ «ἀφορίζω» σημαίνει ἔδω· ἀποκόπτω ἢ ἀφήνω κάποιον νὰ φύγῃ. Πρβλ. 'Ορους κατ' ἐπιτομὴν 44.

182. Ἰω. 5, 19.

183. Ἰω. 6, 38.

184. Γαλ. 5, 17.

τὰς ἐπανειλημμένας συμβουλὰς ἐπιμένει εἰς τὴν αὐτὴν κακίαν, μὲ ποῖον τρόπον πρέπει νὰ διορθωθῇ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο ἄνθρωπος αὗτὸς νὰ θεωρῆται φίλαυτος καὶ φίλαρχος, καὶ ἡ διόρθωσίς του νὰ γίνεται κατὰ τὴν ἀληθινὴν θεοσέβειαν. ‘Εὰν ὅμως ἐπιμένῃ εἰς τὴν κακίαν του, είναι φανερὰ ἡ καταδίκη τῶν μή μετανοούντων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 74

Θέλομεν νὰ μάθωμεν ἀπὸ τὴν Γραφὴν ἐὰν πρέπη νὰ ἀφορίζωμεν¹⁸¹ τοὺς ἔγκαταλείποντας τὴν ἀδελφότητα καὶ ἐπιθυμοῦντας νὰ ζήσουν κατὰ μόνας ἡ νὰ ἀκολουθήσουν τὸ αὐτὸ ἰδεῶδες τῆς εὔσεβείας μὲ δλίγους ἄλλους.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο Κύριος ἐπανειλημμένως εἶπεν· «ὅ Υἱὸς ἀφ’ ἑαυτοῦ ούδεν ποιεῖ»¹⁸², καὶ· «ἔχω καταβῆ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ὅχι διὰ νὰ πράττω τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός»¹⁸³. καὶ ὁ ἀπόστολος βεβαιώνει ὅτι «ἡ σὰρξ ἐπιθύμει κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός· ταῦτα δὲ ἀντίκεινται πρὸς ἄλληλα, διὰ νὰ μὴ πράττωμεν αὐτὰ τὰ διποῖα θέλομεν»¹⁸⁴. Συνεπῶς, ὅ, τι προτιμᾶται, διὰ νὰ ἴκανοποιήσῃ τὸ ἰδιαίτερον θέλημα κάποιου, είναι ξένον πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῶν θεοσεβῶν. “Οσον ἀφορᾷ εἰς τὰ τοιαῦτα, ἀπηντήσαμεν πληρέστερον εἰς τοὺς “Ορους κατὰ πλάτος”¹⁸⁵.

185. ‘Ο Βασίλειος ἔδω ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐρώτησιν 7 τῶν “Ορων κατὰ πλάτος, ὅπου ἔξαίρεται ἡ ἀξία τῆς ζωῆς τοῦ κοινοβίου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΟΕ'

Εἰ παντὸς ἀμαρτίματος, εἴτε κατὰ νοῦν εἴτε κατὰ λόγου εἴτε κατὰ πρᾶξιν, τὸν Σατανᾶν αἴτιον λέγειν ἀκόλουθον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Καθόλον οἶμαι δτι αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὁ Σατανᾶς αἴτιος γενέσθαι τινὶ ἀμαρτίᾳς οὐδὲ δύναται, τοῖς δὲ ἐνυπάρχουσι ποτὲ 5 μὲν φυσικοῖς κινήμασι, ποτὲ δὲ καὶ ἀπηγορευμένοις πάθεσι συγχρόμενος, δι' αὐτῶν καὶ ἐπὶ τὰ οἰκεῖα τῶν παθῶν ἀπάγειν ἐπιχειρεῖ τοὺς μὴ νήφοντας. Συγκέχρηται δὲ τοῖς μὲν φυσικοῖς, ὡς ἐπὶ τοῦ Κυρίου ποιῆσαι ἐπειράθη, ἥντικα ἥσθετο αὐτοῦ πεινάσαντος, εἰπών· «*Εἰ Υἱὸς εἰ τοῦ Θεοῦ, εἰπὲ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι 10 ἄρτοι γένωνται*», πάθεσι δὲ ἀπηγορευμένοις, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἰούδα, δν, ἐπειδὴ φιλαργυρίαν νοσοῦντα κατέμαθε, τούτῳ συγχρησάμενος τῷ πάθει, καὶ εἰς τὸ τῆς προδοσίας πτῶμα τὸν φιλάργυρον διὰ τῶν τριάκοντα ἀργυρίων κατηκόντισεν. «*Οτι δὲ καὶ τὰ κακὰ ἐξ ἡμῶν αὐτῶν ἀναφύεται, δείκνυσι σαφῶς ὁ Κύριος· 15 Ἐκ γὰρ τῆς καρδίας*», φησίν, «*ἐξέρχονται οἱ διαλογισμοὶ οἱ πονηροί*». Συμβαίνει δὲ τοῦτο τοῖς ἐξ ἀμελείας ἀγεώργητα καταλιποῦσι τὰ φυσικὰ τῶν ἀγαθῶν σπέρματα, ὡς κατὰ τὸ ἐν Παροιμίαις εἰρημένον· «*Ωσπερ γεώργιον ἀνήρ ἀφρων, καὶ ὥσπερ ἀμπελῶν ἀνθρωπος ἐνδεῆς φρενῶν.* » *Ἐὰν ἀφῆς αὐτὸν, χερσωθήσεται καὶ χορτομανήσει δλος καὶ γίνεται ἐκλελειμένος*). *Τῇ δὲ ἐκ τῆς τοιαύτης ἀμελείας κεχερσωμένῃ καὶ ἐκλελειμμένῃ ψυχῇ ἀκόλουθον ἐξ ἀνάγκης τὸ ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατέλλειν καὶ πάσχειν ἐκεῖνο τὸ εἰρημένον· «*Εμεινα ἵνα ποιήσῃ σταφυλήν, ἐποίησε δὲ ἀκάνθας**. Περὶ ἣς ψυχῆς

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 75

Ἐὰν ἀρμόζῃ νὰ λέγωμεν ὅτι ὁ Σατανᾶς εἶναι αἴτιος κάθε ἀμαρτήματος, εἴτε κατὰ νοῦν εἴτε κατὰ λόγον εἴτε κατὰ πρᾶξιν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Γενικῶς πιστεύω ὅτι αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὁ Σατανᾶς δὲν ἡμ-
πορεῖ νὰ γίνη διὰ κάποιον αἴτιος ἀμαρτίας καὶ ὅτι ἐπιχειρεῖ
νὰ παρασύρῃ τοὺς ἀπροσέκτους εἰς τὰς ἀδυναμίας των, χρη-
σιμοποιῶν ἄλλοτε μὲν τὰς φυσικάς των ἐπιθυμίας, ἄλλοτε δὲ
καὶ τὰ ἀπηγορευμένα πάθη. Χρησιμοποιεῖ δὲ τὰς φυσικάς ἐ-
πιθυμίας, ὅπως ἐπεχείρησε νὰ κάμη μὲ τὸν Κύριον, ὅταν ἀντε-
λήφθη ὅτι ἐπείνασε καὶ τοῦ εἶπεν· «ἔὰν εἰσαι υἱὸς τοῦ Θεοῦ, εἰ-
πὲ οἱ λίθοι οὗτοι νὰ γίνουν ἄρτοι»¹⁸⁶. ἄλλὰ καὶ τὰ ἀπηγορευ-
μένα πάθη χρησιμοποιεῖ, ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἰούδα,
διότι, ὅταν ἐβεβαιώθη ὅτι αὐτὸς εἶχε τὴν νόσον τῆς φιλαρ-
γυρίας, ἔξεμεταλλεύθη αὐτῷ τὸ πάθος καὶ κατέρριψε τὸν φι-
λάργυρον εἰς τὸ ἔγκλημα τῆς προδοσίας διὰ τῶν τριάκοντα
ἀργυρίων.

“Οτι τὰ κακὰ προέρχονται ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους τὸ ἀπο-
δεικνύει σαφῶς ὁ Κύριος, διότι λέγει ὅτι «ἐκ τῆς καρδίας ἔξερ-
χονται οἱ πονηροὶ διαλογισμοί»¹⁸⁷. Συμβαίνει δὲ τοῦτο εἰς
ἔκείνους ποὺ ἔξ ἀμελείας ἔγκατέλειψαν ἀκαλλιέργητα τὰ φυ-
σικὰ σπέρματα τῶν ἀγαθῶν, ὅπως ἀναφέρουν καὶ αἱ Παροι-
μίαι· «ὅτι ἀφρων εἶναι ως ἀγρός, καὶ ὃ ἔχων δλίγον νοῦν εἶναι ως
ἀμπελών». Ἐὰν ἀφήσῃς αὐτόν, θὰ καταστῇ ἀγονος καὶ πλήρης
χόρτου, καὶ θὰ ἔγκαταλειφθῇ»¹⁸⁸. Εἰς τὴν ψυχὴν λοιπὸν ποὺ
ἔχει καταστῇ ἀγονος ἀπὸ τὴν τοιαύτην ἀμέλειαν καὶ ἔχει ἔγ-
καταλειφθῇ εἶναι φυσικὸν νὰ φυτρώνουν κατ' ἀνάγκην ἀκαν-
θαι καὶ ζιζάνια, καὶ νὰ παθαίνῃ ἔκεινο ποὺ ἐλέχθη· «ἔπεριμενα
νὰ κάμη σταφυλήν, ἔκαμε δὲ ἀκάνθας»¹⁸⁹. Περὶ τῆς ψυχῆς αὐ-

188. Παρ. 24, 30 - 31).

189. Ἡσ. 5, 4.

προείρηται· «Καὶ ἐφύτευσα ἄμπελον Σωρῆχ», δέ ἐρμηνεύεται ἐκλεκτή. Τὸ παραπλήσιον δὲ τούτῳ καὶ παρὰ τῷ Ἱερεμίᾳ εῦροι τις ἀν ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ λέγοντι· «Ἐγὼ ἐφύτευσα ἄμπελον καρποφόρον, πᾶσαν ἀληθινὴν πῶς ἐστράφης εἰς πικρίαν, ἡ 5 ἄμπελος ἡ ἀλλοτρία;».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΟΣ'

Εἰ χοὴ οἰκονομίᾳ δῆθεν χρησίμου τινὸς ψεύδεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘*Η ἀπόφασις τοῦ Κυρίου τοῦτο οὐ συγχωρεῖ, ἅπαξ εἰπόντος, διτι τὸ ψεῦδος ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστί, διαφορὰν δὲ ψεύδους οὐδεμίαν ἐμφίγναντος. Καὶ δ ἀπόστολος δὲ μαρτυρεῖ 10 γράψας· «Κἄν ἀθλῆ τις, οὐ στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ».*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΟΖ'

Τί ἐστι δόλος, καὶ τί ἐστι κακοήθεια.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Κακοήθεια μέν ἐστιν, ὃς λογίζομαι, αὐτῇ ἡ πρώτη καὶ πεκονυμμένη κακία τοῦ ἥθους, δόλος δὲ τὸ πρὸς ἐπιβούλην περί 15 εργον, δταν τις, ἀγαθόν τι σχηματισάμενος, καὶ τοῦτο, ὥσπερ δέλεαρ, τινὶ προθείς, δι' αὐτοῦ τὰ τῆς ἐπιβούλῆς κατεργάσηται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΟΗ'

Ἐφευρεταὶ κακῶν τίνες εἰσίν.

190. Ἡσ. 5, 2.

191. Ἱερ. 2, 21.

192. Ἰω. 8, 44.

τῆς ἔλέχθη εἰς προηγούμενον στίχον· «καὶ ἐφύτευσα ἄμπελον Σωρήχ»¹⁹⁰, ποὺ σημαίνει ἐκλεκτή. Παρόμοιον χωρίον μὲ αὐτὸν ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ εύρῃ καὶ εἰς τὸν Ἱερεμίαν, δταν λέγῃ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ· «ἔγώ ἐφύτευσα καρποφόρον ἄμπελον, ἔξ δλοκλήρου ἀληθινήν· πῶς μετεβλήθης εἰς πικράν ἄμπελον, ἢ ἄμπελος ποὺ ἔχεις καταστῆ ἔνη πρὸς ἐμέ;»¹⁹¹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 76

Ἐὰν πρέπῃ νὰ ψευδώμεθα, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν δῆθεν κάτι χρήσιμον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ο Κύριος δὲν συγχωρεῖ τοῦτο, διότι εἶπε κάποτε δτι τὸ ψεῦδος προέρχεται ἐκ τοῦ διαβόλου¹⁹², καὶ διότι δὲν ἐπέτρεψε καμμίαν διαφοράν ψεύδους. Ἀλλὰ καὶ δ ἀπόστολος μᾶς βεβαιώνει δτι «καὶ δν ἀθλῆ τις, δὲν στεφανοῦται, ἐὰν δὲν ἀθλήσῃ νομίμως»¹⁹³.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 77

Τί σημαίνει δόλος καὶ τί κακοήθεια¹⁹⁴.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Κακοήθεια είναι, κατὰ τὴν γνώμην μου, αὐτὴ ἡ βασικὴ καὶ κρυμμένη κακία τοῦ χαρακτῆρος, δόλος δὲ είναι ἡ σχεδιασμένη σκευωρία, δταν δηλαδὴ κάποιος, προσποιούμενος δτι ἐπιδιώκει κάτι ἀγαθὸν καὶ προβάλλων αὐτὸν ὡς δόλωμα εἰς κάποιον, δι' αὐτοῦ (τοῦ ἀγαθοῦ) φέρη εἰς πέρας τὴν σκευωρίαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 78

Ποῖοι είναι οἱ ἐφευρεταὶ κακῶν¹⁹⁵.

193. Β' Τιμ. 2, 5.

194. Βλ. Ρωμ. 1, 29.

195. Ρωμ. 1, 30.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Οι παρὰ τὰ συνήθη τοῖς πολλοῖς καὶ γνώριμα κακὰ ἄλλα τινὰ προσεπινοοῦντες καὶ ἔξενρίσκοντες.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΟΘ'

'Εάν τις συνεχῶς ἐαντοῦ ἐπιλαμβάνηται, δτι σκληρῶς προσφέρεται τῷ ἀδελφῷ, πῶς διορθωθήσεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

5 Τὸ μὲν πρᾶγμα συμβαίνει, ώς ἐξ αὐτοῦ στοχάζομαι, ἢ ἀπὸ φρονήματος ὑπεροχὴν φανταζομένου, ἢ ἀπὸ λύπης τῆς ἐπὶ ἐλαττώμασι τῶν κατορθοῦν δφειλόντων. Τὸ γὰρ ἐξ ἀγαθοῦ τινος ἐλπισθέντος ἐναντίον καὶ λυπηρὸν ἀπαντῆσαν, καὶ σφοδρότερόν πως τῆς ψυχῆς καθάπτεται. Ἐπιμελείας δὲ χρεία περιστοτέρας, ἵνα, εὶ μὲν τὸ πρῶτον εἴη, κολάσωμεν τῆς ὑπεροφανίας τὸ πάθος, εἰ δὲ τὸ δεύτερον, πρὸ τῆς ἀγανακτήσεως ἐν παρακλήσει καὶ νουθεσίᾳ τὴν εὐσπλαγχνίαν ἐπιδειξώμεθα. Ἐὰν δὲ ἄρα ὁ τρόπος οὗτος τῆς θεραπείας ἀνενέργητος φανῆ διὰ τὴν τοῦ ὑποκειμένου πάθους κακίαν, τότε λοιπὸν καὶ τῇ σφοδρότητι τῆς ἀγανακτήσεως μετὰ συμπαθείας ἐπ' ὠφελείᾳ καὶ διορθώσει τοῦ ἀμαρτήσαντος εὐκαίρως καὶ μετὰ λόγου χερσώμεθα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Π'

Πόθεν συμβαίνει τὸ ὕσπερ τῇ διανοίᾳ ἐπιλείπειν λογισμοὺς ἀγαθοὺς καὶ μερίμνας ἀρεσκούσας τῷ Θεῷ, καὶ πῶς, ἵνα μὴ 20 τοῦτο πάσχωμεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Toῦ Δαβὶδ εἰπόντος· Ἄεινταξεν ἡ ψυχή μου ἀπὸ ἀκη-

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐκεῖνοι ποὺ ἐπινοοῦν καὶ ἔξευρίσκουν νέα κακά, ἔκτὸς ἀπὸ τὰ συνήθη καὶ γνωστὰ εἰς τοὺς πολλούς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 79

Ἐὰν κάποιος κατηγορῇ συνεχῶς τὸν ἑαυτόν του ὅτι συμπεριφέρεται σκληρὰ πρὸς τὸν ἀδελφόν του, πῶς θὰ διορθωθῇ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦτο τὸ πρᾶγμα ὀφείλεται, ὅπως συμπεραίνω ἐξ αὐτοῦ, ἢ εἰς ὑπερήφανον φρόνημα ἢ εἰς λύπην τὴν δποίαν προκαλοῦν αἱ Ἐλλείψεις αὐτῶν ποὺ ὀφείλουν νὰ είναι ἐνάρετοι. Διότι, ἐὰν ἀντὶ κάποιου ἐλπιζομένου ἀγαθοῦ μᾶς εὔρῃ κάποιο ἀντίθετον καὶ λυπηρόν, αὐτὸ προσβάλλει τὴν ψυχὴν κάπως βιαιότερα. Ὁμως πρέπει νὰ προσέξωμεν περισσότερον, ὥστε εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν νὰ χαλιναγωγήσωμεν τὸ πάθος τῆς ὑπερηφανείας, εἰς δὲ τὴν δευτέραν νὰ δείξωμεν τὴν εὐσπλαγχνίαν μας, πρὶν νὰ ἀγανακτήσωμεν, μὲ παρηγορητικοὺς λόγους καὶ μὲ νουθεσίας. Ἐὰν ὅμως ἢ θεραπεία αὐτοῦ τοῦ εἴδους δὲν φανῇ ὀποτελεσματικὴ ἐξ αἰτίας τοῦ κακοῦ πάθους ποὺ ὑπάρχει, τότε δις χρησιμοποιήσωμεν λογικὰ καὶ εἰς τὸν κατάλληλον χρόνον τὴν δύναμιν τῆς ἀγανακτήσεως μετὰ συμπαθείας πρὸς ὡφέλειαν καὶ διόρθωσιν τοῦ ἀμαρτήσαντος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 80

Ποῦ ὀφείλεται ὅτι οἱ ἀγαθοὶ λογισμοὶ καὶ αἱ θεάρεστοι μέριμναι ἐκλείπουν ἀπὸ τὴν σκέψιν μας, καὶ πῶς θὰ γίνῃ νὰ μὴ παθαίνωμεν τοῦτο.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐπειδὴ δὲ Δαβὶδ εἶπεν· «ἐνύσταξεν ἢ ψυχὴ μου ἀπὸ ἀκη-

δίας», ενδηλον δτι τὸ τοιοῦτον ἀπὸ νυσταγμοῦ τῆς ψυχῆς καὶ ἀναισθησίας συμβαίνει. Γρηγορούσῃ γὰρ τῇ ψυχῇ καὶ τηφούσῃ οὐχὶ μέριμνα Θεῷ ἀρέσκουσα καὶ λογισμὸς ἀγαθὸς ἐπιλείπει, ἀλλ ἔαυτὴν τούτοις ἐπιλείπουσαν ἐπιβλέπει. Εἰ γὰρ ὁ τοῦ σώματος ὀρθαλμὸς οὕτε ἀρκεῖ πρὸς θεωρίαν καὶ δλίγων τινῶν τοῦ Θεοῦ δημιουργημάτων, οὕτε ἄπαξ τι θεασάμενος κόρον ἔσχεν, ἀλλὰ καὶ ἀεὶ τὸ αὐτὸ θεωρῶν, οὐ παύεται δμως τοῦ βλέπειν, πόσῳ μᾶλλον ὁ τῆς ψυχῆς ὀρθαλμός, ἐὰν ἐγρηγορώς ἦ καὶ νήφων, οὐκ ἔξαρκει πρὸς θεωρίαν τῶν τοῦ Θεοῦ θαυμα-
10 σίων καὶ κριμάτων; «Τὰ κρίματα γάρ σου», φησίν, «ἀβυσσος πολλή», καὶ ἀλλαχοῦ «Ἐθαυμαστώθη ἡ γνῶσίς σου ἐξ ἐμοῦ· ἐκραταιώθη, οὐ μὴ δύνωμαι πρὸς αὐτήν» καὶ πολλὰ τοιαῦτα. Εἰ δὲ ἐπιλείπει τῇ ψυχῇ λογισμὸς ἀγαθός, δηλονότι ἔτι ἐπιλείπει αὐτῇ φωτισμός· οὐ παρὰ τὸ ἐπιλείπειν τὸ φωτίζον, ἀλλὰ
15 παρὰ τὸ νυστάζειν τὸ φωτισθῆναι ὀφεῖλον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΠΑ'

Εἰ χρὴ ἵσως ἐπιτιμᾶν τοῖς εὐλαβέσι καὶ τοῖς ἀδιαφόροις,
δταν ἐν τῷ αὐτῷ ἀμαρτήματι εὑρίσκωνται ἀμφότεροι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν ἀπίδωμεν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀμαρτάνοντος καὶ τὸν τρόπον τοῦ ἀμαρτήματος, γνωσόμεθα καὶ τὸν τρόπον τῆς 20 ἐπιτιμήσεως. Κᾶν γὰρ τὸ αὐτὸ ἀμάρτημα εἶναι δοκῆ τό τε τοῦ ἀδιαφόρου καὶ τὸ τοῦ εὐλαβοῦς, ἀλλὰ πολλὴ μεταξὺ αὐτῶν ἡ διαφορά. Ο μὲν γὰρ εὐλαβής, εὐλαβής ὁν, ἀγωνιῶν τε ἄμα καὶ ἀγωνιζόμενος περὶ τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως, κατὰ περίστασίν τινα καὶ σχεδὸν ὡς οὐκ ἥθελεν ἐσφάλη καὶ ὠλισθεν, δ

δίας»¹⁰⁶, είναι φανερόν ὅτι τοῦτο ὀφείλεται εἰς νυσταγμὸν τῆς ψυχῆς καὶ εἰς ἀναισθησίαν. Διότι διὰ τὴν γρηγοροῦσαν καὶ νηφαλίαν ψυχὴν δὲν φεύγει ὁ ἀγαθὸς λογισμὸς καὶ ἡ θεάρεστος μέριμνα, ἀλλ᾽ ἀντιθέτως ἡ ψυχὴ παρατηρεῖ ὅτι δὲν ἀρκεῖ δι' αὐτά. Διότι, ἐὰν δὲν φθαλμὸς τοῦ σώματος εἴναι ἀνεπαρκής νὰ ἴδῃ καὶ δλίγα μόνον ἀπὸ τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν χορταίνῃ, ἐὰν ἴδῃ κάτι μίαν φοράν, ἀλλά, καὶ ὅταν ἀκόμη βλέπῃ πάντοτε τὸ ἴδιον, δὲν παύῃ νὰ τὸ βλέπῃ, πολὺ περισσότερον δὲν φθαλμὸς τῆς ψυχῆς, ἐὰν ἐπαγρυπνῇ καὶ εἴναι νηφάλιος, εἶναι ἀνεπαρκής νὰ βλέπῃ τὰ θαυμάσια ἔργα καὶ τὰς κρίσεις τοῦ Θεοῦ. Διότι «τὰ κρίματά σου», λέγει, «ἄβυσσος πολλή»¹⁰⁷, καὶ «ἡ γνῶσις σου περὶ ἑμοῦ εἴναι θαυμαστὴ εἰς ἑμέ· εἴναι ἔξοχος· δὲν δύναμαι νὰ φθάσω εἰς αὐτήν»¹⁰⁸, καὶ πολλὰ ὅμοια. Ἐὰν δὲ ἐκλείπῃ ἀπὸ τὴν ψυχὴν ὁ ἀγαθὸς λογισμός, εἴναι φανερὸν ὅτι ἐκλείπει ἀπὸ αὐτὴν ὁ φωτισμός· ὅχι διότι ἐκλείπει τὸ φωτίζον, ἀλλὰ διότι νυστάζει αὐτὸ ποὺ ὀφείλει νὰ φωτισθῇ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 81

Ἐὰν πρέπῃ νὰ ἐπιτιμῶμεν ἔξ ἵσου τοὺς εὐλαβεῖς καὶ τοὺς ἀδιαφόρους, ὅταν διαπράττουν τὸ αὐτὸ ἀμάρτημα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν προσέξωμεν τὴν διάθεσιν τοῦ ἀμαρτάνοντος καὶ τὸν τρόπον τοῦ ἀμαρτήματος, θὰ γνωρίσωμεν καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐπιτιμήσεως. Διότι, καὶ ἄν ἀκόμη τὸ ἀμάρτημα τοῦ ἀδιαφόρου φαίνεται νὰ εἴναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ ἀμάρτημα τοῦ εὐλαβοῦς, ὅμως ἡ διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν εἴναι μεγάλη· διότι δ μὲν εὐλαβής, ἐπειδὴ εἴναι εὐλαβής καὶ ἀγωνιᾶ καὶ ἀγωνίζεται συγχρόνως νὰ γίνη εὔάρεστος εἰς τὸν Θεόν, ἀπὸ κακοτυχίαν καὶ σχεδὸν παρὰ τὴν θέλησίν του, σφάλλει καὶ παρασύρεται, ἐνῷ δ ἀδιάφορος, ἐπειδὴ δὲν λογαριάζει οὔτε τὸν ἑαυτόν του οὔτε τὸν

δὲ ἀδιάφορος, οὐδένα λόγον οὐδὲ ἔαυτοῦ οὐδὲ τοῦ Θεοῦ ποιήμενος, καὶ οὐδεμίαν διαφορὰν τοῦ τε ἀμαρτάνειν καὶ τοῦ κατορθοῦν τιθέμενος, ὡς αὐτὸς δηλοῖ τὸ δνομα, τὰ πρῶτα καὶ μεγάλα κακὰ νοσεῖ· ἢ καταφρόνησιν Θεοῦ ἢ ἀπιστίαν τοῦ εἶναι Θεόν.

5 Δύο γὰρ ταῦτα αἴτια τῇ ψυχῇ τοῦ ἀμαρτάνειν γίνεται, ὡς ἡ Γραφὴ μαρτυρεῖ λέγουσα ποτὲ μέν· «Φησὶν ὁ παράνομος τοῦ ἀμαρτάνειν ἐν ἔαυτῷ· οὐκ ἔστι φόβος Θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὄφθαλμῶν αὐτοῦ», ποτὲ δέ· «Ἐπεν ἀφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἔστι Θεός· διεφθάρησαν καὶ ἐβδελύχθησαν ἐν ἐπιτηδεύμασιν».

10 Ὡστε ἢ καταπεφρόνηκε, καὶ διὰ τοῦτο ἀμαρτάνει, ἢ αὐτὸς τὸ εἶναι τὸν Θεὸν ἀρνεῖται, καὶ διὰ τοῦτο ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασι διαφθείρεται, καὶ ὅμολογενν δοκῇ. «Θεὸν γάρ», φησίν, «ὅμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται». Ὡν οὕτως ἔχόντων, καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐπιτιμήσεως λογίζομαι εἶναι δεῖν ἐπὶ 15 τῶν τοιούτων διάφορον. Ο μὲν γὰρ εὐλαβὴς οἰονεὶ τοπικοῦ τυνος χρήζει τοῦ βοηθήματος, καὶ περὶ αὐτὸς τὸ πρᾶγμα, εἰς δὲ σφάλη, τὴν ἐπιτίμησιν ὑποστῆναι ὀφείλει, δὲ ἀδιάφορος, δλον ὅμοσ τὸ ψυχῆς καλὸν διαφθείρας καὶ αὐτὰ τὰ τῶν κακῶν καθολικώτερα νοσῶν, ἢ ὡς καταφρονητής, ὥσπερ εἶπον, ἢ ὡς 20 ἀπιστος καὶ πενθεῖσθαι καὶ νομοθετεῖσθαι καὶ ἐπιτιμᾶσθαι ὀφείλει, μέχοις ἂν πληροφορηθῆναι δυνηθῆ ἢ δτι δ Θεὸς κριτῆς δίκαιος, καὶ φοβηθῆ, ἢ δτι δλως ἔστι Θεός, καὶ καταπλαγῆ. Κάκεῖνο δὲ εἰδέναι χρή, δτι τὰ ἐλαττώματα τῶν εὐλαβῶν γίνεται πολλάκις καὶ κατ' οἰκονομίαν πρὸς τὸ συμφέρον, τοῦ Θεοῦ 25 συγχωροῦντος ἐνίοτε δλισθῆσαι εἰς θεραπείαν ἐπάρσεως προλαβούσης, οἰόν ἔστι τὸ ὑπὸ τοῦ Πέτρου εἰρημένον καὶ ἐπ' αὐτοῦ γεγενημένον.

Θεόν καὶ ἐπειδὴ δὲν διακρίνει μεταξὺ ἀμαρτίας καὶ ἀρετῆς, ὅπως φανερώνει καὶ αὐτὸ τὸ δυνομα (ἀδιάφορος), νοσεῖ εἰς τὰ πρῶτα καὶ μεγάλα κακά· ἢ καταφρονεῖ δηλαδὴ τὸν Θεόν ἢ δὲν πιστεύει εἰς τὴν ὑπαρξίν του. Διότι αὐτὰ τὰ δύο προκαλοῦν τὴν ψυχὴν εἰς τὴν ἀμαρτίαν, ὅπως μαρτυρεῖ ἢ Γραφή, ὅταν λέγῃ ἄλλοτε μέν· «λέγει δὲ παράνομος, διὰ νὰ ἀμαρτήσῃ ἐν ἑαυτῷ· Δὲν ὑπάρχει φόβος ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ»²⁰⁰, ἄλλοτε δέ· «εἴπεν δὲ ἄφρων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· Δὲν ὑπάρχει Θεός. Διεφθάρησαν καὶ ἔγιναν βδελυροὶ εἰς τὰ ἔργα των»²⁰¹. Συνεπῶς ἢ ἔχει περιφρονήσει τὸν Θεόν, καὶ διὰ τοῦτο ἀμαρτάνει, ἢ ἀρνεῖται αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο διαφθείρεται εἰς τὰ ἔργα του, καὶ διὰ ἀκόμη φαίνεται ὅτι δμολογεῖ πίστιν, διότι, ὅπως λέγει ἢ Γραφή· «δμολογοῦν ὅτι γνωρίζουν τὸν Θεόν, ἀρνοῦνται δὲ αὐτὸν εἰς τὰ ἔργα των»²⁰².

Ἄφοῦ λοιπὸν αὐτὰ ἔτσι ἔχουν, σκέππομαι ὅτι καὶ δ τρόπος τῆς ἐπιτιμήσεως αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων πρέπει νὰ είναι διάφορος. Διότι δὲν εὐλαβῆς χρειάζεται, θὰ ἔλεγα, τοπικὴν βοήθειαν καὶ δφείλει νὰ ἐπιτιμηθῇ μόνον διὰ τὸ σφάλμα του, ἐνῷ δὲ ἀδιάφορος, ἐπειδὴ διέφθειρεν δὲ τι καλὸν εἶχεν ἢ ψυχὴ του καὶ ἐπειδὴ πάσχει ἀπὸ γενικωτέραν ἀσθένειαν, πρέπει νὰ πενθῆται καὶ νὰ νουθετῆται καὶ νὰ ἐπιτιμᾶται ἢ ὡς καταφρονητής, ὅπως εἶπα, ἢ ὡς ἀπιστος, μέχρις δτου ἡμπορέσῃ νὰ πεισθῇ ἢ ὅτι δ Θεὸς είναι δίκαιος κριτής, καὶ φιβηθῇ, ἢ ὅτι πράγματι ὑπάρχει δ Θεός, καὶ τρομάξῃ. «Ομως πρέπει νὰ γνωρίζωμεν καὶ τοῦτο, ὅτι τὰ σφάλματα τῶν εὐλαβῶν γίνονται πολλάκις καὶ κατ' οἰκονομίαν πρὸς τὸ συμφέρον των· διότι δ Θεὸς ἐπιτρέπει ἐνίοτε νὰ παρασυρθοῦν, διὰ νὰ θεραπευθῇ ἢ ἔπαρσις ποὺ ἥδη τοὺς κατέλαβεν, ὅπως είναι τὸ λεχθὲν ἀπὸ τὸν Πέτρον καὶ τὸ γενόμενον εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΠΒ'

Ἐπειδὴ γέγραπται «Πρεσβυτέρας ὡς μητέρας», ἐὰν συμβῇ τὴν πρεσβυτέραν ἀμαρτῆσαι τὸ αὐτὸ τῇ νεωτέρᾳ, εἰ τῷ αὐτῷ ὑπόκειται ἐπιτιμίω.

ΑΙΙΟΚΡΙΣΙΣ

Ο μὲν ἀπόστολος πρεσβυτέρας ὡς μητέρας τιμᾶν, ὡς 5 οὐκ ἐπιτιμήσεως ἄξιον τι ποιούσας, ἐδίδαξεν εἰ δὲ συμβαίη ποτὲ τὴν πρεσβυτέραν τὸ αὐτὸ ἀμαρτῆσαι τῇ νεωτέρᾳ, καταμανθάνειν δεῖ πρῶτον μὲν τὰ φυσικά, ἵνα οὕτως εἴπω, τῆς ἡλικίας ἐλαττώματα, καὶ οὕτω τὸ προσῆκον ἐκατέρᾳ τῇ ἡλικίᾳ μέτρον τῆς ἐπιτιμήσεως δρίζειν. Οἱον φυσικόν ἔστι σχεδὸν τῷ 10 γήρᾳ ὁ ὅκνος, οὐχὶ δὲ καὶ τῇ νεότητι, ὥσπερ ὁ μετεωρισμὸς καὶ ὁ τάραχος καὶ ἡ θρασύτης καὶ δσα τοιαῦτα τῇ νεότητι, οὐχὶ δὲ καὶ τῷ γήρᾳ· καὶ δοκεῖ βοηθεῖσθαι ὑπὸ τῆς ἐν τῇ νεότητι φυσικῆς θερμότητος. Ὡστε τὸ αὐτὸ ἀμάρτημα, ὁ ὅκνος, εἰ τύχοι, βαρυτέρων ἐγκλημάτων ἄξιον τῇ νεωτέρᾳ γίνεται, οὐδὲν 15 ὑπὸ παραιτουμένης τῆς ἡλικίας. Καὶ τὸ αὐτὸ ἀμάρτημα, ὁ μετεωρισμὸς ἡ τὸ θράσος ἡ ὁ τάραχος, μείζονος ἀξίαν καταγνώσεως τὴν πρεσβυτέραν ποιεῖ, βοηθουμένην καὶ ὑπὸ αὐτῆς τῆς ἡλικίας πρὸς τὸ πρῶτον καὶ ἡρεμον. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ τὸν τρόπον τοῦ ἀμαρτήματος χρὴ ἐξετάζειν ἐφ' ἐκατέρουν προσώπουν 20 καὶ οὕτω τὸν ἀρμόζοντα τρόπον τῆς θεραπείας διὰ τοῦ οἰκείου ἐπιτιμίου προσάγειν.

202. Α' Τιμ. 5, 2.

203. Ἐδῶ παρουσιάζεται ἓνα πρόβλημα πειθαρχίας ἐκ μέρους τῶν προε-

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 82

Ἐπειδὴ δὲ Γραφὴ ἀναφέρει· «πρεσβυτέρας ὡς μητέρας»²⁰², ἐὰν συμβῇ δὲ πρεσβυτέρα (κατὰ τὴν ἡλικίαν) νὰ περιπέσῃ εἰς τὸ αὐτὸ ἀμάρτημα μὲ τὴν νεωτέραν, ὑπόκειται εἰς τὸ αὐτὸ ἐπιτίμιον;²⁰³

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ο ἀπόστολος ἔδιδαξε νὰ τιμῶμεν τὰς πρεσβυτέρας ὡς μητέρας, ὑπὸ τὸν ὄρον δτι δὲν κάμνουν τίποτε ἀξιον ἐπιτιμήσεως· ἐὰν δμως συμβῇ ποτε δὲ πρεσβυτέρα νὰ κάμῃ τὸ αὐτὸ ἀμάρτημα μὲ τὴν νεωτέραν, πρέπει πρῶτα νὰ λαμβάνωμεν ὑπ' ὅψιν τὰ φυσικά, θὰ ἔλεγα, ἐλαττώματα τῆς ἡλικίας καὶ ὑστερα νὰ δρίζωμεν τὴν ἐπιτίμησιν ποὺ ἀρμόζει εἰς κάθε μίαν ἀπὸ τὰς δύο ἡλικίας. Παραδείγματος χάριν, εἶναι φυσικὸν σχεδὸν διὰ τὸ γῆρας δ ὄκνος, δχι δμως διὰ τὴν νεότητα· δπως εἶναι φυσικὸν διὰ τὴν νεότητα, ἀλλ' δχι διὰ τὸ γῆρας, δὲ ἀλόγιστος σκέψις, δὲ ταραχή, δὲ θρασύτης καὶ τὰ δμοια· καὶ φαίνεται δτι αὐτὰ τὰ ἐλαττώματα ἐνισχύονται ἀπὸ τὴν φυσικὴν θερμότητα τῆς νεότητος. «Ωστε τὸ αὐτὸ ἀμάρτημα, παραδείγματος χάριν δ ὄκνος, ἀξίζει βαρυτέραν ἐπιτίμησιν διὰ τὴν νεωτέραν, διότι δὲ ἡλικία της δὲν τὸ συγχωρεῖ. Καὶ τὸ αὐτὸ ἀμάρτημα, πάραδείγματος χάριν δὲ ἀλόγιστος σκέψις δὲ δὲ θρασύτης δὲ ταραχή, καθιστᾶ τὴν πρεσβυτέραν ἀξίαν βαρυτέρας ἐπιτιμήσεως, διότι δὲ ἡλικία της τὴν βοηθεῖ νὰ εἶναι πραεῖα καὶ ἥρεμος. Ἐκτὸς τούτων δμως πρέπει νὰ ἔξετάζωμεν καὶ τὸν τρόπον τοῦ ἀμαρτήματος διὰ τὸ κάθε ἔνα ἐκ τῶν δύο προσώπων καὶ ἔτσι νὰ ἐφαρμόζωμεν τὴν κατάλληλον θεραπείαν διὰ τοῦ καταλλήλου ἐπιτιμίου.

στώτων, οἱ δποῖοι εἶναι ὑπεύθυνοι μετὰ τῶν πραεστωσῶν διὰ τὴν ἡθικὴν καθοδήγησιν τῶν μοναζουσῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΠΓ'

Ἐάν τις, τὰ πολλὰ κατορθῶν, ἐν ἐνὶ μόνῳ διαπταίη, πῶς
· αὐτὸν παρέλθωμεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ως τὸν Πέτρον ὁ Κύριος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΠΔ'

Ἐάν τις, ἥθος ἔχων θορυβοποιὸν καὶ ταραχῶδες, καὶ ἐπὶ⁵ τούτῳ καταγινωσκόμενος λέγῃ δτι ὁ Θεὸς ἐποίησε τοὺς μὲν
καλούς, τοὺς δὲ κακούς, εἰ καλῶς λέγει.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦτο τὸ φρόνημα πάλαι ὡς αἰρετικὸν κατεγγνώσθη· καὶ
γὰρ βλάσφημόν ἔστι καὶ ἀσεβές, καὶ πρὸς ἀμαρτίαν εὐόλισθον
τὴν ψυχὴν ἀπεργάζεται. "Ωστε ἡ διορθωθήτω ἡ ἐξαρθήτω ἐκ
10 μέσον, ἵνα μὴ γένηται· «Μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα» δολοῖ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΠΕ'

Εἰ χρὴ ἔχειν τι ἴδιον ἐν ἀδελφότητι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦτο ἐναντίον ἔστι τῆς ἐν ταῖς Πράξεσι περὶ τῶν πιστευ-
σάντων μαρτυρίας, ἐν αἷς γέγραπται· «Καὶ οὐδείς τι τῶν ὑπαρ-
χόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι». Ὁ οὖν λέγων ἴδιόν τι εἶναι,

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 83

Ἐὰν κάπιοις ἔχῃ πολλάς ἀρετάς, ἀλλὰ ἔχῃ ἔνα μόνον ἐλάττωμα, πῶς θὰ τοῦ φερθῶμεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Οπως τὸν Πέτρον δὲ Κύριος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 84

Ἐὰν κάπιοις ἐπιτιμᾶται, διότι ἔχει θορυβοποιὸν καὶ ταραχώδη χαρακτῆρα, καὶ ἀπαντᾷ ὅτι δὲ Θεὸς ἔκαμε τοὺς ἀνθρώπους ἄλλους καλούς καὶ ἄλλους κακούς, καλῶς ἀπαντᾷ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Αὐτὸς τὸ διανόημα κατεκρίθη καὶ παλαιότερα ὡς αἱρετικόν, διότι εἶναι βλάσφημον καὶ ἀσεβές καὶ διότι καθιστᾶ τὴν ψυχὴν εὐόλισθον πρὸς τὴν ἀμαρτίαν. Ἡ νὰ διορθωθῇ λοιπὸν δ τοιοῦτος ἢ νὰ ἀποβληθῇ ἀπὸ τὸ μέσον²⁰⁴, διὰ νὰ μὴ γίνῃ τό· «μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα» νοθεύει²⁰⁵.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 85

Ἐὰν ἐπιτρέπεται νὰ ἔχωμεν κάτι ιδικόν μας εἰς τὴν ἀδελφότητα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦτο εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὴν μαρτυρίαν τῶν Πράξεων περὶ τῶν πιστευσάντων, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι «οὐδεὶς ἔλεγεν ὅτι εἶναι ἑαυτοῦ κάτι ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ»²⁰⁶. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ λέγει ὅτι κάτι εἶναι ιδικόν του, κατέστησε τὸν

206. Πρ. 4, 32.

έαντὸν ἄλλοτριον τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας κατέστησε καὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἀγάπης, τοῦ διδάξαντος καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ τὴν ψυχὴν έαντοῦ τιθέναι ὑπὲρ τῶν φίλων, οὐχ ὅτι γε τὰ ἔκτός.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΠΣ'

Ἐὰν δὲ λέγῃ τις ὅτι οὕτε λαμβάνω παρὰ τῆς ἀδελφός τητος οὕτε δίδωμι, ἀλλὰ τοῖς ἐμοῖς ἀρκοῦμαι, τί πρὸς τοῦτον παραφυλάξομεν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰ μὴ ἀνέχοιτο τῆς τοῦ Κυρίου διδασκαλίας εἰπόντος· «Ἄγαπᾶτε ἄλλήλους, καθὼς ἐγὼ ἡγάπησα ὑμᾶς», ἀνασχώμεθα τοῦ ἀποστόλου εἰπόντος· «Ἐξάρατε τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτὸν τῶν», ἵνα μὴ γένηται τό· «Μικρὰ ἡνύμη δὲν φύραμα» δολοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΠΖ'

Εἰ ἔξεστιν ἐκάστῳ τὸ παλαιὸν ἱμάτιον αὐτοῦ ἢ ὑπόδημα δοῦναι δπου θέλει, εἰς ἐντολήν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸ διδόναι ἢ λαμβάνειν, εἰ καὶ καθ' ἐντολήν, οὐ παντός ἔστιν, ἀλλὰ τοῦ μετὰ δοκιμασίας πεπιστευμένου τὴν οἰκόνομίαν.

207. Ἡ ιδιωτικὴ περιουσία κατὰ τὸν Βασίλειον είναι καλὴ καθ' ἔαυτὴν καὶ πρέπει νὰ διποσκοπῇ εἰς τὴν ἔχυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ Χριστιανοῦ· ἐπ' οὐδενὶ διμως λόγῳ ἐπιτρέπεται δι μοναχὸς νὰ ἔξαρτᾶται ἐξ αὐτῆς, προκειμένου νὰ ζήσῃ τὸ ίδεῶδες τοῦ κοινοβίου, δπου οἰοσδήποτε περισπα-

έσυτόν του ξένον δπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ καὶ δπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Κυρίου, δ ὁποῖος ἐδίδαξε καὶ διὰ τῶν λόγων καὶ διὰ τῶν ἔργων του νὰ προσφέρωμεν τὴν ψυχήν μας ὑπὲρ τῶν φίλων μας, πολὺ δὲ περισσότερον τὴν περιουσίαν²⁰⁷.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 86

Ἐάν κάποιος λέγῃ· οὔτε λαμβάνω δπὸ τὴν ἀδελφότητα οὔτε προσφέρω, ἀλλὰ ἀρκοῦμαι εἰς τὰ ίδικά μου²⁰⁸, ποίαν στάσιν θὰ τηρήσωμεν δπέναντί του;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐάν δὲν ἔφαρμόζῃ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου, ποὺ εἶπεν· «ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἔγὼ ἡγάπησα ὑμᾶς»²⁰⁹, ἃς τηρήσωμεν τὸ παράγγελμα τοῦ ἀποστόλου, ποὺ εἶπεν· «ἀπομακρύνατε τὸν πονηρὸν ἐκ μέσου ὑμῶν»²¹⁰, διὰ νὰ μὴ συμβῇ τό· «μικρὰ ζύμη δλον τὸ φύραμα» νοθεύει²¹¹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 87

Ἐάν ἐπιτρέπεται κάθε ἀδελφὸς νὰ δίδῃ τὸ παλαιὸν φόρεμά του ἢ τὰ παλαιὰ ὑποδήματά του, δπου θέλει, πρὸς ἐκπλήρωσιν ἐντολῆς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Δὲν ἔχει δικαίωμα δ καθένας νὰ δίδῃ ἢ νὰ λαμβάνῃ, ἔστω καὶ κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μόνον δ οἰκονόμος ποὺ διωρίσθη κατόπιν δοκιμασίας. "Ωστε αὐτὸς θὰ δώσῃ καὶ θὰ πά-

σμὸς τῆς ψυχῆς είναι ἀνεπίτρεπτος. Βλ. καὶ "Ορους κατὰ πλάτος 9. "Ορους κατ' ἐπιτομὴν 92· 107· 187· 304· 305· 308· "Ἐπιστολὴν 284.

208. Ἡ ἐρώτησις αὕτη σημαίνει πιθανῶς δτι εἰς ἓνα ἐκ τῶν μοναστηρίων τοῦ Βασιλείου ὑπῆρχε κάποια ίδιόρρυθμος τάξις.

209. Ἰω. 13, 34. 210. Α' Κορ. 5, 13. 211. Α' Κορ. 5, 6.

"Ωστε είτε παλαιὸν είτε καιρόν, οὗτος, κατὰ τὸν ἴδιον ἐκάστου καιρόν, καὶ δώσει καὶ ὑποδέξεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΠΗ'

Τίς ἡ μέριμνα ἡ βιοτική.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*Πᾶσα μέριμνα, καν μηδὲν ἔχειν δοκῆ τῶν ἀπηγορευμένων,
5 μὴ συντελῆ δὲ πρὸς θεοσέβειαν, βιοτική ἐστι.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΠΘ'

*'Επειδὴ γέγραπται· «Ἄντρον ψυχῆς ἀνδρὸς ὁ ἴδιος πλοῦτος»,
ἡμῖν δὲ οὐ προεχώρησε τοῦτο, τί ποιήσομεν;*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*Εἰ μὲν σπουδάσαντες οὐκ ἡδυνήθημεν, μνημονεύσωμεν
τῆς ἀποκρίσεως τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν Πέτρον ἐπὶ τῷ τοιούτῳ
10 ἀγωνιάσαντα καὶ εἰπόντα· «Ίδον ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ
ἡκολουθήσαμέν σοι· τί ἄρα ἔσται ἡμῖν;», ἀποκρίνεται δὲ αὐτῷ
οὕτως· «Πᾶς δοτις ἀφῆκεν οἰκίαν ἢ ἀδελφοὺς ἢ ἀδελφὰς ἢ πα-
τέρα ἢ μητέρα ἢ γυναῖκα ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς ἔνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ
εὐαγγελίου, ἐκατονταπλασίονα λήψεται καὶ ζωὴν αἰώνιον κλη-
15 ρονομήσει». Εἰ δὲ κατὰ ἀμέλειαν τοῦτο οὐκ ἐποιήσαμεν, νῦν
τὴν σπουδὴν ἐπιδειξώμεθα. Εἰ μηκέτι ἔστι μήτε καιρὸς μήτε
δύναμις, παραμυθείσθω ἡμᾶς ὁ ἀπόστολος λέγων· «Οὐ ζητῶ
τὰ ὑμῶν, ἀλλ' ὑμᾶς».*

ρη καὶ τὸ παλαιὸν ἢ καινουργὲς εἰς τὸν κατάλληλον καιρὸν κατὰ περίπτωσιν²¹².

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 88

Ποία είναι ἡ βιοτικὴ μέριμνα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Κάθε μέριμνα, καὶ ἄν ἀκόμη δὲν φαίνεται νὰ ἔχῃ κάτι ὅπο τὰ ἀπηγορευμένα, ἐὰν δὲν συντελῇ εἰς θεοσέβειαν, είναι βιοτική.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 89

Ἐπειδὴ ἀναφέρει ἡ Γραφὴ ὅτι «λύτρον ψυχῆς ὀνδρὸς είναι διος πλοῦτος»²¹³, τί θὰ κάμωμεν ἡμεῖς, εἰς τοὺς δποίους δὲν ὑπάρχει πλοῦτος;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν δὲν ἡμπτορέσαμεν, παρὰ τὰς προσπαθείας μας, ἀς φέρωμεν εἰς τὸν νοῦν μας τὴν ὀπόκρισιν τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν Πέτρον, ποὺ εἶχε παρομοίαν ἀγωνίαν καὶ εἶπεν· «ἴδού ἡμεῖς ὀφήκαμεν πάντα καὶ σὲ ἡκολουθήσαμεν· τί θὰ γίνῃ λοιπὸν μὲ ἡμᾶς;»· εἰς αὐτὸν δὲ ὀπεκρίθη ὁ Κύριος ὡς ἔξῆς· «πᾶς δοτις ὀφῆκεν οἰκίαν ἢ ὀδελφούς ἢ ὀδελφὰς ἢ πατέρα ἢ μητέρα ἢ γυναῖκα ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς ἔνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου, ἐκατονταπλάσια θὰ λάβῃ καὶ ζωὴν αἰώνιον θὰ κληρονομήσῃ»²¹⁴. Ἐὰν δημος δὲν ἐκάμωμεν τοῦτο ὅπο ὀμέλειαν, δημείωμεν τώρα τὸν ζῆλον· ἐὰν δὲ δὲν ὑπάρχῃ πλέον οὕτε χρόνος οὕτε δύναμις, ἀς μᾶς παρηγορήσῃ ὁ ὀπόστολος, ποὺ λέγει· «δὲν ζητῶ τὰ ὑμῶν, ἀλλὰ ὑμᾶς»²¹⁵.

214. Ματθ. 19, 27· 29· Μάρκ. 10, 29 - 30.

215. Β' Κορ. 12, 14.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 4'

Εἰ ἔξεστι νυκτερινὸν ἴμάτιον ἔχειν, εἴτε τρίχινον εἴτε ἄλλοιον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘*Η μὲν τοῦ τριχίνου χρῆσις καιροὺς ἔχει ἴδιους. Οὐ γὰρ χρείας σωματικῆς ἐγεκέν ἐστιν ἡ τούτων χρῆσις, ἀλλὰ κακούχιας καὶ ταπεινώσεως ψυχῆς. Τῆς δὲ τῶν δύο κτήσεως ἀπαγόρευθείσης, εἰ δύναται ἡ χρῆσις παραληφθῆναι ἀνευ τῆς προερημένης αἰτίας, ἔκαστος ἔαντῷ λογιζέσθω.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 4A'

‘*Ἐὰν ἀδελφός, Ἰδιον οὐκ ἔχων οὐδέν, αἰτηθῇ παρά τινος αὐτὸ δ φορεῖ, τί ὀφείλει ποιῆσαι, μάλιστα δὲ ἐὰν γυμνὸς ἢ δ αἰτήσας;*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

10 *Ἐίτε γυμνὸς εἴτε πονηρός, καὶ εἴτε κατὰ χρείαν εἴτε κατὰ πλεονεξίαν αἰτῇ, ἀπαξ ἐρρήθη δτι τὸ διδόναι ἡ λαμβάνειν οὐ παντός ἐστιν, ἀλλὰ τοῦ ἐγκεχειρισμένου μετὰ δοκιμασίας τὴν τοιαύτην οἰκονομίαν. Καὶ φυλασσέσθω τό· «Ἐκαστος, ἐνῳ ἐκλήθη, ἐν τούτῳ μενέτω».*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 4B'

15 *Τοῦ Κυρίου προστάσσοντος πωλεῖν τὰ ὑπάρχοντα, τί διανο-
βλαπτόντων, ἡ διὰ τὸν συμβαίνοντα ἐξ αὐτῶν περισπασμὸν τῇ ψυχῇ;*

216. Πρβλ. Κασσιανοῦ, Περὶ θεσμῶν 1, 2.

217. Πρβλ. “Ορους κατὰ πλάτος 22· Ἐπιστολὴν 150, 3.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 90

Ἐπιτρέπεται νά. ἔχωμεν νυκτερικὸν φόρεμα, εἴτε τρίχινον εἴτε ἄλλης ύλης;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὑπάρχουν εἰδικοὶ καιροὶ διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ τριχίνου φορέματος²¹⁶. διότι τοῦτο δὲν χρησιμοποιεῖται διὰ σωματικὴν ἀνάγκην, ἀλλὰ διὰ ταλαιπωρίαν καὶ ταπείνωσιν τῆς ψυχῆς²¹⁷. Ἐλλ' ἐπειδὴ ἀπηγορεύθη ἢ ἀπόκτησις τῶν δύο, ἃς ἔξετάσῃ ἔκαστος δι' ἑαυτὸν ἔὰν ἡμπορῇ ἢ χρῆσίς των νὰ ἐπιτραπῇ ἔκτὸς τῆς ἀναφερθείσης περιπτώσεως.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 91

Ἐὰν ἔνας ἀδελφός, ποὺ δὲν ἔχει τίποτε ἰδιόν του, παρακληθῆ ἀπὸ κάποιον νὰ δώσῃ αὐτὸ ποὺ φορεῖ, τί δύείλει νὰ κάμη, καὶ μάλιστα ἔὰν δ αἰτήσας εἶναι γυμνός;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἴτε γυμνὸς εἴτε πονηρὸς εἶναι, εἴτε τὸ ζητεῖ ἀπὸ ἀνάγκην εἴτε ἀπὸ πλεονεξίαν, εἴπομεν ἀπαξ ὅτι δὲν εἶναι ἀρμόδιος δ καθένας νὰ δίῃ ἢ νὰ λαμβάνῃ, ἀλλὰ δ διωρισμένος δι' αὐτὴν τὴν οἰκονομίαν κατόπιν δοκιμασίας. Καὶ ἃς τηροῦμεν τό· «ἔκαστος ἃς μένη εἰς ἔκεινο εἰς τὸ δποῖον ἐκλήθη»²¹⁸.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 92

Ἐπειδὴ δ Κύριος προσέταξε νὰ πωλοῦμεν τὰ ὑπάρχοντά μας, τί πρέπει νὰ σκεπτώμεθα, ὅταν τὸ κάμνωμεν· ὅτι τὸ κάμνομεν, ἐπειδὴ τὰ ὑπάρχοντα μᾶς βλάπτουν ἐκ τῆς φύσεώς των ἢ ἐπειδὴ προκαλοῦν περισπασμὸν εἰς τὴν ψυχήν²¹⁹;

218. Α' Κορ. 7, 20.

219. Φαίνεται πάντως ὅτι ἔνας ἀπὸ τοὺς λόγους ποὺ ὠθοῦσαν εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ κόσμου κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα ἦτο ἢ πίεσις τῆς πολιτείας ἐπὶ τῶν φορολογουμένων. Βλ. κατωτέρω, ἐρώτησιν 94.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πρὸς τοῦτο πρῶτον μὲν ἔκεινό ἐστιν εἰπεῖν, δτὶ τῶν ὑπαρχόντων ἔκαστον, εἰ ἦν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ κακόν, οὐδέ ἀν ἦν κτίσμα Θεοῦ· «Πᾶν γὰρ κτίσμα Θεοῦ», φησί, «καλόν, καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον». ἐπειτα δὲ δτὶ ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου οὐχὶ ὁίπτειν 5 ὡς κακὰ τὰ ὑπάρχοντα καὶ φεύγειν, ἀλλὰ οἰκονομεῖν ἐπαιδευε. Καὶ καταχρίνεται τις, οὐχ δτὶ ἔσχεν δλως, ἀλλ' δτὶ κακῶς ἐφράνησε περὶ αὐτῶν, ἢ δτὶ μὴ καλῶς ἐχρήσατο αὐτοῖς. Ἡ γὰρ ἀπροσπαθῆς καὶ ὑγιὴς περὶ αὐτὰ διάθεσις καὶ ἡ κατ' ἐντολὴν αὐτῶν οἰκονομία πρός τε πολλὰ καὶ ἀναγκαιότατα 10 ἥμīν συμβάλλεται, ποτὲ μὲν πρὸς καθαρισμὸν τῶν οἰκείων ἀμαρτημάτων, διὸ γέγραπται· «Πλὴν τὰ ἐνόντα δότε ἐλεημοσύνην, καὶ ἵδον πάντα καθαρὰ υμῖν ἐστι», ποτὲ δὲ πρὸς κληρονομίαν βασιλείας οὐρανῶν καὶ κτῆσιν θησαυροῦ ἀνεκλείπτουν, κατὰ τὸ ἐν ἀλλῷ τόπῳ εἰρημένον· «Μὴ φοβοῦ, τὸ μικρὸν ποίησιν, δτὶ ηὐδόκησεν ὁ Πατὴρ υμῶν ὁ οὐράνιος δοῦναι υμῖν τὴν βασιλείαν. Πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντα υμῶν καὶ δότε ἐλεημοσύνην. Ποιήσατε ἑαυτοῖς βαλάντια μὴ παλαιούμενα, θησαυρὸν ἀνέκλειπτον ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 4Γ'

Τὸν ἄπαξ ἀποκτησάμενον καὶ ἴδιον μηδὲν ἔχειν ἐπαγγειλά-
20 μενον ποιὰ διανοίᾳ κεχρῆσθαι δεῖ τοῖς πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίοις,
οἷον ἐσθῆτι καὶ τροφῇ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Μνημονεύοντα, κατὰ τὸ γεγραμμένον, δτὶ ὁ Θεός ἐστιν

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ εἴπω πρῶτον ὅτι κάθε ἔνα ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα, ἐὰν ἦτο κακὸν αὐτὸν καθ' ἑαυτόν, οὔτε κτίσμα Θεοῦ θὰ ἦτο, διότι κατὰ τὴν Γραφήν «πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλὸν καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον»²²⁰. ἔπειτα πρέπει νὰ εἴπω ὅτι ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου μᾶς καθωδῆγησεν ὅχι νὰ ἀπορρίπτωμεν τὰ ὑπάρχοντα ὡς κακὰ καὶ νὰ τὰ ἀποφεύγωμεν, ἀλλὰ νὰ τὰ διαχειρίζωμεθα ὡς οἰκονόμοι. Καὶ καταδικάζεται κανείς, ὅχι διότι γενικῶς ἀπέκτησεν, ἀλλὰ διότι ἐσκέφθη κακῶς περὶ αὐτῶν ἢ διότι δὲν τὰ ἔχρησιμοποίησε καλῶς. Διότι ἡ ἀνευ πάθους καὶ ὑγιῆς διάθεσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς αὐτὰ καὶ ἡ διαχείρισίς των συμφώνων πρὸς τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ μᾶς ἀποφέρει πολλὰ καὶ ἀναγκαιότατα ἀγαθά· ἀλλοτε μὲν πρὸς καθαρισμὸν τῶν ἀμαρτημάτων μας, συμφώνως πρὸς τὸν λόγον τῆς Γραφῆς· «πλὴν τὰ ὑπάρχοντα δότε ἐλεημοσύνην, καὶ ίδοὺ πάντα εἶναι καθαρὰ εἰς ὑμᾶς»²²¹, ἀλλοτε δὲ πρὸς κληρονομίαν βασιλείας οὐρανῶν καὶ ἀπόκτησιν ἀνεκλείπτου θησαυροῦ, συμφώνως πρὸς τό· «μὴ φοβοῦ, τὸ μικρὸν ποίμνιον, διότι ηύδοκησεν δ Πατήρ ὑμῶν δ οὐράνιος νὰ δώσῃ εἰς ὑμᾶς τὴν βασιλείαν. Πιωλήσατε τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν καὶ δότε ἐλεημοσύνην. Κάμετε δι' ἑαυτοὺς βαλάντια μὴ παλαιούμενα, θησαυρὸν ἀνέκλειπτον εἰς τοὺς οὐρανούς»²²².

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 93

“Οταν κάποιος ὑποσχεθῇ μίαν φορὰν νὰ μὴ ἔχῃ καμμίαν ἴδικήν του περιουσίαν, μὲ ποίας σκέψεις ὀφείλει νὰ χρησιμοποιῇ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, δηλαδὴ τὰ φορέματα καὶ τὴν τροφήν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πρέπει νὰ ἐνθυμῆται, σύμφωνα μὲ τὴν Γραφήν, ὅτι δ Θεὸς εἰ-

222. Λουκ. 12, 32 - 33.

ὅ διδοὺς τροφὴν πάσῃ σαρκί. Πλὴν ἀλλὰ φροντίδος χρεία, ἵνα ὡς Θεοῦ ἐργάτης ἄξιος ἢ τῆς τροφῆς αὐτοῦ, καὶ ταύτης οὐκ ἐν ἴδιᾳ ἔξουσίᾳ κειμένης, ἀλλὰ παρὰ τοῦ ταύτην ἐπιτεταγμένου τὴν φροντίδα οἰκονομούμενης ἐν τε καιρῷ καὶ μέτρῳ, κατὰ 5 τὸ γεγραμμένον· «Διεδίδοτο δὲ ἑκάστῳ, καθότι δν τις χρείαν εἰχεν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 4Δ'

Ἐάν τις, καταλιπὼν φόρους, ἀδελφότητι προσέλθῃ, οἱ δὲ οἰκεῖοι αὐτοῦ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπαιτούμενοι θλίβωνται, εἰ μὴ φέρει τοῦτο διάκρισιν καὶ βλάβην ἢ ἐκείνῳ ἢ τοῖς προσδεξαμένοις.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

10 ‘Ο Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς πρὸς τὸν ἐπερωτῶντας, εἰ ἔξεστι δοῦναι κῆνσον Καίσαρι ἢ οὖ, φησί· «Δείξατέ μοι δηνάριον· τίνος ἔχει εἰκόνα καὶ ἐπιγραφήν;»· τῶν δὲ εἰπόντων δτι «Καίσαρος», ἀποκρίνεται εἰπών· «Ἀπόδοτε οὖν τὰ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ»· φανεροῦ τοίνυν 15 ἐκ τούτου δτι οὗτοι ὑποκεῖσθαι τοῖς τοῦ Καίσαρος ἐπιτάγμασιν ἐδείχθησαν, παρ’ οἷς δν εὑρίσκηται τὰ τοῦ Καίσαρος, εἰ μέν τι τοιοῦτον τῶν ἐκ τοῦ Καίσαρος καὶ οὗτος ἐπικομιζόμενος εἰς τὴν ἀδελφότητα ἤκεν, ὑπόχρεως ἐστω τοῖς φόροις· εἰ δὲ πάντα προσκαταλιπὼν τοῖς οἰκείοις ἀπῆλθε, μηδεμία 20 διάκρισις ἐστω μήτε αὐτῷ μήτε τοῖς ὑποδεξαμένοις.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 4Ε'

Εἴ συμφέρει τοῖς ἄρτι προσερχομένοις εὐθὺς τὸ ἀπὸ τῶν Γραφῶν ἐκμανθάνειν.

ναι ἔκεινος πού δίδει τροφήν εἰς κάθε σάρκα²²³. "Ομως είναι ἀνάγκη νὰ φροντίζῃ νὰ γίνη, ως ἐργάτης Θεοῦ, ἀξιος τῆς τροφῆς του, ἀν καὶ ἐπ' αὐτῆς δὲν ἔχει ἴδιαιτέραν ἔξουσίαν αὐτός, διότι ἡ διαχείριστις της ἀσκεῖται ἀπὸ τὸν πρὸς τοῦτο διώρισμένον; μὲ μέτρον καὶ εἰς τὸν κατάλληλον χρόνον, δπως ἀναφέρει ἡ Γραφή: «διεδίδοτο δὲ εἰς ἔκαστον ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης αὐτοῦ»²²⁴.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 94

'Εὰν κάποιος ὀφείλῃ φόρους²²⁵ καὶ προσέλθῃ εἰς τὴν ἀδελφότητα, οἱ δὲ οἰκεῖοι του πιέζωνται, διότι ζητοῦν τὰς ὀφειλάς του ἀπὸ αὐτούς, τοῦτο δὲν θὰ προκαλέσῃ διαμάχην ἢ βλάβην εἰς ἔκεινον ἢ εἰς αὐτούς πού τὸν προσεδέχθησαν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

'Ο Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπε τὸ ἔξῆς πρὸς ἔκεινους ποὺ τὸν ἥρωτησαν ἐὰν ἐπιτρέπεται νὰ πληρώσουν φόρον εἰς τὸν Καίσαρα· «δείξατε εἰς ἐμὲ δηνάριον· τίνος είναι ἡ εἰκὼν καὶ ἡ ἐπιγραφή;»· ὅταν δὲ εἶπαν· «τοῦ Καίσαρος», ἔδωσε τὴν ἀπάντησιν· «ἀπόδοτε λοιπὸν τὰ τοῦ Καίσαρος εἰς τὸν Καίσαρα καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν Θεόν»²²⁶. 'Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκ τούτου ἀποδεικνύεται φανερὰ ὅτι εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Καίσαρος ὑπόκεινται ἔκεινοι εἰς τοὺς δποίους εύρισκονται τὰ τοῦ Καίσαρος, ἐὰν καὶ αὐτὸς ἥλθεν εἰς τὴν ἀδελφότητα φέρων μαζί του κάτι ποὺ δινήκει εἰς τὸν Καίσαρα, πρέπει νὰ πληρώσῃ τοὺς φόρους· ἐὰν ὅμως ἔφυγεν, ἀφοῦ προηγουμένως ἔγκατέλειψε τὰ πάντα εἰς τοὺς συγγενεῖς του, ἀς μὴ στενοχωρῆται οὔτε αὐτὸς οὔτε αὐτοὶ ποὺ τὸν ἔδέχθησαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 95

Είναι πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῶν ποὺ προσέρχονται νὰ ἀρχίζουν ἀμέσως τὴν ἔκμαθησιν χωρίων τῆς Γραφῆς;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Kαὶ τοῦτο τὸ ἐρώτημα ὑπὸ τῶν προειρημένων κατευθυνέσθω. Τὸ γὰρ πρὸς τὴν χρείαν ἔκαστον ἐκμανθάνειν ἐκ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ἀκόλουθον καὶ ἀναγκαῖον εἰς τε πληροφορίαν τῆς θεοσεβείας καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ προσεθισθῆναι ἀνθρώπιναις παραδόσεσιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 45'

Εἴ παντὶ τῷ βουλομένῳ ἐπιτρέπειν δεῖ γράμματα μανθάνειν ἢ ἀναγνώσμασι προσέχειν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Toῦ ἀποστόλου λέγοντος· «Ἴνα μὴ ἀν θέλητε, ταῦτα ποιῆτε», ἐν παντὶ πράγματι τὸ κατὰ θέλησιν ἴδιαν αἱρετὸν ἐπιτρέπειν τινὶ βλαβερόν ἔστι, πᾶν δὲ τὸ ὑπὸ τῶν προεστώτων ἐγκεκριμένον καταδέχεσθαι χρή, καν ἀβούλητον ἦ. Τὸ δὲ ἔγκλημα τῆς ἀπιστίας καὶ τούτῳ ἀρμόζει, τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Γίνεσθε ἔτοιμοι, δτι, ἢ ὥρᾳ οὐ δοκεῖτε, ὁ νίδιος τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται». Φανερὸς γάρ ἔστι χρόνους ζωῆς ἑαυτῷ ὑπογράφων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 4Z'

15 *'Εὰν λέγῃ τις θέλω παρ' ὑμῖν ὀλίγον χρόνον ὀφεληθῆναι, εἰ δεῖ αὐτὸν προσδέχεσθαι.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Toῦ Κυρίου εἰπόντος· «Τὸν ἐρχόμενον πρὸς μὲ οὐ μὴ ἐκ-

227. Βλ. Ἑρωτήσεις 235 καὶ 236. Εἰς τὴν Θηβαΐδα δλοι ἐμάνθανον τὰς Γραφὰς ἀπὸ στήθους (Λαυσ. Ιστορία 32, 12).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Καὶ αὐτὸ τὸ ἔρώτημα δις εὗρῃ τὴν ἀπάντησίν του ἀπὸ τὰ προλεχθέντα ²²⁷. Διότι τὸ νὰ ἀποστηθίζῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν θεότινευστον Γραφὴν ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν του εἶναι πρόσφορον καὶ ἀναγκαῖον καὶ διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς θεοσεβείας καὶ διὰ νὰ μὴ συνηθίσῃ τὸν ἑαυτόν του εἰς τὰς παραδόσεις τῶν ἀνθρώπων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 96

Πρέπει νὰ ἐπιτρέπωμεν εἰς κάθε βουλόμενον νὰ μαθαίνῃ γράμματα ἢ νὰ ἐπιδίδεται εἰς τὴν ἀνάγνωσιν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ἐπειδὴ δὲ ἀπόστολος λέγει· «διὰ νὰ μὴ κάμνετε αὐτὰ τὰ δποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ θέλετε» ²²⁸, εἶναι βλαβερὸν νὰ ἐπιτρέπωμεν τὰς ἴδιαιτέρας προτιμήσεις κάποιου. Τούναντίον, πρέπει νὰ δέχεται κανεὶς ὅ,τι ἀποφασίζουν οἱ προεστῶτες, καὶ δινὰκόμη εἶναι ἀνεπιθύμητον. Καὶ εἰς αὐτὸν δὲ ἀρμόζει ἡ κατηγορία τῆς ἀπιστίας, διότι, ἐνῷ δὲ Κύριος εἶπε· «γίνεσθε ἔτοιμοι, διότι, καθ’ ἥν ὠραν δὲν προσδοκᾶτε, δὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται» ²²⁹, αὐτὸς σχεδιάζει φανερά δι’ ἑαυτὸν τοὺς καιροὺς τῆς ζωῆς του.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 97

‘Ἐὰν λέγῃ κάποιος· θέλω νὰ ὠφεληθῶ κοντά σας δλίγον χρόνον, πρέπει νὰ τὸν δεχώμεθα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο Κύριος εἶπε· «τὸν ἔρχόμενον πρός με δὲν θὰ ἐκβάλω

228. Γαλ. 5, 17.

229. Λουκ. 12, 40.

βάλω ἔξω», καὶ τοῦ ἀποστόλου διηγησαμένου «Διὰ δὲ τοὺς παρεισάκτους ψευδαδέλφους, οἵτινες παρεισῆλθον κατασκοπῆσαι τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν, τὴν ἔχομεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἵνα ἡμᾶς καταδουλώσωνται· οἵτινες οὐδὲ πρὸς ὥραν εἰξαμεν τῇ ὑποταγῇ, ἵνα η ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου διαμένῃ πρὸς ὑμᾶς», συγχωρεῖν μὲν αὐτῷ τὴν εἴσοδον ἀκόλουθον καὶ διὰ τὸ ἀμφίβολον τῆς ἐκβάσεως πολλάκις γὰρ ὠφεληθεὶς ἐκ τοῦ χρόνου, καθάπαξ τῷ βίῳ εὐαρεστηθήσεται, ὡς πολλάκις γέγονε· καὶ εἰς φανέρωσιν δὲ τῆς ἐν ἡμῖν ἀκριβείας, ἀλλοιοτέρας ἵσως περὶ 10 ἡμῶν τὰς ὑποψίας ἔχοντι. Τὴν δὲ ἀκριβειαν ἐπιμελεστέραν καὶ ἐπ' αὐτῷ φυλάσσειν ἀναγκαῖον, ἵνα η τε ἀλήθεια φανερωθῇ καὶ η ὑποψία πάσης ἀδιαφορίας ἀναιρεθῇ. Οὕτω γὰρ ἡμεῖς τε τῷ Θεῷ εὐαρεστήσομεν κάκεῖνος η ὠφεληθήσεται η ἐλεγχθήσεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΗ'

15 *Ποταπὸν φρόνημα διφείλει ἔχειν δ προεστὼς ἐν οἷς ἐπιτάσσει η διατάσσεται.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πρὸς μὲν τὸν Θεὸν ὡς ὑπηρέτης Χριστοῦ καὶ οἰκονόμος μυστηρίων Θεοῦ, φοβούμενός μή τι παρὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἐν ταῖς Γραφαῖς ὅμολογούμενον η εἴπῃ η τυπώσῃ καὶ εὐ-20 ρεθῇ ψευδομάρτυς τοῦ Θεοῦ η ἱερόσυλος ἐν τῷ η ἐπεισάγειν τι ἄλλοτριον τῆς τοῦ Κυρίου διδασκαλίας η παραλεῖψαι τι τῶν ἀρεσκόντων Θεῷ, πρὸς δὲ τοὺς ἀδελφούς· «Ὦς ἐὰν τροφὸς θάλπη τὰ ἑαυτῆς τέκναν, εὐδοκῶν μεταδοῦναι ἐκάστῳ πρὸς τὸ ἀρέ-

έξω»²³⁰, καὶ δὲ ἀπόστολος διηγήθη· «διὰ δὲ τοὺς παρεισάκτους ψευδαδέλφους, οἵτινες παρεισῆλθον, διὰ νὰ κατασκοπεύσουν τὴν ἐλευθερίαν μας, τὴν δποίαν ἔχομεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, διὰ νὰ μᾶς καταδουλώσουν· εἰς τοὺς δποίους οὐδὲ πρὸς ὡραν ὑπεχωρήσαμεν ὑποτασσόμενοι, διὰ νὰ διαμείνῃ εἰς ὑμᾶς ἡ ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου»²³¹. Σύμφωνα μὲ αὐτὰ δφείλομεν νὰ τὸν ἐπιτρέψωμεν νὰ εἰσέλθῃ καὶ διὰ τὸ ἀμφίβολον τῆς ἐκβάσεως· διότι συχνά, ἀφοῦ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς προσωρινῆς διαμονῆς, ἀφιεροῦται δι’ ὅλην του τὴν ζωὴν, δπως ἔγινε πολλάκις· θὰ φανερωθῇ δὲ ἀκόμη καὶ ἡ συνέπεια τῆς ζωῆς μας, ἐὰν ἵσως εἶχεν ἄλλας, διαφορετικὰς ὑποψίας δι’ ἡμᾶς. Ὁφείλομεν δὲ νὰ τηροῦμεν τὴν πειθαρχίαν καὶ ἐνώπιόν του μὲ μεγαλύτερον, ζῆλον, ὡστε καὶ ἡ ἀλήθεια νὰ φανερωθῇ καὶ ἡ ὑποψία κάθε ἀδιαφορίας νὰ ἀρθῇ. Διότι ἔτσι καὶ ἡμεῖς θὰ εὐαρεστήσωμεν εἰς τὸν Θεόν, ἐκεῖνος δὲ ἡ θὰ ὠφεληθῇ ἡ θὰ ἐλεγχθῇ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 98

Ποίαν διάθεσιν δφείλει νὰ ἔχῃ ὁ προεστώς, δταν δίδῃ παραγγελίας ἡ διατάσση.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐναντὶ τοῦ Θεοῦ δφείλει νὰ εἴναι ὡς ὑπηρέτης Χριστοῦ καὶ οἰκονόμος μυστηρίων Θεοῦ²³², φοβούμενος μήπως εἶπῃ ἡ κανονίστη κάτι κατὰ παράβασιν τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἀποκαλύπτεται εἰς τὰς Γραφάς, καὶ εύρεθῇ ψευδομάρτυς τοῦ Θεοῦ ἡ Ἱερόσυλος μὲ τὸ νὰ εἰσάγῃ εἰς τὴν ὀδελφότητα κάτι ξένον πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου ἡ μὲ τὸ νὰ παραλείψῃ κάτι ποὺ εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν. Πρὸς τοὺς ὀδελφοὺς δμως δφείλει νὰ φέρεται «ώς ἡ τροφὸς περιθάλπει τὰ ἔστης τέκνα»²³³, ἐπιθυμῶν νὰ μεταδώσῃ εἰς ἔκαστον κατὰ τὸ θέλημα

232. Α' Κορ. 4, 1.

233. Α' Θεσσ. 2, 7.

σκον Θεῷ καὶ κοινῇ πᾶσι συμφέρον οὐ μόνον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν, κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ὥμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰπόντος· «Ἐντολὴν καὶ τὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἔγὼ ἡγάπησα 5 ὑμᾶς». «Μείζονα ταύτης ἀγάπης οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 4θ'

Ποταπῇ διαθέσει χρὴ ἐπιτιμᾶν τὸν ἐπιτιμῶντα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πρὸς μὲν τὸν Θεὸν τῇ ὑπὸ τοῦ Λαβὶδ κατωρθωμένῃ, εἰ-
πόντος· «Ἐλδον ἀσυνετοῦντας καὶ ἔξετηκόμην· δτι τὰ λόγια σου
10 οὐκ ἐφυλάξαντο», πρὸς δὲ τοὺς ἐπιτιμωμένους, οἷαν ἂν διά-
θεσιν ἀναλάβοι πατὴρ καὶ ιατρός, μετὰ συμπαθείας καὶ εὐσπλαγ-
χνίας κατ' ἐπιστήμην θεραπεύων τὸν ἴδιον νίόν, καὶ μάλιστα
δταν λύπη προσῆι καὶ ἐπίπονος τῆς θεραπείας ὁ τρόπος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 5θ'

Τοὺς ἔξωθεν ἐρχομένους καὶ προσαιτοῦντας πῶς ἀπολύ-
15 σομεν, καὶ εἰ ἔκαστος τῶν βουλομένων ὀφείλει ἐπιδοῦναι ἀρτον ἦ
δτι δήποτε, ἢ ἔνα χρὴ καὶ τὸῦτο ἐπιτετάχθαι;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦ Κυρίου ἀποφηναμένου μὲν δτι «Οὐκ ἔστι καλὸν λα-
βεῖν τὸν ἀρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τότες κιναρίους», ἀποδε-
ξαμένου δὲ τό· «Καὶ γὰρ τὰ κινάρια ἔσθιει ἀπὸ τῆς τραπέζης

τοῦ Θεοῦ, καὶ πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον δλων, ὅχι μόνον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν του, σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ποὺ εἶπεν· «ἐντολὴν καινὴν δίδω εἰς ὑμᾶς, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἔγώ ἡγάπησα ὑμᾶς»²³⁴. «μεγαλυτέραν ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ὥστε νὰ προσφέρῃ τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ»²³⁵.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 99

Μὲ ποίαν διάθεσιν διφείλει νὰ ἐπιτιμᾷ ὁ ἐπιτιμῶν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐναντὶ τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν διάθεσιν ποὺ ἔδειξεν ὁ Δαβίδ, ὅταν εἶπεν· «εἴδον τοὺς παραβάτας καὶ ἐταράχθην, διότι δὲν ἐφύλαξαν τὸν λόγον σου»²³⁶. Ἐναντὶ δὲ τῶν ἐπιτιμωμένων διφείλει νὰ ἔχῃ τὴν διάθεσιν πατρὸς καὶ ἰατροῦ, ὁ δοποῖος θεραπεύει τὸν υἱόν του μὲ συμπάθειαν καὶ εὔσπλαγχνίαν, δπως δρίζει ἢ ἐπιστήμη, καὶ ἴδιαιτέρως ὅταν πονῇ, καὶ δ τρόπος τῆς θεραπείας είναι ἐπίπονος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 100

Πῶς θὰ ἀπομακρύνωμεν τοὺς ἐπαίτας, ποὺ ἔρχονται ἀπ' ἔξω, καὶ διφείλει νὰ δώσῃ ἄρτον ἢ διδήποτε ἄλλο²³⁷ δποιος θέλει, ἢ πρέπει νὰ διορισθῇ ἓνας πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐπειδὴ δι Κύριος ἀπεφάνθη ὅτι «δὲν είναι καλὸν νὰ λάβῃ τις τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ νὰ τὸν δώσῃ εἰς τὰ κυνάρια», καὶ ἐπειδὴ ἀπεδέχθη τό· «καὶ τὰ κυνάρια ἐσθίουν ἀπὸ τῆς τρα-

236. Ψαλ. 118, 158.

237. Βλ. Ὁρους κατὰ πλάτος 91

τῶν κυρίων αὐτῶν», διὰ τὴν μετάδοσιν ἐπιτεταγμένος μετὰ δοκιμασίας τοῦτο ποιείτω. Πᾶς δὲ ὁ παρὰ τὴν γνώμην ἐκείνου τοῦτο ποιῶν ὡς διαφθορεὺς τῆς εὐταξίας ἐπιτιμάσθω, ἔως ἂν μάθῃ φυλάσσειν τὸν ἑαυτοῦ τόπον, τοῦ ἀποστόλου εἰπόντος· 5 «Ἐκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἀδελφοί, ἐν τούτῳ μενέτω».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΑ'

‘Ο ἐγχειριζόμενος οἰκονομίαν τῶν τῷ Κυρίῳ ἀνατεθέντων εἰ ἀνάγκην ἔχει πληρῶσαι τό· “Παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου, καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι μὴ ἀποστραφῆς”».

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸ «Παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου, καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ 10 δανείσασθαι μὴ ἀποστραφῆς» ὥσπερ πειρασμοῦ ἔχει τόπον, ὡς ἡ ἀκολουθία τῶν συνημμένων δείκνυσι· καὶ εἰς πονηρούς ἔστι τὸ προστεταγμένον οὐ προηγούμενως, ἀλλὰ κατὰ περίστασιν γίνεσθαι ὅφεῖλον. Προηγούμενον γὰρ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου ἔστι τό· «Πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς», 15 καὶ πάλιν· «Πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν καὶ δότε ἐλεημοσύνην». Εἰ δὲ τὸ ἄλλοις ἀποταχθὲν εἰς ἄλλους φέρειν οὐκ ἀκίνδυνόν ἔστι, τοῦ Κυρίου λέγοντος διτὶ «Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ», καὶ· «Οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἀρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις», τί 20 καὶ ἀφ’ ἑαυτοῦ τις οὐ κρίνει τὸ δίκαιον;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΒ'

Εἰ χρὴ τὸν ἐξερχόμενον ἀπὸ ἀδελφότητος καθ’ οἰονδήποτε λόγον παρακλήσει κατέχεσθαι, ἢ οὐ, καὶ εἰ χρή, ἐπὶ τίσιν.

πέζης τῶν κυρίων αὐτῶν»²³⁸, δὲ ἐντεταλμένος διὰ τὴν διανομήν πρέπει νὰ κάμνῃ τοῦτο κατόπιν δοκιμασίας. Κάθε ἀδελφὸς δὲ ποὺ κάμνει τοῦτο παρὰ τὴν γνώμην ἔκείνου, νὰ ἐπιτιμᾶται ως διαφθορεὺς τῆς εύταξίας, ἔως ὅτου μάθῃ νὰ σέβεται τὴν θέσιν τού, διότι δὲ ἀπόστολος εἶπεν· «ἔκαστος δὲς μένη εἰς τὴν θέσιν εἰς τὴν δποίσαν ἐκλήθη»²³⁹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 101

Αὔτὸς εἰς τὸν δποῖον ἔχουν ἐμπιστευθῆ τὴν διαχείρισιν τῶν ἀφιερωμένων εἰς τὸν Κύριον πραγμάτων είναι ἀνάγκη νὰ τηρήσῃ τό· «εἰς πάντα αἰτοῦντα παρὰ σοῦ δίδε καὶ μὴ ἀποστραφῆς τὸν θέλοντα νὰ δανεισθῇ ἀπὸ σοῦ»²⁴⁰;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸ «εἰς πάντα αἰτοῦντα παρὰ σοῦ δίδε καὶ μὴ ἀποστραφῆς τὸν θέλοντα νὰ δανεισθῇ ἀπὸ σοῦ» ἀναφέρεται εἰς κάποιο εἶδος δοκιμασίας, ὅπως ἀποδεικνύει ἡ συνέχεια· καὶ διὰ τοὺς πονηροὺς ὁφείλει νὰ ἐφαρμόζεται ἡ ἐντολὴ αὐτὴ ὅχι κατ' ἀρχὴν, ἀλλὰ ὅταν τὸ ἀπαιτοῦν αἱ περιστάσεις. Διότι προηγεῖται ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου· «πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς εἰς πτωχούς»²⁴¹, καὶ· «πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν καὶ δότε ἐλεημοσύνην»²⁴². Ἐὰν δὲ είναι ἐπικίνδυνον νὰ δίδωμεν εἰς ἄλλους αὐτὸ ποὺ ἔξεχωρίσθη δι' ἄλλους, διότι δὲ Κύριος λέγει· «δὲν ἀπεστάλην εἰμὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ», καὶ· «δὲν είναι καλὸν νὰ λάβῃ τις τὸν ἀρτὸν τῶν τέκνων καὶ νὰ τὸν βάλῃ εἰς τὰ κυνάρια»²⁴³, πρέπει νὰ κρίνῃ μόνος του κανεὶς τί είναι δίκαιον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 102

Ἐὰν πρέπη, ἡ ὅχι, νὰ κρατοῦμεν μὲ συμβουλὰς τὸν ἔγκατταλείποντα τὴν ἀδελφότητα δι' οἰονδήποτε λόγον, καί, ἐὰν πρέπει, μὲ ποίας συμβουλάς;

241. Ματθ. 19, 21.

242. Λουκ. 12, 33.

243. Ματθ. 15, 24· 26.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Τὸν ἐρχόμενον πρός με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω», καὶ πάλιν· «Οὐ χρείαν ἔχονσιν οἱ ἴσχυοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες», καὶ ἀλλαχοῦ· «Τίς ἔξ ὑμῶν, ἔχων ἑκατὸν πρόσθατα, ἐὰν πλανηθῇ ἐν ἐξ αὐτῶν, οὐχὶ ἀφίησι τὰ ἐνετῆ νήκοντα ἐπέντεα καὶ πορευθεὶς ζητεῖ τὸ πλανώμενον, ἕως δὲ τούτου εὗρη;» παντὶ τρόπῳ χρὴ τὸν ἀσθενοῦντα θεραπεύειν καὶ σπουδάζειν τὸ ἔξηρθρωμένον, ἵνα οὕτως εἴπω, μέλος ἐναρθροῦν. 'Ἐὰν δὲ ἐπιμένῃ τῇ κακίᾳ οἰδηποτοῦν, ἀφίεναι ὡς ἀλλότριον. Γέγραπται γὰρ διτοῦ «Πᾶσα φυτεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν δι Πατήρ 10 μον δι οὐράνιος, ἐκριζωθήσεται. "Αφετε αὐτούς· τυφλοί εἰσιν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΓ'

"Οτι μὲν χοὴ τοῖς πρεσβυτέροις ἔως θανάτου ὑποτάσσεσθαι, τοῦτο ἥδη ἐδιδάχθημεν ἐπειδὴ δὲ συμβαίνει εἰς τινα καὶ αὐτὸν δλισθαίνειν τὸν πρεσβύτερον, εἰ δέοι αὐτὸν ἐλέγχεσθαι καὶ πῶς καὶ παρὰ τίνων, διδαχθῆναι δεόμεθα· εἰ δὲ μὴ καταδέ- 15 χοιτο, τί χρὴ γενέσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Περὶ τούτων εἴρηται σαφῶς ἐν τῇ πλατυτέρᾳ ἀποκρίσει.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΔ'

Πῶς χρὴ τὰς φροντίδας ἐγχειρίζειν τοῖς ἀδελφοῖς· μόνον τοῦ προεστῶτος τὴν δοκιμασίαν ποιουμένου, η καὶ τῶν ἀδελφῶν ψηφιζομένων ὅμοιώς δὲ καὶ ἐν ταῖς ἀδελφαῖς.

244. Ἰω. 6, 37. 245. Ματθ. 9, 12.

246. Ματθ. 18, 12· Λουκ. 15, 4. 247. Ματθ. 15, 13-14.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐπειδὴ δὲ Κύριος εἶπε· «τὸν ἔρχόμενον πρός με δὲν θὰ ἐκβάλω ἔξω»²⁴⁴, καὶ· «δὲν ἔχουν ἀνάγκην ιατροῦ οἱ ὑγιεῖς, δὲν δὲν οἱ κακῶς ἔχοντες»²⁴⁵, καὶ εἰς δὲλλο σημεῖον· «τίς ἔξ ὑμῶν, ἔχων ἑκατὸν πρόβατα, ἔὰν πλανηθῇ ἐν ἔξ αὐτῶν, δὲν ἀφήνει τὰ ἐνευήκοντα ἐννέα καὶ πορευθεὶς ζητεῖ τὸ πλανώμενον, ἔως δὲν εὔρῃ;»²⁴⁶, πρέπει νὰ θεραπεύωμεν τὸν ἄρρωστον μὲ κάθε τρόπον καὶ νὰ φροντίζωμεν νὰ βάλωμεν εἰς τὴν θέσιν του, θὰ ἔλεγα, τὸ ἔξηρθρωμένον μέλος. Ἐὰν δικαστή ἐπιμένῃ εἰς τὴν κακίαν του, οἰδαδήποτε καὶ ἂν εἴναι, πρέπει νὰ τὸν ἀφήνωμεν ὡς ξένον, διότι ἡ Γραφὴ λέγει δτι «πᾶσα φυτεία, τὴν δποίαν δὲν ἐφύτευσεν δὲ Πατήρ μου δὲ οὐράνιος, θὰ ἐκριζωθῇ. Ἀφετε αὐτούς· εἴναι τυφλοί»²⁴⁷.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 103

Ἐδιδάχθημεν ἡδη δτι πρέπει νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς τοὺς πρεσβυτέρους μέχρι θανάτου· ἐπειδὴ ὅμως συμβαίνει καὶ δὲ πρεσβύτερος²⁴⁸ νὰ ἀμαρτάνῃ ἐνίστε, ἐπιθυμοῦμεν νὰ μάθωμεν ἔὰν καὶ αὐτὸς πρέπη νὰ ἔλεγχεται καὶ μὲ ποῖον τρόπον καὶ ἀπὸ ποίους· ἔὰν δὲ δὲν δέχεται τὸν ἔλεγχον, τί πρέπει νὰ γίνη.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Σαφῆς ἀπάντησις ἔχει δοθῇ περὶ αὐτῶν εἰς τοὺς "Ορους κατὰ πλάτος"²⁴⁹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 104

Πῶς πρέπει νὰ ἀνατίθενται τὰ καθήκοντα εἰς τοὺς ἀδελφούς· μόνος δηλαδὴ δὲ προεστῶς πρέπει νὰ ἀποφασίζῃ ἡ καὶ οἱ ἀδελφοὶ νὰ ψηφίζουν; Τὸ αὐτὸ ἔρώτημα θέτομεν καὶ διὰ τὰς ἀδελφάς.

248. Περὶ πρεσβυτέρων καὶ πρεσβυτέρου βλ. εἰσαγωγὴν 8ου τόμου, σελ. 14.

249. Ἔρωτησις 27.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*Εἰ περὶ ὧν φρονεῖ ἐκαστος ἀνατίθεσθαι ἔτέροις ἐδιδάχθη,
πόσῳ μᾶλλον τὰ τοιαῦτα μετὰ δοκιμασίας τῶν εἰς τοῦτο ἐπι-
τηδείων γίνεσθαι χρή; ὡς Θεοῦ οἰκονομίας κατὰ Θεὸν ὀφειλού-
σης ἐγχειρίζεσθαι τοῖς ἥδη ἀπόδειξιν δεδωκόσι τοῦ δύνασθαι
5 εὐαρέστως τῷ Κυρίῳ τὸ ἐγχειρισθὲν οἰκονομεῖν. Καὶ καθόλου
ἐν παντὶ πράγματι τὸν προεστῶτα μνημονεύειν ἀναγκαῖον τῆς
ἀγίας Γραφῆς λεγούσης· «Μετὰ βουλῆς πάντα ποίει».*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΕ'

*Εἰ χρὴ τοὺς εἰσερχυμένους εἰς ἀδελφότητα εὐθέως τέχνας
διδάσκειν.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

10 *Oἱ προεστῶτες δοκιμάσονσιν.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΖ'

*Ποίοις ἐπιτιμίοις κεχρῆσθαι δεῖ ἐν ἀδελφότητι πρὸς τὴν
τῶν ἀμαρτανόντων ἐπιστροφήν.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*'Ἐν τῇ τῶν προεστώτων δοκιμασίᾳ γνωριζέσθω ὁ καιρὸς
καὶ ὁ τρόπος κατά τε τὴν ἡλικίαν τοῦ σώματος καὶ ἐξιν ψυχῆς
15 καὶ ἀμαρτήματος διαφοράν.*

250. Παρ. 24 (31), 4.

251. Περὶ τῶν προεστώτων τῆς ἀδελφότητος βλ. εἰσαγωγὴν 8ου τό-
μου, σελ. 15.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐάν ἐδιδάχθη κάθε ἀνθρωπός δτὶ δφείλει νὰ ἀποκαλύπτῃ τὰς σκέψεις του εἰς ἄλλους, πόσον μᾶλλον αἱ ἀποφάσεις αὐτοῦ τοῦ εἶδους πρέπει νὰ λαμβάνωνται κατόπιν ἔγκρισεως τῶν πρὸς τοῦτο καταλλήλων προσώπων; Διότι ἡ διευθέτησις τῶν πραγμάτων τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ ἀνατίθεται κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ εἰς ἑκείνους ποὺ ἀπέδειξαν ἡδη δτὶ ἡμποροῦν νὰ διευθετοῦν κατὰ τρόπον ἀρεστὸν εἰς τὸν Κύριον δ.τι τοὺς ἀνατίθεται. Γενικῶς διὰ κάθε πρᾶγμα δ προεστώς εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐνθυμῆται τὸν λόγον τῆς ἀγίας Γραφῆς· «μετὰ βουλῆς πάντα ποίει»²⁵⁰.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 105

Οφείλομεν νὰ διδάσκωμεν τέχνας εἰς τοὺς προσερχομένους εἰς τὴν ἀδελφότητα, εύθὺς μετὰ τὴν προσέλευσίν των;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Θὰ τὸ ἀποφασίσουν οἱ προεστῶτες²⁵¹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 106

Ποῖα ἐπιτίμια πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦμεν εἰς τὴν ἀδελφότητα χάριν τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ἀμαρτανόντων.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἡ διάρκεια καὶ τὸ εἶδος τῶν ἐπιτιμίων νὰ ἀποφασίζεται ἀπὸ τοὺς προεστῶτας²⁵² ἀνάλογα μὲ τὴν εύρωστίαν τοῦ σώματος καὶ τὴν κατάστασιν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν διαφοράν τοῦ ἀμαρτήματος.

252. "Ἐνθ' ἀνωτέρω.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΖ'

Ἐάν τις ἐπιθυμίαν ἔχειν λέγη τοῦ συζῆν ἀδελφότητι, διὰ δὲ τὴν πρὸς τοὺς οἰκείους κατὰ σάρκα θεραπείαν ἢ καὶ διὰ τελέσματα πολλάκις ἐμποδίζηται ἀπαξ ἑαυτὸν ἀποδοῦναι τῷ τοιούτῳ βίῳ, εἰ χρὴ συγχωρεῖν αὐτῷ τὴν πρὸς ἀδελφοὺς εἴσοδον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

5 *Tὴν μὲν τοῦ καλοῦ ἐπιθυμίαν ἐγκόπτειν οὐκ ἀκίνδυνον· οὐ μὴν οὐδὲ τῷ εἰσιόντι καιρὸν διδόναι τὰ ἔξωθεν καὶ ἀλλότρια τοῦ κατὰ Θεὸν βίου λογοποιεῖν ἀσφαλές. Εἰ δὲ εἰσιών ἑαυτὸν ἀποδίδωσι τοῖς ἔσωθεν μηδὲν τῶν ἔξωθεν ἐπεισφέρων, ἐλπίδα ἔχει χοηστοτέραν.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΗ'

10 *Εἰ χρὴ τὸν προεστῶτα ἐκτὸς τῆς προεστώσης λαλεῖν ἀδελφῇ τινι τὰ πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐν τούτοις οὐ σώζεται τὸ τοῦ ἀποστόλου παράγγελμα εἰπόντος «Πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΘ'

Εἰ χρὴ τὸν προεστῶτα μετὰ τῆς προεστώσης συνεχῶς 15 διαλέγεσθαι, καὶ μάλιστα ἐάν τινες τῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τούτῳ βλάπτωνται.

253. Βλ. "Ορους κατ'" ἐπιτομὴν 85.

254. Α' Κορ. 14, 40.

· ΕΡΩΤΗΣΙΣ 107

Ἐὰν κάποιος ἀνθρωπος λέγη δτι ἐπιθυμεῖ νὰ ἔνταχθῇ εἰς τὴν ἀδελφότητα, ἀλλὰ ἐμποδίζεται νὰ ἀφιερώσῃ δριστικῶς τὸν ἑαυτόν του εἰς τὴν ζωὴν αὐτοῦ τοῦ εἴδους, διότι πρέπει νὰ φροντίζῃ διὰ τοὺς σαρκικοὺς συγγενεῖς του ἢ διότι πολλάκις πρέπει νὰ πληρώνῃ φόρους ²⁵³, ἥμποροῦμεν νὰ τοῦ ἐπιτρέψωμεν τὴν εἰσοδον πρὸς τοὺς ἀδελφούς;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Νὰ θέσωμεν φραγμὸν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ καλοῦ εἰναι ἐπικίνδυνον· πάντως ὅμως δὲν εἶναι ἀσφαλές νὰ δίδωμεν εἰς τὸν προσερχόμενον τὴν εὐκαιρίαν νὰ συζητῇ πράγματα τοῦ ἔξω κόσμου καὶ ξένα πρὸς τὸν κατὰ Θεὸν βίον. Ἐχει δὲ καλυτέραν ἐλπίδα ὁ προσερχόμενος, ἐὰν ἀφιερώνεται εἰς τὰ τοῦ μοναστηρίου, χωρὶς νὰ φέρῃ μαζί του φροντίδας ἀπὸ τὸν ἔξω κόσμον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 108

Ἐὰν ἐπιτρέπεται ὁ προεστὼς νὰ ὅμιλῇ εἰς κάποιαν ἀδελφὴν σχετικῶς μὲ τὴν οἰκοδομὴν τῆς πίστεως χωρὶς τὴν παρουσίαν τῆς προεστώσης.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν συμβαίνῃ αὐτό, δὲν τηρεῖται τὸ παράγγελμα τοῦ ἀποστόλου «πάντα εὔσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν νὰ γίνωνται» ²⁵⁴.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 109

Ἐὰν ἐπιτρέπεται ὁ προεστὼς νὰ συνομιλῇ συχνὰ μὲ τὴν προεστῶσαν, καὶ μάλιστα, ἐὰν ἔξ αἰτίας αὐτοῦ βλάπτωνται μερικοὶ ἀδελφοί.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦ ἀποστόλου εἰπόντος «*Iνα τί γὰρ ή ἐλευθερία μον
κρίνεται υπὸ ἄλλης συνειδήσεως;*» καλὸν μιμήσασθαι αὐτὸν
λέγοντα δτι «*Οὐκ ἔχοησάμεθα τῇ ἐξουσίᾳ ταύτῃ, ἵνα μὴ ἔγκο
πήν τινα δῶμεν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ*» καὶ δσῃ δύναμις
5 ἐπὶ τὸ σπανιώτερον καὶ εὐαπαλλακτότερον συντέμνειν τὰς
συντυχίας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙ'

*Εἰ χρή, ἐξομολογουμένης ἀδελφῆς τῷ πρεσβυτέρῳ, καὶ
τὴν πρεσβυτέραν παρεῖναι.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐνσχημονέστερον καὶ εὐλαβέστερον μετὰ τῆς πρεσβυ-
10 τέρας πρὸς τὸν πρεσβύτερον ἡ ἐξαγόρευσις γενήσεται, τὸν δυ-
νάμενον ἐπιστημόνως τὸν τρόπον τῆς μετανοίας καὶ τῆς διορ-
θώσεως ὑποθέσθαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΑ'

*Εἰ, τοῦ πρεσβυτέρου γενέσθαι τι προστάξαντος ἐν ταῖς
ἀδελφαῖς παρὰ γνῶσιν τῆς πρεσβυτέρας, εὐλόγως ἀγανακτεῖ
15 ἡ πρεσβυτέρα.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Καὶ σφόδρα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΒ'

'Εάν τις προσέλθῃ τῷ κατὰ Θεὸν βίῳ, εἰ ἀκόλουθὸν ἐστι

255. Α' Κορ. 10, 29. 256. Α' Κορ. 9, 12.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

”Αν καὶ δ ἀπόστολος εἶπε· «πρὸς τί ἡ ἐλευθερία μου νὰ κρίνεται ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἄλλου;»²⁵⁵, εἶναι καλὸν νὰ τὸν μιμηθῇ, ὅταν λέγῃ· «δὲν ἔχρησιμοποιήσαμεν αὐτὴν τὴν ἔξουσίαν, διὰ νὰ μὴ ἐμποδίσωμεν τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ»²⁵⁶. δσον δὲ εἶναι δυνατόν, νὰ συναντᾶται σπανιώτερα καὶ διὰ συντομώτερον χρόνον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 110

’Εὰν πρέπη νὰ παρευρίσκεται καὶ ἡ πρεσβυτέρα, ὅταν κάποια ἀδελφὴ ἔξομολογῆται εἰς τὸν πρεσβύτερον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

’Η ἔξομολόγησις εἰς τὸν πρεσβύτερον μαζὶ μὲ τὴν πρεσβυτέραν θὰ γίνη μὲ μεγαλυτέραν εὐπρέπειαν καὶ εὐλάβειαν. ’Ο πρεσβύτερος ἡμπορεῖ νὰ ὑποδείξῃ μὲ σοφίαν τὸν τρόπον τῆς μετανοίας καὶ τῆς διορθώσεως.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 111

’Εὰν εὐλόγως ἀγανακτῇ ἡ πρεσβυτέρα, ὅταν δ πρεσβύτερος διατάξῃ νὰ γίνη κάτι ἀπὸ τὰς ἀδελφάς, χωρὶς νὰ ἔχῃ λάβει γνῶσιν ἡ πρεσβυτέρα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Καὶ πολὺ μάλιστα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 112

’Εὰν κάποιος προσέλθῃ εἰς τὸν κατὰ Θεὸν βίον, εἶναι δρθὸν

τὸν προεστῶτα ἀνευ γνώμης τῶν ἀδελφῶν τὸν τοιοῦτον προσδέχεσθαι, ή δεῖ καὶ αὐτοῖς πρότερον ἀνατίθεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο Κύριος ἐπὶ τοῦ μετανοοῦντος συγκαλεῖσθαι τοὺς φίλους καὶ τοὺς γείτονας διδάσκει. “Ωστε ἀναγκαῖον πολὺ μᾶλλον ἐν γνώσει πάντων τῶν ἀδελφῶν προσδεχθῆναι τὸν προσερχόμενον, ἵνα καὶ συγχαρῶσιν ἀλλήλοις καὶ συνεύξωνται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΓ'

Εἰ δύναται δὲ φροντίδα ψυχῶν ἐγκεχειρισμένος φυλάξαι τό·
“Εὰν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία», ἐπειδὴ πρὸς πολλὰ καὶ διάφορα πρόσωπα ἔχει.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

10 Τοῦ σοφωτάτου Σολομῶντος εἰπόντος: «Καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι», εἰδέναι χρὴ δτὶ καὶ ταπεινοφροσύνης καὶ ἔξουσίας καὶ ἐλέγχου καὶ παρακλήσεως καὶ φειδοῦς καὶ παρρησίας καὶ χρηστότητος καὶ ἀποτομίας καὶ ἀπαξιπλῶς παντὸς πράγματος καιρὸς ἐστιν ἴδιος. “Ωστε ποτὲ μὲν τὰ τῆς ταπεινοφροσύνης δεικνύειν, καὶ μιμεῖσθαι ἐν ταπεινώσει τὰ παιδία, καὶ μάλιστα δτε καιρὸς ἐστι τῶν εἰς ἀλλήλους τιμῶν καὶ καθηκόντων καὶ τῆς περὶ τὸ σῶμα ὑπηρεσίας ή θεραπείας, ὡς δὲ οὐκοδομήν, καὶ οὐκ εἰς καθαιρεσιν, δταν η̄ χρεία ἐπιζητῇ τὴν παρρησίαν. Καὶ ἐν καιρῷ μὲν παρακλήσεως τὸ χρη-

νὰ τὸν δέχεται ὁ προεστὼς χωρὶς τὴν γνώμην τῶν ἀδελφῶν, ἢ πρέπει καὶ εἰς αὐτοὺς νὰ ἀναφέρῃ προηγουμένως τὸ πρᾶγμα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο Κύριος διδάσκει ὅτι, ὅταν κάποιος μετανοῇ, πρέπει νὰ συγκαλοῦνται οἱ φίλοι καὶ οἱ γείτονες. “Ωστε εἶναι πολὺ ἀναγκαιότερον ὁ προσερχόμενος νὰ γίνῃ δεκτὸς ἐν γνώσει ὅλων τῶν ἀδελφῶν, διὰ νὰ χαροῦν καὶ νὰ προσευχηθοῦν ὅλοι μαζί.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 113

‘Ημπορεῖ ὁ ἐμπεπιστευμένος τὴν φροντίδα τῶν ψυχῶν νὰ τηρήσῃ τό· «έὰν δὲν στραφῆτε καὶ γίνετε ὡς τὰ παιδία»²⁵⁷, ἀφοῦ ἔχει νὰ ἀσχοληθῇ μὲ πολλὰ καὶ διάφορα πρόσωπα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ἐπειδὴ ὁ σοφώτατος Σολομὼν εἶπε· «καὶρὸς διὰ πᾶν πρᾶγμα»²⁵⁸, πρέπει νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ὑπάρχει ἴδιαίτερος καιρὸς ταπεινοφροσύνης, ἔξουσίας, ἐλέγχου, παραμυθίας, εὔσπλαγχνίας, παρρησίας, καλωσύνης, ἀποτομίας καὶ γενικῶς κάθε πράγματος. “Ωστε, ἄλλοτε μὲν πρέπει νὰ δεικνύωμεν ταπεινοφροσύνην καὶ νὰ μιμούμεθα εἰς τὴν ταπείνωσιν τὰ παιδία²⁵⁹, εἰδικώτερον ὅταν ἀπαιτῆται νὰ τιμήσωμεν ὁ ἔνας τὸν ἄλλον καὶ νὰ ἐκτελέσωμεν τὰ καθήκοντά μας ὁ ἔνας πρὸς τὸν ἄλλον καὶ νὰ ὑπηρετήσωμεν καὶ προσέξωμεν τὸ σῶμα, ὅπως ἐδίδαξεν ὁ Κύριος, ἄλλοτε δὲ πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦμεν τὴν ἔξουσίαν, ποὺ ἔδωσεν ὁ Κύριος πρὸς οἰκοδομὴν καὶ ὅχι πρὸς καταστροφήν, ὅταν ἡ ἀνάγκη ἀπαιτῇ τὴν αὐστηρότητα. “Οταν δὲ χρειάζεται παραμυθία, πρέπει νὰ δεικνύωμεν καλω-

στὸν ἐνδείκνυσθαι, ἐν καιρῷ δὲ ἀποτομίας τὸν ζῆλον ἐπιδείκνυσθαι, καὶ ἐφ' ἑκάστου τῶν ἄλλων ὅμοίως.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΔ'

Τοῦ Κυρίου προστάσσοντος· «Ἐὰν τίς σε ἀγγαρεύσῃ μίλιον ἐν, ὥπαγε μετ' αὐτοῦ δύο», καὶ τοῦ ἀποστόλου διδάσκοντος· 5 «Ὑποτάσσεσθαι ἀλλήλοις ἐν φόβῳ Χριστοῦ», εἰ δεῖ παντὶ καὶ δτι δήποτε ἐπιτάσσοντι ὑπακούειν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τῶν μὲν ἐπιτασσόντων ἡ διαφορὰ οὐδὲν ὀφείλει παραβλάπτειν τὴν ὑπακοὴν τῶν ἐπιτασσομένων· οὕτε γὰρ Μωσῆς παρήκουσε τοῦ Ἰοθόρ ἀγαθὰ συμβουλεύσαντος· τῶν δὲ ἐπιτεταγμένων διαφορᾶς οὐκ ὀλίγης οὖσης (τὰ μὲν γὰρ ἐναντίως ἔχει πρὸς τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, ἦτοι παραφθείροντα αὐτὴν ἡ μολύνοντα πολλαχῶς ἐπιμιξίᾳ τοῦ κεκαλυμένου, τὰ δὲ συνεμπίπτει τῇ ἐντολῇ, τὰ δέ, κἄν μὴ συνεμπίπτῃ κατὰ τὸ προφανές, ἀλλὰ συμβάλλεται καὶ οἰονεὶ βοήθειά τίς ἔστι τῆς ἐντολῆς), ἀναγκαῖον μεμνῆσθαι τοῦ ἀποστόλου εἰπόντος· «Προφητείας μὴ ἔξουθενεῖτε· πάντα δὲ δοκιμάζοντες, τὸ καλὸν κατέχετε· ἀπὸ παντὸς εἴδους πὸνηροῦ ἀπέχεσθε», καὶ πάλιν· «Ἀογισμοὺς καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὑψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ». ^{260.} Ωστε ἀν μέν τι συνεμπίπτον τῇ ἐντολῇ τοῦ Κυρίου ἡ συμβαλλόμενον ἐπιταχθῶμεν, ὡς τοῦ Θεοῦ

260. Ματθ. 5, 41. 261. Ἐφ. 5, 21.

262. Πρβλ. Ὁρους κατ' ἐπιτομὴν 303. 263. Ἔξ. 18, 19.

σύνην, καὶ ὅταν χρειάζεται ἀποτομία, πρέπει νὰ ἐπιδεικνύωμεν ζῆλον. Ὁμοίως διφείλει νὰ συμπεριφέρεται καὶ εἰς τὰς ἄλλας περιπτώσεις.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 114

‘Ο Κύριος προσέταξεν· «Ἐὰν σὲ ἀγγαρεύσῃ τις μίλιον ἔν, ὑπαγε μετ’ αὐτοῦ δύο». ²⁶⁰, καὶ δὲ ἀπόστολος ἐδίδαξε· «νὰ ὑποτασσώμεθα δὲ ἔνας εἰς τὸν ἄλλον μετὰ φόβου Χριστοῦ» ²⁶¹. Πρέπει λοιπὸν νὰ ὑπακούωμεν εἰς τὸν καθένα πᾶν διατάσσει δὲ, τιδήποτε ²⁶²;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἡ διαφορὰ αὐτῶν ποὺ δίδουν ἐντολὰς δὲν πρέπει νὰ παραβλάπτῃ τὴν ὑπακοὴν τῶν δεχομένων τὰς ἐντολὰς, διότι καὶ δὲ Μωυσῆς δὲν παρήκουσε τὸν Ἰοθὸρ ποὺ ἔδωσεν ἀγαθὰς συμβουλάς ²⁶³. Ὁμως ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ εἰς τὰς ἐντολὰς ποὺ δίδονται· διότι ἄλλαι μὲν εἶναι ἀντίθετοι πρὸς τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, εἴτε διότι τὴν ἀλλοιώνουν εἴτε διότι τὴν μολύνουν κατὰ πολλοὺς τρόπους μὲ τὴν ἀνάμειξιν τοῦ ἀπηγορευμένου, ἄλλαι δὲ συμφωνοῦν μὲ τὴν ἐντολὴν, ἄλλαι δὲ, καὶ ἀν ἀκόμη δὲν συμφωνοῦν καταφανῶς, ὅμως συντελοῦν καὶ βιηθοῦν εἰς τὴν τήρησίν της. Είναι ἀνάγκη κατὰ ταῦτα νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὸν ἀπόστολον, ποὺ εἶπε· «προφητείας μὴ ἔξουθενεῖτε. Πάντα δὲ δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε. Ἀπὸ παντὸς εἴδους πτονηροῦ ἀπέχεσθε» ²⁶⁴, καί· «λογισμοὺς καθαιροῦντες καὶ πᾶν ὑψωμα ἐπαιτιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ αἱχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ» ²⁶⁵. «Ωστε, ἐὰν διαταχθῶμεν κάτι ποὺ συμφωνεῖ μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἢ συμβάλλει εἰς αὐτήν, πρέπει νὰ τὸ δεχώμεθα μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν καὶ προσοχήν, ὡς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὸν λόγον· «ἀνεχόμενοι ἄλλή-

264. Α' Θεσσ. 5, 20 - 22.

265. Β' Κορ. 10, 5.

θέλημα σπουδαιότερον καὶ ἐπιμελέστερον καταδέχεσθαι χρή, πληροῦντας τὸ εἰδημένον· «Ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ»· δταν δέ τι ἐναντίον τῇ τοῦ Κυρίου ἐντολῇ, παραφθεῖσιν ἢ μολῦνον αὐτήν, ἐπιταχθῶμεν παρά τινος, καιρὸς 5 εἰπεῖν τότε· «Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις», μητιμονεύοντας τοῦ Κυρίου λέγοντος· «Ἄλλοτρίω δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσωσιν, ἀλλὰ φεύξονται ἀπ' αὐτοῦ, δτι οὐκ οἴδασι τῶν ἀλλοτρίων τὴν φωνήν», καὶ τοῦ ἀποστόλου τολμήσαντος ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ἀσφαλείας καὶ αὐτῶν καθάψασθαι τῶν ἀγγέλων 10 δι' ὃν φησι· «Κανὸν ἡμεῖς αὐτοὶ ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν, παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω». «Ἐξ ὧν παιδευόμεθα δτι, κανὸν πολὺ γνήσιός τις ἦ, κανὸν ὑπερβαλλόντως ἔνδοξος ὁ κωλύων τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου προστεταγμένον ἢ προτρέπων ποιεῖν τὸ ὑπὸ αὐτοῦ κεκωλυμένον, φευκτὸς ἢ καὶ 15 βδελυκτὸς ὀφείλει εἶναι ἐκάστῳ τῶν ἀγαπώντων τὸν Κύριον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ PIE'

Πῶς ὑπακούειν ἀλλήλοις χρή.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

·Ως δούλους δεσπόταις, κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου προστεταγμένον, δτι «Ο θέλων ἐν ὑμῖν εἶναι μέγας ἔστω πάντων ἔσχατος καὶ πάντων δοῦλος», οἷς ἐπιφέρει δυσωπητικῶτερον· 20 «Ωσπερ ὁ νιὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἥλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι», καὶ κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου εἰδημένον· «Διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ Πνεύματος δουλεύετε ἀλλήλοις».

266. Ἐφ. 4, 2.

267. Πρ. 5, 29.

268. Ἰω. 10, 5.

269. Γαλ. 1, 8.

270. Μάρκ. 10, 44.

λων ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ»²⁶⁶. δταν δμως μᾶς διατάξη κάποιος κάτι ἀντίθετον πρὸς τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, ποὺ τὴν ἄλλοιώνει ἢ τὴν μολύνει, εἶναι καιρός νὰ εἴπτωμεν τότε δτι «πρέπει νὰ πειθαρχοῦμεν εἰς τὸν Θεὸν μᾶλλον ἢ εἰς τοὺς ἀνθρώπους»²⁶⁷, ἐνθυμούμενοι ἀφ' ἐνδές μὲν τὸν Κύριον, ποὺ εἴπεν· «ἄλλοτριον δὲν θὰ δικολουθήσουν, ἀλλὰ θὰ φύγουν ἀπὸ αὐτόν, διότι δὲν γνωρίζουν τῶν ἀλλοτρίων τὴν φωνήν»²⁶⁸, ἀφ' ἐτέρου δὲ τὸν ἀπόστολον, ποὺ ἐτόλμησε χάριν τῆς ιδικῆς μας ἀσφαλείας νὰ προσβάλῃ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀγγέλους, λέγων· «καὶ ἐάν ἡμεῖς ἢ ἀγγελος ἔξ ούρανοῦ κηρύττῃ εἰς ὑμᾶς ἀλλο εὐαγγέλιον παρὰ ἐκεῖνό τὸ δποιον ἐκηρύξαμεν εἰς ὑμᾶς, ἀς εἶναι ἀνάθεμα»²⁶⁹.

'Απὸ τὰ ἀνωτέρω διδασκόμεθα δτι κάθε ἀνθρωπος ποὺ ἀγαπᾷ τὸν Κύριον πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ, ἢ καὶ νὰ βδελύσσεται αὐτὸν ποὺ ἐμποδίζει τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἢ αὐτὸν ποὺ μᾶς ἐνθαρρύνει νὰ πράξωμεν τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἀπηγορευμένον, καὶ ἀν ἀκόμη εἶναι στενὸς συγγενῆς ἢ ὑπερβολικὰ ἔνδοξος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 115

Πῶς πρέπει νὰ ὑπακούωμεν δ ἔνας εἰς τὸν ἄλλον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

"Οπως οἱ δοῦλοι εἰς τοὺς κυρίους τῶν, κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου· «δ θέλων ἔξ ὑμῶν νὰ εἶναι μέγας ἀς εἶναι πάντων ἔσχατος καὶ πάντων δοῦλος»²⁷⁰, ὅπου συμπληρώνει πειστικώτερον· «ὅπως δ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν ᾔλθε νὰ διακονῇ, ἀλλὰ νὰ διακονήσῃ»²⁷¹. Καὶ ὅπως εἴπεν δ ἀπόστολος· «διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ Πνεύματος δουλεύετε εἰς ἀλλήλους»²⁷².

271. Μάρκ. 10, 45.

272. Γαλ. 5, 13.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΖ'

Μέχρι πόσου ὑπακούειν δεῖ ἐν τῷ κανόνι τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο ἀπόστολος ἔδειξε, προθεὶς ἡμῖν τὴν τοῦ Κυρίου ὑπακοήν, δις «Ἐγένετο ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ», καὶ προειπών· «Τοῦτο φρονείσθω ἐν ὑμῖν, διὸ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΖ'

‘Ο μὴ πληροφορούμενος ἐν τοῖς καθ’ ἡμέραν πρὸς τὴν προκειμένην ἐντολὴν ἐπιτάγμασι, τέχνην δὲ μαθεῖν ἐπιζητῶν, ποῖον πάθος νοσεῖ, καὶ εἰ χρὴ αὐτοῦ ἀνέχεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

10 ‘Ο τοιοῦτος καὶ αὐθάδης καὶ αὐτάρεσκός ἐστι καὶ ἀπιστος, δτι οὐκ ἐφοβήθη τὸ κρῆμα τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Γίνεσθε ἔτοιμοι, δτι ἢ ὥρᾳ οὐδὲ δοκεῖτε διὰ τοῦτο ἀνθρώπουν ἔρχεται». Εἰ γὰρ καθ’ ἡμέραν καὶ καθ’ ὥραν προσδοκᾷ τις τὸν Κύριον, ἀγωνιᾶ πῶς τὴν σήμερον ἀργὸς μὴ παρέλθῃ, καὶ πλέον οὐδὲν περιεργάζεται. Εἰ δὲ ἐπιταχθείη μαθεῖν τέχνην, ἐν τῇ ὑπακοῇ ἔχέτω τὸ κέρδος τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως, καὶ μὴ ἐν τῇ ὑπερθέσει τὸ κρῆμα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΗ'

‘Ο σπουδαῖος εἰς τὴν ἐντολὴν καὶ ἐργαζόμενος οὐχ δὲπιτάσσεται, ἀλλ’ διὰ τὸ θέλει, ποῖον μισθὸν ἔχει.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 116

Πόσον πολὺ διφείλομεν νὰ ὑπακούωμεν, διὰ νὰ εὐαρεστήσωμεν πρὸς τὸν Θεόν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο ἀπόστολος ἀπήντησεν εἰς αὐτό, ὅταν ἔθεσεν ἐνώπιόν μας τὴν ὑπακοὴν τοῦ Κυρίου, διὰ τοῦτο «έγένετο ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ», καὶ ὅταν πρὶν ἀπὸ αὐτὸν εἴπε· «τὸ αὐτὸν φρόνημα ἃς εἶναι εἰς ὑμᾶς, διποῖον ἦτο καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ»²⁷³.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 117

‘Απὸ ποίαν ἀσθένειαν ὑποφέρει ἐκεῖνος ποὺ δὲν δέχεται τὰς καθημερινὰς ὁδηγίας, ὡστε νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ καθῆκον ποὺ ἥδη τοῦ ἔχει ἀνατεθῆ, ἀλλὰ ἐπιζητεῖ νὰ μάθῃ κάποιαν τέχνην· καὶ εἰμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ τὸν ἀνεχώμεθα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο ἐν λόγῳ εἶναι αὐθάδης, αὐτάρεσκος καὶ ἀπιστος, διότι δὲν φοβεῖται τὴν κρίσιν τοῦ Κυρίου, ποὺ εἴπε· «γίνεσθε ἔτοιμοι, διότι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται καθ' ἣν ὥραν δὲν προσδοκᾶτε»²⁷⁴. Διότι, ἐὰν κάθε ἡμέραν καὶ ὥραν προσδοκᾶ κανεὶς τὸν Κύριον, ἀγωνίζεται νὰ μὴ περάσῃ τὴν ἡμέραν του ἀργὸς καὶ δὲν ἐνδιαφέρεται διὰ τίποτε περισσότερον. Ἐὰν πάλι διαταχθῇ νὰ μάθῃ τέχνην, ἃς κερδήσῃ τὴν ἀμοιβὴν τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως διὰ τῆς ὑπακοῆς, καὶ ὅχι τὴν καταδίκην ἐξ αἰτίας τῆς ἀναβολῆς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 118

Ποίαν ἀμοιβὴν ἔχει αὐτὸς ποὺ ἐπιδεικνύει ζῆλον διὰ τὴν ἐντολήν, ἀλλὰ κάμνει ὅ,τι αὐτὸς θέλει καὶ ὅχι ὅ,τι διατάσσεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Αὐταρεσκείας. Τοῦ δὲ ἀποστόλου λέγοντος· «Ἐκαστος ἡμῶν τῷ πλησίον ἀρεσκέτω εἰς τὸ ἀγαθὸν πρὸς οἰκοδομήν», καὶ περισσοτέρως δυσωποῦντος ἐν τῷ ἐπενεγκεῖν· «Καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Χριστὸς οὐχ ἔαυτῷ ἥρεσε», γνωρίζειν ὅφείλει τὸν 5 ἔαυτοῦ κίνδυνον ὁ αὐτάρεσκος· ἐλέγχεται δὲ ὁ αὐτὸς καὶ ἀν-πότακτος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΘ'

Εἴ ἔξεστιν ἑκάστῳ παραιτεῖσθαι τὸ ἐγχειρισθὲν ἔργον καὶ ἄλλο ἐπιζητεῖν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τῆς ὑπακοῆς, καθὼς προείρηται, μέχοι θανάτου ἔχούσης 10 τὸ μέτρον, ὁ τὸ ἐγχειρισθὲν παραιτούμενος καὶ ἄλλο ἐπιζητῶν, πρῶτον μὲν τὴν ὑπακοὴν διαφθείρει καὶ φανερός ἐστι μὴ ἀρνη-σάμενος ἔαυτόν· ἔπειτα καὶ ἐτέρον κακῶν πλειόνων ἔαυτῷ τε καὶ τοῖς λοιποῖς αἴτιος γίνεται. Καὶ γὰρ θύραν ἀντιλογίας τοῖς πολλοῖς ἀνοίγει καὶ ἔαυτὸν πρὸς ταύτην ἐθίζει. Καὶ ἐπεὶ μὴ 15 δύναται ἐκαστος δοκιμάζειν τὸ συμφέρον, ἐκλέγεται πολλά-κις τὸ βλαβερὸν ἔαυτῷ ἔργον. Καὶ ὑποροίας δὲ πονηρὰς ἐμ-ποιεῖ τοῖς ἀδελφοῖς, ὡς προπεπονθώς ἢ τῷ ἔργῳ ὅπερ ἐπιζη-τεῖ, ἢ οἷς συνεργάζεσθαι ἀνάγκη. «Ωστε καθόλου τὸ μὴ ὑπακού-ειν πολλῶν καὶ μεγάλων κακῶν ἐστι φίλα. Εἰ δέ τινα λόγον 20 ἔχειν νομίζει τῆς παραιτήσεως τοῦ ἔργου, φανερούτω τοῦτον τοῖς προεστῶσι καὶ καταλιμπανέτω τῇ ἐκείνων δοκιμασίᾳ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

·Τῆς αὐταρεσκείας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀπόστολος εἶπεν· «ἔκαστος ἡμῶν ἃς ἀρέσκη εἰς τὸν πλησίον εἰς τὸ ἀγαθὸν πρὸς οἰκοδομήν», καὶ προσέθεσε πειστικώτερα τό· «διότι καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς δὲν ἤρεσεν εἰς ἑαυτόν»²⁷⁵, ὅφείλει νὰ γνωρίζῃ ὁ αὐτάρεσκος τὸν κίνδυνον ποὺ διατρέχει. Ὁ ἴδιος δὲ ἀποδεικνύεται καὶ ἀνυπότακτος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 119

Ἐὰν ἐπιτρέπεται ὅποιος θέλει νὰ ἐγκαταλείπῃ τὸ ἔργον ποὺ τοῦ ἀνετέθη καὶ νὰ ζητῇ ἔνα ἄλλο.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐπειδὴ ἐλέχθη προηγουμένως ὅτι τὸ ὄριον τῆς ὑπακοῆς εἶναι ὁ θάνατος, ὁ ἐγκαταλείπων τὸ ἔργον ποὺ τοῦ ἀνετέθη καὶ ζητῶν ἄλλο παραβιάζει κατ' ἀρχὴν τὴν ὑπακοὴν καὶ ἀποδεικνύει ὅτι δὲν ἀπηρνήθη τὸν ἑαυτόν του· ἔπειτα δὲ γίνεται αἴτιος καὶ ἄλλων πολλῶν κακῶν διὰ τὸν ἑαυτόν του καὶ τοὺς ἄλλους. Διότι ἀνοίγει διὰ τοὺς ἄλλους τὴν θύραν τῆς ἀντιλογίας καὶ συνθίζει εἰς αὐτὴν καὶ ὁ ἴδιος. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἡμπορεῖ ὁ καθένας νὰ κρίνῃ τὸ συμφέρον του, πολλάκις ἐκλέγει τὸ ἔργον ποὺ τὸν βλάπτει. Ἐπὶ πλέον δημιουργεῖ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς πονηρὰς ὑποψίας, ώσταν νὰ ἥτο ἐκ τῶν προτέρων φτιαγμένος διὰ ἔργον ποὺ ζητεῖ, παρὰ δι' αὐτοὺς μὲ τοὺς ὅποιους εἶναι ἀνάγκη νὰ συνεργασθῇ. Συνεπῶς ἡ ἀνυπακοὴ εἶναι γενικῶς ρίζα πολλῶν καὶ μεγάλων κακῶν. Ἐὰν ὅμως πιστεύῃ ὅτι ἔχει κάποιον λόγον νὰ ἀρνηθῇ τὸ ἔργον, ἃς τὸ φανερώσῃ εἰς τοὺς προεστῶτας²⁷⁶ καὶ ἃς τὸ ἀναθέσῃ εἰς τὴν κρίσιν των.

276. Πρόκειται προφανῶς περὶ μιᾶς τάξεως προεστώτων εἰς τὴν κοινότητα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ PK'

Εἰ δεῖ ἀπιέναι πον χωρὶς ὑπομνήσεως τοῦ προεστῶτος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*Τοῦ Κυρίου λέγοντος· «Οὐδὲ γὰρ ἀπ' ἐμαυτοῦ ἐλήλυθα,
ἀλλ' ἐκεῖνός με ἀπέστειλε», πόσῳ μᾶλλον ἔκαστος ἡμῶν ἔαν-
τῷ ἐπιτρέπειν οὐκ ὀφείλει; Ὁ γὰρ ἔαντῷ ἐπιτρέπων δῆλός
5 ἐστιν ὑψηλοφροσύνην νοσῶν καὶ ὑποκείμενος τῷ κρίματι τοῦ
Κυρίου εἰπόντος· «Τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλὸν βδέλυγμα ἐνώπιον
τοῦ Θεοῦ». Καὶ καθόλου τὸ ἔαντῷ ἐπιτρέπειν ὑπαίτιον.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ PKA'

Εἰ ἔξεστι παραιτεῖσθαι τὰ βαρύτερα τῶν ἔργων.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*Ο γνήσιος ἐν τῇ πρὸς Θεὸν ἀγάπῃ καὶ βέρβαιος ἐν πληρο-
10 φορίᾳ τῆς παρὰ τοῦ Κυρίου μισθαποδοσίας, οὐ τοῖς γινομένοις
ἀρκεῖται, ἀεὶ δὲ προσθήκην ἐπιέντει καὶ τοῦ πλείονος δρέγε-
ται. Καν ὑπὲρ δύναμιν δόξῃ ποιεῖν τι, οὐκ ἀμεριμνεῖ ὡς πλη-
ρώσας τὸ μέτρον ἀγωνιᾶ δὲ ἀεὶ ὡς ἀπολιμπανόμενος τοῦ
πρὸς ἀξίαν, τοῦ Κυρίου ἀκούων προστάσσοντος δτι «Οταν ποιή-
15 σῃτε πάντα τὰ διατεταγμένα, τότε λέγετε· Δοῦλοι ἀχρεῖοι ἐσμεν·
δ ὀφείλομεν ποιῆσαι, πεποιήκαμεν», τοῦ δὲ ἀποστόλου, ὃ δ
κόσμος ἐσταύρωτο, καὶ αὐτὸς τῷ κόσμῳ, μὴ ἐπαισχυνθέντος*

277. Πρόκειται περὶ ἀσημάντων ἑξόδων, ποὺ δὲν ἔχουν σχέσιν μὲ τὰ
διὰ σπουδαίους λόγους ἀναλαμβανόμενα ταξίδια τῶν μοναχῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 120

Ἐὰν ἐπιτρέπεται νὰ πηγαίνωμεν κάπου ἔξω, χωρὶς νὰ τὸ λέγωμεν εἰς τὸν προεστῶτα²⁷⁷.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐπειδὴ δὲ Κύριος εἶπε· «δὲν ἔχω ἔλθει ἀπ' ἐμαυτοῦ, ἀλλ' ἔκεινός με ἀπέστειλε»²⁷⁸, πολὺ περισσότερον δφείλει δὲ καθένας μας νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ τοῦτο εἰς τὸν ἑαυτόν του. Διότι ὅποιος ἐνεργεῖ αὐτοβούλως είναι φανερὸν δτι ἔχει τὴν νόσον τῆς ὑψηλοφροσύνης καὶ δτι ὑπόκειται εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Κυρίου, ποὺ εἶπε· «τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλὸν είναι βδέλυγμα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»²⁷⁹. Γενικῶς τὸ νὰ ἐνεργῇ κανεὶς αὐτοβούλως είναι ἀξιόμεμπτον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 121

Ἐὰν ἐπιτρέπεται νὰ δρνούμεθα τὰ βαρύτερα ἔργα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ο δγαπῶν ἀληθῶς τὸν Θεὸν καὶ ἔχων βεβαίαν πεποίθησιν περὶ τῆς μισθαποδοσίας παρὰ τοῦ Κυρίου δὲν ἀρκεῖται μὲ δσα γίνονται, ἀλλ' ἐπιζητεῖ πάντοτε νὰ προσθέσῃ εἰς αὐτὰ καὶ ἐπιθυμεῖ τὸ καλύτερον. Καὶ ἀν φαίνεται δτι κάμνει κάτι ὑπεράνω τῆς δυνάμεώς του, δὲν μένει ἀμέριμνος ὡς ἔκτελέσας τὸ καθῆκόν του, ἀλλὰ πάντοτε προσπαθεῖ ὡς ὑστερῶν εἰς τὸ καθῆκόν του, διότι ἀκούει τὸν Κύριον νὰ προστάζῃ δτι, «ὅταν ποιήσετε πάντα τὰ διαταχθέντα, τότε νὰ λέγετε· Δοῦλοι ἀχρεῖοι εἴμεθα· ἐκάμαμεν δτι δφείλομεν νὰ κάμωμεν»²⁸⁰, καὶ διότι ἀκούει τὸν ἀπόστολον, διὰ τὸν δποῖον δὲ κόσμος εἶχε σταυρωθῆ, καὶ αὐτὸς διὰ τὸν κόσμον,²⁸¹ καὶ δὲ δποῖος δὲν ἐπησχύνθη νὰ εἴπῃ

278. Ἰω., 7, 28.

279. Λουκ. 16, 15.

280. Λουκ. 17, 10.

281. Γαλ. 6, 14.

εἰπεῖν, δτι «Ἐγὼ ἐμαυτὸν οὕπω λογίζομαι κατειληφέναι. Ἐν δέ, τὰ μὲν δύσω ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτείνόμενος, κατὰ σκοπὸν διώκω ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». «Ος, καίτοι ἔξουσίαν ἔχων, τὸ 5 Εὐαγγέλιον καταγγέλλων, ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ζῆν, «Ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ», φησί, «νυκτὸς καὶ ημέρας ἐργαζόμενοι, οὐχ δτι οὐκ ἔχομεν ἔξουσίαν, ἀλλ’ ἵνα ἑαυτοὺς τύπον δῶμεν ὑμῖν εἰς τὸ μιμεῖσθαι ήμᾶς». Τίς οὖν οὕτως ἀναίσθητος καὶ ἀπιστος, ὡς ἀρκεσθῆναι ποτε τοῖς ἥδη γενομένοις ἢ παραιτήσασθαι τι 10 ὡς βαρύτερον ἢ κοπῶδες;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΚΒ'

Ἐάν τις, ἐπιτιμηθεὶς εὐλογίαν μὴ λαβεῖν, λέγῃ δτι ἐὰν μὴ λάβω εὐλογίαν, οὐκ ἔσθιω, εὶ δεῖ αὐτοῦ ἀνέχεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰ μὲν τοσούτον ἐπιτιμίον ἀξιον τὸ πταισμα, ὡς καὶ τοῦ φαγεῖν κωλυθῆναι, δ ἐπιτιμήσας δοκιμάσει πάντως· εὶ δὲ μό- 15 νης τῆς εὐλογίας ἀνάξιος τις ἐκρίθη, συγχωρηθεὶς δὲ φαγειν οὐκ ἀνέχεται, ὡς ἀπειθὴς ἐν τούτῳ καὶ φιλόνικος κρινέσθω, ἅμα καὶ ἑαυτὸν γινωρίζων καὶ ἐπιγιττώσκων δτι οὐχὶ θεραπεύει ἑαυτὸν τοῦτο ἐπιζητῶν, ἀλλὰ ἀμάρτημα ἀμαρτίματι συνάπτει.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΚΓ'

Ἐάν τις λυπήται μὴ ἐπιτρεπόμενος ποιεῖν δ μὴ δύναται 20 ἐπιτηδείως ποιεῖν, εὶ χρὴ αὐτοῦ ἀνέχεσθαι.

τὸ ἔξῆς· «ἔγὼ δὲν θεωρῶ ἀκόμη ὅτι ἀνταπεκρίθην εἰς τὴν ἀπόστολήν μου. "Ἐν δὲ πράττω· τὰ μὲν ὁπίσω λησμονῶν, εἰς δὲ τὰ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, τρέχω πρὸς τὸν σκοπὸν διὰ τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ»²⁸². Ὁ ἀπόστολος λοιπόν, ἐνῷ εἶχε δικαίωμα ὡς κηρύσσων τὸ Εὐαγγέλιον νὰ ζῇ ἐκ τοῦ Εὐαγγέλιου²⁸³, δὲν τὸ ἔκαμε. «Μετὰ κόπου καὶ μόχθου», λέγει, «νύκτα καὶ ἡμέραν ἐργαζόμεθα, ὅχι διότι δὲν ἔχομεν τὸ δικαίωμα, ἀλλὰ διὰ νὰ δώσωμεν ἑαυτοὺς εἰς ὑμᾶς πρότυπον πρὸς μίμησιν»²⁸⁴. Ποϊός λοιπὸν εἴναι τόσον ἀναίσθητος καὶ ἀπιστος, ὥστε νὰ ἀρκεσθῇ ποτε εἰς ὅσα ἔγιναν ἢ γὰρ ἀρνηθῇ νὰ κάμη κάτι ὡς πολὺ βαρὺ ἢ κοπιῶδες;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 122

Ἐὰν κάποιος, τιμωρημένος νὰ μὴ λάβῃ εὐλογίαν²⁸⁵, λέγῃ· ἐὰν δὲν λάβω εὐλογίαν, δὲν τρώγω, πρέπει νὰ τὸν ἀνεχώμεθα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν μὲν τὸ πταῖσμά του ἦτο ἄξιον τόσον μεγάλου ἐπιτιμίου, ὥστε νὰ στερηθῇ καὶ τοῦ φαγητοῦ, θὰ τὸ κρίνῃ δπωσδήποτε δ ἐπιβάλλων τὸ ἐπιτίμιον· ἐὰν ὅμως κάποιος ἐκρίθη ἀνάξιος μόνον τῆς εὐλογίας καὶ δὲν δέχεται νὰ φάγῃ, ἂν καὶ τοῦ ἐπετράπη, ἃς κριθῇ εἰς τοῦτο φιλόνικος καὶ ἀπειθής συγχρόνως ἃς βεβαιωθῇ ὅτι, μὲ τὸ νὰ ἐπιζητῇ τοῦτο, δὲν θεραπεύει τὸν ἑαυτόν του, ἀλλ’ ὅτι προσθέτει ἀμάρτημα εἰς τὸ ἀμάρτημα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 123

Ἐὰν κάποιος λυπήται, διότι δὲν τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ κάμη αὐτὸ πού εἴναι ἀδέξιος νὰ κάμῃ, πρέπει νὰ τὸν ἀνεχώμεθα;

285. Σημαίνει τὴν συνήθη ἐκκλησιαστικὴν εὐλογίαν, ὅχι τὴν θ. Εὐχαριστίαν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Περὶ τούτου εἰρηται πολλαχοῦ ὅτι καθόλον τῷ θελήματι τῷ ἴδιῳ κεχρῆσθαι ἡ ἐπιτρέπειν παρὰ τὸν ὑγιῆ ἔστι λόγον· καὶ τῇ δοκιμασίᾳ τῶν πλειόνων μὴ ὑποτάσσεσθαι ἀπειθείας καὶ ἀντιλογίας ἔχει τὸν κίνδυνον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΚΔ'

5 *Eἰ δεῖ, μετὰ αἰρετικῶν ἢ Ἐλλήνων κατὰ συντυχίαν εὑρεθέντα που, ἢ συνεσθίειν αὐτοῖς ἢ ἀσπάζεσθαι αὐτούς.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸν μὲν ἀσπασμὸν τοῦτον δηλονότι τὸν κοινὸν ἐπ' οὐδενὸς δι Κύριος ἀπηγόρευσεν, εἰπὼν· «Ἐὰν ἀσπάσησθε τοὺς φίλους ὑμῶν μόνον, τί περισσὸν ποιεῖτε; Οὐχὶ καὶ οἱ ἔθνικοὶ οὕτω 10 ποιοῦσι;», περὶ δὲ τοῦ συνεσθίειν ἔχομεν παραγγελίαν τοῦ ἀποστόλου ἐπὶ τίνων χρὴ παραιτεῖσθαι τοῦτο, εἰπόντος· «Ἔγραψα ὑμῖν ἐν τῇ ἐπιστολῇ μὴ συναναμίγνυσθαι πόρνοις, καὶ οὐ πάντως τοῖς πόρνοις τοῦ κόσμου τούτου ἢ πλεονέκταις ἢ ἄρπαξιν ἢ εἰδωλολάτραις· ἐπεὶ διφείλετε ἅρα ἐκ τοῦ κόσμου ἐξελ-15 θεῖν. Νῦν δὲ ἔγραψα ὑμῖν μὴ συναναμίγνυσθαι ἐάν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ἢ πόρνος ἢ πλεονέκτης ἢ εἰδωλολάτρης ἢ λοιδορος ἢ μέθυσος ἢ ἄρπαξ, τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΚΕ'

Τὸν πιστευόμενον ἔργον καὶ ποιοῦντά τι χωρὶς ὑπομνήσεως παρὰ τὸ διατεταγμένον ἢ ὑπὲρ τὸ διατεταγμένον αὐτῷ, 20 εἰ δεῖ ἔχειν τὸ ἔργον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Εχει λεχθῆ περὶ αὐτοῦ εἰς πολλὰ σημεῖα ὅτι δὲν εἶναι λογικὸν νὰ ἐνεργοῦμεν γενικῶς κατὰ τὸ θέλημά μας ἢ νὰ ἐγκρίνωμεν τὸ τοιοῦτον. Τὸ νὰ μὴ ὑποτασσώμεθα δὲ εἰς τὴν ἀπόφασιν τῶν πολλῶν συνεπάγεται τὸν κίνδυνον τῆς ἀπειθείας καὶ ἀντιλογίας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 124

‘Ἐὰν κάποιος συναντηθῇ κάπου κατὰ τύχην μὲ αἱρετικοὺς ἢ ἔθνικούς, πρέπει νὰ συμφάγῃ μαζί των ἢ νὰ τοὺς χαιρετίσῃ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο Κύριος κατ’ οὐδένα τρόπον ἀπηγόρευσε τὸν συνήθη χαιρετισμόν, διότι εἴπεν· «Ἐὰν χαιρετίσετε τοὺς φίλους ὑμῶν μάνον, τί περισσὸν ποιεῖτε; Καὶ οἱ ἔθνικοὶ δὲν πράττουν οὕτως;»²⁸⁶. ‘Ἀλλ’ ὅσον ἀφορᾶ εἰς τὸ ἐὰν ἐπιτρέπεται νὰ συντρώγωμεν, ἔχομεν παραγγελίαν τοῦ ἀποστόλου εἰς ποίας περιπτώσεις πρέπει νὰ τὸ ἀποφεύγωμεν, διότι εἴπεν· «Ἔγραψα πρὸς ὑμᾶς ἐν τῇ ἐπιστολῇ νὰ μὴ συναναμίγνυσθε μὲ πόρνους· καὶ ὅχι ἔξ δολοκλήρου μὲ τοὺς πόρνους τοῦ κόσμου τούτου ἢ μὲ τοὺς πλεονέκτας ἢ μὲ τοὺς ἄρπαγας ἢ μὲ τοὺς εἰδωλολάτρας, ἐπειδὴ τότε ὀφείλετε νὰ ἔξέλθετε ἀπὸ τοῦ κόσμου. Τώρα δῆμως ἔγραψα εἰς ὑμᾶς νὰ μὴ συναναμίγνυσθε, ἐάν τις ὀνομάζεται μὲν ἀδελφός, εἶναι δὲ πόρνος ἢ πλεονέκτης ἢ εἰδωλολάτρης ἢ ὑβριστής καὶ κακολόγος ἢ μέθυσος ἢ ἄρπαξ· μὲ τὸν τοιοῦτον οὔτε νὰ συντρώγετε»²⁸⁷.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 125

‘Ἐὰν κάποιος ποὺ τοῦ ἀνετέθη κάποια ἐργασία κάμνῃ κάτι ἀντίθετον ἢ περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι διετάχθη, χωρὶς νὰ ἔχῃ προτραπῆ πρὸς τοῦτο, πρέπει νὰ συνεχίσῃ τὴν ἐργασίαν του;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Tὸ μὲν ἔαυτῷ λαμβάνειν καθόλον ἀπαρέσκει Θεῷ, καὶ οὗτε πρόπειρι οὕτε συμφέρει τοῖς ἐσπουδακόσι τὸν σύνδεσμον τῆς εἰρήνης φυλάσσειν· εἰ δὲ ἐπιμένοι προπετευόμενος, συμφέρει ἀρθῆναι ἀπ' αὐτοῦ τὸ ἔργον. Οὐ γὰρ φυλάσσει τὸ πρόσταγμα 5 τοῦ εἰπόντος· «Ἐκαστος ἐν φίλῃ θή, ἀδελφοί, ἐν τούτῳ μενέτω», καὶ ἔτι ἐντοπεπτικώτερον· «Μὴ ὑπερφρονεῖν, παρ' ὅ δει φρονεῖν, ἄλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν, ἐκάστῳ ὡς ὁ Θεὸς ἐμέρισε μέτρον πίστεως».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ PKΣ'

Ηῶς ἄν τις ἡττηθῇ τῆς ἐν βρόμιαι φιληδονίᾳ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

10 *Κοίνας τὸν λόγον τοῦ συμφέροντος διδηγὸν καὶ διδάσκαλον ἔχειν ἀεὶ τῶν εἰς τὴν χρῆσιν παραλαμβανομένων, εἴτε ἡδέα εἴτε ἀηδῆ ταῦτα εἴη.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ PKΖ'

Λέγουσί τινες, δτι ἀθύρατόν ἐστι μὴ δογμισθῆναι ἄνθρωπον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰ δυνατόν ἐστι τῷ στρατιώτῃ ἐν ὅψει βασιλέως δόγματα, οὐδὲ οὕτω λόγον ἔχει τὸ λεγόμενον. Εἴ γὰρ ἀνθρώπον δψις ἰσοτίμου κατὰ τὴν φύσιν διὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀξιώματος

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸ νὰ λαμβάνῃ κανεὶς κάτι διὰ τὸν ἑαυτόν του δὲν ἀρέσει καθόλου εἰς τὸν Θεόν, καὶ οὕτε ἀρμόζει οὕτε συμφέρει νὰ τὸ κάμνουν οἱ φροντίζοντες νὰ φυλάσσουν τὸν σύνδεσμον τῆς εἰρήνης· ἐὰν ὅμως ἐπιμένῃ εἰς τὴν θρασύτητά του, συμφέρει νὰ τοῦ ἀφαιρεθῇ ἡ ἔργασία, διότι δὲν τηρεῖ τὸ παράγγελμα ἐκείνου ποὺ εἶπε τό· «ἔκαστος ἀς μένη, ἀδελφοί, εἰς ἐκεῖνο εἰς τὸ δποῖον ἐκλήθη»²⁸⁸, καὶ ἀκόμη προτρεπτικώτερα, τό· «νὰ μὴ φρονῇ περισσότερον τοῦ δέοντος, ἀλλὰ νὰ φρονῇ, ώστε νὰ σωφρονῇ, κατὰ τὸ μέτρον τῆς πίστεως τὸ δποῖον ἐμέρισεν δ Θεὸς εἰς ἔκαστον»²⁸⁹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 126

Πῶς ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ μὴ ἡττηθῇ ἀπὸ τὴν φιληδονίαν τῆς τροφῆς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν ἀποφασίσῃ νὰ ἔχῃ τὸ κριτήριον τοῦ συμφέροντος πάντοτε ως δδηγὸν καὶ διδάσκαλον διὰ τὰ χρησιμοποιούμενα, εἴτε είναι εὐχάριστα εἴτε δυσάρεστα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 127

Λέγουν μερικοί ὅτι είναι ἀδύνατον νὰ μὴ ὀργισθῇ ἐνας ἀνθρωπος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν είναι δυνατὸν εἰς τὸν στρατιώτην νὰ ὀργισθῇ ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, αὐτὸ ποὺ λέγεται είναι σύμφωνον μὲ τὴν λογικήν. Διότι, ἐὰν ἡ παρουσία ἀνθρώπου, ίσοτίμου ως πρὸς

289. Ρωμ. 12, 3.

έκώλυσε τὸ πάθος, πόσῳ μᾶλλον, ἐὰν πληροφορηθῇ τις Θεὸν
ἔχειν ἐπόπτην τῶν ἴδιων κινημάτων; Πολὺ γὰρ πλέον ὁ Θεός,
ὅς ἐτάξων καρδίας καὶ νεφρούς, βλέπει τὰ κινήματα τῆς ψυχῆς,
ἥ ἄνθρωπος τὰ εἰς πρόσωπον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΚΗ'

5 Τῷ θέλοντι ἔγκρατεύεσθαι ὑπὲρ δύναμιν, ὥστε καὶ εἰς τὴν
προκειμένην ἐντολὴν ἐμποδίζεσθαι, εἰ δεῖ συγχωρεῖν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸ ἔρωτημα οὐ κυρίως φαίνεται μοι πεποιημένον. Ἡ γὰρ
ἔγκρατεια οὐκ ἐν ἀποχῇ ἀλόγων βρωμάτων ἐστίν, ἐν ἣ συμβαί-
νει ἡ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου κατηγορουμένη ἀφειδία σώματος,
10 ἀλλ' ἐν τελείᾳ ἀναχωρήσει τῶν ἴδιων θελημάτων. Ὅσον δὲ
ἔχει κίνδυνον διὰ τὸ ἴδιον θέλημα τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου ἐκ-
πεσεῖν, δῆλον ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου εἰρημένων, εἰπόντος·
«Ποιοῦντες τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς καὶ τῶν διανοιῶν καὶ
ῆμεν τέκνα φύσει δργῆς».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΚΘ'

15 Ὁ πολλὰ νηστεύων, ἐν δὲ τῇ μεταλήψει μὴ δυνάμενος
ἀνέχεσθαι τοῦ βρώματος τοῦ κοινοῦ, τί μᾶλλον ἐλέσθαι ὀφείλει,
νηστεύειν μετὰ τῶν ἀδελφῶν καὶ ἐσθίειν μετ' αὐτῶν ἦ, διὰ τὸ
ἀμέτρως νηστεύειν, ἄλλων βρωμάτων ἔχειν χρείαν ἐν τῇ μετα-
λήψει;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

20 Νηστείας καιρὸς οὐ τὸ θέλημα ἐκάστον, ἀλλ' ἡ χρεία τῶν

τὴν φύσιν; ἐμποδίζῃ τὸ πάθος λόγῳ τοῦ ἀνωτέρου ἀξιώματός του, πολὺ περισσότερον θὰ συμβῇ τὸ αὐτό, ἐὰν βεβαιωθῇ κάποιος ὅτι δὲ Θεός ἐποπτεύει τὰ κινήματα τῆς ψυχῆς του· διότι δὲ Θεός, ποὺ ἔλεγχει καρδίας καὶ νεφρούς, πολὺ καλύτερα βλέπει τὰ κινήματα τῆς ψυχῆς ἀπὸ ὅσον ἔνας ἀνθρωπος βλέπει τὰ συμβαίνοντα ἐνώπιόν του.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 128

Ἐὰν κάποιος θέλῃ νὰ ἐγκρατεύεται ὑπὲρ δύναμιν, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐμποδίζεται νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐντολὴν ποὺ τοῦ ἐδόθη, πρέπει νὰ τοῦ τὸ ἐπιτρέπωμεν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸ ἔρωτημα μοῦ φαίνεται ὅτι δὲν ὑπεβλήθη ὅρθῶς. Διότι ἡ ἐγκράτεια δὲν συνίσταται εἰς τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τὴν ὑλικὴν τροφήν, ἀπὸ τὴν δποίαν προέρχεται ἡ καταπίεσις τοῦ σώματος ποὺ καταδικάζεται ἀπὸ τὸν ἀπόστολον²⁹⁰, ἀλλὰ εἰς τὴν πλήρη ἀπάρνησιν τῶν θελημάτων μας. Πόσον δὲ εἶναι ἐπικίνδυνον νὰ μὴ ἐκτελέσῃ κανεὶς τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου χάριν τοῦ ἴδικοῦ του θελήματος, εἶναι φανερὸν ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ ἀπόστολου· «ποιοῦντες τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς καὶ τῶν διαλογισμῶν· καὶ ἡμεθα ἐκ φύσεως τέκνα ὄργης»²⁹¹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 129

Ο νηστεύων πολύ, ἀλλὰ μὴ δυνάμενος νὰ ὑπομείνῃ τὴν κοινὴν τροφὴν τῶν γευμάτων, τί πρέπει νὰ προτιμήσῃ· νὰ νηστεύῃ μὲ τοὺς ἀδελφούς καὶ νὰ τρώγῃ μαζί των ἦ, ἐπειδὴ νηστεύει χωρὶς μέτρον, νὰ χρειάζεται ἀλλην τροφὴν κατὰ τὰ γεύματα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ο χρόνος τῆς νηστείας δὲν δρίζεται ἀπὸ τὸ θέλημα ἐκά-

εἰς θεοσέβειαν ἡκόντων, καθὼς καὶ αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων ἴστοροῦσι, καὶ παρὰ τοῦ ἐκλεκτοῦ Δαβὶδ μανθάνομεν. Ἐὰν οὖν τις κατὰ λόγῳ τοιοῦτον νηστεύῃ, καὶ τοῦ δύνασθαι πάντως καταξιοῦται. «Πιστὸς γὰρ ὁ ἐπαγγειλάμενος».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΛ'

5 Πῶς χρὴ νηστεύειν, δταν χρεία γένηται νηστείας πρός τι τῶν εἰς θεοσέβειαν ἐπιζητούμενων· ὡς ἀναγκαῖόμενον ἢ μετὰ προθυμίας;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦ Κυρίου λέγοντος· «Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην», πᾶν τὸ συντελοῦν εἰς θεοσέβειαν, μὴ μετ' 10 ἐπιθυμίας καὶ σπουδῆς γινόμενον, ἐπικίνδυνον. «Ωστε τὸν μὲν νηστεύοντα μὴ προθύμως τοῦτο ποιεῖν οὐκ ἀκίνδυνον, τὸ δὲ νηστεύειν ἐν καιρῷ χρείας τοιαύτης ἀναγκαῖον, τοῦ ἀποστόλου μετὰ τῶν ἄλλων αὐτοῦ κατορθωμάτων καὶ τοῦτο πρὸς διδασκαλίαν ἡμετέρων διηγησαμένου τό· «Ἐν νηστείαις πολλάκις».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΛΑ'

15 Ο μὴ μεταλαμβάνων δθειν οἱ ἀδελφοὶ ἐσθίουσιν, ἀλλ' ἔτερον ἐπιζητῶν, εἰ καλῶς ποιεῖ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Καθόλον τὸ ἐπιζητεῖν βρῶμα παρ' ἐντολήν ἐστι, τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Μὴ ζητεῖτε τί φάγητε καὶ τί πίητε, καὶ μὴ μετεωρίζεσθε», καὶ καταπληκτικώτερον ἐπενεγκόντος· «Ταῦτα

στου, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀνάγκην ἔκείνων ποὺ ἡσπάσθησαν τὴν θεοσεβῆ ζωήν, καθὼς λέγουν αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων²⁹², καὶ καθὼς μαυθάνομεν ἀπὸ τὸν ἐκλεκτὸν Δαβὶδ²⁹³. Ἐάν λοιπὸν νηστεύῃ κανεὶς σύμφωνα μὲ αὐτὸν τὸν κανόνα, ἀξιοῦται νὰ δύναται νὰ νηστεύῃ, «διότι εἶναι πιστὸς δ ὑποσχεθεῖς»²⁹⁴.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 130

Πῶς πρέπει νὰ νηστεύωμεν, ὅταν ἡ νηστεία εἶναι ἀπαραίτητος διὰ κάποιον θεοσεβῆ σκοπόν· ἐξ ἀνάγκης ἢ μετὰ προθυμίας;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐπειδὴ δ Κύριος εἶπε· «μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην»²⁹⁵, κάθε τι ποὺ συντελεῖ εἰς θεοσέβειαν, καὶ δὲν γίνεται μὲ τὴν θέλησίν μας καὶ μὲ ζῆλον, εἶναι ἐπικίνδυνον. Ὡστε εἶναι ἐπικίνδυνον νὰ νηστεύῃ κανεὶς χωρὶς ζῆλον, ἐνῷ νὰ νηστεύῃ, ὅταν ὑπάρχῃ τοιαύτη ἀνάγκη, εἶναι ἐπιβεβλημένον, διότι δ ἀπόστολος μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα κατορθώμαστά του, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, διέφερε καὶ τό· «ἐν νηστείαις πολλάκις»²⁹⁶.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 131

Αὔτὸς ποὺ δὲν τρώγει ἀπὸ τὴν αὐτὴν τράπεζαν τῶν ἀδελφῶν, ἀλλὰ ζητεῖ ἄλλην τροφήν, καλῶς ποιεῖ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Γενικῶς εἶναι παράβασις ἐντολῆς τὸ νὰ ζητῇ κάποιος τροφήν, διότι δ Κύριος εἶπε· «μὴ ζητεῖτε τί θὰ φάγετε καὶ τί θὰ πίετε, καὶ μὴ μετεωρίζεσθε», καὶ προσέθεσε κατηγορηματικώτερα·

295. Ματθ. 5, 6.

296. Β' Κορ. 11, 27.

γὰρ πάντα τὰ ἔθνη ἐπιζητεῖ». Τοῦ δὲ ἐπιτεταγμένου ἐστὶ πληροῦν ἐπιμελῶς τό· «Διεδίδοτο δὲ ἐκάστῳ, καθότι ἂν τις χρείαν εἰχεν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΛΒ'

‘Ο λέγων, δτι βλάπτει με τοῦτο, καὶ λυπούμενος, ἐὰν ἄλλο 5 μὴ δοθῇ αὐτῷ, τί ἐστιν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Φαίνεται δτι οὐκ ἐπληροφορήθη τὴν ἐλπίδα Λαζάρου, οὗτε ἐγνώρισε τὴν ἀγάπην τοῦ πεπιστευμένου τὴν πάντων καὶ αὐτοῦ ἐπιμέλειαν. Καθόλου δὲ οὗτε περὶ τοῦ βλάπτοντος ἢ ὠφελοῦντος ἑαυτῷ ἐπιτρέπειν τὴν δοκιμασίαν ἐκαστος ὀφεί-
10 λει· ἀλλὰ τῷ ἐπιτεταγμένῳ δοκιμάζειν τὸ ἐκάστω χρειῶδες, προηγουμένως τὸ ὅφελος τῆς ψυχῆς ἐπιζητοῦντι καὶ οὕτω δευτέρῳ λόγῳ τὰ πρὸς τὴν χρείαν τοῦ σώματος οἰκονομοῦντι πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΛΓ'

‘Ἐὰν δὲ καὶ γογγύσῃ διὰ βρῶμα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

15 Τὸ κρῆμα τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ γογγυσάντων ἔχει. Λέγει γὰρ δ ἀπόστολος· «Μηδὲ γογγύζετε, καθώς τινες αὐτῶν ἐγόγγυνσαν καὶ ἀπώλοντο ὑπὸ τοῦ ὀλοθρευτοῦ».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΛΔ'

‘Εάν τις δργισθεὶς παραιτῆται λαβεῖν τι τῶν πρὸς τὴν χρείαν.

297. Λουκ. 12, 29 - 30. 298. Πρ. 4, 35. 299. Λουκ. 16, 20 κ.εξ.

300. Δηλαδὴ τοῦ προεστῶτος ἢ τοῦ οἰκονόμου τῆς ἀδελφότητος.

«διότι ταῦτα πάντα τὰ ἔθνη ἐπιζητοῦν»²⁹⁷. 'Αλλ' εἶναι ἔργον τοῦ ἔχοντος τὴν ἐντολὴν νὰ ἐφαρμόζῃ ἐπιμελῶς τό· «διεδίδετο δὲ εἰς ἑκαστὸν ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης του»²⁹⁸.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 132

Τί θὰ γίνη, ὅταν κάποιος λέγῃ· μὲ βλάπτει τοῦτο, καὶ στενοχωρῆται, ἐὰν δὲν τοῦ δοθῇ ἄλλο φαγητόν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Φαίνεται ὅτι δὲν ἔβεβαιώθη διὰ τὴν ἐλπίδα τοῦ Λαζάρου²⁹⁹ οὔτε ἐγνώρισε τὴν ἀγάπην ἐκείνου³⁰⁰ εἰς τὸν δποῖον ἀνετέθη ἢ φροντὶς ὅλων καὶ αὐτοῦ. Γενικῶς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα δικθένας νὰ κρίνῃ μόνος του οὔτε τί τὸν βλάπτει οὔτε τί τὸν ὠφελεῖ· αὐτὸ πρέπει νὰ κρίνεται ἀπὸ τὸν διατεταγμένον νὰ ἀποφασίζῃ διὰ τὰς ἀνάγκας ἑκάστου, διότι αὐτὸς ἐπιζητεῖ πρῶτον τὸ ὅφελος τῆς ψυχῆς καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἀσχολεῖται μὲ τὰς ἀνάγκας τοῦ σώματος, σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 133

Τί θὰ γίνη, ἐὰν κάποιος γογγύσῃ διὰ τὴν τροφήν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τιμωρεῖται, ὅπως οἱ γογγύσαντες εἰς τὴν ἔρημον³⁰¹. Διότι λέγει ὁ ἀπόστολος· «μηδὲ γογγύζετε, καθὼς τινες ἦξ αὐτῶν ἐγόγγυσαν καὶ ἀπωλέσθησαν ὑπὸ τοῦ δλοθρευτοῦ»³⁰².

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 134

Τί θὰ γίνη, ἐὰν κάποιος δργισθῇ καὶ ἀρνῆται νὰ πάρῃ κάτι ποὺ ἔχει ἀνάγκην.

301. Ἀρ. 11, 1.

302. Α' Κορ. 10, 10.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο τοιοῦτος ἄξιός ἐστι, καν ζητῇ, μὴ λαβεῖν, ἔως ἐὰν δοκιμάσῃ ὁ προεστῶς δτι ἐθεραπεύθη τὸ πάθος, μᾶλλον δὲ τὰ πάθη.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΛΕ'

Εἰ χρὴ τὸν κάμνοντα αὐτὸν ἐπιζητῆσαι πλέον τι τῆς συνηθείας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

5 *Εἰ ἔνεκεν τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ μισθαποδοσίας τὸν κάματον ἀναδέχεται, οὐκ ἐντεῦθεν ἐπιζητεῖν ὀφείλει τὴν παραμυθίαν τοῦ κόπου, ἀλλὰ πρὸς τὴν τοῦ Κυρίου μισθαποδοσίαν ἑαντὸν καταρτίζειν, εἰδὼς δτι, ὡς τῆς ὑπὲρ τοῦ κόπου ἀμοιβῆς, οὗτῳ καὶ τῆς παρακλήσεως ὑπὲρ τῆς στενοχωρίας παρὰ τοῦ φιλαν-
10 θρώπου Θεοῦ καταξιωθήσεται. Ο μέντοι ἐπιτεταγμένος ποιεῖν τό· «Διεδίδοτο ἐκάστῳ, καθότι ἂν τις χρείαν είχεν», ἀναγκαίως ὀφείλει γνωρίζειν ἕκαστον τῶν κοπιώντων καὶ θεραπεύειν κατὰ τὸ προσῆκον.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΛΣ'

*Εἰ ἀναγκαῖον πάντας συνάγεσθαι τῇ ὥρᾳ τοῦ ἀρίστου,
15 καὶ τὸν ἀπολιμπανόμενον καὶ μετὰ τὸ ἀριστον ἐρχόμενον πᾶς παρέλθωμεν.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰ μὲν κατὰ ἀνάγκην τοῦ τόπου ἢ τοῦ ἔργου ἀπελείφθη,

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο ἄνθρωπος αὐτός, καὶ ἀν ἀκόμη ζητῇ, ἀξίζει νὰ μὴ πάρῃ,
ἔως ὅτου κρίνῃ δὲ προεστῶς ὅτι ἐθεραπεύθη τὸ πάθος του ἢ
μᾶλλον τὰ πάθη του.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 135

Πρέπει αὐτὸς ποὺ κουράζεται νὰ ζητήσῃ δὲ ἴδιος κάτι πε-
ρισσότερον τοῦ συνήθους;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν κουράζεται, διὰ νὰ ἀμειφθῇ ἀπὸ τὸν Θεόν, δφείλει
νὰ μὴ ζητῇ ἐδῶ τὴν ἀνάπτασιν ἀπὸ τὸν κόπον, ἀλλὰ νὰ ἔτοι-
μάζῃ τὸν ἑαυτόν του διὰ τὴν μισθαποδοσίαν τοῦ Κυρίου, γνω-
ρίζων ὅτι, ὅπως θὰ ἀξιωθῇ νὰ ἀμειφθῇ διὰ τὸν κόπον, ἔτσι θὰ
ἀξιωθῇ νὰ παρηγορηθῇ ἀπὸ τὸν φιλάνθρωπον Θεὸν διὰ τὴν
στενοχωρίαν του. Αὔτὸς λοιπὸν ποὺ τοῦ ἀνετέθη νὰ ἔκτελῃ
τό· «διεδίδετο εἰς ἔκαστον ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν του»³⁰³,
εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίζῃ ἔκαστον ἐκ τῶν κοπιώντων³⁰⁴ καὶ
νὰ μεριμνᾷ δι’ αὐτούς, ὅπως πρέπει.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 136

Εἶναι ἀνάγκη νὰ συγκεντρώνωνται ὅλοι τὴν ὥραν τοῦ
γεύματος³⁰⁵; Πῶς θὰ φερθῶμεν εἰς τὸν ἀπουσιάζοντα καὶ ἐρ-
χόμενον μετὰ τὸ γεῦμα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν μὲν ἀπουσίασεν ἐξ αἰτίας τοῦ τόπου ἢ ἐξ αἰτίας τοῦ

305. Ἐδίδετο μόνον ἓνα γεῦμα ἡμερησίως. Βλ. σχετικῶς Ὁρους κατὰ πλάτος 21.

ώς φυλάσσων τὸ παράγγελμα τοῦ εἰπόντος «Ἐκαστος, ἐν ὧ
ἐκλήθη, ἀδελφοί, ἐν τούτῳ μενέτω», δ τῆς κοινῆς εὐταξίας
. ἔφορος δοκιμάσας συγγνώσεται· εἰ δὲ δυνάμενος συμφθάσαι
οὐκ ἐσπούδασε γνωρίσας τὸ ἔγκλημα τῆς ἀμελείας, ἀσιτος
5 μεινάτω μέχρι τῆς τετυπωμένης ὥρας ἐν τῇ ἐπιούσῃ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΑΖ'

Εἰ καλόν ἐστι τὸ κρῖναι ἐπὶ τοσόνδε, εἰ τύχοι, χρόνον ἀ-
ποσχέσθαι τοῦδέ τινος τοῦ βρώματος ἢ τοῦ πόματος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν,
ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με», πᾶσα κρίσις ἵδιον θελή-
10 ματος ἐπισφαλής. «Οπερ εἰδὼς δ Λαβὶδ ἐλεγεν· «Ὦμοσα, καὶ
ἔστησα τοῦ φυλάξασθαι τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου», οὐ
τὰ ἐμὰ θελήματα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΑΗ'

Εἰ χρὴ ἐπιτρέπεσθαι ἐν ἀδελφότητί τινα πλέον τῶν ἄλλων
νηστεύειν ἢ ἀγρυπνεῖν, κατὰ τὸ ἴδιον θέλημα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

15 Τοῦ Κυρίου εἰπόντος ὅτι «Καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ,
οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψα-

306. Α' Κορ. 7, 24.

307. Βλ. Ἐπιστολὴν 199, 28. «Ἐκεῖνό γε μὴν γελοιόν μοι κατεφάνη,

ἔργου ποὺ ἔκτελεῖ, ἐπειδὴ τηρεῖ τὸ παράγγελμα τοῦ εἰπόντος· «ἔκαστος ἀς μένη, ἀδελφοί, εἰς τὴν θέσιν εἰς τὴν διποίαν ἐκλήθη»³⁰⁸, δὲ πόπτης τῆς κοινῆς εύταξίας θὰ ἐρευνήσῃ καὶ θὰ τὸν συγχωρήσῃ· ἐὰν δὲν ὅμως ἡμποροῦσε νὰ φθάσῃ ἐγκαίρως καὶ δὲν ἐφρόντισεν, δὲν καὶ ἐγνώριζε τὴν τιμωρίαν τῆς ἀμελείας, ἀς μείνη νηστικὸς μέχρι τῆς ὠρισμένης ὥρας κατὰ τὴν ἐπομένην ἡμέραν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 137

Ἐὰν εἶναι καλὸν νὰ ἀποφασίσῃ κάποιος νὰ ἀπόσχῃ δι’ ἔνα χρονικὸν διάστημα, ἐπὶ παραδείγματι, ἀπὸ κάποιο εἶδος φαγητοῦ ἢ ποτοῦ³⁰⁹.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐπειδὴ δὲ Κύριος εἶπεν· «ὅχι διὰ νὰ ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με»³⁰⁸, εἶναι ἐπισφαλῆς κάθε ἀπόφασις σύμφωνος πρὸς τὸ ἴδιον μας θέλημα. Τοῦτο γνωρίζων δὲ Δαβὶδ ἔλεγεν· «ῶμοσα καὶ ἐπέμεινα νὰ φυλάξω τὰς κρίσεις τῆς δικαιοσύνης σου»³⁰⁹, ὅχι τὰς ἴδιας μου ἐπιθυμίας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 138

Ἐὰν ἐπιτρέπεται νὰ νηστεύῃ κανεὶς ἢ νὰ ἀγρυπνῇ εἰς τὴν ἀδελφότητα περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους, σύμφωνα μὲ τὸ θέλημά του.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐπειδὴ δὲ Κύριος εἶπεν· «ἔχω καταβῆ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ὅχι διὰ νὰ ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψα-

τὸ εὔξασθαι τινα ὑείων ἀπέχεσθαι κρεῶν. "Ωστε καταξίωσον διδάσκειν αὐτοὺς τῶν ἀπαιδεύτων προσευχῶν καὶ ἐπαγγελιῶν ἀπέχεσθαι".

308. Ἡβ. 6, 38. 309. Ψαλ. 118, 106.

τός με Πατρός», πᾶν δπερ ἀν τις κατὰ τὸ ἴδιον θέλημα ποιῆ, τοῦτο τοῦ μὲν ποιοῦντός ἐστιν ἴδιον, τῆς δὲ θεοσεβείας ἀλλότριον· καὶ φόβος μήποτε ἀκούσῃ παρὰ τοῦ Θεοῦ περὶ οὗ δοκεῖ ποιεῖν· «Πρὸς σὲ ή ἀποστροφὴ αὐτοῦ, καὶ σὺ ἀρξεῖς αὐτοῦ».

5 Καὶ τὸ ἐν συγκρίσει δὲ τῶν ἄλλων τὸ πλέον θέλειν, καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς καλοῖς, φιλονικίας πάθος ἐστὶν ἀπὸ κενοδοξίας συμβαῖνον, δπερ ὁ ἀπόστολος ἀπηγορευμένον δεικνύς φησιν· «Οὐ γὰρ τολμῶμεν ἐγκρῖναι ή συγκρῖναι ἑαυτούς τισι τῶν ἑαυτοῖς συνιστανόντων». Διόπερ, ἀφεμένους τῶν ἴδιων θελη-

10 μάτων καὶ τοῦ θέλειν δοκεῖν ὑπὲρ τοὺς λοιποὺς ποιεῖν τι, πείθεσθαι τῷ ἀποστόλῳ χρὴ παραινοῦντι καὶ λέγοντι· «Ἐίτε ἐσθίετε εἴτε πίνετε εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε». Φιλονικία γὰρ καὶ κενοδοξία καὶ αὐταρέσκεια παντελῶς ἀλλότρια τῶν τὸν καλὸν ἀγῶνα νομίμως ἀγωνιζομένων. Διό φησι,

15 ποτὲ μέν· «Μὴ γενώμεθα κενόδοξοι», ποτὲ δέ· «Εἴ τις δοκεῖ φιλόνικος εἶναι, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν οὐδὲ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ», καὶ ἄλλοτε· «Οφείλομεν ἡμεῖς μὴ ἑαυτοῖς ἀρέσκειν», οἷς ἐπιφέρει ἐντρεπτικώτερον· «Καὶ γὰρ διχριστὸς οὐχ ἑαυτῷ ἤρεσεν». Εἰ δέ τις οἰεται χρῆσειν τοῦ πλείονος εἴτε ἐν νηστείᾳ εἴτε ἐν ἀγρυπνίᾳ εἴτε ἐν ὥδηποτε ἄλλῳ, ἀποκαλυπτέτω τοῖς τὴν χοινὴν ἐπιμέλειαν πεπιστευμένοις τὴν ὑπόθεσιν αὐτήν, δι' ἣν νομίζει τοῦ πλείονος χρῆσειν, καὶ τὸ παρ' αὐτῶν δοκιμασθὲν παραφυλαττέτω. Πολλάκις γὰρ ἐτέρῳ μᾶλλον τρόπῳ τὸ ἵκανὸν τῇ χρείᾳ γενέσθαι δεήσει.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΛΘ'

25 Τῆς νηστείας ἐπιτεινομένης, ἀτονώτεροι γινόμεθα εἰς

310. Ἰω. 6, 38. 311. Γέν. 3, 16. 312. Β' Κορ. 10, 12.

313. Α' Κορ. 10, 31. 314. Γαλ. 5, 26. 315. Α' Κορ. 11, 16.

τός με Πατρός»³¹⁰, ὅ, τι κάμνει κανεὶς κατὰ τὸ θέλημά του, τοῦτο εἶναι ἴδιον αὐτοῦ ποὺ τὸ κάμνει, ἀλλ' εἶναι ξένον πρὸς τὴν θεοσέβειαν. Καὶ ὑπάρχει φόβος μήπως ἀκούσῃ ἀπὸ τὸν Θεόν, δι' αὐτὸῦ ποὺ φαίνεται ὅτι κάμνει, τό· «πρὸς σὲ ἡ ἀποστροφὴ αὐτοῦ, καὶ σὺ θὰ ἀρξῆς αὐτοῦ»³¹¹. Καὶ τὸ νὰ θέλῃς δὲ τὸ περισσότερον ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ἄλλους, ἀκόμη καὶ εἰς αὐτὰ τὰ καλὰ πράγματα, εἶναι πάθος φιλονικίας, ποὺ προέρχεται ἀπὸ κενοδοξίαν· αὐτὸ δὲ ὁ ἀπόστολος φανερώνει ὅτι εἶναι ἀπηγορευμένον, ὅταν λέγῃ· «δὲν τολμῶμεν νὰ συναριθμήσωμεν ἡ νὰ συγκρίνωμεν ἐαυτοὺς πρὸς τινας ἐκ τῶν συνιστώντων ἐαυτούς»³¹². Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ ἀφήσωμεν τὰ ἴδια μας θελήματα καὶ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ φαινώμεθα ὅτι κάμνομεν κάτι περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους, πρέπει νὰ ὑπακούσωμεν εἰς τὸν ἀπόστολον, ποὺ παραίνει καὶ λέγει· «εἴτε ἔσθίετε εἴτε πίνετε εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε»³¹³. διότι ἡ φιλονικία, ἡ κενοδοξία καὶ ἡ αὐταρέσκεια εἶναι παντελῶς ξένα πρὸς τοὺς ἀγωνιζομένους νομίμως τὸν καλὸν ἀγῶνα. Διὰ τοῦτο λέγει ἄλλοτε μέν· «Ἄς μὴ γενώμεθα κενόδοξοι»³¹⁴, ἄλλοτε δέ· «Ἐάν τις φαίνεται ὅτι εἶναι φιλόνικος, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν δὲν ἔχομεν, οὔδὲ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ»³¹⁵, καὶ ἄλλοτε· «ὅφείλομεν ἡμεῖς νὰ μὴ ἀρέσκωμεν εἰς ἐαυτούς», εἰς τὸ δποῖον προσθέτει προτρεπτικώτερα· «καθότι δ ἔχει ἀνάγκην μεγαλυτέρας νηστείας ἢ ἀγρυπνίας ἢ οἰουδήποτε ἄλλου, ἄς ἀποκαλύψῃ εἰς τοὺς λόγους διὰ τοὺς δποίους νομίζει δότι χρειάζεται τὸ περισσότερον καὶ ἄς φυλάττῃ τὴν ἀπόφασίν των. Διότι πολλάκις θὰ χρειασθῇ νὰ ἰκανοποιήσῃ τὰς ἀνάγκας του μᾶλλον μὲ κάποιον ἄλλον τρόπον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 139

“Οταν ἐπιτείνεται ἡ νηστεία, γινόμεθα ἀσθενέστεροι διὰ

τὸ ἔργον. Τί οὖν χρὴ μᾶλλον ἐμποδίζειν τῷ ἔργῳ διὰ τὴν νηστείαν ή παρορῶν ἐκείνην διὰ τὸ ἔργον;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Καὶ τὴν νηστείαν καὶ τὸ φαγεῖν μετὰ λόγου τοῦ οἰκείου τῆς θεοσεβείας παραλαμβάνεσθαι χρή, ἵνα, δταν μὲν ἐντολὴν 5 Θεοῦ διὰ νηστείας κατορθωθῆναι δέοι, νηστεύσωμεν, δταν δὲ πάλιν ή ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ βρῶσιν ἐπιζητοῖ ἐνδυναμοῦσαν τὸ σῶμα, φάγωμεν, οὐχ ὡς γαστρίμαργοι, ἀλλ’ ὡς ἔργάται Θεοῦ. Φυλάσσειν γὰρ χρὴ τὸ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου εἰρημένον· «Εἴτε ἐσθίετε εἴτε πίνετε εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποι-
10 εῖτε».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΜ'

Ἐάν τις μὴ ἐγκρατεύηται περὶ τὰ βλαβερὰ τῶν βρωμάτων, μεταλαμβάνων δὲ ἀφειδῶς κακώσει περιπέσῃ, εἰ χρὴ αὐτοῦ ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἡ μὲν ἀκρασία πρόδηλον ἔχει τὴν κακίαν καὶ τούτον 15 τοῦ πάθους προηγούμενως φροντίζειν ἀναγκαῖον, δπως θεραπευθῆ. Βουληθεὶς γὰρ δεῖξαι ὁ φιλάνθρωπος Θεός, ἡλίκον κακόν ἔστι τὸ μὴ ἐγκρατεύεσθαι, ἀφῆκε πολλάκις τὴν ψυχὴν καὶ ἐπὶ τῶν τὸ σῶμα βλαπτόντων κεχρῆσθαι τῷ πάθει τῆς ἀκρασίας, ἐὰν ἅρα δυνηθῇ διὰ τῆς κακώσεως τῆς σωματικῆς, ἥν ἐκ τῆς 20 ἀκρασίας ὑπομένει, εἰς αἰσθησιν ἐλθεῖν τῆς ἴδιας βλάβης καὶ δδηγηθῆναι πρὸς τὴν ἐν πᾶσιν ἐγκράτειαν. Τὴν δὲ ἐπιμέλειαν τοῦ σώματος ἐπὶ τῶν ἐξ ἀκρασίας βλαπτομένων ποιεῖσθαι μὲν

τὴν ἔργασίαν μας. Τί πρέπει λοιπὸν νὰ προτιμήσωμεν· νὰ καθυστεροῦμεν τὴν ἔργασίαν μας ἐξ αἰτίας τῆς νηστείας ή νὰ παραμελοῦμεν τὴν νηστείαν ἐξ αἰτίας τῆς ἔργασίας μας;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πρέπει νὰ νηστεύωμεν καὶ νὰ τρώγωμεν, ὅπως ἀπαιτεῖται ἀπὸ τὴν θεοσέβειαν· ὡστε, ὅταν μὲν χρειάζεται νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς νηστείας, νὰ νηστεύσωμεν· ὅταν δὲ πάλιν ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ ζητῇ τροφὴν τονωτικὴν διὰ τὸ σῶμα, νὰ φάγωμεν ὅχι ὡς γαστρίμαργοι, ἀλλ’ ὡς ἔργαται τοῦ Θεοῦ. Διότι πρέπει νὰ τηροῦμεν τὸν λόγον τοῦ ἀποστόλου· «εἴτε ἐσθίετε εἴτε πίνετε εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε»³¹⁷.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 140

Πρέπει νὰ φροντίζωμεν δι’ ἑκεīνον ποὺ θὰ περιπέσῃ εἰς κάκωσιν, ἐπειδὴ δὲν ἀπέχει ἀπὸ τὰς βλαβερὰς τροφάς, ἀλλὰ τρώγει ἀμέτρως;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ἡ ἀκράτεια ἔχει προφανῆ τὴν κακίαν· καὶ πρέπει νὰ φροντίζωμεν ἴδιαιτέρως διὰ τὴν θεραπείαν αὐτοῦ τοῦ πάθους. Διότι δὲ φιλάνθρωπος Θεός, ἐπιθυμῶν νὰ δείξῃ πόσον μεγάλον κακὸν είναι ἡ ἀκράτεια, ἀφησε πολλάκις τὴν ψυχὴν νὰ πέσῃ εἰς αὐτὸν τὸ πάθος, διὸν ἀφορᾶ εἰς τὰ πράγματα ποὺ βλαπτούν τὸ σῶμα, μὲ τὴν ἐλπίδα δὲν θὰ ἡμπορέσῃ νὰ δυντιληφθῇ τὴν βλάβην του διὰ τῆς σωματικῆς κακώσεως, τὴν δόποίαν ὑπομένει ἐξ αἰτίας τῆς ἀκρατείας, καὶ νὰ δδηγηθῇ εἰς τὴν πλήρη ἐγκράτειαν. Τὸ νὰ φροντίζωμεν ὅμως διὰ τὸ σῶμα τῶν βλαπτομένων ἐξ αἰτίας τῆς ἀκρατείας είναι εὔλογον καὶ χαρακτηριστι-

τάχα εύλογον καὶ χρηστότητι πρέπον, οὐκ ἀδοκιμάστως δέ, ἀλλὰ πεφροντικότας, μήπως ἐν τῇ τοῦ σώματος θεραπείᾳ τὴν ψυχὴν ἀθεράπευτον καταλίπωμεν. "Ωστε, ἐὰν μὲν ἐπίδη τις τὸν τοιοῦτον ἐκ τῆς τοῦ σώματος θεραπείας παιδευόμενον εὐ-
5 γνωμόνως καὶ τῆς ψυχῆς ἐν τοῖς ιδίοις πάθεσιν ἐπιμελεῖσθαι,
προσάγειν αὐτῷ τὴν σωματικὴν ἐπιμέλειαν ἐὰν δέ, τὴν τοῦ
σώματος θεραπείαν δεχόμενος, ἐλέγχηται τῆς ψυχῆς καταφρο-
νῶν, βέλτιόν ἔστι τὸν τοιοῦτον ἐναφεθῆναι ταῖς ὁδύναις, δις ἐκ
τῆς ιδίας ἀκρασίας ὑφίσταται, ἐὰν ἀρα δυνηθῇ τῷ χρόνῳ εἰς
10 συναίσθησιν ἐλθὼν ἕαντοῦ καὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως φροντίδα
ἀναλαβεῖν τῆς κατὰ ψυχὴν ὑγείας. «Κρινόμενοι γὰρ ὑπὸ Κυ-
ρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ PMA'

Εἴ δεῖ ξένους ἐνευρίσκεσθαι τοῖς ἐργαστηρίοις ἢ καὶ τῶν
ἐνταῦθά τινας καταλιπόντας τὸν ιδιον τόπον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

15 *Παρεκτὸς τοῦ πεπιστευμένου τὴν ἐπίσκεψιν τῶν ἐργαζο-
μένων ἢ τὴν οἰκονομίαν τῶν ἔργων, δις ἀν εὑρεθῆ τοῦτο ποιῶν,
ώς διαλύων τὴν εὐταξίαν τῆς τῶν μελῶν ὄρμονίας, κωλυέσθω
καὶ τῆς συγκεχωρημένης προόδου· καθεξόμενος δὲ ἐν τόπῳ
ἐνὶ τῷ δοκιμασθέντι πρὸς παιδείαν ἐπιτηδείῳ, ἀμετεωρίστως
20 καὶ ἐπιπονώτερον τῆς συνηθείας ἀποδιδότω τὸ ἔργον, ἔως ἂν
μάθῃ φυλάσσειν τὸ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου εἰρημένον· «Ἐκαστος,
ἐν ὧ ἐκλήθη, ἐν τούτῳ μενέτω».*

κὸν καλωτύνης· ἀλλὰ τοῦτο πρέπει νὰ γίνη κατόπιν ἔξετάσεως καὶ μὲ τὴν φροντίδα μήπως, θεραπεύοντες τὸ σῶμα, ἀφήσωμεν ἀθεράπευτον τὴν ψυχὴν. "Ωστε, ἐὰν ἴδῃ κανεὶς ἔνα τοιοῦτον ἄνθρωπον νὰ διδάσκεται καλοπρασίρετα ἀπὸ τὴν θεραπείαν τοῦ σώματος καὶ νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν πτηριπεπλεγμένην μέσα εἰς τὰ πάθη της ψυχῆν του, τότε ἀς τοῦ προσφέρωμεν τὴν σωματικὴν περιποίησιν· ἐὰν δμως, ἐνῷ δέχεται τὴν θεραπείαν τοῦ σώματος, ἀποδεικνύεται ὅτι περιφρονεῖ τὴν ψυχῆν του, εἶναι καλύτερον νὰ τὸν ἀφήσωμεν εἰς τοὺς πόνους του, ποὺ ὑφίσταται ἐξ αἰτίας τῆς ἀκρατείας του, μήπως καὶ ἡμπορέσῃ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου νὰ λάβῃ συναίσθησιν τῆς καταστάσεως του καὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως καὶ ἐνδιαφερθῇ διὰ τὴν ὑγείαν τῆς ψυχῆς του· διότι «κρινόμενοι ὑπὸ τοῦ Κυρίου παιδεύομεθα, διὰ νὰ μὴ κατακριθῶμεν μετὰ τοῦ κόσμου»³¹⁸.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 141

Εἶναι δρθὸν νὰ εύρισκωνται ξένοι εἰς τὰ ἔργαστήρια ἥ καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἴδιούς μας, ἔχοντες ἐγκαταλείψει τὴν θέσιν των³¹⁹;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

"Οποιος εύρεθῇ νὰ κάμνῃ τοῦτο, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἐμπεπιστευμένον τὴν ἐπίβλεψιν τῶν ἔργαζομένων καὶ τὴν οἰκονομίαν τῶν ἔργων, νὰ τοῦ ἀπαγορεύεται καὶ ἥ ἐπιτρεπομένη ἔξοδος, διότι διαλύει τὴν εύταξίαν τῆς ἀρμονίας τῶν μελῶν τῆς ἀδελφότητος· ἀς κάθεται δὲ εἰς ἔνα τόπον ποὺ ἐκρίθη κατάλληλος διὰ τιμωρίαν καὶ ἀς ἔργάζεται χωρὶς περισπασμούς καὶ μὲ μεγαλύτερον κόπον ἀπὸ τὸν συνήθη, ἔως ὅτου μάθῃ νὰ τηρῇ τὸν λόγον τοῦ ἀποστόλου· «ἔκαστος ἀς μένη εἰς τὴν θέσιν εἰς τὴν δόποίαν ἐκλήθη»³²⁰.

319. Πρβλ. Ἐπιστολὴν 22, 2· «ὅτι οὐ δεῖ ἀφ' ἑτέρου εἰς ἑτερον ἔργον μεταβαίνειν . . .»

320. Α' Κορ. 7, 24.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ PMB'

Εἰ χρὴ τοὺς τεχνίτας δέχεσθαι παρά τινος ἔργον ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπιτεταγμένου τὴν φροντίδα τούτων.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τῷ κρίματι τοῦ κλέπτου ἢ τοῦ συντρέχοντος τῷ κλέπτῃ ὑποκείσθω ἐκάτερος, δ τε διδοὺς καὶ ὁ δεχόμενος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ PMΓ'

5 *Πῶς δφείλουσιν ἐπιμελεῖσθαι οἱ ἔργαζόμενοι τῶν πεπι-
στευμένων αὐτοῖς σκευῶν.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πρῶτον μὲν ὡς Θεῷ ἐπονομασθέντων καὶ ἀνατεθέντων ἐπειτα ὡς ἄνευ αὐτῶν μὴ δυνάμενοι τὴν δφειλομένην ἀοκνον σπουδὴν ἐπιδείξασθαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ PMΔ'

10 *'Εὰν δέ τις ἔξ ἀμελείας ἀπολέσῃ τι, ἢ ἐκ καταφρονήσεως παραχρήσηται.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*'Ο μὲν παραχρησάμενος ὡς ιερόσυλος, ὁ δὲ ἀπολέσας ὡς αἴτιος ιεροσυλίας κρινέσθω, πάντων τῷ Κυρίῳ ἐπονομα-
σθέντων καὶ τῷ Θεῷ ἀνακειμένων.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ PMΕ'

15 *'Εὰν δὲ ἀφ' ἕαντοῦ χρήσῃ τινὶ ἢ λάβῃ.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 142

Ἐὰν ἐπιτρέπεται οἱ τεχνῖται νὰ δέχωνται ἀπὸ κάποιον ἔργασίαν, χωρὶς τὴν ἔγκρισιν τοῦ ἔχοντος τὴν φροντίδα αὐτῶν τῶν πραγμάτων.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Καὶ αὐτὸς ποὺ δίδει καὶ αὐτὸς ποὺ δέχεται τὴν ἔργασίαν ἃς ὑπόκηνται εἰς τὴν τιμωρίαν τοῦ κλέπτου ἢ τοῦ συνεργάτου τοῦ κλέπτου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 143

Πῶς ὀφείλουν οἱ ἔργαζόμενοι νὰ μεριμνοῦν διὰ τὰ ἔργαλεῖα ποὺ τούς ἔχει ἐμπιστευθῆ ἢ ἀδελφότης.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πρῶτον μὲν ὡς ἀφιερωμένα καὶ προσφερθέντα εἰς τὸν Θεόν, ἔπειτα δὲ ὡσὰν νὰ μὴ ἡμποροῦν χωρὶς αὐτὰ νὰ δείξουν τὸν ὀφειλόμενον ἀοκνον ζῆλον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 144

Ἐὰν ὅμως κάποιος χάσῃ κάτι ἀπὸ ἀμέλειαν, ἢ κάμη κακὴν χρῆσιν αὐτοῦ ἀπὸ περιφρόνησιν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Αὐτὸς ποὺ τὸ ἔχρησιμοποίησε κακῶς πρέπει νὰ θεωρηθῆ ἱερόσυλος, αὐτὸς δὲ ποὺ τὸ ἔχασε νὰ θεωρηθῇ αἴτιος ἱεροσύλιας, διότι ὅλα εἰναι ἀφιερώματα καὶ προσφοραὶ εἰς τὸν Κύριον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 145

Τί θὰ συμβῇ, ἐὰν κάποιος δώσῃ πρὸς χρῆσιν ἢ πάρη κάτι ὑπὸ τὴν ἴδικήν του εὔθυνην.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ως θρασὺς καὶ αὐθάδης κρινέσθω. Ταῦτα γὰρ τοῦ ἐπιτεταγμένου τὴν φροντίδα καὶ οἰκονομοῦντός ἐστιν ἵδια.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ PMC'

‘Εὰν δὲ καὶ συνεχούσης χρείας ὁ προεστὼς ἐπιζητήσῃ παρ’ αὐτοῦ σκεῦος, καὶ ἀντείπῃ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

5 ‘Ο ἔαντὸν καὶ τὰ ἔαυτοῦ μέλη ἀποδεδωκώς τῇ ἄλλων χρείᾳ ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ πᾶς περὶ τῶν σκευῶν ἀντειπεῖν δυνήσεται τῷ προεστῷ, φασκαὶ τῶν σκευῶν ἡ φροντὶς ἀνῆκεν;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ PMZ'

‘Ο περὶ τὸ ἔργον τοῦ κελλαρίου ἢ τοῦ μαγειρείου ἢ περὶ τι ἄλλο τοιοῦτον ἀσχολούμενος, ἐὰν μὴ φθάσῃ παρεῖναι τῷ κανόνι τῆς 10 ψαλμῳδίας καὶ τῆς προσευχῆς, εἰ μηδὲν ζημιοῦται τὴν ψυχήν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Ἐκαστος ἐν τῷ ἔαυτοῦ ἔργῳ φυλάσσει τὸν ἴδιον κανόνα, ὃς μέλος ἐν σώματι, καὶ ζημιοῦται μὲν αὐτὸς ἀμελήσας τοῦ ἐπιτεταγμένου καὶ τῷ κοινῷ δὲ ἐπιβουλεύων κινδυνεύει περιστέρως. “Ωστε κατὰ μὲν διάνοιαν πληρούτω τὸ γεγραμμένον, 15 ὅτι «Ἄδοντες καὶ ψάλλοντες ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν τῷ Κυρίῳ», εἰ δὲ καὶ σωματικῶς μὴ φθάνει συνδραμεῖν τοῖς λοιποῖς, μηδὲν

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Νὰ κριθῇ ὡς θρασὺς καὶ αὐθάδης· διότι αὗτὰ ἀνήκουν εἰς αὐτὸν ποὺ ἀνέλαβε τὴν φροντίδα καὶ τὴν διαχείρισήν των.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 146

’Αλλ’ ἐὰν ὁ προεστώς ἔχῃ μεγάλην ἀνάγκην καὶ ζητήσῃ ἀπὸ αὐτὸν κάποιο ἐργαλεῖον, καὶ ἀρνηθῇ νὰ τοῦ τὸ δώσῃ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Αὔτὸς ποὺ ἀφιέρωσε τὸν ἑαυτόν του καὶ τὰ μέλη τοῦ σώματός του εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἄλλων ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ πᾶς θὰ ἡμπορέσῃ νὰ φέρῃ ἀντίρρησιν διὰ τὰ ἐργαλεῖα εἰς τὸν προεστῶτα, εἰς τὸν δποῖον ἀνήκει καὶ τῶν ἐργαλείων ἡ φροντίς;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 147

’Εὰν κάποιος ἐργάζεται εἰς τὸ κελλάριον³²¹ ἢ εἰς τὸ μαγειρεῖον ἢ κάπου ἀλλοῦ καὶ δὲν προλάβῃ νὰ προσέλθῃ ἐγκαίρως εἰς τὴν ψαλμῳδίαν καὶ τὴν προσευχήν, δὲν ζημιοῦται καθόλου εἰς τὴν ψυχήν του;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Κάθε ἀδελφὸς εἰς τὸ ἔργον του ἀκολουθεῖ τὸν ἴδιαίτερον τρόπον ἐργασίας, ὅπως ἔνα μέλος εἰς τὸ σῶμα· καὶ ἐὰν ἀμελήσῃ διὰ τὸ ἔργον ποὺ τοῦ ἀνετέθη, ζημιοῦται ὁ ἴδιος, ἐὰν δὲ σκέπτεται κακὸν κατὰ τῆς κοινότητος, κινδυνεύει περισσότερον. “Ωστε μὲ τὴν σκέψιν του ὃς ἐφαρμόζῃ τὸ τῆς Γραφῆς· «Ἄδοντες καὶ ψάλλοντες ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν εἰς τὸν Κύριον»³²². ἐὰν δὲ δὲν προλαμβάνῃ νὰ ἔλθῃ καὶ σωματικῶς μαζὶ

322. Ἐφ. 5, 19.

διακρινέσθω, ποιῶν τὸ εἰρημένον «Ἔκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη,
ἐν τούτῳ μενέτω». Χρὴ δὲ ἀσφαλίζεσθαι, μήπως, δυνάμενός
τις πληρῶσαι τὸ ἐπιτεταγμένον εὐκαίρως εἰς τύπον καὶ ἄλλων,
προφασίσηται τὴν τοῦ ἔργου ἀσχολίαν εἰς πρόσκομμα τῶν λοι-
5 πῶν καὶ ἐμπέσῃ εἰς τὸ τῶν ἀμελούντων κρῆμα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΜΗ'

*Ποῖον μέτρον ἔξουσίας ἔχει ἐν τῇ οἰκονομίᾳ δ πιστευθεὶς
τὴν φροντίδα τοῦ κελλαρίου.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πρὸς μὲν τὸν πιστεύσαντα τὴν τούτον μετὰ δοκιμασίας
διατύπωσιν μεμνημένος αὐτοῦ τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Οὐ δύνα-
10 μαι ἐγὼ ποιεῖν ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐδέν», πρὸς δὲ τοὺς φροντιζομέ-
νους τὴν ἐκάστον χρείαν. Γέγραπται γάρ· «Διεδίδοτο ἐκάστῳ,
καθότι ἀν τις χρείαν εἰχεν». Ο δὲ αὐτὸς λόγος ἔστω πρὸς πάν-
τας τοὺς ἐγχειριζομένους τὰς τοιαύτας φροντίδας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΜΘ'

*Τί τὸ κρῆμα τοῦ οἰκονομοῦντος, ἐάν τι κατὰ προσωπο-
15 ληψίαν ἢ φιλονικίαν ποιήσῃ.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*Τοῦ ἀποστόλου ποτὲ μὲν παραγγέλλοντος μηδὲν ποιεῖν
κατὰ πρόσκλισιν, ποτὲ δὲ ἀποφηναμένου ὅτι «Ἐǐ τις δοκεῖ φι-*

μὲ τοὺς ἄλλους, ἃς μὴ στενοχωρῆται, ἐφ' ὅσον ἔκτελεῖ τὸν λόγον τῆς Γραφῆς· «ἔκαστος ἃς μένη εἰς τὴν θέσιν εἰς τὴν δποίαν ἐκλήθη»³²³. Πρέπει ὅμως νὰ ἔχωμεν τὸν νοῦν μας μήπως, ἐνῷ ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ ἔκτελέσῃ ἑγκαίρως τὴν ἐργασίαν ποὺ τοῦ ἀνετέθη, ώστε νὰ γίνη παράδειγμα καὶ διὰ τοὺς ἄλλους, προφασισθῇ τὴν ἐργασίαν του πρὸς σκανδαλισμὸν τῶν ἄλλων καὶ λάβῃ τὴν κατάκρισιν τῶν ἀμελούντων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 148

Πόσον μεγάλην ἔξουσίαν ἔχει εἰς τὴν διαχείρισιν ὁ ἐμπεπιστευμένος τὴν φροντίδα τοῦ κελλαρίου.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ως πρὸς τὸν ἐμπιστευθέντα εἰς αὐτόν, κατόπιν δοκιμασίας, τὴν εύθύνην αὐτῆς τῆς ἐργασίας ἃς ἐνθυμῆται τὸν ἴδιον τὸν Κύριον, ποὺ εἶπε· «δὲν δύναμαι ἔγὼ νὰ πράττω ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐδέν»³²⁴, ώς πρὸς αὐτοὺς δὲ ποὺ δέχονται τὴν φροντίδα του ἃς ἐνθυμῆται τὴν ἀνάγκην ἐκάστου. Διότι ἡ Γραφὴ λέγει· «διεδίδετο εἰς ἔκαστον ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν του»³²⁵. Ἡ αὐτὴ ἀρχὴ ἃς ἰσχύῃ δι’ δλους ποὺ ἀναλαμβάνουν φροντίδας αὐτοῦ τοῦ εἴδους.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 149

Πῶς κρίνεται ὁ διαχειριστής, ἐὰν κάμη κάτι μὲ εὔνοιαν ἥ φιλονικίαν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐπειδὴ ὁ ἀπόστολος ἄλλοτε μὲν παραγγέλλει νὰ μὴ πράττωμεν τίποτε μεροληπτοῦντες³²⁶, ἄλλοτε δὲ δηλοῖ· «έάν

325. Πρ. 4, 35.

326. Α' Τιμ. 5, 21.

λόγικος είναι, ήμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν, οὐδὲ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ», ἀλλότριος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ὁ τοιοῦτος γνωριζέσθω, ἐώς ἂν διορθώθῃ. Δεῖ μέντοι γε μετὰ πολλῆς περισκέψεως δοκιμάζεσθαι πρὸς τί ἔκαστος ἐπιτηδείως 5 ἔχει, καὶ οὕτως ἐγχειρίζεσθαι διποιὴν ἔργον, ἵνα μήτε οἱ ἐγχειρίζοντες τὸ μὴ ἀρμόζον τινὶ καταχριθῶσιν ὡς κακοὶ οἰκονόμοι τῶν τε ψυχῶν καὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου μήτε οἱ ἐγχειρίζομενοι πρόφασιν ἀμαρτίας ἐντεῦθεν εὑρίσκειν δόξωσιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ PN'

Ἐὰν δὲ ἀμελήσας μὴ δῷ τῷ ἀδελφῷ τὰ πρὸς τὴν χρείαν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

10 Τοῦτο τὸ κρῖμα φανερὸν ἐκ τῶν τοῦ Κυρίου δημάτων, εἰπόντος· «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ήτοι μασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. Ἐπείνασα γάρ, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα» καὶ τὰ ἔξῆς· καὶ διτι «Ἐπικατάρατος πᾶς ὁ ποιῶν τὰ ἔργα Κυ-
15 ρίου ἀμελῶς».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ PNA'

Εἰ ἔξεστι τῷ ὑπηρετοῦντι μετὰ φωνῆς μείζονος λαλεῖν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τῆς φωνῆς τὸ μέτρον ὁρίζει ἡ χρεία τῶν ἀκονόντων. Οὐκοῦν ἔὰν μὲν ἐλάττων ἥ, ὡς νωθροτέρα ἐγγύς ἐστι ψιθυρι-

τις φαίνεται ὅτι είναι φιλόνικος, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν δὲν ἔχομεν, οὐδὲ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ»³²⁷, ἀς θεωρηθῆ ὁ τοιοῦτος ξένος πρὸς τὴν Ἑκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἔως ὃν διορθωθῆ. Πρέπει πάντως πρῶτα νὰ ἀποφασίζεται μὲ πολλὴν περίσκεψιν τὶ είναι ίκανὸς νὰ κάμῃ ὁ καθένας, καὶ ὑστερα νὰ τοῦ ἀνατίθεται ὅποιοδήποτε ἔργον· ὥστε οὗτε οἱ ἀναθέτοντες ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἀρμόζει εἰς κάποιον νὰ κατακριθοῦν ὡς κακοὶ οἰκονόμοι τῶν ψυχῶν καὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου, οὕτε ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὅποιους ἀνατίθεται κάτι νὰ φανοῦν ὅτι εὑρίσκουν ἔξ αἰτίας αὐτοῦ πρόφασιν ἀμαρτίας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 150

Πῶς θὰ κριθῇ κάποιος, ἐὰν ἔξ ἀμελείας δὲν δώσῃ εἰς τὸν ἀδελφὸν τὰ ἀπαραίτητα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ἡ κρίσις αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου φαίνεται ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου, ποὺ εἶπε· «πτορεύεσθε ἀπ’ ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον διὰ τὸν διάβολον καὶ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ. Διότι ἐπείνασσα, καὶ δὲν ἐδώσαστε εἰς ἐμὲ νὰ φάγω· ἐδίψησα» καὶ τὰ λοιπά³²⁸. Τὸ αὐτὸν διδάσκει καὶ τό· «ἐπικατάραστος είναι πᾶς ὁ ποιῶν τὰ ἔργα Κυρίου ἀμελῶς»³²⁹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 151

Ἐὰν ἐπιτρέπεται ὁ ὑπηρετῶν νὰ δμιλῇ μὲ δυνατήν φωνὴν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸ ὑψος τῆς φωνῆς δρίζεται ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τῶν ἀκουόντων. Ἐὰν λοιπὸν είναι χαμηλοτέρα τοῦ δέοντος ὡς νω-

329. Ἱερ. 31, 10.

σμοῦ καὶ καταγνώσεως ἀξία· ἐὰν δὲ ὑπὲρ τὴν χρείαν, δινα-
μένου τοῦ ἀκούοντος καὶ ἡρέμα λαλοῦντος ἀκοῦσαι, κρανγὴ
γίνεται ἡ κατεγνωσμένη, ἔκτὸς εἰ μή πον τὸ νωθρὸν τοῦ ἀκούον-
τος εἰς ἀνάγκην ἡμᾶς ἀγάγοι τῇ κρανγῇ χρήσασθαι καὶ ὥσπερ
5 ἐξ ὑπονού τοῦτον διεγεῖραι. Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Κύριος ποιήσας
ἴστορεῖται, ὡς φησιν ὁ εὐαγγελιστής· «'Ιησοῦς δὲ ἔκραξε καὶ
εἶπεν· 'Ο πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ πιστεύει εἰς ἐμέ, ἀλλ' εἰς τὸν
πέμψαντά με».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ PNB'

'Εάν τις, τὴν ἐξ ἐφημερίας ὑπηρεσίαν ἐν τῷ μαγειρείῳ
10 πληρῶν, ὑπὲρ δύναμιν κάμῃ, ὡς ἐμποδίζεσθαι αὐτὸν ἐπὶ¹
ἡμέρας εἰς τὸ κατὰ συνήθειαν ἔργον, εἰ δεῖ αὐτῷ ἐπιτάσσειν τὴν
τοιαύτην ὑπηρεσίαν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰρηται δτι δεῖ τὸν ἐγκεχειρισμένον τὴν οἰκονομίαν τῶν
ἔργων ἐστοχασμένως τῆς τε ἐπιτηδειότητος καὶ τῆς δυνάμεως
15 τοῦ ἐργαζομένου τυποῦν τὰ ἐπιτάγματα, μὴ ἀκούσῃ· «'Ο πλάσ-
σων κόπον ἐπὶ πρόσταγμα». Οὐ τὸν μέντοι γε ἐπιτεταγμένον
χρὴ ἀντιλέγειν· ἡ γὰρ ὑπακοὴ μέχρι θανάτου ἔχει τὸν δρον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ PNI'

'Η τὰ ἔργα πιστευθεῖσα πῶς δφείλει αὐτὰ ἔχειν, πῶς προσ-
έχειν ταῖς ἐργαζομέναις.

330. Φαίνεται δτι ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀναγκαίαν συνομιλίαν τοῦ διανο-
μέως τοῦ φαγητοῦ, ἡ δποία πρέπει νὰ γίνεται εἰς τόνον χαμηλόν καὶ στα-

θροτέρα πλησιάζει πρὸς τὸν ψυθιρισμὸν καὶ εἶναι ἀξία κατακρίσεως³³⁰. ἐὰν δὲ ὑψώνεται περισσότερον τοῦ δέοντος, ἐνῷ ἡμπορεῖ δὲ ἀκούων νὰ ἀκούσῃ, καὶ ὅταν κανεὶς ὅμιλῇ ἡρεμα, ἐκεῖνο ποὺ καταδιάζεται εἶναι ἡ κραυγὴ ἔκτὸς ἐὰν ἡ νωθρότης τοῦ ἀκούοντος μᾶς ἀναγκάσῃ νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὴν κραυγὴν καὶ νὰ τὸν ἔξυπνήσωμεν, ὥστα νὰ ἔκοιμαστο. Διότι αὐτὸ ἀναφέρεται ὅτι ἔκαμε καὶ δὲ Κύριος, ὅπως διηγεῖται δὲ εὐαγγελιστής: «δὲ Ἰησοῦς δὲ ἔκραξε καὶ εἶπεν· Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ δὲν πιστεύει εἰς ἐμέ, ἀλλὰ εἰς τὸν πέμψαντά με»³³¹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 152

Ἐὰν κάποιος ἐκπληρώσῃ τὴν ὑπηρεσίαν του εἰς τὸ μαγειρεῖον μὲ τὴν σειράν του, ἀλλὰ ἐργάσθῃ ὑπὲρ δύναμιν, ὥστε νὰ ἐμποδίζεται νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ σύνηθες ἔργον του διὰ μερικὰς ἡμέρας, πρέπει νὰ τοῦ ἀναθέτωμεν αὐτοῦ τοῦ εἰδους τὴν ὑπηρεσίαν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐχει λεχθῆ ὅτι δὲ ἐμπεπιστευμένος τὴν εὔθυνην τῶν ἔργων τῆς ἀδελφότητος πρέπει νὰ ἐκδίδῃ τὰς διαταγάς, ἀφοῦ λάβῃ ὑπ’ ὄψιν του τὴν καταληλότητα καὶ τὴν ἀντοχὴν τοῦ ἐργαζομένου, διὰ νὰ μὴ ἀκούσῃ τό· «δὲ μηχανώμενος κόπον εἰς τὸ πρόσταγμα»³³². Ομως καὶ δεεχόμενος τὴν ἐντολὴν δὲν πρέπει νὰ ἀντιλέγῃ, διότι ἡ ὑπακοὴ τελειώνει εἰς τὸν θάνατον³³³.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 153

Ἡ ἐμπεπιστευμένη τὴν εὔθυνην τοῦ μαλλιοῦ, πῶς πρέπει νὰ τὸ διαχειρίζεται καὶ πῶς νὰ προσέχῃ τὰς ἐργαζομένας.

θερόν. Κατὰ τὰ γεύματα ἀνεγινώσκετο κάποιο βιβλίον ("Οροι κατ' ἐπιτομὴν 180").

331. Ἡω. 12, 44. 332. Ψαλ. 93, 20.

333. Βλ. "Ορους κατὰ πλάτος 28· καὶ "Ορους κατ' ἐπιτομὴν 116.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὰ μὲν ἔρια ὡς παρακαταθήκην Θεοῦ πιστευθεῖσα, ἀφιλονίκως δὲ καὶ ἀπροσωπολήπτως ἐκάστη ἀδελφῇ τὸ οἰκεῖον ἔργον τυποῦσα καὶ οἰκονομοῦσα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ PNΔ'

Ἐὰν συμβῇ ὄλιγους ὅντας ἀδελφοὺς καὶ πλείοσιν ἀδελφαῖς 5 ἐξυπηρετούμενους εἰς ἀνάγκην ἐμπίπτειν τοῦ διίστασθαι ἀπ' ἀλλήλων, διαμεριζομένους πρὸς τὰ ἔργα, εἰ ἀκίνδυνον τὸ τοιοῦτον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰ ή φροντὶς ὑπὸ τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου μαρτυρεῖται καὶ κατὰ Θεὸν ἐκπονεῖται, ἐκάστῳ μὲν τῶν ἔργαζομένων ἐν 10 τῷ ἴδιῳ ἔργῳ ή πρὸς Θεὸν εὐαρέστησις κατορθοῦται· ή δὲ ἐρότης αὐτῶν πρὸς ἄλλιλους, ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς τὸν πάντας συμψύχους, τὸ ἐν φρονοῦντας, πληροῦντας τὸ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου εἰρημένον «Εἰ γὰρ καὶ τῇ σαρκὶ ἀπειμι, ἀλλὰ τῷ πνεύματι σὸν ὑμῖν είμι».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ PΝΕ'

15 Ἐπειδὴ διδασκόμεθα οἱ ὑπηρετοῦντες τοῖς ἐν τῷ ξενοδοχείῳ ἀρρώστοις μετὰ τοιαύτης διαθέσεως ὑπηρετεῖν, ὡς ἀδελφοῖς τοῦ Κυρίου ὑπηρετοῦντες, ἐὰν μὴ ἢ δ τοιοῦτος ὑπηρετούμενος, πῶς ὁφείλομεν αὐτῷ προσέχειν.

334. Πρβλ. Ὁρος κατὰ πλάτος 33· «ύπηρετείτωσαν δὲ καὶ ταῖς τοῦ σώματος χρείαις ἄλλοι τινές». Εἰς τὰ γυναικεῖα μοναστήρια ὑπῆρχε συνήθως

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πρέπει νὰ διαχειρίζεται τὸ μαλλὶ ὡς παρακαταθήκην ποὺ τῆς ἐνεπιστεύθη ὁ Θεός, νὰ δρίζῃ δὲ καὶ νὰ κατανέμῃ εἰς κάθε ἀδελφὴν τὸ ἔργον της χωρὶς φιλονικίαν καὶ εὔνοιαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 154

Ἐὰν συμβῇ οἱ ἀδελφοί, ποὺ εἰναι δλίγοι καὶ ἔξυπηρετοῦν μεγάλον ἀριθμὸν γυναικῶν - ἀδελφῶν³³⁴, νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἐξ ἀνάγκης ὁ ἔνας ἀπὸ τὸν ἄλλον, διαμεριζόμενοι εἰς τὰς ἔργασίας, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἰναι ἀκίνδυνον;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν αὐτὴ ἡ φροντὶς μαρτυρῆται ἀπὸ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου καὶ ἐκτελῆται κατὰ Θεόν, κάθε ἔργαζόμενος εἰς τὸ ἔργον του κατορθώνει νὰ εὔαρεστήσῃ εἰς τὸν Θεόν· ἡ ἐνότης των δὲ κατορθώνεται μὲ τὸ νὰ εἰναι δλοι αὐτοὶ σύμψυχοι, νὰ ἔχουν τὸ αὐτὸ φρόνημα, πληροῦντες τὸν λόγον τοῦ ἀποστόλου· «διότι, ἀν καὶ ἀπουσιάζω κατὰ τὴν σάρκα, είμαι μεθ' ὑμῶν κατὰ τὸ πνεῦμα»³³⁵.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 155

Διδασκόμεθα³³⁶ ὅτι οἱ ὑπηρετοῦντες τοὺς ἀρρώστους εἰς τὸ ξενοδοχεῖον πρέπει νὰ τοὺς ὑπηρετοῦν μὲ τοιαύτην διάθεσιν, ὡς νὰ εἰναι ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου. ᘾὰν ὅμως ὁ ὑπηρετούμενος δὲν εἰναι τοιοῦτος, πῶς δφείλομεν νὰ τοῦ συμπεριφερώμεθα;

μικρὸς ἀριθμὸς ἀνδρῶν, ποὺ ἡσχολοῦντο μὲ χειρωνακτικὰς ἔργασίας (σκάψιμον, ἐπισκευὰς οἰκημάτων κλπ.).

335. Κολ. 2, 5. 336. Βλ. "Ορους κατ' ἐπιτομὴν 186.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Ἄρα γὰρ ἀν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, οὗτός μου ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστίν», εἰ μὴ ἔστι τις τοιοῦτος, ἀμαρτάνων δὲ ἐλέγχεται ἄξιος ὥν τῆς ἀποφάσεως ἐκείνης, διτι «Ο ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν δοῦλος ἔστι τῆς ἀμαρτίας», πρῶτον μὲν παρακλήσεως χρῆζει καὶ νονθεσίας παρὰ τοῦ προεστῶτος. Ἐὰν δὲ ἐπιμένῃ τοῖς αὐτοῖς, φανερόν ἔστιν ἐπ’ αὐτῷ τὸ κρῖμα τοῦ αὐτοῦ Κυρίου ἐπάγοντος· Ὅτι δὲ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ), καὶ τοῦ ἀποστόλου παραγγείλαντος· Ἡξάρατε τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν 10 αὐτῶν). Οὕτω γὰρ τοῖς τε ὑπηρετοῦσι τὸ ἀδιάκριτον καὶ τοῖς συζῶσι πᾶσι τὸ ἀσφαλὲς ὑπάρξει.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΝΣ'

Τὸν πεπιστευμένον φροντίδα ἡτοι κελλαρίου ἢ ἄλλον τινὸς τοιούτου, εἰ δεῖ πάντοτε ἔχειν τὴν φροντίδα ἢ καὶ ἐναλλάσσεσθαι.

ΑΙΙΟΚΡΙΣΙΣ

15 *Εἴ τὴν ἐπιστίμην τῆς εὐταξίας καὶ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ κανόνος φυλάσσει, τὸ ἐναλλάσσεσθαι μὲν περισσόν, μᾶλλον δὲ δύσκολον καὶ δυσπόριστον· ἔχειν δέ τινα παρακολουθοῦντα ἀναγκαῖον, ὅφείλοντα κατὰ μέρος πρὸς τὴν φροντίδα τυποῦσθαι, ἵνα μή, δταν ἡ χρεία ἐπιζητῇ τὸν διαδεξόμενον, ἐν ἀπορίᾳ τούτου εὑρεθέντες ταρασσώμεθα, πολλάκις δὲ καὶ τὸν οὐκ ἐπιτηδείως ἔχοντα παράγειν εἰς τὸ ἔργον ἀναγκαζόμεθα, ὥστε συμβαίνειν ἐξ ἀνάγκης παρὰ τὴν τούτου ἀπειρίαν τὴν τε*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο Κύριος εἶπεν· «ὅστις ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, οὗτος είναι ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ μου»³³⁹. Ἐὰν λοιπὸν δὲν είναι κάποιος αὐτοῦ τοῦ εἰδους, ἀμαρτάνων δὲ ἀποδεικνύεται ὅτι είναι τοῦ λόγου ἐκείνου, ὅτι «ὁ ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν είναι δοῦλος τῆς ἀμαρτίας»³⁴⁰, ἔχει κατ’ ἀρχὴν ἀνάγκην ἐνισχύσεως καὶ νουθεσίας ἐκ μέρους τοῦ προεστῶτος. Ἐὰν ὅμως ἐπιμένῃ εἰς τὰ αὐτά, είναι φανερὰ ἡ ἐναντίον του κρίσις αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, δὸποῖος προσθέτει ὅτι «ὁ δοῦλος δὲν μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ»³⁴⁰, καὶ τοῦ ἀποστόλου, δὸποῖος παραγγέλλει· «ἀπομακρύνατε τὸν πονηρὸν ἐκ μέσου ὑμῶν»³⁴⁰. Διότι κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ οἱ ὑπηρετοῦντες θὰ είναι ἐλεύθεροι διακρίσεως καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι θὰ συζοῦν ἐν ἀσφαλείᾳ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 156

‘Ο ἐμπεπιστευμένος τὴν φροντίδα τοῦ κελλαρίου ἢ κάποιου ἄλλου μέρους, πρέπει δὲν ιδιος πάντοτε νὰ ἔχῃ τὴν φροντίδα ἢ καὶ νὰ ἐναλλάσσεται;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ἐὰν φυλάσσῃ τὴν ἐπιστήμην τῆς εὐταξίας καὶ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ κανόνος, ἡ ἐναλλαγὴ είναι περιττὴ καὶ μᾶλλον δυσκατόρθωτος· είναι ἀνάγκη ὅμως κάποιος νὰ παρακολουθῇ, δὸποῖος ὁφείλει νὰ μαθαίνῃ σιγὰ σιγὰ τὴν ἔργασίαν, διὰ νὰ μὴ ταρασσώμεθα, ὅταν ἡ ἀνάγκη ἀπαιτῇ κάποιον διάδοχον καὶ δὲν τὸν εύρισκωμεν, καὶ διὰ νὰ μὴ ἀναγκαζώμεθα πολλάκις νὰ ἀναθέτωμεν τὴν ἔργασίαν εἰς κάποιον ἀκατάλληλον, ὥστε νὰ συμβαίνῃ κατ’ ἀνάγκην ἐξ αἰτίας τῆς ἀπειρίας του

339. Ἰω. 8, 35.

340. Α' Κορ. 5, 13.

ἀκρίβειαν διαφθείρεσθαι καὶ τὴν κατὰ λόγον εὐταξίαν διαλύεσθαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ PNZ'

Ποταπῇ διαθέσει ὁφείλει τις δουλεύειν τῷ Θεῷ, καὶ δλως ἡ διάθεσις αὕτη τί ἐστιν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

5 Διάθεσιν ἀγαθὴν ἥγοῦμαι εἶναι ἐπιθυμίαν τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως σφοδρὰν καὶ ἀκόρεστον καὶ πεπηγυῖαν καὶ ἀμετάθετον. Κατορθοῦται δὲ αὕτη ἐν θεωρίᾳ συνετῇ καὶ διηνεκεῖ τῆς μεγαλειότητος τῶν δοξῶν τοῦ Θεοῦ, λογισμοῖς τε εὐγνώμοσι καὶ ἀδιαλείπτῳ μνήμῃ τῶν ὑπαρξάντων ἡμῖν παρὰ Θεοῦ 10 ἀγαθῶν. 'Αφ' ὧν ἐγγίνεται τῇ ψυχῇ τό· «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἴσχύος σου καὶ ἐξ δλῆς τῆς διανοίας σου» κατὰ τὸν εἰπόντα· «Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὗτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σέ, ὁ Θεός». Μετὰ τοιαύτης οὖν δια-15 θέσεως δουλεύειν χρὴ τῷ Θεῷ, πληροῦντα τὸ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου εἰρημένον· «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; Θλῖψις ἢ στενοχωρία ἢ διωγμὸς ἢ γυμνότης ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα», καὶ τὰ ἔξῆς. 7

ΕΡΩΤΗΣΙΣ PNH'

Ποταπῇ διαθέσει ὁφείλει δέχεσθαι τὸ ἐπιτίμιόν τις.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

20 Τῇ πρεπούσῃ νίῳ ἀρρώστῳ καὶ ἀγωνιῶντι περὶ τοῦ ζῆν

341. Διανοητική ἐνέργεια, ἔξέτασις.

342. Μάρκ. 12,30.

καὶ ἡ πειθαρχία νὰ καταστρέφεται καὶ ἡ προσήκουσα εύταξία νὰ καταλύεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 157

Μὲ ποίαν διάθεσιν ὀφείλει κανεὶς νὰ ὑπηρετῇ τὸν Θεόν,
καὶ γενικῶς ποία εἶναι αὐτὴ ἡ διάθεσις.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Νομίζω ὅτι ἀγαθὴ διάθεσις εἶναι ἡ σφιδρὰ καὶ ἀνικανοποίητος καὶ σταθερὰ καὶ ἀμετάθετος ἐπιθυμία τῆς εὔαρεστήσεως πρὸς τὸν Θεόν. Αὕτη δὲ κατορθοῦται διὰ τῆς σοφῆς καὶ συνεχοῦς θεωρίας³⁴¹ τῆς μεγαλειότητος τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ὡς καὶ διὰ τῶν καλῶν σκέψεων καὶ διὰ τῆς ἀδιαλείπτου ἀναμνήσεως τῶν ἀγαθῶν ποὺ μᾶς ἔχαρισεν ὁ Θεός. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου πληροῦται εἰς τὴν ψυχὴν τό· «θὰ ἀγαπήσῃς Κύριον τὸν Θεόν σου ἔξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἔξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου καὶ ἔξ ὅλης τῆς διανοίας σου»³⁴², ὅπως συνέβη μὲ τὸν εἰπόντα τό· «καθ' ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός»³⁴³. Μὲ αὐτὴν τὴν διάθεσιν λοιπὸν πρέπει νὰ ὑπηρετῇ τὸν Θεόν, πληρῶν καὶ τὸν λόγον τοῦ ἀποστόλου· «τίς θὰ χωρίσῃ ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλῖψις ἡ στενοχωρία ἡ διωγμὸς ἡ γυμνότης ἡ κίνδυνος ἡ μάχαιρα» καὶ τὰ λοιπά³⁴⁴.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 158

Μὲ ποίαν διάθεσιν ὀφείλει νὰ δέχεται κανεὶς τὸ ἐπιτίμιον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Οπως ἀρμόζει εἰς υἱὸν ἄρρωστον καὶ ἀγωνιῶντα περὶ

343. Ψαλ. 41, 1.

344. Ρωμ. 8, 35.

παρὰ πατρὸς καὶ ἰατροῦ θεραπευομένῳ, καὶ πικρὸς καὶ ἐπώδυνος ἢ ὁ τρόπος τῆς θεραπείας, ἐν πληροφορίᾳ τῆς τε ἀγάπης καὶ τῆς ἐμπειρίας τοῦ ἐπιτιμῶντος καὶ ἐν ἐπιθυμίᾳ τῆς ἴασεως.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΝΘ'

Ο λυπούμενος κατὰ τοῦ ἐπιτιμήσαντος αὐτῷ ποταπός ἔστιν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

5 Οὕτε τὸν κίνδυνον τῆς ἀμαρτίας ἐγνώσιε, καὶ μάλιστα τὸν πρὸς Θεόν, οὕτε τὸ κέρδος τῆς μετανοίας, οὕτε ἐπίστενσε τῷ εἰπόντι: «Ο δὲ ἀγαπῶν ἐπιμελῶς παιδεύει», καὶ ἔαντὸν ἀλλότριον κατέστησε τῆς ὡφελείας τοῦ εἰπόντος: «Παιδεύσει με δίκαιος ἐν ἐλέει καὶ ἐλέγξει με». Καὶ ἐπιβλαβῶς σύνεστιν διατάξεις τῆς ἀδελφότητος, ἀπασχολῶν τοὺς ἀγωνιζομένους.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΞ'

Μετὰ ποίας διαθέσεως ὅφείλομεν ὑπηρετεῖν τοῖς ἀδελφοῖς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ως αὐτῷ τῷ Κυρίῳ προσφέροντες τὴν ὑπηρεσίαν τῷ εἰπόντι: «Ἐφ’ ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε». Συμβάλλεται δὲ πρὸς κατόρθωσιν τῆς τοιαύτης διαθέσεως καὶ τὸ τοιούτον εἶναι τὸν θεραπευομένους. Διὸ ἐπιμελεῖσθαι αὐτῶν χρὴ τὸν προεστῶτας σπουδαιότερον, ἵνα μὴ ὡς φιλοσώματοι γαστρὶ καὶ ἥδοναῖς

τῆς ζωῆς του, ὁ ὅποιος θεραπεύεται ἀπὸ πατέρα καὶ ιατρόν· καὶ δὲ ἀκόμη ὁ τρόπος τῆς θεραπείας εἶναι πικρὸς καὶ ἐπώδυνος, πρέπει νὰ εἶναι πεπεισμένος περὶ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐμπειρίας τοῦ ἐπιτιμῶντος, καὶ νὰ ἐπιθυμῇ τὴν θασίν του.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 159

Πῶς χαρακτηρίζεται ἑκεῖνος ποὺ δυσφορεῖ κατὰ τοῦ ἐπιτιμήσαντος αὐτόν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Δὲν ἔγνώρισεν οὔτε τὸν κίνδυνον τῆς ἀμαρτίας, καὶ μάλιστα τὸν κίνδυνον ἔναντι τοῦ Θεοῦ, οὔτε τὸ κέρδος τῆς μετανοίας, οὔτε δὲ ἐπίστευσεν εἰς τὸν εἰπόντα ὃτι «ὁ ἀγαπῶν ἐπιμελῶς παιδεύει»³⁴⁵, καὶ ἐστερήθη τὴν ὠφέλειαν ἑκείνου ποὺ εἶπε· «θὰ μὲν παιδεύσῃ ὁ δίκαιος ἐν ἑλέει καὶ θὰ μὲν ἐλέγξῃ»³⁴⁶. Ό τοιοῦτος ζῆι εἰς βάρος τῆς ἀδελφότητος, διότι ἀπομακρύνει τοὺς ἀδελφούς ἀπὸ τὸν ἀγῶνά των.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 160

Μὲ ποίαν διάθεσιν ὀφείλομεν νὰ ὑπηρετοῦμεν τοὺς ἀδελφούς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ωσάν νὰ προσφέρωμεν τὴν ὑπηρεσίαν εἰς αὐτὸν τὸν Κύριον, ποὺ εἶπεν· «έφ’ ὅσον ἐποιήσατε εἰς ἓνα ἐκ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, εἰς ἐμὲ ἐποιήσατε»³⁴⁷. Συντελεῖ δὲ εἰς τὴν δημιουργίαν αὐτῆς τῆς διαθέσεως, ἐὰν οἱ δεχόμενοι τὴν ὑπηρεσίαν εἶναι ἀνθρώποι αὐτοῦ τοῦ εἶδους. Διὰ τοῦτο οἱ προεστῶτες πρέπει νὰ ἐνδιαφέρωνται δι’ αὐτοὺς μὲν μεγαλύτερον ζῆιλον, διὰ νὰ μὴ ὑπηρετήσουν ὡς φιλοσώματοι τὴν

347. Ματθ. 25, 40.

δουλεύσωσιν, ἀλλ' ὡς φιλόθεοι καὶ φιλόχριστοι δι' ὑπομονῆς τελείας γένωνται καύχημα τοῦ Κυρίου εἰς ὅνειδος τοῦ διαβόλου, ὡς ὁ δίκαιος Ἰώβ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΞΑ'

Μετὰ ποταπῆς ταπεινώσεως ὀφείλει τις δέχεσθαι τὴν ὑπηρεσίαν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ως δοῦλος παρὰ δεσπότου, καὶ οἶαν ἔδειξε Πέτρος ὁ ἀπόστολος, τοῦ Κυρίου ὑπηρετοῦντος, ἐφ’ οὗ καὶ τὸν κίνδυνον τῶν μὴ καταδεχομένων τὴν ὑπηρεσίαν παιδευόμεθα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΞΒ'

Ποταπὴν ἐν ἀλλιήλοις ἔχειν δεῖ τὴν ἀγάπην.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

10 *Oīan δὲ Κύριος ἔδειξε καὶ ἐδίδαξεν εἰπών· «Ἄγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἐγὼ ἡγάπησα ὑμᾶς. Μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ».* Εἰ δὲ καὶ τὴν ψυχὴν θεῖναι δεῖ, πόσῳ μᾶλλον τὴν ἐν τοῖς κατὰ μέρος προθυμίαιν ἐπιδείκνυσθαι ἀναγκαῖον οὐκ εἰς τὰ ἀνθρώπινα 15 καθήκοντα, ἀλλὰ κατὰ σκοπὸν τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως, πρὸς τὸ ἐκάστω συμφέρον;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΞΓ'

Ποίω τρόπῳ δυνηθῆ τις κατορθῶσαι τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην.

γαστέρα καὶ τὰς ἡδονάς, ἀλλὰ νὰ γίνουν, ως φιλόθεοι καὶ φιλόχριστοι, διὰ τῆς τελείας ὑπομονῆς καύχημα τοῦ Κυρίου εἰς χλεύην τοῦ διαβόλου, ὅπως ὁ δίκαιος Ἰώβ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 161

Μὲ ποίου εῖδους ταπείνωσιν ὁφείλει κανεὶς νὰ δέχεται τὴν πρὸς αὐτὸν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀδελφοῦ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Οπως δέχεται ὁ δοῦλος τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δεσπότου καὶ μὲ τὴν ταπείνωσιν ποὺ ἔδειξεν ὁ ἀπόστολος Πέτρος, ὅταν τὸν ὑπηρέτει ὁ Κύριος. Ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ Πέτρου διδασκόμεθα καὶ τὸν κίνδυνον ποὺ ἀπειλεῖ τοὺς μὴ καταδεχομένους νὰ ὑπηρετηθοῦν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 162

Ποίαν ἀγάπην πρέπει νὰ ἔχωμεν μεταξύ μας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Εκείνην ποὺ ἔδειξε καὶ ἔδίδαξεν ὁ Κύριος, ὅταν εἶπεν· «ἀγάπατε ἀλλήλους, καθὼς ἔγώ ἡγάπησα ὑμᾶς. Μεγαλυτέραν ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ὥστε νὰ προσφέρῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ»³⁴⁸. Ἐὰν δὲ πρέπη νὰ προσφέρῃ κανεὶς τὴν ψυχὴν του, πόσον μᾶλλον εἴναι ἀναγκαῖον νὰ δεικνύῃ προθυμίαν εἰς τὰ μικρότερα πράγματα, χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ ἀνθρώπινα καθήκοντα, ἀλλ’ ἐνεργῶν μὲ σκοπὸν νὰ εὐαρεστήσῃ πρὸς τὸν Θεόν, ὅπως ἀπαιτεῖ τὸ συμφέρον ἐκάστου;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 163

Μὲ ποίον τρόπον θὰ ἡμπορέσῃ κανεὶς νὰ ἀγαπήσῃ τὸν πλησίον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πρῶτον μὲν φοβούμενος τὸ κρῖμα τῶν παραβαινόντων τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου αὐτοῦ, εἰπόντος δι “Ο ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ οὐκ ὅψεται τὴν ζωήν, ἀλλ’ ἡ ὁργὴ τοῦ Θεοῦ μενεῖ ἐπ’ αὐτόν”, ἔπειτα δὲ ἀντιποιούμενος ζωῆς αἰώνιον· “Ἡ γὰρ ἐντολὴ 5 αὐτοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐστι», πρώτη δὲ καὶ μεγάλη ἐντολή· “Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὀλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὀλης τῆς διανοίας σου καὶ ἐξ ὀλης τῆς ἴσχύος σου· καὶ δευτέρᾳ ὅμοία ταύτῃ· Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν»· καὶ ἐπιθυμῶν ἐξομοιωθῆναι τῷ Κυρίῳ εἰπόντι· “Ἐντολὴν καιρῆν 10 δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἐγὼ ἡγάπησα ὑμᾶς”· ἔτι δὲ καὶ ἀπὸ λογισμῶν τοιούτων, δι, εἰ μὲν εὐεργέτης ἐστὶν ὁ ἀδελφός, χρεωστοῦμεν αὐτῷ καὶ κατὰ ἀνθρωπον τὴν ἀγάπην, ἦν καὶ Ἐλληνες φυλάσσουσι, καθὼς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὁ Κύριος δηλοῖ λέγων· “Καὶ εὶ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, 15 ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; καὶ γὰρ οἱ ἀμαρτωλοὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτοὺς ἀγαπῶσιν»· εἰ δὲ κακοποιός, καὶ οὕτως οὐ μόνον διὰ τὴν ἐντολήν, ἀλλὰ καὶ ὡς τῶν μειζόνων εὐεργέτην ἀγαπᾶν ὀφείλομεν· εἴ γε πιστεύομεν τῷ Κυρίῳ εἰπόντι· “Μακάριοί ἐστε, ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσι καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν 20 ρῆμα καθ’ ὑμῶν, ψευδόμενοι ἔνεκεν ἐμοῦ. Χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, διτι δι μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΞΔ'

Τί ἐστι τό· “Μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε».

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πρῶτον πρέπει νὰ φοβῆται τὴν καταδίκην ἐκείνων ποὺ παραβαίνουν τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, ποὺ εἶπεν ὅτι «ὅ ἀπειθῶν εἰς τὸν Υἱὸν δὲν θὰ ἴδῃ τὴν ζωήν, ἀλλ’ ἡ ὁργὴ τοῦ Θεοῦ θὰ μείνῃ ἐπ’ αὐτόν»³⁴⁹. ἔπειτα δὲ πρέπει νὰ ζητῇ νὰ κερδήσῃ τὴν αἰώνιον ζωήν, διότι «ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ εἶναι ζωὴ αἰώνιος»³⁵⁰. Πρώτη δὲ καὶ μεγάλη ἐντολὴ εἶναι τό· «θὰ ἀγαπήσῃς Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου. Δευτέρᾳ ἐντολή, δμοίᾳ πρὸς αὐτήν, εἶναι· θὰ ἀγαπήσῃς τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν»³⁵¹. Πρέπει ἀκόμη νὰ θέλῃ νὰ γίνῃ δμοίος μὲ τὸν Κύριον, διότι εἶπεν· «ἐντολὴν καινὴν δίδω εἰς ὑμᾶς, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἔγώ ἡγάπησα ὑμᾶς»³⁵², ἀλλὰ καὶ μὲ τὰς ἔκῆς σκέψεις· ἐὰν μὲν εἶναι εὐεργέτης ὁ ἀδελφός, ὁφείλομεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀγάπην καὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἡθικήν, τὴν δποίαν ἔχουν καὶ οἱ ἔθνικοί, ὅπως δηλοῖ ὁ Κύριος εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, λέγων· «ἐὰν ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποία χάρις ὁφείλεται εἰς ὑμᾶς; διότι καὶ οἱ ἀμαρτωλοὶ ἀγαποῦν τοὺς ἀγαπῶντας αὐτούς»³⁵³. ἐὰν δμως εἶναι κακοποιός, καὶ αὐτὸν ὁφείλομεν νὰ τὸν ἀγαπῶμεν, ὅχι μόνον ἐξ αἰτίας τῆς ἐντολῆς, ἀλλὰ καὶ ὡς φέροντα μεγαλυτέρας εὐεργεσίας, ἐὰν βεβαίως πιστεύωμεν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου· «μακάριοι εἰσθε, ὅταν δνειδίσουν ὑμᾶς καὶ διώξουν καὶ εἴπουν κάθε πονηρὸν λόγον καθ’ ὑμῶν, ψευδόμενοι ἔνεκεν ἐμοῦ. Χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, διότι δ μισθὸς ὑμῶν εἶναι πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς»³⁵⁴.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 164

Τί σημαίνει τό· «μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε»³⁵⁵.

352. Ἡβ. 13, 34.

353. Λουκ. 6, 32.

354. Ματθ. 5, 11 - 12.

355. Λουκ. 6, 37.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦ Κυρίου ποτὲ μὲν λέγοντος· «Μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε», ποτὲ δὲ τὴν δικαίαν κρίσιν κρίνειν προστάσσοντος, οὐχὶ τὸ κρίνειν καθόλου κωλυόμεθα, ἀλλὰ διαφορὰν κρίσεως παιδευόμεθα. Ἐπὶ τίσι δὲ κρίνειν χρὴ καὶ ἐπὶ τίσι μή, σαφῶς 5 παρέδωκεν ἡμῖν ὁ ἀπόστολος· ἐπὶ μὲν τῶν ἐν ἔξουσίᾳ ἐκάστου κειμένων καὶ ὑπὸ τῆς Γραφῆς μὴ διεσταλμένων εἰπών· «Σὺ δὲ τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου», καὶ πάλιν· «Μηκέτι οὖν ἀλλήλους κρίνωμεν», ἐπὶ δὲ τῶν ἀπαρεσκόντων Θεῷ, καταγινώσκων τῶν μὴ κριγόντων, καὶ αὐτὸς τὴν παρ’ ἑαυτοῦ κρίσιν ἐκφέρων, 10 δι’ ὃν φησιν· «Ἐγὼ μὲν γὰρ ὡς ἀπὼν τῷ σώματι, παρὼν δὲ τῷ πνεύματι, ἥδη κέκρικα ὡς παρὼν τὸν οὕτω τοῦτο κατεργασάμενον, ἐν τῷ ὄντι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, συναγθέντων ὑμῶν καὶ τοῦ ἐμοῦ πνεύματος, σὺν τῇ δυνάμει τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ Σατανᾷ εἰς ὅλεθρον 15 τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ». Ὡστε, εἰ μέν τι ἐν ἔξουσίᾳ ἡμετέρᾳ κεῖται ἥ καὶ ἀδηλον πολλάκις ἐστίν, οὐ χρὴ κρίνειν ἐπὶ τούτῳ τὸν ἀδελφόν, κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου περὶ τῶν ἀγνοούμενων εἰρημένον· «Ὥστε μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε, ἔως ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος, δις καὶ φωτίσει 20 τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν»· τὰ δὲ τοῦ Θεοῦ κρίματα ἐκδικεῖν ἀπαραίτητος ἀνάγκη, ἵνα μὴ συμπαραπολαύσῃ τῆς ὁργῆς τοῦ Θεοῦ ὁ ἐφησυχάζων πλὴν εἰ μή τις, τὰ αὐτὰ ποιῶν τῷ ἐγκαλουμένῳ, ἀπαρρησίαστος εἴη πρὸς τὸ κρίνειν τὸν ἀδελφόν, ἀκούων τοῦ Κυρίου λέγοντος· 25 «Ἐκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου καὶ τότε διαβλέψεις ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου».

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐπειδὴ δὲ Κύριος ἀλλοτε μὲν λέγει· «μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε»³⁵⁸, ἀλλοτε δὲ προστάσσει νὰ κρίνωμεν δικαίως³⁵⁷, συνάγεται ὅτι δὲν ἀπαγορεύεται ἔξ δλοκλήρου νὰ κρίνωμεν, ἀλλὰ διδασκόμεθα ὅτι ὑπάρχουν διάφοροι κρίσεις. Ὁ ἀπόστολος μᾶς ἔδειξε σαφῶς εἰς ποίας περιπτώσεις πρέπει νὰ κρίνωμεν καὶ εἰς ποίας δὲν πρέπει· διότι ὡς πρὸς ἐκεῖνα μὲν ποὺ ἀνήκουν εἰς τὴν διάκρισιν ἐκάστου καὶ δὲν διατάσσονται ὑπὸ τῆς Γραφῆς εἶπε· «σὺ δὲ τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου;», καί· «ἄς μὴ κρίνωμεν λοιπὸν ἀλλήλους»³⁵⁸. ὡς πρὸς ἐκεῖνα δὲ ποὺ δυσαρεστοῦν τὸν Θεὸν κατεδίκασε τοὺς μὴ κρίνοντας, καὶ δὲν ἴδιος ἔξ-έφερε τὴν κρίσιν του διὰ τῶν λόγων· «διότι ἔγὼ μὲν ὡς ἀπώλητος τὸ σῶμα, παρὼν δὲ κατὰ τὸ πνεῦμα, ἔκρινα ἥδη ὡς παρὼν τὸν οὔτω πράξαντα τοῦτο, ἐν τῷ δνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἀφοῦ συναχθῆτε ὑμεῖς καὶ τὸ πνεῦμα μου, μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, νὰ παραδώσωμεν τὸν τοιούτον εἰς τὸν Σατανᾶν πρὸς ὅλεθρον τῆς σαρκός, διὰ νὰ σωθῇ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ»³⁵⁹. Συνεπῶς, ἔὰν κάτι είναι εἰς τὴν ἴδικήν μας διάκρισιν ἢ είναι ἀμφίβολον πολλάκις, δὲν πρέπει νὰ κρίνωμεν διὰ τοῦτο τὸν ἀδελφόν, σύμφωνα μὲ τὸν λόγον τοῦ ἀποστόλου ποὺ ἀναφέρεται εἰς τὰ ἀγνοούμενα· «ῶστε μὴ κρίνετε κάτι πρὸ καιροῦ, ἔως ὅτου ἔλθῃ δὲ Κύριος, δὲν δποῖος θὰ φωτίσῃ τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους καὶ θὰ φανερώσῃ τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν»³⁶⁰. είναι δὲ ἀπαραίτητος ἀνάγκη νὰ ὑπεραμυνώμεθα τῶν δικαιωμάτων τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μὴ δεχθῇ μαζὶ καὶ δὲ σιωπῶν τὴν δργὴν τοῦ Θεοῦ, ἐκτὸς ἔάν, ἐπειδὴ πράττει κανεὶς τὰ ἴδια μὲ τὸν κατακρινόμενον, δὲν ἔχῃ παρρησίαν νὰ κρίνῃ τὸν ἀδελφόν, ἀκούων τὸν Κύριον νὰ λέγῃ· «ἔκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ δφθαλμοῦ σου καὶ τότε θὰ ἴδης καλῶς διὰ νὰ ἔκβάλῃς τὸ κάρφος ἐκ τοῦ δφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου»³⁶¹.

359. Α' Κορ. 5, 3 - 5.

360. Α' Κορ. 4, 5.

361. Ματθ. 7, 5.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΞΕ'

Πῶς γνωρίσει τις, εἰ ζήλῳ Θεοῦ κινεῖται κατὰ τοῦ ἀμαρτάνοντος ἀδελφοῦ ἢ δργίζεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν κατὰ παντὸς ἀμαρτῆματος πάθη τὸ γεγραμμένον· «Ἐξέτηξέ με δὲ οὗτος σου, διτὶ ἐπελάθοντο τῶν λόγων σου οἱ 5 ἔχθροί μου», φανερὸς τοῦ Θεοῦ δὲ οὗτος. Οἰκονομίας δὲ καὶ ἐνταῦτα ἐπιστημονικῆς χρεία πρὸς οἰκοδομὴν πίστεως. Ταύτης δὲ τῆς διαθέσεως μὴ προενυπαρξάσης τῇ ψυχῇ καὶ κινησάσης αὐτήν, τὸ μὲν κίνημα ἀνώμαλον γίνεται, ἐν οὐδενὶ δὲ δὲ σκοπὸς τῆς θεοσεβείας σώζεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΞΖ'

10 Μετὰ ποίας διαθέσεως ὑπακούειν δεῖ τῷ εἰς ἔργον τῆς ἐντολῆς κατεπείγοντι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Μεθ' οἵας διαθέσεως τὸ παιδίον ὑπὸ πείνης κρατούμενον ὑπακούει τῇ τροφῷ καλούσῃ ἐπὶ τὴν μετάληψιν, καὶ πᾶς ἄνθρωπος, ἀντιποιούμενος τοῦ ζῆν, τῷ χαριζομένῳ τὰ πρὸς τὸ 15 ζῆν· μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ πλέον, δσω καὶ προτιμοτέρᾳ τῆς παρούσης ἢ αἰώνιος ζωής. «Ἡ γὰρ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ», φησὶν δὲ Κύριος, «ζωὴν αἰώνιος ἐστιν». Ὁπερ δέ ἐστιν ἐπὶ τοῦ ἀρτοῦ ἢ βρῶσις, τοῦτο ἐστιν ἐπὶ τῆς ἐντολῆς ἢ ἐργασία, αὐτοῦ πάλιν τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Ἐμὸν βρῶμά ἐστιν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ 20 πέμψαντός με Πατρός».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 165

Πῶς θὰ καταλάβῃ κάποιος ἐὰν κινηταὶ κατὰ τοῦ ἀμαρτάνοντος ἀδελφοῦ ἀπὸ ζῆλον Θεοῦ ἢ δργίζεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν κατὰ παντὸς ἀμαρτήματος αἰσθανθῇ τὴν διάθεσιν ποὺ ἀναφέρεται εἰς τὴν Γραφήν· «ὁ ζῆλός σου μὲ κατέφαγε, διότι ἐλησμόνησαν τοὺς λόγους σου οἱ ἔχθροί μου»³⁶², τότε ὁ ζῆλος εἶναι φανερὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐδῶ ὅμως χρειάζεται ἐμπειρος ἐνέργεια πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς πίστεως. Αὐτὴ ἡ διάθεσις ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἐκ τῶν προτέρων εἰς τὴν ψυχὴν καὶ δὲν τὴν κατευθύνῃ, τότε ἡ κίνησις τῆς ψυχῆς γίνεται ἀνώμαλος, καὶ μὲ κανένα τρόπον δὲν φυλάσσεται ὁ σκοπὸς τῆς θεοσεβείας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 166

Μὲ ποίαν διάθεσιν πρέπει νὰ ὑπακούωμεν εἰς ἑκεῖνον ποὺ μᾶς πιέζει νὰ ἐκτελέσωμεν τὴν ἐντολήν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Μὲ τὴν διάθεσιν ἑκείνην μὲ τὴν δποίαν ὑπακούει τὸ πεινασμένον παιδί εἰς τὴν τροφόν, ὅταν τὸ καλῇ διὰ φαγητόν, καὶ ὅπως κάθε ἄνθρωπος, ποὺ θέλει τὴν ζωὴν του, ὑπακούει εἰς ἑκεῖνον ποὺ τοῦ χαρίζει τὰ πρὸς τὸ ζῆν μᾶλλον δὲ καὶ πολὺ περισσότερον, ὃσον προτιμοτέρα εἶναι ἡ αἰώνιος ζωὴ ἀπὸ τὴν παροῦσαν, «διότι ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ», λέγει ὁ Κύριος, «εἴναι ζωὴ αἰώνιος»³⁶³. «Ο, τι δὲ εἴναι ἐπὶ τοῦ ἄρτου ἡ βρῶσις, τοῦτο εἴναι ἐπὶ τῆς ἐντολῆς ἡ ἐργασία, διότι αὐτὸς πάλιν ὁ Κύριος εἶπεν· «ἐμὴ βρῶσις εἴναι νὰ πράττω τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός»³⁶⁴.

364. Ἡ. 4, 34.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΞΖ'

Ποταπὴ ὁφείλει εἶναι ἡ ψυχή, ἡ καταξιωθεῖσα ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Θεοῦ. καταληφθῆναι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Οὐα ἡν ἡ λέγουσα· «Τίς εἰμι ἐγώ, Κύριέ μου, Κύριε, καὶ τίς δο οἰκός μου, δτι ἥγάπησάς με;», πληροῦσα τὸ γεγραμμένον· 5 «Ἐνχαριστοῦντες τῷ Πατρὶ τῷ ἴκανώσαντι ἡμᾶς εἰς τὴν μερίδα τοῦ αλήρου τῶν ἀγίων ἐν τῷ φωτί· δς ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἔξουσίας τοῦ σκότους καὶ μετέστησεν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΞΗ'

*Μετὰ ποταπῆς διαθέσεως δεῖ λαμβάνειν ἴματιον ἢ ὑπό-
10 δημα, οἷον ἀν ἦ.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰ μὲν μικρότερον ἢ μεῖζον τῆς ἡλικίας ἐστί, φανερωσάτω τὴν χρείαν μετὰ τῆς προσηκούσης ἐπιεικείας· εἰ δὲ περὶ εὐτελείας διαφέρεται ἢ δτι οὐκ ἐστι καινόν, μνημονευνσάτω τοῦ Κυρίου λέγοντος· «Ἄξιος» οὐχ ἄπλως πᾶς, ἀλλ ἀδ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστι). Καὶ ἕαντὸν ἀνακρινάτω εἰ πρὸς ἀξίαν τῶν τοῦ Κυρίου ἐπιταγμάτων ἢ ἐπαγγελῶν εἰργάσατό τι, καὶ τότε οὐχὶ ἄλλο ἐπιζητήσει, ἀλλὰ περὶ τοῦ δεδομένου ἀγωνιάσει, ως ὑπέρ τὴν ἀξίαν λαμβάνων. Τὸ γὰρ ἐπὶ τῆς τροφῆς εἰρημένον ἐπὶ παν-

365. Ἡ ἀπάντησις τοῦ Βασιλείου δὲν μᾶς ἀποκαλύπτει τὴν ἀκριβῆ ἔννοιαν τοῦ «ἔργου» τοῦ Θεοῦ. Προφανῶς ἐννοεῖ δλόκληρον τὴν μοναστικὴν ζωὴν, περιλαμβανομένων καὶ τῶν ιερῶν ἀκολουθιῶν καὶ τῆς θείας λειτουργίας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 167

Ποία δφείλει νὰ είναι ἡ ψυχὴ ποὺ κατηξιώθη νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ³⁶⁵.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Οποία ἦτο ἡ λέγουσα· «ποῖος εῖμαι ἔγώ, Κύριέ μου, Κύριε, καὶ ποῖος ὁ οἰκός μου, ὥστε νὰ μὲ ἀγαπήσῃς;»³⁶⁶. νὰ πληροῖ δὲ τὸ τῆς Γραφῆς· «εὔχαριστοῦντες τὸν Πατέρα, ὁ δόποιος κατέστησεν ἡμᾶς ἀξίους τῆς μερίδος τοῦ κλήρου τῶν ἀγίων ἐν τῷ φωτὶ· ὁ δόποιος ἡλευθέρωσεν ἡμᾶς ἐκ τῆς ἔξουσίας τοῦ σκότους καὶ μετέφερεν ἡμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ ἀγαπητοῦ αὐτοῦ Υἱοῦ»³⁶⁷.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 168

Μὲ ποίαν διάθεσιν πρέπει κανεὶς νὰ παίρνῃ φόρεμα ἢ ὑπόδημα³⁶⁸, οἰονδήποτε καὶ ἄν είναι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν είναι μικρότερον ἢ μεγαλύτερον τοῦ μεγέθους του, ἀς φανερώσῃ τὴν ἀνάγκην του μὲ τὴν προσήκουσαν κοσμιότητα· ἐὰν ὅμως δημιουργῇ πρόβλημα, ἐπειδὴ είναι εὔτελὲς ἢ παλαιόν, ἀς ἐνθυμηθῇ τὸν Κύριον, ποὺ εἶπεν ὅτι «ἄξιος τῆς τροφῆς αὐτοῦ» είναι ὅχι ἀπλῶς ὁ καθένας, ἀλλ’ «ὁ ἔργάτης»³⁶⁹. Ἄς ἀνακρίνῃ δὲ τὸν ἑαυτόν του, ἐὰν ἔκαμε κάτι ἀξίως τῶν ἐντολῶν ἢ τῶν ὑποσχέσεων τοῦ Κυρίου, καὶ τότε δὲν θὰ ζητήσῃ ἄλλο, ἀλλὰ θὰ ἔχῃ ἀγωνίαν διὰ τὸ δοθέν, ὡς λαμβάνων αὐτὸ παρὰ τὴν ἀξίαν του. Διότι πρέπει νὰ ἔχωμεν ὡς κανόνα τὸ

366. Β' Βασ. 7, 18. 367. Κολ. 1, 12 - 13.

368. Πρβλ. "Ορους κατὰ πλάτος 22· "Ορους κατ' ἐπιτομὴν 90.

369. Ματθ. 10, 10.

τὸς πράγματος τοῦ πρὸς τὴν χρείαν τοῦ σώματος ὥσπερ κανόνα ἔχειν δεῖ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΞΘ'

'Εὰν ἀδελφὸς νεώτερος ἐπιταχθῇ διδάξαι τι τὸν πρεσβύτερον καθ' ἡλικίαν, πῶς αὐτῷ προσενεχθήσεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

5 "Ως ὑπηρεσίαν πληρῶν κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Δεσπότου Θεοῦ φοβούμενος μὲν μὴ ὑποπέσῃ τῷ κρίματι τοῦ εἰπόντος· «Ἐπικατάρατος πᾶς ὁ ποιῶν τὰ ἔργα Κυρίου ἀμελῶς», ἀσφαλιζόμενος δέ, μήποτε τυφλωθεὶς εἰς κρῆμα ἐμπέσῃ τοῦ διαβόλου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΟ'

Εἰ δεῖ ἵσως προσέχειν τῷ πλεῖον κατορθοῦντι καὶ τῷ ἔλαττον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

10 "Οπερ ἐπὶ τῆς ἀφέσεως τῶν ἀμαρτημάτων ὁ Κύριος ὠρίσατο εἰπών· «Ἄφεωνται εἰ ἀμαρτίαι αὐτῆς αἱ πολλαί, διτὸν ἡγάπησε πολὺν ὡς δὲ ὀλίγον ἀφίεται, ὀλίγον ἀγαπᾶ», καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν πρεσβυτέρων ὁ ἀπόστολος διετάξατο εἰπών· «Οἱ καλῶς προεστῶτες πρεσβύτεροι διπλῆς τιμῆς ἀξιούσθωσαν, μάλιστα 15 οἱ κοπιῶντες ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ», τοῦτο ἐπὶ πάντων τῶν τοιούτων φυλάσσειν ἥγοῦμαι ἀκόλουθον.

λεχθὲν περὶ τῆς τροφῆς, διὰ κάθε πρᾶγμα ποὺ χρειάζεται τὸ σῶμά μας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 169

Ἐὰν ἔνας νεώτερος ἀδελφὸς λάβῃ ἐντολὴν νὰ διδάξῃ κάτι τὸν μεγαλύτερον κατὰ τὴν ἡλικίαν, πῶς θὰ συμπεριφερθῇ πρὸς αὐτόν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ωσὰν νὰ ἐκτελῇ ὑπηρεσίαν κατ' ἐντολὴν τοῦ Δεσπότου Θεοῦ, φοβούμενος μήπως περιπέσῃ εἰς τὴν καταδίκην τοῦ εἰπόντος· «ἐπικατάρατος πᾶς ὁ ποιῶν τὰ ἔργα Κυρίου ἀμελῶς»³⁷⁰, καὶ φυλασσόμενος μήπως τυφλωθῇ ἀπὸ ἔπαρσιν καὶ πέσῃ εἰς τὴν κρίσιν τοῦ διαβόλου³⁷¹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 170

Πρέπει νὰ προσέχωμεν ἐξ Ἰσου τὸν περισσότερον καὶ τὸν δλιγώτερον ἐνάρετον;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐχω τὴν γνώμην ὅτι εἰς ὅλας τὰς τοιαύτας περιπτώσεις πρέπει νὰ τηροῦμεν αὐτὸ ποὺ ὠρισεν ὁ Κύριος ὡς πρὸς τὴν ἀφεσιν τῶν ἀμαρτημάτων, ὅταν εἴπεν· «ἀφέωνται αἱ ἀμαρτίαι αὐτῆς αἱ πολλαί, διότι ἡγάπησε πολύ· ὅστις δὲ ὀλίγον συγχωρεῖται, ὀλίγον ἀγαπᾷ»³⁷², ὡς καὶ αὐτὸ ποὺ ὠρισεν ὁ ἀπόστολος ὡς πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους, ὅταν εἴπεν· «οἱ καλῶς προϊστάμενοι πρεσβύτεροι ἃς ἀξιοῦνται διπλῆς τιμῆς, μάλιστα ἐοὶ κοπιῶντες ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ»³⁷³.

372. Λουκ. 7, 47.

373. Α' Τιμ. 5, 17.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΟΑ'

'Eān δὲ λυπῆται ὁ ἐλάττων, προτιμωμένον τοῦ εὐλαβεστέρου, πῶς αὐτῷ προσχῶμεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

'O τοιοῦτος φανερός ἐστιν ἐπὶ πονηρίᾳ κατεγγωσμένος ἐκ τῆς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ παραβολῆς, ἐν ᾧ φησιν ὁ Κύριος πρὸς τοὺς 5 λυπηθέντας, ὅτι τὰ ἵσα αὐτοῖς τινες ἐτιμήθησαν· «Εἰ δὲ ὀφθαλμός σου πονηρός ἐστιν, ὅτι ἐγὼ ἀγαθός εἰμι;». Καὶ πρόδηλον τὸ ἐπὶ τούτῳ καὶ τοῖς τοιούτοις κρῖμα τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος· «Ἐξουδένωται ἐνώπιον αὐτοῦ πονηρευόμενος· τοὺς δὲ φοβουμένους τὸν Κύριον δοξάζειν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΟΒ'

10 *Ποταπῷ φόβῳ ἢ ποίᾳ πληροφορίᾳ ἢ ποίᾳ διαθέσει μεταλάβωμεν τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Tὸν μὲν φόβον διδάσκει ἡμᾶς ὁ ἀπόστολος λέγων· «Ο ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρῖμα ἔαντῷ ἐσθίει καὶ πίνει», τὴν δὲ πληροφορίαν ἐμποιεῖ ἡ πίστις τῶν ὁγμάτων τοῦ Κυρίου 15 εἰπόντος· «Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν», καὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἰωάννου διηγησαμένου πρότερον τὴν δόξαν τοῦ Λόγου καὶ ἐπαγγόντος τὸν τρόπον τῆς ἐνανθρωπήσεως ἐν τῷ εἰπεῖν ὅτι «Ο Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα

374. Πρβλ. 'Ορους κατ' ἐπιτομὴν 169.

375. Ματθ. 20, 15.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 171

Ἐάν δμως λυπήται ὁ κατώτερος³⁷⁴, ἐπειδὴ προτιμᾶται ὁ εὐλαβέστερος, πῶς πρέπει νὰ τοῦ φερθῶμεν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ο ἄνθρωπος αὐτὸς είναι φανερὰ καταδικασμένος διὰ πονηρίαν ἀπὸ τὴν παραβολὴν τοῦ Εὐαγγελίου, εἰς τὴν δότοιαν ὁ Κύριος λέγει τὸ ἔχῆς πρὸς ἑκείνους ποὺ ἐλυπήθησαν, διότι μερικοὶ ἐτιμήθησαν ἐξ Ἰσοῦ μὲ αὐτούς· «ἐάν ὁ δόφθαλμός σου είναι πονηρός, διότι ἔγώ εἴμαι ἀγαθός;»³⁷⁵. Ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ ἐπ' αὐτοῦ καὶ τῶν δμοίων του είναι φανερὰ εἰς τὸν λόγον τοῦ προφήτου· «καταφρονεῖται ἐνώπιον αὐτοῦ ὁ ἀχρεῖος, τιμῇ δὲ τοὺς φοβουμένους τὸν Κύριον»³⁷⁶.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 172

Μὲ ποίον φόβον ἢ ποίαν πεποίθησιν ἢ ποίαν διάθεσιν ὀφείλομεν νὰ μεταλάβωμεν τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ³⁷⁷.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸν φόβον μᾶς τὸν διδάσκει ὁ ἀπόστολος λέγων· «ὁ τρώγων καὶ πίνων ἀναξίως, τρώγει καὶ πίνει καταδίκην δι' ἑαυτόν»³⁷⁸. Τὴν πεποίθησιν δὲ δημιουργεῖ· ἡ πίστις εἰς τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου, ποὺ εἶπε· «τοῦτο είναι τὸ σῶμά μου, τὸ διδόμενον ὑπὲρ ὑμῶν· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν»³⁷⁹. καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου, ποὺ ἀνέφερε πρῶτον τὴν δόξαν τοῦ Λόγου καὶ ὑστερα προσέθεσε τὸν τρόπον τῆς ἐνανθρωπήσεως, ὅταν εἶπεν ὅτι «ὁ Λόγος ἔγινε σάρξ καὶ ἐσκήνωσε μεταξὺ

376. Ψαλ. 14, 4. 377. Πρβλ. "Ορους κατ' ἐπιτομὴν 109· 110.

378. Α' Κορ. 11, 29. 379. Λουκ. 22, 19.

τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός, πλήρης
χάριτος καὶ ἀληθείας), καὶ τοῦ ἀποστόλου γράψαντος ὅτι «Ἐν
μօρφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμὸν ἥγήσατο τὸ εἶναι ἵσα Θεῷ·
ἀλλ’ ἔαντὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών, ἐν ὁμοιώματι ἀν-
5 θρώπων γενόμενος, καὶ σχῆματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, ἐτα-
πείνωσεν ἔαντόν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου
δὲ σταυροῦ». «Οταν οὖν, πιστεύσασα ἡ ψυχὴ τοῖς φήμασι τού-
τοις καὶ τοῖς τοιούτοις καὶ τοσούτοις, καταμάθῃ τὴν μεγαλειό-
τητα τῆς δόξης καὶ θαυμάσῃ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ταπεινώσεως
10 καὶ τῆς ὑπακοῆς, ὅτι ὁ τοσοῦτος ὑπήκουσε τῷ Πατρὶ μέχρι
θανάτου ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ζωῆς, νομίζω ὅτι κατορθοῖ τὴν διά-
θεσιν εἰς ἀγάπην τὴν τε πρὸς τὸν Θεόν καὶ Πατέρα, «Ος τοῦ ἴδιου
Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ’ ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν»,
καὶ τὴν πρὸς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱόν, τὸν ὑπακούσαντα μέχρι
15 θανάτου ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ἀπολυτρώσεως καὶ σωτηρίας. Καὶ
δύναται οὕτως ἀνασχέσθαι τοῦ ἀποστόλου, ὡσπερ ὅρον τινὰ
ἐκτιθεμένον τοῖς ὑγιαίνονσι τὴν ἐν τούτοις ἀγαθὴν συνείδησιν
ἐν τῷ εἰπεῖν· «Ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς κρί-
ναντας τοῦτο, ὅτι, εἰ εἰς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανε, ἄρα οἱ πάντες
20 ἀπέθανον. Καὶ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανε, ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἔαυ-
τοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντῳ».
Τοιαύτην διάθεσίν τε καὶ ἐτοιμασίαν ὀφείλει ἔχειν ὁ μετα-
λαμβάνων τοῦ ἄρτου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΟΓ^γ

Εἰ δεῖ ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς κατ' οἶκον ψαλμωδίας λαλιάν τινα
25 γίνεσθαι.

380. Ἰω. 1, 14.

381. Φιλ. 2, 6 - 8.

382. Ρωμ. 8, 32.

383. Β' Κορ. 5, 14 - 15.

ήμῶν, καὶ εἴδομεν τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ τοῦ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας»³⁸⁰. καὶ δὲ ἀπόστολος, ποὺ ἔγραψεν ὅτι «ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, δὲν ἐθεώρησεν ὅτι εἶχεν ἔξι ἀρπαγῆς τὴν ἴστοτητά του πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλ᾽ ἐταπείνωσεν ἑαυτόν, λαβὼν δούλου μορφήν, γενόμενος ὅμοιος μὲ τοὺς ἀνθρώπους· καὶ εὔρεθεὶς κατὰ τὸ σχῆμα ὡς ἄνθρωπος ἐταπείνωσεν ἑαυτόν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ»³⁸¹.

“Οταν λοιπὸν πιστεύσῃ ἡ ψυχὴ εἰς τοὺς λόγους τούτους καὶ εἰς ἄλλους ὅμοίους καὶ τῆς αὐτῆς σπουδαιότητος, καὶ βεβαιωθῆ περὶ τῆς μεγαλειότητος τῆς δόξης καὶ θαυμάσῃ διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν ταπείνωσιν καὶ ὑπακοήν, διότι δὲ τόσον μέγας ὑπήκουσεν εἰς τὸν Πατέρα μέχρι θανάτου χάριν τῆς ἰδικῆς μας ζωῆς, τότε νομίζω ὅτι κατορθώνει νὰ ἀποκτήσῃ τὴν διάθεσιν ἀγάπης πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, «ὅ δόποιος δὲν ἐφείσθη τοῦ ἰδίου Υἱοῦ, ἀλλ᾽ ὑπέρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν»³⁸², ὡς καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱόν, ὁ δόποιος ὑπήκουσε μέχρι θανάτου χάριν τῆς ἀπολυτρώσεως καὶ σωτηρίας μας. Καὶ δύναται ἔτσι νὰ ὑπακούσῃ τὸν ἀπόστολον, ποὺ περιγράφει τὴν ἀγαθὴν συνείδησιν εἰς αὐτὰ ὡς κανόνα διὰ τοὺς ὑγιεῖς κατὰ τὴν πίστιν, ὅταν λέγῃ ὅτι «ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς, διότι ἐκρίναμεν τοῦτο, ὅτι, ἐὰν ἔνας ἀπέθανεν ὑπέρ πάντων, ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον· καὶ ἀπέθανεν ὑπέρ πάντων, διὰ νὰ μὴ ζοῦν πλέον δι’ ἑαυτούς οἱ ζῶντες, ἀλλὰ διὰ τὸν ἀποθανόντα καὶ ἀναστάντα ὑπέρ αὐτῶν»³⁸³. Τοιαύτην διάθεσιν καὶ ἐτοιμασίαν ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὁ μεταλαμβάνων τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ ποτηρίου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 173

Ἐπιτρέπεται ἡ διμιλία κατὰ τὴν ὥραν τῆς κατ’ οἶκον ψαλμωδίας³⁸⁴;

384. Πιθανῶς οἱ μοναχοὶ ἦσαν ὡργανωμένοι καθ’ διμάδας ἐντὸς τοῦ

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Οὐ δεῖ, ἐκτὸς τῶν πεπιστευμένων τὴν φροντίδα καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς εὐταξίας καὶ τῆς οἰκονομίας τῶν ἔργων, καὶ τοῦτο κατὰ ἀνάγκην τῆς ἐπειγούσης χρείας· καὶ οὐδὲ τότε ἀπερισκέπτως, ἀλλ' ἐστοχασμένως τοῦ τε τόπου καὶ τῆς εὐταξίας, τῆς 5 τε σεμνότητος καὶ τοῦ ἀπροσκόπου· τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ἀναγκαίᾳ ἐστὶν ἡ σιωπή. Εἰ γὰρ ἐν καιρῷ διαλέξεως καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἐπιτεταγμένοις τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας δι πρῶτος σιγᾶν προτέτακται, ἐὰν ἄλλῳ ἀποκαλυφθῇ, πόσῳ μᾶλλον ἐν καιρῷ ψαλμῳδίᾳ ἡ σιγὴ τοῖς πολλοῖς ἀναγκαίᾳ;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΟΔ'

10 *Πῶς δυνηθῇ τις ἐνδιαθέτως καὶ μετὰ ἐπιθυμίας ποιεῖν τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Κατὰ φύσιν ἡ πεῖρα τοῦ ἥδοντος καὶ ὠφελοῦντος καὶ αὐτὴ ἡ προσδοκία τοῦ τοιούτου ἐμποιεῖ τῇ ψυχῇ τὴν περὶ τούτου διάθεσίν τε καὶ ἐπιθυμίαν. Ἐὰν οὖν τις μισίσῃ καὶ βδελύξῃ τὴν 15 ἀδικίαν καὶ καθαρεύσῃ πάσης ἀμαρτίας, ἀφ' ἣς, ὥσπερ ἀπὸ νόσου τὸ σῶμα πάσχει τὴν ἀνορεξίαν καὶ τὴν περὶ τὰ βρώματα ἀηδίαν, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ τὴν περὶ τὰ δικαιώματα τοῦ Θεοῦ νωθρότητα καὶ δικηρίαν· καὶ ἐὰν πληροφορηθῇ, ὅτι ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ ζωὴν αἰώνιος ἐστι, καὶ πάντα τὰ ἐπηγγελμένα τοῖς 20 φυλάσσοντιν αὐτὴν ἀληθῆ, κατορθοῦται αὐτῷ ἡ διάθεσις τοῦ

μοναστηρίου, οὗτω δὲ ἐτέλουν καὶ τὰς ἱερὰς ἀκολουθίας. Βλ. Λαυσ. ιστ. 7, 2, 5, ὅπου οἱ μοναχοὶ τῆς Νιτρίας ζοῦν κατὰ μόνας ἢ καθ' ὅμαδας καὶ αἱ ψαλμῳδίαι ἀκούονται ἀπὸ κάθε κατοικίαν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Δέν ἐπιτρέπεται ἔκτὸς εἰς τοὺς ὑπευθύνους διὰ τὴν φροντίδα καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς εὐταξίας καὶ τῆς διευθετήσεως τῶν ἔργων, καὶ τοῦτο μόνον εἰς ἐπειγούσας ἀνάγκας καὶ τότε ὅχι ἀπερισκέπτως, ἀλλὰ ἀφοῦ λάβῃ κανεὶς σοβαρῶς ὑπ’ ὅψιν καὶ τὸν τόπον καὶ τὴν εὐταξίαν καὶ τὴν εὐλάβειαν καὶ τὴν ἀποφυγὴν σκανδάλου εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους είναι ἀναγκαία ἡ σιωπή. Ἐὰν λοιπὸν ἐν ὥρᾳ συζητήσεως καὶ μεταξύ αὐτῶν πού ἔχουν τὴν ἐντολὴν τῆς διδασκαλίας ὁ πρῶτος ἔχῃ προτραπῆ νὰ σιωπᾷ, ἐὰν ἡ ἀποκάλυψις ἔλθῃ εἰς κάποιον ἄλλον, πόσον μᾶλλον ἐν ὥρᾳ ψαλμῳδίας είναι ἀναγκαία διὰ τοὺς πολλοὺς ἡ σιωπή³⁸⁵;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 174

Πῶς ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ ἐκτελῇ τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου μὲ τὴν ψυχὴν του καὶ μὲ ζῆλον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἡ πεῖρα τοῦ εὐχαρίστου καὶ τοῦ ὠφελίμου καὶ αὐτὴ ἡ προσδοκία παρομοίου πράγματος ἐκ φύσεως δημιουργεῖ εἰς τὴν ψυχὴν τὴν διάθεσιν πρὸς αὐτὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν του. Ἐὰν λοιπὸν μισήσῃ κανεὶς καὶ σιχαθῇ τὴν ἀδικίαν καὶ μείνῃ καθαρὸς ἀπὸ κάθε ἀμαρτίαν, διότι, ὅπως ἡ νόσος δημιουργεῖ εἰς τὸ σῶμα τὴν ἀνορεξίαν καὶ τὴν ἀποστροφὴν ἀπὸ τὰ φαγητά, ἔτσι καὶ ἡ ἀμαρτία δημιουργεῖ εἰς τὴν ψυχὴν νωθρότητα καὶ ὀκνηρίαν ὡς πρὸς τὰ δικαιώματα τοῦ Θεοῦ· καὶ ἐὰν βεβαιωθῇ ὅτι ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ είναι ζωὴ αἰώνιος καὶ ὅτι δλαι αἱ ὑποσχέσεις πρὸς τοὺς τηροῦντας αὐτὴν είναι ἀληθιναί, τότε

385. Πρόκειται πιθανῶς περὶ ἐκείνων ποὺ δὲν ἡμποροῦν νὰ παρακολουθήσουν τὰς Ἱεράς ἀκολουθίας, διότι είναι ἀπησχολημένοι μὲ κάποιαν ἄναγκαίαν ἔργασίαν.

εἰπόντος· «Τὰ κρίματα Κυρίου ἀληθινά, δεδικαιωμένα ἐπὶ τὸ αὐτό· ἐπιθυμητὰ ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον πολὺν καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον. Καὶ γὰρ ὁ δοῦλός σου φυλάσσει αὐτά· ἐν τῷ φυλάσσειν αὐτὰ ἀνταπόδοσις πολλή».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΟΕ'

5 *Πῶς φαίνεται ὁ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, καὶ πῶς ἐλέγχεται ὁ μὴ οὕτως ἀγαπῶν.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τῆς ἀγάπης ἐξαίρετα δύο ταῦτα· τὸ λυπεῖσθαι μὲν καὶ ἀγωνιᾶν ἐφ' οἷς βλάπτεται ὁ ἀγαπώμενος, χαίρειν δὲ καὶ ἀγωνίζεσθαι ὑπὲρ τῆς ὠφελείας αὐτοῦ. Μακάριος οὖν ὁ πενθῶν ἐπὶ 10 τῷ ἀμαρτάνοντι, οὗ ὁ κίνδυνος φοβερός· καὶ χαίρων ὑπὲρ τοῦ κατορθοῦντος, οὗ τὸ κέρδος ἀσύγκριτον, καθὼς γέγραπται. Μαρτυρεῖ δὲ καὶ Παῦλος ὁ ἀπόστολος λέγων· «Ἐὰν πάσχῃ ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη», κατὰ λόγον πάντως τῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης, «καὶ ἐὰν δοξάζηται ἐν μέλος», κατὰ σκοπὸν 15 δηλονότι τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως, «συγχαίρει πάντα τὰ μέλη». Ο δὲ μὴ οὕτως συνδιατιθέμενος φανερός ἐστι μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφόν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΟΖ'

Τίνες εἰσὶν οἱ ἔχθροι, οὓς ἀγαπῶν προσετάχθημεν, καὶ πῶς ἀγαπήσομεν τοὺς ἔχθρούς· ταῖς εἰς αὐτοὺς εὐεργεσίαις μόνον, 20 ἢ καὶ αὐτῇ τῇ διαθέσει· καὶ εἰ δυνατὸν τοῦτο.

ἔχει τὴν διάθεσιν ποὺ είχεν δὲ εἰπών ὅτι «αἱ κρίσεις τοῦ Κυρίου εἰναι ἀληθιναὶ, δίκαιαι ἐν ταυτῷ· εἰναι περισσότερον ἐπιθυμηταὶ ἀπὸ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον πολὺν καὶ γλυκύτεραι ἀπὸ τὸ μέλι καὶ τὴν κηρήθραν. Διότι δὲ δοῦλός σου τηρεῖ αὐτάς· εἰς τὴν τίρησιν αὐτῶν ὑπάρχει πολλὴ ἀνταπόδοσις»³⁸⁶.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 175

Πῶς διακρίνεται ἔκεινος ποὺ ἀγαπᾷ τὸν ἀδελφὸν κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, καὶ πῶς ἀποδεικνύεται ἔκεινος ποὺ δὲν ἀγαπᾷ ἔτσι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Υπάρχουν δύο κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ἀγάπης· ἡ λύπη καὶ ἡ ἀγωνία δι’ ἔκεινα ἔξ αἰτίας τῶν ὅποιων βλάπτεται ὁ ἀγαπώμενος, καὶ ἡ χαρὰ καὶ ὁ ἀγών διὰ τὴν πρόοδόν του. Μακάριος λοιπὸν εἰναι ἔκεινος ποὺ ἀφ’ ἐνὸς μὲν θλίβεται διὰ τὸν ἄμαρτάνοντα, διότι ὁ κίνδυνος ποὺ διατρέχει εἰναι φοβερός³⁸⁷, ἀφ’ ἑτέρου δὲ χαίρει διὰ τὸν προοδεύοντα εἰς τὴν ἀρετὴν, διότι τὸ κέρδος τούτου εἰναι ἀσύγκριτον κατὰ τὴν Γραφήν. Ἐπιβεβαιώνει δὲ καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος, λέγων ὅτι «ἐὰν πάσχῃ ἐν μέλοις, συμπάσχουν ὅλα τὰ μέλη», κατὰ τὸν τρόπον πάντως τῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης, καὶ ὅτι «ἐὰν τιμᾶται ἐν μέλοις» μὲν προφανῆ σκοπὸν τὴν εὐαρέστησιν πρὸς τὸν Θεόν, «συγχαίρουν ὅλα τὰ μέλη»³⁸⁸. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει αὐτὴν τὴν διάθεσιν εἰναι φανερὸν ὅτι δὲν ἀγαπᾷ τὸν ἀδελφόν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 176

Ποῖοι εἰναι οἱ ἔχθροί, τοὺς ὅποιους διετάχθημεν νὰ ἀγαπῶμεν, καὶ πῶς θὰ ἀγαπήσωμεν τοὺς ἔχθρούς· κάμνοντας καλάς πράξεις πρὸς αὐτοὺς ἢ καὶ μὲ μόνην τὴν διάθεσιν; Καὶ εἰναι δυνατὸν τοῦτο;

388. Α' Κορ. 12, 26.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐχθροῦ ἵδιον τὸ βλάπτειν καὶ ἐπιβούλευειν. Πᾶς μὲν οὖν ὁ δικαιοσύνη ποτε βλάπτων τινὰ ἔχθρος ἀν λέγοιτο, ἐξαιρέτως δὲ ὁ ἀμαρτάνων. Τὸ γὰρ ὅσον ἐπ’ αὐτῷ βλάπτει κατὰ διαφόρους τρόπους καὶ ἐπιβούλευει τῷ συνόντι ἢ συντυγχάνοντι. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ 5 σώματος καὶ ψυχῆς συνέστηκεν ὁ ἄνθρωπος, κατὰ μὲν τὴν ψυχὴν ἀγαπήσωμεν τοὺς τοιούτους, ἐλέγχοντες αὐτοὺς καὶ νοοθετοῦντες καὶ παντὶ τρόπῳ εἰς ἐπιστροφὴν ἐνάγοντες, κατὰ δὲ τὸ σῶμα εὐεργετοῦντες αὐτούς, ἐπιδεομένους τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων.

Οτι δὲ ἡ ἀγάπη ἐν διαθέσει ἐστί, παντὶ δῆλον. Τὸ δὲ δυνατὸν 10 ἔδειξε καὶ ἔδίδαξεν ὁ Κύριος, τὴν ἀγάπην τοῦ Πατρὸς καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἐν τῇ ὑπακοῇ μέχρι θανάτου ἐπιδειξάμενος ὑπὲρ ἔχθρῶν, οὐχ ὑπὲρ φίλων, ὡς μαρτυρεῖ ὁ ἀπόστολος λέγων· «Συνίστησι δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην ὁ Θεὸς εἰς ἡμᾶς, ὅτι, ἔτι ὀμαρτωλῶν δυτῶν ἡμῶν, Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε». Καὶ ἡμῖν δὲ αὐτὸ τοῦτο πα- 15 ραινεῖ ἐν τῷ εἰπεῖν· «Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητά, καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἡγάπησεν ἡμᾶς καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ». Οὐκ ἀν δὲ προσέταξεν ὁ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος, εἰ μὴ τὸ δυνατὸν ἔχαρισατο· δπερ καὶ ἐν τῇ φύσει κατηναγκασμένως 20 ἀποκεῖσθαι ἔφανέρωσεν. Εὐεργέτας μὲν καὶ τὰ θηρία φυσικῶς ἀγαπᾷ. Τί δὲ τοσοῦτον εὐεργετεῖ ὁ φίλος, ὅσον οἱ ἔχθροι; προ- 25 ξενοῦντες ἡμῖν τὸν μακαρισμὸν τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Μακάριοί ἔστε, δταν διώξωσιν ὑμᾶς καὶ ὀνειδίσωσι καὶ εἴπωσι πᾶν πο- νηρὸν ὅῆμα καθ’ ὑμῶν, ψευδόμενοι ἔνεκεν ἐμοῦ. Χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

389. Ρωμ. 5, 8. 390. Ἔφ. 5, 1 - 2.

391. Ματθ. 5, 11 - 12.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Είναι χαρακτηριστικὸν τοῦ ἔχθροῦ νὰ βλάπτῃ καὶ νὰ μηχανεύεται κακά. Κάθε ἀνθρωπὸς λοιπὸν ποὺ βλάπτει κάπιον μὲ οἰονδήποτε τρόπον ἡμπορεῖ νὰ λέγεται ἔχθρος, ἴδιαιτέρως δὲ ὁ ἀμαρτάνων· διότι αὐτός, ὅσον ἔξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του, βλάπτει κατὰ διαφόρους τρόπους τὸν σύντροφον ἢ τὸν συναντώμενον κατὰ τύχην καὶ σκέπτεται κακὸν εἰς βάρος αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀνθρωπὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ σῶμα καὶ ψυχὴν, ὡς πρὸς μὲν τὴν ψυχὴν ὃς ἀγαπήσωμεν τοὺς τοιούτους, ἐλέγχοντες καὶ νουθετοῦντες καὶ ἐπαναφέροντες αὐτοὺς δόπισω μὲ κάθε τρόπον· ὡς πρὸς τὸ σῶμα ὅμως ὃς τοὺς κάμνωμεν καλόν, ὅταν χρειάζωνται τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα. «Οτι δὲ ἡ ἀγάπη εύρισκεται εἰς τὴν διάθεσιν εἰναι φανερὸν εἰς ὅλους, καὶ ὅτι εἰναι κατορθωτὴ τὸ ἀπέδειξε καὶ τὸ ἐδίδαξεν δὲ Κύριος, ποὺ ἔδειξε τὴν ἀγάπην τοῦ Πατρὸς καὶ τὴν ἰδικήν του εἰς τὴν ὑπακοὴν μέχρι θανάτου χάριν τῶν ἔχθρῶν του, ὅχι τῶν φίλων του, ὅπως βεβαιώνει ὁ ἀπόστολος, ὅταν λέγῃ ὅτι «δεικνύει τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην δὲ Θεὸς εἰς ἡμᾶς, διότι, ἐνῷ ἡμεῖς ἡμεθα ἀκόμη ἀμαρτωλοί, δὲ Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε»³⁸⁹. Μᾶς προτρέπει δὲ εἰς αὐτὸ τοῦτο, λέγων· «γίνεσθε λοιπὸν μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητά, καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἡγάπησεν ἡμᾶς καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ὡς προσφορὰν καὶ θυσίαν εἰς τὸν Θεόν»³⁹⁰. Δὲν θά εἶχε δώσει δὲ ἐντολὴν δὲ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος Θεός, ἐάν δὲν μᾶς εἶχε χαρίσει τὴν δύναμιν νὰ τὴν ἐκτελέσωμεν, πρᾶγμα τὸ δποῖον ἐφανέρωσεν ὅτι εύρισκεται κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν φύσιν μας. Καὶ τὰ ἄγρια ζῶα ἀκόμη ἀγαποῦν ἐκ φύσεως τοὺς εὔεργέτας. Ποιὸν δὲ εὔεργέτημα τόσον μεγάλον προκαλεῖ δὲ φίλος, ὅσον οἱ ἔχθροί; Διότι ἔξ αἰτίας των δεχόμεθα τὸν μακαρισμὸν τοῦ Κυρίου, ποὺ εἶπε· «μακάριοι εἰσθε, ὅταν διώξουν καὶ ὀνειδίσουν ὑμᾶς καὶ εἴπουν κάθε πονηρὸν λόγον ἐναντίον ὑμῶν, ψευδόμενοι, ἐνεκεν ἐμοῦ. Χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, διότι δὲ μισθὸς ὑμῶν εἰναι πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς»³⁹¹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΟΖ'

Πῶς ὁφείλουσιν οἱ δυνατοὶ τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων βαστάζειν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰ τὸ βαστάζειν ἔστι τὸ αἴρειν καὶ θεραπεύειν, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὅτι «Ἄντὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε καὶ τὰς 5 νύσους ἐβάστασεν», οὐκ ἐν τῷ εἰς ἑαυτὸν ὑποδέχεσθαι ταῦτα, ἀλλ᾽ ἐν τῷ τοὺς πάσχοντας θεραπεύειν καὶ ἐνταῦθα ὁ τῆς μετανοίας τρόπος καὶ λόγος ἐφαρμόσει, διὸ οὐθὲν θεραπευθήσονται ἐκ τῆς τῶν δυνατωτέρων ἐπιμελείας οἱ ἀδύνατοι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΟΗ'

*Τί ἔστι τό· «Ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε», καὶ ποῖον νό-
10 μον ἀναπληρώσομεν, τοῦτο ποιοῦντες.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*Ταῦτόν ἔστι τῷ προειρημένῳ. Βαρεῖα γὰρ ἡ ἀμαρτία, καθέλκουσα τὴν ψυχὴν εἰς πυθμένα ἥδον· ἦν αἴρομεν ἄλλήλων καὶ περιαιροῦμεν, εἰς ἐπιστροφὴν ἄγοντες τοὺς ἀμαρτάνοντας. Τὸ δὲ «βαστάσαι» ἀντὶ τοῦ «ἀραι» σύνηθες καὶ τοῖς ἐπιχωρίοις κε-
15 χρῆσθαι, ὡς πολλάκις παρὰ πολλῶν αὐτὸς ἥκουσα. Νόμον δὲ τοῦ Χριστοῦ ἀναπληρώσομεν, τοῦ εἰπόντος· «Οὐκ ἥλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἀμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν», καὶ ἡμῖν νομοθετή-
σαντος διτοῦ «Ἐὰν ἀμάρτῃ ὁ ἀδελφός σου, ὑπαγε, ἔλεγξον αὐτόν.
Ἐάν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου».*

392. Ρωμ. 15, 1. 393. Ἡσ. 53, 4· Ματθ. 8, 17. 394. Γαλ. 6, 2.

395. Συνέβαινεν δραγε αύτὸς καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Παύλου, ὅταν ἔγραφε τὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολὴν;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 177

Πῶς ὄφείλουν οἱ δυνατοὶ νὰ βαστάζουν τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων³⁹².

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐάν «βαστάζω» σημαίνῃ «σηκώνω καὶ θεραπεύω», σύμφωνα μὲ τὸν λόγον τῆς Γραφῆς, ὅτι «αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν»³⁹³, ὅχι μὲ τὸ νὰ δέχεται αὐτὰ εἰς τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ θεραπεύῃ τοὺς πάσχοντας, τότε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν θὰ εἶναι κατάλληλος ὁ τρόπος καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς μετανοίας, διὰ τῆς ὁποίας μὲ τὴν φροντίδα τῶν δυνατωτέρων θὰ θεραπευθοῦν οἱ ἀδύνατοι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 178

Τί σημαίνει τό· «ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε»³⁹⁴, καὶ ποῖον νόμον θὰ τηρήσωμεν ἐφαρμόζοντες τοῦτο.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἡ ἀπάντησις εἶναι ἡ ἴδια μὲ τὴν προηγουμένην. Ἡ ἀμαρτία βέβαια εἶναι βαρεῖα, διότι δδηγεῖ τὴν ψυχὴν εἰς τὸν βυθὸν τοῦ ἄδου· ὅταν δὲ δδηγοῦμεν τοὺς ἀμαρτάνοντας εἰς ἐπιστροφήν, τὴν σηκώνομεν καὶ τὴν ἀπομακρύνομεν ὁ ἔνας ἀπὸ τὸν ἄλλον. Ἄλλὰ ἡ λέξις «βαστάζω» χρησιμοποιεῖται συνήθως καὶ εἰς αὐτὰ τὰ μέρη ἀντὶ τῆς λέξεως «σηκώνω»³⁹⁵, ὅπως πολλάκις καὶ ὁ ἴδιος τὸ ἥκουσα ἀπὸ πολλούς. Θὰ τηρήσωμεν δὲ τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ, ποὺ εἶπε· «δὲν ἥλθον νὰ καλέσω δικαίους, ἀλλὰ ἀμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν»³⁹⁶, καὶ μᾶς ὥρισε τὸν ἔχῆς κανόνα· «ἐάν ἀμαρτήσῃ ὁ ἀδελφός σου, ὑπαγε, ἔλεγξον αὐτόν. Ἐάν σὲ ἀκούσῃ, ἐκέρδησες τὸν ἀδελφόν σου»³⁹⁷.

396. Μάρκ. 2, 17.

397. Ματθ. 18, 15.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΟΘ'

*Πῶς δύναται τις ἄνευ ἀγάπης πίστιν κτήσασθαι τοσαύτην,
ώστε ὅρη μεθιστάνειν ἢ πάντα τὰ ὑπάρχοντα δοῦναι πτωχοῖς
ἢ παραδοῦναι τὸ ἑαυτοῦ σῶμα, ἵνα κανθῆ.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*Εἰ μνημονεύομεν τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Ποιοῦσι γὰρ πρὸς
5 τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις», καὶ τῆς ἀποκρίσεως αὐτοῦ τῆς
πρὸς τοὺς εἰπόντας· «Κύριε, Κύριε, οὐ τῷ σῷ ὀνόματι προεφη-
τεύσαμεν καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν καὶ τῷ σῷ
ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν;», πρὸς οὓς φησι· «Οὐκ
οἴδα ὑμᾶς πόθεν ἔστε», οὐχ δτὶ ἐψεύσαντο, ἀλλ’ δτὶ τῇ τοῦ Θεοῦ
10 χάριτι πρὸς τὰ ἴδια θελήματα ἀπεχριήσαντο, ὅπερ τῆς πρὸς
Θεὸν ἀγάπης ἀλλότριον, οὐ δυσκόλως συνυροῦν τὰ εἰρημένα δυ-
νάμεθα. Τὸ δὲ χάρισμα Θεοῦ ἢ δωρεὰν λαμβάνειν καὶ τὸν ἀνά-
ξιον οὐδὲν παράδοξον· Θεὸς γὰρ ἐν καιρῷ χρηστότητος καὶ μα-
κροθυμίας τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθούς.
15 πολλάκις δὲ καὶ εἰς ὠφέλειαν ἢ ἐκείνους αὐτοῦ τοῦ ὑποδεχομένου
τὸ χάρισμα, ἐὰν ἄρα, δυσωπηθεὶς τὴν τοῦ Θεοῦ χρηστότητα,
προτραπῇ εἰς ἐπιμέλειαν τῆς πρὸς αὐτὸν εὐαρεστήσεως, ἢ καὶ
έτέρων, κατὰ τὸ εἰρημένον ὅπὸ τοῦ ἀποστόλου· «Τινὲς μὲν καὶ
διὰ φθόνον καὶ ἔριν, τινὲς δὲ καὶ δι’ εὐδοκίαν τὸν Χριστὸν κη-
20 ρύσσουσιν», οἵτις ἐπιφέρει μετ’ ὀλίγα· «Ιλλήν ὅτι παντὶ τρόπῳ,
εἴτε προφάσει εἴτε ἀληθείᾳ, Χριστὸς καταγγέλλεται, καὶ ἐν
τούτῳ χαίρω».*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 179

‘Πῶς ἡμπορεῖ κάποιος χωρὶς ἀγάπην νὰ ἀποκτήσῃ τόσον μεγάλην πίστιν, ὥστε νὰ μετακινῇ ὅρη ἢ νὰ δώσῃ δλα τὰ ὑπάρχοντά του εἰς τούς πτωχούς ἢ νὰ παραδώσῃ τὸ σῶμά του, διὰ νὰ καυθῇ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐάν ἐνθυμούμεθα τὸν Κύριον, ποὺ εἶπε· «πράττουν, διὰ νὰ τοὺς ἴδουν οἱ ἀνθρωποί»³⁹⁸, καὶ τὴν ἀπόκρισίν του πρὸς ἔκείνους ποὺ τοῦ εἴπαν· «Κύριε, Κύριε, δὲν ἐπροφητεύσαμεν ἐν τῷ ὄνόματί σου καὶ ἔξεδιώξαμεν δαιμόνια ἐν τῷ ὄνόματί σου καὶ ἐκάμαμεν πολλὰ θαύματα ἐν τῷ ὄνόματί σου;»³⁹⁹, πρὸς τοὺς δποίους ἀπήντησε· «δὲν γνωρίζω ὑμᾶς πόθεν εἰσθε»⁴⁰⁰. ὅχι διότι ἐψεύσθησαν, ἀλλὰ διότι μετεχειρίσθησαν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἰκανοποίησιν ἴδιοτελῶν σκοπῶν, πρᾶγμα ποὺ εἶναι ξένον τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεόν, τότε δὲν εἶναι δύσκολον νὰ κατανοήσωμεν τὰ λεχθέντα. Τὸ νὰ λαμβάνῃ δὲ καὶ ὁ ἀνάξιος τὴν χάριν ἢ τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι καθόλου παράδοξον· διότι ὁ Θεὸς κατὰ τὸν χρόνον τῆς χρηστότητος καὶ τῆς μακροθυμίας του ἀνατέλλει τὸν ἥλιον διὰ τοὺς πονηροὺς καὶ τοὺς ἀγαθούς· πολλάκις δὲ ἀποβλέπει εἰς τὴν ὠφέλειαν ἢ ἔκείνου τοῦ ἴδιου ποὺ λαμβάνει τὴν χάριν, μήπως δηλαδὴ καὶ συγκινηθῇ ἀπὸ τὴν χρηστότητα τοῦ Θεοῦ καὶ προτραπῇ νὰ ἐνδιαφερθῇ, ὥστε νὰ εὔσαρεστήσῃ πρὸς αὐτόν, ἢ εἰς τὴν ὠφέλειαν καὶ ἀλλων σύμφωνα μὲ τὸν λόγον τοῦ ἀποστόλου· «τινὲς μὲν καὶ διὰ φθόνον καὶ ἔριν, τινὲς δὲ καὶ ἀπὸ καλῆς θελήσεως κηρύσσουν τὸν Χριστόν», ὅπου προσθέτει μετ’ ὀλίγον· «πλὴν κατὰ πάντα τρόπον, εἴτε ἐπὶ προφάσει εἴτε ἐν ἀληθείᾳ, ὁ Χριστὸς κηρύγγεται, καὶ διὰ τοῦτο χαίρω»⁴⁰¹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΠΓ'

Μετὰ ποταπῆς διαθέσεως καὶ προσοχῆς ὅφείλομεν ἀκούειν τῶν ἐν τῷ καιρῷ τῆς μεταλήψεως παραγινωσκομένων ἡμῖν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Περισσοτέρως ἢ μεθ' οἵας ἡδονῆς ἐσθίομεν καὶ πίνομεν, ἵνα δειχθῇ ὁ νοῦς μὴ μετεωριζόμενος εἰς τὰς τοῦ σώματος 5 ἡδονάς, ἐνευφρανόμενος δὲ πλέον τοῖς τοῦ Κυρίου δήμασι, κατὰ τὴν διάθεσιν τοῦ εἰπόντος· «Καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίου».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΠΑ'

'Εὰν ὥσιν ἀδελφότητες πλησίον ἀλλήλων, καὶ ἡ μὲν πτωχεύη, ἡ δὲ ἔτέρα περὶ τὴν κοινωνίαν δυσχερεστέρα ἡ, πῶς δεῖ τὴν πτωχεύονταν πρὸς τὴν μὴ μεταδιδοῦσαν διατίθεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

10 *Oἱ διδαχθέντες ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν τιθέναι ὑπὲρ ἀλλήλων πῶς τῶν περὶ τὸ σῶμα φείσασθαι δύνανται; "Ωσπερὲ πιλαθόμενοι τοῦ εἰπόντος· Ὡς Ἐπείνασα, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν" καὶ τὰ ἔξῆς. 'Εὰν δὲ γένηται τοῦτο, μακροθυμεῖν χρὴ τοὺς πτωχεύοντας, ἐν πληροφορίᾳ τῆς ἐν τῷ 15 μέλλοντι αἰῶνι παρακλήσεως, μιμούμενος τὸν Λάζαρον.*

402. Ο Κασσιανὸς λέγει ὅτι ἡ συνήθεια αὗτη ἔχει τὴν ἀρχήν της εἰς τὴν Καππαδοκίαν (Περὶ θεσμῶν 4, 17).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 180

Μὲ ποίαν διάθεσιν καὶ προσοχὴν ὁφείλομεν νὰ ἀκούωμεν αὐτὰ ποὺ ἀναγινώσκονται δι’ ἡμᾶς τὴν ὥραν τοῦ φαγητοῦ⁴⁰².

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Μὲ περισσοτέραν διάθεσιν καὶ προσοχὴν ἀπὸ τὴν εὔχαριστησιν μὲ τὴν ὅποιαν τρώγομεν καὶ πίνομεν, διὰ νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι δ νοῦς δὲν παρασύρεται εἰς τὰς ἡδονὰς τοῦ σώματος, ἀλλ’ ὅτι εύφραίνεται περισσότερον εἰς τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου, ὅπως ὁ εἰπών· «γλυκύτεροι περισσότερον ἀπὸ τὸ μέλι καὶ τὴν κηρήθραν»⁴⁰³.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 181

Ἐὰν δύο ἀδελφότητες είναι κοντὰ ἡ μία εἰς τὴν ἄλλην, καὶ ἡ μία είναι πτωχή, ἡ δὲ ἄλλη προβάλλῃ δυσχερείας διὰ τὴν μετάδοσιν τῶν ἀγαθῶν, πῶς πρέπει νὰ αἰσθάνεται ἡ πτωχὴ ἀδελφότης πρὸς τὴν ἀδελφότητα ποὺ δὲν μεταδίδει;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Αὐτοὶ ποὺ ἔδιδάχθησαν νὰ δίδουν δὲνας πρὸς τὸν ἄλλον ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ ἀκόμη καὶ τὴν ψυχὴν των πῶς ἡμπτοροῦν νὰ είναι φειδωλοὶ ὡς πρὸς τὰ πράγματα ποὺ ἀφοροῦν εἰς τὸ σῶμα; Ὡσὰν νὰ ἐλησμόνησαν τοὺς λόγους· «ἐπείνασσα, καὶ δὲν ἔδωσατε εἰς ἐμὲ νὰ φάγω» καὶ τὰ λοιπά⁴⁰⁴. Ἐὰν δὲ γίνη τοῦτο, πρέπει οἱ πτωχοὶ νὰ μιμοῦνται τὸν Λάζαρον καὶ νὰ δείξουν μακροθυμίαν, βέβαιοι ὅτι θὰ παρηγορηθοῦν κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα.

403. Ψαλ. 18, 11.

404. Ματθ. 25, 42.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΠΒ'

Ἐκ ποίων καρπῶν δοκιμάζεσθαι ὀφείλει ὁ συμπαθῶς ἐλέγχων τὸν ἀδελφὸν ἀμαρτάνοντα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*Πρῶτον μὲν ἐκ τῶν ἔξαιρέτων τῆς συμπαθείας, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου, δτὶ «Ἐὰν πάσχῃ ἐν μέλος, συμ-
5 πάσχει πάντα τὰ μέλη» καὶ δτὶ «Τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;» ἐπειτα δέ, ἐὰν ἐπὶ πάσῃ ἀμαρτίᾳ ὅμοίως συντρίβηται,
καὶ ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἀμαρτάνοντι, τοῖς τε εἰς αὐτὸν καὶ τοῖς εἰς
ἄλλον, ὅμοίως λυτῆται καὶ πενθῆ, καὶ ἐλέγχων μὴ διαφθείρῃ
τὸν ὑπὸ τοῦ Κυρίου παραδεδομένον τρόπον.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΠΓ'

10 *Ἐὰν συμβῇ τινας ἐν ἀδελφότητι ζῶντας διαφωνῆσαι πρὸς
ἄλλιλους, εἰ ἀκίνδυνόν ἐστιν ἀγάπης ἐνεκεν συμπεριφέρεσθαι
τοῖς τοιούτοις.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*Τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Ἄσ, Πάτερ, ἵνα, ὥσπερ ἐγὼ καὶ
σὺ ἐν ἐσμεν, οὕτω καὶ αὐτοὶ ἐν ὀσιν ἐν ἡμῖν», καὶ τοῦ ἀποστό-
15 λον γράψαντος· «Σύμψυχοι, τὸ ἐν φρονοῦντες», καὶ τῶν Πράξεων
ἴστοροντος, δτὶ «Ἡν τῶν πιστευσάντων καρδία καὶ ψυχὴ μία»,
οἱ μὲν διαφωνοῦντες ἄλλότριοι τῶν εἰρημένων εἰσίν. Ἀγάπη
δὲ ἡ μὲν κατὰ λόγον φυλάσσει τὸ εἰρημένον· «Ο δὲ ἀγαπῶν
ἐπιμελῶς παιδεύει», ἡ δὲ μὴ κατὰ λόγον, οἷα δ' ἀν ἦ, ἀδόκιμος,*

405. Α' Κορ. 12, 26.

406. Β' Κορ. 11, 29.

407. Ἰω. 17, 21.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 182

Βάσει ποίων καρπῶν ὄφείλει νὰ δοκιμάζεται αὐτὸς ποὺ ἐλέγχει μὲ συμπάθειαν τὸν ἀδελφόν, ὅταν ἀμαρτάνῃ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Κατὰ πρῶτον πρέπει νὰ δοκιμάζεται βάσει τῶν ἔξαιρέτων καρπῶν τῆς συμπαθείας, ὅπως εἶπεν ὁ ἀπόστολος· «ἔὰν πάσχῃ ἐν μέλος, συμπάσχουν πάντα τὰ μέλη»⁴⁰⁵, καὶ· «ποῖος σκανδαλίζεται καὶ ἐγὼ δὲν φλέγομαι;»⁴⁰⁶. Ἐπειτα δὲ πρέπει νὰ αἰσθάνεται τὴν αὐτὴν συντριβὴν διὰ κάθε ἀμαρτίαν καὶ δι’ ὅλους τοὺς ἀμαρτάνοντας, καὶ νὰ λυπήται καὶ νὰ πενθῇ ἐξ Ἰσου διὰ τοὺς βλάπτοντας αὐτὸν καὶ τοὺς βλάπτοντας τοὺς ἄλλους καί, ὅταν ἐλέγχῃ, νὰ μὴ ἀλλοιώνῃ τὸν τρόπον ποὺ μᾶς παρέδωσεν ὁ Κύριος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 183

Ἐὰν συμβῇ μερικοὶ ποὺ ζοῦν εἰς τὴν ἀδελφότητα νὰ διαφωνήσουν μεταξύ των, δὲν εἶναι ἐπικίνδυνον νὰ φερώμεθα πρὸς αὐτοὺς ἐπιεικῶς χάριν τῆς ἀγάπης;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο Κύριος εἶπε· «δός, Πάτερ, ὅπως ἐγὼ καὶ σὺ εἴμεθα ἐν, οὕτω καὶ αὐτοὶ νὰ εἶναι ἐν ἡμῖν ἐν»⁴⁰⁷, ὁ ἀπόστολος δὲ ἔγραψεν· «δμόψυχοι, δμόφρονες»⁴⁰⁸, καὶ αἱ Πράξεις διηγοῦνται ὅτι «ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ τῶν πιστευσάντων ἡτο μία»⁴⁰⁹. Συνεπῶς, οἱ ἔχοντες διαφωνίας εἶναι ξένοι πρὸς τοὺς ἀναφερομένους. ‘Η ἀγάπη δέ, ὅταν δίδεται κατὰ τρόπον ὀρθόν, τηρεῖ τὸ λεχθέν· «ὁ ἀγαπῶν ἐπιμελῶς παιδεύει»⁴¹⁰, ἐνῷ ἡ διδομένη ἐσφαλμένως, οἰαδήποτε καὶ ἀν εἶναι, εἶναι ἀπαράδεκτος, διότι δὲ Κύριος

408. Φιλ. 2, 2.

409. Πρ. 4, 32.

410. Παρ. 13, 24.

τοῦ Κυρίου εἰπόντος δτι «Ο ἀγαπῶν πατέρα ἥ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ
οὐκ ἔστι μον ἄξιος».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΠΔ'

Πῶς δύναται τις, καὶ δτε ἐλέγχει, μὴ μόνον σπουδάζειν
ἐπιστημόνως λαλῆσαι, ἀλλὰ καὶ τὴν διάθεσιν τὴν ὁφειλο-
5 μένην σώζειν πρός τε τὸν Θεὸν καὶ πρὸς ἐκείνους, οἵς λαλεῖ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν μνημονεύσῃ τις τοῦ ἀποστόλου εἰπόντος «Οὕτως
ἡμᾶς λογιζέσθω ἀνθρωπος ὡς ὑπηρέτας Χριστοῦ καὶ οἰκονό-
μους μνητηρίων Θεοῦ», οὐχ ὡς ἴδιαν τινὰ ἐπιστήμην ἐξ αὐ-
θεντίας οἰκονομεῖ, ἀλλ’ ὡς Θεοῦ ὑπηρεσίαν, ἐν ἐπιμελείᾳ ψυχῶν
10 αἱματι Χριστοῦ ἐξηγορασμένων πληροῖ μετὰ φόβου καὶ τρόμου
τοῦ πρὸς Θεόν, κατὰ τὸν εἰπόντα «Οὕτω λαλοῦμεν, οὐχ ὡς ἀν-
θρώποις ἀρέσκοντες, ἀλλὰ τῷ Θεῷ τῷ δοκιμάζοντι τὰς καρδίας
ἡμῶν»· καὶ μετὰ διαθέσεως καὶ εὐσπλαγχνίας τῆς περὶ τοὺς
ἀκούοντας ποιῶν τὸ εἰρημένον· «Ως ἐὰν τροφὸς θάλπη τὰ
15 ἑαυτῆς τέκνα, οὕτως ἴμειρόμενοι ὑμῶν, εὐδοκοῦμεν μεταδοῦναι
ὑμῖν οὐ μόνον τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν
ψυχὰς».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΠΕ'

Ἐάν τις ἐν διαλέξῃ συνδιατιθεμένους τοῖς λεγομένοις δρῶν

411. Ματθ. 10, 37· πρβλ. Ἰω. 21, 15 - 17. 412. Α' Κορ. 4, 1.
413. Α' Θεσσ. 2, 4. 414. Α' Θεσσ. 2, 7-8.

εἶπεν· «ὅς ἀγαπῶν πατέρα τὸν μητέρα ὑπὲρ ἔμε δὲν εἶναι ἄξιος ἔμοῦ»⁴¹¹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 184

Πῶς ἡμπορεῖ κάποιος, καὶ ὅταν παρηγορῇ καὶ ὅταν ἐλέγχῃ, ὅχι μόνον νὰ φροντίζῃ νὰ διμιλήσῃ κατὰ τρόπον ἔμπειρον καὶ σοφόν, ἀλλὰ καὶ νὰ διατηρῇ τὴν ὁφειλομένην διάθεσιν ἐναντὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐναντὶ ἑκείνων πρὸς τοὺς δποίους διμιλεῖ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν κάποιος ἐνθυμηθῇ τὸν ἀπόστολον, ποὺ εἶπεν· «οὕτως ὃς θεωρῇ ἡμᾶς κάθε ἀνθρώπος ὡς ὑπηρέτας Χριστοῦ καὶ οἰκονόμους μυστηρίων Θεοῦ»⁴¹², δὲν χρησιμοποιεῖ τὴν γνῶσιν του κατὰ τρόπον αὐθεντικόν, ἀλλὰ τὴν συμπληρώνει μὲ φόβον καὶ τρόμον ἐναντὶ τοῦ Θεοῦ ὡς ὑπηρεσίαν πρὸς τὸν Θεόν, ποὺ ἐκτελεῖται διὰ τῆς φροντίδος τῶν ψυχῶν, αἱ δποῖαι ἔξιγοράσθησαν διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸν εἰπόντα· «οὕτω λαλοῦμεν, ὅχι ὡς ἀρέσκοντες εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ᾽ εἰς τὸν Θεόν, τὸν δοκιμάζοντα τὰς καρδίας ἡμῶν»⁴¹³. Πρέπει ἀκόμη νὰ φέρεται μὲ ἀγαθὴν διάθεσιν καὶ εὔσπλαγχνίαν πρὸς ἑκείνους ποὺ τὸν ἀκούουν, ἐφαρμόζων τὸν λόγον· «καθὼς ἡ τροφὸς περιθάλπει τὰ ἑαυτῆς τέκνα, οὕτως ἔχοντες ἐνθερμον ἀγάπην πρὸς ὑμᾶς, ἔχομεν τὴν καλὴν διάθεσιν ὅχι μόνον νὰ μεταδώσωμεν εἰς ὑμᾶς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχὰς ἡμῶν»⁴¹⁴.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 185

Ἐὰν κατὰ τὴν διάρκειαν συζητήσεως χαίρῃ κάποιος, καθὼς βλέπει τοὺς ἀκροατάς του⁴¹⁵ νὰ συγκινοῦνται μὲ αὐτὰ

415. Ἐννοεῖ τοὺς ἐπισκεπτομένους τὴν ἀδελφότητα διὰ τὴν πνευματικήν των τελείωσιν.

τοὺς ἀκούοντας χαίρῃ, πῶς γνωρίσει ἑαυτόν, εἰ διαθέσει ἀγαθῆ^η
χαίρει ἢ πάθει τινὶ ἰδίῳ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

³ Εὰν ἐν τοῖς ἐπαίνοις μόνοις τὴν χαρὰν στήσῃ, δῆλός ἐστιν
ἰδίῳ πάθει κινούμενος, ἐὰν δέ, τῶν ἐπαινούντων παραντὰ μὲν τὸ
5 περὶ τὴν ἀκρότατην συνετὸν καταμαθών, ἐλπίδα τῆς εὐπειθείας
ὑποσπεῖρον εὐφρανθῆ, ὃστερον δὲ τὴν ὡφέλειαν πολυπραγμο-
νήσας, καὶ ἡ τὰ ἀκόλουθα τοῖς ἐπαίνοις κατορθώματα ἐν αὐτοῖς
εὑρὼν χαρῇ, ἢ μηδὲν ὡφεληθέντας τοὺς ἐπαινέσαντας ἐπιδόν
λυπηθῆ, εὐχαριστείτω τῷ Θεῷ, δτι ὡς φιλόθεος καὶ φιλάδελ-
10 φος κατηξιώθη κινηθῆναι, μὴ ζητῶν τὴν δόξαν τὴν ἑαυτοῦ,
ἀλλὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν οἰκοδομὴν τῶν ἀδελφῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΠΖ'

⁴ Επειδὴ διδασκόμεθα τοιαύτην ἀγάπην, ὥστε καὶ τὴν
ψυχὴν θεῖναι ὑπὲρ τῶν φίλων, μαθεῖν δεόμεθα ποταπῶν φίλων
τοῦτο αἰρεῖσθαι δεῖ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

15 ⁵ Τὴν μὲν διάθεσιν ἢ τὸν τρόπον τούτου τοῦ κατορθώματος
εἴκος εἶναι διάφορον· ἀλλα γάρ ἐστι πολλάκις τὰ ὑπὲρ ἀμαρ-
τωλῶν καταδεχθῆναι καὶ ἀλλα τὰ ὑπὲρ δικαίων σπουδασθῆναι
δοφείλοντα· τὸ μέντοι γε μέχρι θανάτου ἀγάπην δεικνύειν καὶ
ὑπὲρ δικαίων καὶ ὑπὲρ ἀμαρτωλῶν δεδιδάγμεθα μηδὲν δια-
20 κρίνοντες. «Συνίστησι γὰρ τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην», φησίν, «δ Θεὸς
εἰς ἡμᾶς, δτι ἔτι ἀμαρτωλῶν δντων ἡμῶν Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν

ποὺ λέγει, πῶς θὰ κρίνῃ ἔδν ἢ χαρά του προέρχεται ἀπὸ ἀγάθην διάθεσιν ἢ ἀπὸ κάποιο πάθος του;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν χαίρῃ μόνον διὰ τοὺς ἐπαίνους, κινεῖται φανερὰ ἀπὸ κάποιο πάθος του. Ἐὰν δύμως εὔφρανθῇ, διότι ἐβεβαιώθη διὰ τὴν, ἐκ μέρους τῶν ἐπαινούντων, κατανόησιν τῶν λεγομένων, πρᾶγμα ποὺ τοῦ δίδει τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ πειθαρχήσουν, καὶ ὑστερα, ἀφοῦ ἀνησυχήσῃ ὡς πρὸς τὰ ὡφέλιμα διποτελέσματα τῶν λόγων του, ἢ χαρῇ, διότι εὐρίσκει εἰς αὐτοὺς ἐναρέτους πράξεις συμφώνους πρὸς τοὺς ἐπαίνους των, ἢ λυπηθῇ, διότι διαπιστώνει ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ τὸν ἐπήνεσαν δὲν ὡφελήθησαν καθόλου, τότε ἀς εὐχαριστῇ τὸν Θεόν, διότι ἐθεωρήθη ἀξιος νὰ ἐνεργήσῃ ὡς φιλόθεος καὶ φιλάδελφος, χωρὶς νὰ ζητῇ δόξαν διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν τελείωσιν τῶν ἀδελφῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 186

Ἐπειδὴ διδασκόμεθα ὅτι πρέπει νὰ ἔχωμεν τοιαύτην ἀγάπην, ὡστε νὰ προσφέρωμεν καὶ τὴν ψυχήν μας ὑπὲρ τῶν φίλων, ἐπιθυμοῦμεν νὰ μάθωμεν ὑπὲρ ποίων φίλων διφείλομεν νὰ κάμνωμεν τοῦτο.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Φυσικά, ἢ διάθεσις ποὺ μᾶς δόδηγει εἰς αύτὸ τὸ κατόρθωμα καὶ διὰ τρόπος μὲ τὸν διποιὸν πραγματοποιεῖται διαφέρουν· διότι πολλάκις ἀλλα πράγματα διφείλομεν νὰ δεχθῶμεν πρὸς χάριν τῶν ἀμαρτωλῶν, καὶ ἀλλα νὰ πράξωμεν μετὰ ζήλου πρὸς χάριν τῶν δικαίων. "Ομως καὶ διὰ τοὺς δικαίους καὶ διὰ τοὺς ἀμαρτωλοὺς ἔχομεν διδαχθῆ νὰ δεικνύωμεν ἀγάπην μέχρι θανάτου, χωρὶς καμμίσιν διάκρισιν· διότι «δ Θεός δεικνύει τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην εἰς ἡμᾶς, διότι, ἐνῷ ἡμεῖς ἤμεθα ἀκόμη ἀμαρ-

ἀπέθανε». Πρὸς δὲ τοὺς ἀγίους δὲ ἀπόστολος λέγει· «Ὥς ἐὰν τροφὸς θάλπῃ τὰ ἑαυτῆς τέκνα, οὗτως ἴμειρόμενοι ὑμῶν, εὐδοκοῦμεν μεταδοῦναι ὑμῖν οὐ μόνον τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχάς, διότι ἀγαπητοὶ ἡμῖν ἐγενήθητε».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΠΖ'

5 Εἰ χρὴ παρὰ τῶν κατὰ σάρκα οἰκείων δέχεσθαι τι ἔκαστον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοὺς μὲν οἰκείους ἀποδιδόναι τὰ ἐπιβάλλοντα τοῖς προσερχομένοις τῷ Κυρίῳ ἀναγκαῖον καὶ μηδὲν ὑφαιρεῖν, ἵνα μὴ τῷ κοίματι τῆς ιεροσυλίας ὑποπέσωσι· τὸ μέντοι γε ἀναλίσκεσθαι ταῦτα ἐν δψεσιν ἐκείνων, οἷς διαφέρειν ἔδοξε, καὶ αὐτοῖς ἐ-
10 κείνοις γίνεται πολλάκις ἐπάρσεως ὑπόθεσις καὶ τοῖς πένησι τῶν τῷ αὐτῷ βίᾳ προσελθόντων λύπης ἀφορμή. «Ωστε συμβαίνειν ἐκεῖνο, ἐφ' ᾧ ἐγκαλοῦνται οἱ Κορίνθιοι ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου εἰπόντος, διτὶ «Καταισχύνετε τοὺς μὴ ἔχοντας». Διόπερ
ό τὴν φροντίδα τῶν κατὰ τόπον Ἐκκλησιῶν πεπιστευμένος,
15 ἐὰν γὰρ πιστὸς καὶ φρονίμως οἰκονομεῖν δυνάμενος, τούτῳ προσφερέσθω κατὰ μίμησιν τῶν ἐν ταῖς Πράξεσιν, οἵτινες φέροντες ἐτίθουν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων. Εἰ δὲ τὸ οἰκονομεῖν τὰ τοιαῦτα οὐκ ἔστι πάντων, ἀλλὰ μόνων τῶν μετὰ δοκιμασίας εἰς τοῦτο τυπωθέντων, καὶ τὸ παρὰ τῶν τοιούτων
20 δεδομένον, οὗτος, ὡς δὴ δοκιμάσῃ, τυπώσει.

416. Ρωμ. 5, 8. 417. Α' Θεσσ. 2, 7 - 8.

418. Βλ. "Ορους κατὰ πλάτος 29· καὶ "Ορους κατ'" ἐπιτομὴν 85.

τωλοί, δὲ Χριστὸς ὑπὲρ ὑμῶν ἀπέθανε»⁴¹⁶. Πρὸς τοὺς δύγιους δὲ λέγει δὲ ἀπόστολος ὅτι «καθὼς ἡ τροφὸς περιθάλπει τὰ ἔσωτῆς τέκνα, οὕτως ἔχοντες ἐνθερμον ἀγάπην πρὸς ὑμᾶς, ἔχομεν τὴν καλὴν διάθεσιν νὰ μεταδώσωμεν εἰς ὑμᾶς ὅχι μόνον τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχὰς ἡμῶν, διότι εἰσθε ἀγαπητοί εἰς ἡμᾶς»⁴¹⁷.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 187

Ἐπιτρέπεται νὰ δεχώμεθα κάτι ἀπὸ τοὺς κατὰ σάρκα συγγενεῖς μας;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Οἱ συγγενεῖς εἰναι ἀνάγκη νὰ ἀποδίδουν εἰς τοὺς προσερχομένους πρὸς τὸν Κύριον ὅτι δικαιοῦνται καὶ νὰ μὴ παρακρατοῦν τίποτε, διὰ νὰ μὴ ὑποπέσουν εἰς τὸ κρῖμα τῆς Ἱεροσυλίας· ἐὰν ὅμως τὸ εἰσόδημα αὐτὸ ἔξοδεύεται ἐνώπιον ἑκείνων, εἰς τοὺς δποίους φαίνεται ὅτι ἀνήκει, τότε καὶ δι’ ἑκείνους τοὺς ἴδιους γίνεται πολλάκις αἵτια ἐπάρσεως, καὶ διὰ τοὺς πτωχοὺς ποὺ ἡσπάσθησαν τὸν αὐτὸν βίον γίνεται ἀφορμὴ λύπης⁴¹⁸. ὥστε νὰ συμβαίνῃ ἑκεῖνο διὰ τὸ δποῖον κατηγοροῦνται οἱ Κορίνθιοι ἀπὸ τὸν ἀπόστολον, ὅταν λέγῃ· «καταισχύνετε τοὺς μὴ ἔχοντας»⁴¹⁹. Διὰ τοῦτο, ἐὰν δὲ ἐμπεπιστευμένος τὴν φροντίδα τῶν Ἑκκλησιῶν ἐνὸς τόπου εἰναι πιστὸς καὶ συνετὸς οἰκονόμος, εἰς αὐτὸν ἄς προσφέρεται κάθε εἰσόδημα κατὰ μίμησιν τῶν Χριστιανῶν τῶν Πράξεων, οἱ δποῖοι ἔθετον τὰς προσφοράς των παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων⁴²⁰. Ἐὰν δὲ δὲν ἡμπορῇ δὲ καθένας νὰ διαχειρίζεται αὐτὰ τὰ πράγματα, ἀλλὰ μόνον ἑκεῖνοι ποὺ ὠρίσθησαν πρὸς τοῦτο κατόπιν δοκιμασίας, ὁ οἰκονόμος ποὺ ἀνέφερα θὰ διαθέσῃ κατὰ τὴν κρίσιν του καὶ τὸ προσφερόμενον ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τῶν ἀδελφῶν.

419. Α' Κορ. 11, 22.

420. Πρ. 4, 34.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΠΗ'

Πῶς ἴδωμεν τούς ποτε συνοίκους ἡμῶν ἢ συγγενεῖς, ἐρχομένους πρὸς ἡμᾶς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὦς δὲ Κύριος ἔδειξε καὶ ἔδίδαξεν, δτε ἀπηγγέλη αὐτῷ δτι «Ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἔξω ἐστήκασιν, ἵδεῖν σε 5 θέλοντες», πρὸς οὓς ἐπιπληκτικώτερον ἀποκρίνεται εἰπών· «Τίς ἐστιν ἡ μήτηρ μου καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ἀδελφοί μου; Ὁς γὰρ ἀν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, οὗτός μου ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστίν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΠΘ'

Ἐὰν δὲ καὶ παρακαλῶσι θέλοντες ἀπαγαγεῖν ἡμᾶς εἰς τὰ 10 ἴδια, εἰ χρὴ αὐτῶν ἀνέχεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰ μὲν διὰ οἰκοδομὴν τῆς πίστεως, δὲ δυνάμενος οὕτως ἀπελθεῖν μετὰ δοκιμασίας πεμπέσθω· εἰ δὲ διὰ καθῆκον ἀνθρώπινον, ἀκονέτω τοῦ Κυρίου λέγοντος πρὸς τὸν εἰπόντα· «Ἐπιτρεψόν μοι ἀπελθεῖν καὶ ἀποτάξασθαι τοῖς εἰς τὸν οἶκόν μου»· 15 «Οὐδεὶς ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον καὶ βλέπων εἰς τὰ δπίσω ενθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ». Εἰ δὲ περὶ τοῦ ἀποτάξασθαι ἅπαξ θελήσαντος τοιοῦτον τὸ κρῆμα, τί χρὴ λέγειν περὶ τούτου;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 188

“Οταν παλαιοὶ φίλοι ἡ συγγενεῖς⁴²¹ μᾶς ἐπισκέπτωνται, πῶς θὰ τοὺς ἴδωμεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Οπως ἔδειξε καὶ ἔδιδαξεν ὁ Κύριος, δταν τοῦ ἀνήγγειλαν· «ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἰστανται ἔξω καὶ θέλουν νὰ σὲ ἴδουν», πρὸς τοὺς δποίους μὲ ἐπιπληκτικοὺς λόγους ἀπεκρίθη, ὅταν εἶπε· «ποία εἰναι ἡ μήτηρ μου καὶ ποῖοι οἱ ἀδελφοί μου; Διότι ὅστις θὰ πράξῃ τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, αὐτὸς εἰναι ἀδελφός μου καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ»⁴²².

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 189

Ἐὰν ὅμως μᾶς παρακινοῦν, θέλοντες νὰ μᾶς ἐπαναφέρουν εἰς τὸ σπίτι, πρέπει νὰ τοὺς ἀνεχώμεθα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν μὲν εἰναι διὰ τὴν οἰκοδομὴν τῆς πίστεως, ἃς ἀποσταλῇ ὁ κατάλληλος κατόπιν δοκιμασίας· Ἐὰν ὅμως εἰναι διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν ἀνθρωπίνου καθήκοντος, ἃς ἀκούσῃ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν εἰπόντα· «ἐπίτρεψόν με νὰ ἀπέλθω καὶ νὰ ἀποχαιρετήσω τοὺς ἀνθρώπους τοῦ οἴκου μου», ὅτι «οὐδεὶς βαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ ἄροτρον καὶ βλέπων εἰς τὰ ὅπίσω εἰναι εὐπρόσδεκτος εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ»⁴²³. ᘾὰν δὲ ἔκεινος ποὺ ἡθέλησε μόνον νὰ ἀποχαιρετήσῃ ἔλαβε τοιαύτην ἀπάντησιν, τί πρέπει νὰ εἴπωμεν περὶ τούτου;

422. Ματθ. 12, 47 - 50. Λουκ. 8, 20. 423. Λουκ. 9, 61 - 62.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ργ'

Εἰ δεῖ ἐλεεῖν τοὺς κατὰ σάρκα οἰκείους, ἐπιθυμοῦντας τὴν σωτηρίαν αὐτῶν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο γεγενημένος ἐκ τοῦ Πνεύματος, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνὴν, καὶ ἔξουσίαν λαβὼν γενέσθαι τέκνον Θεοῦ συγγένειαν 5 μὲν τὴν κατὰ σάρκα ἐπαισχύνεται, οἰκείους δὲ γνωρίζει τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως ὑπὸ τοῦ Κυρίου μαρτυρουμένους εἰπόντος «Μήτηρ μον καὶ ἀδελφοί μον οὗτοί εἰσιν, οἱ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀκούοντες καὶ ποιοῦντες». Καὶ ἐλεείτω οὗτος πάντας μὲν τοὺς μακρυνομένους ἀπὸ τοῦ Κυρίου, καὶ τοὺς συγγενεῖς 10 δὲ τοὺς κατὰ σάρκα ως πάντας. Εἴ δέ τις τούτοις πλέον τι προσπάσχων συνήγορον ἔχειν οἴεται τοῦ ἴδιου πάθους τὸν ἀπόστολον λέγοντα· «Ἡνχόμην γὰρ αὐτὸς ἐγώ ἀνάθεμα εἰναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μον τῶν συγγενῶν μον κατὰ σάρκα», μανθανέτω δ τοιοῦτος ἐκ τῶν ἐπιφερομένων, δτι οὐ 15 τὴν συγγένειαν τὴν κατὰ σάρκα, ἀλλὰ τὸν Ἰσραὴλ καὶ τὰ εἰς αὐτὸν ἔξαιρετα τοῦ Θεοῦ δ ἀπόστολος τιμᾶ· οὐδὲ ἐπειδήπερ συγγενεῖς αὐτοῦ οἱ Ἰσραηλῖται, ἀλλ ἐπειδὴ Ἰσραηλῖται ἡσαν οἱ κατὰ σάρκα συγγενεῖς καὶ ἐπειδὴ τοσούτων καὶ τοιούτων παρὰ Θεοῦ κατηξιώθησαν. Ἐπειδὴ αὐτῶν μὲν ἦν ἡ νίοθεσία καὶ ἡ δόξα, αὐτῶν δὲ ἡ νομοθεσία καὶ ἡ λατρεία, ἐπειδὴ αὐτοῖς μὲν αἱ διαθῆκαι καὶ αἱ ἐπαγγελίαι, αὐτῶν δὲ οἱ πατέρες, ἐπειδὴ ἔξ αὐτῶν δ Ἀριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, τοσούτον τιμᾶται αὐτῶν τὴν σωτηρίαν· οὐκ εἰς τὴν συγγένειαν ἀποβλέπων, ἀλλ εἰς τὴν τοῦ Κυρίου ὑπὲρ αὐτῶν ἐνανθρώπησιν, τοῦ εἰπόντος· 25 «Οὐκ ἀπεστάλην εὶ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκουν Ἰσραὴλ».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 190

Πρέπει νὰ ἐλεοῦμεν τοὺς κατὰ σάρκαν συγγενεῖς μας, ἐπιθυμοῦντες τὴν σωτηρίαν των;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Αύτὸς ποὺ ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πνεύματος κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου καὶ ἔλαβε δύναμιν νὰ γίνῃ τέκνον Θεοῦ ἐντρέπεται διὰ τοὺς κατὰ σάρκα συγγενεῖς του, ἀναγνωρίζει δὲ ὡς οἰκείους τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως, περὶ τῶν δποίων ἐβεβαίωσεν δὲ Κύριος, ὅταν εἶπε· «μήτηρ μου καὶ ἀδελφοί μου εἰναι αὐτοί, οἱ ἀκούοντες καὶ ποιοῦντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ»⁴²⁴. Καὶ ἀς ἐλεῇ αὐτὸς ὅλους τοὺς εύρισκομένους μακρὰν τοῦ Κυρίου, καὶ τοὺς κατὰ σάρκα συγγενεῖς δὲ, ὅπως ὅλους. Ἐὰν δὲ κάποιος ποὺ ἔχει ἀδυναμίαν εἰς αὐτοὺς νομίζῃ ὅτι ἔχει συνήγορον τῆς ἀδυναμίας του τὸν ἀπόστολον, ποὺ λέγει· «ηὔχόμην ἐγὼ δὲ ίδιος νὰ εἴμαι ἀνάθεμα ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ χάριν τῶν ἀδελφῶν μου τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα»⁴²⁵, ἀς μάθῃ ἀπὸ τὰ ἀναφερόμενα ἐν συνεχείᾳ ὅτι δὲ ἀπόστολος δὲν τιμᾶ τοὺς κατὰ σάρκα συγγενεῖς του, ἀλλὰ τὸν Ἰσραὴλ καὶ τὰς θαυμαστὰς σχέσεις τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτόν· οὕτε ἐπειδὴ οἱ Ἰσραηλῖται ἡσαν συγγενεῖς του, ἀλλ’ ἐπειδὴ οἱ κατὰ σάρκα συγγενεῖς του ἡσαν Ἰσραηλῖται καὶ ἐπειδὴ ἐκρίθησαν ἄξιοι νὰ δεχθοῦν τόσον μεγάλας καὶ σπουδαίας εὐεργεσίας ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Διότι αὐτῶν ἡτο ἡ υἱόθεσία καὶ ἡ δόξα, οἱ νόμοι καὶ ἡ λατρεία, ἐπειδὴ αὐτοὶ εἶχαν τὰς διαθήκας καὶ τὰς ἐπαγγελίας καὶ τοὺς πατέρας· ἐπειδὴ ἀπὸ αὐτούς προῆλθεν δὲ Χριστὸς ὡς πρὸς τὴν σάρκα, διὰ τοῦτο τόσον πολὺ ἐκτιμᾶ τὴν σωτηρίαν των· δὲν ἀπέβλεπε δηλαδὴ δὲ ἀπόστολος εἰς τὴν συγγένειαν, ἀλλ’ εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου χάριν αὐτῶν, δὲ ὅποιος εἶπε· «δὲν ἀπεστάλην εἰμὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα τοῦ οἴκου Ἰσραὴλ»⁴²⁶.

426. Ματθ. 15, 24.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ρ4Α'

Τίς ἐστιν ὁ πραῦς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

'Ο ἀμετάθετος ἐν ταῖς κρίσεσι τῶν πρὸς εὐαρέστησιν Θεοῦ σπουδαζομένων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ρ4Β'

Τίς ἐστιν ἡ λύπη ἡ κατὰ Θεόν, καὶ τίς ἡ τοῦ κόσμου.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

5 *'Η μὲν κατὰ Θεόν, δταν ἐντολῆς Θεοῦ παροφθείσης λυπή τις, κατὰ τὸ γεγραμμένον «Ἀθυμία κατέσχε με ἀπὸ ἀμαρτωλῶν τῶν ἐγκαταλιμπανόντων τὸν νόμον σου»· ἡ δὲ τοῦ κόσμου, δταν τι ἀνθρώπινον καὶ τοῦ κόσμου ἀξιον ἡ τὸ λυποῦν.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ρ4Γ'

Ποία ἡ ἐν Κυρίῳ χαρά, καὶ τί ἐὰν ποιῶμεν χαίρειν ὀφείλομεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

10 *Tὸ ἐπὶ τοῖς κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου εἰς δόξαν Θεοῦ γινομένοις χαίρειν ἡ ἐν Κυρίῳ χαρά ἐστιν. "Οταν οὖν τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου ποιῶμεν ἡ διὰ τὸ δνομα τοῦ Κυρίου πάσχωμέν τι, χαίρειν καὶ συγχαίρειν ἀλλήλοις ὀφείλομεν.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ρ4Δ'

Ποῖον πένθος ἀναλάβωμεν, ἵνα καταξιωθῶμεν τοῦ μακαρι-
15 *σμοῦ.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 191

Ποῖος εἶναι ὁ πρᾶος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο ἀμετάθετος εἰς τὰς κρίσεις ἔκείνων ποὺ γίνονται μετὰ ζήλου πρὸς εὐαρέστησιν τοῦ Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 192

Ποία εἶναι ἡ κατὰ Θεὸν λύπη καὶ ποία ἡ λύπη τοῦ κόσμου.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Η κατὰ Θεὸν λύπη εἶναι, ὅταν λυπηθῇ κανεὶς διὰ τὴν παραμέλησιν κάποιας ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἀναφέρεται εἰς τὴν Γραφήν· «ἀθυμία μὲ κατέλαβεν ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτωλῶν, οἱ δποῖοι ἐγκαταλείπουν τὸν νόμον σου»⁴²⁷. ἡ δὲ λύπη τοῦ κόσμου εἶναι, ὅταν αὐτὸς ποὺ προκαλεῖ τὴν λύπην εἶναι ἀνθρώπινον καὶ ἄξιον τοῦ κόσμου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 193

Ποία εἶναι ἡ ἐν Κυρίῳ χαρὰ καὶ τί ἐὰν κάμνωμεν ὀφείλομεν νὰ χαίρωμεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Η ἐν Κυρίῳ χαρὰ εἶναι, ὅταν χαίρωμεν δι’ αὐτὰ ποὺ γίνονται εἰς δόξαν Θεοῦ κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου. “Οταν λοιπὸν τηροῦμεν τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου ἡ ὅταν ὑποφέρωμεν κάτι διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, τότε ὀφείλομεν νὰ χαίρωμεν καὶ νὰ συγχαίρωμεν δ ἔνας τὸν ἄλλον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 194

Πῶς πρέπει νὰ πενθήσωμεν, διὰ νὰ κριθῶμεν ἄξιοι τοῦ μακαρισμοῦ τοῦ Κυρίου⁴²⁸.

428. Βλ. Ματθ. 5, 4.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐμπεριέχεται τοῦτο τὸ ἐρώτημα τῇ κατὰ Θεὸν λύπῃ· δταν ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις πενθῶμεν, ἵτοι διὰ τὴν ἀτιμίαν τοῦ Θεοῦ, δτι διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεόν τις ἀτιμάζει, ἢ διὰ τοὺς κινδυνεύοντας ἐν ἀμαρτίᾳ («Ψυχὴ γάρ», 5 φησίν, «ἡ ἀμαρτάνονσα, αὕτη ἀποθανεῖται»), μιμούμενοι τὸν εἰρηκότα· «Καὶ πενθήσω πολλοὺς τῶν προημαρτηκότων».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡγΕ'

Πῶς πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖ τις.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Οταν πάντα διὰ Θεὸν κατ' ἐντολὴν Θεοῦ ποιῇ καὶ ἐν μηδενὶ περιβλέπηται τοὺς παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπαίνους, πανταχοῦ δὲ 10 μνημονεύῃ τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Οὗτῳ λαμψάτῳ τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, δπως ἰδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ργζ'

Πῶς ἐσθίει τις καὶ πίνει εἰς δόξαν Θεοῦ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ εὐεργέτου καὶ ἐν τῇ τοιᾶδε διαθέσει τῆς 15 ψυχῆς, μαρτυρούμενη ἐκ τῆς τοῦ σώματος καταστάσεως, δτι οὐχ ὡς ἀμέριμνος ἐσθίει, ἀλλ' ὡς ἔχων ἐπόπτην Θεόν· καὶ ἐν τῷ σκοπῷ δὲ τῆς μεταλήψεως, δταν μὴ ὡς δοῦλος γαστρὸς

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸ ἔρωτημα αὐτὸ περιέχεται εἰς τὰ περὶ τῆς κατὰ Θεὸν λύπης· ὅταν δηλαδὴ μιμούμενοι τὸν εἰπόντα· «καὶ θὰ πενθήσω πολλοὺς ἐκ τῶν προαμαρτήσαντων»⁴²⁹, πενθοῦμεν διὰ τὰ ἀμαρτήματα, εἴτε ἐξ αἵτίας τῆς προσβολῆς κατὰ τοῦ Θεοῦ, διότι διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου προσβάλλει κανεὶς τὸν Θεόν, εἴτε ἐξ αἵτίας τῶν κινδυνεύοντων εἰς τὴν ἀμαρτίαν, διότι, κατὰ τὴν Γραφήν, «ἡ ἀμαρτάνουσα ψυχὴ θὰ ἀποθάνῃ»⁴³⁰.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 195

Πῶς κάμνει κανεὶς τὰ πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Οταν κάμνῃ κανεὶς τὰ πάντα διὰ τὸν Θεὸν σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅταν εἰς καμμίαν περίπτωσιν δὲν ἀποβλέπῃ εἰς τοὺς ἐπαίνους ποὺ ἀποδίδουν οἱ ἀνθρωποι, ἀλλὰ πάντοτε ἐνθυμῆται τὸν Κύριον, ποὺ εἶπεν· «οὗτως ἡς λάμψῃ τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, διὰ νὰ ᾄδουν τὰ καλὰ ὑμῶν ἔργα καὶ νὰ δοξάσουν τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς»⁴³¹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 196

Πῶς τρώγει κανεὶς καὶ πίνει εἰς δόξαν Θεοῦ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐάν ἐνθυμῆται τὸν εὔεργέτην του καὶ ἔχῃ τοιαύτην ψυχικὴν διάθεσιν, ποὺ μαρτυρεῖται ἀπὸ τὴν σωματικὴν του κατάστασιν, ὥστε νὰ μὴ τρώγῃ ἀμέριμνα ἀλλ’ ὡς ἐπιτηρούμενος ἀπὸ τὸν Θεόν· καὶ ἐάν τρώγῃ, κατὰ τὸν σκοπὸν τῆς μεταλήψεως, ὅχι ὡς δοῦλος τῆς γαστρός, διὰ νὰ εὐχαριστηθῇ, ἀλλ’ ὡς ἔρ-

431. Ματθ. 5, 16.

δι' ἡδονὴν ἐσθίη, ἀλλ' ὡς ἐογάτης Θεοῦ διὰ τὴν ἐν τοῖς κατ'
ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ ἔργοις εὐτονίαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΖ'

Πῶς ποιεῖ ἡ δεξιά, ἵνα μὴ γινώσκῃ ἡ ἀριστερά.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

"Οταν ἀμετεωρίστω καὶ τεταμένη ἐπιθυμίᾳ τῆς πρὸς Θεὸν
5 εὐαρεστήσεως ὁ νοῦς, ἐξ ὀλοκλήρου ἀγωνιῶν μὴ ἐκπέσῃ τοῦ
προσήκοντος, ἀγωνίζηται νομίμως. Τότε οὐδενός, οὔτε μέλους
ἔτερον λαμβάνει ἔννοιαν, εἰ μὴ μόνον τοῦ χρησιμεύοντος εἰς
τὸ προκείμενον, ὡς ὁ τεχνίτης καθ' ἔκαστον ἔργον μόνω ἐμ-
βλέπων τῷ χρησιμεύοντι αὐτῷ ὀργάνῳ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΗ'

10 *Tίς ἐστι ταπεινοφροσύνη, καὶ πῶς αὐτὴν κατορθώσομεν.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ταπεινοφροσύνη μέν ἐστι τὸ πάντας ἥγεῖσθαι ὑπερέχον-
τας ἑαυτοῦ, κατὰ τὸν δρον τοῦ ἀποστόλου. Κατορθοῖ δέ τις
αὐτὴν πρῶτον μέν, ἐὰν μνημονεύσῃ τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου
εἰπόντος· «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός είμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρ-
15 δίᾳ» (ὅπερ πολλαχοῦ καὶ πολυτρόπως καὶ ἔδειξε καὶ ἐδίδαξε),
καὶ πιστεύσῃ αὐτῷ ἐπαγγειλαμένῳ, ὅτι «Ο ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑ-
ψωθήσεται». ἔπειτα, ἐὰν δι' ὀμαλοῦ καὶ ἀδιαστάτως τοῖς τῆς
ταπεινοφροσύνης ἐπιτηδεύμασιν ἐν παντὶ πράγματι ἐμμελετήσῃ
καὶ συγγυμνάσηται. Μόλις γὰρ οὕτω δυνήσεται τῇ διηγεκεῖ
20 μελέτῃ ἀναλαβεῖν τὴν ἔξιν τῆς ταπεινοφροσύνης, ὥσπερ καὶ

γάτης τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ πάρῃ δύναμιν νὰ ἔργασθῇ κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 197

Πῶς ἐνεργεῖ ἡ δεξιά, ὥστε νὰ μὴ γνωρίζῃ ἡ ἀριστερά.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Οταν δὲ νοῦς μὲ συγκεντρωμένην καὶ ἔντονον ἐπιθυμίαν εὐαρεστήσεως πρὸς τὸν Θεόν ἄγωνίζεται καθ' δλοκληρίαν νὰ μὴ ἐκπέσῃ ἀπὸ τὸ καθῆκον. Τότε δὲν σκέπτεται τίποτε, οὔτε δλλο μέλος τοῦ σώματος, εἰμὴ μόνον δ, τι εἶναι χρήσιμον διὰ τὸ ἔργον ποὺ ἔχει νὰ κάμῃ, δπως δ τεχνίτης, ποὺ εἰς κάθε ἔργον βλέπει μόνον τὸ ἔργαλεῖον ποὺ τοῦ χρειάζεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 198

Τί εἶναι ταπεινοφροσύνη, καὶ πῶς θὰ τὴν ἐπιτύχωμεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ταπεινοφροσύνη εἶναι νὰ θεωρῇ κανεὶς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἀνωτέρους του, σύμφωνα μὲ τὸν κανόνα τοῦ ἀποστόλου. Ἐπιτυγχάνει δὲ αὐτὴν πρῶτον, ἐὰν ἐνθυμηθῇ τὴν ἐντολὴν ποὺ ἔδωσεν δ Κύριος, ὅταν εἴπε· «μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι είμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς εἰς τὴν καρδίαν»⁴³², (πρᾶγμα ποὺ ἔδειξε καὶ ἐδίδαξεν εἰς πολλὰ σημεῖα καὶ κατὰ πολλοὺς τρόπους), καὶ ἐὰν πιστεύσῃ εἰς τὴν ὑπόσχεσίν του, ὅτι «δ ταπεινῶν ἔστον θὰ ὑψωθῇ»⁴³³. ἔπειτα δέ, ἐὰν προσέχῃ ἐξ ίσου καὶ ἀδιαλείπτως εἰς τὰ ἔργα τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ γυμνάζεται εἰς αὐτά. Διότι μόνον ἔτσι θὰ ἡμπορέσῃ μὲ τὴν συνεχῆ ἀσκησιν νὰ ἀπο-

433. Λουκ. 14, 11.

ἐπὶ τῶν τεχνῶν γίνεσθαι εἴωθεν. Ὁ δὲ αὐτὸς τρόπος τῆς κατορθώσεως καὶ ἐπὶ πάσης ἀρετῆς τῆς κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΗΘ'

Πῶς ἂν τις προθυμηθείη καὶ πρὸς κινδύνους ὑπὲρ τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου παραβάλλεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πρῶτον μὲν ὑπομνησθείς, δτι αὐτὸς ὁ Κύριος ὑπὲρ ἡμῶν ὑπήκοουσε τῷ Πατρὶ μέχρι θανάτου· εἰτα πληροφορηθεὶς τὴν δύναμιν τῆς ἐντολῆς, δτι ζωὴ αἰώνιος ἔστι, καθὼς γέγοναπται ἔπειτα, πιστεύσας τῷ Κυρίῳ εἰπόντι «Ος ἐὰν θέλῃ τὴν ψυχὴν 10 αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· δς δ' ἀν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εναγγελίου, οὗτος σώσει αὐτήν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Σ'

Οἱ προκαμόντες ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Θεοῦ πῶς δύνανται ὠφελεῖν τοὺς ἄρτι προσερχομένους.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰ μὲν ἴσχύουσι κατὰ τὸ σῶμα, ἐν τῷ τὸ ἄοκνον τῆς σπουδῆς ἐπιδείκνυσθαι καὶ τύπον ἔαυτοὺς παρέχειν παντὸς κατορθώματος· εἰ δὲ ἀσθενοῦσι, ἐν τῇ τοιαύτῃ καταστάσει τῆς ψυχῆς, ὡς ἐπιφαίνεσθαι τῷ τε προσώπῳ καὶ παντὶ κινήματι τὴν πληροφορίαν τῆς τοῦ Θεοῦ ἐποφίας καὶ τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας, καὶ ἐν τοῖς ἀπηριθμημένοις ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου ἰδιώμασι

434. Τὸ κείμενον εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Migne ᾔχει «παραβούλευεσθαι».

κτήση τὴν συνήθειαν τῆς ταπεινοφροσύνης, ὅπως ἀκριβῶς γίνεται συνήθως καὶ μὲ τὰς τέχνας. Ὁ αὐτὸς τρόπος ἴσχυει, προκειμένου νὰ ἐπιτύχωμεν κάθε ἀρετὴν ποὺ διατάσσει ὁ Κύριος μας Ἰησοῦς Χριστός.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 199

Πῶς ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ διακινδυνεύσῃ⁴³⁴ πρόθυμα χάριν τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πρῶτον πρέπει νὰ ἔνθυμηθῇ ὅτι ὁ ίδιος ὁ Κύριος μας ὑπῆκουσε χάριν ἡμῶν εἰς τὸν Πατέρα μέχρι θανάτου⁴³⁵. ἔπειτα πρέπει νὰ βεβαιωθῇ διὰ τὴν δύναμιν τῆς ἐντολῆς ὅτι, ὅπως ἀναφέρει ἡ Γραφή, εἴναι ζωὴ αἰώνιος⁴³⁶. τέλος δὲ νὰ πιστεύσῃ εἰς τὸν Κύριον, ποὺ εἶπεν· «ὅστις θέλει νὰ σώσῃ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, θὰ ἀπολέσῃ αὐτὴν· ὅστις δὲ ἀπολέσῃ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἔνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου, αὐτὸς θὰ σώσῃ αὐτὴν»⁴³⁷.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 200

Αὔτοὶ ποὺ ἔκοπίασαν πολὺ εἰς τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ πῶς ἡμποροῦν νὰ ὠφελήσουν τοὺς νεοφύτους εἰς τὴν ἀδελφότητα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν μὲν εἴναι ἰσχυροὶ εἰς τὸ σῶμα, πρέπει νὰ δεικνύουν ἀοκονούς ζῆλον καὶ νὰ εἴναι ὑπόδειγμα κάθε ἀρετῆς· ἐὰν δικαστοὶ εἴναι ἀδύνατοι, πρέπει νὰ εύρισκωνται εἰς τοιαύτην ψυχικὴν κατάστασιν, ὥστε νὰ φαίνεται καὶ εἰς τὸ πρόσωπον καὶ εἰς κάθε κίνησίν των ὅτι εἴναι βέβαιοι ὅτι βλέπουν τὸν Θεόν καὶ ὅτι ὁ Κύριος εἴναι παρών· πρέπει ἀκόμη νὰ ἔχουν τὰ χαρακτη-

435. Βλ. Φιλ. 2, 8.

436. Βλ. Ἰω. 12, 50.

437. Μάρκ. 8, 35.

τῆς ἀγάπης εἰπόντος· «Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται, οὐ
ζηλοῖ, οὐ περιπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ
τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακόν, οὐ χαιρεῖ
ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαιρεῖ δὲ τῇ ἀληθείᾳ· πάντα στέγει, πάντα
5 πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει. Ἡ ἀγάπη οὐδέποτε
ἐκπίπτει». Ταῦτα γὰρ πάντα καὶ ἐν ἀσθενοῦντι σώματι δυνατὸν
κατορθοῦσθαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΑ'

Πῶς κατορθοῖ τις ἐν τῇ προσευχῇ τὸ ἀμετεώριστον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πληροφορηθεὶς πρὸ δόφθαλμῶν εἶναι τὸν Θεόν. Εἰ γάρ,
10 ἄρχοντά τις ἡ προεστῶτα θεωρῶν καὶ διαλεγόμενος αὐτῷ, ἀ-
μετεώριστον ἔχει τὸ δῆμα, πόσῳ μᾶλλον δ προσευχόμενος τῷ
Θεῷ ἀμετεώριστον ἔξει τὸν νοῦν ἀπὸ τοῦ ἐτάξοντος καρδίας
καὶ νεφρούς, πληρῶν τὸ γεγραμμένον· «Ἐπαίδοντας ὁσίους
χεῖρας, χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΒ'

15 *Εἰ δυνατὸν κατορθῶσαι τὸ ἐν παρτὶ καὶ πάντοτε ἀμετεώ-
ριστον, καὶ πῶς κατορθοῖ τις.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

«Οτι δυνατόν, ἔδειξεν δ εἰπών· «Οἱ ὀφθαλμοί μου διαπαντὸς
πρὸς τὸν Κύριον», καὶ· «Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου δια-

ριστικὰ τῆς ἀγάπης ποὺ ἀπαριθμοῦνται ἀπὸ τὸν ἀπόστολον, ὅταν εἶπεν ὅτι «ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, ἀγαθοποιεῖ, δὲν φθονεῖ, δὲν αὐθαδιάζει, δὲν ἐπαίρεται, δὲν ἀσχημούει, δὲν ζητεῖ τὰ ἔσυτῆς, δὲν παροξύνεται, δὲν διαλογίζεται τὸ κακόν, δὲν χαίρει διὰ τὴν ἀδικίαν, συγχαίρει δὲ διὰ τὴν ἀλήθειαν· πάντα ἀνέχεται, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει. Ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει»⁴³⁸. Διότι ὅλα αὐτὰ εἶναι δυνατὸν νὰ κατορθωθοῦν καὶ ἀπὸ τοὺς ἔχοντας ἀσθενικὸν σῶμα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 201

Πῶς κατορθώνει κανεὶς τὴν συγκέντρωσιν εἰς τὴν προσευχήν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν βεβαιωθῇ ὅτι ἐνώπιόν του εἶναι ὁ Θεός. Διότι, ἐὰν ἔχῃ προσηλωμένον τὸ βλέμμα κάποιος ποὺ βλέπει ἔνα ἄρχοντα ἢ τὸν προεστῶτα καὶ συζητεῖ μαζί του, πόσον μᾶλλον ὁ προσευχόμενος εἰς τὸν Θεὸν θὰ ἔχῃ προσηλωμένην τὴν σκέψιν του εἰς τὸν ἐλέγχοντα καρδίας καὶ νεφρούς; ἐφαρμόζων τὸ τῆς Γραφῆς· «ὑψώνοντες καθαρὰς χεῖρας χωρὶς ὀργὴν καὶ διαλογισμούς»⁴³⁹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 202

Εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχῃ κανεὶς συνεχῆ προσήλωσιν εἰς κάθε περίπτωσιν, καὶ πῶς τὸ ἐπιτυγχάνει;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Οτι εἶναι δυνατὸν τὸ ἔδειξεν ὁ εἰπών· «οἱ ὀφθαλμοί μου διαπαντὸς πρὸς τὸν Κύριον»⁴⁴⁰, καὶ· «ἔβλεπα τὸν Κύριον ἐνώ-

440. Ψαλ. 24, 15.

παντός, δτι ἐκ δεξιῶν μού ἔστιν, ἵνα μὴ σαλευθῶ». Πῶς δὲ δυνατόν, προείρηται, δτι ἐν τῷ μὴ διδόναι καιρὸν ἀργίας τῇ ψυχῇ ἀπὸ τῆς περὶ Θεοῦ καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ ἔργων τε καὶ δωρεῶν ἐννοίας, καὶ τῆς ὑπέρ πάντων ἐξομολογήσεως καὶ εὐχαριστίας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΓ'

5 Τῶν κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου κατορθωμάτων πότερον, ἐν μέτροις ἔστιν ἐν πᾶσιν, ἢ ὁ μὲν πλεῖον ἔχει, ὁ δὲ ἔλαττον;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

"Οτι οὐκ ἔστιν ἐν μέτροις ἐν πᾶσιν, ἀλλ' ὁ μὲν πλεῖον καὶ πιστεύεται καὶ ἐπιδείκνυται, ὁ δὲ ἔλαττον, δῆλον ἐκ τῶν τοῦ Κυρίου ὁμιάτων, ποτὲ μὲν εἰπόντος· «Ο δὲ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καὶ λὴν σπαρείς, οὗτός ἔστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ συνιών· δος δὴ καιροφορεῖ καὶ ποιεῖ ὁ μὲν ἑκατόν, ὁ δὲ ἕξήκοντα, ὁ δὲ τριάκοντα», δπερ καὶ ἐπὶ τῶν τὰς μνᾶς ὑποδεξαμένων εὑρίσκεται· ποτὲ δέ· «Ω μὲν ἔδωκε πέντε τάλαντα, ὃ δὲ δύο, ὃ δὲ ἕν»).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΔ'

Πῶς καταξιοῦται τις Πνεύματος ἄγίου γενέσθαι μέτοχος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

15 Ο Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐδίδαξεν εἰπών· «Ἐὰν ἀγαπᾶτέ με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσατε. Καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω

πιόν μου διαπαντός, διότι είναι ἔκ δεξιῶν μου, διὰ νὰ μὴ σαλευθῶ»⁴⁴¹. Πῶς δὲ είναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ ἔχει ἥδη λεχθῆ· μὲ τὸ νὰ μὴ ἀφήνωμεν εἰς τὴν ψυχὴν χρόνον διὰ νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν σκέψιν περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἔργων καὶ τῶν δωρεῶν του, καὶ ἀπὸ τὴν ἔξομολόγησιν καὶ τὴν εὐχαριστίαν ὑπέρ πάντων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 203

Αἱ ἐνάρετοι πράξεις, ποὺ ἐκτελοῦνται κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, ἐκτιμῶνται μὲ τὸ αὐτὸ μέτρον εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἢ ἄλλος ἐκτιμᾶται περισσότερον, ἄλλος δὲ δλιγάτερον;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Οτι δὲν ἰσχύει τὸ αὐτὸ μέτρον δι’ ὅλους, ἄλλ’ ὅτι ἄλλος μὲν ἐπιφορτίζεται καὶ καρποφορεῖ περισσότερον, ἄλλος δὲ δλιγάτερον, φαίνεται ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου, δ ὁποῖος εἶπε κάποτε ὅτι «ὁ σπαρεὶς ἐπὶ τὴν καλὴν γῆν, οὗτος είναι δ ἀκούων καὶ κατανοῶν τὸν λόγον· οὗτος καρποφορεῖ καὶ κάμνει δ μὲν ἑκατόν, δ δὲ ἑξήκοντα, δ δὲ τριάκοντα»⁴⁴², πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συναντᾶται καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνων ποὺ ἔλαβον τὰς μνᾶς· ἄλλοτε δὲ δ Κύριος εἶπεν ὅτι «εἰς ἄλλον μὲν ἔδωκε πέντε τάλαντα, εἰς ἄλλον δύο καὶ εἰς ἄλλον ἓν»⁴⁴³.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 204

Πῶς ἀναδεικνύεται κανεὶς ἄξιος νὰ δεχθῇ τὸ ἄγιον Πνεῦμα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς ἔδίδαξε τὸ ἔξῆς· «ἐὰν μὲ ἀγαπᾶτε, τὰς ἐντολὰς μου τηρήσατε· καὶ ἐγὼ θὰ παρακαλέσω

443. Ματθ. 25, 15.

τὸν Πατέρα, καὶ ἀλλον Παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, δός κόσμος οὐδόντας λαβεῖν). "Ἐως οὖν οὐ τηροῦμεν πάσας τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου, οὐδέ ἐσμεν τοιοῦτοι, ὡστε μαρτυρηθῆναι ὑπ' αὐτοῦ, 5 διτι «‘Υμεῖς οὐκ ἔστε ἐκ τοῦ κόσμου τούτου», Πνεύματος ἀγίου καταξιωθῆναι μὴ προσδοκήσωμεν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΕ'

Τίνες εἰσὶν οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦ Κυρίου λέγοντος ποτὲ μὲν διτι «Τὰ δόγματα δὲ ἐγὼ λελάληκα ὑμῖν πνεῦμά ἔστι καὶ ζωή ἔστι», ποτὲ δὲ διτι «Τὸ Πνεῦμα 10 τὸ ἄγιον διδάξει ὑμᾶς πάντα καὶ ὑπομνήσει ἀντί εἰπω ὑμῖν». «Οὐ γὰρ λαλήσει, φησί, «ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἀντί ἀκούσῃ παρ' ἐμοῦ, ταῦτα λαλήσει», οὗτοί εἰσιν οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, οἵτινες οὐδὲ δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν ἐπιτώχευσαν, ἀλλὰ διὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «‘Υπαγε, πώλησον πάντα δος 15 ἔχεις καὶ δὸς πτωχοῖς». Ἐὰν δέ τις, καὶ τὴν διπλωσοῦν συμβᾶσαν πτωχείαν καταδεξάμενος, κυβερνήσῃ πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὡς δὲ Λάζαρος, οὐδὲ οὗτος τοῦ μακαρισμοῦ ἀλλότριος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΖ'

Τοῦ Κυρίου παραγγέλλοντος μὴ μεριμνᾶν τί φάγωμεν ἢ τί πίωμεν ἢ τί περιβαλλώμεθα, μέχρι τίνος ἔστιν ἡ ἐντολή, ἢ 20 πῶς κατορθοῦται.

444. Ἡμ. 14, 15 - 17. 445. Ἡμ. 15, 19.

446. Τὸ διγιον Πνεῦμα εἶναι ἔδῶ μία δωρεά τοῦ Θεοῦ ποὺ θὰ δοθῇ εἰς τὸ μέλλον εἰς τούς ζῶντας κατά τὰς ἐντολάς του.

τὸν Πατέρα, καὶ θὰ δώσῃ εἰς ὑμᾶς ἄλλον Παράκλητον, διὰ νὰ μένῃ μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τὸ δόπιον δόκοςμος δὲν δύναται νὰ λάβῃ»⁴⁴⁴. 'Ἐν δσῳ λοιπὸν δὲν τηροῦμεν ὅλας τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου οὔτε δὲ εἴμεθα τοιοῦτοι, ώστε νὰ λάβωμεν παρ' αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν· «ὑμεῖς δὲν εἰσθε ἐκ τοῦ κόσμου τούτου»⁴⁴⁵, ἃς μὴ περιμένωμεν νὰ ἀξιωθῶμεν τοῦ ἀγίου Πνεύματος⁴⁴⁶.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 205

Ποῖοι εἶναι «οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι».

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο Κύριος λέγει ἄλλοτε μέν· «οἱ λόγοι τοὺς δόπιούς ἔλαλησα πρὸς ὑμᾶς εἶναι πνεῦμα καὶ ζωή»,⁴⁴⁷ ἄλλοτε δέ· «τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον θὰ διδάξῃ ὑμᾶς πάντα καὶ θὰ ὑπενθυμίσῃ ὅσα θὰ εἴπω πρὸς ὑμᾶς»· «διότι δὲν θὰ λαλήσῃ ἀφ' ἔαυτοῦ, ἀλλὰ θὰ λαλήσῃ ὅσα θὰ ἀκούσῃ παρ' ἔμοι»⁴⁴⁸. Συνεπῶς, πτωχοὶ τῷ πνεύματι εἶναι αὐτοὶ οἱ δόπιοι ἐπτώχευσαν ὅχι δι' ἄλλον λόγον, ἀλλὰ διὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου, ποὺ εἴπεν· «ὕπαγε, πώλησον πάντα ὅσα ἔχεις καὶ δὸς εἰς τοὺς πτωχούς»⁴⁴⁹. 'Ἐὰν δὲ κάποιος ποὺ ἐδέχθη τὴν πτωχείαν, ὅπως καὶ ἦν ἤλθεν αὐτῇ, τὴν κατευθύνῃ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὅπως δὲ Λάζαρος, καὶ αὐτὸς θὰ ἀξιωθῇ τοῦ μακαρισμοῦ⁴⁵⁰.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 206

‘Ο Κύριος παραγγέλλει νὰ μὴ μεριμνῶμεν τί θὰ φάγωμεν ἢ τί θὰ πίωμεν ἢ τί θὰ φορέσωμεν. Ποῖα εἶναι τὰ δρια αὐτῆς τῆς ἐντολῆς, ἢ πῶς κατορθώνεται;

447. Ἰω. 6, 63. 448. Ἰω. 14,25. Ἰω. 16, 13.

449. Ματθ. 19, 21. 450. Λουκ. 16, 20 κ.εξ. Λουκ. 6, 20

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

·*H μὲν ἐντολὴ ἔστι μέχρι θανάτου, ὡς καὶ πᾶσα ἐντολὴ, καὶ γὰρ ὁ Κύριος ὑπήκουσε μέχρι θανάτου, κατορθοῦται δὲ τῇ ἐπὶ τὸν Θεὸν πεποιθήσει.* ·*Απαγορεύσας γὰρ ὁ Κύριος τὴν μεριμναν, ἐπισυνάπτει τὴν ἐπαγγελίαν, εἰπών· «Οἴδε γὰρ ὁ Πατὴρ 5 ὑμῶν ὃν χρείαν ἔχετε πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν».* Τοιοῦτος ἦν ὁ ἀπόστολος λέγων ·*«Τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἐσχήκαμεν, ἵνα μὴ πεποιθότες ὅμεν ἐφ' ἕαντοῖς, ἀλλ' ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ ἐγείροντι τοὺς νεκρούς», κατὰ μὲν τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἐτοιμασίαν τῆς ψυχῆς καθ' ὑμέραν ἀποθνήσκων, τῇ δὲ τοῦ Θεοῦ εἰδοκίᾳ 10 φυλασσόμενος.* Λιὸν μετὰ παρρησίας ἔλεγεν ·*«Ως ἀποθνήσκοντες, καὶ ἴδον ἡῶμεν».* Βοηθεῖ δὲ τῇ τοιαύτῃ προαιρέσει καὶ ἡ περὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου διάπυρος σπουδὴ καὶ ἀκόρεστος ἐπιθυμία, ὡφ' ἣς ὁ κρατηθεὶς οὐδὲ σχολὴν ἄγει μετεωρισθῆναι περὶ τὰς τοῦ σώματος χρείας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΖ'

15 *Οὐκοῦν, εἰ μηδὲ μεριμνᾶν δεῖ περὶ τῶν ἀναγκαίων πρὸς τὸ ζῆν, καὶ ἀλλη παραγγελία ἔστι τοῦ Κυρίου εἰπόντος ·*«Ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην»*, περισσὸν τὸ ἐργάζεσθαι;*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν ἐκατέρῳ τόπῳ τὸ ἑαυτοῦ πρόσταγμα ἐσαφήνισεν. ·*Ἐκεῖ μὲν γάρ, ἀπαγορεύσας τὸ ζῆτεῖν τὰ πρὸς 20 τὸ ζῆν ἐν τῷ εἰπεῖν ·*«Μὴ ζητεῖτε τί φάγητε ἢ τί πίητε· ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ἐπιζητεῖν»*, προσέταξεν εἰπών·*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Αύτή ἡ ἐντολή, δπως καὶ κάθε ἐντολή, ισχύει μέχρι θανάτου, διότι καὶ δός Κύριος ὑπήκουσε μέχρι θανάτου· κατορθώνεται δὲ μὲ τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Θεόν· διότι δός Κύριος, ἀφοῦ ἀπηγόρευσε τὴν μέριμναν, προσέθεσε τὴν ὑπόσχεσιν, ὅταν εἴπε· «γνωρίζει δός Πατήρ ὑμῶν ποίων πραγμάτων ἔχετε ἀνάγκην, προτοῦ νὰ ζητήσετε παρ' αὐτοῦ»⁴⁵¹. Τοιοῦτος ἦτο δός ἀπόστολος, διότι ἔλεγεν· «ἔλαβομεν τὴν ἀπόφασιν τοῦ θανάτου, διὰ νὰ μὴ ἔχωμεν πεποίθησιν εἰς ἑαυτούς, ἀλλ' εἰς τὸν Θεόν, τὸν ἐγείροντα τοὺς νεκρούς»⁴⁵², καὶ διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀπέθνησκε καθημερινῶς ὡς πρὸς τὴν ἀπόφασιν καὶ τὴν προετοιμασίαν τῆς ψυχῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐφυλάσσετο ὑπὸ τῆς εὔνοίας τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν εὐθαρσῶς· «ὡς ἀποθνήσκοντες, ἀλλ' ἴδοὺ ζῶμεν»⁴⁵³. Αύτή ἡ ἀπόφασις ἐνισχύεται ἀπὸ τὸν ἔνθερμον ζῆλον καὶ τὴν ἀνικανοποίητον ἐπιθυμίαν διὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου, διότι δός καταληφθεὶς ἀπὸ αὐτὴν δὲν ἔχει καιρὸν νὰ ταραχθῇ ἀπὸ τὰς σωματικὰς ἀνάγκας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 207

Ἐάν λοιπὸν δὲν πρέπῃ οὕτε νὰ μεριμνῶμεν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς, ὑπάρχει δὲ καὶ ἄλλη ἐντολὴ τοῦ Κυρίου ποὺ λέγει· «ἐργάζεσθε μὴ διὰ τὴν τροφὴν τὴν φθειρομένην»⁴⁵⁴, εἴναι περιττὴ ἡ ἐργασία;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ο ἵδιος δός Κύριος ἔξήγησεν εἰς κάθε μίαν ἀπὸ τὰς δύο περιπτώσεις τὴν ἐντολὴν του. Διότι εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν, ἀφοῦ ἀπηγόρευσε νὰ ζητοῦμεν τὰ πρὸς τὸ ζῆν, λέγων· «μὴ ζητεῖτε τί θὰ φάγετε ἢ τί θὰ πίετε, διότι ταῦτα πάντα ἐπιζητοῦν τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου»⁴⁵⁵, συνεπλήρωσε τό· «ζητεῖτε

454. Ἰω. 6, 27.

455. Λουκ. 12, 29 - 30.

«Ζητεῖτε δὲ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ» πῶς δὲ δεῖ ζητεῖν, διὰ τῶν καταξιουμένων ἐδίλωσεν· ἐνταῦθα δέ, κωλύσας ἐργάζεσθαι τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἐδίδαξεν ἐργάζεσθαι τὴν βρῶσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον,
 5 ἥν αὐτὸς πάλιν ἐφανέρωσεν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ εἰπών· «Ἐμὸν βρῶμά
 ἔστιν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός». Εἰ δὲ
 θέλημα Θεοῦ ἔστι πεινῶντα θρέψαι, διψῶντα ποτίσαι, γυμνὸν
 περιβαλεῖν καὶ τὰ λοιπά, ἀνάγκη πᾶσα μιμεῖσθαι τὸν ἀπό-
 στολον λέγοντα· «Πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι οὕτω κοπιῶντας
 10 δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων», καὶ ὑπακούειν αὐτῷ
 διδάσκοντι· «Μᾶλλον δὲ κοπιάτω ἐργαζόμενος ταῖς ἴδιαις χερ-
 σὶ τὸ ἀγαθόν, ἵνα ἔχῃ μεταδιδόναι τῷ χρείαν ἔχοντι». Τούτων
 τοίνυν οὕτως ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Κυρίου διὰ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ
 ἀποστόλου παραδεδομένων, φανερὸν ὅτι τὸ μὲν ἐαυτοῦ ἔνεκεν
 15 μεριμνᾶν ἡ ἐργάζεσθαι παντάπασιν ἀπηγόρευται· κατ' ἐντολὴν
 δὲ τοῦ Κυρίου, διὰ τὴν χρείαν τοῦ πλησίον μεριμνᾶν καὶ ἐργά-
 ζεσθαι σπουδαιότερον χρή, μάλιστα τοῦ Κυρίου εἰς ἕαυτὸν ἀγα-
 δεχομένου τὴν εἰς τοὺς ἀνακειμένους αὐτῷ σπουδὴν καὶ βα-
 σιλείαν οὐρανῶν ὑπὲρ ταύτης ἐπαγγελλομένου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΗ'

20 *Eἰ καλόν ἔστι καθόλον σιγῆν ἀσκεῖν.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τῆς σιγῆς τὸ καλὸν καιρῷ καὶ προσώπῳ δοκιμάζεται, ὡς

τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ»⁴⁵⁶. πῶς δὲ πρέπει νὰ ζητοῦμεν αὐτὰ τὸ ἔδειξε δι’ ἑκείνων πόὺ εἰναι ἄξιοι δι’ αὐτά. Εἰς τὴν δευτέραν δὲ περίπτωσιν, ἀφοῦ ἀπηγόρευσε νὰ ἐργαζώμεθα διὰ τὴν φθειρομένην τροφήν, μᾶς ἔδίδαξε νὰ ἐργαζώμεθα διὰ τὴν τροφὴν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον, τὴν δποίαν (τροφὴν) δ. ἴδιος ἐφανέρωσεν εἰς ὅλο σημεῖον, λέγων «ἔμὴ βρῶσις εἰναι νὰ πράττω τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός»⁴⁵⁷. Ἐὰν δὲ εἰναι θέλημα Θεοῦ νὰ τρέφωμεν τὸν πεινασμένον, νὰ ποτίζωμεν τὸν διψασμένον, νὰ ἐνδύωμεν τὸν γυμνὸν καὶ τὰ λοιπά, τότε εἰναι μεγάλη ἀνάγκη νὰ μιμούμεθα τὸν ἀπόστολον, ποὺ λέγει· «κατὰ πάντα ὑπέδειξα εἰς ὑμᾶς ὅτι οὕτω κοπιάζοντες πρέπει νὰ βοηθῆτε τοὺς ἀσθενεῖς»⁴⁵⁸, καὶ νὰ τὸν ὑπακούωμεν, ὅταν διδάσκῃ· «μᾶλλον δὲ ἀς κοπιάζῃ ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθὸν διὰ τῶν χειρῶν του, διὰ νὰ ἔχῃ νὰ μεταδίδῃ εἰς τὸν ἔχοντα ἀνάγκην»⁴⁵⁹.

Ἄφοῦ λοιπὸν αὐτὰ μᾶς παρεδόθησαν ἔτσι ἀπὸ τὸν Κύριον διὰ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ ἀποστόλου, εἰναι φανερὸν ὅτι ἀπαγορεύεται παντελῶς ἡ ἴδιοτελής μέριμνα καὶ ἐργασία καὶ ὅτι πρέπει νὰ μεριμνῶμεν καὶ νὰ ἐργαζώμεθα κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ πλησίον μὲ μεγαλύτερον ζῆλον, κυρίως διότι δ Κύριος δέχεται τὸν ζῆλον ποὺ δεικνύομεν διὰ τοὺς ἀφιερωμένους εἰς αὐτὸν ὡς ἔὰν ἐπρόκειτο περὶ τοῦ ἔαυτοῦ του καὶ ὑπόσχεται ὡς ἀνταμοιβὴν διὰ τὸν ζῆλον τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 208

Εἰναι καλὸν νὰ ἀσκοῦμεν γενικῶς σιωπήν⁴⁶⁰;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν ἡ σιωπὴ εἰναι καλόν, ἔξαρτᾶται ἀπὸ τὸν χρόνον

459. Ἔφ. 4, 28.

460. Πρβλ. Ὁρους κατὰ πλάτος 13.

παρὰ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς δίδασκόμεθα. Καιρῷ μέν, ὡς δταν λέγη δτι «Ο συνιὼν ἐν τῷ καιρῷ ἔκείνω σιωπήσεται, δτι καιρὸς πονηρός ἔστι», καὶ πάλιν· «Ἐθέμην τῷ στόματί μου φυλακὴν ἐν τῷ συστῆναι τὸν ἀμαρτωλὸν ἐναντίον μου»⁴⁶¹. προσώπῳ 5 δέ, ὡς δταν γράφῃ δ ἀπόστολος· «Ἐὰν δὲ ἄλλῳ ἀποκαλυφθῇ καθημένῳ, δ πρῶτος σιγάτω», καὶ πάλιν· «Ἄι γυναικες ύμῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις σιγάτωσαν». Ἐστι δὲ δτε καὶ τοῖς ἀκρατεστέροις τὴν γλῶσσαν καὶ μὴ δυναμένοις φυλάξαι τό· «Πᾶς λόγος σαπρὸς ἐκ τοῦ στόματος ύμῶν μὴ ἐκπορευέσθω, ἀλλ' εἰ τις 10 ἀγαθός, πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως», ἀναγκαίᾳ ἡ τελεία σιωπῆ, ἔως ἂν ἐν ταύτῃ τό τε πάθος τῆς ἐν λόγοις προπετείας θεραπευθῶσι καὶ δυνηθῶσι μαθεῖν ἐπὶ σχολῆς, πότε καὶ τί καὶ πῶς λαλεῖν δεῖ, ἵνα, καθὼς γέγραπται, «Δῷ χάριν τοῖς ἀκούονσιν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΘ'

15 *Πῶς δυνηθῶμεν φοβηθῆναι τὰ κοίματα τοῦ Θεοῦ.*

ΑΙΓΟΚΡΙΣΙΣ

Κατὰ φύσιν ἡ προσδοκία παντὸς δεινοῦ φόβου ἔστι ποιητική. Οὕτω γὰρ καὶ τὰ θηρία φοβούμεθα καὶ τοὺς ἄρχοντας, κακοῦ τινος πεῖραν ἐξ αὐτῶν προσδοκῶντες. Ἐὰν οὖν τις πιστεύῃ, δτι ἀληθεῖς εἰσιν αἱ ἀπειλαὶ τοῦ Κυρίου καὶ προσδοκήσῃ τὴν 20 φρικώδη καὶ δεινοτάτην αὐτῶν πεῖραν, φοβεῖται τὰ κοίματα τοῦ Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΙ'

Τίς ἔστιν ἡ τοῦ ἀποστόλου παραδεδομένη καταστολὴ κόσμιος.

461. Ἀμᾶς 5, 13. 462. Ψαλ. 38, 1. 463. Α' Κορ. 14, 30-34.

464. Ἔφ. 4, 29. 465. Ἔφ. 4, 29.

καὶ τὸ πρόσωπον, ὅπως διδασκόμεθα ἀπὸ τὴν θεόπνευστον Γραφήν. Καὶ διὰ μὲν τὸν χρόνον, ὅπως ὅταν λέγῃ· «ὁ συνετὸς θὰ σιωπᾷ ἐν τῷ καιρῷ ἑκείνῳ, διότι εἰναι καιρὸς κακός»⁴⁶¹, καὶ· «ἔθεσα εἰς τὸ στόμα μου χαλινόν, διότι ἔστάθη ὁ ἀσεβῆς ἐνώπιόν μου»⁴⁶². διὰ τὸ πρόσωπον δέ, ὅπως ὅταν γράφῃ ὁ ἀπόστολος τὰ ἔξῆς· «ἐὰν δὲ ἔλθῃ ἀποκάλυψις εἰς ἄλλον καθήμενον, δὲ πρῶτος ἡς σιωπᾷ», καὶ· «αἱ γυναῖκες ὑμῶν εἰς τὰς ἐκκλησίας ἡς σιωποῦν»⁴⁶³. Ἐνίοτε δὲ διὰ τοὺς ἀκρατεῖς εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ μὴ δυναμένους νὰ τηρήσουν τό· «οὐδεὶς σαπρὸς λόγος ἡς μὴ ἔξερχεται ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν, ἀλλ᾽ ὅστις εἰναι καλός, πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως»⁴⁶⁴, ἐπιβάλλεται τῇ τελείᾳ σιωπῆ, ἔως ὅτου δι’ αὐτῆς θεραπευθοῦν ἀπὸ τὸ πάθος τῆς αὐθαδείας καὶ ἡμπορέσουν νὰ μάθουν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀναπαύσεως πότε καὶ τί καὶ πῶς πρέπει νὰ δμιλοῦν, διὰ νὰ δώσουν, κατὰ τὴν Γραφήν, «χάριν εἰς τοὺς ἀκούοντας»⁴⁶⁵.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 209

Πῶς θὰ ἡμπορέσωμεν νὰ φοβηθῶμεν τὰς κρίσεις τοῦ Θεοῦ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐκ φύσεως ἡ προσδοκία κάθε τρομεροῦ πράγματος προκαλεῖ φόβον. Διότι ἔτσι φοβούμεθα καὶ τὰ θηρία καὶ τοὺς ἀρχοντας⁴⁶⁶, ὅταν περιμένωμεν νὰ δοκιμάσωμεν κάτι κακὸν ἀπὸ αὐτούς. Ἐὰν λοιπὸν κάποιος πιστεύσῃ ὅτι αἱ ἀπειλαὶ τοῦ Κυρίου εἰναι ἀληθεῖς καὶ ἀναμείνῃ τὴν φρικτὴν καὶ φοβερωτάτην ἐμπειρίαν αὐτῶν, τότε φοβεῖται τὰς κρίσεις τοῦ Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 210

Ποίαν ἔννοιαν ἔχει ἡ σεμνὴ στολὴ ποὺ συνιστᾶ ὁ ἀπόστολος.

466. Χαρακτηριστικὴ στάσις τῶν Χριστιανῶν τοῦ τετάρτου αἰῶνος ἔναντι τῶν ἀρχόντων ποὺ εἶχον ἀποδεχθῆ τύποις τὸν Χριστιανισμόν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἡ πρὸς τὸν σκοπὸν τὸν ἕδιον σεμνοπρεπῆς χρῆσις, ἐ-
στοχασμένη καιροῦ, τόπου, προσώπου, χρεῖας. Οὐ γὰρ τὰ αὐτὰ
ἐγκρίνει ὁ λόγος σκεπάσματα ἐν καιρῷ χειμῶνος καὶ θέρους,
οὔτε τὸ αὐτὸ σχῆμα τοῦ ἔργατον καὶ τοῦ ἀναπανομένου, τοῦ
5 ὑπηρετοῦντος καὶ τοῦ θεραπευομένου, τοῦ στρατιώτου καὶ τοῦ
ἰδιώτου, ἢ ἀνδρὸς καὶ γυναικός.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΙΑ'

Tί τὸ μέτρον τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸ ὑπὲρ δύναμιν ἀεὶ τὴν ψυχὴν ἐπεκτείνεσθαι πρὸς τὸ τοῦ
Θεοῦ θέλημα, κατὰ σκοπὸν καὶ ἐπιθυμίᾳν τῆς αὐτοῦ δόξης.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΙΒ'

10 Πῶς κατορθοῦται ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν εὐσυνειδήτως καὶ εὐγνωμόνως διατεθῶμεν ἐπὶ ταῖς
παρ' αὐτοῦ εὐεργεσίαις, ὅπερ καὶ τοῖς ἀλόγοις ὑπάρχει. Ὁ-
δῶμεν γὰρ τὸν κύνας τὸν διδόντα ἄρτον μόνον ἀγαπῶντας·
μανθάνομεν δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν διὰ Ἡσαίου τοῦ προφήτου
15 ἐγκληματικῶς εἰρημένων οὕτως· «Υἱὸνς ἐγέννησα καὶ ὑψώσα·
αὐτὸι δέ με ἡθέτησαν. »Ἐγνω βοῦς τὸν κτησάμενον καὶ ὄνος
τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ· Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἐγνω καὶ ὁ
λαός με οὐ συνῆκεν». «Ωσπερ γὰρ τῷ βοῖ καὶ τῷ ὄνῳ ἐκ τῆς παρὰ

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πρόκειται περὶ τῆς καταλλήλου διὰ κάθε περίπτωσιν σεμνοπρεποῦς χρήσεως στολῆς, προσηρμοσμένης εἰς τὸν χρόνον, τὸν τόπον, τὸ πρόσωπον καὶ τὴν ἀνάγκην. Διότι ἡ λογικὴ δὲν ἔγκρινε τὰ αὐτὰ σκεπάσματα τὸν χειμῶνα καὶ τὸ θέρος, οὔτε τὰ αὐτὰ ἐνδύματα διὰ τὸν ἐργάτην καὶ τὸν ἀναπαυόμενον, τὸν ὑπηρέτην καὶ τὸν ὑπηρετούμενον, τὸν στρατιώτην καὶ τὸν πολίτην, τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 211

Ποῖον εἶναι τὸ μέτρον τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεόν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο συνεχὴς ἀγῶν τῆς ψυχῆς ὑπεράνω τῆς δυνάμεώς της, διὰ νὰ κάμῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, μὲ σκοπὸν καὶ ἐπιθυμίαν τὴν δόξαν του.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 212

Πῶς κατορθώνεται ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεόν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν ἔχωμεν ἀγαθὴν συνείδησιν καὶ εἴμεθα εὐγνώμονες διὰ τὰς εὐεργεσίας ποὺ δεχόμεθα ἀπὸ αὐτόν, πρᾶγμα ποὺ συναντᾶται καὶ εἰς τὰ ζῶα διότι βλέπομεν τοὺς σκύλους νὰ ἀγαποῦν μόνον αὐτὸν ποὺ τοὺς δίδει ἄρτον. Τὸ αὐτὸ πληροφορούμεθα καὶ ἀπὸ τοὺς ἑλεγκτικοὺς λόγους ποὺ ἐλέχθησαν διὰ τοῦ προφήτου Ἡσαίου ὡς ἔξῆς· «ιοὺς ἐγέννησα καὶ ὑψώσα, αὐτοὶ δὲ μὲ τὴνέτησαν ἐγνώρισεν δὲ βοῦς τὸν κτήτορα αὐτοῦ καὶ δὲ ὅνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ· δὲ Ἰσραὴλ δὲ δὲν μὲ ἐγνώρισε καὶ δὲ λαὸς δὲν μὲ κατενόησε»⁴⁶⁷. Διότι, ὅπως εἰς τὸν βοῦν καὶ τὸν ὄνον δημιουργεῖται αὐτομάτως ἡ ἀγάπη πρὸς

τοῦ τρέφοντος εὐεργεσίας ἡ πρὸς αὐτὸν ἀγάπη αὐτομάτως ἐγγίνεται, οὕτω καὶ ἡμεῖς, ἐὰν εὐαισθήτως καὶ εὐγνωμόνως τὰς εὐεργεσίας δεξώμεθα, πῶς οὐκ ἀγαπήσομεν τὸν τοσούτων καὶ τηλικούτων εὐεργέτην Θεόν, κατὰ φύσιν, ἵνα οὕτως εἴπω, καὶ 5 ἀδιδάκτως τῆς τοιαύτης διαθέσεως τῇ ὑγιαινούσῃ ψυχῇ ἐγγινομένης·

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΙΓ"

Tίνα ἔστι τὰ γνωρίσματα τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*Αὐτὸς ὁ Κύριος ἐδίδαξεν ἡμᾶς εἰπών· «Ἐὰν ἀγαπᾶτε με,
τὰς ἐντολὰς τὰς ἔμας τηρούσατε».*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΙΑ'

10 *Χρηστότης καὶ ἀγαθωσύνη τίνι διαφέρουσιν ἀλλήλων.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦ Δαβὶδ εἰπόντος ποτὲ μέν· «Χρηστὸς Κύριος τοῖς σύμπασιν», καί· «Χρηστὸς ἀνὴρ ὁ οἰκτείων καὶ κυρῶν», ποτὲ δέ· «Ἀγάθυνον, Κύριε, τοῖς ἀγαθοῖς», καὶ τοῦ Ἰερεμίου· «Ἀγαθὸς Κύριος τοῖς ὑπομένουσιν αὐτόν», πλατυτέραν οἷμαι εἶναι τὴν 15 εἰς εὐεργεσίαν τῶν δπωσδηποτοῦν ἐπιδεομένων ταύτης, συνηγμένην δὲ μᾶλλον τὴν ἀγαθωσύνην καὶ τοῖς τῆς δικαιοσύνης λόγοις ἐν ταῖς εὐεργεσίαις συγχρωμένην.

αύτὸν ποὺ τὰ τρέφει, ἐπειδὴ δέχονται τὴν εὔεργεσίαν του, ἔτσι καὶ ἡμεῖς, ἐὰν δεχθῶμεν τὰς εὔεργεσίας μὲ εὔαισθησίαν καὶ εὐγνωμοσύνην, πῶς δὲν θὰ ἀγαπήσωμεν τὸν Θεόν, ποὺ μᾶς παρέχει τόσον πολλάς καὶ μεγάλας εὔεργεσίας, ἀφοῦ ἐκ φύσεως, θὰ ἔλεγα, καὶ χωρὶς διδασκαλίαν δημιουργεῖται εἰς τὴν ὑγιῆ ψυχὴν ἡ τοιαύτη διάθεσις;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 213

Ποῖα εἶναι τὰ γνωρίσματα τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεόν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο ίδιος ὁ Κύριος μᾶς ἐδίδαξεν ἐπ’ αὐτοῦ, ὅταν εἶπεν· «ἐὰν ἀγαπᾶτέ με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἔμας τηρήσατε»⁴⁶⁸.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 214

‘Η χρηστότης καὶ ἡ ἀγαθωσύνη⁴⁶⁹ ὡς πρὸς τί διαφέρουν μεταξύ των.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο Δαβὶδ εἶπεν ὅτι «ὁ Κύριος εἶναι χρηστὸς πρὸς πάντας»⁴⁷⁰, καὶ ὅτι «ὁ ἐλεῶν καὶ δανείζων ἀνὴρ εἶναι χρηστός»⁴⁷¹, καὶ τό· «εὐεργέτησε, Κύριε, τοὺς ἀγαθούς»⁴⁷². ὁ Ἱερεμίας δὲ εἶπεν· «ἀγαθὸς εἶναι ὁ Κύριος πρὸς τοὺς ὑπομένοντας αὐτόν»⁴⁷³. Ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λόγους συμπεραίνω ὅτι ἡ χρηστότης εἶναι εὐρυτέρα, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν εὔεργεσίαν ἐκείνων ποὺ τὴν χρειάζονται καθ’ οἰονδήποτε τρόπον, ἐνῷ ἡ ἀγαθωσύνη εἶναι στενοτέρα καὶ ἀκολουθεῖ τοὺς κανόνας τῆς δικαιοσύνης κατὰ τὰς εὔεργεσίας.

471. Ψαλ. 111, 5.

472. Ψαλ. 124, 4.

473. Θρῆνοι 3, 25.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΙΕ'

Tίς ἐστιν ὁ ὑπὸ τοῦ Κυρίου μακαριζόμενος εἰρηνοποιός.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο τῷ Κυρίῳ συνεργῶν κατὰ τὸν ἀπόστολον εἰπόντα·
“Ὑπὲρ Χριστοῦ πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος δι’
ἡμῶν· δεόμεθα ὑπὲρ Χριστοῦ, καταλλάγητε τῷ Θεῷ», καὶ
5 πάλιν· «Δικαιωθέντες ἐκ πίστεως εἰρήνην ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν».
‘Η γὰρ ἄλλως ἔχουσα εἰρήνην ἡρνήθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰπόντος·
«Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσι,
ἔγώ δίδωμι ὑμῖν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΙΖ'

Ἐν τίνι στραφῆναι δεῖ καὶ γενέσθαι ὡς τὰ νήπια.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

10 Αὐτὴν ἡ περικοπὴ τοῦ Εὐαγγελίου διδάσκει ἡμᾶς, τὴν ὑ-
πόθεσιν δηλοῦσα πρὸς ἣν εἰρηται τοῦτο, ὥστε μὴ ζητεῖν ὑ-
περοχήν, τὴν δὲ ἴσοτιμίαν τῆς φύσεως γνωρίζειν, καὶ ἀγαπᾶν
τὸ ἴσοτιμον πρὸς τοὺς ἐλαττοῦσθαι δοκοῦντας ἐν τισι. Τοιαῦτα
γάρ ἔστι καὶ τὰ παιδία πρὸς ἄλληλα, τά γε μήπω προσεθισθέντα
15 τῇ τῶν ἀναστρεφομένων κακίᾳ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΙΖ'

Πῶς δεξόμεθα τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὡς παιδίον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 215

Ποῖος εἶναι ὁ εἰρηνοποιὸς ποὺ μακαρίζεται ἀπὸ τὸν Κύριον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Αὐτὸς ποὺ συνεργάζεται μὲ τὸν Κύριον, ὅπως εἶπεν ὁ ἀπόστολος· «πρεσβεύομεν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἐὰν παρεκάλει ὁ Θεὸς δι’ ἡμῶν· δεόμεθα ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, συμφιλιώθητε μετὰ τοῦ Θεοῦ»⁴⁷⁴, καὶ· «δικαιωθέντες ἐκ πίστεως ἔχομεν εἰρήνην πρὸς τὸν Θεόν»⁴⁷⁵. Διότι κάθε ἄλλη εἰρήνη εἶναι ἀπαράδεκτος ἀπὸ τὸν Κύριον, ποὺ εἶπε· «δίδω εἰς ὑμᾶς τὴν ἐμὴν εἰρήνην· ὅχι καθὼς δίδει ὁ κόσμος ἐγὼ δίδω εἰς ὑμᾶς»⁴⁷⁶.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 216

Εἰς ποῖον πρᾶγμα πρέπει νὰ στραφῶμεν καὶ νὰ γίνωμεν ὅπως τὰ νήπια⁴⁷⁷.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Αὐτὴ ἡ περικοπὴ τοῦ Εὐαγγελίου μᾶς διδάσκει ἀναφέρουσα τὸν σκοπὸν διὰ τὸν δποῖον ἔχει λεχθῆ τοῦτο, ὃστε νὰ μὴ ζητοῦμεν ὑπεροχήν, ἀλλὰ νὰ ἀναγνωρίζωμεν τὴν ἴσοτιμίαν τῆς φύσεως καὶ νὰ ἀγαπῶμεν νὰ εἴμεθα ἴσότιμοι πρὸς ἑκείνους ποὺ φαίνονται ὅτι ὑστεροῦν κάπως ὀπέναντί μας. Διότι καὶ τὰ παιδιά ἔτσι συμπεριφέρονται μεταξύ των, ἐκεῖνα τούλαχιστον ποὺ δὲν ἔσυνθισαν ἀκόμη εἰς τὴν κακίαν τῶν ἀνθρώπων μετὰ τῶν ὀποίων συναναστρέφονται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 217

Πῶς θὰ δεχθῶμεν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὡς παιδίον.

476. Ἰω. 14, 27.

477. Ματθ. 18, 3.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν τοιοῦτοι γενώμεθα πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου, οἱόν ἐστι τὸ παιδίον ἐν τοῖς μαθήμασι· μὴ ἀντιλέγον, μήτε δικαιολογούμενον πρὸς τοὺς διδασκάλους, πιστῶς δὲ καὶ εὐπειθῶς δεχόμενον τὰ διδάγματα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΙΗ'

5 *Ποίαν σύνεσιν αἴτεν παρὰ τοῦ Θεοῦ ὀφείλομεν, ἢ πῶς αὐτῆς καταξιωθῆναι δυνάμεθα.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὴν μὲν σύνεσιν παρ’ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ προφήτου μανθάνομεν λέγοντος· «Μὴ καυχάσθω ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ καὶ μὴ καυχάσθω ὁ ἴσχυρὸς ἐν τῇ ἴσχυί αὐτοῦ καὶ μὴ καυχάσθω ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἐν τούτῳ καυχάσθω ὁ καυχώμενος, ἐν τῷ συνιεῖν καὶ γινώσκειν τὸν Κύριον», καὶ διὰ τοῦ ἀποστόλου εἰπόντος· «Ἄλλὰ συνιέντες, τί τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου». Δυνάμεθα δὲ ταύτης καταξιωθῆναι, ἐὰν ποιήσωμεν τὸ γεγραμμένον· «Σχολάσατε καὶ γνῶτε, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ Θεός», καὶ ἐὰν πιστεύσωμεν ἀληθὲς εἶναι πᾶν ὅημα Θεοῦ· «Ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητε», φησίν, «οὐδὲ μὴ συνῆτε».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΙΘ'

Ἐὰν εὐεργετηθῶμεν παρά τινος, πῶς δυνηθῶμεν καὶ τῷ Κυρίῳ τὴν ὀφειλομένην εὐχαριστίαν καθαρὰν καὶ ὀλόκληρον ἀπο-

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐάν δεχώμεθα τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου, ὅπως φέρεται τὸ παιδὶ εἰς τὰ μαθήματα, ὅπου δὲν ἀντιλέγει, δὲν δικαιολογεῖται εἰς τοὺς διδασκάλους καὶ δέχεται τὴν διδασκαλίαν των μὲν ἐμπιστοσύνην καὶ προθυμίαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 218

Ποίαν σύνεσιν ὀφείλομεν νὰ ζητοῦμεν ἀπὸ τὸν Θεόν, ἢ πῶς ἡμποροῦμεν νὰ ἀξιωθῶμεν αὐτῆς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ποία είναι ἡ σύνεσις μανθάνομεν ἀπὸ τὸν ἕδιον τὸν Θεόν διὰ τοῦ προφήτου, ποὺ λέγει· «Ἄς μὴ καυχᾶται δοσοφός διὰ τὴν σοφίαν αὐτοῦ καὶ ἄς μὴ καυχᾶται ὁ ἴσχυρὸς διὰ τὴν ἴσχυν αὐτοῦ, ἄς μὴ καυχᾶται ὁ πλούσιος διὰ τὸν πλοῦτον αὐτοῦ, ἀλλ᾽ ὁ καυχώμενος ἄς καυχᾶται διὰ τοῦτο, διὰ τὴν σύνεσιν καὶ διὰ τὴν γνῶσιν τοῦ Κυρίου»⁴⁷⁸. μανθάνομεν δὲ τὴν σύνεσιν καὶ διὰ τοῦ ἀποστόλου, ποὺ εἶπεν· «Ἀλλὰ κατανοοῦντες ποῖον είναι τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου»⁴⁷⁹. Ἡμποροῦμεν δὲ νὰ ἀξιωθῶμεν αὐτῆς, ἐὰν ὑπακούσωμεν εἰς τὸν λόγον τῆς Γραφῆς· «ἡσυχάσατε καὶ γνωρίσατε ὅτι ἔγὼ εἰμαι ὁ Θεός»⁴⁸⁰, καὶ ἐὰν πιστεύσωμεν ὅτι κάθε λόγος τοῦ Θεοῦ είναι ἀληθής· διότι, «ἐάν δὲν πιστεύσετε», λέγει ἡ Γραφή, «οὐδὲ θὰ ἐννοήσετε»⁴⁸¹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 219

Ἐάν κάποιος μᾶς εὔεργετήσῃ, πῶς θὰ ἡμπορέσωμεν καὶ εἰς τὸν Κύριον νὰ ἀποδώσωμεν τὴν ὀφειλομένην εὔχαριστίαν καθαρὰν καὶ ἀκεραίαν, καὶ συγχρόνως νὰ ἀποτίσωμεν τὴν ὀφειλομένην εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν εὔεργέτην, καθὼς πρέπει,

480. Ψαλ. 45, 11.

481. Ἡσ. 7, 9.

δοῦναι, καὶ τὴν πρὸς τὸν εὐεργέτην ἐπιστημόνως πληρῶσαι,
μήτε ἐλλείποντες μήτε ὑπερβαίνοντες τὸ μέτρον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

**Ἐὰν τὸν μὲν Θεὸν ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν παντὸς ἀγαθοῦ
εἴναι πληροφορηθῶμεν, τὸν δὲ διάκονον ὡς ὑπηρέτην τῆς τοῦ
5 Θεοῦ εὐεργεσίας γνωρίσωμεν.**

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΚ'

**Εἰ παντὶ τῷ βουλομένῳ ἀδελφαῖς συντυγχάνειν ἐπιτρέπειν
χρή· ή τίς καὶ πότε καὶ πῶς ἀδελφαῖς συντεύξηται.**

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

**Περὶ τούτων εἰρηται ἐν τοῖς κατὰ πλάτος, ὅτι οὕτε ἀνδρὶ¹
ἀνὴρ κατ' ἔξουσίαν ἔκαστος ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε συντυγχάνειν
10 ὁφείλει, μετὰ δοκιμασίας δὲ ὁ δυνάμενος ὠφελῆσαι καὶ ὠ-
φεληθῆναι, οὐχ δτι γε γνωρικί. Εἰ δέ τις μνημονεύει τοῦ Κυρίου
εἰπόντος, δτι «Πᾶν δῆμα ἀργόν, δ ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἀνθρώποι,
ἀποδώσουσι λόγον περὶ αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως», φοβεῖται
ἐπὶ παντὸς πράγματος τὸ τοιοῦτον κρῖμα καὶ πείθεται τῷ ἀ-
15 ποστόλῳ εἰπόντι «Εἴτε ἐσθίετε εἴτε πίνετε εἴτε τι ποιεῖτε, πάν-
τα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε», καὶ ἀλλαχοῦ «Πάντα πρὸς οἰκοδομὴν
γινέσθω», καὶ οὐδὲν ἀνέχεται ποιῆσαι ἀργῶς καὶ ἀνωφελῶς.
Τὸ δὲ «τίς καὶ πότε καὶ πῶς», ἵνα καιρὸς καὶ τόπος καὶ πρόσ-
ωπον δοκιμάζηται, ἀφ' ὃν κακοῦ μέν τινος οὕτε ὑποψία ἔσται·
20 τὸ δὲ ἀπρόσκοπον τοῖς πᾶσι φυλαχθήσεται, καὶ πρὸς οἰκοδο-**

χωρὶς νὰ παραλείπωμεν καὶ χωρὶς νὰ ὑπερβαίνωμεν τὸ μέτρον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦτο θὰ γίνη, ἐὰν πιστεύσωμεν ὅτι ὁ Θεὸς εἰναι ἀρχηγὸς καὶ τελειωτὴς⁴⁸² παντὸς ἀγαθοῦ καὶ ἐὰν ἀναγνωρίσωμεν εἰς τὸν εὐεργέτην τὸν ὑπηρέτην τῆς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 220

Ἐὰν πρέπῃ νὰ ἐπιτρέπωμεν νὰ συναντᾶται μὲ ἀδελφὰς δστισδήποτε τὸ ἐπιθυμεῖ, ἢ ποῖος, πότε καὶ πῶς θὰ συναντήσῃ ἀδελφάς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Περὶ αὐτῶν ἔχει λεχθῆ εἰς τοὺς "Ορους κατὰ πλάτος ὅτι οὗτε μὲ ἄνδρα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συναντᾶται ἔνας ἄνδρας, ἐπειδὴ ἀπλῶς τὸ θέλει, καὶ ὅπως τύχῃ, ἀλλὰ μόνον ὁ δυνάμενος, κατόπιν δοκιμασίας, νὰ ὠφελήσῃ καὶ νὰ ὠφεληθῇ· πόσον μᾶλλον λοιπὸν διὰ τὴν γυναῖκα; Ἀλλ' ἐὰν κανεὶς ἐνθυμῆται τὸν Κύριον, ποὺ εἶπεν ὅτι «διὰ πᾶσαν ἀστήρικτον κρίσιν, τὴν δποίαν θὰ λαλήσουν οἱ ἄνθρωποι, θὰ ἀποδώσουν λόγον περὶ αὐτῆς ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως»⁴⁸³, φοβεῖται διὰ κάθε τι τὴν τοιαύτην κρίσιν καὶ ὑπακούει εἰς τὸν ἀπόστολον, ποὺ εἶπεν· «εἴτε ἐσθίετε εἴτε πίνετε εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε»⁴⁸⁴, καί· «ἄς γίνωνται πάντα πρὸς οἰκοδομήν»⁴⁸⁵, καὶ δὲν ἀνέχεται νὰ πράξῃ τίποτε ἀτελὲς καὶ ἀνωφελές. Ἀλλ' ὡς πρὸς τό· «ποῖος, πότε καὶ πῶς», ἀς προσέξωμεν νὰ εύρισκεται ὁ κατάλληλος καιρὸς καὶ τόπος καὶ τὸ κατάλληλον πρόσωπον, ὥστε ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ μὴ δημιουργηθῇ ὑποψία κακοῦ, ἀφ' ἐτέρου δὲ ὅλοι νὰ διαφυλαχθοῦν ἀσκανδάλιστοι, καὶ ἡ συνάντησις νὰ γίνη

484. A' Kop. 10, 31.

485. A' Kop. 14, 26.

μήν τῆς πίστεως ἢ συντυχία γενήσεται. Ἐλλ' οὔτε ἐν πρόσωπον ἐνὶ συντυγχάνειν ἐπιτρέπει δὲ λόγος. «Ἀγαθοὶ» γὰρ «οἱ δύο», φησίν, «ὑπὲρ τὸν ἔνα», ὅμα δὲ καὶ ἀξιόπιστοι. «Οὐαὶ δὲ τῷ ἐνὶ, δτι, ἐὰν πέσῃ, οὐκ ἔστιν δὲ ἐγείρων».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΚΑ'

5 Τοῦ Κυρίου διδάσκοντος προσεύχεσθαι μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν, εἰ δεῖ προσεύχεσθαι μὴ περιπεσεῖν δδύναις σωματικαῖς· ἐὰν δὲ περιπέσῃ τις, πῶς παρέλθῃ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Οὐ διέκρινε πειρασμοῦ ποιότητα, καθολικῶς δὲ προσέταξε· «Προσεύχεσθε μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν»· εἰσαχθέντα δὲ σὺν 10 τῷ πειρασμῷ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν παρὰ τοῦ Κυρίου αἴτεῖν δεῖ, ἵνα κατορθωθῇ ἡμῖν τό· «Ο δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΚΒ'

Τις ἔστιν δὲ ἀντίδικος ἐκάστου ἡμῶν, ἢ πῶς αὐτῷ εὐνοήσομεν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

15 Ἐπιτετηρημένως ἐνταῦθα δὲ Κύριος ἀντίδικον δνομάζει τὸν ἀφαιρεῖσθαι τι ἐπιχειροῦντα τῶν διαφερόντων ἡμῖν. Εὐνοοῦμεν δὲ αὐτῷ, ἐὰν φυλάξωμεν τὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν

486. Ἔκκλ. 4, 9 - 10.

487. Λουκ. 22, 40.

488. Α' Κορ. 10, 13.

πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως. "Ομως ἡ Γραφὴ δὲν ἐπιτρέπει νὰ, συναντᾶται ἔνα μόνον πρόσωπον μὲν ἔνα ἄλλο, διότι λέγει ὅτι «δύο εἶναι ἀγαθώτεροι τοῦ ἑνὸς» καὶ συγχρόνως ἀξιόπιστοι· «ἄλλοι μόνον δὲ εἰς τὸν ἔνα, διότι, ἐὰν πέσῃ, δὲν ὑπάρχει δὲγείρων»⁴⁸⁶.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 221

‘Ο Κύριος διδάσκει νὰ προσευχῶμεθα νὰ μὴ εἰσέλθωμεν εἰς πειρασμόν. Πρέπει λοιπὸν νὰ προσευχῶμεθα νὰ μὴ περιπέσωμεν εἰς σωματικὰς ὀδύνας; καὶ ἐὰν κάποιος περιπέσῃ, πῶς θὰ τὰς παρέλθῃ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο Κύριος δὲν διέκρινε τὸν πειρασμὸν ὡς πρὸς τὴν ποιότητα, γενικῶς δὲ προσέταξε τό· «προσεύχεσθε νὰ μὴ εἰσέλθετε εἰς πειρασμόν»⁴⁸⁷. ἐὰν ὅμως εἰσέλθῃ κάποιος εἰς τὸν πειρασμόν, πρέπει νὰ ζητῇ ἀπὸ τὸν Κύριον μετὰ τοῦ πειρασμοῦ καὶ τὸ τέλος, ὥστε νὰ ἡμπορῇ νὰ τὸν ὑποφέρῃ⁴⁸⁸, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν σωτηρίαν κατὰ τό· «ὁ δὲ ὑπομείνας μέχρι τέλους θὰ σωθῇ»⁴⁸⁹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 222

Ποῖος εἶναι ὁ ἀντίδικος ἑκάστου ἐξ ἡμῶν καὶ πῶς θὰ εἰρηνεύσωμεν μετ' αὐτοῦ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰδικῶς εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ⁴⁹⁰ ὁ Κύριος ὀνομάζει ἀντίδικον ἑκεῖνον ποὺ ἐπιχειρεῖ νὰ ἀφαιρέσῃ κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ χάστηκεν. Εἰρηνεύομεν δὲ μετ' αὐτοῦ, ἐὰν ἐφαρμόσωμεν τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου· «εἰς τὸν θέλοντα νὰ κριθῇ μετὰ σοῦ

489. Ματθ. 24, 13.

490. βλ. Ματθ. 5, 25.

ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἴμάτιον· καὶ ἐπὶ παντὸς πράγματος τοιούτου δμοίως.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΚΓ'

Τοῦ Κυρίου εἰπόντος «Σὺ δὲ νηστεύων ἀλειψάι σον τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι, ἵνα μὴ φανῆς τοῖς ἀνθρώποις ποις νηστεύων», δ θέλων διά τινα λόγον ἀρέσκοντα Θεῷ νηστεῦσαι, καθὼς καὶ οἱ ἄγιοι πολλάκις πεποιηκότες εὐρίσκονται, ἐπειδὴ καὶ ὡς οὐθέλει φαίνεται, τί ποιήσει.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸ παράγγελμα τοῦτο ἔστι πρὸς τοὺς ἐπιτηδεύοντας ποιεῖν τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις, ἵνα 10 τὸ πάθος τῆς ἀνθρωπαρεσκείας θεραπεύσωσιν. Ἐπεὶ δτι γε ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου, εἰς δόξαν Θεοῦ γενομένη, κατὰ φύσιν ἀνεπιτηδείως ἔχει πρὸς τὸ κρύπτεσθαι παρὰ τοῖς φιλοθέοις, δ Κύριος ἐδήλωσεν εἰπών· «Οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω δρούς κειμένη· οὐδὲ καίουσι λύχνον καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν 15 μόδιον» καὶ τὰ ἔξῆς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΚΔ'

Εἰ καὶ νῦν οἱ μὲν ἀπὸ τῆς πρώτης ὥρας ἐργάζονται, οἱ δὲ ἀπὸ τῆς ἐνδεκάτης, καὶ τίνες εἰσὶν οὗτοι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τάχα γνωριμώτατόν ἔστι τοῦτο τοῖς πᾶσιν ἐκ τῶν ἐν τῇ

491. Ματθ. 5, 40.

492. Ματθ. 6, 17. Βλ. Σ. Ν. Σάκκου, μνημ. ἔργον, σελ. 20 - 23.

καὶ νὰ λάβῃ τὸν χιτῶνά σου, ἃφες εἰς αὐτὸν καὶ τὸ ἴματιον»⁴⁹¹. Τὸ αὐτὸν ἰσχύει διὰ κάθε δμοίαν περίπτωσιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 223

‘Ο Κύριος εἶπε· «σὺ δέ, ὅταν νηστεύῃς, σαπούνισε τὴν κεφαλήν σου καὶ νίψε τὸ πρόσωπόν σου, διὰ νὰ μὴ φανῆς εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὅτι νηστεύεις»⁴⁹². Ἐὰν τώρα κάποιος θέλῃ νὰ νηστεύσῃ, διὰ νὰ εὔαρεστήσῃ πρὸς τὸν Θεόν, ὅπως καὶ οἱ ἄγιοι εύρισκονται ὅτι ἔπραξαν πολλάκις, τί θὰ κάμη, ἀφοῦ, καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, τὸν βλέπουν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Η ἐντολὴ αὕτη ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς ὑποκρινομένους ὅτι ἔκτελοῦν τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ τοὺς ἴδουν οἱ ἀνθρώποι, ὡστε νὰ ἴκανοποιήσουν τὸ πάθος τῆς ἀνθρωπαρεσκείας. Διότι βέβαια ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου, ὅταν γίνεται εἰς δόξαν Θεοῦ, ἐκ φύσεως δὲν ἡμπορεῖ νὰ κρυβῇ ἀπὸ τοὺς ἀγαπῶντας τὸν Θεόν, ὅπως ἐδήλωσεν ὁ Κύριος, ὅταν εἶπεν ὅτι «δὲν δύναται νὰ κρυβῇ πόλις κειμένη ἐπάνω ὅρους· οὐδὲ ἀνάπτουν λύχνον καὶ θέτουν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον» καὶ τὰ λοιπά⁴⁹³.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 224

‘Υπάρχουν καὶ σήμερα ἔκεινοι ποὺ ἐργάζονται ἀπὸ τῆς πρώτης ὥρας καὶ ἀλλοι ἀπὸ τῆς ἐνδεκάτης; καὶ ποῖοι εἰναι αὐτοί;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ισως ὅλοι γνωρίζουν τοῦτο πολὺ καλὰ ἀπὸ τὰς διηγή-

493. Ματθ. 5, 14 - 15.

θεοπνεύστῳ Γραφῇ ἵστορουμένων, δτὶ πολλοὶ μὲν εἰσι, κατὰ τὴν τοῦ ἀποστόλου μαρτυρίαν, ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα μανθάνοντες, πολλοὶ δὲ οἱ, κατὰ τὸν Κορνήλιον, τοῖς μὲν φυσικοῖς κινήμασιν ὑγιῶς χρώμενοι, εἰς δὲ τὴν κατ’ ἐπιστήμην 5 τελειότητα βραδύνοντες, διὰ τὴν ἀπόλειψιν τῶν διδασκόντων. «Πῶς γὰρ πιστεύσουσι», φησίν, «εὖ μὴ ἀκούσωσιν;». Ἐὰν οὖν συμβῇ τινας εἶναι κατὰ τὸν Κορνήλιον, περὶ μηδὲν μὲν κακὸν ἀσχολουμένους, ἐν δὲ ἐπιθυμίᾳ τῆς τελειότητος τὰ δυνατὰ καὶ εἰς γνῶσιν ἥκοντα καλὰ γνησίως ἐπιδεικνυμένους, τούτοις ὁ 10 Θεὸς χαρίζεται ἀ καὶ τῷ Κορνηλίῳ μὴ τούτοις λογισάμενος τὸν παρελθόντα χρόνον τῆς ἀργίας εἰς ἔγκλημα, ἐπεὶ μὴ παρὰ τὴν αὐτῶν αἰτίαν, ὡς εἴπον, ἐγένετο, τῇ δὲ ἐπιθυμίᾳ ἀρκούμενος τῇ φανερωθείσῃ διὰ τῶν καὶρὸν σπουδαζομένων καὶ ἐπὶ τέλει ἐπιμελέστερον κατορθουμένων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΚΕ'

15 *Toῦ Κυρίου εἰπόντος «Οπον ἐὰν ὥσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν δνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν», πῶς τούτου καταξιωθῆναι δυνηθῶμεν.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Oἱ εἰς τὸ δνομά τινος συναχθέντες πάντως δφείλοντιν εἰδέναι τὸν σκοπὸν τοῦ συναγαγόντος καὶ πρὸς αὐτὸν ἔαυτοὺς 20 καταρτίζειν, ἵνα εὐαρεστήσεως χάριν εὑρωσι καὶ μὴ κακίας ἢ ἀμελείας κοίμασιν ὑποπέσωσιν. "Ωσπερ γὰρ οἱ κληθέντες ὑπό

σεις τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, ὅτι δηλαδὴ πολλοὶ εἰναι ἔκεινοι πού, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἀποστόλου, μανθάνουν τὴν Ἀγίαν Γραφὴν ἀπὸ τῆς βρεφικῆς ἡλικίας, πολλοὶ δὲ εἰναι καὶ ἔκεινοι πού, ὅπως ὁ Κορνήλιος, χρησιμοποιοῦν δρθῶς τὰς ἐμφύτους παρορμήσεις τῆς συνειδήσεώς των, ἀλλὰ προχωροῦν ἀργὰ πρὸς τὴν ἐν γνώσει τελειότητα λόγῳ Ἑλλείψεως διδασκάλων. Διότι «πῶς θὰ πιστεύσουν», λέγει ἡ Γραφή, «ἐὰν δὲν ἀκούσουν;»⁴⁹⁴.

Ἐὰν λοιπὸν συμβῇ νὰ ὀμοιάζουν μερικοὶ πρὸς τὸν Κορνήλιον, νὰ μὴ ἀσχολοῦνται δηλαδὴ μὲ κανένα κακόν, ἀλλὰ νὰ κάμνουν εἰλικρινῶς, ἐπιθυμοῦντες τὴν τελείωσιν, τὰ καλὰ ποὺ ἥμπτοροῦν καὶ γνωρίζουν, εἰς αὐτοὺς ὁ Θεὸς χαρίζει ὅτι καὶ εἰς τὸν Κορνήλιον, χωρὶς νὰ ἔχῃ λογαριάσει τὸν περασμένον χρόνον τῆς ἀπραξίας των ὡς λόγον κατηγορίας, διότι, ὅπως εἴπα, δὲν ἡσαν ὑπεύθυνοι δι’ αὐτό τούναντίον, ὁ Θεὸς ἀρκεῖται εἰς τὴν ἐπιθυμίαν των, ποὺ ἐφανερώθη διὰ τῶν ἐπιμελῶς πραττομένων εἰς διαφόρους εὐκαιρίας καὶ τελικῶς κατορθουμένων μὲ μεγαλυτέραν ἐπιμέλειαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 225

Ἐπειδὴ ὁ Κύριος εἶπεν· «ὅπου εἰναι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἔκει εἶμαι ἐν μέσῳ αὐτῶν»⁴⁹⁵, πῶς θὰ ἀξιωθῶμεν τούτου.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Οἱ συναχθέντες εἰς τὸ ὄνομα κάποιου διφείλουν ὅπωσδήποτε νὰ γνωρίζουν τὸν σκοπὸν αὐτοῦ ποὺ τοὺς συνήγαγε καὶ νὰ ἐτοιμάζωνται πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπόν, διὰ νὰ ἀξιωθοῦν τῆς χάριτος τῆς πρὸς αὐτὸν εὐαρεστήσεως καὶ διὰ νὰ μὴ ὑποπέσουν εἰς τὴν κρίσιν ποὺ προκαλεῖ ἡ κακία ἢ ἡ ἀμέλεια. Διό-

495. Ματθ. 18, 20.

τινος, εἰ μὲν σκοπὸς τοῦ θερίσαι πρόκειται τῷ καλέσαντι, πρὸς αὐτὸν ἑαυτοὺς παρασκευάζουσιν, εἰ δὲ σκοπὸς τοῦ οἰκοδομῆσαι, πρὸς τὴν οἰκοδομὴν εὐτρεπίζονται, οὕτως οἱ κληθέντες ὑπὸ τοῦ Κυρίου μνημονεύειν ὀφείλομεν τοῦ ἀποστόλου λέγοντος· «Πα-
5 ρακαλῶ ὑμᾶς ἐγὼ ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ ἀξίως περιπατῆσαι τῆς
κλήσεως ἃς ἐκλήθητε μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ πραό-
τητος, μετὰ μακροθυμίας, ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ, σπου-
δάζοντες τηρεῖν τὴν ἐνότητα τοῦ πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς
εἰρήνης· ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα, καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ
10 ἔλπidi τῆς κλήσεως ὑμῶν». Σαφέστερον δὲ ἡμῖν παρίστησιν ὁ
Κύριος τὸ πᾶν διὰ τῆς πρὸς ἓν ἐπαγγελίας εἰπών· «Ἐάν τις
ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ Πατήρ μου ἀγαπήσει
αὐτόν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιή-
σομεν». Ὡς οὖν γίνεται παρὰ τούτῳ ἡ μονὴ ἐκ τῆς τηρήσεως
15 τῶν ἐντολῶν, οὕτω καὶ τῶν δύο ἡ τριῶν ἐν μέσῳ ἐστίν, ἐὰν πρὸς
τὸ θέλημα αὐτοῦ καταρτισθῶσιν. Οἱ δὲ μὴ ἀξίως τῆς κλήσεως
μηδὲ πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου συνηγμένοι, καὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸν
συνῆχθαι ἐν ὀνόματι Κυρίου δοκῶσιν, ἀκούονται· «Τί με καλεῖτε,
Κύριε, Κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε ἀ λέγω;».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΚΖ'

20 Τοῦ ἀποστόλου λέγοντος· «Λοιδορούμενοι εὐλογοῦμεν, βλα-
σφημούμενοι παρακαλοῦμεν», πῶς ὀφείλει εὐλογεῖν ὁ λοιδορού-
μενος, ἢ τί παρακαλεῖν ὁ βλασφημούμενος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Καθόλου νομίζω τὸν ἀπόστολον ἐνταῦθα διδάσκειν ἡ-

τι, δπως οἱ· κληθέντες ἀπὸ κάποιον, ἐὰν μὲν δὲ καλέσας ἔχῃ ὅκοπὸν νὰ θερίσῃ, παρασκεύαζονται δι’ αὐτὸν τὸ ἔργον, ἐὰν δὲ ἔχῃ σκοπὸν νὰ οἰκοδομήσῃ, ἐτοιμάζονται διὰ τὴν οἰκοδόμησιν, ἔτσι καὶ οἱ κληθέντες ἀπὸ τὸν Κύριον ὀφείλομεν νὰ ἐνθυμούμεθα τὸν ἀπόστολον, ποὺ λέγει· «παρακαλῶ ὑμᾶς ἐγώ, δὲ σμισ ἐν Κυρίῳ, νὰ περιπατῆτε ἀξίως τῆς κλήσεως, εἰς τὴν δποῖαν προσεκλήθητε, μετὰ πάστης ταπεινοφροσύνης καὶ πραότητος, μετὰ μακροθυμίας, ὀνεχόμενοι δλλήλων ἐν ἀγάπῃ, σπουδάζοντες νὰ τηρῆτε τὴν ἐνότητα τοῦ Πνεύματος διὰ τοῦ συνδέσμου τῆς εἰρήνης· ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα, καθὼς καὶ ἐκλήθητε μὲ μίαν ἐλπίδα τῆς κλήσεως ὑμῶν»⁴⁹⁸. «Ο Κύριος δὲ μᾶς ἐκθέτει τὸ ὅλον πρᾶγμα σαφέστερον διὰ τῆς ὑποσχέσεώς του πρὸς κάθε ἀνθρωπὸν, ὅταν εἴπεν· «ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου θὰ τηρήσῃ, καὶ δὲ Πατήρ μου θὰ ἀγαπήσῃ αὐτόν, καὶ πρὸς αὐτὸν θὰ ἔλθωμεν καὶ πλησίον του θὰ κατοικήσωμεν»⁴⁹⁷. «Οπως λοιπὸν κατοικοῦμεν πλησίον του διὰ τῆς τηρήσεως τῶν ἐντολῶν, ἔτσι εύρισκεται καὶ ἐν μέσῳ τῶν δύο ἢ τριῶν, ἐὰν ἐτοιμασθοῦν κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ. Ἀντιθέτως, ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔχουν συναχθῆ, δπως ἀξίζει εἰς τὴν κλῆσίν των, οὔτε κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, καὶ ἀν ἀκόμη δίδουν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι συνήχθησαν ἐν δνόματι Κυρίου, ἀκούουν τό· «τί μὲ καλεῖτε, Κύριε, Κύριε, καὶ δὲν πράττετε αὐτὰ τὰ δποῖα λέγω;»⁴⁹⁸.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 226

Ἐπειδὴ δὲ ἀπόστολος λέγει· «δνειδιζόμενοι εὐλογοῦμεν, βλασφημούμενοι παρακαλοῦμεν»⁴⁹⁹, πῶς ὀφείλει νὰ εὐλογῇ δὲνειδιζόμενος ἢ τί νὰ παρακαλῇ δὲ βλασφημούμενος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Γενικῶς νομίζω ὅτι δὲ ἀπόστολος μᾶς διδάσκει ἐδῶ ἀπὸ

498. Λουκ. 6, 46.

499. Α' Κορ. 4, 12 - 13.

μᾶς ἀπὸ τῶν καθ' ἑαυτόν, ἀνεξικακίᾳ χρῆσθαι πρὸς πάντας καὶ ἀγαθοῖς ἀμείβεσθαι τοὺς πονηρευομένους, ὡς μὴ μόνον ἐπὶ τοῦ λοιδοροῦντος γίνεσθαι τὸ τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ παντὸς πονηρευομένου, πληροῦντας τὸ εἰρημένον «*Μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ,*
 5 ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν». Τὸ δὲ παρακαλεῖν οἴδεν ἡ *Γραφὴ* τιθέναι οὐ κατὰ τὴν χρῆσιν τῆς συνηθείας, ἀλλὰ πρὸς τὸ συμβιβάζειν τὴν καρδίαν εἰς πληροφορίαν τῆς ἀληθείας, ὡς ἐν τῷ· «*Παρακαλεῖτε τὸν λαόν μου, λέγει ὁ Θεός*». Καὶ ὁ ἀπόστολος δέ φησιν· «*Ἐπιποθῶ γὰρ ἵδεῖν ὑμᾶς, ἵνα τι μεταδῶ χά-10 ρισμα ὑμῖν πνευματικὸν εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς· τοῦτο δέ ἔστι συμπαρακληθῆναι ἐν ὑμῖν διὰ τῆς ἐν ἀλλήλοις πίστεως ὑμῶν τε καὶ ἐμοῦ*», καὶ ἀλλαχοῦ· «*Ἄλλ’ ὁ παρακαλῶν τοὺς ταπεινοὺς παρεκάλεσεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐν τῇ παρουσίᾳ Τίτου*».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΚΖ'

Εἰ χρὴ ἔκαστον ἀνατίθεσθαι καὶ ἐτέροις ἀφρονεῖ ἢ ἐν πληροφορίᾳ τοῦ ἀρέσκειν τῷ Θεῷ τὸ γενόμενον παρ' ἑαυτῷ κατέχειν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*Μεμνημένοι τῆς τοῦ Θεοῦ ἀποφάσεως, εἰπόντος διὰ τοῦ προφήτου· «*Οὐαὶ οἱ συνετοὶ ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἐνώπιον ἑαυτῶν ἐπιστήμονες*», καὶ τοῦ ἀποστόλου λέγοντος· «*Ἐπιποθῶ γὰρ ἵδεῖν ὑμᾶς, ἵνα τι μεταδῶ χάρισμα ὑμῖν πνευματικὸν εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς· τοῦτο δέ ἔστι, συμπαρακληθῆναι ἐν ὑμῖν διὰ τῆς ἐν ἀλλήλοις πίστεως ὑμῶν τε καὶ ἐμοῦ*», λογιζόμεθα ἀναγκαῖον εἶναι ἀνατίθεσθαι ἡμᾶς τοῖς ὅμοψύχοις καὶ ἀπόδειξιν δεδωκόσι*

τὴν ἴδικήν του ἐμπειρίαν ὅτι πρέπει νὰ εἰμεθα δινεξίκακοι πρὸς ὅλους καὶ νὰ ἀμείβωμεν μὲ ἀγαθὰ τοὺς πονηρευομένους· ὡστε αὐτὸν νὰ γίνεται ὅχι μόνον μὲ τὸν δινειδίζοντα, ἀλλὰ καὶ μὲ κάθε πονηρευόμενον, μὲ τὸν νὰ πληροῦμεν τὸ τῆς Γραφῆς· «μὴ νικᾶσαι ὑπὸ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ νίκα διὰ τοῦ ἀγαθοῦ τὸ κακόν»⁵⁰⁰. Ἀλλὰ τὸ «παρακαλῶ» θέτει ἡ Γραφὴ ὅχι κατὰ τὴν συνήθη χρῆσιν τῆς λέξεως, ἀλλὰ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς καρδίας, ὡστε νὰ βεβαιωθῇ περὶ τῆς ἀληθείας, ὅπως εἰς τό· «παρακαλεῖτε τὸν λαόν μου, λέγει δὲ Θεός»⁵⁰¹. Καὶ δὲ ἀπόστολος δὲ λέγει· «ἐπιποθῶ νὰ ἴδω ὑμᾶς, διὰ νὰ μεταδώσω εἰς ὑμᾶς χάρισμά τι πνευματικὸν πρὸς στήριξιν ὑμῶν· τοῦτο δὲ εἶναι νὰ συμπαρακληθῶμεν μεταξὺ ὑμῶν διὰ τῆς κοινῆς πίστεως ὑμῶν καὶ ἐμοῦ»⁵⁰², καί· «ἀλλ' δὲ Θεός, δὲ παρακαλῶν τοὺς ταπεινούς, παρεκάλεσεν ἡμᾶς διὰ τῆς παρουσίας τοῦ Τίτου»⁵⁰³.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 227

Πρέπει κανεὶς νὰ συμμερίζεται μὲ ἄλλους αὐτὰ ποὺ φρονεῖ ἦ, πεπεισμένος ὅτι αὐτὸν γίνεται ἀρέσκει εἰς τὸν Θεόν, νὰ τὰ κρατῇ μέσα του;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πρέπει νὰ ἔνθυμούμεθα τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶπε διὰ τοῦ προφήτου ὅτι «ἄλλοίμονον εἰς ἔκείνους οἱ δποῖοι εἴναι συνιετοὶ εἰς ἑαυτούς, καὶ εἴναι φρόνιμοι ἐνώπιον ἑαυτῶν»⁵⁰⁴, καὶ τὸν ἀπόστολον, ποὺ εἶπεν· «ἐπιποθῶ νὰ ἴδω ὑμᾶς, διὰ νὰ μεταδώσω εἰς ὑμᾶς χάρισμά τι πνευματικὸν πρὸς στήριξιν ὑμῶν· τοῦτο δὲ εἶναι νὰ συμπαρακληθῶ μεταξὺ ὑμῶν διὰ τῆς κοινῆς πίστεως ὑμῶν καὶ ἐμοῦ»⁵⁰⁵. Διὰ τοῦτο σκεπτόμεθα ὅτι εἴναι ἀναγκαῖον νὰ συμμεριζώμεθα τὰς σκέψεις μας μὲ αὐτοὺς ποὺ εἴναι διμόφρονες καὶ ἔχουν δώσει ἀπόδειξιν

503. Β' Κορ. 7, 6.

504. Ἡσ. 5, 21.

505. Ρωμ. 1, 11 - 12.

πίστεώς τε καὶ συνέσεως, ἵνα ἡ τὸ πεπλανημένον διορθωθῆ ἡ τὸ ἡκριβωμένον βεβαιωθῆ, καὶ ἡμεῖς φύγωμεν τὸ προειρημένον κρῆμα, τὸ κατὰ τῶν ἑαυτοῖς συνετῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΚΗ'

Εἰ ἐπὶ παντὶ πράγματι πληροφορεῖν χρὴ τὸ θέλημα τῶν 5 σκανδαλίζομένων, ἡ ἔστι τινά, ἐφ' ὃν οὐ δεῖ προσποιεῖσθαι, καν τινες σκανδαλίζωνται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Σαφῆ τὴν ἐν τούτοις διαφορὰν ἐν τῷ ἴδιῳ τόπῳ ἐπερωτηθέντες ἐδηλώσαμεν, καὶ τὴν περὶ τούτου ἀκρίβειαν, ὡς δυνατὸν ἥμīn, παραδεδώκαμεν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΚΘ'

10 Εἰ χρὴ τὰς ἀπηγορευμένας πράξεις ἀνεπαισχυντότερον ἐξαγορεύειν πᾶσιν ἡ τισί, καὶ ποίοις τούτοις.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Η ἐξαγόρευσις τῶν ἀμαρτημάτων τοῦτον ἔχει τὸν λόγον, δν ἔχει ἡ ἐπίδειξις τῶν σωματικῶν παθῶν. ‘Ως οὖν τὰ πάθη τοῦ σώματος οὐ πᾶσιν ἀποκαλύπτονται οἱ ἄνθρωποι, οὕτε τοῖς τυ- 15 χοῦσι, ἀλλὰ τοῖς ἐμπείροις τῆς τούτων θεραπείας, οὕτω καὶ ἡ ἐξαγόρευσις τῶν ἀμαρτημάτων γίνεσθαι δφείλει ἐπὶ τῶν δυναμένων θεραπεύειν, κατὰ τὸ γεγραμμένον «‘Υμεῖς οἱ δυνατοί, τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων βαστάζετε», τουτέστιν, αἱρετε διὰ τῆς ἐπιμελείας.

πίστεως καὶ συνέσεως, ὅστε ἢ νὰ διορθωθῇ ἢ πλάνη ἢ νὰ βεβαιωθῇ τὸ δρθόν, ἡμεῖς δὲ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν ἀνωτέρω κατάκρισιν κατὰ τῶν συνετῶν εἰς τοὺς διφθαλμούς αὐτῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 228

Πρέπει νὰ γίνεται εἰς κάθε περίπτωσιν τὸ θέλημα τῶν σκανδαλιζομένων, ἢ ὑπάρχουν μερικὰ πράγματα, διὰ τὰ δποῖα δὲν πρέπει νὰ προσποιούμεθα, καὶ ἀν ἀκόμη μερικοὶ σκανδαλίζωνται;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰς τὸ σχετικὸν ἔρωτημα, ποὺ ὑπεβλήθη⁵⁰⁶, ἐδείξαμεν ὅτι ὑπάρχει σαφῆς διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν, ἐδώσαμεν δὲ ἀκριβεῖς διδηγίας περὶ αὐτοῦ, δσον μᾶς ἡτο δυνατόν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 229

Ἐὰν πρέπη νὰ ἔξομολογούμεθα τὰς ἀπηγορευμένας πράξεις χωρὶς αἰσχύνην εἰς ὅλους ἢ εἰς μερικούς, καὶ εἰς ποίους.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἡ ἔξομολόγησις τῶν ἀμαρτημάτων γίνεται διὰ τὸν ἴδιον λόγον, ὅπως καὶ ἡ ἐπίδειξις τῶν σωματικῶν παθῶν. "Οπως λοιπὸν τὰ πάθη τοῦ σώματος οἱ ἀνθρωποι δὲν τὰ ἀποκαλύπτουν εἰς ὅλους οὔτε εἰς τοὺς τυχόντας, ἀλλ' εἰς τοὺς ἔχοντας τὴν πεῖραν τῆς θεραπείας των, ἔτσι καὶ ἡ ἔξομολόγησις τῶν ἀμαρτημάτων πρέπει νὰ γίνεται ἐνώπιον ἐκείνων ποὺ ἡμποροῦν νὰ τὰ θεραπεύσουν κατὰ τὸν λόγον τῆς Γραφῆς· «ύμεῖς οἱ δυνατοὶ νὰ βαστάζετε τὰς ἀσθενείας τῶν ἀδυνάτων», δηλαδὴ νὰ τὰς αἴρετε διὰ τῆς φροντίδος⁵⁰⁷.

507. Ρωμ. 15, 1. Ἐδῶ ἔχομεν μίαν πολὺ δξιόλογον ἀποψιν περὶ ἔξομολογήσεως.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΑ'

Τίς ἐστι λατρεία καὶ τίς ἐστιν ἡ λογικὴ λατρεία.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Λατρεία μέν ἐστιν, ὃς λογίζομαι, ἡ συντεταμένη καὶ διη-
νεκῆς καὶ ἀμετεώριστος περὶ τὸ λατρευόμενον θεραπεία· τὴν δὲ
διαφορὰν τῆς λογικῆς λατρείας καὶ τῆς ἀλόγου παρίστησιν ἡ-
5 μήν ὁ ἀπόστολος εἰπὼν ποτὲ μέν «Οἴδατε δτι, δτε ἔθνη ἥτε πρὸς
τὰ εἴδωλα τὰ ἄφωνα ὃς ἀν ἥγεσθε ἀπαγόμενοι», ποτὲ δέ «Πα-
ραστίσατε τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἀγίαν, εὐάρεστον
τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν». Ὁ μὲν γάρ, ὃς ἀν ἄ-
γηται, ἀπαγόμενος ἄλογον λατρεύει λατρείαν, ἄτε μὴ ὑπὸ¹⁰
λόγου καθηγουμένου, ἴδιᾳ ὁρμῇ καὶ προθέσει κινούμενος, τῇ
δὲ τοῦ ἄγοντος ἔξουσίᾳ, πρὸς ὅπερ ἀν ἄγηται, καὶ ὃς οὐ θέλει,
φερόμενος· ὁ δὲ μετὰ λόγου ὑγιοῦς καὶ βουλῆς ἀγαθῆς σὺν πολ-
λῇ φροντίδι τὸ ἀρεστὸν τῷ Θεῷ πάντοτε καὶ πανταχοῦ σκοπού-
μενος καὶ κατορθῶν, οὗτος πληροῖ τὴν ἐντολὴν τῆς λογικῆς
15 λατρείας, κατὰ τὸν εἰπόντα· «Λύχνος τοῖς ποσὶ μου ὁ νόμος
σου καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου», καὶ πάλιν· «Καὶ ἡ συμβουλία
μου τὰ δικαιώματά σου».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΛΑ'

*Ἐὰν ἀδελφὸς πονηρεύῃται εἰς ἐμὲ καὶ ἔχθραινῃ μοι, ἡ ἐ-
νίστε καὶ ἰερεύς, εἰ ἔξεστί μοι τὰς δεδομένας μοι περὶ ἔχθροῦ ἐν-
20 τολὰς καὶ ἐπ' αὐτῷ φυλάσσειν.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ο Κύριος ἐν ταῖς περὶ ἔχθρῶν ἐντολαῖς οὕτε ἔχθροῦ οὕτε

508. Α' Κορ. 12, 2.

509. Ρωμ. 12, 1.

510. Ψαλ. 118, 105.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 230

Τί είναι λατρεία καὶ τί σημαίνει ἡ λογική λατρεία.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Λατρεία είναι, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἡ ἐντονος καὶ συνεχῆς καὶ ἀμετακίνητος ὑπηρεσία τοῦ λατρευομένου. Τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς λογικῆς καὶ τῆς ἀλόγου λατρείας μᾶς τὴν παρουσιάζει δὲ ἀπόστολος διὰ τῶν ἔξι τοῦ λόγων· «γνωρίζετε ὅτι, ὅταν ἥσθε ἔθνικοί, ἐσύρεσθε ὡς ἀβουλοί πρὸς τὰ νεκρὰ εῖδωλα»⁵⁰⁸, καί· «παραστήσατε τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ὁγίαν, εὐάρεστον εἰς τὸν Θεόν, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν»⁵⁰⁹. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ παρασύρεται χωρὶς τὴν θέλησίν του προσφέρει ἀλογον λατρείαν, διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν δὲν κατευθύνεται ἀπὸ τὴν ἴδικήν του παρόρμησιν καὶ πρόθεσιν, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τῆς λογικῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ φέρεται χωρὶς τὴν θέλησίν του, ὅπου τὸν δῆμον τὸ κῦρος αὐτοῦ ποὺ τὸν παρασύρει· ἔκεινος ὅμως ποὺ μὲ νύιᾳ λογικὴν καὶ ἀγαθὴν σκέψιν ἀποβλέπει πάντοτε καὶ εἰς κάθε περίπτωσιν μὲ πολλὴν φροντίδα εἰς ὅ, τι ἀρέσει· εἰς τὸν Θεόν καὶ τὸ κατορθώνει, αὐτὸς τηρεῖ τὴν ἐντολὴν τῆς λογικῆς λατρείας, ὅπως ὁ εἰπών· «ὅ νόμος σου είναι λύχνος εἰς τοὺς πόδας μου καὶ φῶς εἰς τὸν δρόμον μου»⁵¹⁰, καί· «σύμβουλός μου είναι τὰ δικαιώματά σου»⁵¹¹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 231

Ἐὰν κάποιος ἀδελφός, ἢ ἐνίστε καὶ Ἱερεύς⁵¹², φέρεται μὲ πονηρίαν ἀπέναντί μου καὶ ἔχῃ ἔχθρικὴν διάθεσιν, ἐπιτρέπεται νὰ ἐφαρμόσω καὶ εἰς τὴν περίπτωσίν του τὰς ἐντολὰς ποὺ μοῦ ἔδοθησαν περὶ ἔχθροῦ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ο Κύριος εἰς τὰς ἐντολὰς ποὺ ἀναφέρονται εἰς τοὺς ἔχθρούς

511. Ψαλ. 118, 24.

512. Πρβλ. "Ορους κατ' ἐπιτομὴν 64· 265.

ἔχθρας διαφορὰν ἦνίξατο, μᾶλλον δὲ ἐπὶ τῶν ὑπερεχόντων βαθυῖ τὸ αὐτὸ ἀμάρτημα βαρύτερον εἶναι ὠρίσατο, εἰπὼν πρὸς αὐτούς· «Τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς?». 5 Μάλιστα οὖν ἐπὶ τῶν τοιούτων καὶ τῶν δοκούντων εἶναι ἐνδοξοτέρων σπουδῆς χρεία καὶ ἐπισκέψεως, ἵνα καὶ τὴν ὀφειλομένην ἐπιμέλειαν αὐτῶν εἴτε ἐν παρακλήσει εἴτε ἐν ἐλέγχῳ μετὰ τῆς προσηκούσης μακροθυμίας ποιησώμεθα, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἐντολὴν ἐπ' αὐτῶν παραφυλάξαντες ἀνυποτάξαντες τοιούτους καὶ ἐν τούτῳ τῷ μέρει φυλάξωμεν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΛΒ'

'Εάν τις, ἀδικηθεὶς ὑπό τινος, μηδενὶ ἀνάθηται λόγῳ μακροθυμίας καὶ ἀνεξικακίας, δόξῃ δὲ τῷ Θεῷ ἀποδιδόναι τὸ κρῖμα, εἰ κατὰ Κύριον ποιεῖ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦ Κυρίου εἰπόντος ποτὲ μέν· «Ἄφίετε εἴ τι ἔχετε κατά 15 τινος», ποτὲ δέ· «Ἐάν ἀμάρτη εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε, ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου. Ἐάν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου· ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σοῦ ἔτι ἔνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων καὶ τριῶν σταθῆ πᾶν ὅῆμα· ἐὰν δὲ παρακούσῃ αὐτῶν, εἰπὲ τῇ ἐκκλησίᾳ· ἐὰν 20 δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὥσπερ ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης», τῆς μὲν μακροθυμίας καρπὸν ἐπιδείκνυσθαι χρή, τῷ Θεῷ τὴν προσευχὴν ὑπὲρ τοῦ ἡδικηκότος ἐξ ἀληθινῆς

δὲν ὑπηνίχθη καμμίαν διαφοράν μεταξὺ αὐτοῦ ἢ ἔκείνου τοῦ ἔχθροῦ, ἢ μεταξὺ αὐτῆς ἢ ἔκείνης τῆς ἔχθρας· μᾶλλον δὲ ὥρισεν ὅτι εἰναι βαρύτερον τὸ αὐτὸν ἀμάρτημα, ὅταν γίνεται ἀπὸ τοὺς κατέχοντας ἀνώτερον βαθμόν, ὅταν εἶπε πρὸς αὐτούς· «διατί βλέπεις τὸ κάρφος εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ δοκὸν εἰς τὸν ὀφθαλμόν σου δὲν ἀντιλαμβάνεσαι;»⁵¹³. 'Υπάρχει λοιπὸν ἴδιαιτέρα ἀνάγκη ζήλου καὶ ἐπιμελοῦς ἔξετάσεως διὰ τοὺς τοιούτους καὶ δι' ἔκείνους ποὺ φαίνονται ὅτι κατέχουν ἀνωτέραν θέσιν, ὡστε ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ φροντίσωμεν περὶ αὐτῶν, δπως πρέπει, εἴτε ἐνισχύοντες εἴτε ἐλέγχοντες αὐτούς μὲ τὴν προσήκουσαν μακροθυμίαν, ἀφ' ἐτέρου δὲ νὰ φυλάξωμεν καὶ ἐν προκειμένῳ τοὺς ἑαυτούς μας ἀψόγους, ἀφοῦ τηρήσωμεν ἐπ' αὐτῶν καὶ δλα τὰ ἄλλα κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 232

'Ἐὰν κάποιος ἀδικηθῇ καὶ ἀπὸ μακροθυμίαν καὶ ἀνεξικακίαν δὲν τὸ ἀναφέρῃ εἰς κανένα, ἀλλὰ θεωρῇ καλὸν νὰ ἀφήνῃ τὴν κρίσιν εἰς τὸν Θεόν, αὐτὸς ἐνεργεῖ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

'Ο Κύριος εἶπεν· «ἀφίετε, ἔὰν ἔχετέ τι κατά τινος»⁵¹⁴, καὶ· «ἔὰν ἀμαρτήσῃ εἰς σὲ δὲ ἀδελφός σου, ὑπαγε, ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου. 'Ἐὰν σὲ ἀκούσῃ, ἐκέρδησες τὸν ἀδελφόν σου· ἔὰν δὲ δὲν σὲ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σοῦ ἀκόμη ἓνα ἢ δύο, διὰ νὰ βεβαιωθῇ πᾶς λόγος διὰ στόματος δύο ἢ τριῶν μαρτύρων· ἔὰν δὲ παρακούσῃ αὐτούς, εἶπε τοῦτο εἰς τὴν ἐκκλησίαν· ἀλλ' ἔὰν παρακούσῃ καὶ τὴν ἐκκλησίαν, ἃς εἰναι διὰ σὲ ὡς δὲ θυνικὸς καὶ δὲ τελώνης»⁵¹⁵. Σύμφωνα μὲ αὐτὰ πρέπει νὰ δεικνύῃ τὸν καρπὸν τῆς μακροθυμίας, προσευχόμενος εἰς τὸν Θεόν μὲ εἰλικρινῆ διάθεσιν διὰ τὸν ἀνθρωπὸν, δὲ ποιος ἤδικησε, καὶ

515. Ματθ. 18, 15 - 17.

διαθέσεως προσάγοντα καὶ λέγοντα· «Κύριε, μὴ στήσῃς αὐτῷ τὴν ἀμαρτίαν», ἵνα μή, ὡς ὁργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, ἔνοχος γένηται τῇ κρίσει· τὴν δὲ παράκλησιν τῷ ἥδικηκότι καὶ τὸν ἔλεγχον ἀποδιδόναι ἀκόλουθον, δπως κἀκεῖνον τῆς ὁργῆς 5 τῆς ἐοχομένης ἐπὶ τὸν νίον τῆς ἀπειθείας ἐλευθερώσῃ. Ἐὰν δὲ ἀμελήσῃ καὶ λόγῳ δῆθεν τῆς ἴδιας μακροθυμίας ἐφησυχάσῃ, διπλῆν ἀμαρτίαν ἀμαρτάνει· δτι τε αὐτὸς παραβαίνει τὴν ἐντολὴν τὴν λέγουσαν· «Ἐλεγμῷ ἐλέγξεις τὸν πλησίον σου καὶ οὐ λήψῃ δι' αὐτὸν ἀμαρτίαν», καὶ κοινωνὸς τοῦ ἀμαρτάνοντος διὰ 10 τῆς σιωπῆς γίνεται, καὶ δτι τὸν δυνάμενον ἵσως κερδηθῆναι διὰ τῶν ἐλέγχων, καθὼς καὶ ὁ Κύριος διετάξατο, τοῦτον ἀφίησιν ἐναπολέσθαι τῷ κακῷ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΛΓ'

Ἐκ πάντων τῶν κατορθωμάτων ἐὰν ἐν λείπῃ τινί, εἰ διὰ τοῦτο οὐ σώζεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

15 Πολλῶν ὅντων ἐν τῇ τε Παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ τῶν δυναμένων περὶ τούτου πληροφορῆσαι ἡμᾶς, ἀρκεῖν ἡγοῦμαι τῷ πιστῷ καὶ μόνῳ τὸ ἐπὶ τῷ Πέτρῳ κρίμα· δς ἐπὶ τοσούτοις καὶ τηλικούτοις κατορθώμασι, καὶ τοιούτοις τοῖς παρὰ τοῦ Κυρίου μακαρισμοῖς καὶ ἐπαίνοις, ἵνα ἐν ἐνὶ μόνῳ δόξῃ 20 παρακούειν, καὶ τοῦτο οὕτε διὰ ὅκνον οὕτε διὰ καταφρόγησιν, ἀλλὰ δι' εὐλάβειαν καὶ τιμὴν τὴν περὶ τὸν Κύριον, ἐπὶ τούτῳ μόνῳ ἀκούει· «Ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ».

λέγων τό· «Κύριε, μὴ λογαριάστης εἰς βάρος του τὴν ἀμαρτίαν»⁵¹⁶, διὰ νὰ μὴ ἀποδειχθῇ «ἔνοχος εἰς τὴν κρίσιν» ὡς ὀργιζόμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του· πρέπει δὲ νὰ συμβουλεύῃ τὸν ἀδικήσαντα καὶ νὰ τὸν ἐλέγχῃ, διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ καὶ ἔκεινον ἀπὸ τὴν ὀργὴν ποὺ ἔρχεται κατὰ τῶν ἀπειθούντων. Ἐὰν ὅμως ἀμελήσῃ καὶ σιωπήσῃ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς μακροθυμίας του, διαπράττει διπλῆν ἀμαρτίαν· διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν ὁ ἴδιος παραβαίνει τὴν ἐντολήν, ποὺ λέγει· «θὰ ἐλέγξῃς μετὰ παρρησίας τὸν πλησίον σου καὶ δὲν θὰ λάβῃς ἀμαρτίαν ἐξ αἵτίας του»⁵¹⁷, καὶ γίνεται συνένοχος τοῦ ἀμαρτάνοντος διὰ τῆς σιωπῆς του, ἀφ' ἔτέρου δὲ ἀφήνει νὰ χαθῇ εἰς τὸ κακὸν τὸν ἀνθρωπὸν, ὁ δποῖος ἡμποροῦσε ἵσως νὰ κερδηθῇ μὲ τοὺς ἐλέγχους του, ὅπως ὥρισε καὶ ὁ Κύριος⁵¹⁸.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 233

Ἐὰν κάποιος ἐκτελῇ τὰ πάντα καλῶς, ἀλλὰ ὑστερῇ εἰς κάτι, χάνει διὰ τοῦτο τὴν σωτηρίαν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἄν καὶ ὑπάρχουν πολλὰ καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην ποὺ ἡμποροῦν νὰ μᾶς βεβαιώσουν ἐπ' αὐτοῦ, νομίζω ὅτι διὰ τὸν πιστὸν καὶ μόνον ἡ κρίσις τοῦ Κυρίου ἐπὶ τοῦ Πέτρου εἶναι ἀρκετή. Διότι αὐτὸς ὑστερᾷ ἀπὸ τόσον πολλὰς καὶ μεγάλας ἀρετὰς καὶ ὑστερᾷ ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς μακαρισμούς καὶ ἐπαίνους τοῦ Κυρίου, ἐπειδὴ εἰς μίαν μόνον περίπτωσιν ἐφάνη ὅτι δὲν ὑπήκουσε, — καὶ τοῦτο οὕτε ἀπὸ ὀκνηρίαν οὕτε ἀπὸ καταφρόνησιν, ἀλλὰ ἀπὸ εὐλάβειαν καὶ τιμῆν πρὸς τὸν Κύριον —, δι' αὐτὸν καὶ μόνον ἤκουσε τό· «ἐὰν δὲν σὲ νίψω, δὲν ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ»⁵¹⁹.

518. Ματθ. 18, 15.

519. Ἰω. 13, 8.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΛΔ'

Πῶς τὸν θάνατόν τις τοῦ Κυρίου καταγγέλλει.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ως δέ οἱ Κύριος ἐδίδαξεν εἰπών· «Εἴ τις ἔρχεται πρός με, ἀπαρησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ». Καὶ ὁ ἀπόστολος παρέστησεν ὅμοιογῆσας τῷ· «Ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρω-
5 ται, κάγὼ τῷ κόσμῳ». “Οπερ ἐν αὐτῷ τῷ βαπτίσματι προλα-
βόντες συνεθέμεθα· “Οσοι γάρ», φησίν, «έβαπτίσθημεν εἰς Χρι-
στὸν Ἰησοῦν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν», οἵτις ἐπι-
φέρει, ἔρμηνεύων τί ἐστι τὸ εἰς τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου βαπτι-
σθῆναι, διτι· “Ο παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συνεσταυρώθη, ἵνα κα-
10 ταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἀμαρτίας τοῦ μηκέτι δουλεύειν ἡμᾶς τῇ
ἀμαρτίᾳ», πάσης δὲ τῆς πρὸς τὸ ζῆν προσπαθείας καθαρεύον-
τας ἀξίους γενέσθαι τῆς μαρτυρίας τοῦ ἀποστόλου εἰπόντος·
“Ἄπεθάνετε γάρ, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν
τῷ Θεῷ»· ὥστε θαρροῦντας ἡμᾶς λέγειν μετὰ παροησίας· “Ἐρ-
15 χεται δέ τοῦ κόσμου τούτου ἄρχων, καὶ ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΛΕ'

Εἰ συμφέρει πολλὰ ἐκμανθάνειν ἐκ τῶν Γραφῶν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Δύο ταγμάτων καθολικωτέρων ὅντων, καὶ τῶν μὲν τὴν
προστασίαν πεπιστευμένων, τῶν δὲ εἰς εὐπείθειαν καὶ ὑπακοὴν

520. Α' Κορ. 11, 26.

521. Ματθ. 16, 24· Λουκ. 14, 26.

522. Γαλ. 6, 14.

523. Ρωμ. 6, 3.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 234

Πῶς «καταγγέλλει»⁵²⁰ κανεὶς τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Οπως ἐδίδαξεν δὲ Κύριος, ὅταν εἴπεν· «Ἐάν τις ἔρχεται πρός με, δις ἀπαρνηθῇ ἑαυτὸν καὶ δις ἀρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ»⁵²¹. Καὶ δὲ ἀπόστολος διεκήρυξε τὸ αὐτό, ὅταν ὠμολόγησε· «δι’ ἐμὲ δὲ κόσμος ἔχει σταυρωθῆναι, καὶ ἐγὼ διὰ τὸν κόσμον»⁵²². Τοῦτο ἀπεδέχθημεν ἡδη κατὰ τὴν πρᾶξιν τοῦ βαπτίσματος, διότι λέγει· διτὶ «ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν»⁵²³ καὶ ἔρμηνεύει ἐν συνεχείᾳ τί σημαίγει νὰ βαπτισθῶμεν εἰς τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου, διτὶ δηλαδὴ «δὲ παλαιὸς ἥμῶν ἀνθρωπὸς συνεσταυρώθη, διὰ νὰ καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἀμαρτίας, ὥστε νὰ μὴ δουλεύωμεν πλέον εἰς τὴν ἀμαρτίαν»⁵²⁴, ἀλλὰ νὰ γίνωμεν καθαροὶ ἀπὸ κάθε αἰσθήμα προσκολλήσεως πρὸς τὴν ζωὴν καὶ νὰ γίνωμεν ἔτσι ἀξιοὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ ἀποστόλου, ποὺ εἴπεν· «ἀπεθάνετε, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν εἶναι κρυμμένη μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ Θεῷ»⁵²⁵, ὥστε νὰ λέγωμεν μετὰ θάρρους καὶ παρρησίας· «ἔρχεται δὲ ἀρχῶν τοῦ κόσμου τούτου καὶ δὲν ἔχει οὐδὲν ἐμοί»⁵²⁶.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 235

Ἐάν εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον μας νὰ ἀποστηθίζωμεν πολλὰ ἀπὸ τὰς Γραφάς⁵²⁷.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Καθώς οἱ ἀδελφοὶ εἶναι χωρισμένοι εἰς δύο γενικωτέρας κατηγορίας, εἰς ἑκείνους δηλαδὴ ποὺ εἶναι ἐμπεπιστευμένοι τὴν

524. Ρωμ. 6, 6.

525. Κολ. 3, 3.

526. Ἰω. 14, 30.

527. Πρβλ. “Ορους κατ’ ἐπιτομὴν 96.

τεταγμένων, ἐν διαφόροις χαρίσμασι, λογίζομαι, δτι δ μὲν τὴν προστασίαν καὶ ἐπιμέλειαν τῶν πλειστῶν ἐγκεχειρισμένος τὰ πάντα εἰδέναι καὶ ἐκμανθάνειν ὀφείλει, ἵνα τοὺς πάντας διδάσκῃ τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ, ἐκάστῳ ὑποδεικνὺς τὰ αὐτοῦ ἐπιβάλλοντα· τῶν δὲ ἄλλων ἐκαστος μεμνημένος τοῦ ἀποστόλου εἰπόντος· «Μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' δ δεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν, ἐκάστῳ ὡς δ Θεὸς ἐμέρισε», τὰ ἔαυτῷ ἐπιβάλλοντα σπουδαίως μανθανέτω καὶ ποιείτω, μηδὲν πλέον περιεργαζόμενος, ἵνα γένηται ἄξιος τῆς φωνῆς τοῦ Κυρίου εἰ-
10 πόντος· «Δεῦρο, ἀγαθὲ δοῦλε· ἐπὶ ὅλιγα ἡς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω»).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΛΣ'

“Οσοι κατηξιώθησαν τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια ἐκμαθεῖν πῶς ὀφείλουσι τὴν χάριν δέξασθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦ Κυρίου ἀποφηναμένον δτι «Ὥ παρέθεντο πολύ, πε-
15 ρισσότερον ἀπαιτήσουσιν αὐτόν», περισσοτέρως φοβεῖσθαι καὶ σπουδάζειν ὀφείλουσι, καθὼς δ ἀπόστολος ἐδίδαξεν εἰπών·
“Συνεργοῦντες δὲ καὶ παρακαλοῦμεν μὴ εἰς κενὸν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ δέξασθαι». Τοῦτο δὲ γίνεται, ἐὰν πεισθῶμεν τῷ Κυ-
ρίῳ λέγοντι· «Εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοι ἐστε ἐὰν ποιῆτε αὐτά».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΛΖ'

20 Ποταπῇ ψυχῇ κατευθύνεται πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

528. Ρωμ. 12, 3.

529. Ματθ. 25, 21.

530. Λουκ. 12, 48.

καθοδήγησιν καὶ εἰς ἔκείνους ποὺ ἔχουν καθῆκον νὰ πειθαρχοῦν καὶ νὰ ὑπακούουν, σύμφωνα μὲ τὰ διάφορα χαρίσματά των, σκέπτομαι ὅτι αὐτὸς ποὺ τοῦ ἔχει ἀνατεθῆ ἢ καθοδήγησις καὶ ἡ φροντὶς τῶν πολλῶν διφείλει νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ μαθαίνῃ ἀπὸ στήθους τὰ πάντα, διὰ νὰ διδάσκῃ τοὺς πάντας τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ, ὑποδεικνύων εἰς τὸν καθένα τὸ καθῆκόν του· ὁ καθένας δὲ ἀπὸ τοὺς ἀλλούς, ἐνθυμούμενος τὸν ἀπόστολον, ποὺ εἶπεν ὅτι «δὲν πρέπει νὰ φρονοῦμεν ὑψηλότερον παρ' ὅ, τι πρέπει νὰ φρονοῦμεν, ἀλλὰ νὰ φρονοῦμεν, ὥστε νὰ σωφρονοῦμεν, ἀναλόγως τοῦ χαρίσματος τὸ δποῖον ἐμοίρασεν ὁ Θεὸς εἰς ἔκαστον»⁵²⁸, ἃς μαθαίνῃ καὶ ὃς ἔκτελῇ τὰ καθήκοντά του μὲ ζῆλον, χωρὶς νὰ είναι πλέον περίεργος, ὥστε νὰ δξιωθῇ νὰ ἀκούσῃ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου «εὔγε, δοῦλε ἀγαθέ, εἰς δλίγα ἥσο πιστός, εἰς πολλὰ θὰ σὲ καταστήσω»⁵²⁹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 236

“Οσοι ἡξιώθησαν νὰ μάθουν ἀπὸ στήθους τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια, πῶς διφείλουν νὰ δεχθοῦν τὴν χάριν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐπειδὴ ὁ Κύριος διεκήρυξεν ὅτι «ἔξ ἔκείνου, εἰς τὸν δποῖον ἐδόθη πολύ, θὰ ζητήσουν περισσότερον»⁵³⁰, διφείλουν νὰ ἔχουν μεγαλύτερον φόβον καὶ ζῆλον, ὅπως ἐδίδαξεν ὁ ἀπόστολος, ὅταν εἶπεν· «ώς συνεργοὶ δὲ τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦμεν νὰ μὴ δεχθῆτε τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ματαίωσι»⁵³¹. Τοῦτο δὲ γίνεται, ἐὰν πιστεύσωμεν εἰς τὸν Κύριον, ποὺ εἶπεν· «ἐὰν γνωρίζετε ταῦτα, μακάριοι εἰσθε ἐὰν ποιῆτε αὐτά»⁵³².

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 237

Ποία ψυχὴ κατευθύνεται πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

531. B' Κορ. 6, 1.

532. Ἰω. 13, 17.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

·*H καταδεξαμένη τὴν πρότασιν τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Εἴ τις ἔρχεται πρός με, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθείτω μοι!». Εἳν γάρ τις μὴ προκατορθώσῃ τὸ ἀπαρνήσασθαι ἑαυτὸν καὶ τὸ δραι τὸν σταυρόν, πολλὰ 5 ἐξ ἑαυτοῦ ενδίσκει προϊών τὰ τοῦ ἀκολουθεῖν ἐμπόδια.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΛΗ'

Εἴ δυνατόν ἐστι τὸ ἀδιαλείπτως φάλλειν ἢ ἀναγινώσκειν ἢ σπουδαιολογεῖσθαι περὶ τῶν ὁγμάτων τοῦ Θεοῦ καὶ διάστημα μὴ γίνεσθαι καθόλον διὰ τὴν ἐπισυμβαίνουσάν τισιν ἀνάγκην τῶν ἀνπαρωτέρων τοῦ σώματος χρειῶν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

10 *Τοῦτο ἡμῖν δὲ ἀπόστολος κανονίζει εἰπών· «Πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω». Ωστε δεῖ μᾶλλον τῆς εὐσχημοσύνης καὶ τῆς εὐταξίας φροντίζειν κατά τε καιρὸν καὶ τόπον.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΛΘ'

Τίς δὲ θησαυρὸς δὲ ἀγάθος καὶ τίς δὲ πονηρός.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

·*H μὲν φρόνησις πάσης τῆς ἐν Χριστῷ εἰς δόξαν Θεοῦ ἀ- 15 ρετῆς θησαυρὸς ἀγαθός ἐστιν, ἡ δὲ φρόνησις τῆς κακίας τῶν ἀ- πηγορευμένων ὑπὸ τοῦ Κυρίου θησαυρὸς πονηρός ἐστιν. ἐξ ὅν*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐκείνη ποὺ ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν τοῦ Κυρίου· «ἔάν τις ἔρχεται πρός με, δις ἀπαρνηθῆ ἐστὸν καὶ δις ἄρη τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ δις μὲ ἀκολουθῆ»⁵³³. Διότι, ἔάν κάποιος δὲν κατορθώσῃ προηγουμένως νὰ ἀπαρνηθῆ τὸν ἐστὸν του καὶ νὰ ἄρη τὸν σταυρόν, εύρισκει, καθὼς προχωρεῖ, πολλὰ τὰ προερχόμενα ἀπὸ τὸν ἐστὸν του ἐμπόδια, προκειμένου νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν Κύριον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 238

Ἐάν εἰναι δυνατὸν νὰ ψάλλωμεν ἢ νὰ ἀναγινώσκωμεν ἢ νὰ συζητοῦμεν σοβαρῶς περὶ τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ χωρὶς διακοπὴν καὶ νὰ μὴ ἔχωμεν κανένα διάλειμμα διὰ τὴν ἔξυπηρέτησιν τῶν βρωμερῶν ἀναγκῶν τοῦ σώματος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Αὔτὸ μᾶς τὸ τακτοποιεῖ δ ἀπόστολος, ὅταν λέγῃ· «ἄς γίνωνται πάντα εὔσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν»⁵³⁴. Συνεπῶς πρέπει νὰ φροντίζωμεν μᾶλλον διὰ τὴν κοσμιότητα καὶ τὴν εὐταξίαν κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 239

Ποῖος εἰναι δ ἀγαθὸς θησαυρὸς καὶ ποῖος δ πονηρός.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἄγαθὸς θησαυρὸς εἰναι ὅταν φρονοῦμεν ὅλην τὴν ἐν Χριστῷ ἀρετὴν πρὸς δόξαν Θεοῦ, ἐνῷ πονηρὸς θησαυρὸς εἰναι ὅταν φρονοῦμεν τὰ ἀπηγορευμένα ἀπὸ τὸν Κύριον κακά. Ἀπὸ αὐτὰ προέρχονται, κατὰ τὰ προσιδιάζοντα εἰς αὐτὰ ἔργα ἢ

534. Α' Κορ. 14, 40.

προφέρεται, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν, ἐν τοῖς οἰκείοις ἑκα-
τέρων ἔργοις τε καὶ λόγοις, ἥτοι πονηρὰ ἥτοι ἀγαθά.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΜ'

Κατὰ τί πλατεῖα ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς εἴρηται, ἡ
ἀπάγονσα εἰς τὴν ἀπώλειαν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

5 ‘Ο Κύριος διὰ πολλὴν φιλανθρωπίαν τοῖς ὄνόμασι καὶ ὄν-
μασι τῶν γινωσκομένων πραγμάτων κέχρηται πρὸς παράστα-
σιν τῶν ἀληθείας δογμάτων. “Ωσπερ οὖν τῆς κατὰ γῆν εὐθείας
ὁδοῦ ἡ παρέκβασις πολλὴν πλατύτητα ἔχει, οὕτω φησίν, ὁ ἐκ-
βαίνων τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν
10 ἐν πολλῷ πλάτει τῆς πλάνης εὑρίσκεται. Τὸ δὲ «πλατεῖα» καὶ
«εὐρύχωρος» λογίζομαι ὅτι ταυτόν ἐστι. Τὸ γὰρ «εὐρὺ» καὶ
παρὰ τοῖς ἔξῳ πεπαιδευμένοις «πλατὺ» λέγεται. ‘Ο οὖν χῶ-
ρος, τουτέστιν ὁ τόπος τῆς πλάνης, πλατύς ἐστιν, ἵστι τὸ τέλος
ἀπώλεια.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΜΛ'

15 Πῶς στενὴ ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγονσα εἰς
τὴν ζωήν, καὶ πῶς δι’ ἀντῆς τις εἰσέρχεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πάλιν καὶ ἐνταῦθα τὸ «στενὸν» καὶ «τεθλιμμένον» οὐκ
ἄλλο καὶ ἄλλο τι δηλοῖ, ἀλλὰ τῆς στενότητος τὴν ἐπίτασιν τὸ

λόγους, σύμφωνα μὲ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου⁵³⁵, πονηρὰ ἢ ἀγαθὰ πράγματα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 240

Διατί ὁνομάσθη πλατεῖα ἢ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἢ ὁδὸς ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀπώλειαν⁵³⁶.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο Κύριος ἀπὸ πολλὴν φιλανθρωπίαν ἔχρησιμοποίησεν δόνδματα καὶ φράσεις γνωστῶν πραγμάτων, διὰ νὰ παρουσιάσῃ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀληθείας. ‘Οπως λοιπὸν ἡ παρέκκλισις ἀπὸ τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν τῆς γῆς γίνεται εἰς μεγάλην ἔκτασιν, ἔτσι, λέγει ὁ Κύριος, ὁ παρεκκλίνων ἀπὸ τὴν ὁδὸν ποὺ φέρει εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εύρισκεται εἰς μεγάλην ἔκτασιν πλάνης. Αἱ λέξεις πλατεῖα καὶ εὐρύχωρος σκέπτομαι ὅτι εἶναι ταυτόσημοι· διότι τὸ εύρὺ λέγεται πλατύ καὶ ἀπὸ τοὺς τυχόντας τῆς θύραθεν παιδείας. ‘Ο χῶρος λοιπόν, δηλαδὴ ὁ τόπος τῆς πλάνης, τῆς ὁποίας τὸ τέλος εἶναι ἢ ἀπώλεια, εἶναι πλατύς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 241

‘Υπὸ ποίαν ἔννοιαν ἢ πύλη εἶναι στενή καὶ ἢ ὁδὸς ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὴν ζωὴν εἶναι τεθλιμμένη⁵³⁷, καὶ πῶς δύναται νὰ εἰσέλθῃ κανεὶς δι’ αὐτῆς τῆς πύλης.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Καὶ ἐδῶ πάλιν αἱ λέξεις στενή καὶ τεθλιμμένη δὲν δηλώνουν διαφορετικὰ πράγματα, ἀλλὰ τὸ τεθλιμμένη δίδει ἔμφασιν εἰς τὴν στενότητα, διότι ἢ ὁδὸς εἶναι τόσον πολὺ στενή,

537. Ματθ. 7, 14.

«τεθλιμμένον» παρίστησιν ἐπὶ τοσοῦτον τῆς δδοῦ ἀπεστενωμένης ως θλίβεσθαι, τουτέστι στενοχωρεῖσθαι ἐκατέρωθεν, τὸν διδεύοντα, παρεκβάσεως πάσης ἐπικινδύνου οὖσης εἴτε δεξιᾶ εἴτε ἀριστερᾶ, ως ἐπὶ γεφύρας, πάντοθεν τοῦ ὑπορρέοντος ποταμοῦ ὑποδεχομένου τὸν ἐκκλίνοντα. Λιό φησιν δὲ Δαβίδ· «Ἐχόμενα τρίβον σκάνδαλα ἔθεντό μοι». Δεῖ οὖν τὸν διὰ τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν προθέμενον φυλάσσειν ἑαυτὸν ἀπὸ πάσης παρεκβάσεως καὶ παρεκτροπῆς τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου, πληροῦντα τὸ γεγραμμένον· «Μὴ ἐκκλίνῃς εἰς δεξιὰ μηδὲ ἀριστερά».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΜΒ'

Τί ἔστι τό· «Τῇ φιλαδελφίᾳ εἰς ἄλλήλους φιλόστοργοι».

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Η στοργὴ κατ’ ἐπίτασιν τῆς φιλίας λέγοιτο ἀν ἐπιθυμίᾳ καὶ διαθέσει διαπύρῳ τοῦ ἀγαπῶντος περὶ τὸν ἀγαπώμενον. ’Ιν’ οὖν μὴ ἐπιπόλαιος ἡ φιλαδελφία, ἐνδιάθετος δὲ καὶ διάπινδος ἦ, εἰρηται τό· «Τῇ φιλαδελφίᾳ εἰς ἄλλήλους φιλόστοργοι».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΜΓ'

Τί βούλεται λέγων δὲ ἀπόστολος· «Οργίζεσθε καὶ μὴ ἀμαρτάνετε· δὲ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν», καί τοιγε ἄλλαχον εἰπών· «Πᾶσα πικρία καὶ θυμὸς καὶ ὁργὴ ἀφεῖται ἀφ’ ὑμῶν».

ωστε νὰ θλίβεται, δηλαδὴ νὰ στενοχωρῆται καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη δ ὁδοιπόρος, διότι κάθε παρέκκλισις εἴτε πρὸς τὰ δεξιὰ εἴτε πρὸς τὰ ἀριστερὰ εἶναι ἐπικίνδυνος, δπως συμβαίνει ἐπάνω εἰς γέφυραν, δπου δ ποταμὸς ποὺ ρέει ἀπὸ κάτω ὑποδέχεται τὸν παρεκκλίνοντα ἀπὸ κάθε πλευράν. Διὰ τοῦτο λέγει δ Δαβίδ· «πλησίον τῆς διαβάσεως ἔθεσαν δι’ ἐμὲ παγίδας»⁵³⁸. Πρέπει λοιπὸν αὐτὸς ποὺ ἔθεσεν ὡς σκοπὸν νὰ εἰσέλθῃ διὰ τῆς στενῆς πύλης καὶ τεθλιμμένης ὁδοῦ εἰς τὴν ζωὴν νὰ φυλάγεται ἀπὸ κάθε παρέκκλισιν καὶ παρεκτροπήν ἀπὸ τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου κατὰ τὸν λόγον τῆς Γραφῆς· «μὴ ἐκκλίνῃς εἰς δεξιὰ μηδὲ ἀριστερά»⁵³⁹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 242

Τί σημαίνει τό· «τῇ φιλαδελφίᾳ εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι»⁵⁴⁰.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Η στοργὴ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναφέρεται κατ’ ἐπίτασιν τῆς φιλίας, ὅταν δ ἀγαπῶν ἐπιθυμῇ τὸν ἀγαπώμενον καὶ ἔχῃ ἀπέναντί του ἔνθερμα αἰσθήματα. Ἐχει λεχθῆ λοιπὸν τό· «τῇ φιλαδελφίᾳ εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι», διὰ νὰ μὴ εἶναι ἐπιπόλαιος ἢ φιλαδελφία, ἀλλὰ ἐνδόμυχος καὶ ἔνθερμος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 243

Τί ἔννοει δ ἀπόστολος, ὅταν λέγῃ· «ὅργίζεσθε καὶ μὴ ἀμαρτάνετε· δ ἥλιος ἀς μὴ δύῃ κατὰ τὸν παροργισμὸν ὑμῶν»⁵⁴¹, ἐνῷ εἰς ἄλλο χωρίον εἶπε· «πᾶσα πικρία καὶ θυμὸς καὶ ὄργη ἀς ἀρθῆ ἀφ’ ὑμῶν»⁵⁴².

540. Ρωμ. 12, 10.

541. Ἐφ. 4, 26.

542. Ἐφ. 4, 31.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Κατὰ μίμησιν τοῦ Κυρίου νομίζω τὸν ἀπόστολον ἐνταῦθα μετακεχειρίσθαι τὸν λόγον. "Ωσπερ γὰρ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὁ Κύριος, πρότερον εἰπών· «Ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις» τόδε, εἴτα ἐπάγει· «Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν» τόδε, οὗτοι καὶ ἐνταῦθα ὁ ἀπόστολος, πρότερον μνημονεύσας τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῖς τότε φηθέντος· «Οργίζεσθε καὶ μὴ ἀμαρτάνετε», ἐπιφέρει μετ' ὀλίγα τὸ παρ' ἐαυτοῦ ἡμῖν ἀρμάτων, εἰπών· «Πᾶσα πικρία καὶ θνητὸς καὶ δογὴ καὶ κραυγὴ ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΜΑ'

Tί ἔστι τό· «Ἄρτε τόπον τῇ δογῇ».

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

10 *"Ητοι τό· «Μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ», καθὼς γέγραπται, ἀλλὰ καὶ τῷ τύπτοντι ἐπὶ τὴν δεξιὰν σιαγόνα στρέψαι καὶ τὴν ἄλλην καὶ τὰ ἔξης, ἢ τό· «Οταν διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην».*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΜΕ'

Tίς ἔστιν ὁ φρόνιμος ὃς ὁ δόφις καὶ ἀκέραιος ὃς ἡ περιστερά.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

"Ο φρόνιμος μὲν ὃς ὁ δόφις ὁ μετὰ περισκέψεως καὶ κατανοήσεως τοῦ δυνατοῦ καὶ τῆς εὐοδίας πρὸς εὐπείθειαν τῶν ἀ-

543. Ματθ. 5, 21 ξ.

544. Ψαλ. 4, 5.

545. Ἐφ. 4, 31.

546. Ρωμ. 12, 19.

547. Ματθ. 5, 39.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Νομίζω ὅτι ὁ ἀπόστολος ἔδω ἐχρησιμοποίησε τὸν λόγον κατὰ μίμησιν, τοῦ Κυρίου. Διότι, ὅπως εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ὁ Κύριος εἶπε πρῶτα τό· «ἔλέχθη εἰς τοὺς ἀρχαίους» τοῦτο, καὶ ὑστερα· προσέθεσε τό· «έγώ δὲ λέγω εἰς ὑμᾶς»⁵⁴⁸ τοῦτο, ἔτσι καὶ ἔδω ὁ ἀπόστολος πρῶτα ἐμνημόνευσε τὸ παλαιόν, ποὺ ἔλέχθη εἰς τοὺς τότε, δηλαδὴ τό· «ὅργίζεσθε καὶ μὴ ἀμαρτάνετε»⁵⁴⁴, καὶ ὑστερα προσθέτει τοὺς ἴδικούς του λόγους, ποὺ ἀρμόζουν εἰς ἡμᾶς, δηλαδὴ τό· «πᾶσα πικρία καὶ θυμὸς καὶ ὄργὴ καὶ κραυγὴ ἡσά σφθῆ ἀφ' ὑμῶν»⁵⁴⁵.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 244

Τί σημαίνει τό· «δότε τόπον εἰς τὴν ὄργήν»⁵⁴⁶.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Αὐτὸ σημαίνει ἡ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀντισταθῶμεν εἰς τὸν πονηρόν⁵⁴⁷, ὅπως ἀναφέρει ἡ Γραφή, ἀλλὰ εἰς τὸν τύπτοντα εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα νὰ στρέψωμεν καὶ τὴν ἀλλην καὶ τὰ λοιπά, ἡ ὅτι πρέπει νὰ ἐφαρμόζωμεν τό· «ὅταν διώκουν ὑμᾶς εἰς τὴν πόλιν ταύτην, φεύγετε εἰς τὴν ἀλλην»⁵⁴⁸.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 245

Ποῖος εἶναι ὁ φρόνιμος ὡς ὁ ὄφις καὶ ἀκέραιος ὡς ἡ περιστερά⁵⁴⁹.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Φρόνιμος ὡς ὁ ὄφις εἶναι ἐκεῖνος ποὺ μὲ περίσκεψιν καὶ κατανόησιν τοῦ δυνατοῦ νὰ γίνῃ καὶ τῆς εύκολίας μὲ τὴν ὁ-

548. Ματθ. 10, 23.

549. Ματθ. 10, 16.

κονόντων τὴν διδασκαλίαν οἰκονομῶν· ἀκέραιος δὲ ὡς ἡ περιστερὰ δι μήτε εἰς ἔννοιαν λαμβάνων τοῦ ἀμύνασθαι τὸν ἐπιβούλευοντα, ἐπιμένων δὲ τῇ εὐεργεσίᾳ κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου προστεταγμένον, διτὶ «Ὑμεῖς δὲ μὴ ἐκκακεῖτε καλο-
5 ποιοῦντες». Ἐπὶ γὰρ τὸ κήρυγμα τοὺς μαθητὰς ἀποστέλλων ὁ Κύριος, ταῦτα αὐτοῖς ἐντέλλεται, δπον καὶ σοφίας ἣν χρεία πρὸς τὸ πεῖσαι καὶ ἀνεξικακίας πρὸς τοὺς ἐπιβούλευοντας, ἵνα, ὡς ἐκεῖ ὁ ὄφις ἔγγω καὶ προσώπῳ προσελθεῖν εὐαγωγοτέρῳ καὶ πιθανῷς εἰπεῖν εἰς τὸ ἀποστῆσαι Θεοῦ καὶ ὑπαγαγέσθαι
10 τῇ ἀμαρτίᾳ, οὕτω καὶ ἡμεῖς καὶ πρόσωπον καὶ τρόπον καὶ καιρὸν ἐπιλεγώμεθα καὶ παντὶ τρόπῳ τοὺς λόγους οἰκονομῶμεν ἐν κρίσει πρὸς τὸ ἀποστῆσαι τῆς ἀμαρτίας καὶ ἐπαναγαγεῖν πρὸς Θεόν· τὴν δέ γε ὑπομονὴν ἐν τοῖς πειρασμοῖς κατορθώσωμεν εἰς τέλος, καθὼς γέγραπται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΜζ'

15 *Tί ἔστι τό· «Ἡ ἀγάπη οὐκ ἀσχημονεῖ».*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ίσον τῷ εἰπεῖν· τοῦ ἰδίου σχήματος οὐκ ἐκπίπτει. Σχῆμα δὲ ἀγάπης τὰ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἀπηρθμημένα τῆς ἀγάπης ἰδιώματα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΜζ'

Τῆς Γραφῆς λεγούστης· «Μὴ καυχᾶσθε καὶ μὴ λαλεῖτε ὑψηλά», καὶ τοῦ ἀποστόλου ποτὲ μὲν ὅμολογοῦντος, διτὶ «Ο λαλῶ,

550. Β' Θεσσ. 3, 13.

551. Γέν. 3, 1 ἔξ.

552. Ματθ. 24, 13.

ποίαν ἡμπτορεῖ νὰ ἐπιτευχθῇ κάτι διδάσκει ἔτσι, ὥστε οἱ ἀ-
κούοντες νὰ ὑπακούουν προθύμως· ἀκέραιος δὲ ὡς ἡ περι-
στερὰ εἰναι ἐκεῖνος ποὺ οὔτε κᾶν σκέπτεται νὰ ἀμυνθῇ κατὰ
τοῦ ἐπιβουλεύοντος, ἀλλ' -ἐπιμένει εἰς τὴν εὐεργεσίαν, ὅπως
παραγγέλλει δὲ ἀπόστολος, λέγων· «ὑμεῖς δὲ μὴ ὀποκάμετε
πράττοντες τὸ καλόν»⁵⁵⁰. Διότι ὁ Κύριος παρήγγειλεν αὐτὰ
εἰς τοὺς μαθητάς του, ὅταν τοὺς ὀπέστελλεν εἰς τὸ κήρυγμα,
ὅπου καὶ σοφία ἔχρειάζετο, διὰ νὰ εἰναι πειστικοί, καὶ ἀνεξι-
κακία πρὸς τοὺς ἐπιβουλεύοντας· ὥστε, ὅπως ἔκει ὁ ὄφις ἦ-
ξειρε νὰ πλησιάσῃ τὸν ἄνθρωπον κατὰ τρόπον πειστικώτερον
καὶ νὰ δμιλήσῃ ἀληθιφανῶς, διὰ νὰ τὸν ὀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸν
Θεόν καὶ νὰ τὸν ὑποδουλώσῃ εἰς τὴν ἀμαρτίαν⁵⁵¹, ἔτσι καὶ
ἡμεῖς ἂς ἐκλέγωμεν πρόσωπον, τρόπον καὶ χρόνον καὶ ἂς δ-
μιλοῦμεν μὲ κάθε τρόπον συνετά, ὥστε νὰ ὀπομακρύνωμεν τοὺς
ἀκροατάς μας ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν καὶ νὰ τοὺς ἐπαναφέρωμεν
εἰς τὸν Θεόν· ἂς κατορθώσωμεν δὲ τὴν ὑπομονὴν κατὰ τοὺς
πειρασμούς, ὅπως ἀναφέρει ἡ Γραφή, μέχρι τέλους⁵⁵².

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 246

Τί σημαίνει τό· «ἡ ἀγάπη δὲν ἀσχημονεῖ»⁵⁵³.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰναι Ἰσοδύναμον μὲ τό· δὲν χάνει τὸ ἴδιαίτερόν της σχῆ-
μα. Σχῆμα δὲ ἀγάπης εἰναι τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀγάπης,
ποὺ ὀπαριθμοῦνται ἀπὸ τὸν ἀπόστολον εἰς τὴν αὐτὴν συ-
άφειαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 247

‘Η Γραφή λέγει· «μὴ καυχᾶσθε καὶ μὴ λαλεῖτε ὑπερηφά-
νωσ»⁵⁵⁴, καὶ δὲ ἀπόστολος ἀλλοτε μὲν διολογεῖ· «ὅτι λαλῶ

553. Α' Κορ. 13, 5.

554. Α' Βασ. 2, 3.

οὐ κατὰ Κύριον λαλῶ, ἀλλ' ὡς ἐν ἀφροσύνῃ, ἐν ταύτῃ τῇ ὑποστάσει τῆς καυχήσεως», καὶ πάλιν· «Γέγονα ἀφρων καυχώμενος», ποτὲ δὲ ἐπιτρέποντος, δτὶ «Ο καυχώμενος ἐν Κυρίῳ καυχάσθω», τίς ἐστιν ἡ ἐν Κυρίῳ καύχησις καὶ τίς ἡ ἀπηγορευμένη.

ΑΙΙΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦ μὲν ἀποστόλου ἡ κατ' ἀνάγκην πρὸς τὰ πάθη ἐνστασις εὑδηλος. Οὐ γὰρ ἵνα ἔαυτὸν συστήσῃ, ταῦτα φησιν, ἀλλ' ἵνα τὸ θράσος τῆς τινων ἀλαζονείας καὶ τὴν ἐπαρσιν καταβάλῃ. Καύχησις δὲ ἡ μὲν ἐν Κυρίῳ ἐστίν, δταν τις τὰ κατορθώματα 10 μὴ ἔαυτῷ, ἀλλὰ τῷ Κυρίῳ ἀνατίθηται, λέγων· «Πάντα ἴσχυον ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ», ἡ δὲ ἀπηγορευμένη διπλοῦν ἀν ἔχοι λόγον, ἡ κατὰ τό· «Ἐπαινεῖται ὁ ἀμαρτωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ», καὶ· «Τί ἐγκαυχᾶ ἐν κακίᾳ ὁ δυνατός;», ἡ κατὰ τό· «Ποιοῦσι πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις», 15 δι' αὐτοῦ τοῦ θέλειν ἐπαινεθῆναι ἐφ' οἷς ποιοῦσιν, οἰονεὶ ἐγκαυχώμενοι τοῖς γινομένοις. Οἱ δὲ τοιοῦτοι καὶ ἰερόσυλοι εἰεν ἄν, τὰς τοῦ Θεοῦ δωρεὰς ἴδιοποιούμενοι καὶ τὴν ὀφειλομένην τῷ Θεῷ δόξαν εἰς ἔαυτοὺς ἀρπάζοντες.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΜΗ'

Εἰ Κύριος δίδωσι σοφίαν, καὶ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ γνῶσις 20 καὶ σύνεσις, καὶ εἰ διὰ τοῦ Πνεύματος ᾧ μὲν δίδοται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως, πῶς ἐγκαλεῖ τοῖς μαθηταῖς ὁ Κύριος, δτὶ «Ἄκμὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε;», καὶ ὁ ἀπόστολος αἰτιᾶται τινας ὡς ἀσυνέτους.

555. Β' Κορ. 11, 17. 556. Β' Κορ. 12, 11. 557. Β' Κορ. 10, 17.
558. Φιλ. 4, 13. 559. Ψαλ. 9, 24. 560. Ψαλ. 51, 3.

δὲν λαλῶ κατὰ Κύριον, ἀλλ’ ὡς ἄφρων, πιστεύων ὅτι ἔχω δικαιώματα νὰ καυχῶμαι»⁵⁵⁵, καὶ «ἔχω γίνει ἄφρων καυχώμενος»⁵⁵⁶, ἀλλοτε δὲ ἐπιτρέπει τὴν καύχησιν, λέγων· «ὅς καυχώμενος ἂς καυχᾶται ἐν Κυρίῳ»⁵⁵⁷. Ποία εἶναι λοιπὸν ἡ ἐν Κυρίῳ καύχησις καὶ ποία ἡ ἀπηγορευμένη;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἶναι φανερὰ ἡ κατ’ ἀνάγκην ἀντίθεσις τοῦ ἀποστόλου πρὸς τὰ πάθη. Διότι δὲν ἀναφέρει τὰ ἀνωτέρω, διὰ νὰ συστήσῃ τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ διὰ νὰ καταβάλῃ τὸ θράσος τῆς ἀλαζονείας καὶ τὴν ἐπαρσιν μερικῶν. Ἡ καύχησις δὲ ἐν Κυρίῳ εἶναι, ὅταν κάποιος ἀναφέρῃ τὰ κατορθώματά του ὅχι εἰς τὸν ἑαυτόν του, ἀλλ’ εἰς τὸν Κύριον, λέγων· «πάντα ἴσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ»⁵⁵⁸. Ἡ δὲ ἀπηγορευμένη εἶναι δύο εἰδῶν· ἡ εἶναι σύμφωνος μὲ τό· «ἐπαινεῖται δὲ ἀμαρτωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ»⁵⁵⁹, καὶ μὲ τό· «τί καυχᾶται ἐν κακίᾳ δὲ δυνατός;»⁵⁶⁰, ἡ εἶναι σύμφωνος μὲ τό· «πράττουν πρὸς τὸ θεαθῆναι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων»⁵⁶¹, ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐπαινεθοῦν δι’ ὅσα πράττουν, ὡσάν νὰ καυχῶνται διὰ τὰ γινόμενα. Οἱ ἀνθρώποι αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἥμποροῦν νὰ εἶναι καὶ Ἱερόσυλοι, διότι ἰδιοποιοῦνται τὰς δωρεὰς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀρπάζουν διὰ τοὺς ἑαυτούς των τὴν διφειλομένην δόξαν πρὸς τὸν Θεόν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 248

Ἐάν δὲ οὐδὲν οὐδὲν σοφίαν, καὶ ἀπὸ αὐτὸν προέρχεται γνῶσις καὶ σύνεσις⁵⁶², καὶ ἐάν διὰ τοῦ Πνεύματος εἰς ἄλλον μὲν δίδεται λόγος σοφίας, εἰς ἄλλον δὲ λόγος γνώσεως⁵⁶³, πῶς κατηγορεῖ τοὺς μαθητὰς ὁ Κύριος, λέγων· «ἀκόμη καὶ ὑμεῖς είσθε ἀσύνετοι;»⁵⁶⁴, καὶ πῶς δὲ ἀπόστολος κατηγορεῖ μερικοὺς ὡς ἀσυνέτους⁵⁶⁵.

561. Ματθ. 23, 5. 562. Παρ. 2, 6. 563. Α' Κορ. 12, 8.

564. Ματθ. 15, 16. 565. Βλ. Ρωμ. 1, 31.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰ τις τὸ ἀγαθὸν τοῦ Θεοῦ οἴδε, τοῦ θέλοντος πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος τὴν ἐπιμέλειὰν ἔμαθεν ἐν τῇ διαιρέσει καὶ ἐνεργείᾳ τῶν τοῦ Θεοῦ χαρισμάτων, οὗτος γνωρίζει τὴν βραδυτήτα τῆς συνέσεως οὐ παρὰ τὸν ὄκνον τοῦ εὐεργέτου, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀποστίαν τῶν εὐεργετουμένων. Καὶ καλῶς ἐγκαλεῖται ὁ ἀσύνετος, ὡς ὁ ἡλίου ἀνατείλαντος καμμύων τοὺς δφθαλμούς, ἵνα ἐν σκότει διάγῃ, καὶ μὴ ἀναβλέπων, ἵνα φωτισθῇ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΜΘ'

Tί ἐστι τὸ δσιον καὶ τί ἐστι τὸ δίκαιον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

10 *"Οσιον μὲν εἶναι λογίζομαι τὸ πρέπον καὶ δφειλόμενον παρὰ τῶν ὑποβεβηκότων τῷ ὑπερέχοντι, κατὰ τὸν τῆς ὑπεροχῆς λόγον, δίκαιον δὲ τὸ πρὸς ἀξίαν τῶν ἔργων ἐκάστῳ ἀποδιδόμενον. Καὶ ἐπὶ τοῦ μὲν ὁσίου τῶν καλλίστων μόνον ἐστίν ἡ εὐγνωμοσύνη καὶ ἀπόδοσις, ἐπὶ δὲ τοῦ δικαίου καὶ ἡ τῶν κα-
15 κῶν δοκιμασία καὶ ἀνταπόδοσις.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΝ'

Πῶς δίδωσί τις τὸ ἄγιον τοῖς κυσὶν ἡ βάλλει τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, ἡ πῶς συμβαίνει τὸ ἐπιφερόμενον. «Μήποτε καταπατήσωσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν καὶ στραφέντες ὁγήσωσιν ὑμᾶς».

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν κάποιος γνωρίζῃ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ὁ ὅποιος θέλει δλοὶ οἱ ἀνθρώποι νὰ σωθοῦν καὶ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθειαν⁵⁶⁸, καὶ ἐὰν ἔμαθε τὴν φροντίδα τοῦ ἀγίου Πνεύματος, ὃπως ἐκδηλώνεται εἰς τὴν διαίρεσιν καὶ ἐνέργειαν τῶν χαρισμάτων τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ βραδύτης τῆς συνέσεως δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν ἀμέλειαν τοῦ εὐεργέτου, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀπιστίαν τῶν εὐεργετουμένων. Καὶ δικαίως κατηγορεῖται ὁ ἀσύνετος, ὃπως ἐκεῖνος ποὺ κλείει τοὺς ὀφθαλμούς του μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἥλιου, διὰ νὰ ζῆ εἰς τὸ σκότος, καὶ δὲν βλέπει πρὸς τὰ ἀνω, διὰ νὰ φωτισθῇ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 249

Ποία διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ δσίου καὶ τοῦ δικαίου⁵⁶⁷.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Σκέπτομαι ὅτι δσιον μὲν εἶναι τὸ πρέπον καὶ ὀφειλόμενον ἀπὸ τοὺς κατωτέρους πρὸς τὸν ἀνώτερον, σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς ὑπεροχῆς, δίκαιον δὲ εἶναι τὸ ἀποδιδόμενον εἰς κάθε ἀνθρώπον ἀναλόγως τῆς ἀξίας τῶν ἔργων του. Καὶ εἰς μὲν τὴν περίπτωσιν τοῦ δσίου ὀφείλεται ἡ εὐγνωμοσύνη καὶ ἡ ἀνταπόδοσις μόνον διὰ τὰς ἀρίστας πράξεις, εἰς δὲ τὴν περίπτωσιν τοῦ δικαίου ἔξετάζονται καὶ ἀνταποδίδονται καὶ τὰ κακά.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 250

Πῶς δίδει κανεὶς τὸ ἄγιον εἰς τοὺς σκύλους ἡ βάλλει τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, ἡ πῶς συμβαίνει αὐτὸ ποὺ προστίθεται· «μήπως ποτὲ καταπατήσουν αὐτοὺς διὰ τῶν ποδῶν αὐτῶν καὶ στραφέντες διασχίσουν ὑμᾶς»⁵⁶⁸.

568. Ματθ. 7, 6.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Σαφῶς ἡμῖν παραδίδωσιν ὁ ἀπόστολος τοῖς ὑπ' αὐτοῦ εἰρημένοις πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἐπενεγκών, δτι «Ος ἐν νόμῳ καυχᾶσαι, διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις». Τὴν οὖν ἀτιμίαν, ἥν διὰ τῆς παραβάσεως ἀτιμάζομεν τοὺς ἁγίους 5 τοῦ Κυρίου λόγους, ἐνταῦθα ὁ Κύριος ἀπηγόρευσεν. Ἀφ' ἣς παραβάσεως συμβαίνει καὶ τοὺς ἔξω τῆς πίστεως ἅμα τε εὐ-καταφρόνητα ἡγεῖσθαι τὰ τοῦ Κυρίου διδάγματα, καὶ ἀπ' αὐ-τῶν ἐκείνων θρασύτερον ἡμῖν ἐπεγείρεσθαι, καὶ οἰοεὶ ὁήσσειν τοῖς ὀνειδισμοῖς καὶ τοῖς ἐλέγχοις τὸν παραβαίνοντα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΝΑ'

10 *Πῶς ποτὲ μὲν ἀπαγορεύει ὁ Κύριος βαστάζειν βαλάντιον καὶ πήραν εἰς ὁδόν, ποτὲ δὲ λέγει· Ἡ' Άλλὰ νῦν ὁ ἔχων βαλάντιον ἀράτω διοίως καὶ πήραν, καὶ ὁ μὴ ἔχων πωλησάτω τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ καὶ ἀγορασάτω μάχαιραν».*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦτο σαφηνίζει αὐτὸς ὁ Κύριος εἰπὼν δτι «Δεῖ γὰρ ἔτι 15 τοῦτο τελεσθῆναι ἐν ἐμοί, τό· καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη». Αὐτίκα γὰρ μετὰ τὸ πληρωθῆναι τὴν περὶ τῆς μαχαίρας προ-φητείαν λέγει τῷ Ηέτρῳ «Ἀπόστρεψον τὴν μάχαιράν σου εἰς τὸν τόπον αὐτῆς· πάντες γὰρ οἱ λαβόντες μάχαιραν ἐν μαχαίρᾳ ἀπολοῦνται», ὡς μὴ εἶναι πρόσταγμα, «Άλλὰ νῦν ὁ ἔχων βα-20 λάντιον, ἀράτω», ἥτοι «ἀρεῖ» (οὕτω γὰρ καὶ τὰ πολλὰ τῶν ἀν-τιγράφων ἔχει), ἀλλὰ προφητείαν, προλέγοντος τοῦ Κυρίου δτι

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Σαφῶς μᾶς ἔξηγεῖ τοῦτο δὲ ἀπόστολος, δταν εἰς αὐτὰ ποὺ εἶχεν εἴπει πρὸς τοὺς Ἰουδαίους προσέθεσε· «σύ, δὲ ὅποιος καυχᾶσαι διὰ τὸν νόμον, διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις»⁵⁶⁹. Ἐδῶ λοιπὸν δὲ Κύριος ἀπηγόρευσε τὴν ἀτιμίαν μὲ τὴν ὅποιαν ἀτιμάζομεν διὰ τῆς παραβάσεως τοὺς ἁγίους λόγους του. Ἐξ αἰτίας τῆς παραβάσεως αὐτῆς συμβαίνει καὶ οἱ ἀπίστοι νὰ θεωροῦν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου εὔκαταφρόνητον καὶ νὰ ἐγείρωνται ἐναντίον μας μὲ μεγαλυτέραν θρασύτητα, ἀφορμώμενοι ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν αὐτήν, καὶ σχεδὸν νὰ συντρίβουν τὸν παραβάτην μὲ τοὺς δύνειδισμοὺς καὶ τοὺς ἐλέγχους.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 251

Πῶς δὲ Κύριος ἄλλοτε μὲν ἀπαγορεύει νὰ βαστάζουν βαλάντιον καὶ σάκκον καθ' ὅδόν⁵⁷⁰, ἄλλοτε δὲ λέγει· «ἄλλὰ τώρα δὲ ἔχων βαλάντιον ἀς πάρη ὅμοιως καὶ σάκκον, καὶ δὲ μὴ ἔχων ἃς πωλήσῃ τὸ ίμάτιον αὐτοῦ καὶ ἀς ἀγοράσῃ μάχαιραν»⁵⁷¹.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦτο ἔξηγεῖ δὲ ἴδιος δὲ Κύριος, δταν εἴπεν δτι «πρέπει καὶ τοῦτο νὰ ἐκτελεσθῇ εἰς ἐμέ, τό· καὶ μετὰ ὀνόμων ἐλογίσθη»⁵⁷². Διότι ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς προφητείας, ποὺ ἀνεφέρετο εἰς τὴν μάχαιραν, λέγει εἰς τὸν Πέτρον· «βόλε τὴν μάχαιράν σου εἰς τὴν θέσιν της· διότι δοσοὶ ἐλαθον μάχαιραν διὰ μαχαίρας θὰ ἀπολεσθοῦν»⁵⁷³. ὥστε τό· «ἄλλὰ τώρα δὲ ἔχων βαλάντιον, ἀς πάρη»⁵⁷⁴, δηλαδὴ «θὰ πάρη»⁵⁷⁵, (διότι ἔτσι γράφουν τὰ περισσότερα χειρόγραφα), νὰ μὴ είναι ἐντολή, ἀλλὰ προφητεία τοῦ Κυρίου, ποὺ προέλεγεν δτι ἐπρόκειτο οἱ ἀπόστο-

572. Λουκ. 22, 37· Ἡσ. 53, 12. 573. Ματθ. 26, 52.

574. Λουκ. 22, 36. 575. «Ἀρεῖ», κατὰ τὸν κώδικα τοῦ Βέζα.

ἔμελλον οἱ ἀπόστολοι, ἐπιλανθανόμενοι τῶν δωρεῶν καὶ τοῦ
τόμου τοῦ Κυρίου, καὶ ξίφους κατατολμᾶν. Καὶ δτὶ τῷ προστα-
κτικῷ εἴδει τοῦ λόγου ἀντὶ προφητικοῦ πολλάκις κέχρηται ἡ
Γραφή, πολλαχόθεν δῆλον, οἰόν ἐστι τό· «Γενηθήτωσαν οἱ νίοὶ
5 αὐτοῦ ὁρφανοί», καὶ· «Λιάβολος στήτω ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ» καὶ
δσα τοιαῦτα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΝΒ'

*Tίς ἐστιν δ ἄρτος δ ἐπιούσιος, δν δίδοσθαι ἡμῖν καθ' ἥ-
μέραν προσεύχεσθαι ἐδιδάχθημεν.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*"Οταν δ ἐργαζόμενος μημονεύων τοῦ Κυρίου λέγοντος· «Μὴ
10 μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε ἢ τί πίητε», καὶ τοῦ ἀ-
ποστόλου παραγγείλαντος ἐργάζεσθαι, ἵνα ἔχωμεν μεταδιδό-
ναι τῷ χρείαν ἔχοντι, μὴ τῆς ἴδιας χρείας, ἀλλὰ τῆς ἐντολῆς τοῦ
Κυρίου ἐνεκεν ἐργάζεται (ἐπειδὴ «Ἄξιος δ ἐργάτης τῆς τρο-
φῆς αὐτοῦ»), τότε τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, τουτέστι τὸν πρὸς τὴν
15 ἐφίμερον ζωὴν τῇ οὐσίᾳ ἡμῶν χρησιμεύοντα, οὐχ ἕαντῷ ἐπι-
τρέπει, ἀλλὰ τῷ Θεῷ ἐντυγχάνει περὶ τούτου· καὶ τὴν ἀνάγκην
τῆς ἐνδείας αὐτῷ ἐπιδείξας οὕτως ἐσθίει τὸ διδόμενον παρὰ τοῦ
μετὰ δοκιμασίας ἐπιτεταγμένου ποιεῖν ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας τό·
«Λιεδίδοτο ἐκάστῳ, καθότι ἂν τις χρείαν είχε».*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΝΓ'

20 *Tί ἐστι τὸ τάλαντον, ἢ πῶς αὐτὸς πολυπλασιάσομεν.*

λοι, λησμονοῦντες τὰς δωρεάς καὶ τὸν νόμον τοῦ Κυρίου, νὰ χρησιμοποιήσουν καὶ ξίφος. Ὅτι δὲ ἡ Γραφὴ πολλάκις χρησιμοποιεῖ τὴν προστακτικὴν μορφὴν τοῦ λόγου ἀντὶ τῆς προφητείας φαίνεται εἰς πολλὰ χωρία, ὅπως εἰς τό· «νὰ γίνουν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ὁρφανοί», καὶ· «ὁ διάβολος νὰ σταθῇ ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ»⁵⁷⁸ καὶ ὅσα ἄλλα δμοια.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 252

Ποῖος εἶναι ὁ ἄρτος ὁ ἐπιούσιος, περὶ τοῦ δποίου ἔδιδάχθημεν νὰ προσευχώμεθα νὰ μᾶς δίδεται κάθε ἡμέραν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Οταν δὲ ἐργαζόμενος ἐνθυμηταὶ τὸν Κύριον, ποὺ ἔλεγε· «μὴ μεριμνᾶτε περὶ τῆς ψυχῆς ὑμῶν τί θὰ φάγετε ἢ τί θὰ πίετε»⁵⁷⁷, καὶ τὸν ἀπόστολον, ποὺ παρήγγειλε νὰ ἐργαζώμεθα, διὰ νὰ ἔχωμεν νὰ μεταδώσωμεν εἰς τὸν ἔχοντα ἀνάγκην⁵⁷⁸, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐργάζεται χάριν τῆς ἰδικῆς του ἀνάγκης, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου (διότι «ἄξιος εἶναι ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ»)⁵⁷⁹, τότε δὲν ἔμπιστεύεται εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, δηλ. τὸν χρησιμεύοντα εἰς τὴν φύσιν μας διὰ τὴν καθημερινὴν ζωὴν, ἀλλὰ προσεύχεται περὶ αὐτοῦ εἰς τὸν Θεόν· καὶ ἀφοῦ δείξῃ εἰς τὸν Θεόν τὰς ἀνάγκας τῆς πτωχείας του, τρώγει τὸ χορηγούμενον εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸν ἐπιφορτισμένον κατόπιν δοκιμασίας νὰ ἐκτελῇ κάθε ἡμέραν τό· «διεμοιράζετο εἰς ἔκαστον κατὰ τὴν ἀνάγκην τὴν δποίαν εἶχε»⁵⁸⁰.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 253

Τί εἶναι τὸ τάλαντον καὶ πῶς θὰ τὸ πολλαπλασιάσωμεν⁵⁸¹.

579. Ματθ. 10, 10.

580. Πρ. 4, 35.

581. Ματθ. 25, 15.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Αογίζομαι τὴν παραβολὴν πρὸς πᾶσαν Θεοῦ δωρεὰν εἰ-
ρῆσθαι, ἵνα ἔκαστος, ἢν ἀν δοκιμασθῇ χάριν ἔχειν παρὰ τοῦ
Θεοῦ, ταύτην πολυπλασιάσῃ εἰς εὐεργεσίαν καὶ ὅφελος πλειό-
νων ἐνεργών. Οὐδεὶς γάρ ἐστιν ἀμέτοχος τῆς τοῦ Θεοῦ χρη-
5 στότητος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΝΔ'

Τίς ἐστιν ἡ τράπεζα, ἐφ' ἥν «ἔδει σε», φησὶν ὁ Κύριος, «βα-
λεῖν τὸ ἀργύριον».

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Αἱ παραβολαὶ οὐκ ἐπὶ εἴδοντας τὰ θεωρήματα πληροῦσι,
πρὸς δὲ τὴν ὑπόθεσιν τὸν νοῶν ὑδηγοῦσιν. «Ωσπερ οὖν τὸ ἀργύ-
10 ριον ἀκολουθίαν ἔχει τοῖς τραπεζίταις δίδοσθαι εἰς πορισμὸν
(εἰσὶ γάρ, ὡς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἔγνων, οἱ ὑποδεχόμενοι καὶ τοῦ-
το ποιοῦντες), οὕτως ἐπάναγκες τὸν ὑποδεξάμενον οἰαρδήποτε
χάριν μεταδιδόναι τῷ χρείαν ἔχοντι, ἢ ἐκεῖνο ποιεῖν, τὸ ὑπὸ τοῦ
ἀποστόλου εἰρημένον ἐπὶ τοῦ λόγου· «Ταῦτα παράθου πιστοῖς
15 ἀνθρώποις, οἵτινες ἴκανοι ἔσονται καὶ ἐτέρους διδάξαι». Οὐ
γὰρ μόνον ἐπὶ τοῦ λόγου τοῦτο γίνεσθαι πέφυκεν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ
παντὸς πράγματος, δτι οἱ μὲν τὸ δύνασθαι ἔχοντιν, οἱ δὲ τὴν
ἐμπειρίαν τῆς οἰκονομίας ὑπεδέξαντο.

582. Ματθ. 25, 27.

583. Ἐνδιαφέρουσα βιογραφικὴ λεπτομέρεια, ποὺ φωτίζει τὴν οἰκο-
νομικὴν ιστορίαν. Ἡ Αίγυπτος ἦτο χώρα ἔξαγωγῆς μεγάλων ποσοτήτων

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Η πραβολὴ αὐτὴ ἐλέχθη κατὰ τὴν γνώμην μου ἐν ἀναφορᾷ εἰς κάθε δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ πολλαπλασιάσῃ κάθε ἄνθρωπος τὸ χάρισμα, διὰ τὸ ὄποιον θὰ ἐκρίνετο κατάλληλος νὰ τὸ δεχθῇ ἀπὸ τὸν Θεόν, χρησιμοποιῶν αὐτὸ διὰ τὸ καλὸν καὶ τὸ ὅφελος πολλῶν. Διότι ούδεις εἶναι ἀμέτοχος τῆς χρηστότητος τοῦ Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 254

Ποία εἶναι ἡ τράπεζα εἰς τὴν δποίαν εἶπεν ὁ Κύριος δτι «ἔπρεπε νὰ βάλης τὸ ἀργύριον»⁵⁸².

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Αἱ παραβολαὶ δὲν παρουσιάζουν κατὰ τὴν ἔξωτερικήν των μορφὴν τὰ ἀναπτυσσόμενα, ἀλλ’ ὀδηγοῦν τὸν νοῦν εἰς τὴν ὑπόθεσιν. “Οπως λοιπὸν τὸ ἀργύριον εἶναι λογικὸν νὰ δίδεται εἰς τοὺς τραπεζίτας πρὸς ἀπόκτησιν κέρδους (διότι ὑπάρχουν, ὅπως εἶδα εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, οἱ δεχόμενοι καὶ πράττοντες τοῦτο)⁵⁸³, ἔτσι εἶναι ἀνάγκη αὐτὸς ποὺ ἐδέχθη οἰονδήποτε χάρισμα νὰ δίδῃ εἰς τὸν ἔχοντα ἀνάγκην ἢ νὰ ἐφαρμόζῃ ἐκεῖνο ποὺ εἶπεν δ ἀπόστολος περὶ τῆς διδασκαλίας· «ταῦτα παράδωσον εἰς πιστοὺς ἀνθρώπους, οἱ δποῖοι θὰ εἶναι ίκανοι καὶ ἄλλους νὰ διδάξουν»⁵⁸⁴. Διότι τοῦτο εἶναι φυσικὸν νὰ ἴσχυῃ ὅχι μόνον διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ κάθε πρᾶγμα· διότι εἰς ἄλλους μὲν ὑπάρχει ἡ δύναμις, εἰς ἄλλους δὲ ἡ ἐμπειρία τῆς οἰκονομίας.

δημητριακῶν, τοῦτο δὲ εἶχεν ως συνέπειαν τὴν ἀνάπτυξιν κάπως πολυπλόκου συστήματος οἰκονομίας.

584. Β' Τιμ. 2, 2.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΝΕ'

Ποῦ ἀπελθεῖν προσετάχθη ὁ ἀκούσας· «Ἄρον τὸ σὸν καὶ ὅπαγε».

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τάχα δπού καὶ οἱ ἐξ ἀριστερῶν σταθέντες ἀπελθεῖν προσετάχθησαν, οἵτινες ἐπὶ ἀργίᾳ τῶν καλῶν ἐνεκλήθησαν. Πᾶς 5 δὲ ὁ φθονῶν τῷ ἀδελφῷ χείρων ἐστὶ τοῦ ἀργοῦ, τῆς Γραφῆς ἔθος ἔχούσης πολλαχοῦ μετὰ τοῦ φόνου τάσσειν τὸν φθόνον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΝΣ'

Τίς ἐστιν ὁ μισθός, δν λαμβάνονσι καὶ οὗτοι δμοίως τοῖς ἐσχάτοις.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

10 Τάχα τὸ μὴ ἐγκληθῆναι ὑπὲρ ὧν ἐποίησέ τις καλῶν κοινὸν πάντων τῶν ὑπακονόντων. Τὸ γὰρ στεφανωθῆναι ἴδιον τῶν τὸν καλὸν ἀγῶνα νομίμως ἀγωνισαμένων, τὸν δρόμον τελεσάντων, τὴν πίστιν τηρησάντων, ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Λύναται δὲ διὸ συμπεφωνημένος μισθός εἶναι καὶ 15 τὰ ἔκατοντα πλασίονα, ἀπερ ἐν τῷ τὸν καιρῷ ἀπολίψεσθαι ὁ Κύριος ἐπηγγείλατο τοὺς διὰ τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ ἀφιέντας διτι δήποτε τῶν παρόντων, ὥστε τὸ μὲν «Ἄρον τὸ σὸν» περὶ τούτου εἰρῆσθαι· ἐπειδὴ δὲ φθόνον πάθος ἐνόσησαν οἱ προκεκμητέναι δόξαντες πρὸς τοὺς τὸν ἵστον ἀπολαύσαντας, μηκέτι κλη-

585. Ματθ. 20, 14. 586. Βλ. Ρωμ. 1, 29. Γαλ. 5, 21.

587. Βλ. Ματθ. 20, 14. "Ορους κατ' ἐπιτομὴν 255.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 255

Ποῦ προσετάχθη νὰ ἀπέλθῃ ὁ ἀκούσας τό· «Ἄρον τὸ σὸν καὶ ὑπαγε»⁵⁸⁵.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἔσως ὅπου προσετάχθησαν νὰ ἀπέλθουν καὶ ἔκεινοι ποὺ ἐστάθησαν ἐξ ἀριστερῶν, οἱ ὅποιοι κατηγορήθησαν δτὶ δὲν ἔκαμαν καλὰ ἔργα. Ἀλλ' ὁ φθονῶν τὸν ἀδελφὸν εἶναι χειρότερος ἔκεινου ποὺ δὲν κάμνει τίποτε, διότι ἡ Γραφὴ πολλάκις συνηθίζει νὰ ἀναφέρῃ μαζὶ τὸν φόνον καὶ τὸν φθόνον⁵⁸⁶.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 256

Ποῖος εἶναι ὁ μισθὸς ποὺ λαμβάνουν καὶ αὐτοὶ⁵⁸⁷, δμοίως μὲ τοὺς ἐσχάτους.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἔσως τὸ νὰ μὴ κατηγορηθῇ κάποιος χάρις εἰς τὰ καλὰ ἔργα ποὺ ἐπραξεν εἶναι κοινὸν προνόμιον ὅλων τῶν ὑπακουόντων. Διότι τὸ στεφάνωμα ἀνήκει εἰς ἔκεινους ποὺ ἡγωνίσθησαν νομίμως τὸν καλὸν ἀγῶνα, ποὺ ἐτελείωσαν τὸν δρόμον, ποὺ ἐτήρησαν τὴν πίστιν⁵⁸⁸, διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Δύναται δὲ ὁ συμφωνημένος μισθὸς νὰ εἶναι καὶ τὰ ἑκατονταπλασίονα, ποὺ ὑπεσχέθη ὁ Κύριος δτὶ θὰ λάβουν εἰς τὸν παρόντα κόσμον ἔκεινοι ποὺ ἀφησαν ὅ,τι εἶχον διὰ τὴν ἐντολήν του· ὡστε ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ «Ἄρον τὸ σὸν»⁵⁸⁹ νὰ ἔχῃ λεχθῆ περὶ αὐτοῦ, ἀφ' ἐτέρου δέ, ἐπειδὴ αὐτοὶ ποὺ ἐφάνησαν δτὶ ἑκοπίασαν περισσότερον ἐφθόνησαν τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔλαβον ἵσην ἀμοιβὴν μὲ αὐτούς, νὰ μὴ κληρονομήσουν καὶ τὴν

588. Βλ. Β' Τιμ. 4, 7.

589. Ματθ. 20, 14.

ρουομεῖν αὐτοὺς καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν, ἀλλὰ μόνα τὰ ἑκατονταπλασίονα νῦν ἀπολαμβάνοντας, ἐν τῷ μέλλοντι καταχρίνεσθαι διὰ τὸν φθόνον καὶ ἀκούειν τὸ «Ὑπαγεῖ».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΝΖ'

Τίνες εἰσὶν «ἄχυρον κατακαιόμενον πυρὶ ἀσβέστῳ».

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

5 *Oι χρησιμεύοντες μὲν τοῖς ἀξίοις τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ὡς τὸ ἄχυρον τῷ σίτῳ, μὴ ἐν διαθέσει δὲ τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης καὶ τῆς πρὸς τὸν πλησίον τοῦτο ποιοῦντες, εἴτε ἐν τοῖς πνευματικοῖς χαρίσμασιν εἴτε ἐν ταῖς σωματικαῖς εὐεργεσίαις, καὶ οὕτως ἀτελεῖς ἔαυτοὺς ἀφιέντες.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΝΗ'

10 *Tίς ἐστιν ὁ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου καταγινωσκόμενος· «Ο θέλων ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ» καὶ τὰ ἔξῆς.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Tὸ ἐπιφερόμενον σαφηνίζειν οἷμαι τὴν ἐν τῷ τόπῳ ζητουμένην ὑπόθεσιν. «Ἄφειδίαν» γάρ «σώματος» προῖὼν ὀνομάζει· οἱοί εἰσιν οἱ Μανιχαῖοι καὶ εἴ τινες δμοιοι τούτοις.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΝΘ'

15 *Tίς ἐστιν «δ ζέων τῷ πνεύματι».*

αιώνιον ζωήν, ἀλλὰ τώρα μὲν νὰ λάβουν τὰ ἑκατονταπλασίονα, νὰ κατακριθοῦν δὲ εἰς τὸ μέλλον διὰ τὸν φθόνον καὶ νὰ ἀκούσουν τὸ «ὕπαγε».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 257

Ποῖοι εἶναι τὸ «ἄχυρον τὸ ὄποιον κατακαίεται εἰς ἀσβεστον πῦρ»⁵⁹⁰.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι μὲν χρήσιμοι διὰ τοὺς ἀξίους τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ὅπως τὸ ἄχυρον διὰ τὸν σῖτον, ἀλλὰ δὲν ἔνεργον μὲ τὴν διάθεσιν τῆς πρὸς τὸν Θεόν καὶ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης, εἴτε πρόκειται περὶ πνευματικῶν χαρισμάτων εἴτε περὶ σωματικῶν εὔεργεσιῶν, καὶ ἀφήνουν ἔτσι τοὺς ἑαυτούς των ἀτελεῖς, (αὗτοὶ εἶναι τὸ ἄχυρον).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 258

Ποῖος εἶναι ὁ κατακρινόμενος ἀπὸ τὸν ἀπόστολον, διότι «ἐπιδίδεται εἰς ταπεινοφροσύνην καὶ εἰς θρησκείαν τῶν ἀγγέλων» καὶ τὰ λοιπά⁵⁹¹.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἡ συνέχεια τοῦ χωρίου νομίζω ὅτι διευκρινίζει τὸ ζητούμενον· διότι παρακάτω ἀναφέρει «ἀφειδίαν σώματος»⁵⁹². τοιοῦτοι δὲ εἶναι οἱ Μανιχαῖοι καὶ ὅσοι εἶναι ὅμοιοι μὲ αὐτούς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 259

Ποῖος εἶναι «ὁ ζέων τῷ πνεύματι»⁵⁹³.

592. Κολ. 2, 23. Πρβλ. καὶ ειδικὴν μελέτην Σ. Ν. Σάκκου, 'Η Ερευνα τῆς Γραφῆς, Θεσσαλονίκη 1969, σελ. 58 - 100.

593. Ρωμ. 12, 11.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο διαπύρω προθυμίᾳ καὶ ἀκορέστω ἐπιθυμίᾳ καὶ ἀόκνῳ σπουδῇ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν κατὰ τὸ γεγραμμένον· «Ἐν ταῖς ἑντολαῖς αὐτοῦ θελήσει σφόδρα»).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΞ'

5 Τοῦ ἀποστόλου λέγοντος ποτὲ μέν· «Μὴ γίνεσθε ἄφρονες», ποτὲ δέ· «Μὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ’ ἑαυτοῖς», εἰ δυνατὸν μὴ εἶναι φρόνιμον παρ’ ἑαυτῷ τὸν μὴ ἄφρονα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Ἐκαστον πρόσταγμα ἴδιον ἔχει δρον. Τῷ γὰρ «Μὴ γίνεσθε ἄφρονες» ἐπιφέρει· «Ἄλλὰ συνιέντες τί τὸ θέλημα τοῦ 10 Θεοῦ», καὶ τῷ «Μὴ ἵσθι φρόνιμος παρὰ σεαυτῷ» τό· «Φοβοῦ δὲ τὸν Κύριον καὶ ἔκκλινε ἀπὸ παντὸς κακοῦ». “Ωστε ἄφρων μέν ἔστιν δ μὴ συνιεῖς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, φρόνιμος δὲ παρ’ ἑαυτῷ πᾶς δ λογισμοῖς ἴδιοις χρώμενος καὶ μὴ κατὰ πίστιν στοιχῶν τοῖς δήμασι τοῦ Θεοῦ. Εἴ οὖν τις βούλεται μήτε ἄφρων 15 εἶναι μήτε φρόνιμος παρ’ ἑαυτῷ, συνιέναι δοφείλει τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου πίστει τῇ εἰς αὐτόν, καὶ ἐν φόβῳ Θεοῦ μιμεῖσθαι τὸν ἀπόστολον λέγοντα· «Λογισμοὺς καθαιροῦντες καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ»).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΞΑ'

20 Τοῦ Κυρίου ἐπαγγειλαμένον, δτι «Πάντα δσα ἀν αἰτήσητε ἐν

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐκεῖνος ποὺ ἔκτελεὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐν ἀγάπῃ τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ μὲ διάπυρον προθυμίαν καὶ ἀκόρεστον ἐπιθυμίαν καὶ ἀοκνον ζῆλον, ὅπως λέγει ἡ Γραφή· «εἰς τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ θὰ εύφρανθῇ πολύ»⁵⁹⁴.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 260

Ἄφοῦ δὲ ἀπόστολος λέγει ἄλλοτε μέν· «μὴ γίνεσθε ἀφρονεῖς»⁵⁹⁵, ἄλλοτε δέ· «μὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ’ ἑαυτοῖς»⁵⁹⁶, εἴναι δυνατὸν δὲ φρόνιμος νὰ είναι ἀφρων παρ’ ἑαυτῷ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Κάθε ἐντολὴ ἔχει τὸ ὅριόν της. Διότι εἰς τὸ «μὴ γίνεσθε ἀφρονεῖς» προσθέτει· «ἄλλὰ κατανοοῦντες τί είναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ», εἰς δὲ τὸ «μὴ ἔσο φρόνιμος παρὰ σεαυτῷ» τό· «φοβοῦ δὲ τὸν Κύριον καὶ ἔκκλινε ἀπὸ παντὸς κακοῦ»⁵⁹⁷. Συνεπῶς, ἀφρων είναι δὲ μὴ κατανοῶν τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, φρόνιμος δὲ παρ’ ἑαυτῷ είναι κάθε ἀνθρωπος ποὺ στηρίζεται εἰς τὰς ἴδικάς του σκέψεις καὶ δὲν ἀκολουθεῖ μὲ πίστιν τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν λοιπὸν θέλῃ κανεὶς νὰ μὴ είναι οὕτε ἀφρων οὕτε φρόνιμος παρ’ ἑαυτῷ, δοφείλει νὰ κατανοήσῃ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν πίστεως καὶ νὰ μιμῆται μετὰ φόβου τὸν ἀπόστολον, ποὺ λέγει· «καθαιροῦμεν λογισμοὺς καὶ πᾶν ὑψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ αἱχμαλωτίζομεν πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ»⁵⁹⁸.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 261

Ο Κύριος ἔδωσε τὴν ἔξῆς ὑπόσχεσιν· «θὰ λάβετε πάντα

597 Παρ. 3, 7.

598. Β' Κορ. 10, 5.

τῇ προσευχῇ πιστεύοντες λήψεσθε», καὶ πάλιν «Ἐὰν δύο υμῶν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντὸς πράγματος οὐ ἔὰν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς», πῶς αἰτήσαντές τινα καὶ αὐτοὶ οἱ ἄγιοι οὐκ ἔλαβον, ὡς καὶ ὁ ἀπόστολος εἰπών «Ὑπὲρ τούτου τοὺς τρίς τὸν Κύριον παρεκάλεσα, ἵνα ἀποστῇ ἀπ' ἐμοῦ», καὶ μὴ λαβὼν τὸ αἴτημα, καὶ Ἰερεμίας δὲ ὁ προφήτης καὶ αὐτὸς ὁ Μωυσῆς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰπόντος ἐν προσευχῇ· «Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο», 10 είτα ἐπαγαγόντος· «Πλὴν μὴ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ σὸν γενέσθω», πρῶτον μὲν εἰδέναι δεῖ, δτι οὐ πᾶν δ θέλομεν αἰτεῖν ἐπετράπημεν, οὐ μὴν οὐδὲ τὸ συμφέρον αἰτεῖν πάντως γινώσκομεν. «Τὸ γὰρ τί προσευξόμεθα καθὸ δεῖ οὐκ οἴδαμεν». «Ωστε μετὰ πολλῆς μὲν περισκέψεως κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ 15 ποιεῖσθαι δεῖ τὰ αἰτήματα· μὴ ἀκονομένους δὲ εἰδέναι χρῆ, δτι ἡ ἐπιμονῆς χρεία ἡ καὶ εὐτονίας, κατὰ τὴν παραβολὴν τοῦ Κυρίου, πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι καὶ μὴ ἐκκακεῖν, καὶ κατὰ τὸ ἐν ἄλλῳ τόπῳ ὑπ' αὐτοῦ εἰρημένον, δτι «Διὰ τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ ἐγερθείς, δώσει αὐτῷ δσων χρῆσει», ἡ διορθώσεως καὶ ἐπιμελείας, κατὰ τὸ διὰ τοῦ προφήτου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρός τινας εἰρημένον, εἰπόντος· «Ὦταν τὰς χειρας υμῶν ἐκτείνητε πρός με, ἀποστρέψω τὸ πρόσωπόν μου ἀφ' υμῶν· καὶ ἔὰν πληθύνητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι υμῶν. Αἱ γὰρ χεῖρες υμῶν αἷματος πλήρεις. Λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε» καὶ

599. Ματθ. 21, 22.
602. Ματθ. 26, 39.

600. Ματθ. 18, 19.
603. Λουκ. 22, 42.

601. Β' Κορ. 12, 8.

δόσα ζητήσετε κατά τὴν προσευχὴν πιστεύοντες»⁵⁹⁹, καί· «έὰν δύο ἔξ υμῶν συμφωνήσουν ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντὸς πράγματος τὸ δόποιον θὰ ζητήσουν θὰ γίνῃ εἰς αὐτούς»⁶⁰⁰. Πῶς λοιπὸν δὲν ἔλαβον οὗτε καὶ αὐτοὶ οἱ ἀγιοι, ἐνῷ ἐζήτησαν μερικὰ πράγματα, ὅπως δ ἀπόστολος, ὅταν εἶπεν· «ὑπὲρ τούτου τρὶς τὸν Κύριον παρεκάλεσα, διὰ νὰ φύγῃ ἀπ’ ἐμοῦ»⁶⁰¹, καὶ δὲν ἐξεπληρώθη τὸ αἰτημά του, καὶ ὅπως δ προφήτης Ἱερεμίας καὶ δ Ἰδιος δ Μωυσῆς;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπε προσευχόμενος· «Πάτερ, εἰ δυνατόν, ἀς παρέλθῃ ἀπ’ ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο»⁶⁰², καὶ ὑστερα συνεπλήρωσε· «πλὴν ἀς γίνῃ ὅχι τὸ ἐμὸν θέλημα, ἀλλὰ τὸ σόν»⁶⁰³. Συνεπῶς πρέπει πρῶτον μὲν νὰ γνωρίζωμεν ὅτι δὲν ἐπετράπημεν νὰ ζητοῦμεν δ, τιδήποτε θέλομεν καὶ ὅτι δὲν γνωρίζομεν ἔξ δλοκλήρου οὗτε κἀν τὸ συμφέρον μας νὰ ζητοῦμεν. «Διότι δὲν γνωρίζομεν, πῶς νὰ προσευχηθῶμεν καθὼς πρέπει»⁶⁰⁴. “Ωστε πρέπει νὰ ὑποβάλλωμεν τὰ αἰτήματά μας μὲ πιολήν περίσκεψιν συμφώνως πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· ὅταν δὲ δὲν εἰσακουώμεθα, πρέπει νὰ γνωρίζωμεν ὅτι χρειάζεται ἐπιμονὴ ἥ καὶ καρτερία κατὰ τὴν παραβολὴν τοῦ Κυρίου, διὰ τῆς δόποιας διδασκόμεθα ὅτι ὁφείλομεν πάντοτε νὰ προσευχῶμεθα καὶ νὰ μὴ λιποψυχοῦμεν, καὶ κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου ποὺ ἐλέχθη εἰς ἀλλην περίπτωσιν, ὅτι δηλ. «διὰ τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ θὰ ἐγερθῇ καὶ θὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν δόσα χρειάζεται»⁶⁰⁵. Ἡμπορεῖ ὅμως νὰ ὑπάρχῃ ἀνάγκη διορθώσεως καὶ φροντίδος κατὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ποὺ ἀπηγμένη πρὸς μερικοὺς ἀνθρώπους διὰ τοῦ προφήτου· «ὅταν ἐκτείνετε τὰς χεῖρας υμῶν πρὸς με, θὰ ἀποστρέψω τὸ πρόσωπόν μου ἀφ’ υμῶν· καὶ ἐὰν πληθύνετε τὴν δέησιν, δὲν θὰ εἰσακούσω υμᾶς· διότι αἱ χεῖρες υμῶν εἰναι πλήρεις αἵματος. Λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε» καὶ τὰ λοι-

604. Ρώμ. 8, 26.

605. Λουκ. 11, 8.

τὰ ἔξῆς. "Οτι δὲ καὶ νῦν γίνονται καὶ εἰσὶ τῶν πολλῶν αἱ χεῖρες αἷματος πλήρεις, οὐδὲν ἀμφιβάλλειν δεῖ τοὺς πιστεύοντας ἐκείνω τῷ κρίματι τοῦ Θεοῦ, δικαῖα τοῦ προσταχθέντος ἀναγγεῖλαι τῷ λαῷ καὶ σιωπήσαντος ἀπεφήνατο, εἰπὼν δτι «Τὸ 5 αἷμα τοῦ ἡμαρτηκότος ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ σκοποῦ ἐκζητηθήσεται». "Οπερ ἀληθὲς καὶ ἀπαράβατον εἶναι πληροφορηθεὶς διὰ πρόστολος ἔλεγε· «Καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ νῦν ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων. Οὐ γὰρ ὑπεστειλάμην τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν πᾶσαν τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ». Εἰ δὲ ὁ σιωπήσας μόνον ἔνοχος τοῦ 10 αἵματος τῶν ἀμαρτανόντων εὑρίσκεται, τί ἀν τις εἴποι περὶ τῶν, διὸ ὅν ποιοῦσιν ἢ διὸ ὅν λαλοῦσι, σκανδαλιζόντων ἐτέρους; "Εστι δὲ δτε καὶ διὸ ἀναξιότητα τοῦ αἰτοῦντος οὐκ ἐπιτυγχάνεται τὸ αἴτημα, ὡς ἐπὶ τοῦ Δαβὶδ εὐξαμένου οἰκοδομῆσαι οἰκον τῷ Θεῷ καὶ κωλυθέντος· δις τῆς μὲν πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως οὐκ ἀπηλ-
15 λοτριώθη, οὐ μὴν καὶ ἐκείνου ἀξιος ἐκρίθη. "Ο μέντοι γε Ἱερεμίας μὴ ἀκονθεῖς φαίνεται διὰ τὴν κακίαν ἐκείνων, ὑπὲρ ὅν προσηγέρθη. Πολλάκις δὲ καὶ τοῦ καιροῦ διὰ ὁρθυμίαν παραθέντος ἡμῖν, καθ' δν ἔδει ποιήσασθαι τὸ αἴτημα, ἀκαίρως ὑστερούν καὶ μάτην αἰτοῦντες εὑρισκόμεθα. Περὶ δὲ τοῦ· «Ὑπὲρ τού-
20 τον τρὶς τὸν Κύριον παρεκάλεσα, ἵνα ἀποστῇ ἀπ' ἐμοῦ», εἰδέναι χρή, δτι τῶν περιστάσεων, τῶν τε ἔξωθεν καὶ τῶν περὶ τὸ σῶμα, πολὺς καὶ διάφορός ἐστιν ὁ λόγος, τοῦ Θεοῦ ἢ ἐπάγοντος ἢ συγχωροῦντος διά τινα οἰκονομίαν κρείττονα τῆς παρ' αὐτὰ ἀνέσεως. "Ἐὰν μὲν οὖν τις δυνηθῇ γνωρίσαι, δτι χρὴ διὰ προσ-
25 ενχῆς καὶ αἰτήσεως ἀπαλλαγῆναι τῆς περιστάσεως, ἀκούεται αἰτήσας, ὡς οἱ δύο τυφλοὶ ἐν Εὐαγγελίῳ καὶ οἱ δέκα λεπροί, καὶ πολλοὶ ἔτεροι· ἐὰν δέ τις μὴ γνωρίσῃ τὸν λόγον, καθ' δν

πά⁶⁰⁶. "Οτι δὲ καὶ τώρα γίνονται καὶ εἰναι αἱ χεῖρες τῶν πολλῶν πλήρεις αἵματος δὲν πρέπει νὰ ἀμφιβάλλουν οἱ πιστεύοντες εἰς ἑκείνην τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ, τὴν δποίαν ἔξήγγειλε κατὰ τοῦ ἀνθρώπου, διότι δηλαδὴ «τὸ αἷμα τοῦ ἀμαρτήσαντος θὰ ζητηθῇ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ σκοποῦ»⁶⁰⁷. Τοῦτο ἐπίστευσεν διότι δέν ἔδιστασα νὰ ἀναγγείλω εἰς ὑμᾶς πᾶσαν τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ»⁶⁰⁸. Εὰν δὲ αὐτὸς ποὺ μόνον ἐσιώπησεν εύρισκεται ἔνοχος διὰ τὸ αἷμα τῶν ἀμαρτανόντων, τί ἡμπορεῖ νὰ εἴπῃ κανεὶς διὰ τοὺς σκανδαλίζοντας ἄλλους διὰ τῶν ἔργων ἢ τῶν λόγων των;

"Ἐνίστε ὅμως δὲν ἔκπληρώνεται τὸ αἴτημα τῆς προσευχῆς καὶ λόγῳ ἀναξιότητος τοῦ αἴτοῦντος, διότις εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Δαβὶδ, διότις, ἐνῷ προσηυχήθη νὰ οἰκοδομήσῃ οἶκον διὰ τὸν Θεόν, ἡμποδίσθη· διότις, παρ' ὅλον διότι δὲν ἔπαισε νὰ εὐαρεστῇ πρὸς τὸν Θεόν, ὅμως δὲν ἔκριθη ἄξιος καὶ ἑκείνης τῆς τιμῆς. 'Ο Ἱερεμίας πάλιν φαίνεται διότι δὲν εἰστηκούσθη ἐξ αἰτίας τῆς κακίας ἑκείνων ὑπὲρ τῶν δποίων προσηυχετο. Πολλάκις δέ, ἐπειδὴ λόγῳ τῆς ἀμελείας μας χάνεται διάτηρος κατὰ τὸν δποῖον ἔπρεπε νὰ ὑποβάλωμεν τὸ αἴτημα, εύρισκόμεθα ὑστερα διότι ζητοῦμεν ἀκαίρως καὶ ματαίως.

"Ως πρὸς δὲ τό· «ὑπὲρ τούτου τρὶς τὸν Κύριον παρεκάλεσα, διὰ νὰ φύγῃ ἀπ' ἔμοῦ»⁶⁰⁹, πρέπει νὰ γνωρίζωμεν διότι ὑπάρχουν πολλοὶ καὶ διάφοροι λόγοι ἐξ αἰτίας τῶν δποίων προκαλοῦνται αἱ σωματικαὶ συμφοραί μας ἢ ἑκεῖναι ποὺ ἔρχονται ἀπὸ ἔξω· διότι διάτηρος τὰς ἐπιφέρει ἢ τὰς ἐπιτρέπει διὰ κάποιον θεϊκὸν σκοπόν, καλύτερον ἀπὸ τὴν ἀπαλλαγὴν μας ἐξ αὐτῶν. Εὰν λοιπὸν ἡμπορέσῃ κάποιος νὰ γνωρίσῃ διότι πρέπει νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν συμφορὰν μὲ τὴν προσευχὴν καὶ τὴν παράκλησιν, εἰσακούεται, ἐὰν παρακαλέσῃ, διότις οἱ δύο τυφλοὶ τοῦ

608. Πρ. 20, 26 - 27.

609. Β' Κορ. 12, 8.

περιπέπτωκε τῷ πειρασμῷ (πολλάκις γὰρ καὶ δι' ὑπομονῆς κατορθωθῆναι αὐτῷ ὁ σκοπὸς τῶν ἐπαγομένων ὅφείλει), καὶ, δέον εἰς τέλος ὑπομένειν, παραιτῆται τὴν περίστασιν, οὐκ ἀκούεται, ἐπεὶ μὴ συντρέχει τῷ σκοπῷ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ.

5 Τὸ δὲ «Ἄνο ὑμῶν ἐὰν συμφωνήσωσιν» αὕτη ἡ περικοπὴ σαφηνίζει. Περὶ γὰρ τοῦ ἐλέγχοντος τὸν ἡμαρτηκότα καὶ περὶ τοῦ ἐλεγχομένου ποιεῖται τὸν λόγον· δτι, τοῦ Θεοῦ μὴ θέλοντος τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν, ἐὰν ὁ ἐλεγχθεὶς κατανυγῇ τὴν ψυχὴν καὶ συνέλθῃ τῷ σκο-

10 πῷ τοῦ ἐλέγχοντος, περὶ παντὸς πράγματος, τουτέστι περὶ παντὸς ἀμαρτήματος, οὗ ἐὰν αἰτήσωνται τὴν ἄφεσιν, δοθήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ. Ἐὰν γὰρ μὴ συμφωνήσῃ ὁ ἐλεγχόμενος τῷ ἐλέγχοντι, οὐκέτι ἄφεσις γίνεται, ἀλλὰ δεσμὸς κατὰ τὸ ἐπιφερόμενον, δτι «Οσα ἐὰν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, 15 ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ», πληρουμένου τοῦ κρίματος ἐκείνου, δτι «Ἐὰν καὶ τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ ὁ ἐλεγχθεὶς, ἔστω σοι ὡς ὁ ἔθνικὸς καὶ ὁ τελώνης».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΞΒ'

Τῆς Γραφῆς ἐν τοῖς ἐπαινούμενοις τιθείσης τὴν πτωχείαν καὶ τὴν πενίαν, ὡς ἐν τῷ· «Μακάριοι οἱ πτωχοί», καὶ ἐν τῷ· «Τὴν 20 ἐπιθυμίαν τῶν πενήτων εἰσήκουσε Κύριος», καὶ πάλιν· «Πτωχὸς καὶ πένης αἰνέσοντι τὸ ὄνομά σου», τίς ἔστιν ἡ διαφορὰ πτωχείας καὶ πενίας, καὶ πῶς ἀληθεύει ὁ Δαβὶδ λέγων· Ἐγὼ δὲ πτωχός εἰμι καὶ πένης».

Εύαγγελίου καὶ οἱ δέκα λεπροὶ καὶ πολλοὶ ἄλλοι· ἐὰν δὲ κάποιος δὲν γνωρίσῃ τὸν λόγον διὰ τὸν δποῖον περιέπεσεν εἰς πειρασμὸν (διότι πολλάκις πρέπει δι’ ὑπομονῆς νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν τῶν δοκιμασιῶν) καὶ ἐνῷ πρέπει νὰ ὑπομένῃ μέχρι τέλους, προσπαθεῖ νὰ ἀποτρέψῃ τὴν συμφοράν, δὲν εἰσακούεται, διότι δὲν συμφωνεῖ μὲ τὸν σκοπὸν τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ.

‘Ως πρὸς δὲ τό· «δύο ἔξ ύμῶν ἐὰν συμφωνήσουν», δίδει σαφῆ ἔρμηνείαν ἡ ίδια ἡ περικοπή. Διότι δ λόγος εἴναι περὶ τοῦ ἐλέγχοντος τὸν ἀμαρτήσαντα καὶ περὶ τοῦ ἐλεγχούμενου· δτι δηλαδή, ἐπειδὴ δ Θεὸς δὲν θέλει τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ μέχρι νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ ζῇ⁶¹⁰, ἐὰν δ ἐλεγχθεὶς συγκινηθῇ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ συμφωνήσῃ μὲ τὸν σκοπὸν τοῦ ἐλέγχοντος, τότε δ φιλάνθρωπος Θεὸς θὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ἄφεσιν παντὸς πράγματος, δηλαδὴ παντὸς ἀμαρτήματος πού θὰ ζητήσουν. Διότι, ἐὰν δὲν συμφωνήσῃ δ ἐλεγχόμενος μὲ τὸν ἐλέγχοντα, δὲν δίδεται ἄφεσις, ἀλλὰ δεσμὸς σύμφωνα μὲ τὸ ἀναφερόμενον παρακάτω· «ὅσα ἐὰν δέσητε ἐπὶ τῆς γῆς, θὰ εἴναι δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ»⁶¹¹, ὥστε νὰ πληροῦται ἡ κρίσις ἐκείνη· «ἐὰν παρακούσῃ καὶ τὴν ἐκκλησίαν δ ἐλεγχθείσ, ἃς εἴναι διὰ σὲ ώς δ ἔθνικὸς καὶ δ τελώνης»⁶¹².

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 262

‘Η Γραφὴ ἐπαινεῖ μεταξὺ ἄλλων τὴν πτωχείαν καὶ τὴν πενίαν, ὅπως εἰς τὰ ἔξῆς χωρία· «μακάριοι οἱ πτωχοί»⁶¹³, «τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πενήτων εἰσήκουσε Κύριος»⁶¹⁴, καὶ· «πτωχὸς καὶ πένης θὰ αἰνέσουν τὸ ὄνομά σου»⁶¹⁵. Ποία εἴναι λοιπὸν ἡ διαφορὰ μεταξὺ πτωχείας καὶ πενίας, καὶ πῶς εἴναι πραγματικὸς δ λόγος τοῦ Δαβίδ· «έγὼ δὲ είμαι πτωχὸς καὶ πένης»⁶¹⁶.

613. Ματθ. 5, 3.

614. Ψαλ. 9, 38.

615. Ψαλ. 73, 21.

616. Ψαλ. 39, 18.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Μεμνημένος τοῦ ἀποστόλου εἰπόντος περὶ τοῦ Κυρίου· «Οτι δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσε πλούσιος ὅν», λογίζομαι διτὶ πτωχὸς μὲν ἐστιν ὁ ἀπὸ πλούτου κατελθὼν εἰς ἔνδειαν, πένης δὲ ὁ ἄρχῆς ἐν ἔνδειᾳ ὅν καὶ εὐαρέστως τῷ Κυρίῳ κυβερνήσας τὴν 5 τοιαύτην περίστασιν. Ο δὲ Δαβὶδ πτωχὸς καὶ πένης εἶναι ὅμολογεῖ, τάχα μὲν εἰς πρόσωπον τοῦ Κυρίου καὶ τοῦτο λέγων, πτωχοῦ μὲν ὀνομαζομένου κατὰ τό· «Ος δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσε, πλούσιος ὅν», πένης δέ, καθὸ οὐ πλουσίου τινός, ἀλλὰ τέκτονος νίδις τὸ κατὰ σάρκα ἔχρημάτισε. Τάχα δὲ καὶ ἐπείπερ ἦδει, 10 κατὰ τὸν Ἰώβ, μὴ θησαυροφυλακεῖν τὰ ἑαυτοῦ μηδὲ ὡς ἰδίω προσέχειν τῷ πλούτῳ, οἰκονομεῖν δὲ πάντα κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΞΓ'

Tí βούλεται διδάξαι ὁ Κύριος διὰ τῶν ὑποδειγμάτων, οἵς ἐπιφέρει τό· «Οὕτως οὖν πᾶς ἐξ ὑμῶν, δς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι 15 τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν, οὐ δύναται μονείναι μαθητής». Εἰ γὰρ ὁ μὲν θέλων πύργον οἰκοδομῆσαι, ἢ συμβαλεῖν ἐτέρῳ βασιλεῖ, παρασκευάσασθαι ὀφείλει ἢ πρὸς τὴν οἰκοδομὴν ἢ πρὸς τὸν πόλεμον, ἐὰν δὲ μὴ ἢ δυνατός, ἔξεστιν αὐτῷ ἢ μὴ θεῖναι θεμέλιον τὴν ἀρχὴν ἢ ἐρωτῆσαι τὰ πρὸς εἰρήνην, ἀρα καὶ ὁ θελήσας μα-20 θητὴς γενέσθαι τοῦ Κυρίου, ἀποτάξασθαι ὀφείλει, ἐὰν δὲ καταμάθῃ πρὸς τοῦτο δυσκόλως ἔχοντα ἑαυτόν, ἔξεστιν αὐτῷ μηδὲ τὴν ἀρχὴν μαθητεῦσαι τῷ Κυρίῳ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐνθυμούμενος τὸν ἀπόστολον ποὺ εἶπε περὶ τοῦ Κυρίου ὅτι «δί’ ἡμᾶς ἐπτώχευσεν, ἐνῷ ἦτο πλούσιος»⁶¹⁷, συμπεραίνω ὅτι πτωχὸς μὲν είναι ἐκεῖνος ποὺ ἀπὸ τὸν πλοῦτον περιέπεσεν εἰς ἔνδειαν, πένης δὲ ἐκεῖνος ποὺ ἦτο ἐξ ἀρχῆς ἐνδεής καὶ ἔξουσίασε τὴν τοιαύτην δυσχέρειάν του κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου. Ο Δαβὶδ δὲ διολογεῖ ὅτι είναι πτωχὸς καὶ πένης, ἐννοῶν ἵσως τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου, δ. ὅποιος ἀναφέρεται ὡς πτωχὸς μὲν κατὰ τό· «δ δόποιος δι’ ἡμᾶς ἐπτώχευσεν, ἐνῷ ἦτο πλούσιος»⁶¹⁸, ὡς πένης δέ, διότι ὡς ἀνθρωπος δὲν ἦτο υἱὸς πλουσίου, ἀλλὰ ξυλουργοῦ⁶¹⁹. Ἰσως ὅμως ὁ Δαβὶδ εἶπε τὸ ἀνωτέρω, διότι ἐγνώριζεν, ὅπως δ Ἱώβ⁶²⁰, νὰ μὴ φυλάσσῃ τὴν περιουσίαν του ὡς θησαυρὸν καὶ νὰ μὴ βλέπῃ τὸν πλοῦτον ὡς ἴδικόν του, ἀλλὰ νὰ διαχειρίζεται τὰ πάντα κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 263

Τί θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ δ Κύριος μὲ τὰ παραδείγματα, εἰς τὰ δόποια προσθέτει τό· «οὗτῳ λοιπὸν πᾶς ἐξ ὑμῶν, δ δόποιος δὲν ἀπαρνεῖται πάντα τὰ ὑπάρχοντα ἔαυτοῦ, δὲν δύναται νὰ είναι μαθητής μου»⁶²¹. Διότι, ἐὰν αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ οἰκοδομήσῃ πύργον ἢ νὰ συμπλακῇ μὲ ἄλλον βασιλέα διφείλη νὰ παρασκευασθῇ ἢ διὰ τὴν οἰκοδομὴν ἢ διὰ τὸν πόλεμον, ἔχῃ δὲ τὸ δικαίωμα, ἐὰν στερῆται τῆς ἀπαιτουμένης δυνάμεως, ἢ νὰ μὴ θέσῃ θεμέλιον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἢ νὰ παρακαλέσῃ δι’ εἰρήνευσιν, ἀραγε ἐκεῖνος ποὺ ἦθέλησε νὰ γίνη μαθητής τοῦ Κυρίου διφείλει μὲν νὰ ἀπαρνηθῇ τὰ ὑπάρχοντά του, τοῦ ἐπιτρέπεται ὅμως, ἐὰν διαπιστώσῃ ὅτι τοῦτο είναι δύσκολον διὰ τὸν ἔαυτόν του, νὰ μὴ μαθητεύσῃ οὔτε ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸν Κύριον;

620. Ἱώβ 1, 21.

621. Λουκ. 14, 33.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Σκοπὸς τῷ Κυρίῳ ἐν τοῖς ὑποδείγμασι τούτοις ἔστιν οὐκ ἔξουσίαν δοῦναι γενέσθαι μαθητὴν τοῦ Κυρίου, η̄ μή, ἀλλὰ δεῖξαι τὸ ἀδύνατον τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως ἐν τοῖς περισπῶσι τὴν ψυχὴν ἐν οἷς καὶ κινδυνεύει εὐάλωτος γινομένη ταῖς 5 μεθοδείαις τοῦ διαβόλου, καὶ χλεύης καὶ γέλωτος ἀξίᾳ διὰ τὸ ἀτελὲς τῶν ἔσπουδάσθαι δοκούντων ἐλέγχεται. "Οπερ ἀπευχόμενος δὲ προφήτης παθεῖν, ἔλεγε· «Μήποτε ἐπιχαρῶσί μοι οἱ ἔχθροι μου· καὶ ἐν τῷ σαλευθῆναι πόδας μου, ἐπ' ἐμὲ ἐμεγαλορρημόνησαν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΞΔ'

10 *Toῦ ἀποστόλου λέγοντος· «Ἴνα ἡτε εἰλικρινεῖς», καὶ πάλιν· «Ἄλλ' ὡς ἐξ εἰλικρινείας», τὸ εἰλικρινὲς τί ἔστιν.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰλικρινὲς λογίζομαι εἶναι τὸ ἀμιγὲς καὶ ἄκρως κεκαθαρμένον ἀπὸ παντὸς ἐναντίου, συνηγμένον δὲ καὶ τεταγμένον πρὸς μόνην θεοσέβειαν· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ἐν ἐκάστῳ και-15 ὁῷ καὶ πράγματι πρὸς τὸν ταύτης σκοπὸν ἀκριβῶς ἐπιζητούμενα, ὥστε μηδὲ πρὸς τὰ συγγενῆ τῶν κατορθωμάτων ἀπομετεωρίζεσθαι τὸν εἰς τι ταχθέντα. Δηλοῦται δὲ τὸ μὲν πρότερον ἐξ αὐτῆς τῆς ἀκολουθίας ἐπιφέρει γὰρ τῷ «Ἄλλ' ὡς ἐξ εἰλικρινείας» τό· «Ως ἐκ Θεοῦ κατενώπιον Θεοῦ ἐν Χριστῷ λα-20 λοῦμεν», τὸ δὲ δεύτερον ἐκ τοῦ «Μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' δ δεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν, ἐκάστῳ ὡς δὲ Θεὸς ἐμέρισε μέτρον πίστεως» καὶ ἐκ τῶν τούτοις ἐπιφερομένων.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο σκοπὸς τοῦ Κυρίου εἰς τὰ παραδείγματα αὐτὰ δὲν εἶναι νὰ δώσῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν δύναμιν νὰ γίνη μαθητής τοῦ Κυρίου ή ὅχι, ἀλλὰ νὰ δεῖξῃ ὅτι εἶναι ἀδύνατος ή πρὸς Θεὸν εὐαρέστησις μέσα εἰς τοὺς περιστασμοὺς τῆς ψυχῆς· διότι μέσα εἰς αὐτοὺς κινδυνεύει νὰ κυριευθῇ εὐκόλως ἀπὸ τὰ τεχνάσματα τοῦ διαβόλου καὶ ἀποδεικνύεται ἀξία χλεύης καὶ γέλωτος ἐξ αἰτίας τῆς ἀτελείας αὐτῶν ποὺ ἔφαίνοντο ὅτι ἐπεδιώχθησαν μετὰ ζήλου. Τοῦτο παρεκάλει δὲ προφήτης νὰ μὴ πάθῃ, ὅταν ἔλεγε· «μήπως χαροῦν ποτε ἐπ’ ἐμὲ οἱ ἔχθροί μου· καὶ ὅταν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες μου, ἐμεγαλαύχησαν κατ’ ἐμοῦ»⁶²².

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 264

Ἐπειδὴ δὲ ἀπόστολος λέγει· «διὰ νὰ εἴσθε εἰλικρινεῖς»⁶²³, καὶ· «ἀλλ’ ὡς ἐξ εἰλικρινείας»⁶²⁴, τί σημαίνει τὸ εἰλικρινές.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰλικρινές εἶναι κατὰ τὴν γνώμην μου τὸ ἀνόθευτον καὶ ἄκρως καθαρὸν ἀπὸ κάθε ἀντίθετον, συνεπτυγμένον δὲ καὶ ἀφωσιωμένον εἰς μόνην τὴν θεοσέβειαν καὶ εἰς ὅ,τι ἀπαιτεῖται ἀκριβῶς διὰ τὸν σκοπὸν αὐτῆς εἰς κάθε χρόνον καὶ διὰ κάθε πρᾶγμα, οὕτως ὥστε δὲ ἄνθρωπος ποὺ ἐτάχθη εἰς κάτι νὰ μὴ παρασύρεται οὕτε πρὸς τὰ παραπλήσια κατορθώματα. Γίνεται δὲ φανερὸν τὸ μὲν πρῶτον ἀπὸ αὐτὴν τὴν συνάφειαν τῶν λόγων, διότι εἰς τὸ «ἀλλ’ ὡς ἐξ εἰλικρινείας» προσθέτει τό· «ὡς ἐκ Θεοῦ λαλοῦμεν κατενώπιον Θεοῦ ἐν Χριστῷ»· τὸ δεύτερον δὲ φαίνεται ἀπὸ τό· «νὰ μὴ φρονῇ ὑψηλότερον παρ’ ὅσον πρέπει, ἀλλὰ νὰ φρονῇ ὥστε νὰ σωφρονῇ, κατὰ τὸ μέτρον τῆς πίστεως τὸ δόπιον ἐμοίρασεν δὲ Θεὸς εἰς ἔκαστον»⁶²⁵ καὶ ἀπὸ ὅσα ἀκολουθοῦν.

624. Β' Κορ. 2, 17.

625. Ρωμ. 12, 3.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΞΕ'

Εἰ πρὸς μόνους τοὺς ἱερεῖς εἰρηται τό· «Ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον καὶ ἔκει μίνησθῆς, ὅτι ἔχει τι δ ἀδελφός σου κατὰ σοῦ, ἄφες ἔκει τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ὑπαγε, πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου», ἦ καὶ πρὸς πάντας· καὶ πῶς ἔκαστος ἡμῶν προσφέρει δῶρον ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*Τοῦτο ἔξαιρέτως μὲν καὶ πρωτοτύπως πρὸς ἱερεῖς ἐκλαμβάνειν ἀκόλουθον ἀν εἰη, ἐπειδὴ γέγραπται ὅτι «Ὑμεῖς δὲ ἱερεῖς Κυρίου κληθήσεσθε, λειτουργοὶ Θεοῦ πάντες», καὶ «Θυ-
10 σία αἰνέσεως δοξάσει με», καὶ πάλιν· «Θυσία τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμένον». Καὶ δ ἀπόστολος δέ φησι· «Παραστῆσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἀγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν». Ὡν ἔκαστον κοινὸν πάντων ἔστι, καὶ ἀναγκαῖον ἔκαστον ἡμῶν κατορθοῦν τὸ τοιοῦτον.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΞΣ'

15 *Tί ἔστι τὸ ἄλλας δ προσέταξεν ἔχειν δ Κύριος εἰπών· «Ἐχετε ἐν ἑαυτοῖς ἄλλας καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις». Καὶ δ ἀπόστολος δέ φησιν· «Ο λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι, ἄλατι ἥρτυμένος».*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Καὶ ἐνταῦθα διὰ τῶν συνεζενγμένων ἔκάστω κεφαλαίῳ δ νοῦς φανερός ἔστιν· ἐν μὲν γὰρ τοῖς τοῦ Κυρίου δύμασι τὸ μη-

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 265

Τό· «ἔὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον καὶ, ἔκει ἐνθυμηθῆς ὅτι δὲ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ἄφες ἔκει τὸ δῶρόν σου ἐμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ὑπαγε, πρῶτον νὰ συμφιλιωθῆς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου καὶ τότε ἐλθὼν νὰ προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου»⁶²⁶, ἔχει λεχθῆ μόνον πρὸς τοὺς ιερεῖς ἢ καὶ πρὸς δλους; καὶ πῶς ἔκαστος ἔξ ἡμῶν προσφέρει δῶρον ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Αὐτὸ θὰ ἔταιριαζε νὰ ἀναφέρεται ἴδιαιτέρως καὶ πρωταρχικῶς εἰς τοὺς ιερεῖς, ἐπειδὴ ἡ Γραφὴ λέγει τὰ ἔξῆς· «ύμεις δὲ θὰ κληθῆτε ιερεῖς Κυρίου, λειτουργοὶ Θεοῦ πάντες»⁶²⁷, «θυσία αἰνέσεως θὰ μὲ δοξάσῃ»⁶²⁸, καὶ· «θυσία διὰ τὸν Θεὸν εἶναι πνεῦμα συντετριμμένον»⁶²⁹. Καὶ δὲ ἀπόστολος δὲ λέγει· «νὰ προσφέρετε τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἀγίαν, εὐάρεστον εἰς τὸν Θεόν, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν»⁶³⁰. Κάθε ἔνα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι κοινὸν δι' δλους, καὶ δφείλομεν δλοι νὰ ἐφαρμόσωμεν τὸ τοιοῦτον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 266

Τί εἶναι τὸ ἄλας ποὺ προσέταξε νὰ ἔχωμεν δὲ Κύριος, ὅταν εἶπεν· «ἔχετε ἄλας ἐν ἑαυτοῖς καὶ είρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις»⁶³¹. Καὶ δὲ ἀπόστολος δὲ λέγει· «δὲ λόγος ὑμῶν ἂς εἶναι πάντοτε μὲ χάριν, ἥρτυμένος μὲ ἄλας»⁶³².

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Καὶ ἔδω τὸ νόημα φαίνεται ἀπὸ τὴν συνάφειαν κάθε παραγράφου. Διότι μὲ τοὺς λόγους μὲν τοῦ Κυρίου διδασκόμεθα νὰ

629. Ψαλ. 50, 19.

630. Ρωμ. 12, 1.

631. Μάρκ. 9, 50.

632. Κολ. 4, 6.

δεμίαν ὑπόθεσιν τῆς ἀπ' ἄλλήλων διαλύσεως καὶ διαστάσεως παρέχειν, ἀεὶ δὲ ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης πρὸς τὴν ἐνότητα τοῦ πνεύματος συντηρεῖσθαι διδασκόμεθα. Ἐν δὲ τοῖς τοῦ ἀποστόλου, μνημονεύσας τις τοῦ εἰπόντος· «Ἐὶ βρωθήσεται ἀρ-
5 τος ἄνευ ἀλός; εἰ δὲ καὶ ἔστι γεῦμα ἐν δήμασι κενοῖς;», διδαχθή-
σεται οἰκονομεῖν τὸν λόγους εἰς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως, «ἴνα
δῷ χάριν τοῖς ἀκούοντις, καιρῷ εὐθέτῳ καὶ τάξει εὐσχήμονι
χρώμενος πρὸς τὸ εὐπειθεστέρους γενέσθαι τὸν ἀκούοντας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΞΖ'

Εἰ δὲ μέν τις δαρήσεται πολλάς, ὁ δὲ ὀλίγας, πῶς λέγοντι
10 τινες μὴ εἶναι τέλος τῆς κολάσεως.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

'Τὰ ἀμφίβολα καὶ ἐπικεκαλυμμένως εἰρῆσθαι δοκοῦντα
ἐν τισι τόποις τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ὑπὸ τῶν ἐν ἄλλοις τό-
ποις ὅμολογον μένων σαφηνίζεται. Τοῦ οὖν Κυρίου ποτὲ μὲν
ἀποφαινομένου δτι «Ἄπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον»,
15 ποτὲ δὲ ἐκπέμποντός τινας «Ἐὶς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμα-
σμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ», καὶ ἄλλοτε ὁ-
νομάζοντος «Γέενναν πυρὸς» καὶ ἐπιφέροντος· «Ὄπου δὲ σκάλης
αὐτῶν οὐ τελευτᾶ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται», καὶ ἔτι πάλαι διὰ
τοῦ προφήτου περὶ τινῶν προειρηκότος, δτι δὲ σκάλης αὐτῶν
20 οὐ τελευτήσει καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται· τούτων καὶ
τῶν τοιούτων πολλαχοῦ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς κειμένων, ἐν
καὶ τοῦτο τῆς μεθοδείας τοῦ διαβόλου, τὸ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀν-

633. Ἔφ. 4, 3.

634. Ἰωβ 6, 6.

635. Ἔφ. 4, 29.

636. Λουκ. 12, 47-48.

637. Ματθ. 25, 46.

638. Ματθ. 25, 41.

μή παρέχωμεν καμμίαν αίτιαν διαλύσεως καὶ διαστάσεως μεταξύ μας, ἀλλὰ πάντοτε νὰ φυλασσώμεθα μαζὶ διὰ τοῦ συνδέσμου τῆς εἰρήνης⁶³³ μὲ σκοπὸν τὴν ἐνότητα τοῦ Πνεύματος, μὲ τοὺς λόγους δὲ τοῦ ἀποστόλου, ἐὰν ἐνθυμηθῇ κανεὶς τὸν εἰπόντα· «πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ φαγωθῇ ἄρτος ἀνευ ἀλατος; ὑπάρχει δὲ γεῦσις εἰς κενοὺς λόγους;»⁶³⁴, θὰ διδαχθῇ νὰ χρησιμοποιῇ τὸν λόγον πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως, «διὰ νὰ δώσῃ χάριν εἰς τοὺς ἀκούοντας»⁶³⁵, χρησιμοποιῶν τὸν κατάλληλον καιρὸν καὶ τὴν προσήκουσαν τάξιν, ὥστε οἱ ἀκούοντες νὰ γίνουν εὐπειθέστεροι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 267

Ἐὰν ἄλλος μὲν θὰ δαρῇ πολλάς, ἄλλος δὲ δλίγας⁶³⁶, πῶς λέγουν μερικοὶ ὅτι ἡ κόλασις δὲν ἔχει τέλος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Αὐτὰ ποὺ φαίνονται ὅτι ἔχουν λεχθῆ κατὰ τρόπον ἀμφίβολον καὶ συγκεκαλυμμένον εἰς μερικὰ σημεῖα τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς γίνονται σαφῆ ἀπὸ ἄλλα, ποὺ λέγονται ἄλλοῦ καθαρά. Ὁ Κύριος λοιπὸν ἄλλοτε μὲν ἀποφαίνεται ὅτι «θὰ ἀπέλθουν οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον»⁶³⁷, ἄλλοτε δὲ ἀποτέμπει μερικοὺς «εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον διὰ τὸν διάβολον καὶ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ»⁶³⁸. ἄλλοτε πάλιν ἀναφέρει· «γέενναν πυρός», καὶ προσθέτει· «ὅπου δὲ σκώληξ αὐτῶν δὲν τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ δὲν σβήνεται»⁶³⁹, παλαιότερα δὲ εἶχεν εἴπει διὰ μερικούς διὰ τοῦ προφήτου ὅτι δὲ σκώληξ αὐτῶν δὲν θὰ τελευτήσῃ καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν δὲν θὰ σβεσθῇ⁶⁴⁰. Ἐνῷ λοιπὸν αὐτὰ καὶ τὰ τοιαῦτα εύρισκονται εἰς πολλὰ σημεῖα τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, καὶ αὐτὸς εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ τεχνάσματα τοῦ διαβόλου, ὅτι δηλ. οἱ περισσότεροι, ὥσταν νὰ ἐλησμόνησαν τοὺς

639. Μάρκ. 9, 47-48.

640. Ἡσ. 66, 24.

θρώπων, ὡσπερ ἐπιλαθομένους τῶν τοσούτων καὶ τοιούτων τοῦ Κυρίου ὁμηράτων καὶ ἀποφάσεων, τέλος κολάσεως εἰς τὸ μᾶλλον κατατολμᾶν τῆς ἀμαρτίας ἑαυτοῖς ὑπογράφειν. Εἴ γὰρ τῆς αἰώνιον κολάσεως ἔσται ποτὲ τέλος, τέλος ἔξει πάντως καὶ ἡ αἰώνιος ζωὴ. Εἴ δὲ ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦτο νοῆσαι οὐ καταδεχόμεθα, ποῖον ἔχει λόγον τῇ κολάσει τῇ αἰώνιῳ τέλος διδόναι; Ἡ γὰρ τοῦ αἰώνιον προσθήκη ἐφ' ἑκατέρων ἵσως κεῖται. «Ἄπελεύσονται γάρ», φησίν, «οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον». Τούτων οὖν οὕτως ὅμολογονμένων, εἰδέναι 10 χρή, δτι καὶ τὸ «Δαρήσεται πολλάς» καὶ τὸ «Δαρήσεται δλίγας» οὐχὶ τέλος, ἀλλὰ διαφορὰν κολάσεως δηλοῖ. Εἴ γὰρ δὲ Θεὸς δίκαιος κριτής ἔστιν, οὐ μόνον τοῖς ἀγαθοῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς πονηροῖς, ἀποδιδοὺς ἑκάστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ, δύναται εἶναι δὲ μέν τις πυρὸς ἀσβέστον ἄξιος, καὶ τούτου ἥτοι μαλακωτέρου 15 ἢ μᾶλλον φλέγοντος, δὲ τις σκώληκος ἀτελευτήτου, καὶ τούτου πάλιν ἢ πραότερον δύναντος ἢ σφοδρότερον, κατὰ τὴν ἀξίαν ἑκάστου, καὶ ἄλλος γεέννης διάφορα πάντως ἔχούσης τὰ κολαστήρια, καὶ ἔτερος τοῦ ἑξωτέρου σκότους, ἐνθα δὲ μέν τις ἐν κλαυθμῷ μόνον, δὲ τις καὶ ἐν βρυγμῷ τῶν δδόντων διὰ τὸ 20 ἐπιτεταμένων τῶν πόνων γίνεται. Καὶ τὸ «ἔξωτερον» δὲ σκότος ὑποφαίνει πάντως εἶναι τι καὶ ἔσωτερον. Καὶ τὸ «Εἰς πυθμένα ἄδον» ἐν Παροιμίαις εἰρημένον δηλοῖ, δτι εἰσὶ τινες ἐν τῷ ἄδῃ μέν, οὐκ ἐν πυθμένι δὲ ἄδον, κουφοτέραν ὑπομένοντες τὴν κόλασιν. Τοῦτο δὲ χαρακτηρίζειν ἔστι καὶ νῦν ἐν τοῖς τοῦ σώματος 25 πάθεσιν. Ὁ μὲν γάρ τις πυρέσσει μετὰ συμπτωμάτων καὶ ἄλλων παθῶν, δὲ τις πυρέσσει μόνον, καὶ οὗτος οὐδὲ ὅμοίως τῷ ἔτέρῳ, καὶ ἄλλος οὐ πυρέσσει μέν, ὀδύνη δέ τινι μέλονς καταπονεῖται, καὶ οὗτος πάλιν ἔτερον πλεῖον ἢ ἔλαττον. Εἰρηται

τόσον μεγάλους καὶ σπουδαίους λόγους καὶ διαβεβαιώσεις τοῦ Κυρίου, ὑπογράφουν διὰ τοὺς ἑαυτούς των τὸ τέλος τῆς κολάσεως, διὰ νὰ ἀμαρτάνουν μὲ περισσότερον θράσος. Διότι, ἐὰν ἡ αἰώνιος κόλασις θὰ τελειώσῃ κάποτε, θὰ τελειώσῃ δπωσδήποτε καὶ ἡ αἰώνιος ζωὴ. Ἐὰν δὲ ἀρνούμεθα νὰ σκεφθῶμεν τοῦτο διὰ τὴν αἰώνιον ζωήν, κατὰ ποίαν λογικὴν θὰ δώσωμεν τέλος εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν; Διότι δὲ προσδιορισμὸς τοῦ αἰώνιου ἀναφέρεται ἔξι ἵσου καὶ εἰς τὰ δύο, διότι λέγει ὅτι «θὰ ἀπέλθουν οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον»⁶⁴¹. Μετὰ τὴν διασάφησιν αὐτὴν πρέπει νὰ γνωρίζωμεν ὅτι καὶ τὸ «θὰ δαρῇ πολλάς» καὶ τὸ «θὰ δαρῇ δλίγασ»⁶⁴² δὲν σημαίνει τέλος, ἀλλὰ διαφορὰν τιμωρίας. Διότι, ἐὰν δὲ Θεός εἴναι δίκαιος κριτής, ὅχι μόνον διὰ τοὺς ἀγαθούς, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς προνηρούς, ἀποδίδων εἰς ἔκαστον κατὰ τὰ ἔργα του, τότε δὲν ἔνας ἡμιπορεῖ νὰ εἴναι ἄξιος ἀσβέστου πυρός, ἡ πιωτέρου ἥτις χυροτέρου εἰς τὴν φλόγα, δὲν ἄλλος δὲ ἡμιπορεῖ νὰ εἴναι ἄξιος ἀτελευτήτου σκώληκος, ποὺ προκαλεῖ μαλακώτερον ἥτις σφοδρότερον πόνον ἀναλόγως τῆς ἄξιας ἔκάστου· ἄλλος πάλιν ἡμιπορεῖ νὰ κριθῇ ἄξιος γεέννης μὲν τὰ διάφορα κολαστήρια της, καὶ ἄλλος τοῦ ἔξωτέρου σκότους, ὅπου ἄλλος μὲν κλαίει, ἄλλος δὲ τρύζει τοὺς δδόντας ἔξι αἰτίας τῶν παρατεταμένων πόνων. Καὶ τὸ «ἔξωτερον» σκότος ὑποδηλώνει πάντως ὅτι ὑπάρχει καὶ ἐσώτερον, καὶ τὸ «εἰς πυθμένα ἄδου», ποὺ ἀναφέρεται εἰς τὰς Παροιμίας⁶⁴³, φανερώνει ὅτι εύρισκονται μὲν μερικοὶ εἰς τὸν ἄδην, δὲν εἴναι ὅμως εἰς τὸν πυθμένα, καὶ ὑποφέρουν ἐλαφροτέραν τιμωρίαν. Τοῦτο δὲ ἡμιπορεῖ νὰ φανῇ τώρα καὶ εἰς τὰ πάθη τοῦ σώματος· διότι αὐτὸς μὲν ἔχει πυρετὸν μαζὶ μὲ συμπτώματα καὶ ἄλλα πάθη, ἔκεινος δὲ μόνον πυρετὸν ἔχει καὶ ὅχι ὁμοίως, ὅπως κάποιος ἄλλος, καὶ δὲ τρίτος δὲν ἔχει μὲν πυρετόν, ἀλλὰ καταπονεῖται ἀπὸ τὸν πόνον κάποιου μέλους τοῦ σώματος δλιγώτερον ἥτις περισσότερον ἀπὸ ἄλλον. Ἐχει

643. Παρ. 9, 18.

δὲ καὶ τοῦτο τῷ Κυρίῳ, τὸ «πολλὰς» καὶ «όλιγας», κατὰ τὴν χρῆσιν τῆς συνηθείας, ὡσπερ οὖν καὶ ἄλλα τινὰ τοιαῦτα. Οἰδαμεν γάρ πολλάκις τὸ τοιοῦτον εἶδος τοῦ λόγου καὶ ἐπὶ τῶν ὑφ' ἐνός τινος πάθους κεκακωμένων παραλαμβανόμενον· οἷον 5 δταν λέγωμεν ἐπὶ τινος πυρέσσοντος μόνον ἢ ὀφθαλμὸν ὁδυνωμένον, θαυμάζοντες, δτι πόσα ἔπαθεν ἢ πόσας ὑπέμεινεν ἀνάγκας. «Ωστε τὸ «πολλὰς» καὶ «όλιγας» δέρεσθαι, πάλιν λέγω, οὐκ ἐν τῇ τοῦ χρόνου παρατάσει ἢ συμπληρώσει, ἀλλ' ἐν τῇ διαφορᾷ τῆς κολάσεως γίνεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΕΗ'

10 *Κατὰ ποῖον νοῦν λέγονται τινες «Υἱοὶ ἀπειθείας» καὶ «Τέκνα ὁργῆς».*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τέκνα καὶ υἱούς τινος ὀνομάζειν οἴδεν ὁ Κύριος τοὺς ποιοῦντας τὰ θελήματα αὐτοῦ, εἴτε ἀγαθοῦ εἴτε κακοῦ. «Ἐὶ τέκνα γάρ», φησί, «τοῦ Ἀβραὰμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ 15 ἐποιεῖτε ἀν», καὶ πάλιν· «Үμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἔστε καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν». «Ωστε καὶ ἀπειθείας υἱὸς ὁ τὰ τῆς ἀπειθείας ἔργαςόμενος γίνεται. Τάχα δέ, ὡσπερ οὐχ ἀμαρτωλὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοαμαρτία ὁ διάβολος ὀνομάζεται διὰ τὸ ἀρχηγός, ὃς οἶμαι, γεγονέναι 20 τῆς ἀμαρτίας, οὗτω καὶ αὐτοαπείθεια λέγοιτο ἀν ὁ διάβολος διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. Τέκνον δὲ ὁργῆς ἔστι τις, καθ' ὃ ἀξιον ἔαυτὸν πεποίηκε τῆς ὁργῆς. Ως γάρ τοὺς ἀξιοντος τοῦ Κυρίου καὶ τοὺς ποιοῦντας τὰ τοῦ φωτὸς καὶ ἡμέρας ἔργα υἱὸνς φωτὸς καὶ υἱὸνς ἡμέρας ὁ ἀπόστολος προσηγόρευσεν, οὗτως ἀ-

λέχθη δὲ ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ τοῦτο, τὸ «πολλὰς» καὶ «δλίγασ», κατὰ τὴν συνήθη ἔννοιαν τῶν λέξεων, ὅπως καὶ ἄλλα παρόμοια. Διότι γνωρίζομεν ὅτι πολλάκις αὐτοῦ τοῦ εἴδους δ λόγος χρησιμοποιεῖται καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνων ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ ἔνα μόνον πάθος· ὅπως, ὅταν λέγωμεν διὰ τὸν ἄνθρωπον ποὺ ἔχει πυρετὸν μόνον ἢ πόνον εἰς τὸν δφθαλμόν, κατὰ τρόπον θαυμαστικόν· πόσα ἔπαθεν ἢ πόσα βάσανα ὑπέμεινεν. "Ωστε, ἐπαναλαμβάνω, τὸ θὰ δαροῦν «πολλὰς» ἢ «δλίγασ» δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν παράτασιν ἢ συμπλήρωσιν τοῦ χρόνου, ἀλλ' εἰς τὴν διαφορὰν τῆς τιμωρίας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 268

Κατὰ ποίαν ἔννοιαν λέγονται μερικοὶ «υἱοὶ ἀπειθείας»⁶⁴⁴ καὶ «τέκνα δργῆς»⁶⁴⁵.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο Κύριος συνήθως δνομάζει τέκνα καὶ υἱοὺς κάποιου ἐκείνους ποὺ ἔκτελοῦν τὰ θελήματά του, εἴτε αὐτὸς είναι καλὸς εἴτε κακός. Διότι λέγει· «έὰν ἡσθε τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, θὰ ἐκάμνατε τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ»⁶⁴⁶, καὶ· «ύμεις είσθε ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου καὶ θέλετε νὰ κάμνετε τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν»⁶⁴⁷. "Ωστε δ ἐργαζόμενος τὰ ἔργα τῆς ἀπειθείας γίνεται υἱὸς ἀπειθείας. "Οπως δὲ διάβολος δὲν δνομάζεται μόνον ἀμαρτωλός, ἀλλὰ καὶ αὐτοαμαρτία, διότι ἔγινεν, ὅπως νομίζω, ἀρχηγὸς τῆς ἀμαρτίας, ἔτσι ἵσως ἡμπορεῖ νὰ λέγεται καὶ αὐτοαπειθεία ὁ διάβολος διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. Είναι δὲ κάποιος τέκνον δργῆς, ἔὰν καὶ ὅσον κατέστησε τὸν ἐαυτὸν του ἄξιον τῆς δργῆς. Διότι, ὅπως δ ἀπόστολος προσηγόρευσεν υἱοὺς φωτὸς καὶ υἱοὺς ἡμέρας⁶⁴⁸ τοὺς ἄξιους τοῦ Κυρίου καὶ τοὺς ἐργαζόμενους τὰ ἔργα τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ἡμέρας, ἔτσι πρέπει

647. Ἰω. 8, 44.

648. Α' Θεσσ. 5, 5.

κόλουθον νοεῖν καὶ τό· «'Ημεν τέκνα δργῆς». Εἰδέναι μέντοι γε χρή, δτι ὁ νίδιος τῆς ἀπειθείας ὁ αὐτός ἔστι καὶ τέκνον δργῆς, τοῦ Κυρίου ἀποφηναμένου, δτι «'Ο ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ οὐκ ὅψεται τὴν ζωήν, ἀλλ' ἡ δργὴ τοῦ Θεοῦ μενεῖ ἐπ' αὐτόν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΞΘ'

5 Ἐπειδὴ γέγραπται· «Ποιοῦντες τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς καὶ τῶν διανοιῶν», εἰ ἄλλα μέν ἔστι τὰ τῆς σαρκὸς θελήματα, ἄλλα δὲ τῶν διανοιῶν, καὶ ποῖα ταῦτα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὰ μὲν τῆς σαρκὸς θελήματα ἐν ἄλλῳ τόπῳ κατὰ μέρος ὀνομαστὶ καταλέγει ὁ ἀπόστολος λέγων· «Φανερὰ δέ ἔστι 10 τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς, ἃτινά ἔστι μοιχεία, πορνεία, ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια, εἰδωλολατρία, φαρμακεία, ἔχθραι, ἔρεις, ζῆλοι, θυμοί, ἐριθεῖαι, διχοστασίαι, αἰρέσεις, φθόνοι, φόνοι, μέθαι, κῶμοι καὶ τὰ δόμοια τούτοις», καὶ ἄλλαχοῦ περιληπτικώτερον, δτι «Τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς ἔχθρα εἰς Θεόν· τῷ γὰρ νόμῳ 15 τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται, οὕτε γὰρ δύναται»· τὰ δὲ τῶν διανοιῶν θελήματα λογισμοὶ εἰεν ἀν μὴ μαρτυρούμενοι ὑπὸ τῆς Γραφῆς, οἷοί εἰσιν ἐκεῖνοι, περὶ ὧν εἰρηται· «Λογισμοὺς καθαιροῦντες καὶ πᾶν ὑψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ», καὶ νοήματα μὴ αἰχμαλωτιζόμενα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ 20 Χριστοῦ. Διόπερ ἀναγκαῖον καὶ ἀσφαλὲς ἀεὶ καὶ πανταχοῦ φυλάσσειν ἐκεῖνο τὸ ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ εἰρημένον· «Καὶ ἡ συμβούλια μου τὰ δικαιώματά σου».

νὰ νοήσωμεν καὶ τό· «ῆμεθα τέκνα ὄργης»⁶⁴⁹. Πρέπει λοιπὸν νὰ γνωρίζωμεν ὅτι δὲ οὐδὲ τῆς ἀπειθείας εἰναι δὲ ἴδιος καὶ τέκνον ὄργης, διότι δὲ Κύριος ἀπεφάνθη ὅτι «ὅτι ἀπειθῶν εἰς τὸν Υἱὸν δὲν θὰ ἴδῃ τὴν ζωήν, ἀλλ' ἡ ὄργη τοῦ Θεοῦ θὰ μείνῃ ἐπ' αὐτόν»⁶⁵⁰.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 269

Αναφέρει ἡ Γραφή: «ποιοιῦντες τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς καὶ τῶν διανοιῶν»⁶⁵¹. Μήπως λοιπὸν εἰναι ἄλλα τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς καὶ ἄλλα τῶν διανοιῶν, καὶ ποια εἰναι αὐτά;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ο ἀπόστολος εἰς ἄλλην περικοπὴν κατονομάζει ἔνα πρὸς ἔνα τὰ θελήματα τῆς σαρκός, λέγων· «φανερὰ δὲ εἰναι τὰ ἔργα τῆς σαρκός, τὰ ὅποια εἰναι μοιχεία, πτορνεία, ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια, εἰδωλολατρία, φαρμακεία, ἔχθραι, ἔριδες, ζηλοτυπίαι, θυμοί, φατριασμοί, διχοστασίαι, διαφωνίαι, φθόνοι, φόνοι, μέθαι, αἰσχραὶ διασκεδάσεις καὶ τὰ ὅμοια πρὸς αὐτά»⁶⁵². εἰς ἄλλο δὲ σημεῖον περιληπτικώτερα λέγει ὅτι «τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς εἰναι ἔχθρα εἰς Θεόν, διότι δὲν ὑποτάσσεται εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὔτε καὶ δύναται»⁶⁵³. Τὰ «θελήματα» δὲ «τῶν διανοιῶν» ἡμπτορεῖ νὰ εἰναι λογισμοὶ ποὺ δὲν μαρτυροῦνται ἀπὸ τὴν Γραφήν, ὅπως εἰναι ἐκεῖνοι διὰ τοὺς ὅποίους ἔχει λεχθῆ «λογισμοὺς καθαιροῦμεν καὶ πᾶν ὑψωμα τὸ ὅποιον ἐπαίρεται κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ», καὶ νοήματα ποὺ δὲν αἰχμαλωτίζονται εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ⁶⁵⁴. Διὰ τοῦτο εἰναι ἀναγκαῖον καὶ ἀσφαλὲς νὰ τηροῦμεν πάντοτε καὶ παντοῦ ἐκεῖνο ποὺ εἶχε λεχθῆ ἀπὸ τὸν Δαβίδ· «καὶ ἡ συμβουλὴ μου εἰναι αἱ πράξεις τῆς δικαιοσύνης σου»⁶⁵⁵.

652. Γαλ. 5, 19 - 21.

653. Ρωμ. 8, 6-7.

654. Β' Κορ. 10, 5.

655. Ψαλ. 118, 24.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΟ'

Τί εστιν ἡ Ἀπορούμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι.

ΑΙΙΟΚΡΙΣΙΣ

Τὴν πληροφορίαν τῆς ἑαυτοῦ εἰς Θεὸν πεποιθήσεως ἐξ ἀντιπαραθέσεως τοῦ ἀνθρωπίνου φρονήματος δεικνὺς δ ἀπόστολος, ἔκαστον τῶν ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ κειμένων οὗτω τίθησιν.
 5 Ως μὲν γὰρ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον φρόνημα, «Ἐν παντὶ θλιβόμενοι», φησίν, ὡς δὲ πρὸς τὴν ἐπὶ Θεὸν πεποιθησιν ἐπιφέρει τό· «Ἄλλ' οὐ στενοχωρούμενοι»· πάλιν, ὡς μὲν πρὸς τὸ ἀνθρώπινον φρόνημα «Ἀπορούμενοι», ὡς δὲ πρὸς τὴν ἐπὶ Θεὸν πεποιθησιν τό· «Οὐκ ἐξαπορούμενοι», καὶ τὰ λοιπὰ ὅμοίως.
 10 Οἴα ἐστι κάκεῖνα τὰ ἄλλαχοῦ αὐτῷ εἰρημένα· «Ως ἀποθνήσκοντες καὶ ἴδον ἡμεν· ὡς πτωχοί, πολλοὺς δὲ πλούτιζοντες· ὡς μηδὲν ἔχοντες καὶ πάντα κατέχοντες».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΟΑ'

Τοῦ Κυρίου λέγοντος· «Πλὴν τὰ ἐνόντα δότε ἐλεημοσύνην, καὶ ἴδον πάντα καθαρὰ ὑμῖν ἐστι», εἰ πάντων, δσα ἡμαρτέ τις,
 15 διὰ τῆς ἐλεημοσύνης τὸν καθαρισμὸν εὑρίσκει.

ΑΙΙΟΚΡΙΣΙΣ

Αὐτὴ ἡ ἀκολουθία τῶν προκειμένων σαφηνίζει τὸ εἰρημένον. Προειπὼν γὰρ δτι «Καθαρίζετε τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος, τὸ δὲ ἔσωθεν ὑμῶν γέμει ἀρπαγῆς καὶ πονηρίας», οὗτως ἐπήγαγε· «Πλὴν τὰ ἐνόντα δότε ἐλεημοσύ-

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 270

Τί σημαίνει τό· «ἀπορούμενοι, ἀλλ' οὐκ ἔξαπτορούμενοι»^{658.}

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο ἀπόστολος δεικνύων τὴν βεβαιότητα τῆς ἐμπιστο-
σύνης του εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀντιπαραθέτων εἰς αὐτὴν τὸ ἀνθρώ-
πινον φρόνημα, ἐκθέτει ἐδῶ χωριστὰ κάθε τι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ
περιέχονται εἰς αὐτὴν τὴν περικοπήν. Διότι ὡς πρὸς τὸ ἀν-
θρώπινον φρόνημα λέγει· «ἐν παντὶ θλιβόμεθα», ὡς πρὸς δὲ
τὴν πεποίθησιν εἰς τὸν Θεὸν προσθέτει· «ἀλλὰ δὲν στενοχωρού-
μεθα· πάλιν, ὡς πρὸς μὲν τὸ ἀνθρώπινον φρόνημα λέγει· «ἀπο-
ρούμενοι» (στερούμενοι), ὡς πρὸς δὲ τὴν πεποίθησιν εἰς τὸν
Θεὸν τό· «οὐκ ἔξαπτορούμενοι» (δὲν ἀπελπιζόμεθα), καὶ τὰ ὑπό-
λοιπα ὅμοίως. Τοιαῦτα είναι καὶ τὰ λεχθέντα ἀπὸ τὸν ἴδιον εἰς
ἄλλην περικοπήν· «ὡς ἀποθνήσκοντες καὶ ἰδού λέγεται· ὡς
πτωχοί, πολλούς δὲ πλουτίζοντες· ὡς μηδὲν ἔχοντες καὶ πάν-
τα κατέχοντες»^{657.}

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 271

Ἐπειδὴ ὁ Κύριος εἶπε· «πλὴν δότε ἐλεημοσύνην τὰ ὑπάρ-
χοντα ὑμῶν, καὶ ἵδού τὰ πάντα είναι καθαρὰ εἰς ὑμᾶς»^{658.},
ἡμπορεῖ νὰ καθαρισθῇ κανεὶς διὰ τῆς ἐλεημοσύνης ἀπὸ δλα τὰ
άμαρτήματά του;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸ ἔρωτημά σας ἔρμηνεύεται εἰς τὴν Γραφὴν ἀπὸ τὰ προη-
γηθέντα. Διότι, ὅταν προεῖπεν ὁ Κύριος· «καθαρίζετε τὸ ἔξωθεν
τοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ πινακίου, τὸ δὲ ἐσωτερικὸν ὑμῶν είναι
πλῆρες ἀρπαγῆς καὶ πονηρίας»^{659.}, ὕστερα προσέθεσε· «πλὴν

658. Λουκ. 11, 41.

659. Λουκ. 11, 39.

νην, καὶ ἴδοὺ πάντα καθαρὰ ὑμῖν ἔστι», πάντα ταῦτα δηλονότι
ὅσα ἐν τῷ ἀρπάζειν καὶ πλεονεκτεῖν ἀμαρτάνομεν καὶ πονη-
ρευόμεθα. Παρίστησι δὲ τοῦτο καὶ ὁ Ζακχαῖος εἰπών· «Ἴδοὺ
τὰ ἡμίση τῶν ὑπαρχόντων μου δίδωμι τοῖς πτωχοῖς καὶ εἴ
5 τινός τι ἐσυκοφάντησα, ἀποδίδωμι τετραπλοῦν». «Ωστε δ-
σα τοιαῦτά ἔστιν ἀμαρτήματα, ἀπερ δυνατὸν ἀναλῦσαι καὶ ὑ-
πὲρ ὅν ἔστιν ἀντιδοῦναι πολυπλάσιον, τούτῳ τῷ τρόπῳ κα-
θαρίζεσθαι· καὶ τούτῳ, φημί, τῷ τρόπῳ, οὐκ αὐτῷ καθ' ἕαν-
τὸν ἀρκοῦντι πρὸς τὴν κάθαρσιν, χρήζοντι δὲ προηγουμένως
10 τοῦ ἐλέονς τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾧ καὶ
τῶν ἄλλων ἀπάντων ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν, ποιοῦντες ἐφ'
ἔκαστῳ τοὺς ἀξίους καρποὺς τῆς μετανοίας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΟΒ'

'Ἐπειδὴ πρόσταγμά ἔστι τοῦ Κυρίου μὴ μεριμνᾶν περὶ τῆς
αὔριον, πῶς ὑγιῶς τὸ πρόσταγμα νοήσομεν. 'Ορῶμεν γάρ, δτι
15 πολλὴν ἔχομεν σπουδὴν τῶν πρὸς τὴν χρείαν ἔνεκεν, ὥστε πα-
ραθέσθαι καὶ τὰ πρὸς πλείονα χρόνον ἀρκέσαι δυνάμενα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

'Ο καταδεξάμενος τὴν τοῦ Κυρίου διδασκαλίαν εἰπόν-
τος· «Ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιο-
σύνην αὐτοῦ», καὶ πληροφορηθεὶς τὴν ἀλήθειαν τῆς αὐτοῦ ἐ-
20 παγγελίας, ἐπαγαγόντος· «Καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται
ὑμῖν», οὐκ ἐν ταῖς βιοτικαῖς μερίμναις ταῖς συμπνιγούσαις
τὸν λόγον καὶ ἄκαρπον ποιούσαις καταργεῖ τὴν ψυχήν. 'Ἐν δὲ
τῷ καλῷ ἀγῶνι τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως ἀγωνιζόμενος,

δότε ἐλεημοσύνην τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν, καὶ ἴδού τὰ πάντα εἰναι καθαρὰ εἰς ὑμᾶς», δηλαδὴ δλαι αἱ ἀμαρτίαι καὶ πονηρίαι ποὺ γίνονται διὰ τῆς ἀρπαγῆς καὶ τῆς πλεονεξίας. Ἐμφαίνει δέ τοῦτο καὶ ὁ Ζακχαῖος, ὅταν λέγῃ· «ἴδού τὰ ἡμίση τῶν ὑπαρχόντων μου δίδω εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ, ἐὰν ὀπέσπασά τι κατὰ τρόπον ἔκβιαστικὸν ἔκ τινος, τὸ ὀποδίδω εἰς τετραπλοῦν». Συνεπῶς δλα τὰ ἀμαρτήματα αὐτοῦ τοῦ εἰδους, ποὺ εἰναι δυνατὸν νὰ τὰ ἔξαλείψωμεν καὶ νὰ ἀνταποδώσωμεν δι’ αὐτὰ πολλαπλάσιον, κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον καθαρίζονται. Ἀλλ’ αὐτὸς δ τρόπος δὲν ἀρκεῖ μόνος του διὰ τὴν κάθαρσιν, ἀλλὰ χρειάζεται προηγουμένως τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὄποιου ὀπολυτρούμεθα⁶⁶⁰ καὶ ὀπὸ δλα τὰ ἄλλα, μὲ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ὀποδίδομεν διὰ κάθε ἀμάρτημα τοὺς ἀξίους καρποὺς τῆς μετανοίας⁶⁶¹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 272

Ἐπειδὴ εἰναι ἐντολὴ τοῦ Κυρίου νὰ μὴ μεριμνῶμεν διὰ τὴν αὔριον⁶⁶², πῶς θὰ νοήσωμεν τὴν ἐντολὴν κατὰ τρόπον ὑγιᾶ; Διότι βλέπομεν ὅτι φροντίζομεν πολὺ διὰ τὰς ἀνάγκας μας, ὥστε νὰ ἐναποθέτωμεν ἀγαθὰ ποὺ ἡμποροῦν νὰ ἐπαρκέσουν ἐπὶ περισσότερον χρόνον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐκεῖνος ποὺ ὀπεδέχθη τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου, ποὺ εἶπε· «ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ», καὶ ἐβεβαιώθη διὰ τὴν ἀλήθειαν τῆς ὑποσχέσεώς του, διότι προσέθεσε· «καὶ ταῦτα πάντα θὰ προστεθοῦν εἰς ὑμᾶς»⁶⁶³, δὲν κρατεῖ ἀργὴν τὴν ψυχὴν μέσα εἰς τὰς βιοτικὰς μερίμνας ποὺ συμπνίγουν τὸν λόγον καὶ τὸν καθιστοῦν ἄκαρπον. Ἀντιθέτως, ὀγωνιζόμενος τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς εὐαρε-

662. Ματθ. 6, 34.

663. Ματθ. 6, 33.

πιστεύει τῷ Κυρίῳ εἰπόντι· «Ἄξιος δὲ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ», καὶ οὐδὲν ταύτης ἔνεκεν περιεργάζεται. Ἐργάζεται δὲ καὶ μεριμνᾷ οὐχὶ δι' ἑαυτόν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ, καθὼς ὑπέδειξε καὶ ἐδίδαξεν δὲ ἀπόστολος εἰπών. «Πάντα 5 ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι οὗτοι κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων». Τὸ μὲν γὰρ δι' ἑαυτὸν μεριμνᾶν φιλαντίας ἐστὶν ἔγκλημα, τὸ δὲ διὰ τὴν ἐντολὴν μεριμνᾶν καὶ ἐργάζεσθαι φιλοχοίστον καὶ φιλαδέλφον διαθέσεώς ἐστιν ἔγκλωμιον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΟΓ'

Tί ἀν τις ποιήσας, βλασφημεῖ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

10 *'Ἐκ τῆς τότε βλασφημίας, ἦν ἐβλασφήμησαν οἱ φαρισαῖοι, ἐφ' οἷς καὶ τὸ κρῆμα τοῦτο ἐτέθη, δῆλον ἐστιν, ὅτι καὶ νῦν ἐκεῖνος βλασφημεῖ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, δις ἀν τὰς ἐνεργείας καὶ τοὺς καρποὺς τοῦ ἄγιον Πνεύματος τῷ ἐναντίῳ ἐπιφημίσῃ· δπερ πάσχομεν οἱ πολλοί, τὸν μὲν σπουδαῖον κε- 15 νόδοξον πολλάκις διψοκινδύνως ἀποκαλοῦντες, τοῦ δὲ ζῆλον ἀγαθὸν ἐπιδεικνυμένον δργὴν καταψευδόμενοι, καὶ ἀλλα τοιαῦτα ἐν ὑπονοίαις πονηραῖς ψευδῶς ἐπιφημίζοντες.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΟΛ'

Πῶς γίνεται τις ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ μωρός.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

'Ἐὰν φοβηθῇ τὸ κρῆμα τοῦ Θεοῦ λέγοντος· «Οὐαὶ οἱ συν-

στήσεως πρὸς τὸν Θεόν, πιστεύει εἰς τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, ποὺ εἶπεν δτὶ «ἄξιος εἶναι ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ»⁶⁶⁴, καὶ δὲν ἀνησυχεῖ πλέον δι’ αὐτήν. Ἐργάζεται δὲ καὶ μεριμνᾷ δχι διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ, δπως ὑπέδειξε καὶ ἐδίδαξεν ὁ ἀπόστολος, δταν εἶπε· «τὰ πάντα ὑπέδειξα εἰς ὑμᾶς δτὶ κοπιάζοντες πρέπει νὰ βοηθῆτε τοὺς ἀδυνάτους»⁶⁶⁵. Διότι τὸ νὰ μεριμνᾷ κανεὶς διὰ τὸν ἑαυτόν του συνεπάγεται τὴν μομφὴν τῆς φιλαυτίας, ἐνῷ τὸ νὰ μεριμνᾷ καὶ νὰ ἐργάζεται διὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου εἶναι ἔπαινος φιλοχρίστου καὶ φιλαδέλφου διαθέσεως.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 273

Τί ἐὰν κάμη κανεὶς βλασφημεῖ εἰς τὸ ἄγιον Πνεῦμα⁶⁶⁶.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἄπὸ τὴν βλασφημίαν ποὺ ἔξεστόμισαν τότε οἱ φαρισαῖοι, διὰ τοὺς δποίους διετυπώθη αὐτὸ τὸ κρῖμα, εἶναι φανερὸν δτὶ καὶ τώρα ἔκεινος ὁ ἀνθρωπὸς βλασφημεῖ εἰς τὸ ἄγιον Πνεῦμα, ὁ δποῖος ἀποδίδει εἰς τὸν ἔχθρὸν τὰς ἐνεργείας καὶ τοὺς καρποὺς τοῦ ἄγίου Πνεύματος. Τοῦτο παθαίνομεν οἱ περισσότεροι, δταν συχνά, ἀψηφοῦντες τὸν κίνδυνον; ἀποκαλοῦμεν κενόδοξον τὸν φιλόπονον ἢ δταν ψευδῶς ἀποδίδωμεν ὅργην εἰς τὸν ἐπιδεικνύοντα ἀγαθὸν ζῆλον, καὶ δταν λέγωμεν ψευδόμενοι ἀλλα παρόμοια μὲ πονηροὺς σκοπούς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 274

Πῶς ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ κανεὶς «μωρὸς» εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον⁶⁶⁷.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Αὐτὸ γίνεται, ἐὰν φοβηθῇ κανεὶς τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ, ποὺ

666. Μάρκ. 3, 29.

667. Βλ. Α' Κορ. 3, 18.

ετοὶ ἐν ἑαυτοῖς, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες», καὶ μιμήσηται τὸν εἰπόντα· «Κτηνώδης ἐγενήθη παρὰ σοί», καὶ πᾶσαν οἴησιν συνέσεως ἀποβαλών, μὴ πρότερόν τι τῶν ἴδιων λογισμῶν ὡς ἀγαθὸν ἐγκρίνῃ, μήτε μὴν λογίσηται τι τὴν ἀρχήν, πρὸν ἂν 5 ὅπ' αὐτῆς τοῦ Κυρίου τῆς ἐντολῆς συνεθισθῇ πρὸς τὸ ἀρέσκον τῷ Θεῷ εἴτε ἐν ἔργῳ εἴτε ἐν λόγῳ εἴτε ἐν ἐνθυμήσει, τοῦ ἀποστόλου εἰπόντος· «Πεποιθησιν δὲ τοιαύτην ἔχομεν διὰ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Θεόν· οὐχ δτι ἀφ' ἑαυτῶν ἵκανοί ἐσμεν λογίσασθαί τι ὡς ἐξ ἑαυτῶν, ἀλλ' ἡ ἵκανότης ἡμῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ»
10 τοῦ διδάσκοντος ἄνθρωπον γνῶσιν, καθὼς γέγραπται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΟΕ'

Εἰ δύναται ἐγκόψαι πρόθεσιν ἀγίου ὁ Σατανᾶς, δτι γέγραπται· «Ἐγὼ μὲν Παῦλος προεθέμην ἐλθεῖν καὶ ἀπαξ καὶ δίς, καὶ ἐνέκουφεν ἡμᾶς δ Σατανᾶς».

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τῶν ἐν Κυρίῳ κατορθωμάτων τὰ μὲν προθέσει καὶ κρίσει 15 ψυχῆς ἐκτελεῖται, τὰ δὲ διὰ σώματος ἐνεργεῖται ἢ ἐν σπουδῇ ἢ ἐν ὑπομονῇ. «Οσα μὲν οὖν ἐν προθέσει τῆς ψυχῆς καὶ κρίσει κεῖται, ταῦτα ἐγκόψαι οὐδενὶ τρόπῳ δυνατόν ἐστι τῷ Σατανᾷ· ἐν δὲ τοῖς διὰ σωματικῆς ἐνεργείας κατορθουμένοις πολλάκις τι καὶ συγχωρεῖ δ Θεὸς γενέσθαι ἐμπόδιον εἰς δοκιμὴν καὶ ἐλεγχον τοῦ ἐμποδιζομένου, ἵνα ἢ μετατιθέμενος τῆς ἀγαθῆς προθέσεως ἐλεγχθῇ, ὡς οἱ ἐπὶ τῆς πέτρας σπαρέντες, οἱ πρὸς δλίγον μὲν τὸν λόγον μετὰ χαρᾶς ἐδέξαντο, γενομένης δὲ θλίψεως, εὐθέως ἀπέστησαν, ἢ ἐπιμένων τοῖς καλοῖς ἀποδειχθῇ ἐν σπου-

εἶπεν· «ἄλλοιμονον εἰς τοὺς σοφοὺς πρὸς ἑαυτοὺς καὶ εἰς τοὺς φρονίμους ἐνώπιον ἑαυτῶν»⁶⁶⁸, καὶ δταν μιμηθῆ τὸν εἰπόντα· «κτηνώδης ἡμῖν ἐνώπιον σου»⁶⁶⁹, καὶ δταν, ἀφοῦ ἀποβάλῃ ἀπὸ ἐπάνω του κάθε ἴδεαν σοφίας, δὲν δεχθῆ προηγουμένως καμμίαν ἀπὸ τὰς ἴδικας του σκέψεις ὡς ἀγαθήν καὶ δὲν σκεφθῆ τίποτε δι’ αὐτάς, πρὶν νὰ συνηθίσῃ ἀπὸ τὴν ἴδιαν τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου εἰς ὅ, τι ἀρέσει εἰς τὸν Θεόν, ἐμπράκτως, διὰ λόγου ἢ κατὰ διάνοιαν· διότι εἶπεν δὲ ἀπόστολος· «τοιαύτην δὲ πεποίθησιν ἔχομεν διὰ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Θεόν· ὅχι διότι εἴμεθα ἱκανοὶ ἀφ’ ἑαυτῶν νὰ νοήσωμεν κάτι ὡς ἐξ ἡμῶν αὐτῶν, ἀλλ’ ἢ ἱκανότης ἡμῶν εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ»⁶⁷⁰, τοῦ διδάσκοντος τὸν ἄνθρωπον γνῶσιν⁶⁷¹, ὅπως εἶναι γραμμένον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 275

Μήπως δύναται νὰ ἐμποδίσῃ δὲ Σατανᾶς τὴν πρόθεσιν τοῦ ἀγίου, ἐπειδὴ λέγει ἡ Γραφή· «έγὼ μὲν δὲ Παῦλος ἡθέλησα νὰ ἔλθω καὶ ἀπαξ καὶ δίς, καὶ ἡμπόδισεν ἡμᾶς δὲ Σατανᾶς»⁶⁷²;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἄπὸ τὰ ἐν Κυρίῳ κατορθώματα ἄλλα μὲν ἔκτελοῦνται μὲ τὴν πρόθεσιν καὶ τὴν κρίσιν τῆς ψυχῆς, ἄλλα δὲ πραγματοποιοῦνται μὲ τὸ σῶμα ἢ διὰ ζήλου ἢ δι’ ὑπομονῆς. «Οσα λοιπὸν ἔξαρτῶνται ἀπὸ τὴν πρόθεσιν καὶ τὴν κρίσιν τῆς ψυχῆς, αὐτὰ δὲν ἡμπορεῖ νὰ τὰ ἐμποδίσῃ μὲ κανένα τρόπον δὲ Σατανᾶς. Εἰς αὐτὰ δὲ ποὺ πραγματοποιοῦνται διὰ τοῦ σώματος δὲ Θεὸς συχνὰ ἐπιτρέπει νὰ ἔλθῃ κάποιο ἐμπόδιον, διὰ νὰ δοκιμάσῃ καὶ ἐλέγῃ τὸν ἐμποδιζόμενον, ὥστε ἡ νὰ ἀποδειχθῆ ὅτι ἐγκαταλείπει τὴν ἀγαθήν πρόθεσιν, ὅπως οἱ σπαρέντες ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν, οἱ δόποιοι ἐδέχθησαν μὲν τὸν λόγον μετὰ χαρᾶς ἐπ’ ὀλίγον, δταν δμως ἤλθεν ἡ θλῖψις, ἀμέσως ἀπεχώρησαν»⁶⁷³,

671. Ψαλ. 93, 10.

672. Α' Θεσσ. 2, 18.

673. Λουκ. 8, 13.

δῆ τῶν κατορθωμάτων, ὡς αὐτὸς ὁ ἀπόστολος, δις πολλάκις προθέμενος ἀπελθεῖν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους καὶ κωλυθεῖς, ὡς αὐτὸς ὥμολόγησεν, δμως οὐκ ἐπαύσατο θέλων, μέχρις δὲ καὶ ἐπλήρωσεν διὰ τὸ προέθετο· ἐν δὲ ὑπομονῇ, ὡς ὁ Ἰώβ, δις, τοσαῦτα 5 ὅπὸ τοῦ διαβόλου παθών, ἀναγκάζοντος φθέγξασθαι τι βλάσφημον, ἢ ἀχαριστῆσαι Θεῷ, καὶ μέχρι τῶν ἐσχάτων συμφρεῶν οὐκ ἔξεστη τῆς εὐσεβοῦς κρίσεως καὶ τοῦ φρονεῖν περὶ Θεοῦ ὑγιῶς. Γέγραπται γὰρ περὶ αὐτοῦ· Ἡπειροπόλις τούτοις οὐδὲν ἡμαρτεν Ἰὼβ τοῖς χείλεσιν αὐτοῦ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ οὐκ 10 ἔδωκεν ἀφροσύνην τῷ Θεῷ».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΟΣ'

Τί ἔστι τὸ ὅπὸ τοῦ ἀποστόλου εἰρημένον· «Εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον».

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πολλά ἔστιν, ἀντὶ οὗ Θεὸς θέλει τὰ μὲν ἐν μακροθυμίᾳ καὶ 15 χρηστότητι, ἀπερὶ ἀγαθά ἔστι τε καὶ λέγεται, τὰ δὲ κατ' ὅργην διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, ἀπερὶ κακὰ ὄνομάζεται. «Ἐγώ γάρ εἰμι», φησίν, «διὸ ποιῶν εἰρήνην καὶ κτίζων κακά». Κακὰ δέ, οὐχ ὅπερ ἀν κολαζόμεθα, ἀλλὰ δι' ἣν παιδεύσμεθα. Τὰ δὲ παιδεύοντα καὶ διὰ τῆς κακώσεως εἰς ἐπιστροφὴν ἀγοντα γίνεται εἰς 20 ἀγαθόν. «Οσα μὲν οὖν μακροθυμῶν καὶ χρηστευόμενος θέλει ὁ Θεός, ταῦτα καὶ ἡμᾶς καὶ θέλειν καὶ μιμεῖσθαι ἀναγκαῖον. «Γίνεσθε γάρ», φησίν, «οἰκτίρμονες, καθὼς καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν οἰκτίρμων ἐστίν». Καὶ διὰ τοῦ ἀπόστολος δὲ «Γίνεσθε», φησί, «μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ ὡς

ἢ νὰ ἀποδειχθῇ δτὶ ἐπιμένει εἰς τὰ καλὰ μὲ ζῆλον διὰ τὰ καλὰ ἔργα, ὅπως δὲ ἴδιος δὲ ἀπόστολος· διότι αὐτός, ἐνῷ πτολλάκις ἡθέλησε νὰ κατευθυνθῇ πρὸς τοὺς Ρωμαίους καὶ ἡμποδίσθῃ, ὅπως δὲ ἴδιος ὥμολόγησεν⁶⁷⁴, ὅμως δὲν ἐπαυσε νὰ θέλῃ, μέχρις δτού ἔξεπλήρωσε τὴν ἐπιθυμίαν του καὶ μάλιστα μὲ ὑπομονήν, ὅπως δὲ Ἰώβ, δὲ ποῖος, ἐνῷ ἐπαθε τόσα πολλὰ ἀπὸ τὸν διάβολον ποὺ τὸν ἔξηνάγκαζε νὰ βλασφημήσῃ ἢ νὰ δείξῃ ἀχαριστίαν πρὸς τὸν Θεόν, δὲν ἀπεστάτησεν ἀπὸ τὴν εὔσεβῃ ἀπόφασιν καὶ ἀπὸ τὴν ὑγιᾶ σκέψιν περὶ Θεοῦ ἀκόμη καὶ εἰς τὰς ἐσχάτας συμφοράς του. Διότι λέγει ἡ Γραφὴ περὶ αὐτοῦ δτὶ «εἰς πάντα ταῦτα δὲν ἡμάρτησεν δὲ Ἰώβ διὰ τῶν χειλέων αὐτοῦ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν ἔδωκεν ἀφροσύνην εἰς τὸν Θεόν»⁶⁷⁵.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 276

Τί σημαίνουν οἱ λόγοι τοῦ ἀποστόλου· «ῶστε νὰ δοκιμάζετε ὑμεῖς τί εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον»⁶⁷⁶.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πολλὰ εἶναι ἑκεῖνα ποὺ θέλει δὲ Θεός· ἀλλα μὲν ἀπὸ μακροθυμίαν καὶ χρηστότητα, τὰ δὲ ποῖα εἶναι καὶ λέγονται ἀγαθά, ἀλλα δέ, τὰ δὲ ποῖα ὀνομάζονται κακά, μὲ δργήν ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτιῶν μας. «Διότι ἔγὼ εἶμαι», λέγει, «δὲ ποιῶν εἰρήνην καὶ κτίζων κακά»⁶⁷⁷. Λέγων δὲ κακὰ δὲν ἔννοει αὐτὰ διὰ τὰ δὲ ποῖα τιμωρούμεθα, ἀλλ’ αὐτὰ διὰ τῶν δὲ ποίων σωφρονιζόμεθα. Ἐκεῖνα δὲ ποὺ μᾶς σωφρονίζουν καὶ μᾶς φέρουν εἰς ἐπιστροφὴν διὰ τῆς κακοπαθείας ἀποβλέπουν εἰς τὸ ἀγαθὸν. «Οσα λοιπὸν θέλει δὲ Θεός ἀπὸ μακροθυμίαν καὶ χρηστότητα, αὐτὰ εἶναι ἀνάγκη ἡμεῖς νὰ τὰ θέλωμεν καὶ νὰ τὰ μιμούμεθα. Διότι λέγει δὲ Κύριος· «γίνεσθε οἰκτίρμονες, καθὼς καὶ δὲ Πατὴρ ὑμῶν εἶναι οἰκτίρμων»⁶⁷⁸. Καὶ δὲ ἀπόστολος δὲ λέγει· «γίνεσθε μιμηταὶ τοῦ

677. Ἡσ. 45, 7.

678. Λουκ. 6, 36.

τέκνα ἀγαπητὰ καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς
ἠγάπησεν ἡμᾶς». "Οσα δὲ κατ' ὁργὴν διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν
ἐπάγει, ταῦτα κακὰ λεγόμενα, ὡς εἶπον, τῷ λόγῳ τῆς κακώσεως,
οὐ πάντως καὶ ἡμῖν ἔξεστι ποιεῖν. Οὐ γὰρ ἐπειδὴ θέλημα Θεοῦ
5 ἐστι λιμῷ πολλάκις ἢ λοιμῷ ἢ πολέμῳ ἢ ἄλλῳ τινὶ τοιούτῳ
διαφθαρῆναι ἀνθρώπους, τῷ θελήματι τούτῳ ἔξυπηρετεῖσθαι
ἡμᾶς χρή. Πρὸς γὰρ τὰ τοιαῦτα καὶ ὑπηρέταις κακοῖς ὁ Θεὸς
κέχρηται, κατὰ τὸ εἰρημένον, δτι "Ἐξαπέστειλεν εἰς αὐτοὺς
ὅργην θυμοῦ αὐτοῦ· θυμὸν καὶ ὁργὴν καὶ θλῖψιν, ἀποστολὴν
10 δὶ' ἀγγέλων πονηρῶν". Οὐκοῦν πρῶτον μὲν ζητεῖν δεῖ, τί τὸ
ἀγαθὸν θέλημα τοῦ Θεοῦ· εἴτα, δταν γνωρίσωμεν τὸ ἀγαθόν,
ἔξετάζειν, εἰ τὸ ἀγαθὸν τοῦτο καὶ εὐάρεστον τῷ Θεῷ ἔστιν. "Ἐστι
γάρ τι, δ τῷ μὲν ἴδιῳ λόγῳ καὶ θέλημα Θεοῦ ἔστι καὶ ἀγαθόν
ἔστιν· δταν δὲ ἢ παρὰ πρόσωπον ἢ παρὰ καιρὸν γένηται, οὐκέτι
15 καὶ εὐάρεστον Θεῷ ἔστιν. Οἶον, θέλημα Θεοῦ ἦν καὶ ἀγαθὸν ἦν
τὸ θυμαῖν Θεῷ, ἀλλ' οὐκ ἦν εὐάρεστον Θεῷ τοὺς περὶ Δαθὰν
καὶ Ἀβειρῶν τοῦτο ποιεῖν. Καὶ πάλιν, θέλημα Θεοῦ ἔστι καὶ
ἀγαθόν ἔστι τὸ ἐλεημοσύνην ποιεῖν, ἀλλὰ τὸ ἔνεκεν τοῦ δοξα-
σθῆναι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ποιεῖν οὐκέτι καὶ εὐάρεστον Θεῷ
20 ἔστι. Καὶ πάλιν, θέλημα Θεοῦ ἦν καὶ ἀγαθὸν ἦν τὸ τοὺς μαθη-
τάς, δ πρὸς τὸ οὖς ἤκουσαν, κηρύξαι ἐπὶ τῶν δωμάτων ἀλλὰ
τὸ πρὸ καιροῦ τι εἰπεῖν οὐκέτι καὶ εὐάρεστον ἦν τῷ Θεῷ· "Μη-
δενὶ γὰρ εἴπητε", φησί, "τὸ δραμα τοῦτο, ἔως οὗ ὁ νίδος τοῦ
ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ". Καὶ καθόλου πᾶν θέλημα Θεοῦ
25 ἀγαθὸν τότε καὶ εὐάρεστόν ἔστιν, δταν πληρωθῇ ἐπ' αὐτῷ τὸ
ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου εἰρημένον· "Πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖ-

Θεοῦ ὡς τέκνα ἀγαπητὰ καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἡγάπησεν ὑμᾶς⁶⁷⁹. "Οσα ὅμως φέρει ἐπάνω μας μὲ δρυγήν λόγῳ τῶν ἀμαρτιῶν μας, αὐτὰ λέγονται μέν, ὅπως εἶπα, κακὰ ἔξ αἰτίας τῆς κακοπαθείας, κατ' οὐδένα τρόπον ὅμως δὲν ἐπιτρέπεται εἰς ἡμᾶς νὰ τὰ πράττωμεν. Διότι δὲν πρέπει, ἐπειδὴ εἴναι θέλημα Θεοῦ οἱ ἀνθρώποι νὰ καταστραφοῦν ἀπὸ πεῖναν πολλάκις ἢ λοιμώδη ἀσθένειαν ἢ πόλεμον ἢ κάποιο ἄλλο παρόμοιον, νὰ ὑπηρετοῦμεν ἡμεῖς τὸ θέλημα τοῦτο. Διότι διὰ τὰ τοιαῦτα δὲ Θεὸς ἔχει χρησιμοποιήσει ἀκόμη καὶ κακοὺς ὑπηρέτας κατὰ τὸ λεχθέν, διτὶ δηλαδὴ «ἔξαπέστειλεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἔξαψιν τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ, θυμὸν καὶ δρυγήν καὶ θλῖψιν, ἀποστέλλων αὐτὰ δι' ἀγγέλων πονηρῶν»⁶⁸⁰. Πρῶτα λοιπὸν πρέπει νὰ ζητοῦμεν τί εἴναι τὸ ἀγαθὸν θέλημα τοῦ Θεοῦ· ἔπειτα, ὅταν γνωρίσωμεν τὸ ἀγαθόν, πρέπει νὰ ἔξετάζωμεν ἐὰν τὸ ἀγαθὸν τοῦτο εἴναι καὶ εὐάρεστον εἰς τὸν Θεόν. Διότι ὑπάρχει κάτι τὸ δποῖον καθ' ἔαυτὸ μὲν εἴναι καὶ θέλημα Θεοῦ καὶ ἀγαθόν· ὅταν ὅμως δὲν γίνεται ἀπὸ τὸ κατάλληλον πρόσωπον καὶ εἰς τὸν κατάλληλον χρόνον, δὲν εἴναι πλέον εὐάρεστον εἰς τὸν Θεόν. Παραδείγματος χάριν, ἢτο θέλημα Θεοῦ καὶ ἀγαθὸν νὰ θυμιάζουν εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ δὲν ἢτο εὐάρεστον εἰς τὸν Θεόν⁶⁸¹. Καὶ πάλιν, ἐνῷ εἴναι θέλημα Θεοῦ καὶ ἀγαθὸν ἢ ἐλεημοσύνη, τὸ νὰ ἐλεῇ κανεὶς διὰ νὰ δοξασθῇ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲν εἴναι καθόλου εὐάρεστον καὶ εἰς τὸν Θεόν⁶⁸². Καὶ πάλιν, ἢτο θέλημα Θεοῦ καὶ ἀγαθὸν οἱ μαθηταὶ νὰ κηρύξουν ἀπὸ τοὺς ἔξωστας αὐτὸ ποὺ ἤκουσαν εἰς τὰ ὥτα των⁶⁸³, ὅμως δὲν ἢτο εὐάρεστον εἰς τὸν Θεόν νὰ εἴπουν κάτι πρὸ τοῦ ὠρισμένου καιροῦ· διότι τοὺς εἴπεν δὲ Κύριος· «εἰς οὐδένα νὰ εἴπητε τὸ δράμα τοῦτο, ἔως ὅτου ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ»⁶⁸⁴. Γενικῶς δὲ κάθε θέλημα Θεοῦ τότε εἴναι ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον, ὅταν πληρωθῇ εἰς αὐτὸ τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου·

682. Ματθ. 6, 2.

683. Ματθ. 10, 27.

684. Ματθ. 17, 9.

τε», καὶ «Πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω». Πάλιν δέ, δταν καὶ θέλημα Θεοῦ ἡ τι καὶ ἀγαθὸν ἡ καὶ εὐάρεστον ἡ, οὐδὲν οὐτως ἀμεριμνεῖν χρῆ, ἀλλ' ἀγωνιᾶν καὶ φροντίζειν, δπως τέλειον καὶ ἀνελλιπὲς τοῦτο ἡ, ἐν μέτρῳ ποτὲ μὲν τοῦ γι-
5 νομένου, εἰ κατὰ τὸ προστεταγμένον γίνεται, ποτὲ δὲ τῆς τοῦ ποιοῦντος δυνάμεως. «Ἄγαπήσεις γάρ», φησί, «Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ δλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ δλης τῆς δυνάμεώς σου καὶ ἐξ δλης τῆς ἴσχύος σου καὶ ἐξ δλης τῆς διανοίας σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν», καθὼς καὶ ὁ Κύριος ἐν τῷ κατὰ
10 Ἰωάννην Εὐαγγελίῳ ἐδίδαξε. Καὶ πᾶσαν δὲ ἐντολὴν, καθὼς γέγραπται· «Μακάριος γάρ», φησίν, «ὁ δοῦλος, δν ἐλθὼν ὁ κύ-ριος αὐτοῦ, εὑρήσει ποιοῦντα οὗτως».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΟΖ'

Ποῖόν ἔστι τὸ ταμεῖον, εἰς δὲ εἰσελθεῖν τὸν προσευχόμενον προστάσσει δὲ Κύριος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

15 **Ταμεῖον μὲν ἡ συνήθεια δνομάζειν οἴδεν οἶκον σχολάζοντα καὶ ἀνακεχωρημένον, ἐν ᾧ ἀποτιθέμεθα ἀπερ ἀν ταμεύσασθαι βουληθῶμεν, ἡ ἐν ᾧ κρυβῆναι δυνατὸν κατὰ τὸ καὶ ἐν τῷ προ-φήτῃ εἰρημένον· «Βάδιζε; λαός μου, εἰσελθε εἰς τὸ ταμεῖόν σου, ἀποκρύβηθι». Τὴν δὲ δύναμιν τῆς ἐντολῆς ἡ ὑπόθεσις σα-
20 φηνίζει· πρὸς γὰρ τοὺς νοσοῦντας τὸ πάθος τῆς ἀνθρωπαρε-σκείας δὲ λόγος ἔστιν. «Ωστε, ἐὰν μέν τις ὑπὸ τοῦ πάθους ἐκεί-νου παρενοχλῆται, καλῶς ποιεῖ ὑπαναχωρῶν ἐν τῇ προσευχῇ καὶ μονούμενος, μέχρις ἀν δυνηθῆ ἀναλαβεῖν τὴν ἔξιν τοῦ μὴ περιβλέπεσθαι εἰς τοὺς παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπαίνους, εἰς μό-**

685. Α' Κορ. 10, 31.

686. Α' Κορ. 14, 40.

687. Μάρκ. 12, 30.

«πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε»⁶⁸⁵, καί· «ἄς γίνωνται τὰ πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν»⁶⁸⁶. Πάλιν δέ, ὅταν εἴναι κάτι θέλημα Θεοῦ καὶ δύγαθὸν καὶ εὐάρεστον, δὲν πρέπει νὰ ἐφησυχάζῃ κανεὶς οὔτε τότε, ἀλλὰ νὰ δύγωνιῇ καὶ νὰ φροντίζῃ, ὥστε νὰ εἴναι τοῦτο τέλειον καὶ δικέραιον· νὰ ἔχῃ δὲ ὡς μέτρον ἀλλοτε μὲν τὸ γινόμενον, ἐὰν γίνεται κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἀλλοτε δὲ τὴν δύναμιν τοῦ ἐνεργοῦντος. Διότι λέγει· «θὰ ἀγαπήσῃς Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς δυνάμεως σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν»⁶⁸⁷, ὅπως ἐπίσης ἐδίδαξε δὲ ο Κύριος καὶ εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον. Πρέπει δὲ νὰ τηροῦμεν καὶ κάθε ἐντολήν, ὅπως λέγει ἡ Γραφή· «μακάριος εἴναι ὁ δοῦλος τὸν δόποιον, ὅταν ἔλθῃ ὁ Κύριος αὐτοῦ, θὰ εὕρῃ ποιοῦντα οὗτως»⁶⁸⁸.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 277

Ποίον εἴναι τὸ ταμείον, εἰς τὸ δόποιον προστάσσει ὁ Κύριος νὰ εἰσέλθῃ ὁ προσευχόμενος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ταμείον συνήθως ὀνομάζομεν ἔνα χῶρον κενὸν καὶ χωρισμένον, εἰς τὸν δόποιον ἐναποθέτομεν ὅ,τι θελήσωμεν νὰ ἀποθηκεύσωμεν, ἢ ὁ χῶρος ἐντὸς τοῦ δόποιού εἴναι δυνατὸν νὰ κρυψῶμεν, ὅπως ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸν προφήτην· «βάδιζε, λαέ μου, εἰσελθε εἰς τὸ ταμιείον σου, ἀποκρύβθη»⁶⁸⁹. Ἡ δύναμις δὲ τῆς ἐντολῆς γίνεται σαφῆς ἀπὸ τὴν συνάφειαν, διότι δὲ λόγος ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς νοσοῦντας ἀπὸ τὸ πάθος τῆς ἀνθρώπαρεσκείας. «Ωστε, ἐὰν κάποιος παρενοχλῆται ἀπὸ ἑκεῖνο τὸ πάθος, καλὰ κάμνει ποὺ ἀποσύρεται εἰς τὴν προσευχὴν καὶ ἀπομονώνεται, μέχρις δτου ἡμπορέσῃ νὰ ἀνακτήσῃ τὴν διάθεσιν νὰ μὴ προσέχῃ τοὺς ἐπαίνους τῶν ἀνθρώπων, νὰ ἀπο-

νον δὲ τὸν Θεὸν ἀποβλέπειν, κατὰ τὸν εἰπόντα· «'Ιδού, ὡς ὁ φθαλμοὶ δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν, ὡς ὁ φθαλμοὶ παιδίσκης εἰς χεῖρας τῆς κυρίας αὐτῆς, οὕτως οἱ ὁφθαλμοὶ ἡμῶν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν». Ἐὰν δέ τις Θεοῦ χάριτι 5 καθαρεύῃ τοῦ πάθους ἐκείνου, οὐκ ἔχει ἀνάγκην κρύπτειν τὸ καλόν. Ὁπερ διδάσκων αὐτὸς ὁ Κύριος λέγει· «Οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω δρους κειμένη. Οὐδὲ καίουσι λύχνον καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὴν λυχνίαν, καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ. Οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπρο-10 σθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἰδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Ὁ δὲ αὐτὸς νοῦς καὶ ἐπὶ τῆς ἐλεγμοσύνης καὶ ἐπὶ τῆς νηστείας, ἀπερ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ κεῖται, καὶ καθόλου ἐπὶ παντὸς πράγματος τῆς θεοσεβείας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΟΗ'

15 *Πῶς τὸ πνεῦμά τυνος προσεύχεται, ὁ δὲ νοῦς αὐτοῦ ἄκαρπός ἐστι.*

ΑΙΙΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦτο περὶ τῶν ἐν γλώσσῃ ἀγνοούμενη τοῖς ἀκούοντι τὰς προσευχὰς ἀναπεμπόντων ἐρρίθη. Φησὶ γάρ· «Ἐὰν προσέχωμαι γλώσσῃ, τὸ πνεῦμά μου προσεύχεται, ὁ δὲ νοῦς μου 20 ἄκαρπός ἐστιν». Ὁταν μὲν γὰρ ἀγνωστα ἥ τοῖς παροῦσι τὰ φίματα τῆς προσευχῆς, ἄκαρπός ἐστιν ὁ νοῦς τοῦ προσευχομένου, μηδενὸς ὀφελούμενου· ὅταν δὲ οἱ παρόντες νοῶσι τὴν προσευχὴν ὀφελεῖν δυναμένην τοὺς ἀκούοντας, τότε ὁ προσευχόμενος καρ-

βλέπη δὲ μόνον εἰς τὸν Θεόν, δπως λέγει ὁ ψαλμῳδός· «ἴδού,
ὅπως οἱ ὄφθαλμοι δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν καὶ
ὅπως οἱ ὄφθαλμοι νεαρᾶς δούλης εἰς χεῖρας τῆς κυρίας αὐτῆς,
οὕτως οἱ ὄφθαλμοι ἡμῶν εἰναι ἐστραμμένοι πρὸς Κύριον τὸν
Θεόν ἡμῶν»⁶⁹⁰. Ἐὰν δὲ κάποιος μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ εἰναι
καθαρὸς ἀπὸ τὸ πάθος ἐκεῖνο, δὲν ἔχει λόγον νὰ κρύπτῃ τὸ
καλόν. Τοῦτο διδάσκει ὁ Ἰδιος ὁ Κύριος, ὅταν λέγῃ· «δὲν δύνα-
ται νὰ κρυβῇ πόλις κειμένη ἐπάνω ὅρους. Οὐδὲ ἀνάπτουν λύ-
χνον καὶ θέτουν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὴν λυχνίαν,
καὶ λάμψει εἰς πάντας τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ. Οὕτως ἂς λάμψῃ τὸ
φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, διὰ νὰ ἴδουν τὰ καλὰ
ὑμῶν ἔργα καὶ νὰ δοξάσουν τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐ-
ρανοῖς»⁶⁹¹. Τὸ αὐτὸν νόημα ἔχουν καὶ τὰ περὶ ἐλεημοσύνης καὶ
νηστείας ἀναφερόμενα εἰς τὴν Ἱδίαν· συνάφειαν καὶ γενικῶς κάθε
τι ποὺ ἔχει σχέσιν μὲ τὴν θεοσέβειαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 278

Πῶς είναι δυνατὸν νὰ προσεύχεται τὸ πνεῦμα κάποιου,
ἐνῷ ὁ νοῦς του είναι ἄκαρπος⁶⁹².

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦτο ἐλέχθη περὶ τῶν προσευχομένων διὰ γλώσσης
ἀκατανόήτου ἀπὸ τοὺς ἄκούοντας. Διότι λέγει· «Ἐὰν προσεύ-
χωμαι διὰ τῆς γλώσσης, τὸ πνεῦμά μου προσεύχεται, ὁ δὲ
νοῦς μου είναι ἄκαρπος». Διότι, ὅταν οἱ λόγοι τῆς προσευχῆς
είναι ἀκατανόήτοι ἀπὸ τοὺς παρόντας, τότε είναι ἄκαρπος
ὁ νοῦς τοῦ προσευχομένου, διότι κανεὶς δὲν ὠφελεῖται· ὅταν
ὅμως οἱ παρόντες κατανοοῦν τὴν προσευχὴν ποὺ ἡμπορεῖ νὰ
ὠφελήσῃ τοὺς ἄκούοντας, τότε ὁ καρπὸς τοῦ προσευχομένου

692. Βλ. Α' Κορ. 14, 14.

πὸν ἔχει τὴν τῶν ὀφελουμένων βελτίωσιν. Ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ πάσης ἐκφωνήσεως τῶν τοῦ Θεοῦ ὁμάτων. Γέγραπται γάρ· «Ἄλλ’ εἰ τις ἀγαθὸς πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΟΘ'

Tί ἔστι τό· «Ψάλατε συνετῶς».

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

5 "Οπερ ἔστιν ἐπὶ τῶν βρωμάτων ἡ αἰσθησις τῆς ποιότητος ἑκάστου βρώματος, τοῦτο ἔστιν ἐπὶ τῶν ὁμάτων τῆς ἀγίας Γραφῆς ἡ σύνεσις. «Λάρυγξ μὲν γάρ», φησί, «σῆτα γεύεται, νοῦς δὲ ὁμάτα διακρίνει». Ἐὰν οὖν τις οὕτω συνδιατεθῇ τὴν ψυχὴν τῇ δυνάμει ἑκάστου ὁμάτος, ὡς συνδιατίθεται τὴν γεῦ-
10 σιν τῇ ποιότητι ἑκάστου βρώματος, δ τοιοῦτος ἐπλήρωσε τὴν ἐντολὴν τὴν λέγουσαν· «Ψάλατε συνετῶς».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΠ'

Tις ἔστιν ὁ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

·Ο μὴ λαμβανόμενος ἔαντοῦ ἐπὶ ἀθετήσει ἐντολῆς Θεοῦ
ἡ ἐλλείφει ἡ ἀμελεία.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΠΑ'

15 Τὴν μὴ θέλονσαν ψάλαι, εἰ χρὴ ἀναγκάζεσθαι.

693. Ἔφ. 4, 29.

694. Ψαλ. 46, 8.

695. Ἰωβ 12, 11.

696. Ψαλ. 46, 8.

697. Ματθ. 5, 8.

698. Πρβλ. "Ορους κατ' ἐπιτομὴν 296. Κατὰ τὸν Βασίλειον δλαι αἱ ἐν-
τολαὶ εἰναι δυνατὸν νὰ τηρηθοῦν.

είναι ἡ βελτίωσις τῶν ὡφελουμένων. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει κάθε φοράν ποὺ ἀπαγγέλλονται οἱ λόγοι τοῦ Θεοῦ. Διότι ἡ Γραφὴ λέγει· «ἄλλ’ ἐὰν ὑπάρχῃ τις ἀγαθὸς λόγος πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως»⁶⁹³.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 279

Τί σημαίνει τό· «ψάλατε συνετῶς»⁶⁹⁴.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Ο, τι είναι εἰς τὰς τροφὰς ἡ αἰσθησις τῆς ποιότητος κάθε εἴδους τροφῆς, αὐτὸ είναι ἡ σύνεσις εἰς τοὺς λόγους τῆς ἀγίας Γραφῆς. Διότι λέγει ὅτι «ὁ λάρυγξ γεύεται τὰς τροφὰς, ὁ νοῦς δὲ διακρίνει τοὺς λόγους»⁶⁹⁵. Ἐὰν λοιπὸν κάποιος ἐπηρεάζεται εἰς τὴν ψυχήν του ἀπὸ τὴν δύναμιν κάθε λόγου κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ὅπως ἐπηρεάζεται εἰς τὴν γεῦσιν ἀπὸ τὴν ποιότητα κάθε εἴδους τροφῆς, αὐτὸς ὁ ἀνθρωπὸς ἔξεπλήρωσε τὴν ἐντολὴν ποὺ λέγει· «ψάλατε συνετῶς»⁶⁹⁶.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 280

Ποῖος είναι ὁ καθαρὸς εἰς τὴν καρδίαν⁶⁹⁷.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Αὐτὸς ποὺ δὲν είναι ἔνοχος ἀθετήσεως ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ ἡ παραλείψεως ἡ ἀμελείας⁶⁹⁸.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 281

Ἐὰν πρέπῃ νὰ ἀναγκάζεται νὰ ψάλλῃ ἡ ἀδελφὴ ποὺ δὲν θέλει⁶⁹⁹.

693. Ὁ ὑποβαλὼν αὐτὴν τὴν ἔρωτησιν πρέπει νὰ είναι προεστὼς διπλοῦ μοναστηρίου, ἢτοι ὁ ὑπεύθυνος καὶ διὰ τὴν εύταξίαν τῶν γυναικῶν, μέσω βεβαίως τῆς προεστώσης.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰ μὴ ἐπιθυμητικῶς ἔρχεται ἐπὶ τὸ ψάλλειν καὶ εἰ μὴ ἐπιφαίνεται αὐτῇ ἡ διάθεσις τοῦ εἰπόντος· «Ως γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγια σου, ὑπὲρ μέλι τῷ στόματί μου» καὶ εἰ μὴ ζημίαν μεγάλην ἥγεῖται τὴν ἀργίαν, ἢ διορθωσάσθω ἢ ἐξαρθήτω, 5 ἵνα μὴ μικρὰ ζύμη δλον τὸ φύραμα δολώσῃ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΠΒ'

Τίνες εἰσὶν οἱ λέγοντες· «Ἐφάγομεν ἐνώπιόν σου καὶ ἐπίομεν», καὶ ἀκούοντες· «Οὐκ οἶδα ὑμᾶς».

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τάχα ἐκεῖνοι, οὓς ὑπέγραψεν δ ἀπόστολος ἐπὶ τοῦ ἴδιου προσώπου, εἰπών· «Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ 10 καὶ τῶν ἀγγέλων» καὶ τὰ ἔξῆς· «Καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν γνῶσιν καὶ πᾶσαν τὴν πίστιν· καὶ ἐὰν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου· καὶ ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα κανθήσωμαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι». «Οπερ ἐπαιδεύθη δ ἀπόστολος παρὰ τοῦ Κυρίου εἰπόντος περὶ τινῶν· «Ποιοῦσι γὰρ πρὸς τὸ 15 θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν». Τὸ γὰρ μὴ διὰ τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην, ἀλλὰ διὰ τὸν παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπαινον γινόμενον, οἷον ἀν ἦ, οὐ θεοσεβείας ἐπαινον ενδίσκει, ἀλλ ἀνθρωπαρεσκείας ἢ αὐταρεσκείας ἢ φιλονικίας ἢ φθόνου ἢ τινος τοιαύτης αἰτίας ἔχει τὸ κρῖμα. 20 Διὸ καὶ ἀδικίας ἔργον τὸ τοιοῦτον δ Κύριος δνομάζει, λέγων πρὸς τοὺς εἰπόντας τὸ «Ἐφάγομεν ἐνώπιόν σου» καὶ τὰ ἔξῆς· «Ἀ-

700. Ψαλ. 118, 103. 701. Γαλ. 5, 9.

702. Λουκ. 13, 26 - 27. 703. Α' Κορ. 13, 1 - 3.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν δὲν ἔρχεται νὰ ψάλλῃ μὲν ζῆλον καὶ ἐὰν δὲν δείχνη τὴν διάθεσιν ποὺ εἶχεν δὲ εἰπών τό· «πόσον γλυκέα είναι εἰς τὸν λάρυγγά μου τὰ λόγια σου, γλυκύτερα ὑπέρ μέλι εἰς τὸ στόμα μου»⁷⁰⁰, καὶ ἐὰν δὲν θεωρῇ μεγάλην ζημίαν τὴν ὀκνηρίαν, τότε ἢ νὰ διορθωθῇ ἢ νὰ ἀποβληθῇ, διὰ νὰ μὴ μολύνῃ ὅλιγη ζύμη ὅλον τὸ φύραμα⁷⁰¹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 282

Ποῖοι είναι ἐκεῖνοι ποὺ λέγουν· «ἔφάγομεν ἐνώπιόν σου καὶ ἐπίομεν», καὶ ἀκούουν τό· «δὲν γνωρίζω ὑμᾶς»⁷⁰².

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἔσως είναι ἐκεῖνοι τοὺς ὄποιούς περιέγραψεν ὁ ἀπόστολος εἰς τὸ πρόσωπόν του, ὅταν εἶπεν· «ἐὰν τὰς γλώσσας τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων . . . Καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν γνῶσιν καὶ πᾶσαν τὴν πίστιν, καὶ ἐὰν διανείμω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ ἐὰν παραδώσω τὸ σῶμά μου διὰ νὰ καυθῶ, ἀγάπην δὲ δὲν ἔχω, ούδὲν ὠφελοῦμαι»⁷⁰³. τοῦτο δὲ ἐδιδάχθη ὁ ἀπόστολος ἀπὸ τὸν Κύριον, ποὺ εἶπε διὰ μερικοὺς ἀνθρώπους ὅτι «πράττουν πρὸς τὸ θεαθῆναι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Ἄληθῶς λέγω εἰς ὑμᾶς ὅτι ἥδη ἔχουν λάβει τὸν μισθὸν αὐτῶν»⁷⁰⁴. Διότι ἐκεῖνο ποὺ γίνεται ὅχι ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποσπάσῃ ἔπαινον ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, οἵονδήποτε καὶ ἀν είναι, δὲν εὐρίσκει ἔπαινον θεοσεβείας, ἀλλ᾽ ἔχει τὴν κατάκρισιν τῆς ἀνθρωπαρεσκείας ἢ τῆς αὐταρεσκείας ἢ τῆς φιλονικίας ἢ τοῦ φθόνου ἢ ἀλλης παρομοίας αἰτίας. Διὰ τοῦτο δὲ Κύριος ὀνομάζει τὸ τοιοῦτον ἀδικον ἔργον, ὅταν ἀπαντᾷ μὲν τό· «φύγετε ἀπ' ἐμοῦ, πάντες οἱ ἔργάται τῆς ἀδικίας» πρὸς τοὺς εἰπόντας· «ἔφάγομεν ἐνώπιόν σου»⁷⁰⁵ καὶ τὰ λοι-

704. Ματθ. 23, 5·6, 2.

705. Λουκ. 13, 26 - 27.

πόστητε ἀπ' ἐμοῦ, πάντες ἐργάται ἀδικίας». Πῶς γὰρ οὐκ ἀδικίας ἐργάται οἱ ταῖς τοῦ Θεοῦ δωρεαῖς εἰς πραγματείαν τῶν ἴδιων ἥδονῶν καταχρώμενοι; Οἶον ἡσαν ἐκεῖνοι περὶ ὧν φησιν ὁ ἀπόστολος· «Οὐ γάρ ἐσμεν ὡς οἱ πολλοὶ καπηλεύοντες τὸν 5 λόγον τοῦ Θεοῦ», καὶ πάλιν· «Νομιζόντων πορφυρὸν εἶναι τὴν εὐσέβειαν» καὶ πολλὰ τοιαῦτα. ^{706.} Ων ἀπάντων καθαρεύων ἀποδέδεικται ἡμῖν ὁ αὐτὸς ἀπόστολος δι' ὧν φησιν· «Οὐχ ὡς ἀνθρώποις ἀρέσκοντες, ἀλλὰ Θεῷ τῷ δοκιμάζοντι τὰς καρδίας ἡμῶν. Οὕτε γάρ ποτε ἐν λόγῳ κολακείας ἐγενήθημεν ὑμῖν, κα-
10 θὼς οἴδατε, οὕτε προφάσει πλεονεξίας· Θεὸς μάρτυς· οὕτε ζητοῦντες ἐξ ἀνθρώπων δόξαν οὕτε ἀφ' ὑμῶν οὕτε ἀπ' ἄλλων».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΠΓ'

Εἰ δὲ ποιῶν τὸ θέλημά τινος κοινωνός ἐστιν ἐκείνου.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰ πιστεύομεν τῷ Κυρίῳ λέγοντι· «Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν δοῦλός ἐστι τῆς ἀμαρτίας», καὶ πάλιν· «Ὑμεῖς ἐκ τοῦ 15 πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν», οἴδαμεν, διὰ οὐχὶ κοινωνὸς ἀπλῶς, ἀλλὰ κύριον ἔαντοῦ καὶ πατέρα ἐπιγράφεται ἐκεῖνον, οὗ τὸ ἐργον ποιεῖ, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνὴν. Μαρτυρεῖ δὲ τοῦτο σαφῶς καὶ ὁ ἀπόστολος λέγων· «Οὐκ οἴδατε, διὰ τὸ παριστάνετε ἔαντοὺς 20 δούλους εἰς ὑπακοήν, δοῦλοι ἐστε ὃς ὑπακούετε, ἢτοι ἀμαρτίας εἰς θάνατον ἢ ὑπακοῆς εἰς δικαιοσύνην;».

706. Β' Κορ. 2, 17. 707. Α' Τιμ. 6, 5.

708. Α' Θεσσ. 2, 4 - 6. 709. Ἱω. 8, 34.

πά. Διότι πᾶς δὲν εἶναι ἔργάται δίδικίας οἱ καταχρώμενοι τὰς δωρεὰς τοῦ Θεοῦ χάριν τῶν ἡδονῶν των; Τοιοῦτοι ἡσαν ἐκεῖνοι περὶ τῶν δποίων λέγει ὁ ἀπόστολος· «δὲν εἴμεθα ὡς οἱ πολλοί, οἱ δποῖοι καπηλεύουν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ»⁷⁰⁶, καὶ· «νομίζουν ὅτι ἡ εὔσέβεια εἶναι μέσον κέρδους»⁷⁰⁷ καὶ πολλὰ δμοια, διὰ τῶν δποίων ἔχει ἀποδείξει εἰς ἡμᾶς ὁ ἀπόστολος ὅτι ἡτο καθαρὸς διὰ τῶν λόγων· «ὅχι ὡς ἀρέσκοντες εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ’ εἰς τὸν Θεὸν τὸν δοκιμάζοντα τὰς καρδίας ἡμῶν· διότι οὔτε λόγον κολακείας μετεχειρίσθημεν ποτὲ πρὸς ὑμᾶς, καθὼς γνωρίζετε, οὔτε πρόφασιν πλεονεξίας· μάρτυς ὁ Θεός· οὔτε ζητοῦμεν δόξαν ἐξ ἀνθρώπων οὔτε ἀφ’ ὑμῶν οὔτε ἀπ’ ἀλλων»⁷⁰⁸.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 283

Εἶναι κανεὶς κοινωνὸς ἐκείνου τοῦ δποίου ἐκτελεῖ τὸ θέλημα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν πιστεύωμεν εἰς τὸν Κύριον, ποὺ λέγει ὅτι «πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν εἶναι δοῦλος τῆς ἀμαρτίας»⁷⁰⁹, καὶ· «ὑμεῖς εἰσθε ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου καὶ θέλετε νὰ κάμνετε τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν»⁷¹⁰, γνωρίζομεν ὅτι δὲν εἶναι ἀπλῶς κοινωνός, ἀλλ’ ὅτι θεωρεῖ κύριον ἑαυτοῦ καὶ πατέρα ἐκεῖνον τοῦ δποίου ἐκτελεῖ τὸ ἔργον, ὅπως εἶπεν ὁ Κύριος. Τοῦτο μαρτυρεῖ σαφῶς καὶ ὁ ἀπόστολος, ὅταν λέγῃ· «δὲν γνωρίζετε ὅτι εἰς ὄποιον παριστάνετε ἑαυτοὺς δούλους πρὸς ὑπακοήν, εἰσθε δοῦλοι ἐκείνου εἰς τὸν δποίον ὑπακούετε, ἢτοι τῆς ἀμαρτίας πρὸς θάνατον ἢ τῆς ὑπακοῆς πρὸς δικαιοσύνην»;⁷¹¹.

710. Ἰω. 8, 44.

711. Ρωμ. 6, 16.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΠΔ'

Ἐὰν πτωχεύσῃ ἀδελφότης διὰ περίστασιν ἢ νόσου, εἰ ἀδιάκριτόν ἐστι παρ' ἑτέρων λαμβάνειν τὰ πρὸς τὴν χρείαν· καὶ εἰ χρή, παρὰ τίνων λήψεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*Ο μνημονεύων τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Ἐφ' ὅσον ἔποιή-
5 σατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἔποιή-
σατε», φροντίδα πολλὴν μετὰ σπουδῆς πλείονος καὶ ἐπιμελείας
ποιεῖται ἀξιος εἶναι ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου τετάχθαι. Ἐὰν οὖν τις
τοιοῦτος ἦ, μὴ διακρινέσθω λαμβάνων, ἀλλ' εὐχαριστείτω. Πα-
ρὰ τίνων δὲ χρὴ λαμβάνειν καὶ πότε καὶ πῶς, ὁ τὴν κοινὴν φρον-
10 τίδα ἐπιτεταγμένος δοκιμάζειν διφείλει, μνημονεύων τοῦ Δαβὶδ
εἰπόντος· «Ἐλαιον ἀμαρτωλοῦ μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλήν μου»,
καὶ πάλιν· «Πορευόμενος ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ, οὗτός μοι ἐλειτούργειν».*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΠΕ'

*Εἰ χρὴ ἀδελφότητα μετὰ ἀδελφότητος πραγματευομένην
τὴν ἀξίαν τιμὴν τοῦ εἰδοντος περιεργάζεσθαι.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*15 Εἰ μὲν συγχωρεῖ ὁ λόγος ἐν ἀδελφοῖς τὸ ἀγοράζειν παρ'
ἀλλήλων καὶ πωλεῖν ἀλλήλοις, οὐκ ἔχω τι λέγειν· κοινωνεῖν γὰρ
ἀλλήλοις παιδευόμεθα πρὸς τὴν χρείαν, κατὰ τὸ γεγραμμένον·*

712. Μία ἀδελφότης ποὺ ἐστηρίζετο κυρίως εἰς τὴν παραγωγὴν ἐκ τῆς καλλιεργείας τῆς γῆς ἵτο φυσικὸν νὰ ἀντιμετωπίζῃ κατὰ καιρούς τὴν ἀνάγκην νὰ ζητῇ ὑλικὴν βοήθειαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 284

Ἐὰν πτωχεύσῃ μία ἀδελφότης⁷¹² ἐξ αἰτίας δυσκόλων περιστάσεων ἢ ἀσθενείας, εἶναι ἀδιακρισία νὰ λαμβάνῃ ἀπὸ ὅλους τὰ πρὸς τὸ ζῆν; Καὶ ἐὰν εἶναι ὅρθον, ἀπὸ ποίους πρέπει νὰ λάβῃ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Αὐτὸς ποὺ ἐνθυμεῖται τὸν Κύριον, ποὺ εἴπεν· «Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε εἰς ἔνα ἐκ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, εἰς ἐμὲ ἐποιήσατε»⁷¹³, φροντίζει πολὺ καὶ δεικνύει μεγάλον ζῆλον καὶ ἐπιμέλειαν, διὰ νὰ γίνῃ ἀξιος νὰ θεωρηθῇ ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου. Ἐὰν λοιπὸν κάποιος εἶναι αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ἃς μὴ διστάζῃ, δταν λαμβάνῃ, ἀλλ' ἃς εὔχαριστῇ. Ἀπὸ ποίους δὲ πρέπει νὰ λαμβάνῃ καὶ πότε καὶ πῶς, δφείλει νὰ τὸ ἀποφασίσῃ ὁ ἐμπεπιστευμένος τὴν κοινὴν φροντίδα, ἐνθυμούμενος τὸν Δαβίδ, ποὺ εἴπεν· «ἔλαιον ἀμαρτωλοῦ ἃς μὴ λιπάνῃ τὴν κεφαλήν μου»⁷¹⁴, καὶ· «ὁ πορευόμενος ἐν δδῷ ἀμώμῳ οὗτος ὑπηρέτει εἰς ἐμέ»⁷¹⁵.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 285

Πρέπει μία ἀδελφότης ποὺ διαπραγματεύεται μὲ ὅλην ἀδελφότητα νὰ ἀσχολῆται μὲ τὴν πραγματικὴν ἀξίαν κάθε εἴδους⁷¹⁶;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν τὴ Γραφὴ ἐπιτρέπῃ νὰ ἀγοράζουν καὶ νὰ πωλοῦν οἱ ἀδελφοὶ μεταξύ των, δὲν ἔχω τίποτε νὰ εἴπω· διότι ἐδιδάχθημεν νὰ βοηθοῦμεν ὁ ἔνας τὸν ὅλον πρὸς ἀντιμετώπισιν

713. Ματθ. 25, 40.

714. Ψαλ. 140, 5.

715. Ψαλ. 100, 6.

716. Πρβλ. Ὁρους κατὰ πλάτος 39.

«Τὸ ὑμῶν περίσσευμα εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα, καὶ τὸ ἐκείνων περίσσευμα εἰς τὸ ὑμῶν ὑστέρημα, δπως γένηται ἴσστης». εἰ δὲ ἄρα συνεμπίπτει ποτὲ τοιαύτη ἀνάγκη, χρὴ τὸν ἀγοράζοντα μᾶλλον ἀκριβεύεσθαι μὴ τῆς ἀξίας ἐλάττονα δῷ τιμὴν 5 ἥπερ τὸν πωλοῦντα. Ἀμφότεροι δὲ μνημονευέτωσαν τοῦ εἰπόντος: «Ζημιοῦν ἄνδρα δίκαιον οὐ καλόν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΠΣ'

Εἰ δεῖ τὸν ἐν ἀδελφότητι ζῶντα καὶ ἀσθενείᾳ σωματικῇ περιπεσόντα εἰς ξενοδοχεῖον ἀπάγειν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Στοχάζεσθαι χρὴ ἐκάστον τόπου καὶ σκοποῦ τοῦ οἰκείου 10 πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον εἰς δόξαν Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΠΖ'

Τίνες εἰσὶν οἱ ἄξιοι καρποὶ τῆς μετανοίας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὰ ἀντικείμενα τῇ ἀμαρτίᾳ ἔργα δικαιοσύνης, ἅπερ ὁ μετανοῶν καρποφορεῖν ὀφείλει, ποιῶν τὸ εἰρημένον: «Ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ καρποφοροῦντες».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΠΗ'

15 Ὁ θέλων ἐξομολογήσασθαι τὰς ἀμαρτίας ἑαυτοῦ εὶς πᾶσιν ἐξομολογεῖσθαι ὀφείλει καὶ τοῖς τυχοῦσιν, ἢ τίσιν.

717. Β' Κορ. 8, 13 - 14. 718. Παρ. 17, 26.

719. Τὸ χειρόγραφον τοῦ Πόντου ἐτελείωνεν ἐδῶ. Αἱ ὑπόλοιποι εἴκο-

τῶν ἀναγκῶν συμφώνως πρὸς τὸν λόγον· «τὸ περίσσευμα ὑμῶν ἃς ἀναπληρώσῃ τὸ ὑστέρημα ἐκείνων, καὶ τὸ περίσσευμα ἐκείνων ἃς χρησιμεύσῃ εἰς τὴν στέρησιν ὑμῶν, διὰ νὰ γίνη ἴσότης»⁷¹⁷. Συνεπῶς, ἔάν ποτε συμπίπτῃ τοιαύτη ἀνάγκη, πρέπει δὲ γοράζων νὰ φροντίζῃ περισσότερον ἀπὸ τὸν πωλοῦντα μήπως πληρώσῃ ὀλιγότερα τῆς ἄξιας. Καὶ οἱ δύο δὲ ἃς ἔνθυμοῦνται τὸν λόγον· «δὲν εἶναι καλὸν νὰ ζημιώνῃς ἀνδρα δίκαιον»⁷¹⁸.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 286

Πρέπει νὰ μεταφέρωμεν εἰς ξενοδοχεῖον αὐτὸν ποὺ ζῇ εἰς τὴν ἀδελφότητα καὶ ἡσθένησε κατὰ τὸ σῶμα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πρέπει νὰ ἔξετάζωμεν τὸν τόπον ἐκάστου καὶ τὸν ἴδιαίτερον σκοπὸν πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον εἰς δόξαν Θεοῦ⁷¹⁹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 287

Ποῖοι εἶναι οἱ ἄξιοι καρποὶ τῆς μετανοίας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἶναι τὰ ἀντίθετα πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ἔργα τῆς δικαιοσύνης, τὰ ὅποια ὀφείλει νὰ καρποφορῇ ὁ μετανόῶν, ἐφαρμόζων τό· «καρποφοροῦντες εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν»⁷²⁰.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 288

‘Ο ἐπιθυμῶν νὰ ἔξομολογηθῇ τὰς ἀμαρτίας του ὀφείλει νὰ ἔξομολογῆται εἰς ὅλους καὶ τοὺς τυχόντας, ἢ εἰς ποίους;

σιν ἐπτὰ ἔρωταποκρίσεις προσετέθησαν ἀπὸ τὸν κώδικα τῆς Καισαρείας (412 Α).

720. Κολ. 1, 10.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο σκοπὸς τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῶν ἀμαρτανόντων φανερός, κατὰ τὸ γεγραμμένον, δτι «Οὐ θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν». Ἐπεὶ οὖν καὶ τῆς ἐπιστροφῆς δὲ τρόπος οἰκεῖος ὀφείλει εἶναι τοῦ ἀ-
5 μαρτήματος, καὶ καρπῶν δὲ χρεία ἀξίων τῆς μετανοίας, κατὰ τὸ γεγραμμένον· «Ποιήσατε καρπὸν ἀξίους τῆς μετανοίας»,
ἴνα μὴ τὰ τῆς ἐπιφερομένης ἀπειλῆς συμβῇ, ἐν τῇ Ἑλλείψει τῶν καρπῶν· «Πᾶν γὰρ δένδρον», φησί, «μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται», ἀναγκαῖον τοῖς πεπιστεύ-
10 μένοις τὴν οἰκονομίαν τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ ἔξομολογεῖσθαι τὰ ἀμαρτήματα. Οὕτω γὰρ καὶ οἱ πάλαι μετανοοῦντες ἐπὶ τῶν ἀγίων ενδίσκονται πεποιηκότες. Γέγραπται γὰρ ἐν μὲν τῷ Εὐαγ-
γελίῳ, δτι τῷ βαπτιστῇ Ἰωάννῃ ἔξωμολογοῦντο τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν, ἐν δὲ ταῖς Πράξεσι, τοῖς ἀποστόλοις, ὑφ' ὧν καὶ ἐβα-
15 πτίζοντο ἄπαντες.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΠΘ'

‘Ο μετανοήσας ἐπὶ ἀμαρτήματι καὶ πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ διμ-
πεσῶν ἀμάρτημα τί ποιήσει.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸ ἄπαξ τινα μετανοήσαντα τὴν αὐτὴν πάλιν ποιῆσαι ἀ-
μαρτίαν ἔλεγχός ἐστι τοῦ τὸ πρῶτον αἴτιον τῆς ἀμαρτίας ἐ-
20 κείνης μὴ ἐκκαθᾶραι, ἀφ' οὗ, καθάπερ ἀπὸ ρίζης τινός, πάλιν ἀνάγκη τὰ ἵσα φύεσθαι. ‘Ως γὰρ εἴ τις φυτοῦ τοὺς κλάδους ἐκ-
κόψαι θελήσειε, τὴν ρίζαν ἔάσας, οὐδὲν ἥττον ἥ ρίζα μένονσα

721. Ἱεζ. 33, 11.

722. Λουκ. 3, 8 - 9.

723. Α' Κορ. 4, 1.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸ σχέδιον τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ διὰ τοὺς ἀμαρτάνοντας εἶναι φανερὸν εἰς τὸν λόγον τῆς Γραφῆς· «δὲν θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ἔως ὅτου ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ζωήν»⁷²¹. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐπιστροφῆς ὁφείλει νὰ εἶναι ἀνάλογος τοῦ ἀμαρτήματος καὶ ἐπειδὴ οἱ καρποὶ πρέπει νὰ εἶναι ἄξιοι τῆς μετανοίας, ὅπως λέγει· ἡ Γραφή· «ποιήσατε καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας», διὰ νὰ μὴ πραγματοποιηθῇ λόγω τῆς ἑλλείψεως καρπῶν ἡ ἐν συνεχείᾳ ἀναφερομένη ἀπειλή, ὅτι «πᾶν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται»⁷²², εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔξομολογούμεθα τὰ ἀμαρτήματα εἰς τοὺς ἐμπεπιστευμένους τὴν οἰκονομίαν τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ⁷²³. Διότι καὶ οἱ παλαιότεροι ποὺ μετενόουν εύρισκονται ὅτι ἔξωμολογοῦντο κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εἰς τοὺς ἀγίους. Διότι τὸ μὲν Εὐαγγέλιον ἀναφέρει ὅτι ἔξωμολογοῦντο τὰς ἀμαρτίας των εἰς τὸν βαπτιστὴν Ἰωάννην⁷²⁴, αἱ δὲ Πράξεις ὅτι ἔξωμολογοῦντο εἰς τοὺς ἀποστόλους, οἱ δποῖοι καὶ ἐβάπτιζον ἀπαντας⁷²⁵.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 289

Τί πρέπει νὰ κάμῃ ἐκεῖνος ποὺ μετενόησεν, ἀλλὰ ἐπεσε πάλιν εἰς τὸ αὐτὸν ἀμάρτημα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸ ὅτι μετενόησε κάποιος μίαν φορὰν καὶ διέπραξε πάλιν τὴν αὐτὴν ἀμαρτίαν ἀποδεικνύει ὅτι δὲν ἐκαθάρισε πλήρως τὸ πρῶτον αἴτιον ἐκείνης τῆς ἀμαρτίας, ἀπὸ τὸ δποῖον, ὡς ἀπὸ ρίζαν, φυτρώνουν πάλιν κατ' ἀνάγκην τὰ ἴδια. Διότι, ὅπως, ἔὰν θελήσῃ κάποιος νὰ κόψῃ τοὺς κλάδους ἐνὸς φυτοῦ, χωρὶς νὰ τὸ ἐκριζώσῃ, ἡ ρίζα ποὺ μένει δίδει τοὺς ἴδιους βλαστούς,

724. Ματθ. 3, 6.

725. Πρ. 19, 18.

τὰ αὐτὰ πάλιν βλαστάνει, οὕτως, ἐπειδή τινα τῶν ἀμαρτημάτων οὐκ ἐν ἑαυτοῖς ἔχει τὴν ἀρχήν, ἀλλ' ἐξ ἐτέρων φύεται, ἀνάγκη πᾶσα τὸν καθαρεῦσαι ἀπ' αὐτῶν βουλόμενον τὰ πρῶτα αἴτια τῶν ἀμαρτημάτων ἐκείνων ἐξάραι· οἶον, ἔρις ἢ φθόνος 5 οὐκ ἀφ' ἑαυτῶν ἀρχεται, ἀλλ' ἀπὸ φίλης τῆς φιλοδοξίας βλαστάνει. Ἀντιποιούμενος γὰρ τῆς δόξης τῆς παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, ἐρίζει τῷ εὐδοκιμοῦντι ἢ φθονεῖ τῷ παρευδοκιμοῦντι. Ἐὰν οὖν, ἀπαξ τις λαβόμενος ἑαυτοῦ ἐπὶ φθόνῳ ἢ ἔριδι, πάλιν τοῖς αὐτοῖς περιπέσῃ, γνωριζέτω ἑαυτὸν τὸ πρῶτον αἴτιον τοῦ 10 φθόνου ἢ τῆς ἔριδος, τὴν φιλοδοξίαν, ἐν βάθει νοσοῦντα. Καὶ χρή γε αὐτὸν ἐκ τοῦ ἐναντίου διὰ τῶν τῆς ταπεινοφροσύνης γυμνασμάτων (γυμνάσιον γὰρ ταπεινοφροσύνης ἡ ἐν τοῖς εὐτελεστέροις πράγμασι διατριβὴ) τὸ πάθος τῆς φιλοδοξίας θεραπεῦσαι, ἵνα οὕτως, ἐν διαθέσει τῆς ταπεινοφροσύνης γενόμενος, 15 μηκέτι ἐκπέσῃ εἰς τὰ προειρημένα τῆς φιλοδοξίας βλαστήματα· καὶ ἐφ' ἐκάστῳ τῶν τοιούτων ἀμαρτημάτων ὅμοίως.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Σ4'

Πῶς περισσεύει τις ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Κυρίου πάντοτε.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“*Ητοι τὸ διδόμενον χάρισμα πολυπλασιάζων ἐν τῇ τῶν εὐεργετουμένων ὑπ' αὐτοῦ ὥφελείᾳ καὶ προκοπῇ, ἢ ἐκ συγκρί- 20 σεως τῶν ἀνθρωπίνων σπουδασμάτων τὸ πλέον τῆς σπουδῆς ἐπιδεικνύμενος ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Κυρίου.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Σ4A'

Τίς ἔστιν ὁ συντετριμμένος κάλαμος, ἢ τὸ τυφόμενον λί- νον. Καὶ πῶς τις τὸ μὲν οὐ κατεάξει, τὸ δὲ οὐ σβέννυσι.

ἔτσι, ἐπειδὴ μερικὰ ἀμαρτήματα δὲν ἔχουν τὴν ἀρχήν των μέσα των, ἀλλὰ φυτρώνουν ἀπὸ ἀλλα, εἰναι μεγάλη ἀνάγκη ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ καθαρισθῇ ἀπὸ αὐτὰ νὰ ἐκριζώσῃ τὰ πρῶτα αἴτια ἐκείνων τῶν ἀμαρτημάτων. Π.χ. ἡ ἔρις ἢ ὁ φθόνος δὲν προέρχονται ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ βλαστάνουν ἀπὸ τὴν ρίζαν τῆς φιλοδοξίας. Διότι ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς δόξης ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων ἔριζει μὲ τὸν διακρινόμενον ἢ φθονεῖ τὸν ὑπέρτερόν του. Ἐὰν λοιπὸν κάποιος ποὺ ἐκυριεύθη μίαν φορὰν ἀπὸ φθόνον ἡ ἔριν περιπέσῃ πάλιν εἰς τὰ αὐτά, ὅς γνωρίζῃ ὅτι κατὰ βάθος νοσεῖ ἀπὸ τὸ πρῶτον αἴτιον τοῦ φθόνου ἢ τῆς ἔριδος, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν φιλοδοξίαν. Καὶ πρέπει βεβαίως αὐτὸς νὰ θεραπεύσῃ τὸ πάθος τῆς φιλοδοξίας, ἐκκινῶν ἀπὸ τὸ ἀντίθετον, διὰ τῶν γυμνασμάτων τῆς ταπεινοφροσύνης (διότι γύμνασμα ταπεινοφροσύνης εἶναι ἡ ἀπασχόλησις εἰς τὰ εὔτελέστερα πράγματα), νὰ ἀποκτήσῃ ἔτσι τὴν διάθεσιν τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ νὰ μὴ ἐκτραπῇ πλέον εἰς τὰ βλαστήματα τῆς φιλοδοξίας, πωὺ ἀνεφέραμεν. Τὸ αὐτὸς ἴσχύει διὰ κάθε παρόμοιον ἀμάρτημα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 290

Πῶς περισσεύει κανεὶς πάντοτε εἰς τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου⁷²⁶.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἴτε πολλαπλασιάζων τὸ χάρισμα, ποὺ τοῦ δίδεται, διὰ τῆς ὥφελείας καὶ προκοπῆς τῶν εὔεργετουμένων ἀπὸ αὐτόν, ἡ δεικνύων μεγαλύτερον ζῆλον διὰ τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου παρὰ διὰ τὰ ἔργα ποὺ ἐπιδιώκουν οἱ ἀνθρωποι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 291

Τί εἶναι ὁ συντετριμμένος κάλαμος, ἡ τὸ καπνίζον λινάριον· καὶ πῶς κανεὶς δὲν θὰ σπάσῃ τὸ πρῶτον καὶ δὲν θὰ σβέσῃ τὸ δεύτερον⁷²⁷.

727. Βλ. Ματθ. 12, 20.

ΑΙΠΟΚΡΙΣΙΣ

Συντετριμμένον μὲν κάλαμον λογίζομαι εἶναι τὸν ἐν πάθει τινὶ ποιοῦντα ἐντολὴν Θεοῦ· δν κατεάσσειν καὶ ἀποκόπτειν οὐ χρή, ἀλλὰ μᾶλλον θεραπεύειν, ὡς δὲ Κύριος ἐδίδαξεν εἰπών· «Προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν 5 ἀνθρώπων, πρὸς τὸ θεαθῆναι αὐτοῖς». Καὶ δὲ ἀπόστολος παραγγέλλει λέγων· «Πάντα ποιεῖτε χωρὶς γογγυσμῶν καὶ διαλογισμῶν», καὶ ἀλλαχοῦ· «Μηδὲν κατ’ ἔριθείαν ἢ κενοδοξίαν». Λίνον δὲ τυφόμενον, δταν τις ποιῇ τὴν ἐντολὴν μὴ διαπύρω ἐπιθυμίᾳ καὶ τελείᾳ σπουδῆ, νωθρότερον δέ πως καὶ χαν-10 νότερον, δν οὐ χρὴ παύειν, διεγείρειν δὲ μᾶλλον ὑπομνήσει τῶν κριμάτων τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν αὐτοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣηB'

Εἰ χρὴ ἐν ἀδελφότητι παιδίων βιοτικῶν εἶναι δ.δασκαλεῖον.

ΑΙΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦ ἀποστόλου εἰπόντος· «Οἱ πατέρες μὴ παρουγίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἀλλ’ ἐκτρέψετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νοοθεσίᾳ 15 Κυρίου», ἐὰν οἱ προσάγοντες ἐπὶ τοιούτῳ σκοπῷ προσάγωσι, καὶ οἱ δεχόμενοι πληροφορίαν ἔχωσιν, δτι δύνανται ἐν παιδείᾳ καὶ νοοθεσίᾳ Κυρίου ἐκθρέψαι τὰ προσαγόμενα, φυλασσέσθω τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου προστεταγμένον εἰπόντος· «Ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρός με καὶ μὴ κωλύετε αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Συντετριμμένος κάλαμος νομίζω ότι είναι αύτὸς πού, ἐνῷ
 ἔχει κάποιαν κακίαν, ἐκτελεῖ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ· αὐτὸν
 δὲν πρέπει νὰ τὸν σπάζωμεν καὶ νὰ τὸν ἀποκόπτωμεν, ἀλλὰ
 μᾶλλον νὰ τὸν θεραπεύωμεν, ὅπως ἐδίδαξεν ὁ Κύριος, ὅταν
 εἶπε· «προσέχετε νὰ μὴ κάμνετε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν ἔμπρο-
 σθεν τῶν ἀνθρώπων, πρὸς τὸ θεαθῆναι ὑπ’ αὐτῶν»⁷²⁸. Καὶ ὁ
 ἀπόστολος παραγγέλλει λέγων· «πάντα ποιεῖτε χωρὶς γογ-
 γυσμῶν καὶ διαλογισμῶν»⁷²⁹, καὶ· «οὐδὲν ἔξ ἀντιζηλίας
 ἢ κενοδοξίας»⁷³⁰. Λινάριον δὲ καπνισμένον είναι, ὅταν κά-
 μνη κάποιος τὴν ἐντολὴν ὅχι ἀπὸ διάπυρον ἐπιθυμίαν καὶ
 τέλειον ζῆλον, ἀλλὰ μὲν ωθρότητα καὶ ἀτονίαν· αὐτὸν δὲν
 πρέπει νὰ τὸν ἀπαλλάξωμεν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ τὸν διεγείρωμεν
 ὑπενθυμίζοντες εἰς αὐτὸν τὰ κρίματα καὶ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ
 Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 292

Πρέπει νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὴν ἀδελφότητα σχολεῖον⁷³¹ διὰ
 παιδιά ἀνήκοντα εἰς τὸν κόσμον⁷³²;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο ἀπόστολος εἶπεν· «οἱ πατέρες μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα
 ὑμῶν, ἀλλ’ ἀνατρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου»⁷³³.
 ‘Εὰν λοιπὸν οἱ δόηγοῦντες εἰς τὴν ἀδελφότητα τὰ τέκνα τῶν
 ἔχουν τοιοῦτον σκοπὸν καὶ ἔὰν οἱ δεχόμενοι αὐτὰ είναι βέβαιοι
 ότι δύνανται νὰ τὰ ἀναθρέψουν ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυ-
 ρίου, ἃς φυλάσσεται αὐτὸ ποὺ προσέταξεν ὁ Κύριος, ὅταν εἶπεν·
 «ἄφετε τὰ παιδία νὰ ἔρχωνται πρός με καὶ μὴ κωλύετε αὐτά,

731. Τὸ κείμενον τοῦ Migile ἔχει «διδάσκαλον». ὑπάρχει ὅμως καὶ ἡ γραφὴ «διδασκαλεῖον», τὴν δποίαν ἐπροτιμήσαμεν.

732. Πρβλ. Ὁρους κατὰ πλάτος 15. 733. Ἐφ. 6, 4.

ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν). ^{734.} Ανευ δὲ τοῦ τοιούτου σκοποῦ καὶ τῆς τοιαύτης ἐλπίδος οὔτε Θεῷ ἀρέσκον τοῦτο, καὶ ἡμῖν οὔτε πρέπον οὔτε συμφέρον λογίζομαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΚΓ'

Πῶς δεῖ προσφέρεσθαι τοῖς τὰ μείζονα τῶν ἀμαρτημάτων 5 παραιτουμένοις, τὰ δὲ μικρὰ ἀδιαφόρως ποιοῦσι.

ΑΙΙΟΚΡΙΣΙΣ

Πρῶτον μὲν εἰδέναι χρή, δτι ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ταύτην τὴν διαφορὰν οὐκ ἔστι μαθεῖν. Μία γὰρ ἀπόφασις κατὰ πάντων ἀμαρτημάτων κεῖται, τοῦ Κυρίου εἰπόντος, δτι «Ο ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν δοῦλός ἔστι τῆς ἀμαρτίας», καὶ πάλιν δτι «Ο λόγος 10 δν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρινεῖ αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ», καὶ τοῦ Ἰωάννου βοῶντος «Ο ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ οὐκ ὅψεται τὴν ζωήν, ἀλλ᾽ ἡ ὁργὴ τοῦ Θεοῦ μενεῖ ἐπ' αὐτόν», τῆς ἀπειθείας οὐκ ἐν τῇ διαφορᾷ τῶν ἀμαρτημάτων, ἀλλ᾽ ἐν τῇ παρακοῇ τὴν ἀπειλὴν ἔχοντος. «Ολας δέ, εἰ ἐπιτρεπόμεθα λέγειν μικρὸν καὶ μέ- 15 γα ἀμάρτημα, ἀναντίρρητον ἔδει τὴν ἀπόδειξιν ἐκάστῳ μέγα είναι τὸ ἐκάστον κρατοῦν, καὶ μικρὸν τοῦτο, οὗ ἐκαστος κρατεῖ· ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἀθλητῶν ὃ μὲν νικήσας ἔστὶν ἴσχυρότερος, ὃ δὲ ἡττηθεὶς ἀσθενέστερος τοῦ ἐπικρατεστέρου, δστις ἀν ἦ. 20 Λεῖ οὖν ἐπὶ παντὸς ἀμαρτάνοντος οίονδήποτε ἀμάρτημα φυ- λάσσειν τὸ κρῆμα τοῦ Κυρίου εἰπόντος, δτι «Αν ἀμάρτη εἰς σὲ ὃ ἀδελφός σου, ὕπαγε, ἔλεγξο» αὐτὸν μεταξὺ σου καὶ αὐτοῦ

734. Λουκ. 18, 16.

735. Πρβλ. Περὶ κρίματος Θεοῦ 7. 'Αλλὰ εἰς τὰς κανονικὰς πρὸς 'Αμφιλόχιον ἐπιστολὰς γίνεται διάκρισις μεταξὺ ἀμαρτημάτων.

διότι τῶν τοιούτων εἶναι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁷³⁴. Χωρὶς
οὐτὸν τὸν σκοπὸν καὶ αὐτὴν τὴν ἐλπίδα, αὐτὸ διὰ τὸ δποῖον
έρωτάτε, σκέπτομαι ὅτι καὶ εἰς τὸν Θεὸν δὲν ἀρέσει καὶ εἰς ἡμᾶς
δὲν εἶναι οὔτε πρέπον οὔτε συμφέρον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 293

Πῶς πρέπει νὰ φερώμεθα πρὸς ἑκείνους ποὺ ἀποφεύγουν
τὰ μεγαλύτερα ἀμαρτήματα, ἀλλὰ κάμνουν τὰ μικρὰ μὲ ἀπά-
θειαν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πρῶτον πρέπει νὰ γνωρίζωμεν ὅτι αὐτὴν τὴν διαφορὰν
μεταξὺ τῶν ἀμαρτημάτων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὴν εῦρωμεν
εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Διότι ἑκεῖ ὄλα τὰ ἀμαρτήματα κατα-
κρίνονται ἐξ Ἰου⁷³⁵, διότι ὁ Κύριος εἶπεν ὅτι «ὁ ποιῶν τὴν
ἀμαρτίαν εἶναι δοῦλος τῆς ἀμαρτίας»⁷³⁶, καί· «ὁ λόγος τὸν δποῖον
ἐλάλησα, ἑκεῖνος θὰ κρίνῃ αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ»⁷³⁷, ὁ
δὲ Ἰωάννης διεκήρυξεν ὅτι «ὁ ἀπειθῶν εἰς τὸν Υἱὸν δὲν θὰ ᾖ⁷³⁸
τὴν ζωὴν, ἀλλ’ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ θὰ μείνῃ ἐπ’ αὐτόν»⁷³⁸. ‘Ἡ
ἀπείθεια δὲ ἔδω δὲν δέχεται τὴν ἀπειλήν, ἐπειδὴ εἶναι χειρο-
τέρα ἀπὸ ἀλλα ἀμαρτήματα, ἀλλὰ διότι εἶναι παρακοή. Γε-
νικῶς δέ, ἐὰν μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ διακρίνωμεν τὰ ἀμαρτήματα
εἰς μικρὰ καὶ μεγάλα, ἐπρεπε νὰ ἀποδειχθῇ ἀναντιρρήτως διὰ
κάθε ἀνθρώπου ὅτι εἶναι μεγάλο ἑκεῖνο ποὺ ἔξουσιάζει ἔκαστον,
καὶ μικρὸν ἑκεῖνο ποὺ ἔξουσιάζει ἔκαστος· ὅπως ἀκριβῶς καὶ
εἰς τοὺς ἀθλητὰς ὃ μὲν νικητὴς εἶναι ισχυρότερος, ὃ δὲ ἡ ττημένος
εἶναι ἀσθενέστερος τοῦ ἐπικρατεστέρου, ὅποιος καὶ ἀν εἶναι.
Πρέπει λοιπὸν εἰς τὴν περίπτωσιν κάθε ἀνθρώπου ποὺ διαπρά-
τει οἰονδήποτε ἀμάρτημα νὰ φυλάσσωμεν τὴν κρίσιν τοῦ Κυ-
ρίου, ποὺ εἶπεν· «ἐὰν ἀμαρτήσῃ εἰς σὲ ὃ ἀδελφός σου, ὕπαγε,

736. Ἰω. 8, 34.

737. Ἰω. 12, 48.

738. Ἰω. 3, 36.

μόνον. Ἐάν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου· ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σεαυτοῦ ἔτι ἔνα ή δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων ἡ τριῶν σταθῆ πᾶν δῆμα. Ἐὰν δὲ παρακούσῃ αὐτῶν, εἰπὲ τῇ ἐκκλησίᾳ· ἐὰν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὥσπερ ὁ ἔθνικὸς καὶ ὁ τελώνης». Φυλασσέσθω δὲ ἐπὶ πᾶσι τοῖς τοιούτοις τὸ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου εἰρημένον «Διὰ τί οὐ μᾶλλον ἐπενθήσατε, ἵνα ἐξαρθῇ ἐκ μέσου ὑμῶν ὁ τὸ ἔργον τοῦτο ποιήσας;». Χρὴ γὰρ τὴν μακροθυμίαν καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν ἐπιφέρεσθαι τῇ ἀποτομίᾳ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣζΔ'

10 Ἐκ ποίας αἵτίας ἐκπίπτει τις τῆς διηγεκοῦς μνήμης τοῦ Θεοῦ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐάν τις ἀμνήμων γένηται τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀσυνείδητος εὑρεθῇ πρὸς τὸν εὐεργέτην.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣζΕ'

Ἐκ ποίων σημείων γνωρίζεται ὁ μετέωρος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

15 "Οταν ἀμελῇ τις τῶν πρὸς εὐαρέστησιν Θεοῦ, τοῦ προφίτου εἰπόντος· «Προωρῷμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντός, διτι ἐκ δεξιῶν μού ἔστιν, ἵνα μὴ σαλευθῶ».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Σζζ'

Πῶς πληροφορηθῆ ἡ ψυχή, ὅτι τῶν ἀμαρτημάτων καθαρεύει.

ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου. Ἐὰν σὲ ἀκούσῃ, ἐκέρδησες τὸν ἀδελφόν σου· ἐὰν δὲ δὲν ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σοῦ ἀκόμη ἔνα ἢ δύο, διὰ νὰ βεβαιωθῇ πᾶς λόγος ἐπὶ στόματος δύο ἢ τριῶν μαρτύρων. Ἐὰν δὲ παρακούσῃ αὐτούς, εἰπὲ εἰς τὴν ἐκκλησίαν· ἐὰν δὲ καὶ τὴν ἐκκλησίαν παρακούσῃ, ἃς εἶναι διὰ σὲ ὡς ὁ ἔθνικὸς καὶ ὁ τελώνης»⁷³⁹. Κοντὰ δὲ εἰς ὅλα αὐτὰ ἃς τηρῆται καὶ ὁ λόγος τοῦ ἀποστόλου· «διατί δὲν ἐπενθήσατε μᾶλλον, διὰ νὰ ἐκβληθῇ ἐκ μέσου ὑμῶν ὁ πράξας τὸ ἔργον τοῦτο;»⁷⁴⁰. Διότι πρέπει ἡ μακροθυμία καὶ ἡ εὐ-σπλαγχνία νὰ ἀκολουθῇ τὴν αὔστηρότητα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 294

Διὰ ποῖον λόγον χάνει ὁ ἀνθρωπος τὴν συνεχῆ μνήμην τοῦ Θεοῦ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν γίνῃ ἐπιλήσμων τῶν εὐεργεστῶν τοῦ Θεοῦ καὶ εὔρεθῇ ἀναίσθητος ἀπέναντι τοῦ εὐεργέτου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 295

Ἄπὸ ποία χαρακτηριστικὰ ἀναγνωρίζεται ὁ ἀμφιταλαν-τευόμενος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Οταν κάποιος ἀμελῇ δι’ ἐκεῖνα ποὺ εύαρεστοῦν εἰς τὸν Θεόν, διότι ὁ προφήτης εἶπεν· «ἔβλεπον τὸν Κύριον ἐνώπιον μου διαπαντός, διότι εἶναι ἐκ δεξιῶν μου, διὰ νὰ μὴ σαλευθῶ»⁷⁴¹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 296

Πῶς θὰ βεβαιωθῇ ἡ ψυχὴ ὅτι εἶναι καθαρὰ ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματα.

741. Ψαλ. 15, 8.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν καταμάθῃ τις ἐν ἑαυτῷ τὴν διάθεσιν τοῦ Δαβὶδ εἰπόντος· «Ἄδικίαν ἐμίσησα καὶ ἔβδελυξάμην», ἢ καταμάθῃ εἰ κατώρθωσεν ἐν ἑαυτῷ τὸ παρὰ τοῦ ἀποστόλου προστεταγμένον εἰπόντος· «Νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, 5 πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἥτις ἐστὶν εἰδωλολατρία· δι' ἣ ἔρχεται ἡ ὁργὴ τοῦ Θεοῦ», ἔνθα καί, πλατύνων κατὰ παντὸς ἀμαρτήματος τὸ τοιοῦτον κρῖμα, ἐπήγαγεν· «Ἐπὶ τοὺς νίοὺς τῆς ἀπειθείας», ἵνα δυνηθῇ εἰπεῖν, ὅτι «Οὐκ ἐκολλήθη μοι καρδία σκαμβή· ἐκκλίνοντος 10 ἀπ' ἐμοῦ τοῦ πονηροῦ οὐκ ἐγίνωσκον». Γνωρίζει δέ τις ἑαυτὸν ἐν τοιαύτῃ διαθέσει καθεστῶτα, ἐὰν καὶ πρὸς τὸν ἀμαρτάροντας τὴν αὐτὴν τοῖς ἀγίοις φρικώδη συμπάθειαν ἀναλάβῃ, τοῦ μὲν Δαβὶδ εἰπόντος· «Ἐλδον ἀσυνετοῦντας καὶ ἐξετηκόμην, 15 ὅτι τὰ λόγια σου οὐκ ἐφυλάξαντο», τοῦ δὲ ἀποστόλου λέγοντος· «Τίς ἀσθενεῖ καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται καὶ οὐκ ἔγὼ πυροῦμαι;». Εἰ γάρ, κατὰ τὴν ἀλήθειαν τοῦ λόγου, ἡ ψυχὴ κρείττιων ἐστὶ τὸ σώματος, ὁρῶμεν δέ, ὅτι ἐπὶ τοῦ σώματος πᾶσαν μὲν φυπαρίαν σικχαινόμεθα καὶ βδελυσσόμεθα, παντὸς δὲ σπαραγμοῦ καὶ πάσης ἐπιβούλης θεωρία συντριμμὸν καὶ λύ- 20 πην ἐργάζεται τῇ καρδίᾳ, πόσῳ μᾶλλον ἀκόλουθον τὰ προειρημένα πάσχειν ἐπὶ τοῖς ἀμαρτάνοντι τὸν φιλόχριστον καὶ φιλάδελφον, ὅταν βλέπῃ τῶν ἀμαρτανόντων, ὥσπερ ὑπὸ θηρίων, τιτρωσκομένην τὴν ψυχὴν καὶ βιβρωσκομένην καὶ ὥσπερ ἴχνωρας καὶ σηπεδόνας ἐπιφαίνονταν; τοῦ μὲν Δαβὶδ εἰπόντος, 25 ὅτι «Ἄι ἀτομίαι μου ὑπερῆραν τὴν κεφαλήν μου· ὥσει φορτίον βαρὸν ἐβαρύνθησαν ἐπ' ἐμέ· προσώξεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης μου· ἐταλαιπώρησα

742. Ψαλ. 118, 163.

743. Κολ. 3, 5 - 6.

744. Ψαλ. 100, 3-4.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν ἀποκτήσῃ κανεὶς μέσα του τὴν διάθεσιν ποὺ εἰχεν δ Δαβίδ, ὅταν εἴπεν· «ἔμισησα καὶ ἐσιχάθην τὴν ἀδικίαν»⁷⁴², ἢ ἐὰν συνειδητοποιήσῃ ὅτι κατώρθωσε μέσα του τὴν ἐντολὴν τοῦ ἀπόστολου· «νεκρώσατε λοιπὸν τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πτονείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἢ ὅποια εἰναι εἰδωλολατρία· διὰ τὰ ὅποια ἔρχεται ἡ ὁργὴ τοῦ Θεοῦ»⁷⁴³, ὅπου ἐπεκτείνων τὴν κρίσιν αὐτὴν τοῦ Θεοῦ κατὰ παντὸς ἀμαρτήματος, προσέθεσε τό· «ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας», διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ εἴπῃ· «διεστραμμένη καρδία δὲν ἔκολλήθη εἰς ἐμέ· ὅταν ἀπεμακρύνθη ὁ πονηρὸς ἀπ' ἐμοῦ, δὲν ἔγνωριζον»⁷⁴⁴. Γνωρίζει δὲ κάποιος τὸν ἐαυτὸν του ὅτι ἀπέκτησεν αὐτὴν τὴν διάθεσιν, ἐὰν ἀποκτήσῃ ἀπέναντι τῶν ἀμαρτανόντων τὴν αὐτὴν φρικώδη συμπάθειαν ποὺ εἶχαν οἱ ἄγιοι· διότι δὲν Δαβίδ εἴπεν· «εἰδον τοὺς ἄφρονας καὶ ἔγινα κάθιδρος, διότι δὲν ἔφύλαξαν τοὺς λόγους σου»⁷⁴⁵, δὲ ἀπόστολος λέγει· «ποῖος ἀσθενεῖ καὶ δὲν ἀσθενῶ; ποῖος σκανδαλίζεται καὶ ἔγὼ δὲν φλέγομαι;»⁷⁴⁶. Ἐὰν λοιπόν, κατὰ τὴν ὁρθὴν ἐκτίμησιν, ἢ ψυχὴ εἰναι καλυτέρα τοῦ σώματος, βλέπομεν δὲ ὅτι σιχαινόμεθα καὶ βδελυσσόμεθα κάθε ρυταρότητα τοῦ σώματος καὶ ὅτι ἡ θεωρία κάθε βαθείας θλίψεως καὶ κάθε ἐπιβουλῆς φέρει εἰς τὴν καρδίαν συντριβὴν καὶ λύπην, εἰναι περισσότερον λογικὸν νὰ ὑποφέρῃ τὰ ἀναφερθέντα ὁ φιλόχριστος καὶ φιλάδελφος διὰ τοὺς ἀμαρτάνοντας, ὅταν βλέπῃ τὴν ψυχὴν τῶν ἀμαρτανόντων νὰ πληγώνεται καὶ νὰ κατασπαράσσεται ὡς ἀπὸ ἄγρια θηρία καὶ νὰ φαίνεται ὡς ματωμένη καὶ σαπισμένη· διότι δ Δαβίδ εἴπεν· «αἱ ἀνομίαι μου ὑπερέβησαν τὴν κεφαλήν μου· ὡς φορτίον βαρὺ ἐβάρυναν ἐπ' ἐμέ· ἐβρώμησαν καὶ ἐσάπισαν αἱ πληγαί μου ἐξ αἰτίας τῆς ἀφροσύνης μου· ἐταλαιπωρήθην καὶ ἐκυρτώθην ἐντελῶς· ὅλην τὴν ἡμέραν

745. Ψαλ. 118, 158.

746. Β' Κορ. 11, 29.

καὶ κατεκάμφθην ἔως τέλους δλην τὴν ἡμέραν σκυθρωπάζων ἐπορεύομένην, τοῦ δὲ ἀποστόλου λέγοντος· «Κέντρον τοῦ θανάτου ἡ ἀμαρτία ἐστίν». Ὅταν οὖν ἐπὶ τοῖς ἰδίοις ἀμαρτήμασιν ἦ ἐπ' ἄλλοτροις, κατὰ τὰ προειρημένα ἐξ ἀρχῆς, οὕτω διακείμενην καταμάθη τις ἑαυτοῦ τὴν ψυχήν, τότε πληροφορηθήτω, δτι καθαρεύει ἀπὸ ἀμαρτίας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣγΖ'

Πῶς ἀπὸ τῶν ἀμαρτημάτων ἐπιστρέφειν χρή.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ζηλώσαντα τὴν διάθεσιν τοῦ Δαβὶδ, πρῶτον μὲν λέγοντος· «Τὴν ἀνομίαν μου ἐγνώρισα, καὶ τὴν ἀμαρτίαν μου οὐκ 10 ἐκάλυψα. Εἶπα· Ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μου τῷ Κυρίῳ», ἔπειτα δὲ ἐν τῷ διηγεῖσθαι τὸν τρόπον διὰ τοῦ ἔκτου ψαλμοῦ καὶ δι' ἄλλων δὲ πολυτρόπως· διὰ δὲ τοῦ ἀποστόλου μανθάνοντα ταῦτα ἡ ἀμαρτύρησε τοῖς Κορινθίοις ὑπὲρ ἄλλοτρίον ἀμαρτήματος, εἰπὼν δτι «Ἡ κατὰ Θεὸν λύπη μετάνοιαν 15 εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατεργάζεται» καὶ τὰ ἴδιώματα τῆς λύπης ἐπενεγκών· «Ίδον γὰρ αὐτὸ τοῦτο τὸ κατὰ Θεὸν λυπηθῆναι πόσην κατειργάσατο ἐν ὑμῖν σπουδήν, ἀλλὰ ἀπολογίαν, ἀλλὰ ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ φόβον, ἀλλὰ ἐπιπόθησιν, ἀλλὰ ζῆλον, ἀλλὰ ἐκδίκησιν. Ἐν παντὶ συνεστήσατε ἑαυτοὺς ἀγνοοῦς 20 εἶναι ἐν τῷ πράγματι». Ωστε ἐκ τούτων δῆλον, δτι οὐ μόνον ἀναχωρεῖν χρὴ τῆς ἀμαρτίας καὶ ὑπὲρ τῶν ἀμαρτανόντων ταῦτα πάσχειν, ἀλλὰ καὶ ἀφίστασθαι αὐτῶν τῶν ἀμαρτανόντων, τοῦ μὲν Δαβὶδ καὶ τοῦτο δηλώσαντος ἐν τῷ εἰπεῖν· «Ἀπόστητε

ἐπορευόμην σκυθρωπός»⁷⁴⁷, διότι ἀπόστολος λέγει ὅτι «κεντρὶ τοῦ θανάτου εἶναι, ἡ ἄμαρτία»⁷⁴⁸. «Οταν λοιπὸν κάποιος βέβαιωθῇ ὅτι ἡ ψυχὴ του διάκειται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἴτε ἔξ αἰτίας τῶν ίδικῶν του ἀμάρτημάτων εἴτε ἔξ αἰτίας τῶν ἄλλων, ὅπως ἀνεφέραμεν εἰς τὴν ἀρχήν, τότε νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι εἶναι καθαρὸς ἀπὸ τὴν ἄμαρτίαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 297

Πῶς πρέπει νὰ ἐπιστρέφῃ κανεὶς ἀπὸ τὰς ἄμαρτίας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Μιμούμενος πρῶτον τὴν διάθεσιν τοῦ Δαβὶδ, ποὺ εἶπε· «τὴν ἀνομίαν μου ἐγνώρισα καὶ τὴν ἄμαρτίαν μου δὲν ἐκάλυψα. Εἴπα· Θὰ ἔξομολογηθῶ τὴν ἀνομίαν μου εἰς τὸν Κύριον»⁷⁴⁹, ἔπειτα δὲ διηγούμενος τὴν κατάστασίν του διὰ τοῦ ἔκτου ψαλμοῦ καὶ δι’ ἄλλων κατὰ διαφόρους τρόπους καὶ μανθάνων ἀπὸ τὸν ἀπόστολον αὐτὰ ποὺ ἐμαρτύρησεν ὅτι ἔγιναν ἀπὸ τοὺς Κορινθίους διὰ τὸ ἀμάρτημα κάποιου ἄλλου, ὅταν εἶπεν ὅτι «ἡ κατὰ Θεὸν λύπη γεννᾷ ἀμεταμέλητον μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν» καὶ ὅταν προσέθεσε τὰ γνωρίσματα τῆς λύπης· «διότι ίδού αὐτὸ τοῦτο, τὸ ὅτι ἐλυπήθητε κατὰ Θεόν, πόσην φροντίδα ἔγέννησεν εἰς ὑμᾶς, ἀλλὰ καὶ πόσην ἀπολογίαν καὶ ἀγανάκτησιν καὶ φόβον καὶ πόθον καὶ ζῆλον καὶ ἐκδίκησιν. Κατὰ πάντα ἀπεδείξατε τοὺς ἑαυτούς σας καθαροὺς εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν»⁷⁵⁰. «Ωστε ἀπὸ αὐτὰ εἶναι φανερὸν ὅτι πρέπει ὅχι μόνον νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν ἄμαρτίαν καὶ νὰ ὑποφέρωμεν αὐτὰ τὰ πράγματα χάριν τῶν ἀμαρτανόντων, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀπομακρυνώμεθα ἀπὸ τοὺς ίδίους τοὺς ἄμαρτάνοντας· διότι δὲ Δαβὶδ καὶ τοῦτο ἐδήλωσεν, ὅταν εἶπεν· «ἀπόστητε ἀπ’ ἐμοῦ πάντες

749. Ψαλ. 31, 5.

750. Β' Κορ. 7, 10 - 11.

ἀπ' ἐμοῦ, πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν», τοῦ δὲ ἀποστόλου παραγγείλαντος τῷ τοιωτῷ μηδὲ συνεσθίειν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣκΗ'

Εἰ τὰ καλὰ κατ' ἵδιαν ἀρέσκειαν ποιεῖν δὲ λόγος συγχωρεῖ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο ἑαυτῷ ἀρέσκων ἀνθρώπῳ ἀρέσκει· ἀνθρωπος γὰρ καὶ 5 αὐτὸς ἔκαστος. “Ωσπερ οὖν «Ἐπικατάρατος ἀνθρωπος, δε τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ’ ἀνθρωπον, καὶ στηρίξει σάρκα βραχίονος αὐτοῦ», δ τὴν ἑαυτοῦ πεποιθησιν δηλοῖ, οἷς ἐπιφέρει· «Καὶ ἀπὸ Κυρίου ἀποσταίη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ», οὕτω καὶ δ ἄλλῳ ἀρέσκων, 10 ἡ κατ' ἵδιαν ἀρέσκειάν τι ποιῶν, τῆς θεοσεβείας ἐκπίπτει, εἰς 15 δὲ ἀνθρωπαρέσκειαν ἐμπίπτει. «Ποιοῦσι γάρ», φησὶν δὲ Κύριος, «πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις. Ἄμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν». Καὶ δὲ ἀπόστολος δὲ διμολογεῖ, δτι «Εἰ ἔτι ἀνθρώποις ἥρεσκον, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἀν ἥμην». Σφοδροτέρα δὲ ἀπειλὴ φέρεται ἐν τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ λε- 20 γούσῃ, δτι «Ο Θεὸς διεσκόρπισεν ὅστα ἀνθρωπαρέσκων».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣκΘ'

Πῶς πληροφορηθῇ ἡ ψυχὴ ἀποστῆται τῆς φιλοδοξίας;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Οταν ἀνάσχηται τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Οὕτω λαμψάτω

οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν»⁷⁵¹, δὲ ἀπόστολος παρήγγειλε, μὲ τὸν τοιοῦτον οὔτε κἄν νὰ συντρῶγωμεν⁷⁵².

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 298

Ἐπιτρέπει ἡ Γραφὴ νὰ κάμνωμεν τὸ καλόν, ὅπως μᾶς ἀρέσει;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Αὐτὸς ποὺ ἀρέσει εἰς τὸν ἔαυτόν του ἀρέσει εἰς ἀνθρωπον, διότι καὶ δὲ ᾖδιος εἶναι ἀνθρωπος. Ὁπως λοιπὸν «εἶναι ἐπίκατάρατος δὲ ἀνθρωπος, δὲ ποιος ἔχει τὴν ἐλπίδα εἰς ἀνθρωπον, καὶ θὰ στηρίξῃ τὴν σάρκα τοῦ βραχίονος αὐτοῦ»⁷⁵³, πρᾶγμα ποὺ δηλώνει τὴν πεποίθησιν εἰς τὸν ἔαυτόν του, εἰς αὐτὰ δὲ προστίθεται· «καὶ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τοῦ Κυρίου», ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀρέσει εἰς ἄλλον ἡ κάμνει κάτι, ὅπως δὲ ᾖδιος θέλει, ἐκτρέπεται ἀπὸ τὴν θεοσέβειαν καὶ γίνεται ἀνθρώπαρεσκος. Διότι λέγει δὲ Κύριος· «πράττουν πρὸς τὸ θεαθῆναι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Ἀληθῶς λέγω εἰς ὑμᾶς, ἔχουν λάβει ἥδη τὸν μισθὸν αὐτῶν»⁷⁵⁴. Ἀλλὰ καὶ δὲ ἀπόστολος διμολογεῖ· «ἐὰν ἀκόμη ἦρεσκον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, δὲν θὰ ἤμην δοῦλος Χριστοῦ»⁷⁵⁵. Ὑπάρχει δὲ καὶ σφιδροτέρα ἀπειλὴ εἰς τὴν θεόπινευστον Γραφήν, ὅταν λέγη ὅτι «δὲ Θεὸς διεσκόρπισεν δοῦλα ἀνθρωπαρέσκων»⁷⁵⁶.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 299

Πῶς θὰ βεβαιωθῇ ἡ ψυχὴ ὅτι ἡλευθερώθη ἀπὸ τὴν φιλοδοξίαν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

«Οταν ὑπακούσῃ εἰς τὸν Κύριον, ποὺ εἶπεν· «οὕτως ἀς

754. Ματθ. 6, 5· 23, 5.

755. Γαλ. 1, 10.

756. Ψαλ. 52, 6.

τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἵδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς^{757.}, καὶ τοῦ ἀποστόλου παραγγέλλοντος, ὅτι «Ἐǐτε ἐσθίετε εῖτε πίνετε εῖτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε», 5 ἵνα ὁ θεοσεβὴς μήτε τῆς παρούσης μήτε τῆς μελλούσης δόξης ἀντιποιούμενος, τὴν δὲ πρὸς Θεὸν ἀγάπην πάντων προτιμήσας, παρρησίαν ἔχῃ εἰπεῖν μετὰ τῶν προκειμένων τό· «Οὗτε ἐνεστῶτα οὔτε μέλλοντα δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ὑμῶν», αὐτοῦ τοῦ 10 Κυρίου ὑμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰπόντος· «Ἐγὼ δὲ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν μου», καὶ ὅτι «Ο ἀφ' ἑαυτοῦ λαλῶν τὴν δόξαν τὴν ἴδιαν ζητεῖ· ὁ δὲ ζητῶν τὴν δόξαν τοῦ πέμψαντος αὐτόν, οὗτος ἀληθής ἐστιν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τ'

Τίς δ τρόπος τῆς ἐπιστροφῆς, ὅτε περὶ ἀοράτου ἐστὶν δ λόγος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

15 «Ο μὲν τρόπος τῆς ἐπιστροφῆς ἐν ἐκείνῳ τῷ ἐρωτήματι δηλοῦται, ἐν τῷ, πῶς ἀπὸ τῶν ἀμαρτημάτων ἐπιστρέφειν χρή· τὸ δὲ περὶ ἀοράτου εἶναι τὸν λόγον μνημονεύσωμεν τοῦ Κυρίου, ὅτι «Οὐδέν ἐστι κρυπτόν, δ οὐ γνωσθήσεται», καὶ ὅτι «Ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας λαλεῖ τὸ στόμα».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΤΑ'

20 'Εὰν δὲ εἴπῃ, ὅτι οὐ καταγινώσκει μου τὸ συνειδός.

757. Ματθ. 5, 16.

758. Α' Κορ. 10, 31.

759. Ρωμ. 8, 38 - 39.

760. ᾧ. 8, 50.

761. ᾧ. 7, 18.

λάμψη τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, διὰ νὰ ἴδουν τὰ καλὰ ὑμῶν ἔργα καὶ νὰ δοξάσουν τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς»⁷⁵⁷, καὶ εἰς τὸν ἀπόστολον ποὺ παρήγγειλε τό· «εἴτε ἔσθίετε εἴτε πίνετε εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε»⁷⁵⁸. ὅστε δὲ θεοσεβῆς, ποὺ δὲν ζητεῖ οὔτε τὴν παρούσαν οὔτε τὴν μέλλουσαν δόξαν, ἀλλὰ προτιμᾶς ἀπὸ δλα τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην, νὰ ἡμπορῇ νὰ εἴπῃ μὲ παρρησίαν μαζὶ μὲ τὰ προηγηθέντα ὅτι «οὕτε παρόντα οὔτε μέλλοντα θὰ δυνηθοῦν νὰ χωρίσουν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν»⁷⁵⁹, ἀφοῦ καὶ δὲ ιδιος δ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπεν «ἐγὼ δὲν ζητῶ τὴν δόξαν μου»⁷⁶⁰ καὶ ὅτι «δ λαλῶν ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ιδικήν του δόξαν ζητεῖ· δὲ ζητῶν τὴν δόξαν τοῦ πέμψαντος αὐτόν, αὐτὸς εἶναι ἀληθής»⁷⁶¹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 300

Ποῖος εἶναι δὲ τρόπος τῆς ἐπιστροφῆς, ὅταν δὲ λόγος εἶναι περὶ ἀοράτου πράγματος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο τρόπος τῆς ἐπιστροφῆς εἶναι φανερὸς εἰς τὸ ἔρωτημα· πῶς πρέπει νὰ ἐπιστρέψῃ κανεὶς ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας⁷⁶². Διὰ τὴν περίπτωσιν δὲ, ὅπου πρόκειται περὶ ἀοράτου, ἃς ἐνθυμηθῶμεν τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου· «ούδὲν εἶναι κρυπτόν, τὸ δποῖον δὲν θὰ γνωσθῇ»⁷⁶³, καὶ· «ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας λαλεῖ τὸ στόμα»⁷⁶⁴.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 301

‘Ἐὰν δὲ εἴπῃ κάποιος· δὲν μὲ καταδικάζει ἡ συνείδησις.

762. Βλ. ‘Ορους κατ’ ἐπιτομὴν 297.

763. Ματθ. 10, 26. 764. Ματθ. 12, 34.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν σωματικῶν παθῶν συμβαίνει. Πολλὰ γάρ ἔστι πάθη, ὡν οὐκ ἐπαισθάνονται οἱ ἀσθενοῦντες· τῇ μέντοι γέ τῶν ἱατρῶν σημειώσει πιστεύουσι μᾶλλον, ἢ τῇ ἑαυτῶν ἀναισθησίᾳ προσέχουσιν. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν, τουτέστιν ἐπὶ τῶν ἀμαρτημάτων, κἄν ἑαυτοῦ τις μὴ καταγινώσκῃ, μὴ ἐπαισθανόμενος τοῦ ἀμαρτήματος, πιστεύειν μέντοι γέ διφείλει τοῖς δυναμένοις πλέον ἰδεῖν τὰ ἐκείνου· τοῦτο δειξάντων μὲν τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ὅτε, ἐν πληροφορίᾳ ὄντες τῆς ἑαυτῶν εἰλικρινοῦς πρὸς τὸν Κύριον διαθέσεως καὶ ἀκούσαντες, δτι «Ἐίς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με», τῷ λόγῳ τοῦ Κυρίου ἐπίστενσαν μᾶλλον καὶ διεφέροντο λέγοντες· «Μήτι ἐγώ είμι, Κύριε;», σαφέστερον δὲ ἡμᾶς τοῦ ἁγίου Πέτρου διδάσκοντος, δς διαπύρω μὲν ταπεινοφροσύνη παραιτεῖται τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Λεσπότου καὶ Θεοῦ καὶ διδασκάλου, πληροφορίᾳ δὲ τῆς ἀληθείας τῶν τοῦ Κυρίου ὁμιάτων ἀκούσας, δτι «Ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ», λέγει· «Μὴ τοὺς πόδας μου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλήν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΤΒ'

Εἰ χρὴ ἀπὸ τῆς οἰκονομίας διδόναι τοῖς ἐνδέεσι τῶν ἔξιωθεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ», καὶ δτι «Οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις», τὰ

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

· Αύτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὰς σωματικὰς ἀσθενείας. Διότι ὑπάρχουν πολλαὶ ἀσθένειαι, τὰς δποίας δὲν γνωρίζουν οἱ ἀσθενοῦντες· ὅμως ἐμπιστεύονται εἰς τὴν διάγνωσιν τῶν ιατρῶν μᾶλλον καὶ δὲν δίδουν προσοχὴν εἰς τὸ ὅτι οἱ ἴδιοι δὲν αἰσθάνονται τίποτε. · Ετσι συμβαίνει καὶ μὲ τὰς ἀσθενείας τῆς ψυχῆς, δηλαδὴ μὲ τὰ ἀμαρτήματα· καὶ ἄν ἀκόμη κάποιος δὲν κατακρίνῃ τὸν ἔσυτόν του, ἐπειδὴ δὲν ἀντιλαμβάνεται τὸ ἀμάρτημα, ὅμως δφείλει νὰ ἐμπιστεύεται εἰς ἐκείνους ποὺ ἡμποροῦν νὰ ἴδουν τὴν κατάστασίν του καλύτερα. Διότι τοῦτο ἔδειξαν μὲν οἱ ἄγιοι ἀπόστολοι, ὅταν, καθ' ὃν χρόνον ἦσαν βέβαιοι περὶ τῆς εἰλικρινοῦς διαθέσεώς των πρὸς τὸν Κύριον καὶ ἤκουσαν τό· «Εἰς ἔξ ὑμῶν θὰ μὲ παραδώσῃ», ἐπίστευσαν εἰς τὸν λόγον τοῦ Κυρίου μᾶλλον καὶ διεφώνουν λέγοντες· «μήπως ἔγω είμαι, Κύριε;»⁷⁶⁵. σαφέστερα ὅμως μᾶς διδάσκει τοῦτο ὁ ἄγιος Πέτρος, ὁ δποῖος ἀπὸ διάπυρον μὲν ταπεινοφροσύνην ἀρνεῖται τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Δεσπότου καὶ Θεοῦ καὶ διδασκάλου, ὅταν δὲ ἤκουσε μὲ πλήρη ἐμπιστοσύνην περὶ τῆς ἀληθείας των τούς λόγους τοῦ Κυρίου, ὅτι «Ἐὰν μὴ νίψω σε, δὲν ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ», λέγει· «μὴ νίψης μόνον τούς πόδας μου, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλήν»⁷⁶⁶.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 302

Πρέπει νὰ δίδωμεν ἀπὸ τὰ κοινὰ ἀγαθὰ εἰς ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ἔξω ποὺ είναι ἐνδεεῖς⁷⁶⁷;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

· Επειδὴ ὁ Κύριος εἶπε· «δὲν ἀπεστάλην εὶ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ», καὶ ὅτι «δὲν είναι καλὸν νὰ λάβωμεν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ νὰ τὸν βάλωμεν εἰς

767. Βλ. "Ορους κατ' ἐπιτομὴν 100· 101· Ἐπιστολὴν 150, 3.

διατεταγμένα τοῖς ἀνακειμένοις Θεῷ οὐκ ἀναγκαῖον εἰς ἀδιαφόρους παραναλίσκειν. Εἰ δὲ δυνατὸν γενέσθαι τὸ εἰρημένον ὑπὸ τῆς ἐπαινουμένης ἐν πίστει γυναικός, ὅτι «Ναί, Κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἔσθιει ἀπὸ τῶν ψυχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς 5 τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν», ἐν τῇ τοῦ οἰκονόμου ἀνακείσθω δοκιμασίᾳ μετὰ κοινῆς τῶν μετ' αὐτὸν προεχόντων γνώμης, ἵνα ἐκ τοῦ περισσεύματος ὁ ἥλιος, καθὼς γέγραπται, ἀνατείλῃ ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθούς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΤΓ'

Εἰ χοὴ τοῖς παρὰ πάντων λεγομένοις ὑπακούειν ἐν ἀδελφότητι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

10 *Tὸ ἐρώτημα τοῦτο πολλὴν δυσχέρειαν ἔχει τῆς ἀποκρίσεως.*
Πρῶτον μέν, ὅτι ἀταξίας ἔμφασιν φανερῶς δίδωσιν ἐν τῷ παρὰ πάντων λέγεσθαι τι, τοῦ ἀποστόλου λέγοντος «Προφῆται δὲ δύο ἡ τρεῖς λαλείτωσαν, καὶ οἱ ἄλλοι διακρινέτωσαν», καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐν τοῖς μερισμοῖς τῶν χαρισμάτων ἴδιον ἐκάστου 15 τῶν λαλούντων τὸ τάγμα τάξαντος, ἐν τῷ εἰπεῖν «Ἐκάστῳ ὡς ὁ Θεὸς ἐμέρισε μέτρον πίστεως», καὶ ἐν τῷ ὑποδείγματι τῶν μελῶν τοῦ σώματος σαφῶς μὲν παριστῶντος ἐν μέρει εἰραι τὸ μέρος τοῦ λαλοῦντος, ἀκριβέστερον δὲ διευκρινοῦντος ἐν τῷ εἰπεῖν «Εἴτε ὁ διδάσκων ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, εἴτε ὁ πα-20 ρακαλῶν ἐν τῇ παρακλήσει] καὶ τὰ λοιπά· ὡς δῆλον ἐκ τούτων εἶναι μὴ πάντα πᾶσιν ἐπιτετράφθαι, ἐκαστον δὲ ἴδιᾳ κλήσει μένειν καὶ κατορθοῦν ἐπιμελέστερον τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου πιστευ-

τὰ κυνάρια»⁷⁶⁸, ὅσα εἶναι προωρισμένα διὰ τοὺς ἀφιερωμένους εἰς τὸν Θεὸν δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ ἔξοδεύωμεν εἰς ἀνθρώπους ἀδιαφόρους. Ἐὰν δῆμος εἶναι δυνατὸν νὰ γίνη ἐκεῖνο ποὺ ἐλέχθη ἀπὸ τὴν ἑπαινουμένην διὰ τὴν πίστιν γυναικα· «ναί, Κύριε· διότι καὶ τὰ κυνάρια τρώγουν ἀπὸ τὰ ψιχία, τὰ ὅποια πίπτουν ἀπὸ τὴν τράπεζαν τῶν κυρίων αὐτῶν»⁷⁶⁹, τότε ἂς ἀποφασίσῃ διοίκονόμος κατόπιν συμφώνου γνώμης τῶν μετὰ ἀπὸ αὐτὸν προεχόντων εἰς τὴν τάξιν, διὰ νὰ ἀνατείλῃ, ὅπως λέγει ἡ Γραφή, διὸ λιος, ἐκ τοῦ περισσεύματος, ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθούς⁷⁷⁰.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 303

Πρέπει νὰ ὑπακούῃ κανεὶς μέσα εἰς τὴν ἀδελφότητα εἰς ὅ,τι λέγει δικαίως;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Η ἀπόκρισις εἰς τὸ ἔρωτημα τοῦτο εἶναι πολὺ δύσκολος. Πρῶτον, διότι τὸ νὰ λέγουν ὅλοι κάτι προδίδει φανερὰ ἔντονον ἀταξίαν, διότι διάποστολος λέγει· «προφῆται δὲ δύο ἡ τρεῖς ἂς λαλοῦν, καὶ οἱ ἄλλοι ἂς διακρίνουν»⁷⁷¹, καὶ διδίος κατὰ τὸν μερισμὸν τῶν χαρισμάτων ὥρισεν ἴδιαιτέραν θέσιν εἰς ἔκαστον ἐκ τῶν λαλούντων, ὅταν εἶπε· «κατὰ τὸ μέτρον τῆς πίστεως τὸ διποίον διθεὸς ἐμοίρασεν εἰς ἔκαστον»⁷⁷². εἰς τὸ παράδειγμα δὲ τῶν μελῶν τοῦ σώματος σαφῶς δεικνύει ὅτι τὸ μέρος τοῦ λαλοῦντος εἶναι ἴδιαιτερον, καὶ διευκρινίζει ἀκριβέστερα, ὅταν λέγῃ· «εἴτε διδάσκων ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, εἴτε διπαρακαλῶν ἐν τῇ παρακλήσει» καὶ τὰ λοιπά⁷⁷³. ὥστε ἀπὸ αὐτὰ νὰ εἶναι φανερὸν ὅτι δὲν ἔχουν ἐπιτραπῆ ὅλα εἰς ὅλους, ἀλλ’ ὅτι ἔκαστος πρέπει νὰ μένῃ εἰς τὴν ἴδιαιτέραν του κλῆσιν καὶ νὰ κατορθώῃ ἐπιμελέστερα αὐτὸ ποὺ τοῦ ἐνεπιστεύθη δικαίως. Πρέπει λοιπὸν

771. Α' Κορ. 14, 29.

772. Ρωμ. 12, 3.

773. Ρωμ. 12, 7 - 8.

θέν. Δεῖ τοίνυν τὸν μὲν προεστῶτα τοῦ κοινοῦ καὶ διατασσόμενον τοῖς πᾶσι μετὰ πολλῆς δοκιμασίας ἐγχειρισθῆναι τὴν φροντίδα ταύτην, καὶ ἐκάστῳ κατὰ τὸ πρέπον ἐπαγρυπνεῖν τῇ μερόμην, ὅπως εὐαρέστως τῷ Θεῷ καὶ ἐστοχασμένως τῆς ἐκάστου 5 ἐπιτηδειότητός τε καὶ δυνάμεως πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον διατάσσηται καὶ ἐπιτάσσῃ τοὺς δὲ ὑπηκόους, τῆς εὐταξίας φυλαττομένης, καὶ τῆς ὑπακοῆς τὸ ἴδιον μέτρον γνωριζούσης, μεμνήσθαι τοῦ Κυρίου λέγοντος «Τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούει· κάγὼ γινώσκω αὐτά, καὶ ἀκολονθοῦσί μοι· 10 κάγὼ ζωὴν αἰώνιον δίδωμι αὐτοῖς», καὶ προειπόντος· «Ἄλλοτρίω δὲ οὐ μὴ ἀκολονθήσουσιν, ἀλλὰ φεύξονται ἀπ’ αὐτοῦ, ὅτι οὐκ οἴδασι τῶν ἀλλοτρίων τὴν φωνήν», καὶ τοῦ ἀποστόλου λέγοντος, ὅτι «Ἐǐ τις ἐτεροδιδασκαλεῖ καὶ μὴ προσέρχεται ὑγιαίνουσι λόγοις τοῖς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ 15 καὶ τῇ κατ’ εὐσέβειαν διδασκαλίᾳ, τετύφωται, μηδὲν ἐπιστάμενος», μετὰ δὲ τὰ ἐπισυμβαίνοντα ἐπαγαγόντος· «Ἀφίστασο ἀπὸ τῶν τοιούτων», καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ· «Προφητείας μὴ ἔξουθενεῖτε· πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε· ἀπὸ παντὸς εἴδους πονηροῦ ἀπέχεσθε». Ὡστε εὶ μέν τι ἐστι κατ’ ἐντολὴν 20 τοῦ Κυρίου λεγόμενον ἢ πρὸς τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου κατευθυνόμενον, κανὸν θανάτου ἀπειλὴν ἔχῃ, ὑπακούειν χρῆ· εὶ δέ τι παρ’ ἐντολὴν ἐστιν ἢ τὴν ἐντολὴν παραβλάπτει, κανὸν ἄγγελος ἔξουθανον ἢ τις τῶν ἀποστόλων ἐπιτάσσῃ, κανὸν ζωῆς ἐπαγγελίαν ἔχῃ, κανὸν θανάτου ἀπειλήν, οὐδαμῶς ἀνέχεσθαι χρῆ, τοῦ ἀ-25 ποστόλου εἰπόντος· «Κανὸν ἡμεῖς αὐτοὶ ἢ ἄγγελος ἔξουθανον εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ’ δ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἐστοῦ».

774. Ἰω. 10, 27 - 28.

776. Α' Τιμ. 6, 3 - 4.

775. Ἰω. 10, 5.

777. Α' Τιμ. 6, 5.

ό μὲν προεστώς τῆς κοινότητος καὶ ἐκδίδων διαταγὰς εἰς ὅλους, νὰ ἔχῃ ἀναλάβει αὐτὴν τὴν εὔθυνην κατόπιν πολλῆς δοκιμασίας καὶ νὰ ἐπαγρυπνῇ ἀνήσυχος διὰ τὸν καθένα, ὅπως πρέπει, διὰ νὰ δίδῃ διαταγὰς καὶ δρισμοὺς πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον κατὰ τρόπον εὐάρεστον εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀναλόγως τῆς ἰκανότητος καὶ τῆς δυνάμεως ἐκάστου· οἱ ὑφιστάμενοι δέ, ἐφ' ὅσον τηρεῖται ἡ εύταξία καὶ ἀναγνωρίζονται τὰ ὄρια τῆς ὑπακοῆς, πρέπει νὰ ἐνθυμοῦνται τὸν Κύριον, ποὺ λέγει· «τὰ πρόβατά μου ἀκούουν τὴν φωνὴν μου, καὶ ἐγὼ γνωρίζω αὐτά, καὶ μὲ ἀκολουθοῦν· καὶ ἐγὼ δίδω εἰς αὐτὰ ζωὴν αἰώνιον»⁷⁷⁴ καὶ πρωτύτερα· «ἀλλότριον δὲ δὲν θὰ ἀκολουθήσουν, ἀλλὰ θὰ φύγουν ἀπ' αὐτοῦ, διότι δὲν γνωρίζουν τὴν φωνὴν τῶν ἀλλοτρίων»⁷⁷⁵. Πρέπει ἀκόμη νὰ ἐνθυμοῦνται τὸν ἀπόστολον, ποὺ λέγει· «ἔάν τις ἐτεροδιδασκαλῇ καὶ δὲν προσέρχεται εἰς τοὺς ὑγιαίνοντας λόγους τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὴν εὔσεβη διδασκαλίαν, ἔχει ἐπαρθῆ, ἐνῷ δὲν γνωρίζει τίποτε»⁷⁷⁶, καὶ προσθέτει, ἀφοῦ ἀπαριθμεῖ τὰς συνεπείας· «ἀπομακρύνθητι ἀπὸ τῶν τοιούτων»⁷⁷⁷. εἰς ἄλλο δὲ σημεῖον λέγει· «προφητείας μὴ ἔξουθενεῖτε· τὰ πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε· ἀπὸ παντὸς εἴδους πονηροῦ ἀπέχεσθε»⁷⁷⁸.

Συνεπῶς, ἔὰν λέγεται κάτι σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἡ ἀποσκοπῆ εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχῃ ἀπειλὴν θανάτου, πρέπει νὰ ὑπακούωμεν· ἔὰν ὅμως εἰναι κάτι ἀντίθετον τῆς ἐντολῆς ἡ παραβλάπτει τὴν ἐντολὴν, καὶ ἂν ἀκόμη ὁ προστάσσων εἰναι ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ ἡ κάποιος ἀπόστολος, καὶ ἂν ἀκόμη ὑπόσχεται ζωὴν ἡ ἀπειλῆ θάνατον, μὲ κανένα τρόπον δὲν πρέπει νὰ τὸ ἀνεχώμεθα, διότι ὁ ἀπόστολος εἶπε· «καὶ ἂν ἡμεῖς αὐτοὶ ἡ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζεται εἰς ὑμᾶς παρ' ὅ,τι εὐηγγελισάμεθα εἰς ὑμᾶς, ἃς εἰναι ἀνάθεμα»⁷⁷⁹.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ · ΤΔ'

Εἰς ὅπερ τῶν παραδεδομένων τῇ ἀδελφότητι παρὰ τῶν οἰκείων, θελόντων διδόναι τι, χρὴ δέχεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘*Η τούτου φροντὶς καὶ δοκιμασία ἀνῆκε τῷ προεστῷ.* Πλήν, ὡς κατ’ ἐμὴν γνώμην, λογίζομαι ὅτι μᾶλλον ἀπρόσκοπόν ἔστι τοῖς πολλοῖς καὶ εἰς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως ὥφελον μάτερον τὸ ἀπωθεῖσθαι τὰς τοιαύτας χάριτας. ’*Ἐκ γὰρ τῆς ὑποδοχῆς πρῶτον μὲν συμβαίνει καὶ δινειδισμὸν κατὰ τοῦ κοινοῦ προενεχθῆναι πολλάκις ἔπειτα, ὅτι καὶ ἐπάρσεως παρέχει πρόφασιν τῷ οἰκείῳ τῶν προσενεγκόντων. Πρὸς τούτοις, ὅτι* 10 *κατὰ τὸ εἰδομένον ὅπὸ τοῦ ἀποστόλου περὶ τῶν εἰς τὸ κοινὸν τὰ ἴδια ἐσθιόντων καὶ πινόντων γίνεται τό· «Καταισχύνετε τοὺς μὴ ἔχοντας», καὶ πολλὰ τοιαῦτα. *Τοσούτων δὲ προφάσεων εἰς ἀμαρτίαν ἐπισυμβαινούσων, καλόν ἔστι τὸ μὴ δέχεσθαι τὰ τοιαῦτα, ἐπιτρέπειν δὲ τῷ προεστῷ δοκιμάζειν καὶ παρὰ τίνων* 15 *χρὴ ληφθῆναι καὶ πᾶς δεῖ οἰκονομηθῆναι.**

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΤΕ'

Εἰ δεῖ λαμβάνειν παρὰ τῶν ἔξωθεν ἢ κατὰ χάριν φιλίας ἢ προκατειλημμένης συγγενείας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦτο τὸ ἐρώτημα τὴν δμοίαν δύναμιν ἔχει τῷ ἐρωτήματι· εἰ παρὰ τῶν οἰκείων χρή τι λαμβάνειν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 304

Ἐάν οἱ συγγενεῖς ἔκεινων ποὺ ἔχουν παραδοθῆ εἰς τὴν ἀδελφότητα θέλουν νὰ δώσουν κάτι δι’ αὐτούς, πρέπει νὰ τὸ δεχώμεθα⁷⁸⁰;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἶναι καθῆκον τοῦ προεστῶτος νὰ φροντίσῃ καὶ νὰ ἀποφασίσῃ περὶ τούτου. Ἀλλά, κατὰ τὴν προσωπικήν μου γνώμην, ἐάν ἀρνούμεθα τὰς τοιαύτας δωρεάς, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀποφεύγομεν νὰ σκανδαλίσωμεν περισσότερον τοὺς πολλούς, ἀφ' ἑτέρου δὲ συντελοῦμεν περισσότερον εἰς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως. Διότι, ἐάν γίνουν δεκταί, πρῶτον μὲν συμβαίνει πολλάκις νὰ δεχθῇ ὀνειδισμὸν ἢ ἀδελφότης· ἔπειτα δὲ παρέχει πρόφασιν ἐπάρσεως εἰς τὸν συγγενῆ αὐτῶν ποὺ προσέφεραν τὴν δωρεάν. Ἐκτὸς τούτων, δοτὶ εἴπεν δ ἀπόστολος περὶ τῶν ἐσθιόντων καὶ πινόντων τὰ ἰδικά των ἐνώπιον τῆς κοινότητος ἴσχύει καὶ ἔδω, δηλαδὴ τό· «καταισχύνετε τοὺς μὴ ἔχοντας»⁷⁸¹, καὶ πολλὰ παρόμοια. Ἀφοῦ λοιπὸν δημιουργοῦνται τόσαι πολλαὶ προφάσεις εἰς ἀμαρτίαν, καλὸν εἶναι νὰ μὴ δεχώμεθα τὰς προσφορὰς αὐτοῦ τοῦ εἰδους, ἀλλὰ νὰ ἐπιτρέπωμεν εἰς τὸν προεστῶτα νὰ ἀποφασίζῃ ἀπὸ ποίους πρέπει νὰ γίνουν δεκταὶ καὶ πῶς πρέπει νὰ διατεθοῦν⁷⁸².

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 305

Πρέπει νὰ δεχώμεθα τίποτε ἀπὸ τοὺς ἔξω εἴτε χάριν φιλίας εἴτε λόγῳ προηγουμένης συγγενείας;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸ ἔρωτημα τοῦτο εἶναι ἰσοδύναμον μὲ τὸ ἔρωτημα· ἐάν πρέπη νὰ δεχώμεθα κάτι ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς⁷⁸³.

782. Πρβλ. Κασσιανοῦ, Περὶ θεσμῶν 4, 4.

783. "Οροι κατ' ἐπιτομὴν 304.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΤΣ'

Μετὰ ποίου τρόπου τὸ ἀμετεώριστον κατορθοῦται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν τὸ τοῦ ἐκλεκτοῦ Δαβὶδ φρόνημά τις ἀναλάβῃ, εἰ-
πόντος ποτὲ μέν «Προωρόμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου δια-
παντός, δτι ἐκ δεξιῶν μού ἔστιν, ἵνα μὴ σαλευθῶ», ποτὲ δὲ
5 δτι «Οἱ ὀφθαλμοί μου διαπαντός πρὸς τὸν Κύριον, δτι αὐτὸς
ἐκσπάσει ἐκ παγίδος τοὺς πόδας μου», ποτὲ δέ· «Ἴδον ὡς ὀ-
φθαλμοὶ δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν, ὡς ὀφθαλμοὶ
παιδίσκης εἰς χεῖρας τῆς κυρίας αὐτῆς, οὗτως οἱ ὀφθαλμοὶ ἡ-
μῶν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν». Καὶ ἵνα τῷ ἐλάττονι παρα-
10 δείγματι σπουδαιότερον τὰ μείζονα κατορθοῦν φροντίσωμεν,
ἔκαστος ἑαυτῷ λογιζέσθω, οἶός ἔστιν ἐνώπιον τῶν παρόντων,
κἄν ἰσότιμοι τυγχάνωσι, πῶς τὸ ἀκατάγνωστον ἑαυτῷ σπου-
δάζει κατορθῶσαι καὶ ἐν στάσει καὶ ἐν περιπάτῳ καὶ ἐν κινή-
ματι παντὸς μέλους καὶ ἐν φθέγματι. «Ωσπερ δὲ τὰ ἀνθρώποις
15 φανερὰ πρὸς ἀνθρώπους φυλάσσειν σπουδάζομεν, οὕτω καὶ
πολὺ πλέον, ἐάν τις τὸν Θεὸν πληροφορηθῇ ἔχειν ἐπόπτην ἐ-
τάζοντα καρδίας καὶ νεφροὺς κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ τὸν
μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ πληροῦντα τὴν ἐπαγγελίαν «Οὓς ἐὰν
ῶσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέ-
20 σῳ αὐτῶν», καὶ τὸ ἄγιον Πνεῦμα ἐπιστατοῦν καὶ μερίζον τὰ
χαρίσματα καὶ ἐνεργοῦν, καὶ τὸν ἀγγέλους παρατηρητὰς ἐ-
κάστον κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Κυρίου «Ορᾶτε μὴ κατα-
φρονήσητε ἐνὸς τῶν μικρῶν τούτων λέγω γὰρ ὑμῖν, δτι οἱ ἄγ-

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 306

Κατὰ ποιὸν τρόπον κατορθοῦται τὸ ἀδιάσπαστον τοῦ πνεύματος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐάν ἀποκτήσῃ κανεὶς τὸ φρόνημα τοῦ ἐκλεκτοῦ Δαβίδ, ποὺ εἶπεν ἄλλοτε μέν· «ἔβλεπον ἐνώπιόν μου τὸν Κύριον διαπαντός, διότι εἴναι ἐκ δεξιῶν μου, διὰ νὰ μὴ σαλευθῶ»⁷⁸⁴, ἄλλοτε δέ· «οἱ ὀφθαλμοί μου διαπαντός εἴναι πρὸς τὸν Κύριον, διότι αὐτὸς θὰ ἀποσπάσῃ ἐκ παγίδος τοὺς πόδας μου»⁷⁸⁵, καὶ ἄλλοτε· «ἴδοὺ ὡς οἱ ὀφθαλμοί τῶν δούλων εἴναι εἰς τὰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν, ὡς οἱ ὀφθαλμοί τῆς νεαρᾶς δούλης εἴναι εἰς τὰς χεῖρας τῆς κυρίας αὐτῆς, οὕτως οἱ ὀφθαλμοί ἡμῶν εἴναι ἐστραμμένοι πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν»⁷⁸⁶. Καὶ διὰ νὰ φροντίσωμεν νὰ κατορθώσωμεν μὲ περισσότερον ζῆλον τὰ μεγαλύτερα διὰ τοῦ μικροτέρου παραδείγματος, ἃς συλλογίζεται ὁ καθένας, οἰοσδήποτε καὶ ἀν εἴναι μεταξὺ τῶν παρόντων, καὶ ἀν ἀκόμη εἴναι ἴσστιμοι, πῶς προσπαθεῖ νὰ κατορθώσῃ δι’ ἑαυτὸν τὸ ἀκατάγνωστον καὶ εἰς τὴν στάσιν καὶ εἰς τὸν περίπατον καὶ εἰς τὴν κίνησιν κάθε μέλους καὶ εἰς τὸν λόγον. “Οπως δὲ προσπαθοῦμεν νὰ κρατοῦμεν εἰς τὰς σχέσεις μας μὲ τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἔξωτερικὴν κοσμιότητα, ἔτσι, καὶ πολὺ περισσότερον, ἐάν κάποιος βεβαιωθῇ ὅτι ἔχει ἐπόπτην τὸν Θεόν, ποὺ ἐλέγχει καρδίας καὶ νεφρούς κατὰ τὴν Γραφήν⁷⁸⁷, καὶ ὅτι ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐκπληρώνει τὴν ὑπόσχεσιν· «ὅπου εύρεθοῦν δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμόν δνομα, ἐκεῖ εἴμαι ἐν μέσῳ αὐτῶν»⁷⁸⁸, καὶ ὅτι τὸ ἄγιον Πνεῦμα ἐπιστατεῖ καὶ μοιράζει τὰ χαρίσματα καὶ ἐνεργεῖ⁷⁸⁹, καὶ ὅτι οἱ ἄγγελοι παρακολουθοῦν τὸν καθένα κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου· «προσέχετε μὴ καταφρονήσετε ἐνα ἐκ τῶν μικρῶν τούτων· διότι

787. Ψαλ. 7, 10.

788. Ματθ. 18, 20.

789. Α' Κορ. 12, 11.

γελοι αὐτῶν ἐν τῷ οὐρανῷ διαπαντὸς βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς», πολυπλασίονα καὶ σφοδρότερον ἀγῶνα ἔχει, δπως εὐάρεστον τὴν θεοσέβειαν κατορθώσῃ, καὶ οὕτω τὸ ἀμετεώριστον σφοδρότερον καὶ ἀκριβέστερον βε-
5 βαιοῦται. Ἐτι δὲ καὶ ἐὰν σπουδάσῃ πληρῶσαι τό· «Ἐύλογήσω τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ διαπαντὸς ἡ αἰνεσις αὐτοῦ ἐν τῷ στόματί μου», καὶ τό· «Μελετήσει ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ ἡμέρας καὶ νυκτός», ἵνα τῇ ὁμαλῇ καὶ διηνεκεῖ μελέτῃ καὶ θεωρίᾳ τῶν θελημάτων καὶ τῶν δοξῶν τοῦ Θεοῦ μὴ εὑρῃ ὁ νοῦς καιρὸν με-
10 τεωρισμοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΤΖ'

Εἰ χρὴ ἐξ ἐφημερίας ἀπάρχεσθαι τῆς ψαλμωδίας ἢ τῆς προσευχῆς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦτο ἐν τῷ πλήθει τῶν ἀξίων φυλαξάτω τὴν εὐταξίαν,
ἵνα μήτε εὐτελές καὶ ἀδιάφορον τὸ πρᾶγμα νομισθῇ, μήτε μὴν
15 ἡ ὁμαλότης ἐφ' ἑνὸς καὶ δευτέρου προσώπου ὑπερηφανίας τοῦ
ἡγουμένου καὶ καταφρονήσεως τῶν λοιπῶν δῷ ὑποψίαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΤΗ'

Εἰ χρὴ ἐν ἀδελφότητι τὸν διδόντα τι ἀμείβεσθαι, καὶ εἰ
κατὰ ἀναλογίαν τοῦ δόματος ποιεῖσθαι τὴν ἀντίδοσιν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦτο ὅλον τὸ ἐρώτημα ἀνθρώπινον. Εἰ δὲ χρὴ εὐγνω-

λέγω εἰς ὑμᾶς ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν ἐν τῷ οὐρανῷ διαπαντὸς βλέπουν τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς»⁷⁹⁰, τότε ἀγωνίζεται ἐντονώτερα καὶ δρμητικώτερα, μὲ σκοπὸν νὰ προσφέρῃ εὐάρεστον λατρείαν, ἔτσι δὲ ἡ σύγκεντρωσις τοῦ πνεύματος ἔχεισαφαλίζεται μὲ μεγαλυτέραν βεβαιότητα καὶ ἀκρίβειαν. Τοῦτο δὲ γίνεται ἀκόμη καὶ ἐδὴ προσπαθήσῃ νὰ ἐφαρμόσῃ τό· «θὰ εὐλογῶ τὸν Κύριον εἰς πάντα καιρόν· διαπαντὸς ἡ αἴνεσις αὐτοῦ θὰ είναι εἰς τὸ στόμα μου»⁷⁹¹, καὶ τό· «θὰ μελετᾷ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ ἡμέραν καὶ νύκταν»⁷⁹², διὰ νὰ μὴ εὕρῃ δυοῦς, μὲ τὴν σταθερὰν καὶ συνεχῆ μελέτην καὶ θεωρίαν τῶν θελημάτων καὶ τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Θεοῦ, εὔκαιρίαν διασπάσεως.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 307

Πρέπει νὰ ἀρχίζωμεν τὴν ψαλμωδίαν ἢ τὴν προσευχὴν μὲ τὴν σειράν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Αὐτὸ τὸ ἔρωτημα ἂς κρατήσῃ τὴν ἀρμόζουσαν θέσιν μέσα εἰς τὸ πλῆθος τῶν σπουδαίων ἔρωτημάτων, διὰ νὰ μὴ νομισθῇ τὸ πρᾶγμα εύτελὲς καὶ ἀδιάφορον, καὶ διὰ νὰ μὴ κάμη τὸν ἡγούμενον ὑποπτὸν ὑπερηφανείας καὶ καταφρονήσεως τῶν ὑπολοίπων ἢ συνεχῆς ἐκλογὴς ἐνὸς ἢ καὶ δευτέρου προσώπου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 308

Πρέπει εἰς τὴν ἀδελφότητα νὰ ἀμείβεται αὐτὸς ποὺ προσφέρει κάτι; Καὶ πρέπει ἡ ἀνταπόδοσις νὰ είναι ἀνάλογος τῆς προσφορᾶς;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

“Ολον αὐτὸ τὸ ἔρωτημα είναι ἀνθρώπινον. Ἐὰν ὅμως

792. Ψαλ. 1, 2.

μοσύνης διδόναι ἀπόδειξιν, ἐν τῷ οἰκονομοῦντι ἀποκείσθω ἡ δοκιμασία καὶ τοῦ λαμβάνειν τὰ διδόμενα καὶ τοῦ ἀμείβεσθαι τὸν διδόντα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΤΘ'

Εἰ τῶν συνήθων καὶ κατὰ φύσιν γινομένων τινὶ χρὴ τολ-
5 μᾶν εἰς κοινωνίαν τῶν ἀγίων προσέρχεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Κρείττονα τῆς φύσεως καὶ τῆς συνηθείας ἔδειξεν ὁ ἀ-
πόστολος εἶναι τὸν ἐν τῷ βαπτισμῷ συνταφέντα Χριστῷ, πο-
τὲ μὲν εἰπών, ἐν τῷ περὶ τοῦ ἐν τῷ ὑδατι βαπτίσματος τόπῳ,
μετὰ τὰ προκείμενα· «Τοῦτο γινώσκοντες, δτι ὁ παλαιὸς ἡμῶν
10 ἀνθρωπὸς συνεσταυρώθη, ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἀμαρ-
τίας τοῦ μηκέτι δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἀμαρτίᾳ», ποτὲ δὲ παραγ-
γείλας· «Νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορ-
νείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν,
ἥτις ἐστὶν εἰδωλολατρία, δι' ἣ ἔρχεται ἡ ὁργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ
15 τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας», ποτὲ δὲ δόρον ἐκθέμενος ἐν τῷ εἰ-
πεῖν· «Οἵ δὲ τοῦ Χριστοῦ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς πα-
θήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις». Ἔγὼ δὲ ἔγνων, δτι ταῦτα κατωρ-
θώθη Χριστοῦ χάριτι καὶ ἐγ ἀνδράσι καὶ ἐν γυναιξὶ πίστει τῇ
εἰς τὸν Κύριον γνησίᾳ. Τὸ δὲ ἐν ἀκαθαρσίᾳ ὄντα τινὰ ἐγγίζειν
20 τοῖς ἁγίοις καὶ ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης φοβερώτερον διδα-
σκόμεθα τὸ κρῖμα. Εἰ δὲ πλεῖον τοῦ ἴεροῦ ὥδε, φοβερώτερον
δηλονότι παιδεύσει ἡμᾶς ὁ ἀπόστολος εἰπών· «Ο ἐσθίων καὶ
πίνων ἀναξίως, κρῖμα ἔαντῷ ἐσθίει καὶ πίνειν».

793. Ρωμ. 6, 4.
796. Γαλ. 5, 24.

794. Ρωμ. 6, 6.
797. Βλ. Λευϊτ. 15 κεφ.

795. Κολ. 3, 5 - 6.

πρέπη νὰ δώσωμεν ἀπόδειξιν εύγνωμοσύνης, ἃς ἀποφασίση
δοὶ οἰκονόμος ἔὰν πρέπη νὰ λαμβάνῃ τὰ προσφερόμενα καὶ νὰ
ἀμείβῃ τὸν προσφέροντα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 309

Πρέπει νὰ τολμᾶς νὰ πλησιάσῃ εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν ἀγίων
κάποιος ποὺ τοῦ συνέβησαν τὰ συνήθη καὶ κατὰ φύσιν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

‘Ο ἀπόστολος ἔδειξεν ὅτι ὁ συνταφεὶς μετὰ τοῦ Χριστοῦ
εἰς τὸ βάπτισμα⁷⁹³ εἶναι ἀνώτερος τῆς φύσεως καὶ τῆς συνη-
θείας. Διότι ἄλλοτε μὲν προσέθεσεν, εἰς τὴν περικοπὴν περὶ βα-
πτίσματος εἰς τὸ ὄνδρον «τοῦτο γνωρίζοντες, ὅτι ὁ παλαιὸς
ἡμῶν ἀνθρωπὸς συνεσταυρώθη, διὰ νὰ καταργηθῇ τὸ σῶμα
τῆς ἀμαρτίας, ὡστε νὰ μὴ εἴμεθα πλέον δοῦλοι τῆς ἀμαρτί-
ας»⁷⁹⁴, ἄλλοτε δὲ παρήγγειλε· «νεκρώσατε λοιπὸν τὰ μέλη
ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν
κακὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἡ δόποια εἶναι εἰδωλολατρία, διὰ
τὰ δόποια ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπει-
θείας»⁷⁹⁵, καὶ εἰς ἄλλην περικοπὴν διετύπωσεν ἔνα δρον, ὅταν
εἶπεν ὅτι «οἱ τοῦ Χριστοῦ ἐσταύρωσαν τὴν σάρκα μετὰ τῶν
παθῶν καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν»⁷⁹⁶. Ἐγὼ δὲ γνωρίζω ὅτι αὐτὰ
κατωρθώθησαν μὲ τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπὸ ἀνδρας
καὶ ἀπὸ γυναικας διὰ τῆς γνησίας πίστεως εἰς τὸν Κύριον.
“Οσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὴν προσέγγισιν ἀνθρώπου ἀκαθάρτου
πρὸς τὰ ἄγια, καὶ ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην διδασκόμεθα
ὅτι ἡ κατάκρισις εἶναι φοβερωτέρα⁷⁹⁷. Ἀλλ’ ἔὰν ἔδῶ εἶναι κάτι
περισσότερον τοῦ Ἱεροῦ⁷⁹⁸, εἶναι φανερὸν ὅτι ὁ ἀπόστολος
θὰ μᾶς διδάξῃ μὲ περισσότερον φόβον, διότι εἶπεν ὅτι «ὁ τρώ-
γων καὶ πίνων ἀναξίως, καταδίκην τρώγει καὶ πίνει δι’ ἑα-
τόν»⁷⁹⁹.

798. Ματθ. 12, 6.

799. Α' Κορ. 11, 29.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΤΙ'

Ei χρὴ εἰς κοινὸν οἶκον προσκομιδὴν γίνεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

"Ωσπερ οὐδὲν κοινὸν σκεῦος ἐπιτρέπει ὁ λόγος εἰσφέρεσθαι εἰς τὰ ἄγια, οὕτως οὐδὲ τὰ ἄγια εἰς κοινὸν οἶκον ἐπιτελεῖσθαι, τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης φανερῶς προστάγματι Θεοῦ 5 μηδὲν τοιοῦτον ἐπιτρεπούσης γίνεσθαι, τοῦ δὲ Κυρίου λέγοντος· «Πλεῖον τοῦ ἴεροῦ ὅδε», καὶ τοῦ ἀποστόλου λέγοντος· «Μὴ γὰρ οἰκίας οὐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν; Τί εἴπω ὑμῖν; Ἐπαινέσω ὑμᾶς; Ἐν τούτῳ οὐκ ἐπαινῶ· ἐγὼ γὰρ παρέδωκα ὑμῖν δ καὶ παρέλαβον» καὶ τὰ ἔξῆς. Ἐξ ὧν παιδεύοντος μεθα μήτε τὸ κοινὸν δεῖπνον ἐν ἐκκλησίᾳ ἐσθίειν καὶ πίνειν, μήτε τὸ Κυριακὸν δεῖπνον ἐν οἰκίᾳ καθυβρίζειν, ἐκτὸς εἰ μὴ ἐν ἀνάγκῃ ἐπιλέξηται τις καθαρώτερον τόπον ἢ οἶκον ἐν καιρῷ εὐθέτῳ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΤΙΑ'

Ei χρὴ εἰς ἐπίσκεψιν ἀπέρχεσθαι ἐπιζητούντων τιτῶν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

15 Τὸ μὲν ἐπισκέπτεσθαι ἀρεστὸν Θεῷ δεῖ δὲ τὸν ἐπισκεπτόμενον συνετὸν εἶναι ἀκροατὴν καὶ φρόνιμον ἐν ταῖς ἀποκρίσεσι, πληροῦντα τὸ εἰρημένον· «Ἐστω ὁ λόγος ὑμῶν ἐν χάτι ἄλατι ἡρτυμένος, εἰδέναι πῶς δεῖ ἐνὶ ἐκάστῳ ἀποκρίνεσθαι». Τὸ δὲ ἢ διὰ συγγένειαν ἢ διὰ φιλίαν ἐπίσκεψιν ποιεῖσθαι ἀλλαγτοιον τοῦ ἡμετέρου ἐπαγγέλματος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 310

Πρέπει νὰ γίνεται προσκομιδὴ εἰς κοινὸν οἶκον;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

"Οπως δὲν ἐπιτρέπει ἡ Γραφὴ κανένα κοινὸν σκεῦος νὰ μὴ φέρεται μέσα εἰς τὰ ἄγια, ἔτσι δὲν ἐπιτρέπεται οὔτε τὰ ἄγια νὰ ἐπιτελοῦνται εἰς κοινὸν οἶκον, διότι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ φανερὰ ἀπαγορεύει νὰ μὴ γίνεται τίποτε παρόμοιον, διὸ Κύριος λέγει: «περισσότερον τοῦ Ἱεροῦ εἴναι ἐδῶ»⁸⁰⁰, καὶ διὸ ἀπόστολος λέγει: «μήπως δὲν ἔχετε οἰκίας διὰ νὰ ἐσθίετε καὶ νὰ πίνετε; Τί νὰ εἴπω πρὸς ὑμᾶς; Νὰ ἐπαινέσω ὑμᾶς; Εἰς τοῦτο δὲν ἐπαινῶ· διότι ἐγὼ παρέδωκα εἰς ὑμᾶς ὅτι παρέλαβον» καὶ τὰ λοιπά⁸⁰¹. Ἀπὸ αὐτὰ διδασκόμεθα οὔτε τὸ κοινὸν δεῖπνον νὰ τρώγωμεν καὶ πίνωμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, οὔτε τὸ Κυριακὸν δεῖπνον νὰ προσβάλλωμεν εἰς οἰκίαν, ἐκτὸς ἂν ἀπὸ ἀνάγκην ἐκλέξῃ κάποιος καθαρώτερον τόπουν ἢ οἶκον εἰς τὸν κατάλληλον καιρόν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 311

'Εὰν μᾶς παρακαλοῦν, ἐπιτρέπεται νὰ ἀπερχώμεθα δι' ἐπίσκεψιν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Αἱ ἐπισκέψεις εἰναι ἀρεσταὶ εἰς τὸν Θεόν· πρέπει ὅμως ὁ ἐπισκεπτόμενος νὰ εἴναι συνετὸς ἀκροατὴς καὶ φρόνιμος εἰς τὰς ἀποκρίσεις, τηρῶν τό· «Ἄς εἴναι δὲ λόγος ὑμῶν ἐν χάριτι, ἥρτυμένος μὲ ἄλας, διὰ νὰ γνωρίζετε πῶς πρέπει νὰ ἀποκρίνεσθε πρὸς ἓνα ἔκαστον»⁸⁰². Αἱ ἐπισκέψεις δὲ διὰ λόγους συγγενείας ἢ φιλίας δὲν συμβιβάζονται μὲ τὸν σκοπόν μας.

802. Κολ. 4, 6.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΤΙΒ'

Εἰ χρὴ τοὺς ἐπισκεπτομένους λαῖκοὺς προτρέπεσθαι εἰς εὐχῆν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*Ἐλ φίλοι εἰσὶ Θεοῦ, ἀκόλουθον, τοῦ ἀποστόλου γράψαντος αὐτοῖς· «Προσεύχεσθε καὶ περὶ ἐμοῦ, ἵνα μοι δοθῇ λόγος ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου μετὰ παρρησίας λαλῆσαι τὸ μνητί-
5 ριον τοῦ Θεοῦ»).*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΤΙΓ'

Εἰ χρὴ ἐργάζεσθαι, ἐπισκεπτομένων τινῶν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*Οὐδὲν τῶν κατ' ἐντολὴν γινομένων ἐκκόπτεσθαι χρὴ διὰ τοὺς ἐπεισερχομένους ἐνεκεν φιλικοῦ καθήκοντος, εἰ μή τις ἀν
ὶδιάζονσα ψυχῆς ἐπιμέλεια τὴν σωματικὴν σπουδὴν κατ' ἐν-
10 τολὴν τοῦ Κυρίου παρευδοκιμῆ, τῶν ἀγίων ἀποστόλων ἐν ταῖς
Πράξεσιν εἰπόντων· «Οὐκ ἀρεστὸν καταλιπόντας ἡμᾶς τὸν λό-
γον τοῦ Θεοῦ διακονεῖν τραπέζαις»).*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 312

Πρέπει νὰ προτρέπωμεν εἰς προσευχὴν τοὺς λαϊκοὺς ποὺ μᾶς ἐπισκέπτονται;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν εἶναι φιλόθεοι, πρέπει νὰ τὸ κάμνωμεν, διότι ὁ ἀπόστολος ἔγραψε πρὸς αὐτούς· «προσεύχεσθε καὶ περὶ ἐμοῦ, διὰ νὰ δοθῇ εἰς ἐμὲ λόγος νὰ ἀνοίξω τὸ στόμα μου καὶ νὰ λαλήσω μετὰ παρρησίας τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ»⁸⁰³.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 313

Πρέπει νὰ ἔργαζώμεθα, ὅταν μᾶς ἐπισκέπτονται;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ γίνονται κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ δὲν πρέπει νὰ διακόπτεται χάριν αὐτῶν ποὺ προσέρχονται, διὰ νὰ ἐκπληρώσουν φιλικὸν καθῆκον, ἐκτὸς ἐὰν κάποια ἴδιαιτέρα φροντὶς τῆς ψυχῆς ἔχῃ τὴν προτεραιότητα, κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, ἔναντι τῆς σωματικῆς φροντίδος, διότι οἱ ἄγιοι ἀπόστολοι εἶπαν εἰς τὰς Πράξεις· «δὲν εἶναι ἀρεστὸν νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ὑπηρετοῦμεν εἰς τὰς τραπέζας»⁸⁰⁴.

804. Πρ. 6, 2.

**ΑΣΚΗΤΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΝ ΚΟΙΝΟΒΙΩ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΜΟΝΑΣ
ΑΣΚΟΥΝΤΑΣ**

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

1. Τὴν κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίαν ἐπανελόμενος καὶ τῶν βιοτικῶν ἐπιθυμιῶν τε καὶ ἡδονῶν καὶ φροντίδων ἀνώτερον ἄρας τὸ φρόνημα καὶ τῶν σαρκικῶν παθημάτων τὸν λογισμὸν ἐκ παντὸς τρόπου χωρίζειν καὶ ἀποκρίνειν ἐσπουδακώς, πολ-
5 λάκις μὲν πρὸς ἡμᾶς πολλοὺς πεποίησαι λόγους, πνυθανόμε-
νος τίνα τρόπου δέοι τὴν τοῦ ἀγῶνος ἔνστασιν τελειῶσαι, μη-
δαμοῦ ταῖς σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις ταῖς διὰ τοῦ σώματος πα-
ριούσαις ἐπὶ τὴν ψυχὴν ἀλισκόμενον καὶ τί μὲν πρῶτον ὡς μά-
λιστα παραφυλακτέον, τί δὲ μετὰ τὸ πρῶτον τίνα δὲ τῶν κα-
10 λῶν ζηλωτέον, ὥστε τῇ μὲν παραφυλακῇ φυγεῖν τὴν τῶν ἀτό-
πων ἐνέργειαν, τῷ δὲ ζήλῳ κατορθῶσαι τὴν τῶν καλῶν πρᾶξιν.
Ἐπειτα μέντοι ἡξίους καὶ ἔγγραφόν σοι τῆς ἡμετέρας περὶ τού-
του συμβουλῆς γενέσθαι τὴν ἔκθεσιν. Τούτου χάριν καὶ αὐτοὶ
προήχθημεν τὸν ἀγαθὸν σου ζῆλον μὴ παριδεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸν
15 ἐνόντα τρόπον ταῖς παρὸς ἑαυτῶν ὑποθήκαις ἐπιστηρίξαι καὶ
βεβαιώσασθαι· οὐχ ὡς ἀρκοῦντα πρὸς τὴν ὑπόθεσιν παρεχό-
μενον λόγον, ἀλλ’ ὡς τὸν ὅντα μὴ κατακρύπτοντες, ὥσπερ τινὶ
χώματι, τῇ σιγῇ καὶ ταύτῃ φεύγοντες τὴν ἐπὶ τῷ κατακρύψαντι
τὸ τάλαντον εἰς τὴν γῆν ἡπειλημένην δίκην. Πρόφασις μὲν οὖν,
20 ὡς τὰ πολλά, τοῖς ἀνθρώποις τῆς περὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας

ΑΣΚΗΤΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΝ ΚΟΙΝΟΒΙΩ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΜΟΝΑΣ ΑΣΚΟΥΝΤΑΣ

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

1. Ἐφοῦ ἀνέλαβες τὴν κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίαν καὶ ὑψωσες τὸ φρόνημα ὑπεράνω τῶν βιοτικῶν ἐπιθυμιῶν καὶ ἡδονῶν καὶ φροντίδων καὶ ἀφοῦ ἐφρόντισες μετὰ ζήλου νὰ χωρίσῃς καὶ νὰ ἀποσπάσῃς μὲ κάθε τρόπον τὸν λογισμὸν ἀπὸ τὰ σαρκικὰ πάθη, πολλάκις συνεζήτησες πολὺ μαζί μας ζητῶν νὰ μάθης πῶς πρέπει νὰ τελειώσῃ ὁ ἀναληφθεὶς ἄγων, χωρὶς νὰ κυριευθῆς ποτὲ ἀπὸ τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας ποὺ προσβάλλουν τὴν ψυχὴν διὰ τοῦ σώματος. Ἐπειτα ἥθελες νὰ μάθῃς τί πρῶτον πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ κανεὶς πρὸ πάντων, τί δὲ μετὰ τὸ πρῶτον, καὶ ποῖα ἀπὸ τὰ καλὰ ὅφελει νὰ ἐπιθυμῇ μετὰ ζήλου, ὡστε διὰ μὲν τῆς ἐπαγρυπνήσεως νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἐκτέλεσιν ἀτόπων ἔργων, διὰ δὲ τοῦ ζήλου νὰ κατορθώσῃ τὴν πραγματοποίησιν τῶν καλῶν. Ἐπειτα λοιπὸν ἀπῆτεις νὰ σοῦ ἐκτεθῇ ἔγγραφως ἡ γνώμη μας περὶ τούτου. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς προήχθημεν νὰ μὴ παρίδωμεν τὸν ἀγαθὸν σου ζῆλον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνυπάρχουσαν διάθεσίν σου νὰ ἐνισχύσωμεν καὶ ἐπιβεβαιώσωμεν μὲ τὰς ἴδιας μας συμβουλάς· ὅχι διότι παρέχομεν διδασκαλίαν κατάλληλον διὰ τὸ ἀντικείμενον τῆς συζητήσεως, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ κατακρύψωμεν εἰς τὴν σιωπὴν τὴν ὑπάρχουσαν, ὡς εἰς χῶμα, καὶ διὰ νὰ ἀποφύγωμεν ἔτσι τὴν τιμωρίαν ποὺ ἡπειλήθη διὰ τὸν κατακρύψαντα τὸ τάλαντον εἰς τὴν γῆν.

‘Ο γάμος βεβαίως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι διὰ τοὺς ἀν-

τε καὶ ἡδονὰς καὶ φροντίδας ὁ γάμος. Οὕτε γὰρ τῆς τοῦ θήλεος ἐπιθυμίας ἀνδράσιν ἡ γυναιξὶ τῆς τοῦ ἄρρενος σφοδροτέραν καὶ βιαιοτέραν εὔροι τις ἀν ἐγκειμένην τῇ φύσει τοῦ σώματος· καὶ μάλα γε εἰκότως, οἴλα δὴ περὶ τὴν τῶν ἐκγόνων βλάστησιν συνί-
5 στασθαι πεφυκυῖαν· ὅς, καιριωτάτην ἔχων ἐνέργειαν, ἥμελλε καὶ τὴν ὁύμην σφοδροτέραν ἐπάγεσθαι· οὐδὲ φροντίδας βαρυ-
τέρας ἀνθρώποις παρεισπιπτούσας τῶν διὰ τὴν συζυγίαν ἀ-
θρόως ἐφιπταμένων, καθὼς ὁ Παῦλος φησιν· «‘Ο γαμήσας με-
ριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου», τὰς φροντίδας ἐπηχθισμένος. ‘Ο μὲν γὰρ
10 μόνος ἔαυτοῦ καὶ τῶν οἰκείων τοῦ σώματος ἀναγκῶν ἀνάσχοιτο
ἄν, ἡ ἴσως καὶ περιφρονήσει ταύτας, ἔαυτὸν εἰς τοῦτο πείθειν
εὐκόλως δυνάμενος· ὁ δὲ γαμετῆς καὶ παίδων ἐπιμελούμενος
οὐκέτι τῆς οἰκείας γνώμης κύριος γίνεται, ἀλλὰ ἀνάγκην ᔁχει
ταύτῃ τὰ καθ' ἡδονὰς πράττειν καί, περὶ τὴν τῶν παίδων ἐ-
15 πιμέλειαν ἀσχολούμενος, πολλὴν ἄβυσσον ἐπαντλεῖσθαι φρον-
τίδων, ἃς καταλέγειν μακρότερον ἡ κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν
ἀν εἴη.

2. ‘Ο τοίνυν τῶν τοῦ κόσμου δεσμῶν ἐλεύθερος εἶναι γλιχό-
μενος τὸν γάμον ὥσπερ τινὰς πέδας ἀπέφυγε· τοῦτον δὲ ἀποφυγών,
20 τὸν ἔαυτοῦ βίον ἀνέθηκε Θεῷ καὶ τὴν ἀγνείαν καθωμολόγησεν,
ὅς μήτε ἀδειαν ὑπάρχειν μάντῳ τῆς ἐπὶ τὸν γάμον ἐπιστροφῆς,
ἀλλ’ ᔁχεισθαι αὐτὸν ἐκ παντὸς τρόπου τῶν ὑπὲρ τῆς ἀγνείας
ἀγωνισμάτων φύσει προσπαλαίοντα, καὶ ταύτης ταῖς βιαιο-
τέραις ὁρμαῖς. Ἐραστῆς γὰρ ὁ τοιοῦτος τοῦ Θεοῦ καταστάς,
25 καὶ τῆς ἐκείνου ἀπαθείας, κατὰ γοῦν τὸ σμικρότατον, κατα-
σχεῖν ἐφιέμενος, καὶ τῆς πνευματικῆς ἀγιότητος, γαλήνης τε
καὶ ἀταραξίας καὶ ἡμερότητος καὶ τῆς ἐκ τούτων τικτομένης
εὐφροσύνης τε καὶ χαρᾶς ἐπιθυμῶν ἀπογεύσασθαι, παντὸς μὲν

θρώπους πρόφασις ἐμπλοκῆς εἰς τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας καὶ ἡδονὰς καὶ φροντίδας. Διότι κανεὶς δὲν ἡμπορεῖ νὰ εῦρῃ σφοδροτέραν καὶ βιαιοτέραν ἐπιθυμίαν, ύπαρχουσαν εἰς τὴν φύσιν τοῦ σώματος, ὅπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ἀνδρῶν διὰ τὴν γυναικα ἢ τῶν γυναικῶν διὰ τὸν ἀνδρα· καὶ πολὺ φυσικὰ μάλιστα, διότι ἐκ φύσεως τείνει εἰς τὴν γέννησιν ἀπογόνων. 'Ο γάμος λοιπόν, ἐπειδὴ ἔχει ἔξαιρετικὴν δύναμιν, ἔμελλε καὶ τὴν ἔφοδον νὰ ἐπιφέρῃ σφοδροτέραν. 'Ομοίως δὲ οὔτε αἱ φροντίδες ποὺ παρεισπίπτουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους εἴναι βαρύτεραι ἕκεινων ποὺ ἐπέρχονται ἀθρόαι ἐξ αἰτίας τῆς συζυγίας, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, ὅτι δηλ. «ὅ ἔγγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου»¹, βεβαρυμένος μὲ τὰς φροντίδας. Διότι ὁ μὲν ἄγαμος μόνος του ἡμπορεῖ νὰ συγκρατήσῃ τὸν ἑαυτόν του καὶ τὰς συναφεῖς ἀνάγκας τοῦ σώματος, ἢ ἵσως καὶ νὰ τὰς περιφρονήσῃ, διότι ἔχει τὴν δύναμιν νὰ πείσῃ εὐκόλως τὸν ἑαυτόν του πρὸς τοῦτο· ὅμως ὁ ἔχων τὴν φροντίδα τῆς γυναικὸς καὶ τῶν παιδιῶν δὲν εἴναι κύριος τῆς γνώμης του, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην ἐνεργεῖ κατὰ τὰς ἡδονὰς καί, ἐπειδὴ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν παιδιῶν, κατακλύζεται ἀπὸ ἀπείρους φροντίδας, τὰς ὅποιας θὰ ἡδυνάμεθα νὰ ἀπαριθμήσωμεν διὰ μακρῶν εἰς ἀλλον χρόνον.

2. Αύτὸς λοιπὸν ποὺ ἐπιθυμεῖ πολὺ νὰ εἴναι ἐλεύθερος ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ κόσμου ἀποφεύγει τὸν γάμον ὡς χειροπέδας· ἀφοῦ δὲ ἀποφεύγει τοῦτον, ἀφιερώνει τὸν βίον του εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀποδέχεται ἀνεπιφυλάκτως τὴν ζωὴν τῆς ἀγνότητος, ὥστε νὰ μὴ ἡμπορῇ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν γάμον, ἀλλὰ νὰ ἀγωνίζεται μὲ κάθε τρόπον ύπὲρ τῆς ἀγνότητος, παλαίων κατὰ τῆς φύσεως, καὶ μάλιστα κατὰ τῶν βιαιοτέρων δρμῶν αὐτῆς. Διότι, ἀφοῦ γίνῃ ὁ τοιοῦτος ἔραστής τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ θέλει νὰ μετάσχῃ τῆς ἀπαθείας ἕκείνου κατὰ τὸ ἐλάχιστον καὶ ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ νὰ δοκιμάσῃ τὴν πνευματικὴν ἀγιότητα, τὴν γαλήνην, τὴν ἀταραξίαν, τὴν ἡμερότητα καὶ τὴν εὐφροσύνην καὶ χαρὰν ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτᾶς, φροντίζει ἐπιμελῶς νὰ κρατῇ τὴν σκέψιν του μακριὰ ἀπὸ κάθε ὑλικὸν καὶ σωματικὸν πάθος, ποὺ θολώνει τὴν ψυχήν, ἐπισκοπεῖ δὲ τὰ θεῖα μὲ καθαρὸν

νλικοῦ καὶ σωματικοῦ πάθους τοῦ τὴν ψυχὴν ἐπιθολοῦντος πόρ-
ρῳ τοὺς λογισμοὺς ἀπάγειν ἐσπούδακε, καθαρῷ δὲ καὶ ἀνεπι-
σκιάστῳ ὅμματι τῆς ψυχῆς τὰ θεῖα περιαθρεῖ, ἀπλήστως τοῦ
ἐκεῖθεν φωτὸς ἐμφορούμενος. Εἰς τοιαύτην τε ἔξιν καὶ κατά-
5 στασιν τὴν ψυχὴν ἔξασκήσας, οἰκειοῦται κατὰ τὴν ἐγχωροῦ-
σαν δμοίωσιν τῷ Θεῷ, ἐπέραστός τε καὶ ποθεινότατος αὐτῷ
γίνεται, οἷα δὴ μέγα τι ἀθλον καὶ δυσήνυτον ἀνατλάς, καὶ ἐκ
τῆς κατὰ τὴν ὑλην συγκράσεως δυνηθεὶς ἀκραιφνεῖ καὶ κεχω-
ρισμένη τῇ διανοίᾳ τῆς τῶν σωματικῶν ἐπιμιξίας παθῶν προσ-
10 ομιλῆσαι Θεῷ. Οὐκοῦν πρέπον τε καὶ ἀκόλουθον τὸν εἰς τοιαύ-
την ἔξιν διὰ τῆς προειρημένης ἀσκήσεως ἀνελθόντα μὴ κατα-
σπᾶσθαι πάλιν διὰ τῶν τῆς σαρκὸς ἐρεθισμῶν πρὸς κοινωνίαν
τῶν ἐκείνης παθῶν, μηδὲ τοὺς ἐκεῖθεν ἀτμοὺς ἀνιόντας δεχό-
μενον ὥσπερ ἀχλύι τινὶ βαθυτάτῃ ἀμαυροῦσθαι τὸν τῆς ψυχῆς
15 ὀφθαλμόν, καὶ ἀποπίπτειν τῆς θείας καὶ πνευματικῆς θεωρίας,
ἕπο τοῦ καπνοῦ τῶν παθημάτων τὸ βλέμμα τοῦ λογισμοῦ δρι-
μυσσόμενον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Περὶ τοῦ δεῖν τὴν εὐχὴν προτιθέναι πάντων.

1. Πᾶσα πρᾶξις, ἀγαπητέ, καὶ πᾶς λόγος τοῦ Σωτῆρος
20 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κανών ἐστιν εὐσεβείας τε καὶ ἀρετῆς.
Διά τοι τοῦτο καὶ ἐνηνθρώπησεν ὡς ἐν εἰκόνι διαγράφων ἡμῖν
εὐσέβειάν τε καὶ ἀρετήν, ἵνα κατὰ δύναμιν ἔκαστος καὶ ἐκάστη
δρῶντες ζηλώσωμεν τὸ ἀρχέτυπον. Διὰ γὰρ τοῦτο φορεῖ τὸ
ἡμέτερον σῶμα, ἵνα καὶ ἡμεῖς αὐτοῦ τὴν πολιτείαν, ὡς οἶν
25 τε, μιμησώμεθα. Σὺ τοίνυν, δταν ἀκούσῃς λόγον ἢ πρᾶξιν αὐ-
τοῦ, μὴ παρέργως καὶ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ἀκονε, ἀλλ᾽ ἔμβαινε
εἰς τὸ βάθος τῶν θεωρημάτων· γίνονται κοινωνὸς τῶν μνησικῶν

καὶ ἀνεπίσκιαστον τὸ βλέμμα τῆς ψυχῆς, πληρούμενος ἀχόρ-
ταγα ἀπὸ τὸ φῶς ποὺ ἔρχεται ἀπὸ ἑκεῖ. Καὶ ἀφοῦ ἀσκήσῃ τὴν
ψυχὴν εἰς τὴν τοιαύτην συνήθειαν καὶ κατάστασιν, γίνεται
οἰκεῖος τοῦ Θεοῦ, ὃσον ἐπιτρέπει ἡ «δόμοιωσις», καὶ γίνεται
ἀξιέραστος καὶ πολυπόθητος ἀπὸ αὐτόν, ἐπειδὴ ὑπέμεινε με-
γάλον καὶ δυσκολοκατόρθωτον δῆθλον καὶ ἡδυνήθη νὰ ἐπικοι-
νωνήσῃ μὲ τὸν Θεόν μὲ καθαρὰν τὴν διάνοιαν ἀπὸ τὴν ἀνά-
μειξιν τῶν ὑλικῶν, καὶ χωρισμένην ἀπὸ τὴν ἐπιμιξίαν τῶν
σωματικῶν παθῶν. Εἶναι πρέπον λοιπὸν καὶ ἀρμόζον αὐτὸς
ποὺ ἀνυψώθη εἰς τοιαύτην συνήθειαν διὰ τῆς προσαναφερθείσης
ἀσκήσεως νὰ μὴ κατέρχεται πάλιν διὰ τῶν ἐρεθισμῶν τῆς σαρ-
κὸς εἰς κοινωνίαν τῶν παθῶν της· οὔτε νὰ δέχεται τοὺς
ἀτμοὺς ποὺ ἀνεβαίνουν ἀπὸ ἑκεῖ, καὶ νὰ ἀμαυροῦται ἔτσι ὁ
ὅφθαλμὸς τῆς ψυχῆς ὡς ἀπὸ κάποιαν βαθυτάτην ἀχλύν, καὶ
νὰ μὴ ἐκπίπτῃ ἀπὸ τὴν θείαν καὶ πνευματικὴν θεωρίαν, καθὼς
ἐρεθίζεται τὸ βλέμμα τῆς σκέψεως ἀπὸ τὸν καπνὸν τῶν παθη-
μάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 1

“Οτι πρέπει ὅλα νὰ ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν προσευχήν.

1. Κάθε πρᾶξις, ἀγαπητέ, καὶ κάθε λόγος τοῦ Σωτῆρος
μας Ἰησοῦ Χριστοῦ είναι κανῶν εὔσεβείας καὶ ἀρετῆς. Διὰ
τοῦτο βεβαίως καὶ ἐνηνθρώπησε, ζωγραφίζων ὡς εἰς εἰκόνα
δι’ ἡμᾶς τὴν εὔσεβειαν καὶ τὴν ἀρετήν, διὰ νὰ μιμηθῶμεν ἔκα-
στος καὶ ἑκάστη, βλέποντες εἰς αὐτήν, ὃσον είναι δυνατόν, τὸ
ἀρχέτυπον. Διότι διὰ τοῦτο φορεῖ τὸ ἴδικόν μας σῶμα, διὰ νὰ
μιμηθῶμεν καὶ ἡμεῖς, ὃσον γίνεται, τὴν ζωήν του. Σὺ λοιπόν,
ὅταν ἀκούσῃς λόγον ἢ πρᾶξιν αὐτοῦ, νὰ μὴ ἀκούῃς μὲ ἀδια-
φορίαν καὶ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ νὰ εἰσέρχεσαι εἰς τὸ βάθος
τῶν νοημάτων· νὰ γίνῃς κοινωνὸς αὐτῶν ποὺ ἔχουν παραδοθῆ

παραδεδομένων. Μάρθα μὲν γὰρ τὸν Κύριον ὑποδέχεται· κα-
θέζεται δὲ πρὸς τοὺς πόδας ἀντοῦ Μαρία, ἐν δυσὶ δὲ ἀδελφαῖς
καλὴ προθυμία· διάστησον μέντοι τὰ πράγματα. Ἡ μὲν γὰρ
Μάρθα διηκόνει παρασκευάζουσα τὰ πρὸς δεξίωσιν τῆς σωμα-
5 τικῆς αὐτοῦ χρείας, ή δὲ Μαρία καθημένη πρὸς τοὺς πόδας αὐ-
τοῦ ἤκουε τῶν λόγων αὐτοῦ. Ἡ μὲν οὖν ἀνέπαυε τὸ φαινόμενον,
ή δὲ ἐδούλευε τῷ ἀοράτῳ. Ἡν γὰρ ἀληθῶς καὶ ἀνθρωπος καὶ
Θεὸς δ παρών, δ αὐτὸς Δεσπότης ἀμφοτέρων τῶν γυναικῶν τὴν
προθυμίαν ἀπεδέξατο. Ἀλλ' ή μὲν Μάρθα, καμάτῳ πιεζομένη,
10 μεσίτην γενέσθαι παρεκάλει τὸν Κύριον, ἵνα προσλάβῃ βοηθὸν
τὴν ἴδιαν ἀδελφὴν τῆς διακονίας. «Εἰπέ», φησίν, «αὐτῇ, ἵνα ἀνα-
στᾶσα συνδιακονῆ μοι». Ο δὲ Κύριος πρὸς αὐτήν· «Μάρθα,
Μάρθα, μεριμνᾶς καὶ τυφάζῃ περὶ πολλά· ἐνὸς δέ ἐστι χρεία.
Μαρία γὰρ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἔξελέξατο, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθή-
15 σεται ἀπ' αὐτῆς». Οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τοῦτο πάρεσμεν, ἵνα ἐπὶ στι-
βάσιν ἀναπέσωμεν καὶ τὴν κοιλίαν θρέψωμεν, ἀλλὰ πάρεσμεν,
ἵνα ὑμᾶς θρέψωμεν λόγω ἀληθείας καὶ θεωρίᾳ μυστηρίων. Τὴν
μὲν οὖν οὐκ ἀπέστρεψεν ἀφ' ὧν ἐποίει, τὴν δὲ ἀπεδέξατο ἐφ' οἷς
προσεῖχεν. «Ορα μοι τοίνυν τὰς δύο μερίδας διὰ τῶν δύο γυναι-
20 κῶν εἰσαγομένας· τὴν μὲν μίαν ἐλάττω, τὴν διακονίαν τὴν σω-
ματικωτέραν ἐλομένην πλὴν δτι καὶ αὐτὴν χρησιμωτάτην· τὴν
δὲ ἀναβεβηκυῖαν τῇ θεωρίᾳ τῶν μυστηρίων κρείττονα καὶ πνευ-
ματικωτέραν. Ταῦτα σύ, δ ἀκροατής, πνευματικῶς ἐκλάμβανε
καὶ δ θέλεις ἔκλεξαι. Εἰ μὲν βούλη διακονεῖν, διακόνει ἐν τῷ
25 δύναματι τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸς γὰρ ἔλεγεν· «Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε
ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε».
Κἄν γὰρ ξένους δέχῃ, κἄν πτωχοὺς ἀναπαύῃς, κἄν τοῖς ὁδυ-
νωμένοις ἐπικάμπτῃ, κἄν τοῖς ἐν ἀνάγκῃ καὶ συμφορᾷ χεῖρα

κατὰ τρόπον μυστικόν. Διότι ἡ μὲν Μάρθα ὑποδέχεται τὸν Κύριον, ἡ δὲ Μαρία κάθεται παρὰ τοὺς πόδας του², καὶ αἱ δύο δὲ ἀδελφαὶ ἔχουν καλὴν προθυμίαν. Τώρα νὰ διαχωρίσῃς τὰ πράγματα· ἡ Μάρθα διηκόνει παρασκευάζουσα τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἰκανοποίησιν τῆς σωματικῆς του ἀνάγκης, ἡ δὲ Μαρία ἐκάθητο παρὰ τοὺς πόδας του καὶ ἤκουε τοὺς λόγους του. Ἡ μία λοιπὸν ἀνέπαυε αὐτὸν ποὺ ἐφαίνετο, ἡ ἄλλη ἐδούλευεν εἰς τὸ ἀόρατον. Διότι ἀληθῶς δὲ παρὼν ἦτο καὶ ἀνθρωπος καὶ Θεός, δὲ ἴδιος Δεσπότης ἀπεδέχθη τὴν προθυμίαν καὶ τῶν δύο γυναικῶν. Ἀλλ’ ἡ Μάρθα, ἐπειδὴ ἐπιέζετο ἀπὸ τὴν κούρασιν, παρεκάλει τὸν Κύριον νὰ μεσιτεύσῃ, διὰ νὰ τὴν βοηθήσῃ εἰς τὴν διακονίαν της ἡ ἀδελφή της. «Εἶπε εἰς αὐτήν», λέγει, «νὰ ἐγερθῇ καὶ νὰ διακονῇ μετ’ ἐμοῦ». Ὁ δὲ Κύριος εἶπε πρὸς αὐτήν· «Μάρθα, Μάρθα, μεριμνᾶς καὶ ἀγωνίζεσαι περὶ πολλά, ἐνὸς δὲ ὑπάρχει ἀνάγκη. Ἡ Μαρία ὅμως ἔξελεξε τὴν ἀγαθὴν μερίδα, ἡ ὁποία δὲν θὰ ἀφαιρεθῇ ἀπ’ αὐτῆς»³. Διότι δὲν εὔρισκόμεθα ἐδῶ, διὰ νὰ ἀναπέσωμεν εἰς στρώματα καὶ νὰ θρέψωμεν τὴν κοιλίαν, ἀλλ’ ἥλθομεν, διὰ νὰ σᾶς θρέψωμεν μὲ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας καὶ μὲ τὴν θεωρίαν τῶν μυστηρίων. Τὴν μίαν λοιπὸν δὲν ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὸ ἔργον της, τὴν ἄλλην δὲ ἀπεδέχθη διὰ τὴν ἀφοσίωσιν. Πρόσεξε τώρα ὅτι διὰ τῶν δύο γυναικῶν παρουσιάζονται δύο μερίδες· ἡ μία εἶναι κατωτέρα, ἐπειδὴ ἔξελεξε τὴν σωματικωτέραν, καὶ ὅμως χρησιμωτάτην, διακονίαν· ἡ ἄλλη εἶναι ἀνωτέρα καὶ πνευματικωτέρα, ἐπειδὴ ἔχει ἀνέλθει διὰ τῆς θεωρίας τῶν μυστηρίων.

Σύ, δὲ ἀκροατής, νὰ ἐκλαμβάνης αὐτὰ πνευματικῶς καὶ νὰ ἔκλεξης αὐτὸν ποὺ θέλεις. Ἐάν μὲν θέλῃς νὰ διακονῆς, νὰ διακονῆς ἐν τῷ δύνοματι τοῦ Χριστοῦ. Διότι αὐτὸς ἔλεγεν· «Ἐφ’ ὅσον ἐποιήσατε εἰς ἓνα ἐκ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, εἰς ἐμὲ ἐποιήσατε»⁴. Διότι, καὶ δὲν δέχεσαι ξένους καὶ ἀν ἀνακουφίζης πτωχοὺς καὶ ἀν συμπαθῆς τοὺς πονεμένους καὶ ἀν δίδης χεῖρα βοηθείας εἰς εὔρισκομένους εἰς κατάστασιν

βοηθείας δρέγγης, καν δρωστοις ὑπηρετῆς, πάντα εἰς ἑαυτὸν
δ Χριστὸς ἀναδέχεται. Εἴ δὲ θέλης τὴν Μαρίαν ζηλῶσαι κατα-
λελουπινᾶν τὴν τοῦ σώματος διακονίαν, ἀναβᾶσαν δὲ εἰς θεωρίαν
τῶν πνευματικῶν θεαμάτων, γνησίως μέτελθε τὸ πρᾶγμα. Κα-
5 τάλιπε τὸ σῶμα, ἔασον γεωργίαν, ὁφοποιίαν τε καὶ παρασκευήν.
κάθισον δὲ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Κυρίου καὶ ἀκουσον αὐτοῦ
τῶν λόγων, ἵνα κοινωνὸς γένῃ τῶν τῆς θεότητος μυστηρίων.
· Ἡ γὰρ θεωρία τῶν Ἰησοῦ μαθημάτων ἀναβέβηκε τοῦ σώματος
τὴν διακονίαν.

10 2. Ἐλαβες τοίνυν, ἀγαπητέ, τὰ ὑποδείγματα καὶ τὴν ἀ-
πόδειξιν. Ζήλωσον ἀ θέλεις· ἡ διάκονος ἐστι πτωχῶν ἡ ἐραστὴς
δογμάτων Χριστοῦ. Εἰ δὲ δύνασαι ἀμφότερα ζηλῶσαι, ἐκα-
τέρωθεν ἀποφέρῃ τὸν καρπὸν τῆς σωτηρίας. Πρῶτος μέντοι
ἐστὶν ὁ πνευματικὸς λόγος, τὰ δὲ λοιπὰ πάντα δεύτερα. «Μα-
15 ρία γάρ», φησί, «τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο». «Ἄν τοίνυν
καὶ σὺ θέλῃς μύστης εἶναι Χριστοῦ, παρακαθέζη μὲν αὐτοῦ
τοῖς ποσί, δέχῃ δὲ αὐτοῦ τὸ Εὐαγγέλιον· καταλείψεις αὐτοῦ
ὅλον τὸν βίον καὶ ἀμερίμνως διοίσεις· ἐπιλησθήσῃ δὲ καὶ τοῦ
ἰδίου σώματος καὶ οὕτω δυνήσῃ προσδιαλέγεσθαι αὐτοῦ τοῖς
20 θεωρήμασι, ἵνα ζηλώσῃς Μαρίαν καὶ τὴν ἀνωτάτω καρπώσῃ
δόξαν. Προσευχόμενος δὲ δρα μὴ ἄλλα ἀντ' ἄλλων αἰτήσῃς
καὶ παροργίσῃς τὸν Κύριον, μὴ χρήματα, μὴ δόξαν ἀνθρωπί-
νην, μὴ δυναστείαν, μὴ ἄλλο τι τῶν παρερχομένων, ἄλλὰ αἴτει
τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ πάντα τὰ πρὸς τὴν χρείαν τοῦ σώ-
25 ματος αὐτός σοι παρέξει, καθὼς φησιν αὐτὸς ὁ Κύριος· «Ζη-
τεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ
ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν». Προσευχῆς δέ, ἀγαπητέ,
δύο εἰσὶ τρόποι· διὸ μὲν ὁ τῆς δοξολογίας μετὰ ταπεινοφροσύνης,
δεύτερος δὲ ὁ τῆς αἰτήσεως ὑποβεβηκώς. Προσευχόμενος οὖν,
30 μὴ εὐθέως ἐπὶ αἴτησιν ἔρχον· εἰ δὲ μήγε, διαβάλλεις σου τὴν
προσάρτεσιν, ώς ὑπὸ τῆς χρείας ἀναγκαζόμενος προσεύχῃ τῷ

ἀνάγκης καὶ συμφορᾶς, καὶ ἀν ύπηρετῆς ὄρρωστους, ὅλα αὐτὰ δ Χριστὸς τὰ δέχεται εἰς τὸν ἑαυτόν του. Ἐὰν δημοσίης θέλησης νὰ μιμηθῆται τὴν Μαρίαν, ποὺ ἐγκατέλειψε τὴν διακονίαν τοῦ σώματος καὶ ἀνήλθεν εἰς θεωρίαν τῶν πνευματικῶν θεαμάτων, νὰ τὸ κάμης μὲ συνέπειαν καὶ εἰλικρίνειαν. Ἐγκατάλειψε τὸ σῶμα, ἀφησε τὴν γεωργίαν, τὴν μαγειρικὴν καὶ τὰς ἔτοιμασίας, καὶ κάθισε παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Κυρίου καὶ ἀκουσε τοὺς λόγους του, διὰ νὰ γίνης κοιγωνὸς τῶν μυστηρίων τῆς θεότητος. Διότι ἡ θεωρία τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ἀνωτέρα τῆς διακονίας τοῦ σώματος.

2. Ἐλαβες λοιπόν, ἀγαπητέ, τὰ παραδείγματα καὶ τὴν ἀπόδειξιν. Νὰ μιμηθῆς ὅ, τι θέλεις. ἢ νὰ γίνης διάκονος τῶν πτωχῶν ἢ ἐραστὴς τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ. Ἐὰν δὲ ἡμπορῆς νὰ μιμηθῆς καὶ τὰ δύο, καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη θὰ ἀποφέρῃς τὸν καρπὸν τῆς σωτηρίας. Πρῶτος λοιπὸν ἔρχεται δ πνευματικὸς λόγος, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα δεύτερα, «διότι ἡ Μαρία», λέγει, «τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἔξελεξεν». Ἐὰν λοιπὸν καὶ σὺ θέλησης νὰ είσαι μύστης τοῦ Χριστοῦ, νὰ παρακάθεσαι μὲν εἰς τοὺς πόδας του, νὰ δέχεσαι δὲ τὸ Εὐαγγέλιόν του· θὰ ἐγκαταλείψῃς ἐκεῖ ὅλην σου τὴν περιουσίαν καὶ θὰ ζήσῃς ἀμέριμνα· θὰ λησμονήσῃς τότε καὶ τὸ ἴδικόν σου σῶμα καὶ ἔτσι θὰ δυνηθῆς νὰ παρακολουθῇς τὴν διδασκαλίαν του, διὰ νὰ μιμηθῆς τὴν Μαρίαν καὶ νὰ ἀπολαύσῃς τὴν ἀνωτάτην δόξαν.

«Οταν δὲ προσεύχεσαι, πρόσεχε μὴ ζητήσῃς ἄλλα ἀντὶ ἄλλων καὶ προκαλέσῃς τὴν ὄργὴν τοῦ Κυρίου· μὴ ζητήσῃς δηλαδὴ χρήματα, ἀνθρωπίνην δόξαν, ἔξουσίαν ἢ κάτι ἄλλο ἀπὸ τὰ παρερχόμενα, ἀλλὰ νὰ ζητῇς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὸς θὰ σοῦ παράσχῃ ὅ, τι χρειάζεται τὸ σῶμα, ὅπως λέγει δ ἵδιος δ Κύριος· «Ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ προστεθοῦν εἰς ὑμᾶς»⁵. Τῆς προσευχῆς δέ, ἀγαπητέ, ὑπάρχουν δύο τρόποι· δ ἔνας εἶναι τῆς δοξολογίας μετὰ ταπεινοφροσύνης, δ δεύτερος εἶναι τῆς αἵτησεως, ποὺ ἀκολουθεῖ. «Οταν προσεύχεσαι λοιπόν, μὴ ἀρχίζης ἀμέσως μὲ τὴν αἵτησιν· ἄλλως γίνεσαι ὑποπτος ὡς

Θεῷ. Ἀρχόμενος τοίνυν προσευχῆς, κατάλιπε σεαυτόν, γυναικα, τέκνα ἔσαν τὴν γῆν, ὑπέρβηθι οὐρανόν, κατάλιπε πᾶσαν τὴν κτίσιν, δρατήν τε καὶ ἀδρατον, καὶ ἅρξαι ἀπὸ δοξολογίας ταῦ ποιήσαντος τὰ πάντα, καὶ δταν δοξολογήσης αὐτόν, μὴ 5 πλανώμενος τὸν νοῦν ὡδε κάκεῖσε, μηδὲ ἐλληνικῶς μιθολογῶν, ἀλλ’ ἀπὸ τῶν ἀγίων Γραφῶν ἐκλεγόμενος καὶ λέγων· «Ἐύλογῶ σε, Κύριε, τὸν μακρόθυμον καὶ ἀνεξίκακον, τὸν καθ’ ἐκάστην ἡμέραν μακροθυμοῦντά μοι πλημμελοῦντι καὶ δόντα ἔξουσίαν πᾶσιν ἡμῖν μετανοίας. Διὰ τοῦτο σιωπᾶς καὶ ἀνέ-
10 χῇ ἡμῶν, Κύριε, ἵνα σε δοξολογῶμεν τὸν οἰκουμοῦντα τοῦ γένους ἡμῶν τὴν σωτηρίαν ποτὲ μὲν διὰ φόβων, ἄλλοτε δὲ διὰ παραινέσεων, ποτὲ δὲ διὰ προφητῶν, ὕστερον δὲ διὰ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ σου ἐπισκεψάμενος ἡμᾶς. Σὺ γὰρ ἔπλασας ἡμᾶς, καὶ οὐχ ἡμεῖς. Σὺ εἶ δ Θεός ἡμῶν».

15 3. "Οταν δὲ δοξολογήσης ἀπὸ τῶν Γραφῶν, ὡς δύνασαι, καὶ ἀναπέμψῃς αἶνον πρὸς τὸν Θεόν, τότε ἄρχου μετὰ ταπεινοφροσύνης καὶ λέγε· «Ἐγὼ μέν, Κύριε, οὐκ εἰμι ἄξιος ἐπὶ σοῦ φθέγξασθαι, διότι σφόδρα ἀμαρτωλὸς τυγχάνω». Κἄν μὴ σύνοιδάς τι σεαυτῷ φαῦλον, οὕτω χρή σε λέγειν. Οὐδεὶς γὰρ ἀνά-
20 μάρτητος εἰ μὴ μόνος δ Θεός. Πολλὰ γὰρ ἀμαρτάνοντες, τὰ πλεῖστα οὕτε συνίεμεν. Διὰ τοῦτο φησὶν δ ἀπόστολος· «Οὐδεὶς ἔμαντῷ σύνοιδα, ἀλλ’ οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι», τοντέστι, πολλὰ ἀμαρτάνω, καὶ οὐ συνιῶ. "Οθεν καὶ δ προφήτης φησί· «Παραπτώματα τίς συνήσει;». "Ωστε οὖν οὐ φεύδῃ ἀμαρτωλὸν
25 σεαυτὸν εἰπών. Εἰ γὰρ συνιεῖς, καὶ αὐτῷ τούτῳ ἀμαρτάνεις, τῷ λέγειν, δτι οὐκ εἰμὶ ἀμαρτωλός· ἀλλὰ μᾶλλον λέγε, δτι υ-

πρὸς τὴν προαίρεσιν, ὅτι προσεύχεσαι εἰς τὸν Θεόν πιεζόμενος ἀπὸ τὴν ἀνάγκην. Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς προσευχῆς λοιπὸν λησμόνησε τὸν ἑαυτόν σου, τὴν γυναικα, τὰ παιδιά· ἀφησε τὴν γῆν, πέταξε εἰς τὸν οὐρανόν, ἀφησε ὄλην τὴν δρατὴν καὶ ἀδρατὸν κτίσιν καὶ ἀρχισε νὰ δοξολογῆς τὸν ποιήσαντα τὰ πάντα· ὅταν δὲ δοξολογῆς αὐτόν, νὰ μὴ περιπλανᾶται ὁ νοῦς σου ἐδῶ καὶ ἔκει, οὔτε νὰ μυθολογῆς ὅπως οἱ ἔθνικοι, ἀλλὰ νὰ ἐκλέγῃς ἀπὸ τὰς θείας Γραφὰς καὶ νὰ λέγῃς· «Σὲ εὐλογῶ, Κύριε, τὸν μακρόθυμον, τὸν ἀνεξίκακον, ποὺ μακροθυμεῖς κάθε ἡμέραν διὰ τὰ πλημμελήματά μου καὶ ποὺ ἔδωσες εἰς ὄλους μας τὴν εὐκαιρίαν τῆς μετανοίας. Διότι διὰ τοῦτο σιωπᾶς καὶ μᾶς ἀνέχεσαι, Κύριε, διὰ νὰ δοξολογοῦμεν σέ, ποὺ παρέχεις ἀπὸ φιλανθρωπίαν τὴν σωτηρίαν τοῦ γένους μας, ἀλλοτε ἐμπνέων τὸν φόβον καὶ ἀλλοτε προτρέπων, ἀλλοτε χρησιμοποιῶν προφήτας καί, τελικῶς, ἐπισκεφθεὶς ἡμᾶς διὰ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ σου. Διότι σὺ ἔπλασες ἡμᾶς καὶ ὅχι ἡμεῖς. Σὺ εἶσαι ὁ Θεὸς ἡμῶν»⁶.

3. "Οταν δὲ δοξολογήσῃς ἀπὸ τὰς Γραφάς, ὅπως ἡμπορεῖς, καὶ ἀναπέμψῃς αἷνον πρὸς τὸν Θεόν, τότε ἀρχισε καὶ λέγε μετὰ ταπεινοφροσύνης· «Ἐγώ, Κύριε, δὲν είμαι ἄξιος νὰ δμιλήσω ἐνώπιόν σου, διότι είμαι πολὺ ἀμαρτωλός». Καὶ ἀν ἀκόμη. ἡ συνείδησίς σου δὲν σὲ ἐλέγχῃ διὰ κάτι κακόν, ἔτσι πρέπει νὰ λέγῃς, διότι οὐδεὶς είναι ἀναμάρτητος ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ διότι, ἐνῷ διαπράττομεν πολλὰ ἀμαρτήματα, τὰ περισσότερα οὔτε τὰ γνωρίζομεν. Διὰ τοῦτο ὁ ἀπόστολος λέγει· «ἡ συνείδησίς μου δὲν μὲ ἐλέγχει εἰς οὐδέν, ἀλλὰ μὲ τοῦτο δὲν είμαι δεδικαιωμένος»⁷, δηλαδή· πολλὰ ἀμαρτήματα διαπράττω, ἀλλὰ δὲν τὰ ἀντιλαμβάνομαι. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης λέγει· «ποιος θὰ ἀντιληφθῇ παραπτώματα;»⁸. "Ωστε λοιπὸν δὲν φεύδεσαι, ἐὰν εἴπῃς τὸν ἑαυτόν σου ἀμαρτωλόν. Διότι, ἐὰν ἔχῃς νόησιν ἀμαρτάνεις καὶ μόνον μὲ τὸ νὰ λέγῃς δὲν

πέρι τοὺς ἀμαρτωλοὺς πάντας ἐγώ εἰμι δὲ παραβαίνων τὸ θεῖον πρόσταγμα τὸ κελεῦν· «Ὄταν πάντα κατορθώσῃτε, λέγετε δτὶ ἀχρεῖοι δοῦλοι ἐσμεν· δὲ γὰρ διφείλομεν ποιῆσαι, πεποιήκαμεν». Οὕτω σε δεῖ λογίζεσθαι διαπαντός, δτὶ ἀχρεῖος 5 εἰμι, καὶ πάλιν· «Τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἄλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἔαυτῶν». Προσεύχον οὖν τῷ Θεῷ μετὰ φόβου καὶ ταπεινοφροσύνης. «Ὄταν οὖν ἀποτείνῃς λόγον ταπεινοφροσύνης καὶ εἴπῃς· «Ἐύχαριστῶ σοι, Κύριε, δτὶ μου ἐμακροθύμησας τοῖς παραμπτώμασι καὶ ἔως τοῦ νῦν ἀτιμώρητόν με εἴσασ· ἐγὼ 10 μὲν γὰρ ἀξιος ἦμην πάλαι μυρία δεινὰ παθεῖν καὶ ἀπορριψῆναι ἀπὸ τοῦ προσώπου σου, η δὲ ἀνεξίκακός σου φιλανθρωπία ἐμακροθύμησεν ἐπ' ἐμοὶ· εὐχαριστῶ σοι, εὶ καὶ μὴ τυγχάνω αὐτάρκης πρὸς εὐχαριστίαν τῆς σῆς ἀνεξίκακίας», καὶ δταν τὰ δύο μέρη ἀποπληρώσῃς, τῆς δοξολογίας καὶ ταπεινοφροσύνης, τότε 15 λοιπὸν αἰτησον δὲ διφείλεις αἰτῆσαι· μὴ πλοῦτον, καθὼς προεῖπον, μὴ δόξαν ἐπίγειον, μὴ ὑγείαν σώματος. Αὐτὸς γάρ σε ἐπλασε καὶ κήδεται σου τῆς σωτηρίας καὶ οἶδε πῶς ἐκάστῳ συμφέρει, εἴτε ὑγιαίνειν εἴτε ἀσθενεῖν· ἄλλ' αἰτεῖ, καθὼς προσετάχθης, τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Περὶ γὰρ τῆς χρείας τοῦ σώματός 20 σου, καθὼς προέφην, αὐτὸς φροντίσει. Ἀξιωματικώτατος γάρ ἐστιν δὲ βασιλεὺς ἡμῶν καὶ ἀγανάκτεῖ, ἐάν τις αὐτὸν μικρὸν τι αἰτήσῃ, ἐάν τις ἡμῶν περὶ τῶν οὐδὲν προσηκόντων αὐτὸν αἰτῇ. Μὴ τοίνυν ἐν τῇ προσευχῇ σου ἀγανάκτησιν σεαυτῷ προσαγάγῃς, ἄλλ' αἰτησον σεαυτῷ ἀξια τοῦ βασιλέως Θεοῦ. Αἰτῶν δὲ 25 τὰ ἀξια τοῦ Θεοῦ, μὴ ἀποστῆς, ἔως δτον λάβης. Τοῦτο γὰρ αἰνιττόμενος δὲ Κύριός φησιν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ· «Τίς ἐξ ὑμῶν ἔξει φίλον καὶ πορεύσεται πρὸς αὐτὸν μεσονυκτίῳ καὶ ἐρεῖ αὐτῷ·

είμαι ἀμαρτωλός· ἀλλὰ μᾶλλον λέγε· είμαι περισσότερον ἀμαρτωλὸς ἀπὸ ὅλους, διότι παραβαίνω τὸ θεῖον πρόσταγμα ποὺ δρίζει· «ὅταν κατορθώσετε τὰ πάντα, λέγετε ὅτι εἴμεθα δοῦλοι ἄχρηστοι, διότι ἐπράξαμεν ὅσα ὀφείλομεν νὰ πράξωμεν»⁹. «Ἐτσι δὲ πρέπει νὰ ἔχῃς εἰς τὴν σκέψιν σου πάντοτε τό· είμαι ἄχρηστος, καὶ τό· «ἐν ταπεινοφροσύνῃ νὰ θεωρῆτε τοὺς ἀλλους ἀνωτέρους ἑαυτῶν»¹⁰. Νὰ προσεύχεσαι λοιπὸν εἰς τὸν Θεὸν μὲ φόβον καὶ ταπεινοφροσύνην. «Οταν δὲ ἀπευθύνης λόγον ταπεινοφροσύνης καὶ εἰπῆς· «σὲ εὐχαριστῶ, Κύριε, διότι ἐμακροθύμησε διὰ τὰ παραπτώματά μου καὶ μὲ ἀφησες ἀτιμώρητον μέχρι τώρα· διότι ἐγὼ ἥμουν ἄξιος νὰ πάθω ἥδη πολλὰ δεινά καὶ νὰ ἀπορριφθῶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου, ἀλλ’ ἡ ἀνεξίκακος φιλανθρωπία σου ἐμακροθύμησε πρὸς ἐμέ· σὲ εὐχαριστῶ, ἃν καὶ δὲν είμαι ἱκανὸς νὰ εὐχαριστήσω τὴν ἀνεξικάκιαν σου», καὶ ὅταν τελειώσῃς καὶ τὰ δύο, καὶ τὴν δοξολογίαν καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην, τότε ζήτησε αὐτὸ ποὺ ἔχεις ἀνάγκην νὰ ζητήσῃς, καὶ ὅχι πλοῦτον, ὅπως ἀνέφερα πρωτότερα, ὅχι ἐπίγειον δόξαν, ὅχι ὑγείαν τοῦ σώματος. Διότι αὐτὸς σὲ ἐπλασε καὶ φροντίζει διὰ τὴν σωτηρίαν σου καὶ γνωρίζει τί συμφέρει εἰς τὸν καθένα, ἡ ὑγεία ἡ ἡ ἀσθένεια· ἀλλὰ ζήτει, ὅπως προσετάχθης, τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ¹¹. Διότι διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ σώματός σου, ὅπως προεῖπα, αὐτὸς θὰ φροντίσῃ. Διότι δὲ βασιλεύς μας είναι πολὺ ἀπαιτητικὸς καὶ ἀγανακτεῖ, ἐὰν κάποιος τοῦ ζητήσῃ κάτι μικρόν, ἐὰν κάποιος ἀπὸ ἡμᾶς τὸν παρακαλῇ διὰ πράγματα ἐπουσιώδη. Μὴ δυσανασχετῆς λοιπὸν εἰς βάρος τοῦ ἑαυτοῦ σου κατὰ τὴν προσευχήν σου, ἀλλὰ ζήτησε διὰ τὸν ἑαυτόν σου πράγματα ἀντάξια τοῦ βασιλέως Θεοῦ. «Οταν δὲ ζητῆσις τὰ ἀντάξια τοῦ Θεοῦ, μὴ σταματήσῃς, ἔως ὅτου λάβῃς τὰ αἰτούμενα. Διότι τοῦτο ὑπαινίσσετο ὁ Κύριος εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, ὅταν ἔλεγεν· «ἔάν τις ἔξ οὐδῶν ἔχῃ φίλον καὶ ὑπάγῃ πρὸς αὐτὸν τὸ μεσονύκτιον καὶ εἴπῃ πρὸς

Φίλε, χρησόν μοι τρεῖς ἀρτους, ἐπειδὴ φίλος μοι παρεγένετο ἐξ
ὅδοῦ καὶ οὐκ ἔχω δ παραθήσω αὐτῷ· κάκεῖνος ἐσωθεν ἀποκρι-
θῆ· Μή μοι κόπους πάρεχε· ἥδη γὰρ ή θύρα κέκλεισται, καὶ τὰ
παιδία μου μετ' ἐμοῦ ἐν τῇ κοίτῃ εἰσί· οὐδὲ δύναμαι ἀναστὰς δοῦ-
5 ναί σοι. Λέγω ύμῖν, εἰ καὶ οὐ δώσει αὐτῷ ἀναστὰς διὰ τὸ φί-
λον αὐτοῦ εἰναι, ἀλλά γε διὰ τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ ἀναστὰς δώ-
σει αὐτῷ δσων χρῆζειν.

4. Ὑπόδειγμα ἡμῖν δίδωσιν δ Κύριος, ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς
εὐτόνους εἰναι καὶ φιλονίκους ἐν πίστει. Ὑπόδειγμα γὰρ λαμ-
10 βάνει ἀπὸ ἀνθρώπου πρὸς ἀνθρώπον, ἵνα μάθης μὴ ἀπαγορεύ-
ειν ποτέ, ἵνα, δταν αἰτήσῃς καὶ μὴ λάβῃς, μὴ ἀποστῆς, ἐως δ-
του λάβῃς, πλήν, καθὼς προεῖπον, ἐὰν αἰτῆς ἄπερ δ Θεὸς
θέλει· καὶ μὴ εἴπῃς, δτι ἀμαρτωλός είμι καὶ οὐκ ἀκούομαι.
Ἶνα γὰρ μὴ ἀπογινώσκῃς, διὰ τοῦτο φησιν· «Εἰ καὶ μὴ διὰ τὸ
15 φίλον αὐτοῦ εἰναι δώσει αὐτῷ, ἀλλά γε διὰ τὴν ἀναίδειαν αὐ-
τοῦ δώσει αὐτῷ δσων χρῆζειν». Λοιπὸν κἄν μὴν παρέλθοι, κἄν
ἐνιαυτός, κἄν τριετής, κἄν τετραετής χρόνος, κἄν πλείονα ἔτη,
ἐως δτου λάβῃς, μὴ ἀναχωρήσῃς, ἀλλὰ μετὰ πίστεως αἴτει
διαπαντὸς τὸ ἀγαθὸν ἐργαζόμενος. Πολλάκις γάρ τις ἐξ ἡμῶν
20 ἐν νεότητι ἀντεποιήθη σωφροσύνης, εἴτα ὑπεισῆλθεν η ἡδονή,
ἐκινήθησαν αἱ κατὰ φύσιν ἐπιθυμίαι, ἡσθένησεν η προσευχή,
ἐπεβλήθη τῇ νεότητι οἶνος, ἀπώλετο η σωφροσύνη, καὶ γέγονεν
δ ἀνθρώπως ἄλλος ἀντ' ἄλλον. Οὕτως αἱ μεταβολαὶ γίνονται
διὰ τὸ μὴ γενναίω λογισμῷ ἀνθίστασθαι τοῖς πάθεσι. Δεῖ οὖν
25 τὰ μὲν παρ' ἑαυτοῦ εἰσφέρειν πάντα, βοᾶν δὲ πρὸς τὸν Θεόν,
ἵνα συμμαχήσῃ αὐτῷ. Ἐὰν γάρ τις χαννότητι ἐκδώσῃ ἑαυτὸν
ταῖς ἐπιθυμίαις καὶ ἑαυτὸν προδώσῃ τοῖς ἔχθροῖς, τούτῳ δ Θεὸς
οὐ συμμαχεῖ, οὐδὲ εἰσακούει· προλαβὼν γὰρ διὰ τῆς ἀμαρτίας

αύτόν· Φίλε, δάνεισον εἰς ἐμὲ τρεῖς ἄρτους, ἐπειδὴ ἥλθε φίλος μου ἔξ ὀδοιπορίας καὶ δὲν ἔχω τί νὰ παραθέσω εἰς αὐτόν, καὶ ἐκεῖνος θὰ ἀποκριθῇ ἔσωθεν· Μή μὲ ἐνοχλῆις, διότι ἡ θύρα εἶναι ἥδη κεκλεισμένη, καὶ τὰ παιδία μου εἶναι μετ' ἐμοῦ εἰς τὴν κλίνην· δὲν δύναμαι νὰ σηκωθῶ καὶ νὰ δώσω εἰς σέ. Λέγω εἰς ὑμᾶς, καὶ ἂν δὲν σηκωθῇ νὰ δώσῃ εἰς αὐτόν, διότι εἶναι φίλος αὐτοῦ, ἀλλὰ τούλάχιστον διὰ τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ θὰ σηκωθῇ καὶ θὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν ὅσα χρειάζεται»¹².

4. Παράδειγμα μᾶς δίδει δὲ Κύριος, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ εἴμεθα ἐπίμονοι καὶ ζηλωταὶ εἰς τὴν πίστιν. Χρησιμοποιεῖ δηλαδὴ ἀνθρώπινον παράδειγμα, διὰ νὰ μάθης νὰ μὴ ἀπόκαμνῃς ποτέ, ὡστε, ὅταν ζητήσῃς καὶ δὲν λάβῃς, νὰ μὴ σταματήσῃς, μέχρις ὅτου λάβῃς, ἐὰν βεβαίως ζητῇς, ὅπως προεῖπα, ὅσα δ Θεὸς θέλει. Καὶ νὰ μὴ εἴπῃς· εἶμαι ἀμαρτωλὸς καὶ δὲν εἰσακούομαι. Διότι, ἀκριβῶς διὰ νὰ μὴ ἀπελπίζεσαι, εἴπε· «καὶ ἂν δὲν δώσῃ εἰς αὐτόν, διότι εἶναι φίλος αὐτοῦ, ἀλλὰ τούλάχιστον διὰ τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ θὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν ὅσα χρειάζεται»¹³. Καὶ ἂν λοιπὸν περάσῃ μήνας, ἔτος, τρία ἔτη, τέσσαρα ἔτη ἢ καὶ περισσότερα, ἔως ὅτου λάβῃς, μὴ ἀποκάμῃς, ἀλλὰ ζήτει μὲ πίστιν, ἐργαζόμενος πάντοτε τὸ ἀγαθόν. Διότι πολλάκις κάποιος ἀπὸ ἡμᾶς κατὰ τὴν νεότητα ἐπεδίωξε τὴν σωφροσύνην, ἐπειτα εἰσῆλθε κρυφίως ἢ ἡδονή, ἐξηγέρθησαν αἱ φυσικαὶ ἐπιθυμίαι, ἐξησθένησεν ἢ προσευχή, ἐπεβλήθη εἰς τὴν νεότητα δ οἰνος, ἔχαθη ἢ ἐγκράτεια, καὶ ἔγινε διάφορος ἀνθρωπός ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ἐπρεπεν. Ἔτσι αἱ ἀλλαγαὶ γίνονται, ἐπειδὴ δὲν ἀνθιστάμεθα εἰς τὰ πάθη μὲ καρτερικὴν σκέψιν. Πρέπει λοιπὸν νὰ προσφέρῃ κανεὶς ὅλας τὰς δυνάμεις του καὶ νὰ παρακαλῇ ἐντόνως τὸν Θεὸν νὰ συμμαχήσῃ μαζί του. Διότι, ἐὰν κάποιος ἀπὸ δκνηρίαν παραδοθῇ εἰς τὰς ἐπιθυμίας καὶ προδώσῃ τὸν ἐαυτόν του εἰς τοὺς ἔχθρούς, δ Θεὸς δὲν συμμαχεῖ μαζί του οὕτε τὸν εἰσακούει, διότι ἐπρόλαβε καὶ ἀπεξένωσε

ἡλλοτρίωσεν ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Ὁ γὰρ θέλων βοηθεῖσθαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ; τὸ πρέπον οὐ προδίδωσιν· δὸς δὲ τὸ πρέπον μὴ προδιδοὺς οὐ προδίδοται ποτε ὑπὸ τῆς θείας συμμαχίας. Χρὴ τοίνυν ἐν μηδενὶ καταγινώσκεσθαι ὑπὸ τοῦ ἴδιου συνειδότος καὶ 5 οὕτως τὴν θείαν συμμαχίαν ἐπικαλεῖσθαι· ἐπικαλεῖσθαι δὲ μὴ ὁρθύμως, μὴ μετεώριζομένῳ τῷ νῷ ὡδε κάκεῖσε· δὸς γὰρ τοιοῦτος οὐ μόνον οὐ λήψεται τὸ αἴτημα, ἀλλὰ καὶ μειζόνως παροξυνεῖ τὸν Δεσπότην. Εἰ γάρ, ἐπὶ ἀρχοντός τις ἐστῶς καὶ διαλεγόμενος, μετὰ πολλοῦ φόβου ἵσταται, ἀμετεώριστον ἔχων καὶ 10 τὸ ἔξωθεν ὅμμα καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἔνδοθεν, μήποτε κινδυνεύσῃ, πόσῳ μᾶλλον ἐπὶ Θεοῦ χρὴ ἐστάναι μετὰ φόβου καὶ τρόμου, δλον τὸν νοῦν τεταμένον ἔχοντα πρὸς αὐτὸν μόνον καὶ ἀλλαχοῦ μηδαμοῦ; Διότι αὐτὸς οὐ μόνον τὸν ἔξωθεν ἄνθρωπον βλέπει, καθὼς οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ τὸν ἔνδοθεν καθορᾶ. Ἐὰν τοίνυν 15 οὕτως, ὡς χρή, στήκης ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ παρὰ σεαυτοῦ πάντα εἰσφέρῃς, μὴ ἀποστῆς, ἔως ὅτου λάβης τὸ αἴτημά σου· ἐὰν δὲ καταγινώσκῃ ὑπὸ τοῦ συνειδότος σου ὡς καταφρονῶν καὶ ἐὰν μετεώρως στήκης εἰς εὐχήν, δυνάμενος ἀμετεώριστως στῆναι, μὴ τολμήσῃς στῆναι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ γένη· 20 ταὶ ή προσευχή σου εἰς ἀμαρτίαν. Εἰ δέ, ἔξασθενήσας ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας, ἀπερισπάστως οὐ δύνασαι εὔχεσθαι, ὅσον δύνασαι σεαυτὸν βιάζου καὶ προσκαρτέρει στήκων ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, τὸν νοῦν πρὸς αὐτὸν ἔχων καὶ ἐπισυνάγων αὐτὸν πρὸς ἑαυτόν, καὶ δὸς Θεὸς συγγνώμην ποιεῖ, ὅτι οὐκ ἀπὸ καταφρονήσεως, ἀλλὰ ἀπὸ ἀσθενείας· 25 οὐκ ἰσχύεις, ὡς χρή, στήκειν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν οὕτω βιάζῃ ἑαυτὸν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν, μὴ ἀποστῆς, ἔως ὅτου λάβης τὸ αἴτημά σου, ἀλλὰ μακροθύμως κροῦε τὴν θύραν αὐτοῦ, αἰτῶν τὸ αἴτημά σου. «Πᾶς γὰρ δὲ αἰτῶν λαμβάνει», φησί, «καὶ δὲ ζητῶν εὑρίσκει καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται». Τίνος γὰρ ἀλλού λοιν θέλεις τυχεῖν εἰ μὴ μόνης τῆς κατὰ Θεὸν σωτηρίας;

τὸν ἐαυτόν του ἀπὸ τὸν Θεὸν διὰ τῆς ἀμαρτίας. Διότι ἔκεινος ποὺ θέλει νὰ βοηθῆται ἀπὸ τὸν Θεὸν δὲν ἔγκαταλείπει τὸ καθηκόν του· ἔκεινος δὲ ποὺ δὲν ἔγκαταλείπει τὸ καθηκόν του δὲν ἔγκαταλείπεται ποτὲ ἀπὸ τὴν θείαν σύμμαχίαν. Πρέπει λοιπὸν νὰ μὴ τὸν καταδικάζῃ διὰ τίποτε ἡ συνείδησίς του καὶ ἔτσι νὰ ἐπικαλῆται τὴν θείαν σύμμαχίαν. Νὰ τὴν ἐπικαλῆται δὲ ὅχι μὲ ραθυμίαν, ἀλλὰ μὲ συγκεντρωμένον τὸν νοῦν του, διότι, ἀλλως, ὅχι μόνον δὲν θὰ λάβῃ τὸ αἰτούμενον, ἀλλὰ περισσότερον θὰ παροξύνῃ τὸν Δεσπότην. Διότι, ἐάν κάποιος ποὺ ἐπαρουσιάσθη ἐνώπιον τοῦ ἄρχοντος καὶ συζητεῖ ἵσταται μετὰ πολλοῦ φόβου καὶ ἔχῃ ἀκίνητον τὸ ἔξωτερικὸν βλέμμα καὶ τὸ ἐσωτερικόν, τῆς ψυχῆς, διὰ νὰ μὴ διατρέξῃ κίνδυνον, πόσον μᾶλλον πρέπει νὰ ἵσταται κανεὶς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ μετὰ φόβου καὶ τρόμου, ἔχων ἐστραμμένην ὅλην τὴν προσοχήν του πρὸς αὐτὸν μόνον καὶ πουθενὰ ἀλλοῦ; Διότι αὐτὸς δὲν βλέπει μόνον τὸν ἔξωτερικὸν ἀνθρωπὸν, ὅπως οἱ ἀνθρωποι, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐσωτερικὸν ἔχετάζει. Ἐάν λοιπὸν ἵστασαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅπως πρέπει, καὶ προσφέρῃς ὅλας σου τὰς δυνάμεις, μὴ φύγῃς, ἔως ὅτου λάβης τὸ ζητούμενον· ἐάν δὲ σὲ κατακρίνῃ ἡ συνείδησίς σου ὡς ὑπερήφανον καὶ ἔαν, ἐνῷ ἡμπορεῖς, δὲν προσεύχεσαι συγκεντρωμένος, μὴ τολμήσῃς νὰ σταθῇς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μὴ γίνῃ ἡ προσευχὴ σου ἀμαρτία. Ἐάν ὅμως, ἐπειδὴ ἔξηντλήθης ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν, δὲν ἡμπορῇς νὰ προσεύχεσαι ἀπερισπάστως, πίεζε ὅσον ἡμπορεῖς τὸν ἐαυτόν σου καὶ ἵστασο ἐπιμόνως ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἔχων προστηλωμένον τὸν νοῦν εἰς αὐτὸν καὶ προσκαλῶν αὐτὸν πλησίον σου, καὶ ὁ Θεὸς συγχωρεῖ, διότι ἀδυνατεῖς νὰ σταθῇς, ὅπως πρέπει, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὅχι ἀπὸ περιφρόνησιν, ἀλλὰ ἀπὸ ἀσθένειαν. Ἐάν πιέζῃς τὸν ἐαυτόν σου κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διὰ κάθε ἀγαθὸν ἔργον, μὴ ἀποκάμης, ἔως ὅτου λάβης τὸ ζητούμενον, ἀλλὰ ἐπιμόνως κροῦε τὴν θύραν του, ζητῶν τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ αἰτήματός σου. «Διότι πᾶς ὁ αἰτῶν λαμβάνει καὶ ὁ ζητῶν εύρισκει καὶ εἰς τὸν κρούοντα θὰ ἀνοιγῇ»¹⁴. Διότι ποῖον ἄλλο θέλεις νὰ ἐπιτύχῃς παρὰ μόνον τὴν κατὰ Θεὸν σωτηρίαν;

5. Θέλεις μαθεῖν, ἀγαπητέ, πῶς ἐμακροθύμουν οἱ ἄγιοι καὶ οὐκ ἀπεγίνωσκον; Τὸν Ἀβραὰμ ὁ Θεὸς νεώτερον ἐκάλεσε καὶ ἐκ τῆς Ἀσσυρίων γῆς μετέθηκεν αὐτὸν εἰς τὴν Παλαιστίνην, φῆσας αὐτῷ· «Σοὶ δώσω τὴν γῆν ταύτην καὶ τῷ σπέρματί σου 5 μετὰ σέ· καὶ ὡς τὰ ἀστρα τοῦ οὐρανοῦ, οὗτος ἔσται τὸ σπέρμα σου, δ οὐκ ἔξαριθμηθήσεται». Καὶ παρῆλθε πολὺς ἑτῶν ἀριθμὸς καὶ ἐνεκρώθη μὲν αὐτοῦ ἡ φύσις, ἐν προθύροις δὲ ἡ τελευτή, καὶ οὐκ εἶπεν δτι, Κύριε, ἀεί μοι παῖδας ἐπαγγέλῃ καὶ πατέρα με ἔσεσθαι πάντων τῶν ἔθνῶν προλέγεις. Νεκρά μου 10 διὰ γῆρας τῆς φύσεως τὰ κινήματα, καὶ Σάρρα, ἡ γυνὴ μου, οὐκέτι ὑπομένει τι γυναικεῖον διὰ τὸ γῆρας· ὥστε ψευδής ἡ ἐπαγγελία. Δύο γὰρ γέροντες ποίαν ἐλπίδα ἔχομεν; Οὐκ εἶπε ταῦτα, οὐκ ἐνενόησεν, ἀλλ’ ἔμενεν ἀσάλευτος τῇ πίστει· καὶ τῇ μὲν ἡλικίᾳ ἐγήρασκεν, ἡ δὲ ἐλπὶς ἐνέαζε. Καὶ τὸ μὲν σῶμα εἰς 15 ἀτονίαν ἤρχετο καὶ ἀπόγνωσιν ἐνεποίει, ἡ δὲ πίστις ἐνεύρουν καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα. Θεός, φησίν, ἔστιν ὁ ἐπαγγειλάμενος, δ Λεσπότης τῆς φύσεως, καὶ ἄλλως γενέσθαι οὐ δύναται. Αὐτός ἔστιν δ καὶ τὰ ἀδύνατα δυνατὰ ποιῶν, διότι ποιεῖ πάντα καὶ μετασκευάζει ὡς βούλεται. Μιμοῦ τὴν πίστιν τοῦ Ἀβραάμ. 20 Ὁτε οὖν ἡσθένησεν ἡ φύσις καὶ ἐνεκρώθη τὰ κινήματα, τότε ἔξησεν ἡ ἐπαγγελία τοῦ Θεοῦ. Δέχον τὰ ὑποδείγματα. Ἡμεῖς δὲ ἐνιαυτὸν προσευχόμεθα καὶ ἀναχωροῦμεν· δύο ἔτη νηστεύομεν καὶ πανόμεθα. Μὴ οὖν ἀτονίσωμεν πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ γὰρ δ ἐκείνῳ ἐπαγγειλάμενος πληθύνειν τὸ σπέρμα 25 αὐτοῦ καὶ ἡμῖν ἐπηγγείλατο αἴτοισι παρέχειν τὸ αἴτημα ἡμῶν. Φησὶ γάρ· «Δεῦτε πάντες πρός με οἱ κοπιῶντες καὶ πεφροτισμένοι κάγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς». Μακρὰν γάρ σου δντος ἀπ'

5. Θέλεις νὰ μάθης, ἀγαπητέ, πῶς ἐπέμενον οἱ ἄγιοι καὶ δὲν ἀπῆλπίζοντο; Ὁ Θεὸς ἐκάλεσε τὸν Ἀβραάμ, ὅταν ἤτο νεώτερος, καὶ τὸν μετέθεσεν ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Ἀσσυρίων εἰς τὴν Παλαιστίνην, ἀφοῦ τοῦ εἶπεν· «εἰς σὲ θὰ δώσω τὴν γῆν ταύτην καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους σου· καὶ θὰ εἶναι ὡς τὰ ἀστρα τοῦ οὐρανοῦ οἱ ἀπόγονοί σου, οἱ διποῖοι δὲν θὰ ἔξαριθμηθοῦν»¹⁵. Καὶ παρῆλθον πολλὰ ἔτη καὶ ἐνεκρώθη ἡ φύσις του καὶ ἐπλησίαζεν δὲ θάνατος, ἀλλὰ δὲν εἶπε· Κύριε, πάντοτε μοῦ ὑπόσχεσαι παιδιά καὶ προλέγεις ὅτι θὰ γίνω πατήρ ὅλων τῶν ἔθνῶν. Ἐνεκρώθησαν ἀπὸ τὸ γῆρας τὰ σκιρτήματα τῆς φύσεως, καὶ ἡ Σάρρα, ἡ γυναίκα μου, ἀπὸ τὸ γῆρας δὲν ὑποφέρει πλέον τὰ καταμήνια· ἡ ὑπόσχεσίς σου λοιπὸν εἶναι ψευδής. Διότι δύο γέροντες ποίαν ἐλπίδα ἔχομεν; Δὲν εἶπεν αὐτά, δὲν τὰ ἐσκέφθη, ἀλλὰ παρέμενεν ἀσάλευτος εἰς τὴν πίστιν· καὶ κατὰ μὲν τὴν ἡλικίαν ἐγήρασκεν, ἡ δὲ ἐλπὶς ἀνενεοῦτο. Καὶ τὸ μὲν σῶμα ἔξησθένει καὶ ἐπροκάλει ἀπόγνωσιν, ἡ δὲ πίστις ἐνεδυνάμωνε καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα. Ὁ Θεός, ἔλεγε, ἔδωσε τὴν ὑπόσχεσιν, δὲ Δεσπότης τῆς φύσεως, καὶ δὲν ἤμπορει νὰ γίνη κατ' ἄλλον τρόπον. Αὔτὸς κάμνει καὶ τὰ ἀδύνατα δυνατά, διότι κάμνει καὶ μεταβάλλει τὰ πάντα, διπως θέλει. Νὰ μιμῆσαι τὴν πίστιν τοῦ Ἀβραάμ. «Οταν λοιπὸν ἡσθένησεν ἡ φύσις καὶ ἐνεκρώθησαν τὰ κινήματα τῆς σαρκός, τότε ἔλαβε ζωὴν ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Θεοῦ. Νὰ δέχεσαι τὰ παραδείγματα.

‘Ημεῖς δῶμας ἔνα ἔτος προσευχόμεθα καὶ ἐγκαταλείπομεν τὴν προσπάθειαν· δύο ἔτη νηστεύομεν καὶ παραιτούμεθα. Ἄσ μὴ ἀτονήσωμεν λοιπὸν ἀναμένοντες τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ. Διότι δὲ ὑποσχεθεὶς εἰς ἔκεινον ὅτι θὰ πληθύνῃ τοὺς ἀπογόνους του καὶ εἰς ἡμᾶς ὑπεσχέθη, ἐὰν ζητοῦμεν συνεχῶς, ὅτι θὰ ἐκπληρώσῃ τὸ αἴτημά μας. Διότι λέγει· «δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι καὶ ἐγὼ θὰ ἀναπαύσω ὑμᾶς»¹⁶. Διότι ἐνῷ ἥσουν μακρὰν ἀπὸ αὐτόν, κουρασμένος καὶ φορτω-

αὐτοῦ, κοπιῶντά τε καὶ πεφορτισμένον τὸ βαρύτατον φορτίον τῆς ἀμαρτίας, ἐλεήσας σε προσεκαλέσατο, ὥστε κονφίσαι σε τοῦ φορτίου καὶ ἀνάπαυσιν τοῦ λοιποῦ χαρίσασθαι, καὶ σὺ οὐ πιστεύεις αὐτῷ; Ἀλλὰ γάρ, κανὶ σιωπᾶν θέλωμεν, ἐλεγχόμεθα 5 ὑπὸ τοῦ συνειδότος ἡμῶν. Οὐ γὰρ ἀπιστοῦμεν αὐτῷ ὡς μὴ δυναμένῳ ἀναπαῦσαι ἡμᾶς, ἀλλὰ περιστελλόμεθα ἀραι τὸν ζυγὸν αὐτοῦ ἐφ' ἔαυτῶν, τὸν χρηστὸν καὶ ἐλαφρόν, καὶ διὰ τῆς στενῆς πύλης εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, αἰρούμεθα δὲ μᾶλλον τὸ τῶν ἀμαρτιῶν φορτίον βαστάζειν καὶ διὰ 10 τῶν ἐν ἡδονῇ παθημάτων τὴν εὐρύχωρον ὄδον βαδίζειν καὶ διὰ τῆς πλατείας πύλης εἰσέρχεσθαι εἰς τὴν ἀπώλειαν. Ἀλλὰ πολλάκις, φησίν, ἥτησα καὶ οὐκ ἔλαβον. Πάντως δτι κακῶς ἥτησας ἢ ἀπίστως ἢ μετεώρως ἢ τὰ μὴ συμφέροντά σοι. Εἰ δὲ καὶ τὰ συμφέροντα πολλάκις ἥτησας, ἀλλ' οὐ παρέμεινας. Γέγραπται 15 γάρ, δτι «Ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν», καὶ «Ο ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται».

6. Οἶδεν ὁ Θεὸς τῶν προσευχομένων τὴν καρδίαν. Τί οὖν, φησί, τῆς ἡμῶν χρείαν ἔχει αἰτήσεως ὁ Θεός; Οὐκ οἶδεν ὅν χρείαν ἔχομεν; Τίς οὖν χρεία αἰτήσεως; Οἶδε μὲν ὁ Θεὸς 20 ὅν χρήζομεν καὶ πάντα τὰ σωματικὰ πλουσίως ἡμῖν παρέχει εἰς ἀπόλαυσιν καὶ ἀγαθὸς ὑπάρχων βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους καὶ τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθούς, καὶ πρὸ τοῦ αἰτῆσαι ἡμᾶς· τὴν δὲ πίστιν καὶ τὰ κατορθώματα τῆς ἀρετῆς καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐὰν μὴ αἰ- 25 τήσης μετὰ καμάτου καὶ παραμονῆς πολλῆς, οὐ λαμβάνεις. Δεῖ γὰρ πρότερον ποθῆσαι, ποθήσαντα δὲ ζητῆσαι ἐξ ἀληθείας ἐν πίστει καὶ ὑπομονῇ, τὰ παρ' ἔαυτοῦ πάντα εἰσφέροντα, ἐν μη-

μένος τὸ βαρύτατον φορτίον τῆς ἀμαρτίας, σὲ ἡλέησε καὶ σὲ προσεκάλεσε, ὡστε νὰ σὲ ἀνακουφίσῃ ἀπὸ τὸ φορτίον καὶ νὰ σοῦ χαρίσῃ εἰς τὸ ἔξῆς τὴν ἀνάπτωσιν, καὶ σὺ δὲν ἐμπιστεύεσαι εἰς αὐτόν; Τώρα ὅμως, καὶ ἂν ἀκόμη θέλωμεν νὰ σιωπῶμεν, ἐλεγχόμεθα ἀπὸ τὴν συνείδησίν μας· διότι δὲν ἀπιστοῦμεν εἰς αὐτόν, ἐπειδὴ δῆθεν δὲν ἡμπορεῖ νὰ μᾶς ἀναπταύσῃ, ἀλλὰ διστάζομεν νὰ σηκώσωμεν τὸν χρηστὸν καὶ ἐλαφρὸν ζυγόν του ἐπάνω μας καὶ νὰ εἰσέλθωμεν διὰ τῆς στενῆς πύλης εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, προτιμῶμεν δὲ νὰ βαστάζωμεν τὸ φορτίον τῶν ἀμαρτιῶν καὶ νὰ βαδίζωμεν τὴν εύρυχωρον δδὸν διὰ τῶν ἐπιθυμιῶν μας τῆς ἡδονῆς καὶ νὰ εἰσερχόμεθα διὰ τῆς πλαστείας πύλης εἰς τὴν ἀπώλειαν. Ἀλλά, θὰ εἴπῃ κανείς, ἐπανειλημμένως ἐζήτησα καὶ δὲν ἐλαβα. Ὁπωσδήποτε τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἐζήτησες ὅχι μὲ τὸν προσήκοντα τρόπον, ἢ μὲ ἀπιστίαν ἢ μὲ σκορπισμένον τὸν νοῦν σου, ἢ εἰς τὸ ὅτι ἐζήτησες πράγματα ἀσύμφορα διὰ σέ. Ἐὰν δὲ ἐζήτησες πολλάκις καὶ πράγματα ποὺ ἥσαν πρὸς τὸ συμφέρον σου, δὲν ἐπέμεινες εἰς τὸ αἴτημα. Διότι ἡ Γραφὴ λέγει· «διὰ τῆς ὑπομονῆς ὑμῶν ἀποκτήσατε τὰς ψυχάς ὑμῶν»¹⁷, καί· «ὅτι μοιείνας εἰς τέλος, οὗτος θὰ σωθῇ»¹⁸.

6. Ὁ Θεὸς γνωρίζει τὴν καρδίαν τῶν προσευχομένων. Τί λοιπόν, θὰ εἴπῃ κάποιος, ἔχει ἀνάγκην ὁ Θεὸς τῆς αἰτήσεώς μας; Δὲν γνωρίζει τί χρειαζόμεθα; Ποία ἀνάγκη λοιπὸν αἰτήσεως;

Ὁ Θεὸς γνωρίζει τί χρειαζόμεθα καὶ μᾶς παρέχει πλουσίως ὅλα τὰ ὑλικὰ ἀγαθὰ πρὸς ἀπόλαυσιν καί, ἐπειδὴ εἶναι ἀγαθός, βρέχει διὰ τοὺς δικαίους καὶ τοὺς ἀδίκους καὶ ἀνατέλλει τὸν ἥλιον του διὰ τοὺς πονηροὺς καὶ τοὺς ἀγαθούς¹⁹, καὶ πρὶν νὰ τὰ ζητήσωμεν ἡμεῖς· ὅμως τὴν πίστιν καὶ τὰς πράξεις τῆς ἀρετῆς καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν δὲν τὰ λαμβάνεις, ἐὰν δὲν τὰ ζητήσῃς μὲ κόπον καὶ μὲ μεγάλην ἐπιμονήν. Διότι πρέπει προηγουμένως νὰ τὰ ποθήσῃς, ὕστερα νὰ τὰ ζητήσῃς

δενὶ κρινόμενον ὑπὸ τοῦ ἴδιου συνειδότος ὡς η̄ ἀμελῶς η̄ ὁρθύ-
μως αὐτοῦντος, καὶ τότε λαβεῖν, δτε θέλει ὁ Κύριος. Κρείσσον
γάρ σου οἶδε τὰ συμφέροντά σοι. Καὶ ἵσως διὰ τοῦτο ἀναβάλ-
λεται διδόναι, τὴν πρὸς αὐτὸν προσεδρίαν σου σοφιζόμενος
5 καὶ ἵνα γρῆς, τὶ ἔστι δῶρον Θεοῦ, καὶ φυλάξῃς τὸ δοθὲν μετὰ
φόβου. Πᾶν γὰρ δ μετὰ πολλοῦ καμάτου τις κτᾶται, σπουδά-
ζει τοῦτο φυλάττειν, ἵνα μή, ἀπολέσας αὐτό, ἀπολέσῃ καὶ τὸν
πολὺν αὐτοῦ κάματον καὶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἀθετήσας ἀνά-
ξιος γένηται τῆς αἰώνιου ζωῆς. Τί γὰρ ὠφέλησε τὸν Σολομῶν-
10 τα ταχέως λαβόντα τὴν χάριν τῆς σοφίας καὶ ἀπολέσαντα αὐτήν;

7. Μὴ οὖν ὀλιγοψύχει, εἰ μὴ λάβῃς ταχέως τὸ αἴτημα.
Εἰ γὰρ ἥδει δ ἀγαθὸς Δεσπότης, δτι, ταχέως λαμβάνων τὴν χά-
ριν, οὐκ ἀπολεῖς αὐτήν, ἔτοιμος ἦν καὶ πρὸ τοῦ αἴτησαί σε αὐ-
τὴν παρασχεῖν. Νῦν δὲ κηδόμενός σου τοῦτο ποιεῖ. Εἰ γὰρ δ
15 λαβὼν τὸ τάλαντον καὶ σῶν αὐτὸν φυλάξας, διότι μὴ ἐπρα-
γματεύσατο αὐτό, κατεκρίθη, πόσῳ μᾶλλον κατακριθήσεται δ
ἀπολέσας αὐτό; Ταῦτα οὖν εἰδότες, εἴτε ταχύτερον εἴτε βρα-
δύτερον λάβωμεν, μείνωμεν εὐχαριστοῦντες τῷ Κυρίῳ, δτι πάν-
τα δσα ποιεῖ δ Δεσπότης ὑπὲρ τῆς ήμῶν σωτηρίας οἰκονομεῖ.
20 μόνον ήμεῖς μὴ ὀλιγοψυχήσαντες πανσώμεθα τῆς αἰτήσεως.
Διὰ γὰρ τοῦτο τὴν παραβολὴν εἰπεν δ Κύριος περὶ τῆς χήρας,
ἡ διὰ τῆς παραμονῆς αὐτῆς ἐπέκαμψε τὸν ἀνομον κριτήν, ἵνα
καὶ ήμεῖς διὰ τῆς παραμονῆς λαμβάνωμεν τὰ αἰτήματα ήμῶν.
Ἐνθεν γὰρ καὶ η̄ πίστις ήμῶν καὶ η̄ ἀγάπη η̄ πρὸς τὸν Θεὸν
25 δείκνυται, δταν, καὶ μὴ λαμβάνοντες ταχύ, μένωμεν εὐχαρι-
στοῦντες αὐτῷ. Εὐχαριστήσωμεν οὖν αὐτῷ διαπαντός, ἵνα κα-
ταξιωθῶμεν ἐπιτυχεῖν τῶν αἰώνιων αὐτοῦ ἀγαθῶν. δτι αὐτῷ
πρέπει η̄ δόξα εἰς τὸν αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

είλικρινῶς μὲ πίστιν καὶ ὑπομονὴν, προσφέρων ὅλας τὰς δυνάμεις σου καὶ μὲ συνείδησιν ποὺ δὲν σὲ καταδικάζει δι’ ἀμελῆ καὶ φυγόπονον αἴτησιν, καὶ θὰ λάβῃς τότε, ὅταν θέλῃ ὁ Κύριος· διότι αὐτὸς γνωρίζει καλύτερα ἀπὸ σὲ τὸ συμφέρον σου. Καὶ οὕτως διὰ τοῦτο ἀναβάλλει νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ αἴτημά σου, διότι σκέπτεται τὴν παραμονὴν σου πλησίον του καὶ διὰ νὰ γνωρίστῃς τὴν ἀξίαν τοῦ δώρου τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ φυλάξῃς μετὰ φόβου τὸ δοθέν. Διότι κάθε τι ποὺ ἀποκτᾷ κάποιος μὲ πολὺν κόπον, φροντίζει νὰ τὸ φυλάττῃ, διὰ νὰ μὴ τὸ χάσῃ, καὶ χάσῃ ἔτσι καὶ τὸν πολὺν κόπον του, καὶ διὰ νὰ μὴ περιφρονήσῃ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ γίνῃ ἀνάξιος τῆς αἰώνιου ζωῆς. Διότι εἰς τί ὠφελήθη ὁ Σολομών, ποὺ ἔλαβε γρήγορα τὸ χάρισμα τῆς σοφίας, ἀφοῦ τὴν ἔχασε;

7. Μὴ ὀλιγοψυχήσῃς λοιπόν, - ἐὰν δὲν ἐκπληρωθῇ ταχέως τὸ αἴτημά σου. Διότι, ἐὰν ἐγνώριζεν ὁ ἀγαθὸς Δεσπότης ὅτι εἰς περίπτωσιν ποὺ θὰ ἐλάμβανες ταχέως τὸ χάρισμα δὲν θὰ τὸ ἔχανες, προθύμως θὰ σου τὸ παρεῖχε, καὶ πρὶν ἀκόμη τὸ ζητήσῃς. Τώρα ὅμως καθυστερεῖ ἀπὸ ἐνδιαφέρον πρὸς σέ. Διότι, ἐὰν ὁ λαβὼν καὶ φυλάξας ἀκέραιον τὸ τάλαντον κατεκρίθη, ἐπειδὴ δὲν ἐκέρδησε μὲ αὐτό, πόσον μᾶλλον θὰ κατακριθῇ ἐκεῖνος ποὺ τὸ ἔχασεν²⁰; Αὐτὰ λοιπὸν ἔχοντες κατὰ νοῦν, εἴτε τώρα εἴτε ὕστερα λάβωμεν, ἃς εὐχαριστοῦμεν τὸν Κύριον ἐπιμόνως, διότι ὅλα ὅσα κάμνει ὁ Δεσπότης, τὰ κάμνει διὰ τὴν σωτηρίαν μας· μόνον νὰ μὴ ὀλιγοψυχήσωμεν καὶ σταματήσωμεν νὰ ζητοῦμεν. Διότι διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Κύριος τὴν παραβολὴν τῆς χήρας, ἡ ὅποια μὲ τὴν ἐπιμονὴν της ἔκαμε τὸν παράνομον κριτὴν νὰ λυγίσῃ²¹, διὰ νὰ λαμβάνωμεν καὶ ήμεις τὰ ζητούμενα διὰ τῆς ἐπιμονῆς. Διότι ἔξ αὐτοῦ ἀποδεικνύεται καὶ ἡ πίστις καὶ ἡ ἀγάπη μας πρὸς τὸν Θεόν, ὅταν δηλαδή, καὶ χωρὶς νὰ ἐκπληροῦται ταχέως τὸ αἴτημά μας, συνεχίζωμεν νὰ τὸν εὐχαριστοῦμεν. Ἄσ τὸν εὐχαριστοῦμεν λοιπὸν διαπαντός, διὰ νὰ ἀξιωθῶμεν τῶν αἰώνιων αὐτοῦ ἀγαθῶν, διότι εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Περὶ τῆς τῶν λογισμῶν ἐπιστάσεως καὶ δτι οὐ κακὸν
τὸ σῶμα, ὡς τινες ὑπειλήφασιν.

1. Πρῶτον μὲν οὖν κρατητέον ἐκ παντὸς τρόπου τὸν λογισμόν, τηφάλιον ἐφιστῶντας τὴν τῆς διανοίας ἐπισκοπήν, ὡς 5 διν μὴ συγχωρεῖν τῇ ψυχῇ ταῖς ἀπερισκέπτοις δρμαῖς δραδίως πρὸς τὰς τοῦ σώματος ἀνθολκὰς ἐνδιδόναι. Βλέψις μὲν γὰρ τοῦ σώματος ὁ ὀφθαλμός, δρασις δὲ τῆς ψυχῆς ὁ συμφυὴς αὐτῇ νοῦς· ἀλλ' οὐχ ὡς ἔτερον ἐν ἔτερῳ, ἀλλὰ ταῦτον ψυχή τε καὶ νοῦς, δύναμις ὑπάρχων φυσική τις καὶ οὐκ ἐπείσακτος τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς. Ἡνίκα μὲν γὰρ ἡ ψυχή, τὸ ἑαυτῆς ἀνακινοῦσα νοερόν, τὸ φυσικῶς ἐγκατεσπαρμένον αὐτῇ παρὰ τῆς πεποιηκύιας αὐτὴν ἀγίας Τριάδος, βούλεύεται τὰ δέοντά τε καὶ προσήκοντα, τηνικαῦτα διαφεύγει τὰς τοῦ σώματος ἐπηρείας· τάς τε ἀτάκτους αὐτοῦ κινήσεις προορωμένη καὶ ἐπιστομίζουσα, γαλήνην τε ἄγει τὴν αὐτὴν πρέπουσαν καὶ ἐν ἀπερικτυπήτῳ σχολῇ ἐν τοῖς κατὰ φύσιν θεωρήμασιν γίνεται· τοῦτο μὲν εἰς τὴν ἀγίαν καὶ προσκυνητὴν Τριάδα, κατὰ τὸ ἐνόν, ἀτενὲς ἐνορῶσα καὶ ἀναλογιζομένη τὸ τῆς θείας δόξης ἀπρόσιτον διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς λαμπρότητος, τὸ τῆς μακαριότητος διανηγές, τὸ τῆς σοφίας ἀπέραντον, τὸ τῆς ἀταραξίας πεπηγός καὶ ἀκύμαντον, τὴν ἀπαθῆ καὶ ἀκίνητον φύσιν. Ὡρ γὰρ μηδὲν ἐξ ἀδοκήτον συμπίπτειν δύναιτ' διν, οἴα δὴ τεθησαυρισμένῳ τὴν γνῶσιν τῶν τε δύντων τῶν τε ἐσομένων ἀπάντων καὶ περιδεδραγμένῳ τῶν δλων καὶ ὑπὸ χεῖρα τὰ σύμπαντα ἔχοντι, 25 καὶ οὐδὲν ἀντιπεσεῖν καὶ ἀντιβλέψαι γοῦν δλως δυνάμενον, τούτῳ ἀκόλουθον παρεῖναι γαλήνην καὶ ἀταραξίαν διηνεκῆ. Αἱ γὰρ τῶν ἀνελπίστων πραγμάτων αἰφνίδιοι περιστάσεις τὰς ταραχὰς ταῖς τῶν ἀνθρώπων διαονίαις ἐμποιεῖν πεφύκασιν. Ὡστε

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 2

Περὶ τῆς ἐπιτηρήσεως τῶν λογισμῶν καὶ ὅτι τὸ σῶμα δὲν εἶναι κακόν, ὅπως ἐνδύμισαν μερικοί.

1. Κατ’ ἀρχὰς πρέπει νὰ συγκρατοῦμεν τὸν λογισμὸν μὲ κάθε τρόπον, ἔχοντες ἀγρυπνον τὴν ἐπιτήρησιν τῆς διανοίας, ὡστε νὰ μὴ ἐπιτραπῇ εἰς τὴν ψυχὴν νὰ ὑποχωρήσῃ εὐκόλως, ἐξ αἰτίας τῶν ἀλόγων ὅρμῶν, εἰς τὴν ἔλξιν τοῦ σώματος. Διότι τὸ σῶμα βλέπει διὰ τοῦ ὁφθαλμοῦ, ἢ δὲ ψυχὴ διὰ τοῦ συμφουοῦ μὲ αὐτὴν νοῦ· ὅχι ὅμως ὡς νὰ εἶναι τὸ ἔνα μέσα εἰς τὸ ἄλλο, ἀλλὰ ἢ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς ταυτίζονται, διότι ὁ νοῦς εἶναι φυσικὴ δύναμις τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς, καὶ ὅχι ἐπείσακτος. Διότι ὅταν ἢ ψυχὴ, καθὼς διεγείρει τὸ νοερὸν αὐτῆς, ποὺ ἐνεφυτεύθη εἰς αὐτὴν φυσικῶς ἀπὸ τὴν ἀγίαν Τριάδα ποὺ τὴν ἐδημιούργησε, σκέπτεται τὰ πρέποντα καὶ προσήκοντα, τότε ἀμέσως ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν βλαβερὰν ἐπίδρασιν τοῦ σώματος· καθὼς δὲ προβλέπει καὶ ἀναχαιτίζει τὰς ἀτάκτους κινήσεις τοῦ σώματος, ἀπολαμβάνει τὴν γαλήνην ποὺ τῆς ἀξίζει καὶ, χωρὶς καμμίαν ἐνόχλησιν, ἐπιδίδεται εἰς τὰς κατὰ φύσιν σκέψεις· διότι, κατὰ τὴν ἐνυπάρχουσαν δύναμιν τῆς, θεωρεῖ μετ’ ἐντάσεως τὴν ἀγίαν καὶ προσκυνητὴν Τριάδα καὶ ἀναλογίζεται τὸ ἀπρόσιτον τῆς θείας δόξης, λόγῳ τῆς ὑπερβολικῆς λαμπρότητος, τὴν διαύγειαν τῆς μακαριότητος, τὴν ἀπεραντοσύνην τῆς σοφίας, τὴν σταθερότητα καὶ τὴν ἡρεμίαν τῆς ἀταραξίας, τὴν ἀπαθῆ καὶ ἀκίνητον φύσιν. Διότι εἰς αὐτὸν εἰς τὸν ὅποιον δὲν ἥμπορεῖ τίποτε νὰ συμβῇ ἀπροσδοκήτως, διότι ἔχει συγκεντρώσει τὴν γνῶσιν τῶν συμβαινόντων καὶ ὅλων ἔκείνων ποὺ πρόκειται νὰ συμβοῦν, καὶ ἔχει εἰς τὰς χεῖράς του τὰ πάντα· εἰς αὐτὸν εἰς τὸν ὅποιον τίποτε δὲν ἥμπορεῖ νὰ ἀντισταθῇ ἢ νὰ ἀντιβλέψῃ καὶ εἰς τὸ ἐλάχιστον, εἰς αὐτὸν εἶναι ἐπόμενον νὰ ὑπάρχῃ συνεχὴς γαλήνη καὶ ἀταραξία. Διότι τὰς ταραχὰς εἰς τὰς σκέψεις τῶν ἀνθρώπων τὰς ἐμβάλλουν ἐκ τῆς φύσεως των αἱ ἀνέλπιστοι καὶ αἴφνιδιοι περιστάσεις. "Ωστε αὐτὸς ποὺ δὲν ἐνοχλεῖται ἀπὸ καμμίαν κακίαν καὶ ἔχει

φι μηδεμία κακία παρενοχλεῖ, πᾶσα δὲ ἀρετὴ καὶ πᾶν δ.τι κα-
λὸν ἔπειται, οὗτος εὐφραίνοιτο ἀν κατὰ λόγον εὐφροσύνην ἀ-
κίνητόν τε καὶ ἀτελεύτητον. Ἀρετῆς γάρ καὶ ἀγαθότητος ὁ-
παδός ή εὐφροσύνη, καθὼς ὁ προφήτης φησίν· «Ἐνφρανθήσεται
5 Κύριος ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ».

2. Ψυχὴ τοίνυν ή τὸ νοερὸν αὐτῆς ἐν τήψει καὶ ταῖς προσ-
ηκούσαις ἐνεργείαις διαφυλάττουσα ἐν τε τοῖς προειρημένοις
θεωρήμασι καταστήσεται, καὶ τὸ ἑαυτῆς ἥθος πρὸς τὸ δρθὸν
καὶ δίκαιον, κόσμιον τε καὶ εἰρηνικὸν ἔξασκήσει. Ἡνίκα δὲ ἀν-
10 τοῦ διανοεῖσθαι καὶ ἐντρανίζειν τοῖς καθήκονσι θεωρήμασιν
ἀπολήξῃ, τηνικαῦτα, ὡσπερ σκύλακες ἄτακτοι καὶ θρασεῖς
τὸν ἐπιστάτην ἀποβαλόντες, διαγαστάντα τὰ τοῦ σώματος πά-
θη, πολλὰ καθυλακτεῖ τῆς ψυχῆς· καὶ ποικίλως αὐτὴν διασπᾶν
ἐπιχειρεῖ ἔκαστον τῶν παθῶν, τὴν ζωτικὴν αὐτῆς δύναμιν πρὸς
15 ἑαυτὸν μεριζόμενον. Διττὴν γάρ εἶναι τῆς ψυχῆς ἔγωγε οἷμαι
τὴν δύναμιν, μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὑπαρχούσης· τὴν μέν τινα τοῦ
σώματος ζωτικήν, τὴν δὲ ἐτέραν τῶν δυτῶν θεωρητικήν, ἥν
δὴ καὶ λογιστικήν δνομάζομεν. Ἄλλὰ τὴν μὲν ζωτικὴν δύναμιν,
ἐπεὶ συγκέντρωται τῷ σώματι ή ψυχή, φυσικῶς διὰ τὴν σύγ-
20 κρασιν καὶ οὐκ ἐκ προαιρέσεως χρειγεῖ· ὡσπερ γάρ ἥλιον οὐχ
οἴον τε ἐπιλάμψαντα μὴ φωτίσαι τοῦτο, καθ' οὓς τὰς αὐγὰς ἥ-
νεγκεν, οὕτω ψυχὴν ἀμήχανον μὴ ζωοποιεῖν σῶμα, ὡς ἀν ἐγ-
γένηται· ή δὲ θεωρητικὴ δύναμις ἐν προαιρέσει ἔχει τὴν κίνησιν.
Ἄν μὲν οὖν διὰ παντὸς τὸ θεωρητικόν τε καὶ λογιστικὸν ἑα-
25 τῆς ἐγρηγορέναι παρασκευάζῃ, καθὼς ὁ προφήτης φησί· «Μη-
δὲ τυπτάξῃ δ φυλάσσων σε», διπλῇ κατευνάζει τὰ πάθη τοῦ
σώματος, τῇ τε περὶ τῶν κρειττόνων καὶ προσφυῶν θεωρίᾳ,
ἥ ἀπασχολεῖται, καὶ τῇ ἀταραξίᾳ τοῦ σώματος ἐπισκοποῦσα,

κάθε ἀρετὴν καὶ κάθε καλὸν ποὺ ἀκολουθεῖ, αὐτὸς ἡμπορεῖ ἀξίως νὰ ἀπολαύσῃ τὴν ἀκίνητον καὶ ἀτελεύτητον εὐφροσύνην. Διότι ἡ εὐφροσύνη ἀκολουθεῖ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀγαθότητα, δῆπος λέγει ὁ προφήτης: «θὰ εὐφρανθῇ ὁ Κύριος διὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ»²².

2. Ἡ ψυχὴ λοιπὸν ποὺ διαφυλάττει τὸ νοερὸν αὐτῆς μὲ τὴν ἐπαγρύπνησιν καὶ τὰς προσηκούσας ἐνεργείας, θὰ εὐρεθῇ εἰς τὰς προαναφερθείσας σκέψεις καὶ θὰ ἀσκήσῃ τὸν χαρακτῆρά της πρὸς τὸ ὄρθδον καὶ δίκαιον, τὸ εὔπρεπὲς καὶ τὸ εἰρηνικόν. Ὁταν δὲ σταματήσῃ νὰ σκέπτεται καὶ νὰ ἀτενίζῃ καθαρὰ τὰ προστήκοντα, τότε τὰ πάθη τοῦ σώματος, δῆπος οἱ ἀτακτοί καὶ θρασεῖς σκύλοι ποὺ χάνουν τὸν ἐπιστάτην, ἔξεγείρονται καὶ προσβάλλουν ἐντόνως τὴν ψυχήν· κάθε ἔνα δὲ ἀπὸ τὰ πάθη ἐπιχειρεῖ κατὰ διάφορον τρόπον νὰ τὴν διχάσῃ, καθὼς παίρνει ἔνα μέρος ἀπὸ τὴν ζωτικότητά της. Διότι νομίζω ὅτι ἡ ψυχὴ, ἐνῷ εἶναι μία καὶ ἡ αὐτή, ἔχει δύο δυνάμεις· ἡ μία εἶναι ἡ ζωτικότης τοῦ σώματος καὶ ἡ ἄλλη εἶναι ποὺ θεωρεῖ τὰ ὄντα, τὴν δονομάζομεν δὲ λογιστικήν. Ἄλλὰ ἡ ζωτικὴ δύναμις τοῦ σώματος, ἐπειδὴ τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ εἶναι ἡνωμένα, ὑπάρχει ἐκ φύσεως, λόγῳ τῆς ἐνώσεως, καὶ ὅχι ἐκ προαιρέσεως· διότι, δῆπος δὲ λίλιος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ φωτίσῃ αὐτὸς πρὸς τὸ δποῖον ἔστειλε τὰς ἀκτίνας, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ δὲν ἡμπορεῖ νὰ μὴ δώσῃ ζωὴν εἰς τὸ σῶμα εἰς τὸ δποῖον θὰ ὑπάρξῃ. Ὅμως ἡ θεωρητικὴ δύναμις κινεῖται ἐκ προαιρέσεως. Ἐὰν λοιπὸν ἡ ψυχὴ κάμνῃ συνεχῶς νὰ ἀγρυπνοῦν τὸ θεωρητικὸν καὶ λογιστικὸν μέρος της, δῆπος λέγει ὁ προφήτης: «νὰ μὴ νυστάξῃ ὁ φυλάσσων σε»²³, τότε κατευνάζει τὰ πάθη τοῦ σώματος κατὰ δύο τρόπους, τὰ σωφρονίζει δηλ., καὶ τὰ καταστέλλει ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ τῆς θεωρίας τῶν καλυτέρων καὶ προσφόρων πραγμάτων, μὲ τὴν δποίαν ἀπασχολεῖται, ἀφ' ἔτέρου δὲ διὰ τῆς φροντίδος της περὶ τῆς ἀταραξίας τοῦ σώματος. Ἐὰν δημως ἡ ψυχὴ ἀσπασθῇ τὴν ὄκνηρίαν

23. Ψαλ. 120, 3.

σωφρονίζει ταῦτα καὶ καταστέλλει ἀν δέ, τὴν ἀργίαν ἀσπασμένη, τὸ θεωρητικὸν ἀκίνητον ἔχη, σχολαῖον τὸ ζωτικὸν τὰ πάθη τοῦ σώματος εὑρόντα καὶ μερισάμενα, μηδενὸς ἐπιστατοῦντος καὶ ἀνακόπτοντος, ἐπὶ τὰς οἰκείας ὁρμάς τε καὶ ἐνεργείας τὴν ψυχὴν συγκαθείλκνσαν. "Ωστε εἶναι τὰ πάθη τοῦ σώματος βίαια μὲν, ἀργοῦντος τοῦ ἐν ἡμῖν λόγου, εὐπειθῆ δέ, τούτου τάττοντος καὶ διέποντος. Οὐ μεμπτὸν τούνν τὸ σῶμα τοῖς ὀρθῶς περὶ αὐτοῦ γινώσκειν ἔθέλονται. Πρέπει γὰρ τῇ τῆς συμβουλῆς ἐκθέσει καὶ τὰς κακοδοξίας τῶν πονηρῶν ὑπειληφότων 10 περὶ τοῦ σώματος ἀναιρεῖν. "Ωσπερ γάρ, ἀγαπητέ, καλὸν δὲ πρᾶπος καὶ δσωπερ ἀν τὴν φύσιν ὀξύτερος καὶ θερμότερος ἦ, τοσούτῳ ἀμείνων· δεῖται δὲ τοῦ ἡνιοχήσαντός τε καὶ κυβερνήσαντος, οἷα δὴ λογισμῶν ἀμοιρος ἀν. Ἐπιβάντος δὲ τοῦ ἡνιόχου, αὐτὸς μὲν τῇ φύσει χρῆσθαι πειράσεται.

15 3. Ἐὰν μὲν οὖν ὁ ἡνίοχος τὰς ὁρμὰς τοῦ ὑποζυγίου δεόντως οἰκονομήσῃ, ἔαντῷ τε πρὸς τὸ συμφέρον ἔχρησατο καὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ προκειμένου τετύχη, καὶ αὐτὸς δὲ σέσωσται, καὶ τὸ ὑποζύγιον ὥφθη τὴν χρῆσιν ἄριστον· ἐπειδὰν δὲ ὁ ἡνίοχος κακῶς ἀγάγῃ τὸν πῶλον, δὲ τε πῶλος πολλάκις παρετράπη 20 τῆς λεωφόρου καὶ εἰς ἀνοδίαν ἐξέπεσε, κατενεχθεὶς δὲ καὶ αὐτὸν ἔστιν δτε τὸν ἐπιβάτην κατήνεγκε, καὶ κίνδυνος ἐκατέρων ἡ τοῦ ἡνιόχου ὁρθυμία γίνεται. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ὑπολάμβανε. Τὸ μὲν γὰρ σῶμα τὰς φυσικὰς ὁρμὰς ἔλαβεν οὐκ ἀτόπους, ἀλλὰ πρός τι πάντως καλὰς καὶ χρησίμους, λογισμοῦ δὲ τοῦτο ἀμοιρον ὑπάρχει, ἵνα τιμηθείη τοῖς τοῦ λόγου προτερόμασιν ἡ ψυχή. Ἐὰν μὲν γὰρ αὐτὴ τὰς τοῦ σώματος ὁρμὰς δεόντως οἰκονομῇ, αὐτό τε περιεσώσατο καὶ αὐτὴ ἔξω κινδύνων· ἐὰν δὲ τοῦ ἐπιστατικοῦ ἀμελήσῃ καί, ὑπνῷ κρατηθεῖσα τῆς ὁρθυμίας, παρείη τὴν τοῦ σώματος ἡνιόχησιν,

καὶ διὰ τοῦτο ἀκινητοποιήσῃ τὸ θεωρητικόν της μέρος, τότε τὰ πάθη τοῦ σώματος θὰ εὔρουν ἀργὴν τὴν ζωτικὴν δύναμιν, θὰ τὴν μοιρασθοῦν καί, καθὼς δὲν θὰ ὑπάρχῃ κανένας διὰ νὰ ἐπιστατήσῃ καὶ νὰ ἀνακόψῃ τὸ κακόν, θὰ συμπαρασύρουν τὴν ψυχὴν πρὸς τὰς ἴδικὰς των ὅρμάς καὶ ἐνεργείας. "Ωστε τὰ πάθη τοῦ σώματος εἶναι βίαια μέν, ὅταν ἀργῇ ἡ λογικὴ δύναμις ποὺ ὑπάρχει μέσα μας, εὐπειθῆ δέ, ὅταν αὐτὴ διατάσσῃ καὶ διοικῇ. Δὲν εἶναι ἀξιόμεμπτον λοιπὸν τὸ σῶμα δι' ἔκείνους ποὺ θέλουν νὰ σκέπτωνται ὁρθῶς περὶ αὐτοῦ. Διότι πρέπει μὲ τὴν ἔκθεσιν τῆς γνώμης μου νὰ ἀναιρέσωμεν καὶ τὰς κακοδοξίας ἔκείνων ποὺ σκέπτονται κακῶς περὶ τοῦ σώματος. "Οπως ἀκριβῶς, ἀγαπητέ, εἶναι καλὸν πρᾶγμα ὁ ἵππος, καὶ ὅσον δξύτερος καὶ βιαιότερος εἶναι εἰς τὴν φύσιν, τόσον καλύτερος, χρειάζεται ὅμως τὸν ἡνίοχον καὶ τὸν κυβερνήτην, διότι στερεῖται σκέψεως· καὶ ὅταν καθήσῃ ἐπάνω του ὁ ἡνίοχος, ὁ ἵππος θὰ προσπαθήσῃ νὰ κάμη χρῆσιν τῆς φύσεώς του.

3. Ἐὰν λοιπὸν ὁ ἡνίοχος χρησιμοποιήσῃ δεόντως τὴν δρμητικότητα τοῦ ἵππου, καὶ τὸ συμφέρον του ἔχυπηρετεῖ καὶ τὸν σκοπόν του ἐπιτυγχάνει, ἀλλὰ καὶ ὁ ἕδιος σώζεται καὶ ὁ ἵππος ἀποδεικνύεται ἄριστος ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν· ὅταν ὅμως ὁ ἡνίοχος ὀδηγήσῃ τὸν νεαρὸν ἵππον κακῶς, τὸ ζῶον πολλάκις παρεκτρέπεται ἀπὸ τὸν δρόμον ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχει δρόμος, ὅταν δὲ ἐπανέρχεται εἰς τὸν κανονικὸν δρόμον, καὶ τὸν ἕδιον τὸν ἐπιβάτην ἐνίστει ρίπτει κάτω καὶ ἡ ἀδεξιότης τοῦ ἡνίοχου θέτει εἰς κίνδυνον καὶ τοὺς δύο. "Ἐτσι νὰ σκέπτεσαι καὶ διὰ τὴν ψυχὴν καὶ διὰ τὸ σῶμα. Διότι τὸ σῶμα δὲν ἔλαβε τὰς φυσικάς του ὅρμάς χωρὶς λόγον, ἀλλ' ὀπωσδήποτε καλὰς καὶ χρησίμους διὰ κάτι· στερεῖται δὲ λογικῆς σκέψεως, διὰ νὰ τιμηθῇ μὲ τὰς ἀρετὰς τοῦ λόγου ἡ ψυχή. Διότι, ἐὰν ἡ ψυχὴ χρησιμοποιῇ τὰς ὅρμάς τοῦ σώματος, ὅπως πρέπει, καὶ τὸ σῶμα σώζει καὶ ἡ ἴδια εἶναι ἔκτὸς κινδύνου· ἐὰν ὅμως παραμελήσῃ τὸ ἔργον τῆς καθοδηγήσεως καί, κυριευμένη ἀπὸ τὸν ὑπνον τῆς ραθυμίας, ἐγκαταλείψῃ τὴν κυβέρνησιν τοῦ σώματος, τότε αὐτό, ἐπειδὴ στερεῖται λογικῆς σκέψεως, ἐκτρέπεται

αὐτό τε, οīα λογισμῶν ἔρημον, τῆς εὐθείας ἐκτρέπεται καὶ τὴν ψυχὴν τοῖς ἵσοις περιέβαλε πταίσμασιν, οὐκ ἐξ οἰκείας κακίας, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκείνης δλιγωρίαν. Εἰ μὲν γὰρ ἦν τὰ πάθη τοῦ σώματος οīα μὴ δαμασθῆναι ψυχῆ, εἰχεν δν τὰς αἰτίας εὐλόγως 5 τὸ σῶμα· εἰ δὲ πολλοῖς ὑποχείρια γέγονε τοῖς κρατῆσαι ἐσπουδακόσιν, ἀνεύθυνον μὲν τὸ σῶμα τοῖς διαβάλλειν ὡς ἀρχηγὸν κακίας ἐπιχειροῦσι, μεμπτὴ δὲ τῆς δλιγωρίας ἡ τὸ κῦρος ἀνειμένη τοῦ σώματος, οὕτε αὐτῇ φύσει τὸ κακὸν ἐν ἑαυτῇ ἔχονσα, ἀλλὰ τῇ ἀπολείψει τοῦ καλοῦ ἐν τούτῳ καθισταμένη. Κακία 10 γὰρ οὐδὲν ἔτερόν ἐστιν ἢ ἀπόλειψις ἀρετῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

"Οτι οδι δει τὰς τῶν γυναικῶν συντυχίας
ἀφυλάκτως ποιεῖσθαι.

1. Περὶ μὲν τῆς ἐπιστάσεως τῶν λογισμῶν καὶ τῆς ἡνιοχήσεως τῶν τοῦ σώματος παθημάτων καὶ τῆς εὐρυχωρίας καὶ 15 γαλήνης τοῦ ἔνδον ἀνθρώπου καὶ τῆς τῶν καθηκόντων αὐτῷ θεωρίας τε καὶ σπουδῆς ἀρκούντως, ὡς ἐνῆν, προειρήκαμεν. Χρὴ δὲ μὴ μόνον τοῖς λογισμοῖς ἐπιστατεῖν, ἀλλὰ καὶ τούτων τῆς διμιλίας, ὡς οἰόν τε, χωρίζεσθαι, μάλιστα δσα πλησιάζοντα ἡμῖν, εἰς ὑπόμνησίν τε τῶν παθῶν ἡμᾶς ἅγοντα, ταράττει 20 καὶ συγχέει τὸν λογισμόν, καὶ πολέμονς καὶ ἀγῶνας ἐμποιεῖ τῇ ψυχῇ. Τὸν μὲν γὰρ ἀκούσιας ἡμῖν προσπίπτοντα καταδέχεσθαι πόλεμον ἀναγκαῖον ἀν εἴη, ἐκούσιον δὲ δημιουργεῖν ἑαυτοῖς ἀλογώτατον. Ἐν μὲν γὰρ τῷ προτέρῳ καὶ ἡ ἡττα τυχὸν συγγνώμης τεύξεται, ἀπείν δὲ τῶν κατὰ Χριστὸν ἀθλητῶν ἐν 25 δὲ τούτῳ τὸ ἀλῶναι πρὸς τὸ καταγέλαστον εἶναι καὶ συγγνώμης ἐστέρηται. Χρὴ τοίνυν καὶ τὰς τῶν γυναικῶν διμιλίας καὶ

ἀπὸ τὴν εὔθειαν καὶ συμπαρασύρει εἰς τὸ αὐτὸν κακὸν τὴν ψυχήν, ὅχι ἀπὸ ίδικήν του κακίαν, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας ἐκείνης (τῆς ψυχῆς). Διότι, ἐὰν τὰ πάθη τοῦ σώματος δὲν ἡμποροῦσαν νὰ δαμασθοῦν ἀπὸ τὴν ψυχήν, θὰ ἦτο εὐλόγως ὑπεύθυνον τὸ σῶμα· ἐὰν δὲν ὅμως ἔγινεν ὑποχείριον εἰς πολλοὺς ποὺ προσεπάθησαν νὰ τὸ ἔξουσιάσουν, τὸ σῶμα εἶναι ἀθῶν διὰ τοὺς ἐπιχειροῦντας νὰ ἀποδώσουν εἰς αὐτὸν τὴν ἀρχὴν τῆς κακίας, ἀξία δὲ τῆς μοιφῆς τῆς ὀλιγωρίας εἶναι ἡ ψυχή, ποὺ ἔγκαταλειψε τὴν κυριαρχίαν τοῦ σώματος, ἀν καὶ οὕτε αὐτὴ ἔχει μέσα της ἐκ φύσεως τὸ κακόν, ἀλλὰ κυριαρχεῖται ἀπὸ αὐτὸν λόγω ἔγκαταλειψεως τοῦ καλοῦ. Διότι ἡ κακία δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἀπουσία τῆς ἀρετῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 3

"Οτι δὲν πρέπει νὰ συναντώμεθα μὲ γυναικας ἐλεύθερα.

1. Εἴπαμεν κατὰ δύναμιν ἀρκετὰ διὰ τὴν συγκράτησιν τῶν λογισμῶν, διὰ τὴν χαλιναγώγησιν τῶν σωματικῶν παθῶν, διὰ τὴν ἀνάπτασιν καὶ γαλήνην τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου καὶ διὰ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἐπιδίωξιν τῶν πραγμάτων ποὺ ἀρμόζουν εἰς αὐτόν. Πρέπει δὲ ὅχι μόνον νὰ ἐπιστατῇ εἰς τοὺς λογισμούς, ἀλλὰ καί, ὅσον γίνεται, νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ αὐτούς, καὶ μάλιστα ἀπὸ ὅσα μᾶς πλησιάζουν καὶ μᾶς ὑπενθυμίζουν τὰ πάθη καὶ ταράττουν ἔτσι καὶ συγχέουν τὸν λογισμὸν καὶ προκαλοῦν εἰς τὴν ψυχὴν πολέμους καὶ ἀγῶνας. Διότι τὸν πόλεμον πού, χωρὶς νὰ τὸν θέλωμεν, ἔρχεται ἐπάνω μας τὸν ἀναλαμβάνομεν ἐξ ἀνάγκης· εἶναι δὲν παράλογον νὰ δημιουργοῦμεν πόλεμον ἡμεῖς διὰ τοὺς ἔσαυτούς μας. Διότι εἰς τὸν πρῶτον πόλεμον καὶ ἡ ἡττα ἡμπορεῖ νὰ συγχωρηθῇ, εὔχομαι δὲ νὰ μὴ συμβῇ αὐτὸν μὲ τοὺς κατὰ Χριστὸν ἀθλητάς· εἰς τὸν δεύτερον δὲν παράλογον εἶναι ἡ ἡττα, ἐκτὸς τοῦ ὅτι καθιστᾶ τὸν ἀνθρωπὸν καταγέλαστον, τὸν στερεῖ καὶ τῆς συγγνώμης. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἀποφεύγωμεν, ὅσον γίνεται περισσότερων, τὰς συναναστροφὰς καὶ τὰς συναντήσεις τῶν γυναικῶν, ἐκτὸς ἐάν κάποια

συντυχίας ώς τὰ μάλιστα φεύγειν, εἰ μή τις ἀπαραιτητον ἀνάγκη τὴν σύντυχίαν βιάζοιτο. Καὶ ἀνάγκης δὲ καταλαβούσης ώς ἀπὸ πυρὸς προσήκει φυλάττεσθαι καὶ δξυτάτας καὶ ταχίστας ἀπαλλαγὰς ποιουμένους. Σκόπησον δὲ τί περὶ τούτου φη-
5 σὶν ἡ Σοφία· «Ἄποδέσει τις πῦρ ἐν κόλπῳ, τὰ δὲ ἴματα οὐ κα-
τακαύσει; ἢ περιπατήσει τις ἐπ' ἀνθράκων πυρός, τοὺς δὲ πό-
δας οὐ κατακαύσει;».

2. Εἰ δέ τις λέγει ἐκ τοῦ γυναιξὶ συντυγχάνειν, συνδιαι-
τᾶσθαι τε ἐπὶ πλέον, μὴ παραβλάπτεσθαι, οὗτος ἢ οὐ μετέσχη-
10 κε τῆς τοῦ ἄρρενος φύσεως καὶ ἔστι τι κτῆμα παραδοξότατον,
ἐν μεταιχμίῳ τῆς φύσεως ἑκατέρας ἐστῶς (οἶον τοὺς ἀπὸ γεν-
νήσεως εὐνούχους φασίν, εἴγε κάκείνοις δοίημεν τὸ πρὸς τὴν θή-
λειαν ἀπαθέτης καὶ ἀκίνητον· «Ἐπιθυμίᾳ γὰρ εὐνούχου ἀποπαρ-
θενῶσαι νεᾶνιν», φησὶν ὁ Σοφός), ἢ, εἰ μετέσχε, βαπτιζόμενος
15 ὑπὸ τῶν παθῶν, οὐκ αἰσθάνεται τοὺς μεθύοντας ἢ φρενιτιῶντας
μιμούμενος, οἵ, τὰ δεινότατα πεπονθότες, ἔξω πάθους εἶναι νο-
μίζονται. Συγχωρήσωμεν δὲ τῷ λόγῳ τὸ ἔξω λόγον, τὸ εἶναι νο-
τινα μὴ νυττόμενον ὑπὸ τοῦ ἄρρενος πάθους. Ἀλλὰ κἄν αὐτὸς
μὴ πάσχῃ, οὐκ ἀν καὶ τοὺς ἄλλους εὐκόλως πείσειεν, ώς οὐ
20 πάσχοι. Τὸ δέ, μηδενὸς προκειμένου κατορθώματος, τοὺς πολ-
λοὺς σκανδαλίζειν οἷμαι οὐκ ἀκίνδυνον τῷ ποιοῦντι. «Ἐπειτα
δὲ ἐτερόν ἔστιν ἵδεῖν, δτι κἄν ὁ ἀνὴρ μὴ δέχεται λόμην τοῖς λο-
γισμοῖς, ἀλλ' οὐκ ἥδη καὶ περὶ τῆς γυναικὸς ἡμῖν ἀμφισβητήσει,
ώς καὶ αὐτὴ ἔξω τῶν τοῦ σώματος ὑπάρχει παθῶν· ἀλλὰ πολ-
25 λάκις ἐκείνη, ἀσθενής οὖσα τὸν λογισμὸν καὶ τὸ πάθος ὁξύρ-
ροπον ἔχουσα, ἐπαθέ τι ἐπὶ τῷ ἀφυλάκτως ποιησαμένῳ τὰς συν-
τυχίας. Καὶ αὐτὸς μὲν οὐ τέτρωται, ἔτρωσε δὲ πολλάκις, ώς οὐκ

ἀναπόφευκτος ἀνάγκη καθιστᾷ τὴν συνάντησιν ἀπαραίτητον. Καὶ ὅταν δὲ παρουσιασθῇ κάποια ἀνάγκη, πρέπει νὰ φυλαττώμενα, ὅπως ἀπὸ τὴν φωτιάν, καὶ νὰ χωρίζωμεν ἀποτόμως καὶ ταχύτατα. Σκέψου τί περὶ αὐτοῦ λέγει ἡ Σοφία: «θὰ δέσῃ τις πῦρ εἰς τὸ κολπούμενον πρόσθιον μέρος τῶν ἴματίων καὶ δὲν θὰ κατακαύσῃ τὰ ἴματια; ἢ θὰ περιπατήσῃ τις ἐπὶ πυρὸς ἀνθράκων καὶ δὲν θὰ κατακαύσῃ τοὺς πόδας;»²⁴.

2. Ἐὰν δὲ κάποιος λέγῃ ὅτι δὲν βλάπτεται ἀπὸ τὰς συναντήσεις καὶ τὴν συναναστροφὴν μὲ τὰς γυναικας, αὐτὸς ἢ δὲν ἔχει ἀνδρικὴν φύσιν, καὶ εἴναι πολὺ παράδοξον πρᾶγμα, διότι εὐρίσκεται μεταξὺ τῆς ἀνδρικῆς καὶ γυναικείας φύσεως (ὅπως εἴναι οἱ ἀπὸ γεννήσεως ἀνίκανοι πρὸς συνουσίαν, ἐάν βεβαίως δεχθῶμεν ὅτι καὶ ἔκεινοι εἴναι ἀπαθεῖς καὶ ἀσυγκίνητοι πρὸς τὴν γυναικα, διότι «ἐπιθυμία τοῦ ἀνικάνου πρὸς συνουσίαν εἴναι νὰ ἐκπαρθενεύσῃ νεαρὰν γυναικα»²⁵, λέγει ὁ Σοφός), ἢ, ἀν ἔχῃ ἀνδρικὴν φύσιν, δὲν αἰσθάνεται, ἐπειδὴ εἴναι βουτηγμένος εἰς τὰ πάθη, ὅτι μιμεῖται ἔκεινους ποὺ μεθύουν καὶ μαίνονται καὶ νομίζουν ὅτι δὲν ἔχουν ὑποστῆ τίποτε, ἐνῷ ἢ κατάστασίς των εἴναι φοβερά. Ἄσ παραδεχθῶμεν δὲ τὸ ἔξωλογικόν, ὅτι δηλαδὴ ὑπάρχει κάποιος ποὺ δὲν τὸν κεντᾷ τὸ ἀνδρικὸν πάθος. Ἀλλὰ καὶ ἀν ἀκόμη ὁ ἕδιος δὲν ἔχῃ τὴν ἐπιθυμίαν, δὲν ἡμπορεῖ νὰ πείσῃ εὐκόλως καὶ τοὺς ἄλλους ὅτι δὲν τὴν ἔχει· τὸ νὰ σκανδαλίζῃ δὲ κάποιος τοὺς ἄλλους, χωρὶς νὰ ἔχῃ νὰ κατορθώσῃ τίποτε, ἔχω τὴν γνώμην ὅτι εἴναι δι’ αὐτὸν ἐπικίνδυνον. Ἐπειτα πρέπει νὰ ἰδωμεν καὶ τὴν ἄλλην πλευράν, ὅτι δηλαδή, καὶ ἀν ἀκόμη ὁ ἄνδρας διατηρῇ καθαροὺς τοὺς λογισμούς, δὲν ἡμπορεῖ νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι καὶ ἡ γυναικα εἴναι ὑπεράνω τῶν σωματικῶν παθῶν· ἀλλὰ πολλάκις ἔκείνη, ἐάν δὲν ἡμπορῇ νὰ συγκρατήσῃ τὴν σκέψιν καὶ εἴναι θερμὴ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν, ὑποφέρει ἔξ αἰτίας αὐτοῦ ποὺ τὴν συνήντησεν ἀπρόσεκτα. Καὶ αὐτὸς μὲν δὲν πληγώνεται, τραυματίζει ὅμως

ἐπίσταται. Καὶ ἐν προσποιήσει δῆθεν πνευματικῆς ἀγάπης τὸ γύναιον συνεχῶς πρὸς τὸν ἀσκητὴν ἀφικνούμενον, ἔρχεται δι’ ὁφθαλμῶν τῆς ἀμαρτίας ἐμφορηθῆναι καὶ ἀκολάστοις ὅμμασι τὴν τοῦ πλησίου ἰδέαν ἐπιβόσκεσθαι καὶ τὴν ἔνδον παρθένον, 5 ἡς μάλιστα ὁ νυμφίος ἐρᾶ, τοῖς ἀκαθάρτοις λογισμοῖς διαφθείρειν. Ὡς ἀν τοίνυν μηδὲν τῶν εἰρημένων συμβαίη, φυλάττεσθαι προσήκει, εἰ μὲν οἶόν τε, καὶ παντελῶς, εἰ δὲ μή, τὰς γοῦν συχνὰς καὶ ἐπιτεταμένας ὄμιλας τῶν γυναικῶν καὶ συντυχίας, οὐχ ὡς μισοῦντας τὸ γένος, ἀπαγε! οὐδὲ ὡς ἀπαρνούμενούς 10 τὴν ἐκείνων συγγένειαν, ἀλλὰ καὶ προσισταμένους καὶ ὠφελοῦντας τὰ δυνατά, πᾶσαν μὲν κοινωνοῦσαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἐξαιρέτως δὲ τὰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀγνείας ἀγῶνας ἀνελομένας ὡς τὰ ἀδελφὰ ἡμῶν συναθλούσας· τὴν δὲ συντυχίαν φυλαττούμενούς, ἵνα μὴ πάθους, οὐ παρητήμεθα καὶ φάτηγορεύ- 15 σαμεν, ὑπόμνημα γένηται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

"Οτι δεῖ τῇ δυνάμει τοῦ σώματος μετρεῖν τὴν ἐγκράτειαν,
καὶ δτι καλὸν καὶ ἔννομον ἡ τοῦ σώματος ἐργασία.

1. Ἀκόλουθον μέντοι καὶ γαστρὸς ἐπικρατεῖν. Γαστρὸς γὰρ παιδαγωγία παθῶν ἐστι κόλασις, παθῶν δὲ κόλασις ἀτα- 20 ραξία καὶ γαλήνη ψυχῆς, γαλήνη δὲ ψυχῆς ἀρετῶν γονιμωτάτη πηγή. Ἐγκράτεια δὲ γαστρὸς ἀρίστη ἡ ἐκάστῳ μετρουμένη πρὸς τὴν τοῦ σώματος δύναμιν. Ἔνīοις μὲν γὰρ καὶ ἐπιτεταμένη κακοπάθεια ἀλυπος ὥφθη, καὶ ἀνεσις μᾶλλον ἡ πόνος ἔδοξε διὰ τὸ στερρὸν καὶ ἀνένδοτον τῆς τοῦ σώματος κατασκευῆς καὶ δυ- 25 νάμεως, τὸ δὲ τούτοις ἀνεκτὸν ἐτέροις κινδύνων ὑπόθεσις γέ-

πολλάκις, χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ. Καὶ προσποιουμένη δῆθεν πνευματικὴν ἀγάπην ἡ γυναίκα, ἔρχεται συχνὰ εἰς τὸν ἀσκητὴν καὶ ἀρχίζει νὰ κατέχεται ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν διὰ τῶν ὁφθαλμῶν καὶ νὰ κατατρώγῃ τὴν μορφὴν τοῦ πλησίον μὲ ἀκόλαστα βλέμματα καὶ νὰ διαφθείρῃ τὴν ἐσωτερικήν της παρθενίαν, τὴν ὅποιαν ἀγαπᾶ ἔξαιρετικὰ ὁ νυμφίος, μὲ τοὺς ἀκαθάρτους λογισμούς. Διὰ νὰ μὴ συμβῇ λοιπὸν τίποτε ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω, πρέπει νὰ φυλασσώμεθα, ἐὰν μὲν εἶναι δυνατόν, παντελῶς, ἐὰν δὲ δὲν εἶναι δυνατόν, νὰ ἀποφεύγωμεν τούλαχιστον τὰς συχνὰς καὶ παρατεταμένας συναναστροφὰς καὶ συναυτήσεις τῶν γυναικῶν, ὅχι διότι δῆθεν μισοῦμεν τὸ γένος μας, ἀπαγε! οὔτε διότι ἀρνούμεθα τὴν συγγένειάν μας μὲ ἐκείνας· τούναντίον, πρέπει καὶ νὰ τὰς πλησιάζωμεν καὶ νὰ τὰς βοηθοῦμεν κατὰ δύναμιν, γενικῶς μὲν κάθε γυναῖκα ποὺ συμμετέχει εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἴδιαιτέρως δὲ ἐκείνας ποὺ ἀνέλαβον τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀγνότητος, διότι ἀγωνίζονται μαζί μας τοὺς αὐτοὺς ἀγῶνας· ἂς προσέχωμεν ὅμως, ὥστε ἡ συνάντησις νὰ μὴ μᾶς ὑπενθυμίσῃ τὸ πάθος, τὸ ὄποιον ἐγκατελείψαμεν καὶ ἀπηρνήθημεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 4

“Οτι πρέπει νὰ μετροῦμεν τὴν ἐγκράτειαν ἀνάλογα μὲ τὴν δύναμιν τοῦ σώματος, καὶ διὰ ἡ σωματικὴ ἐργασία εἶναι καλὴ καὶ ἔννομος.

1. Πρέπει λοιπὸν νὰ κυριαρχοῦμεν καὶ τῆς γαστρός. Διότι ἡ κυριαρχία τῆς γαστρὸς εἶναι σωφρονισμὸς τῶν παθῶν, ὁ σωφρονισμὸς δὲ τῶν παθῶν εἶναι ἀταραξία καὶ γαλήνη τῆς ψυχῆς, ἡ γαλήνη δὲ τῆς ψυχῆς εἶναι γονιμωτάτη πηγὴ ἀρετῶν. ‘Ἀλλ’ ἡ ἐγκράτεια τῆς γαστρὸς εἶναι ἀρίστη, ἐὰν ἔκαστος τὴν μετρῇ κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ σώματος. Διότι εἰς μερικοὺς καὶ ἡ παρατεταμένη ταλαιπωρία δὲν προεκάλεσε λύπην, ἀλλ’ ἐφάνη, λόγω τῆς σταθερᾶς καὶ ἀνυποχωρήτου κατασκευῆς καὶ δυνάμεως τοῦ σώματος, ἀνακούφισις μᾶλλον παρὰ πόνος·

γονε. Σωμάτων γὰρ πρὸς σώματα τοσαύτην ἀν τις εῦροι διαφοράν, δσην χαλκοῦ καὶ σιδήρου πρὸς τὰ φρυγανώδη τῶν ἔνλων. "Ωστε ἐγκράτειαν αἰρεῖσθαι προσήκει πρὸς λόγον τῆς ὑπαρχούσης δυνάμεως. Ἀρεταὶ μὲν γὰρ ἐν μόνῃ τῇ ψυχῇ καὶ 5 τορθούμεναι πᾶσαι πᾶσιν ὁμοίως ταχθήσονται, οἷον πραότης, ἐπιείκεια, ταπεινοφροσύνη, ἀγαθωσύνη, φιλαδελφία, τὸ ἄδολον, τὸ φιλάληθες, τὸ συμπαθές, τὸ ἡμερον, τὸ φιλάνθρωπον· ταύτας γὰρ ἐξαιρέτους φαμὲν τῆς ψυχῆς ἀρετάς, ἐπείπερ εἰς τὴν αὐτῶν κτῆσίν τε καὶ κατόρθωσιν οὐδὲν πλέον τὸ σῶμα τῇ 10 ψυχῇ συνεισφέρει ἢ τὸ βουλευτήριον αὐτῇ γενέσθαι τῆς περὶ αὐτῶν διασκέψεως· ἐγκράτεια δὲ ἐκάστῳ πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ σώματος δρισθήσεται, ὥστε μήτε ἐλαττον τῆς ὑπαρχούσης δυνάμεως διελθεῖν μήτε τοῖς ὑπὲρ τὴν δύναμιν ἐπεκτείνεσθαι. Καὶ τοῦτο γάρ, οἶμαι, προσήκει σκοπεῖν, δπως ἀν, μὴ τῇ ἀμε- 15 τρίᾳ τῆς ἐγκρατείας τὴν δύναμιν τοῦ σώματος καταλύσαντες ἀργὸν αὐτὸν καὶ ἀπρακτὸν πρὸς τὰ σπουδαῖα τῶν πράξεων ἀποφήνωμεν. Οὐ γὰρ δὴ ποιῶν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἀργὸν καὶ ἀκίνητον αὐτὸν εἰναι βεβούληται, ἀλλ' ἐνεργὸν ὑπάρχειν πρὸς τὰ καθήκοντα, ἐν μὲν τῷ παραδείσῳ κελεύσας τὸν Ἀδάμ ἐργάζε- 20 σθαι καὶ φυλάττειν αὐτὸν (εἰ γὰρ καὶ θεωρίᾳ τῷ δῆτῷ πρόσκειται, ἀλλὰ γοῦν καὶ τὸ ἴδικὸν ζῆλον καὶ σπουδῆς ἄξιον), μετὰ δὲ τὴν ἐκεῖθεν ἔκπτωσιν ἐν ἰδρῶτι τοῦ προσώπου τὸν ἀρτον ἐσθίειν ἀποφηνάμενος. Τὰ δὲ πρὸς τὸν Ἀδάμ εἰρημένα, δτι πᾶσι τοῖς ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένοις εἴρηται, δῆλον ἐντεῦθεν. Καὶ γὰρ 25 τὸν θάνατον ὥρισε μὲν ὁ Θεὸς κατ' ἐκείνουν, «Γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ», εἰπάν, πάντες δὲ οἱ ἐξ αὐτοῦ γεγονότες μετέσχον παραπλησίως ἐκείνῳ τοῦ πάθονς. Προσήκει τοίνυν μηδὲν και-

έκεινο δὲ ποὺ ἡτο ἀνεκτὸν ἀπὸ αὐτούς, δι' ἄλλους ἀπεδείχθη ἐπικίνδυνον. Διότι μεταξὺ τῶν σωμάτων ἡμπορεῖ νὰ εῦρῃ κανεὶς τόσην διαφοράν, ὅση ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ χάλκου καὶ τοῦ σιδήρου ἀφ' ἐνός, καὶ τῶν εὔθραυστων ξύλων ἀφ' ἑτέρου. "Ωστε ἡ ἐγκράτεια πρέπει νὰ ἀσκῆται ἀνάλογα μὲ τὴν ὑπάρχουσαν δύναμιν. Διότι αἱ ἀρεταί, ὅταν κατορθοῦνται μόνον εἰς τὴν ψυχήν, ἔχουν τὴν ἰδίαν ἀξίαν δι' ὀλούς, ὅπως ἡ πραότης, ἡ ἐπιείκεια, ἡ ταπεινοφροσύνη, ἡ ἀγαθωσύνη, ἡ φιλαδελφία, τὸ ἀδολον, ἡ φιλαλήθεια, ἡ συμπάθεια, ἡ ἡμερότης, ἡ φιλανθρωπία· δινομάζομεν δὲ αὐτὰς ἰδιαιτέρας ἀρετὰς τῆς ψυχῆς, διότι βεβαίως εἰς τὴν ἀπόκτησιν καὶ κατόρθωσίν των τὸ σῶμα δὲν συνεισφέρει τίποτε περισσότερον εἰς τὴν ψυχήν παρὰ μόνον διτὶ γίνεται δι' αὐτὴν τὸ βουλευτήριον, ὅπου συζητοῦνται αἱ ἀρεταὶ καὶ λαμβάνονται ἀποφάσεις. Ἡ ἐγκράτεια δῆμος πρέπει νὰ δρίζεται διὰ κάθε ἀνθρωπὸν ἀναλόγως τῆς σωματικῆς του δυνάμεως, ὡστε οὕτε διλιγώτερον τῆς ὑπαρχούσης δυνάμεως νὰ ἀγωνισθῶμεν οὕτε νὰ ἐπεκτεινώμεθα ὑπέρ τὴν δύναμιν. Διότι καὶ τοῦτο, νομίζω, πρέπει νὰ προσέξωμεν, μήπως δηλαδὴ καταλύσωμεν τὴν ἀντοχὴν τοῦ σώματος μὲ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἐγκρατείας καὶ τὸ καταστήσωμεν ἀνίκανον νὰ ἐπιτελέσῃ τὰς σπουδαίας πράξεις. Διότι δὲ Θεός, ὅταν ἐδημιούργησε τὸν ἀνθρωπὸν, δὲν ἡθέλησε νὰ εἰναι ἀργός καὶ ἀκίνητος, ἀλλὰ νὰ εἰναι δραστήριος εἰς τὰ καθήκοντα, διότι εἰς μὲν τὸν παράδεισον διέταξε τὸν Ἀδάμ νὰ ἐργάζεται καὶ νὰ φυλάσσῃ αὐτὸν²⁶ (διότι ἂν καὶ ὑπάρχει εἰς τὴν ἐντολὴν ἡ ἔννοια τῆς θεωρίας, δῆμος ἡ ἰδιαιτέρα ἔννοιά της ἡτο ἀξία ζήλου καὶ σπουδῆς), μετὰ δὲ τὴν ἔκπτωσίν του ἀπὸ ἐκεῖ παρήγειλε νὰ τρώγῃ τὸν ἄρτον μὲ τὸν ἴδρωτα τοῦ προσώπου²⁷. "Οτι δὲ τὰ λεχθέντα πρὸς τὸν Ἀδάμ ἐλέχθησαν καὶ πρὸς ὄλους τοὺς ἀπογόνους του εἰναι φανερὸν ἀπὸ τὴν συνάφειαν· διότι δὲ Θεός ὥρισε κατ' ἐκείνου τὸν θάνατον, ὅταν εἴπε· «γῆ εἰσαι καὶ εἰς γῆν θὰ ἀπέλθῃς»²⁸, ὅλοι δὲ οἱ ἀπόγονοί του μετέσχον παραπλησίως ἐκείνης τῆς συμφορᾶς. Δὲν πρέπει λοιπὸν

νοτομεῖν παρὰ τὴν φύσιν καὶ τοὺς δρους τοῦ εὐεργέτου τῆς φύσεως, ἀλλ’ ἐμμένοντα τούτοις ἐμπρακτον ἔχειν τὸ σῶμα, μηδαμοῦ ταῖς ἀμετρίαις παραλυόμενον. Τοῦτο γάρ, οἶμαι, ἀρίστης οἰκόνομίας ἐστί, τὸ τοῖς κειμένοις κατακολουθεῖν δροις.

5 2. Ἀλλως τε καὶ ἐκ πλειόνων μαρτυριῶν τῆς θείας Γραφῆς ἔχομεν ἀν συστῆσαι τὸν λόγον. Ἡ γὰρ θεία Γραφὴ ἐργάζεσθαι μὲν κελεύει καὶ κινεῖσθαι τῷ σώματι καὶ μᾶλλον ἐτέρων ὑπερείδειν ἀσθένειαν, ἢ τῆς παρ’ ἐτέρων δεῖσθαι χειρός· καταμαραίνειν δὲ τοῦτο καὶ παραλύειν τοῖς ἀμέτροις ἐκτήξεσιν 10 οὐδαμῶς. Καὶ τούτον ἀξιοπιστότατόν σοι παρέξομαι μάρτυρα τὸν ἄγιον Παῦλον, πὴ μὲν λέγοντα «Ἄκουόμεν τινας ἐν ὑμῖν ἀτάκτως περιπατοῦντας, μηδὲν ἐργαζομένους», καὶ τὴν ἀργίαν ἀταξίαν ἀποφηνάμενον· «Οὐκ ἡτακτήσαμεν γάρ», φησίν, «ἐν ὑμῖν, οὐδὲ δωρεὰν ἀρτον ἐφάγομεν παρά τινος, ἀλλ’ ἐν κό-
15 πῷ καὶ μόχθῳ νυκτὸς καὶ ἡμέρᾳς ἐργαζόμενοι», καὶ τὸ τούτον πλέον· «Ταῖς χρείαις μον καὶ τοῖς οὖσι μετ’ ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται», ἐτέρωθι δὲ πάλιν· «Ἴνα ἐργαζόμενοι», φησί, «τὸν ἑαντῶν ἀρτον ἐσθίωσιν», καὶ πάλιν ἄλλοθι· «Ἡσυχάζειν καὶ πράττειν τὰ ἴδια καὶ ἐργάζεσθαι ταῖς χερσὶν ὑμῶν». Τύ-
20 φου παντὸς ἀπηλλάχθαι προσήκει τὸν ἀσκητήν, καὶ τὴν μέσην ὅντως καὶ βασιλικὴν ὁδὸν πορευόμενον ἐπὶ θάτερα μηδαμῶς ἀποκλίνειν· μήτε τὴν ἄνεσιν ἀσπαζόμενον, μήτε τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἐγκρατείας ἀχρειοῦντα τὸ σῶμα. Εἴ μὲν γάρ καλὸν ἦν παρεῖσθαι τῷ σώματι καὶ κεῖσθαι νεκρὸν ἐμπνον, τοιούτους πάν-
25 τοις ἀν ἡμᾶς κατεσκεύασεν ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεός· εἰ δὲ οὐ πεποίηκεν οὕτως, πάντως, δοτι περ ἀν καλὸν ἔγνω, τοῦτο καὶ ἀπετέλεσεν·

νὰ εισάγῃ κανεὶς καινοτομίας παρὰ τὴν φύσιν καὶ παρὰ τοὺς δρισμοὺς τοῦ εὐεργέτου τῆς φύσεως, ἀλλὰ νὰ ἐμμένη εἰς αὐτοὺς καὶ νὰ διατηρῇ τὸ σῶμα ἵκανὸν πρὸς δρᾶσιν καὶ οὐδέποτε παραλελυμένον ἀπὸ τὰς ὑπερβολάς. Τοῦτο δὲ πιστεύω ὅτι εἰναι δὲ καλύτερος τρόπος ἐνεργείας, νὰ τηρῇ κανεὶς πιστῶς τοὺς τεθέντας νόμους.

2. Ἀλλως τε καὶ μὲ περισσοτέρας μαρτυρίας τῆς θείας Γραφῆς ἡμπτοροῦμεν νὰ κατοχυρώσωμεν τὸ λεχθέν. Διότι ἡ θεία Γραφὴ παραγγέλλει μὲν νὰ ἐργαζώμεθα καὶ νὰ κινούμεθα μὲ τὸ σῶμα, καὶ μᾶλλον νὰ στηρίζωμεν τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἀλλῶν παρὰ νὰ χρειαζώμεθα τὴν βοήθειαν ἀλλων, νὰ μὴ μαραίνωμεν δὲ καὶ νὰ μὴ παραλύωμεν τοῦτο μὲ τὴν ὑπέρμετρον ἀσκησιν. Καὶ πρὸς τοῦτο θὰ σοῦ παρουσιάσω τὸν πλέον ἀξιόπιστον μάρτυρα, τὸν ἄγιον Παῦλον, ποὺ λέγει· «ἀκούομεν τινας μεταξὺ ὑμῶν ἀτάκτως περιπατοῦντας, μηδὲν ἐργαζομένους»²⁹. ταυτίζει δὲ τὴν ἀργίαν μὲ τὴν ἀταξίαν, διότι λέγει· «δὲν ἐφέρθημεν ἀτάκτως μεταξὺ ὑμῶν, οὐδὲν ἐφάγομεν δωρεὰν ἄρτον παρὰ τινος, ἀλλὰ μετὰ κόπου καὶ μόχθου νύκτα καὶ ἡμέραν ἐργαζόμενοι»³⁰, καὶ τὸ σπουδαιότερον· «τὰς ἀνάγκας μου καὶ τοὺς ὅντας μετ' ἔμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται»³¹, καὶ εἰς ἄλλα χωρία· «διὰ νὰ τρώγουν τὸν ἑαυτῶν ἄρτον ἐργαζόμενοι»³², καὶ· «νὰ ἡσυχάζετε καὶ νὰ καταγίνεσθε εἰς τὰ ἴδια καὶ νὰ ἐργάζεσθε διὰ τῶν χειρῶν ὑμῶν»³³.

‘Ο ἀσκητής πρέπει νὰ εἰναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ κάθε ἔπαρσιν καὶ, ἐνῷ βαδίζει τὴν μέσην καὶ βασιλικὴν δόδον, νὰ μὴ ἀποκλίνῃ οὔτε πρὸς τὸ ἔνα οὔτε πρὸς τὸ ἄλλο μέρος· οὔτε δηλ. τὴν ἀνεσιν νὰ ἀσπάζεται οὔτε μὲ τὴν ὑπέρμετρον ἐγκράτειαν νὰ ἀχρηστεύῃ τὸ σῶμα. Διότι, ἐὰν ἦτο καλὸν νὰ παραμελοῦμεν τὸ σῶμα καὶ νὰ εἰναι νεκρὸν ἐμψυχον, δὲ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς τοιούτους πάντως θὰ μᾶς κατεσκεύαζεν· ἐὰν δὲ δὲν μᾶς κατεσκεύασεν ἔτσι, διπωσδήποτε ἔκαμεν δὲ τι καλὸν ἀπεφάσισεν· ὅφου δὲ καλῶς μᾶς

32. Β' Θεσσ. 3, 12.

33. Α' Θεσσ. 4, 11.

εὶ δέ, δπερ καλὸν ἦν, τοῦτο ἡμᾶς ἀπειργάσατο, ἀμαρτάνονται
οἱ τὸ καλῶς ποιηθέν, ὡς ἔνεστιν, οὐ φυλάττοντες.

3. Ἐν οὖν δὲ ἀσκητὴς τῆς εὐσεβείας σκοπείτω, εἰ μήπον
κακία διὰ ὁρθυμίας ἐνεφώλευσε τῇ ψυχῇ, εἰ μήπον ἡ νῆψις καὶ
5 ἡ πρὸς Θεὸν ἐκτενῆς τῆς διανοίας ἀπότασις ἔξελύθη, εἰ μήπον
δὲ τοῦ Πνεύματος ἀγιασμὸς καὶ δὲ ἐκεῖθεν ἐγγενόμενος τῇ ψυχῇ
φωτισμὸς ἡμανῳάθη. Ως, εἴγε τὰ εἰρημένα ἀκμάζοι καλά,
οὐδαμῶς καιρὸν ἔξει τὰ πάθη τοῦ σώματος κατεξανίστασθαι,
τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ ἄνω ἀσχολουμένης καὶ οὐκ ἐνδιδούσης και-
10 ρὸν τῷ σώματι τῆς διαναστάσεως τῶν παθῶν. Εἰ γάρ, διανοού-
μένων ἡμῶν τι πολλάκις κατὰ τὸν βίον συντόνω λογισμῷ, καὶ
ἡ ὄψις καὶ ἡ ἀκοή ἀνενέργητος ἔμεινε, καὶ δλη ἡ ψυχὴ τοῦ ἐν-
θυμήματος ἔχεται καταλιποῦσα τὰς αἰσθήσεις ἐρήμους, πολ-
λῷ μᾶλλον, εἰ δὲ θεῖος ἔρως ἐνακμάζοι ἡμῶν τῇ ψυχῇ, οὐδὲ και-
15 ρὸν τῆς περὶ τὰ πάθη ἐννοίας ἔξομεν. Εἰ δέ πον καὶ μικρὸν ταῦ-
τα διανασταίη, ταχέως τῇ τῆς ψυχῆς μεγαλονίᾳ κατασταλή-
σεται. Τί γὰρ βέλτιον, εἰπέ μοι, μιμεῖσθαι τῶν δένδρων τὰ εὔ-
καρπα, ἢ καὶ αὐτὰ πλούτεῖ, καὶ ἑτέρους ταῖς εὐκαρπίαις εὐφραί-
νει, ἢ παρεοικέναι τῶν λαχάνων τοῖς ὑπὸ καύσωνος καὶ ἀνυ-
20 δρίας μαραινομένοις, καὶ εἶναι κατὰ τὸν προφήτην ὥσπερ σεύ-
τλιον ἡμίερθον, οὐδὲ ταῖς οἰκείαις χρείαις ὑπηρετεῖσθαι δυ-
νάμενον (καὶ ταῦτα αὐτοτελῆ τὴν τῆς οἰκείας θεραπείας δύ-
ναμιν παρὰ τῆς φύσεως ἔχοντας), ἐξ ἡμισείας δὲ τὴν φιλοσο-
φίαν ἐργάζεσθαι ψυχῇ μόνῃ, ἀλλ᾽ οὐχὶ καὶ τῷ σώματι; Εἰ μὲν
25 γὰρ ἔξω τοῦ σώματος καθειστήκειμεν, ἀναγκαῖον τῇ ψυχῇ μό-
νῃ σπουδάζειν τὰ βέλτιστα, ἐπεὶ δὲ διπλοῦς δὲ ἀνθρωπος, δι-
πλοῦν εἶναι προσήκει καὶ τὸ τῆς ἀρετῆς σπουδασμα; πόνοις
τε σώματος καὶ ψυχῆς ἀσκήμασι κατορθούμενον. Πόνοι δὲ σώ-
ματος οὐχ ἡ ἀργία, ἀλλὰ τὸ ἐργον ἐστί.

30 4. Δεῖ μέντοι καὶ τοῦτο σκοπεῖν, δπως ἂν μὴ προφάσει
τῆς τοῦ σώματος χρείας εἰς ὑπηρεσίαν τῶν ἡδονῶν ἔξοκείλωμεν.

έδημιούργησεν, ὅσοι δὲν διατηροῦν, ὅπως ἔχει, τὸ καλῶς κατασκευασθέν, ἀμαρτάνουν.

3. "Ἐνα πρᾶγμα λοιπὸν δὲ εὔσεβῆς ἀσκητῆς νὰ σκέπτεται· μήπως ἡ κακία ἐγκατεστάθη εἰς τὴν ψυχὴν του διὰ τῆς ραθυμίας, μήπως ἡ καθαρότης καὶ ἡ προστήλωσις του νοῦ εἰς τὸν Θεὸν ἔπαισε, μήπως δὲ ἀγιασμὸς του Πνεύματος καὶ δὲ φωτισμὸς ποὺ ἔρχεται ἀπὸ ἑκεῖ εἰς τὴν ψυχὴν ἡμαυρώθη. Διότι, ἐὰν ἀκμάζουν τὰ ἀναφερθέντα καλά, τὰ πάθη του σώματος μὲ κανένα τρόπον δὲν θὰ εὔρουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἔξεγερθοῦν, ὅταν ἡ ψυχὴ ἀσχολῆται μὲ τὰ ἄνω καὶ δὲν παραχωρῇ εὐκαιρίαν εἰς τὸ σῶμα διὰ τὴν ἔξέγερσιν τῶν παθῶν. Διότι, ἐὰν, δταν πολλάκις σκεπτώμεθα ἐντόνως κάτι ἀπὸ τὴν ζωὴν, ἡ ὅρασις καὶ ἡ ἀκοὴ παραμένουν ἀπαθεῖς καὶ ὅλη ἡ ψυχὴ εἶναι προστήλωμένη εἰς τὴν σκέψιν, ἐγκαταλείψασα τὰς αἰσθήσεις ἐρήμους, πολὺ περισσότερον δὲν θὰ ἔχωμεν καιρὸν νὰ σκεφθῶμεν τὰ πάθη, ἐὰν δὲ θεῖος ἔρως ἀκμάζῃ μέσα εἰς τὴν ψυχὴν μας. Ἐὰν δὲ καὶ ἐπαναστατήσουν κάπως, γρήγορα θὰ κατασταλοῦν μὲ τὴν ὑπεροχὴν τῆς ψυχῆς. Διότι, πές μου, τί εἶναι καλύτερον· νὰ μιμούμεθα τὰ καρποφόρα δένδρα, ποὺ καὶ αὐτὰ εἶναι γεμάτα καὶ ἀλλους εὐφραίνουν μὲ τους πολλούς καρπούς των, ἡ νὰ γίνωμεν ὅμοιοι μὲ τὰ λαχανικὰ ποὺ μαραίνονται ἀπὸ τὸν καύσωνα καὶ τὴν ἀνυδρίαν, καὶ νὰ εἴμεθα κατὰ τὸν προφήτην τεῦτλον μισοβρασμένον³⁴, ποὺ δὲν ἥμπορεῖ νὰ ἐπαρκέσῃ οὕτε διὰ τὰς ἴδικάς του ἀνάγκας, (ἄν καὶ ἔχομεν μέσα μας ἐκ φύσεως τὴν δύναμιν διὰ τὴν θεραπείαν ποὺ χρειαζόμεθα), νὰ ἐπιδιώκωμεν δὲ τὴν ἀλήθειαν κατὰ τὸ ἥμισυ, μόνον διὰ τὴν ψυχὴν, ἀλλ' ὅχι διὰ τὸ σῶμα; Διότι, ἐὰν εἴχομεν ὑπάρχει χωρὶς σῶμα, θὰ ἦτο ἀναγκαῖον νὰ ζητοῦμεν μόνον διὰ τὴν ψυχὴν τὰ βέλτιστα· ἐπειδὴ ὅμως δὲ ἀνθρωπος εἶναι διπλοῦς, ἡ ἀρετὴ πρέπει νὰ ἐπιδιώκεται καὶ μὲ τους κόπους του σώματος καὶ μὲ τὰς ἀσκήσεις τῆς ψυχῆς. Πόνοι δὲ του σώματος δὲν εἶναι ἡ ἀργία, ἀλλ' ἡ ἐργασία.

4. Πρέπει πάντως καὶ τοῦτο νὰ προσέξωμεν, νὰ μὴ παρεκτραπῶμεν δηλαδὴ εἰς ὑπηρεσίαν τῶν ἡδονῶν, προφασιζό-

Είτε μὲν γὰρ ἦν, ἐνδείᾳ διηγεκεῖ προσανέχοντας, τὰς καθηκούσας ἐκτελεῖν ἔργασίας τῷ σώματι, τοῦτο ἀν ἦν ἄριστον ἐπεὶ δὲ λίαν δλίγων σωμάτων ἔστι τῇ τοιαύτῃ διαιτήσει μὴ καταπίπτειν, δεῖ καὶ νηστεύειν ἔμμετρα καὶ τὴν ἀναγκαιοτάτην ἐ-5 πικουρίαν εἰσφέρειν τῷ σώματι, μὴ τῆς ἡδονῆς ἥγουμένης περὶ τὰ βρώματα, ἀλλὰ τοῦ λογισμοῦ τὴν χρείαν μετὰ ἀκριβείας δοίζοντος, καθάπερ τινὸς ἐπιστήμονος ἵατροῦ τοῖς καθήκονσιν ἀπροσπαθῶς τὴν ἀσθένειαν θεραπεύοντος. Ταύτης γὰρ τῆς διαθέσεως ἐν ψυχῇ γενομένης, οὐδὲν ὁ μετέχων τῆς τροφῆς τοῦ 10 μὴ μετέχοντος δεύτερος εἰς φιλοσοφίαν φανεῖται, ἀλλὰ τῷ μὲν σκοπῷ τὴν διηγεκῆ οὐ νηστείαν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀτροφίαν κατώρθωσε, τῇ δὲ περὶ τὸ σῶμα προμηθείᾳ τῆς ἀφίστης οἰκονομίας τὸ ἐπαινετὸν ἔχει. Οὐ γὰρ οἶδεν ἡ σύμμετρος ἀγωγὴ τοῦ σώματος καὶ ἐγκράτεια τὰς ἐπιθυμίας ἀναφλέγειν καὶ ἀδάμα-15 στα τὰ πάθη ποιεῖν. Πλεονεξίας γὰρ καὶ τρυφῆς τοῦτο γε. Καὶ ταῦτα μὲν οὖν, δσον ἐκ τῶν τῆς φύσεως νόμων καὶ μαρτυριῶν τῆς θείας Γραφῆς, συστῆσαι τὸ νῦν εἰς διάσκεψιν ἡμῖν προκείμενον. Ἐπειδὴ δὲ δεῖ μὴ μόνον ταῖς τῶν λόγων ὑποθήκαις κρατῖναι τὰ εἰδημένα, ἀλλὰ καὶ πρακτικοῖς ὑποδείγμασι τὴν συμ-20 βουλὴν βεβαιώσασθαι, ἐπ' αὐτὴν ἢδη βαδιοῦμαι τοῦ Σωτῆρος τὴν πολιτείαν, ἦν κατὰ σάρκα πολιτευσάμενος πᾶσι τοῖς εὐσεβῶς βιώσασθαι θέλουσι τύπον ἀφετῆς καὶ πρόγραμμα τέθεικεν, ὥστε τοὺς λοιπούς, δρῶντας εἰς ἐκείνους τοὺς χαρακτῆρας, τὴν δύοιαν τοῖς ἑαυτῶν βίοις ἐναποτυποῦν ἰδέαν, οὐδαμοῦ τὸ ἀρχέτυ-25 πον τῇ παραλλαγῇ τῆς μιμήσεως διαστρέφοντας. Ὅτι γὰρ τὸν οἰκεῖον βίον ὁ Σωτὴρ εἰκόνα πολιτείας ἀφίστης πᾶσι τοῖς αὐτῷ πείθεσθαι θέλουσιν ἔθηκεν, ἀκονσον αὐτοῦ διαρρήδην τοῦτο διδάσκοντος· «Ἐάν τις» γάρ, φησίν, «ἔμοι διακονῇ, ἔμοι ἀκολουθείτω», οὐ τὴν κατὰ σάρκα δηλῶν ἀκολούθησιν (ἢ γὰρ πᾶσιν

μενοι τὴν ἀνάγκην τοῦ σώματος. Διότι, ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ ἔκτελοῦμεν τὰς ὁφειλομένας ἐργασίας τοῦ σώματος ὑποφέροντες συνεχῆ στέρησιν, αὐτὸ θὰ ἦτο ἄριστον· ἐπειδὴ ὅμως πολὺ δλίγα σώματα ἡμπτοροῦν νὰ σταθοῦν μὲ τοιαύτην δίαιταν, πρέπει νὰ νηστεύωμεν μὲ τὸ μέτρον καὶ νὰ προσφέρωμεν εἰς τὸ σῶμα τὴν ἐνίσχυσιν ποὺ χρειάζεται, χωρὶς νὰ κυριαρχῇ ἡ ἡδονὴ εἰς τὰς τροφάς, ἀλλὰ νὰ καθορίζῃ ἀκριβῶς ἡ σκέψις τὴν ἀνάγκην, ὅπως κάποιος ἐμπειρος ἵστρος θεραπεύει τὴν ἀσθένειαν μὲ τὸν κατάλληλον τρόπον χωρὶς ἴδιαιτέρων δυσκολίαν. "Οταν λοιπὸν ἡ ψυχὴ ἀποκτήσῃ αὐτὴν τὴν διάθεσιν, ἐκεῖνος ποὺ τρώγει δὲν θὰ φανῇ καθόλου κατώτερος εἰς φιλοσοφίαν ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ δὲν τρώγει, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν ὅχι μόνον τὴν διαρκὴ νηστείαν ἐπέβαλεν εἰς τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ καὶ ἀτροφίαν, καὶ μὲ τὴν πρόνοιαν περὶ τοῦ σώματος ἔχει τὸν ἐπταίνον τῆς ἀρίστης οἰκονομίας. Διότι ἡ σύμμετρος ἀγωγὴ τοῦ σώματος καὶ ἡ ἐγκράτεια συνήθως δὲν ἀναφλέγουν τὰς ἐπιθυμίας καὶ δὲν προκαλοῦν ἀδαμάστους ἐπιθυμίας. Διότι τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν τρυφήν. Αὐτὰ λοιπόν, ὅσον εἶναι δυνατόν ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς φύσεως καὶ τὰς μαρτυρίας τῆς θείας Γραφῆς, θὰ ἥσαν ἀρκετά, διὰ νὰ ἐμπεδώσουν αὐτὸ ποὺ κείται ἐνώπιόν μας πρὸς ἔξετασιν. Ἐπειδὴ ὅμως πρέπει νὰ ἐνισχύσωμεν τὰ λεχθέντα ὅχι μόνον μὲ προφορικὰς παραινέσεις, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιβεβαιώσωμεν τὴν γνώμην μὲ πρακτικὰ παραδείγματα, θὰ προχωρήσω εἰς αὐτὴν τὴν κατὰ σάρκα ζωὴν τοῦ Σωτῆρος, τὴν ὅποιαν ἄφησεν ὡς τύπον καὶ παράδειγμα ἀρετῆς δι' ὅλους ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ ζήσουν εὔσεβῶς· ὡστε οἱ ἄλλοι, βλέποντες ἐκεῖνα τὰ παραδείγματα νὰ ζοῦν κατὰ τρόπον ὅμοιον πρὸς αὐτά, χωρὶς νὰ διαστρέφουν μὲ τὴν διαφορὰν τῆς μιμήσεως εἰς καμμίαν περίπτωσιν τὸ ἀρχέτυπον. "Οτι δὲ ὁ Σωτὴρ ἔθεσε τὸν ἰδικόν του βίον ὡς εἰκόνα ἀρίστης ζωῆς εἰς ὅλους τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ὑποταγοῦν εἰς αὐτόν, ἀκουσε τὸν ἕδιον ποὺ τὸ διδάσκει ἀπεριφράστως· διότι λέγει· «ἐάν τις ἔμε διακονῇ, ἔμε

ἀπορος, τοῦ Κυρίου τανῦν ἐν οὐρανοῖς εἰναι κατὰ τὸ σῶμα γιωσκομένου), ἀλλὰ τὴν ἀκριβῆ τῆς πολιτείας κατὰ τὸ ἔγχωροῦν μίμησιν.

5. Πῶς οὖν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν βεβίωκε καὶ πῶς πεπολίτευται; Ἀμαρτίαν μὲν οὐκ ἐποίησε. Πῶς γὰρ ἀνὴρ δικαιοσύνη τῇ ἀμαρτίᾳ ἡττήθη; Πῶς δ' ἀνὴρ φεῦδος τῆς ἀληθείας ἐκράτησε; Πῶς δὲ ἡ δύναμις ὑπὸ τῆς ἀσθενείας κατεπαλαιόσθη; Ἡ πῶς τὸ μὴ ὅν τοῦ ὄντος περιεγένετο; Ὁ μὲν γὰρ Θεὸς ἀεὶ ὥν καὶ τῆς ὑπάρξεως δρον οὐκ ἔχων, πέρας οὐ προσιέμενος· 10 ἡ δὲ ἀμαρτίᾳ ἔστι μὲν οὐδέποτε, οὐδὲ ἐν ἴδιᾳ ὑποστάσει καταλαμβάνεται, ἐν δὲ τοῖς δρῶσιν αὐτὴν μᾶλλον ἡ ἐν τοῖς δρωμένοις κακῶς ἀπολείψει τοῦ καλοῦ τὴν ὑπαρξιν ἔχουσα, σκότος τυποῦται τοῖς ἀδικήμασι νοερόν, τῷ δὲ φωτὶ τῆς δικαιοσύνης διαλυόμενον· τὸ γὰρ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ τῷ πέρατι 15 τῶν ἀτοπημάτων συνδιατρέχον. Πεπανμένων γὰρ τῶν πονηρῶν πράξεων, καὶ ἡ ὑπαρξις τῆς ἀμαρτίας συναφανίζεται. «Ζητηθήσεται γάρ», φησίν, «ἡ ἀμαρτία αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ εὑρεθῇ», κανὴ ἡ ἐπὶ τοῖς ἀμαρτήμασι τιμωρία τεταμευμένη τύχοι τοῖς ἀμαρτάνοσι, καὶ ἀλιτος ἡ ἐπὶ τοῖς ἀδικήμασι κόλασις. «Ἀ- 20 μαρτίαν τοίνυν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ». Μακροθυμίας δὲ καὶ ἀνεξικακίας καὶ χρηστότητος, πραότητός τε καὶ φιλανθρωπίας καὶ ἡμερότητος, ταπεινοφροσύνης τε καὶ φρονήσεως καὶ πάσης ἀπαξαπλῶς ἀρετῆς· πολλὰ παρέσχε τὰ ὑποδέγματα, ἄπερ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις σαφῶς 25 διηγόρευται. Μακροθυμίας μὲν καὶ ἀνεξικακίας, τῷ φέρειν τὰς τῶν Ἰουδαίων ἐπιβουλάς, ἀεὶ ταῖς ἐξῆς ὑπερβολαῖς τὰ πρότερα πονηρεύματα καλυπτούσας· καὶ διελέγχειν μὲν αὐτοὺς ἡρέμα,

ᾶς ἀκολουθῆς»³⁵. καὶ δὲν ἔννοεῖ μὲν αὐτὸν τὴν μίμησιν τῶν τρόπων τῆς σαρκός του (διότι ἡ σάρξ του ἥτο εἰς ὅλους ἀπρόσιτος, ἀφοῦ δὲ Κύριος εἶναι γνωστὸν ὅτι σωματικῶς εὑρίσκεται τώρα εἰς τοὺς οὐρανούς), ἀλλὰ τὴν ἀκριβῆ κατὰ τὸ δυνατὸν μίμησιν τῆς ζωῆς του.

5. Πῶς λοιπὸν ἔζησεν ὁ Σωτήρ μας καὶ πῶς συμπεριεφέρθη; ‘Ἀμαρτίαν δὲν διέπραξε³⁶. διότι πῶς ἡμποροῦσε νὰ ἡττηθῇ ἡ δικαιοσύνη ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν; πῶς δὲ ἡμποροῦσε τὸ ψεῦδος νὰ νικήσῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀδυναμία νὰ νικήσῃ εἰς πάλην τὴν δύναμιν; ἡ πῶς ἡμποροῦσεν ἡ ἀνυπαρξία νὰ ὑπερισχύσῃ τῆς ὑπάρξεως; Διότι δὲ Θεὸς ὑπάρχει πάντοτε, καὶ ἡ ὑπαρξίς του δὲν ἔχει ὅρια, δὲν προσδέχεται κανένα τέλος, ἐνῷ ἡ ἀμαρτία οὐδέποτε ὑπάρχει, οὔτε γίνεται ἀντιληπτὴ μὲ ίδιαιτέρων ὑπόστασιν· λαμβάνουσα δὲ τὴν ὑπαρξιν διὰ τῆς ἔλλειψεως τοῦ καλοῦ μέσα εἰς τοὺς ἐκτελοῦντας αὐτὴν μᾶλλον παρὰ μέσα εἰς τὰ κακῶς ἐκτελούμενα, διαμορφοῦται μέσα εἰς τὰ ἀδικήματα ὡς νοερὸν σκότος, ποὺ διαλύεται μὲ τὸ φῶς τῆς δικαιοσύνης, διότι τὸ φῶς φωτίζει εἰς τὸ σκότος³⁷, καὶ τὸ σκότος διαρκεῖ ἔως τὸ τέλος τῶν ὀτόπων πράξεων. Διότι, ὅταν ἔγκαταλειφθοῦν αἱ πονηραὶ πράξεις, ἀφανίζεται μαζὶ καὶ ἡ ὑπαρξίς τῆς ἀμαρτίας. «Διότι», κατὰ τὴν Γραφήν, «θὰ ζητηθῇ ἡ ἀμαρτία αὐτοῦ καὶ δὲν θὰ εὑρεθῇ»³⁸, καὶ ἀν ἀκόμη ἡ τιμωρία διὰ τὰ ἀμαρτήματα φυλάσσεται διὰ τοὺς ἀμαρτάνοντας καὶ ἡ τιμωρία διὰ τὰ ἀδικήματα εἶναι ἀτελεύτητος. Ο Κύριος λοιπὸν «ἀμαρτίαν δὲν ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ»³⁹, παρέσχε δὲ πολλὰ παραδείγματα μακροθυμίας, ἀνεξικακίας, χρηστότητος, πραότητος, φιλανθρωπίας, ἡμερότητος, ταπεινοφροσύνης, φρονήσεως καὶ γενικῶς κάθε ἀρετῆς, τὰ δποῖα σαφῶς διαφέρονται εἰς τὰ Εὐαγγέλια. ‘Ἡ μακροθυμία μὲν καὶ ἡ ἀνεξικακία του ἀπεδείχθησαν ἀπὸ τὸ ὅτι ὑπέμεινε τὰς ἐπιβουλὰς τῶν Ιουδαίων, αἱ δποῖαι (ἐπιβουλαὶ) ἐκάλυπτον πάντοτε μὲ τὰς ἀμέσως ἐπομένας ὑπερβολὰς τὰς προηγουμένας

38. Ψαλ. 9, 36.

39. Ἡσ. 53, 9· Α' Πέτρ. 2, 22.

δσον στῆσαι τῆς πονηρίας, ἀμύνασθαι δὲ καὶ ἐπεξιέναι οὐδὲ κατὰ μικρόν, ἀλλὰ φιλονικεῖν ταῖς εὐεργεσίαις τὴν ἐκείνων ἀπανθρωπίαν νικᾶν, καὶ ταῖς τῶν ἀγαθῶν χορηγίαις τὴν τῆς πονηρίας ἐπίτασιν· καὶ τὸ τελευταῖον σταυρὸν ὑπὲρ τῶν σταυρωσάντων αὐτὸν ἀναδέχεσθαι· πραότητος δὲ καὶ ἡμερότητος, τῷ πάντας προσίεσθαι μετὰ τῆς αὐτῷ πρεπούσης χρηστότητος καὶ θάρσος διμιλίας παρέχειν οὐ τοῖς σπουδαίοις τῶν ἀνθρώπων μόνον, ἀλλ᾽ ἥδη καὶ οἷς τὰ αἰσχιστα ἐπιτηδεύειν φίλον καὶ σύνηθες. Οὕτω γοῦν πόροι καὶ τελῶναι προσίεσαν, οὐχ ἵνα τὸ νόσημα τῆς λαγνείας ἢ τῆς φιλαργυρίας αὐξήσωσιν, ἀλλ᾽ ἵνα τὸ νόσημα τῆς ψυχῆς ἀποτρίψωνται. Καὶ οὐ κατεδύοντο μᾶλλον τῷ συνειδότι τῆς πονηρίας, ἢ ἔθαρρουν τῇ ἐλπίδι τῆς θεραπείας. Εὔρισκον γὰρ καὶ τὴν πεῖραν τῆς ἐλπίδος ὑψηλοτέραν.

Τῆς δὲ φιλανθρωπίας καὶ τῆς εὐσπλαγχνίας αὐτοῦ τίνα τὰ ὑποδείγματα; "Ἄρτι μὲν ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῖς ὑπὸ ἐνδείας ἐκλυομένοις τράπεζαν αὐτὸν σχεδιάζειν ἀμφιλαφῆ, διπλῆ δεξιούμενον, τῷ τε ἀφθόνῳ τῆς χρείας καὶ τῷ παραδόξῳ τοῦ πορισμοῦ ἀρτι δὲ ἐπὶ τοῖς κειμένοις σπλαγχνίζεσθαι, ὅτι ἥσαν ἐσκυλμένοι καὶ ἐφριμένοι ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα, καὶ ἰᾶσθαι μὲν 20 σωματικὰς ἀσθενείας, λώβας τε μελῶν καὶ πηρώσεις ἐπανορθοῦσθαι, λύειν δὲ καὶ ψυχικὰς ἀρρωστίας καὶ ἀμαρτημάτων ἀλύτους δεσμοὺς καὶ στραγγαλιὰς βιαίων συναλλαγμάτων, ἃς πρὸς τὸν πατέρα τῆς ἀμαρτίας τὸν διάβολον πεποιήμεθα. Ταπεινοφροσύνης δὲ ἥλικα τὰ ὑποδείγματα; Τὸ μὴ μόνον ἐλέσθαι 25 σάρκα περιβαλέσθαι, ἀλλὰ γὰρ καὶ ταπεινῶν, κατὰ τὸ παρὸν σχῆμα, γονέων παῖς τὸ μὲν γενέσθαι, τὸ δὲ νομισθῆναι· γενέ-

πονηράς πράξεις· καὶ ἀπὸ τὸ δτὶ τοὺς ἥλεγχε κατὰ τρόπον ἥρεμον, δσον διὰ νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν πονηρίαν, ἐνῷ δὲν ὑπερησπίζετο καὶ δὲν ἐπετίθετο καθόλου, ἀλλὰ ἡγωνίζετο νὰ νικήσῃ τὴν ἀπανθρωπίαν ἔκεινων μὲ τὰς εὐεργεσίας, καὶ τὴν ἐντασιν τῆς πονηρίας των μὲ τὰς δωρεὰς τῶν ἀγαθῶν· τέλος δὲ ἀπὸ τὸ δτὶ ἐδέχθη νὰ σταυρωθῇ χάριν ἔκεινων ποὺ τὸν ἐσταύρωσαν. Ἡ πραότης του δὲ καὶ ἡ ἡμερότης ἀπεδείχθησαν ἀπὸ τὸ δτὶ προσεδέχετο τοὺς πάντας μὲ τὴν πρέπουσαν εἰς αὐτὸν ἀγαθότητα καὶ ἔδιδε τὸ θάρρος τῆς πρὸς αὐτὸν ἐπικοινωνίας ὅχι μόνον εἰς τοὺς κατέχοντας ὑψηλὰς θέσεις, ἀλλὰ καὶ εἰς ἔκεινους ποὺ ἔσυνήθιζον καὶ ἡγάπων νὰ κάμνουν τὰ αἰσχρότερα πράγματα. Ἐτσι λοιπὸν προσήρχοντο πόρναι καὶ τελῶναι, ὅχι διὰ νὰ ἐπιτείνουν τὸ πάθος τῆς λαγνείας ἢ τῆς φιλαργυρίας, ἀλλὰ διὰ νὰ ἔξαλείψουν τὸ πάθος τῆς ψυχῆς. Καὶ δὲν ἐταράσσοντο περισσότερον ἀπὸ τὴν συνείδησιν τῆς πονηρίας παρὰ ἐπαιρναν θάρρος ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τῆς θεραπείας· διότι εὔρισκον καὶ τὴν βεβαιότητα τῆς ἐλπίδος ὑψηλοτέραν. Ἀλλὰ ποῖαι εἶναι αἱ ἀποδείξεις τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς εὐσπλαγχνίας του; Ἀλλοτε μὲν ἐσχεδίαζεν ἐκτεταμένην τράπεζαν εἰς τὴν ἔρημον διὰ τοὺς ἀποκαμωμένους ἀπὸ τὴν στέρησιν, τοὺς ἐδέχετο δὲ κατὰ δύο τρόπους· καὶ μὲ τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀναγκαίων καὶ μὲ τὸν παράδοξον τρόπον τῆς προμηθείας⁴⁰. Ἀλλοτε δὲ ἐσπλαγχνίζετο τὸν ὄχλον ποὺ ἔκειτο, διότι ἡσαν ταραγμένοι καὶ ριγμένοι ὡς πρόβατα χωρὶς ποιμένα⁴¹, καὶ ἐθεράπευε τὰς σωματικὰς ἀσθενείας, ἀποκαθίστα τὰ ἀκρωτηριασμένα μέλη, ἐθεράπευε τὰς ἀναπηρίας, ἔλυε τὰς ψυχικὰς ἀσθενείας καὶ τὰ ἄλυτα δεσμὰ τῶν ἀμαρτημάτων καὶ τὰς ἀγχόνας τῶν βιαίων συναλλαγῶν, τὰς ὅποιας εἶχαμεν κάμει μὲ τὸν πατέρα τῆς ἀμαρτίας, τὸν διάβολον. Καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης του ὅμως πόσον μεγάλαι εἶναι αἱ ἀποδείξεις; Διότι ὅχι μόνον ἐπροτίμησε νὰ περιβληθῇ σάρκα, ἀλλὰ καὶ ἔγινε καὶ ἐνομίσθη, κατὰ τὸ σχῆμα ποὺ εἶχε, παιδὶ ταπεινῶν γονέων· ἔγινε δηλαδὴ

41. Ματθ. 9, 36.

σθαι μὲν τῆς μητρός, νομισθῆναι δὲ τοῦ λεχθέντος πατρός. Φρονήσεως δὲ τὸ ἄρτι μὲν διελέγχειν τοὺς σαδδονκαίους, διαγελᾶν τὴν ἀνάστασιν πειρωμένους τῷ πλάσματι· τῶν ἐπτὰ ἀδελφῶν ἐπὶ μιᾶ γαμετῇ τεθνεώτων, ἄρτι δὲ τοὺς μαθητὰς τῶν φαριταίων μετὰ τῶν ἡρωδιανῶν καταισχύνειν, ἥνικα, τὸ ἀμφίκρημνον ἔρωτημα προβαλλόμενοι· «Ἐὶ δέοι κῆρσον Καίσαρι δοῦναι ἢ οὕ», ἀπόκρισιν ἐδέχοντο περιδέξιον, ἐφ' ἐκάτερα ἐλεῖν τὴν ἐκείνων ἀνοιαν δυναμένην, οὐχὶ δοῦναι, ἀλλὰ ἀποδοῦναι προστάσσονσαν. «Ἀπόδοτε» γάρ, φησί, «τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ 10 Καίσαρι», ἐπειδὴ τὸ νόμισμα Καίσαρος ἦν, οὗ τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ἔφερε.

6. Καὶ τὰ μὲν προηγούμενα τῶν κατορθωμάτων ταῦτα καὶ τούτων ἀπείρῳ τῷ ἀριθμῷ πλείονα, τὰ δὲ τοῦ σώματος ἥλικα καὶ δσα; Ὡν ἔνεκα μάλιστα προηκται καὶ τὸ ὑπόδειγμα. 15 Κατὰ μὲν τὴν πρώτην ἥλικίαν τοῖς γονεῦσιν ὑποτασσόμενος, ἀπαντα πόνον σωματικὸν πράως καὶ εὐπειθῶς συνδιέφερεν. «Ἄνδρες γάρ ὅντες δίκαιοι μὲν καὶ εὐσεβεῖς, πένητες δὲ καὶ τῶν ἀναγκαίων οὐκ εὑποροι (καὶ μάρτυς ἡ φάτνη τῶν τιμίων τόκων ἡ θεραπεία), εἰκότως πόνοις σώματος προσωμίλουν διη- 20 νεκέσι, τὴν ἀναγκαίαν χρείαν ταύτη ἔαντοις συμπορίζοντες. Ἰησοῦς δὲ τούτοις ὑποτασσόμενος, ὡς φησιν ἡ Γραφή, πάντως καὶ τῷ συνδιαφέρειν τοὺς πόνους τὴν εὐπείθειαν ἐπεδείκνυτο. Προϊὼν δὲ καὶ τὰς δεσποτικὰς καὶ θείας εὐεργεσίας ἀπογυμνῶν καὶ μαθητὰς λοιπὸν αἰρούμενος καὶ βασιλείαν οὐδανῶν 25 κηρύσσειν διανοούμενος, οὐκ ἐπὶ μιᾶς γωνίας κείμενος, ἐκλυόμενός τε τὸ σῶμα, τῆς παρ' ἐτέρων ἐδεῖτο διακονίας, ἀλλὰ ἄρτι μὲν ὁδοιπορῶν καὶ πεζεύων διηνεκῶς, τοῖς μαθηταῖς ἅμα δια-

παιδὶ τῆς μητρός του, ἐνομίσθη δὲ παιδὶ τοῦ ὀνομασθέντος πατρός του⁴². Ἡ φρόνησίς του δὲ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ ὅτι ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡλεγχε τοὺς σαδδουκαίους, ποὺ προσεπάθουν νὰ περιγελάσουν τὴν ἀνάστασιν μὲ τὸν μῆθον τῶν ἐπτὰ ἀδελφῶν, ποὺ ἀπέθανον σύζυγοι μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς γυναικός⁴³, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατήσχυνε τοὺς μαθητὰς τῶν φαρισαίων μαζὶ μὲ τοὺς ἡρωδιανούς, δταν ἐπρόβαλον τὸ δίλημμα, «ἐὰν πρέπῃ νὰ δώσωμεν κῆνσον εἰς τὸν Καίσαρα ἢ ὅχι»⁴⁴, καὶ ἔλαβον περίτεχνον ἀπόκρισιν, ποὺ ἡμποροῦσε νὰ φέρῃ τὴν ἀμηχανίαν των καὶ εἰς τὰ δύο· διότι προσέτασσε ὅχι νὰ δώσουν, ἀλλὰ νὰ ἀποδώσουν. »Ἀπόδοτε», εἶπεν, «εἰς τὸν Καίσαρα τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸν Καίσαρα»⁴⁵, διότι τὸ νόμισμα ἦτο τοῦ Καίσαρος, τοῦ ὅποιου ἔφερε τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ἐπιγραφήν.

6. Αὐτὰ εἶναι τὰ κατορθώματα ποὺ ἀνέφερα, καὶ ὑπάρχουν ἀπείρως περισσότερα· πόσα ὅμως καὶ πόσον σπουδαῖα εἶναι τὰ σωματικά, ἐξ αἰτίας τῶν δποίων μάλιστα ἔχομεν καὶ τὸ ὑπόδειγμα; Κατὰ μὲν τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ὑπετάσσετο εἰς τοὺς γονεῖς⁴⁶ καὶ ὑπέφερε μὲ αὐτοὺς ἡρεμος καὶ ὑπήκοος κάθε σωματικὴν ταλαιπωρίαν. Διότι ἡσαν μὲν δίκαιοι καὶ εὔσεβεῖς, καθὼς ὅμως ἡσαν πτωχοὶ καὶ ἐστεροῦντο τῶν ἀναγκαίων (καὶ μάρτυς εἶναι ἡ φάτνη ποὺ ὑπηρέτησε τὸν τίμιον τόκον)⁴⁷, εὐλόγως ὑπέμενον συνεχεῖς σωματικοὺς κόπους, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔξοικονομοῦντες δι' ἐαυτοὺς τὰ ἀναγκαῖα. Ὁ Ἰησοῦς δὲ, ἐπειδὴ ὑπετάσσετο εἰς αὐτούς, ὅπως λέγει ἡ Γραφή, ὅπωσδήποτε ἐδείκνυε τὴν ὑποταγήν του συμμεριζόμενος τοὺς κόπους των. Καθὼς δὲ ἐπερνοῦσεν ὁ καιρὸς καὶ ἐφανέρωνε τὰς δεσποτικὰς καὶ θείας εὐεργεσίας, ἐξέλεγε μαθητάς, ἐσκέπτετο τὸ κήρυγμα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, δὲν ἐκάθητο εἰς μίαν γωνίαν, κατεπονεῖτο εἰς τὸ σῶμα, ἐχρειάζετο τὰς ὑπηρεσίας τῶν ἄλλων, ἐβάδιζε συνεχῶς πεζὸς καὶ ὑπηρέτει συγχρόνως τοὺς μαθητάς, ὅπως ὁ ἴδιος εἶπεν· «ἔγὼ δὲ εἰμαι ἐν μέσῳ ὑ-

45. Ματθ. 22, 21.

46. Λουκ. 2, 51.

47. Λουκ. 2, 7.

κονούμενος, ώς αὐτὸς ἔφησεν· «Ἐγὼ δέ εἰμι ἐν μέσῳ ὑμῶν ώς
ὅ διακονῶν», καὶ «Καθὼς ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἥλθε δια-
κονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι». ἅρτι δὲ νίπτων τὸν πόδας τῶν
μαθητῶν, αὐθις δὲ τῇ διδασκαλίᾳ προσδιατρίβων ἐπὶ μακρόν,
5 τόπον τε ἐκ τόπου μεταμείβων ἀόκνως, διὰ τὴν σωτηρίαν ἡ-
μῶν διετέλει. Ἀπαξ δὲ ὑποζυγίῳ, καὶ τούτῳ μόνον ἐπὶ δλίγον
χρησάμενος φαίνεται, οὐχ ἵνα τὸ σῶμα διαναπαύσῃ, ἀλλ’ ἵνα
τοῖς ἔργοις τὴν προφητείαν σφραγίσηται. Τί δὲ οἱ ἀπόστολοι;
Οὐχὶ τὸν Δεσπότην μεμίμηνται; Οὐχὶ πόνοις ὠμίλουν διηνε-
10 κᾶς; Σκόπησον Παῦλον ἐργαζόμενον ἀπαύστως, ὁδοιποροῦν-
τα συντόνως, πλέοντα, κινδυνεύοντα, χειμαζόμενον, ἐλαυνό-
μενον, μαστιζόμενον, λιθαζόμενον, πᾶσιν ἀφοῦντα τοῖς πει-
ρασμοῖς τῇ προθυμίᾳ τῆς ψυχῆς καὶ τῷ σθένει τοῦ σώματος.
Εἰ δὲ ἡν τῇ ἀμετρίᾳ παραλύων τὴν τοῦ σώματος δύναμιν, οὐκ
15 ἄν ἐπὶ τούτοις ἐστεφανώθη. Καλόν οὖν, τὸν τοῦ Δεσπότου βίον
καὶ τῶν τούτον μαθητῶν καὶ ἀποστόλων διά τε τῶν ψυχικῶν
ἀρετῶν διά τε τῶν σωματικῶν ἀσκημάτων μιμούμενον, ἐνερ-
γὸν παρέχειν τὸ σῶμα ταῖς ἀρίσταις ὑπηρετούμενον πράξεσι.
Ψυχῆς μὲν γὰρ τὸ προελέσθαι τῶν καλῶν ὅσα καὶ τῇ συνεργίᾳ
20 τοῦ σώματος τελειοῦνται, σώματος δὲ τὸ ἐνεργεῖν ἀπερ ἡ ψυχὴ
προείλετο. Ἀτονοῦντος δὲ τούτον πρὸς τὴν ἐνέργειαν, ἡμιτελὲς
τὸ κατόρθωμα ἐν προαιρέσει κρυπτόμενον, καθάπερ τι βλά-
στημα τοῖς τῆς γῆς κόλποις ἐμμαραινόμενον καὶ οὐ προβαῖνον
εἰς χρῆσιν τούτων, δι’ οὓς καὶ ἔφεν.

25 7. Ἄλλα, φησί, καὶ ὁ Κύριος ἀστίαν ἐπιτεταψένην διή-
νεγκε, καὶ Μωυσῆς δὲ οὐδὲν ἦττον καὶ Ἡλίας ὁ προφήτης. Ἄλ-
λὰ καὶ τοῦτο σκόπησον, ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν ἀπαξ τοῦτο μόνον
ἐποίησε, καὶ Μωυσῆς δὲ καὶ Ἡλίας ὅμοίως· τὸν δὲ λοιπὸν χρό-

μῶν ὡς δὲ ὑπηρετῶν»⁴⁸, καί· «καθὼς δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἤλθε νὰ ὑπηρετηθῇ, ἀλλὰ νὰ ὑπηρετήσῃ»⁴⁹. Ἀλλοτε πάλιν ἔνιππε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, ἐδίδασκεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ μετέβαινεν ἀόκνως ἀπὸ τόπου εἰς τόπον· δλα δὲ αὐτὰ τὰ ἔκαμε διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Μίαν φορὰν δὲ ἐχρησιμοποίησεν ὑποζύγιον⁵⁰, καὶ τοῦτο, φαίνεται, μόνον ἐπ’ ὀλίγον, ὅχι διὰ νὰ ἀναπαύσῃ τὸ σῶμα, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπισφραγίσῃ τὴν προφητείαν ἐμπράκτως. Τί ἔκαμαν δὲ οἱ ἀπόστολοι; Δὲν ἐμιμήθησαν τὸν Δεσπότην; δὲν ὑπεβάλλοντο εἰς συνεχεῖς κόπους; Ἐξέτασε τὸν Παῦλον· είργαζετο συνεχῶς, ὥδοι ποροῦσεν ἐπιμόνως, ἐταξίδευε διὰ θαλάσσης, διέτρεχε κινδύνους, ἔκακοπάθει, ἔξεδιώκετο, ἐμαστίζετο, ἐλιθάζετο, εἰς ὄλους τοὺς πειρασμοὺς ἀντεπεξήρχετο μὲ τὸν ζῆλον τῆς ψυχῆς καὶ τὸ σθένος τοῦ σώματος. Ἐὰν δὲ παρέλυε τὴν σωματικήν του δύναμιν μὲ τὰς ὑπερβολάς, δὲν θὰ ἐστεφανοῦτο διὰ τὰ ἀνωτέρω.

Καλὸν εἶναι λοιπόν δὲ μιμούμενος διὰ τῶν ψυχικῶν ἀρετῶν καὶ τῆς σωματικῆς ἀσκήσεως τὸν βίον τοῦ Δεσπότου καὶ τῶν μαθητῶν του καὶ ἀποστόλων νὰ διατηρῇ τὸ σῶμά του ἰσχυρὸν καὶ ὑπηρέτην τῶν ἀρίστων πράξεων. Διότι ἔργον μὲν τῆς ψυχῆς εἶναι νὰ προτιμᾷ ἀπὸ τὰ καλὰ ὅσα τελειοῦνται καὶ μὲ τὴν συνεργασίαν τοῦ σώματος, ἔργον δὲ τοῦ σώματος νὰ ἐκτελῇ ἔκεινα πτοὺ ἐπροτίμησεν ἡ ψυχή. Ὅταν δὲ τὸ σῶμα ἀτονῇ νὰ τὰ ἐκτελέσῃ, τὸ κατόρθωμα εἶναι ἡμιτελές, διότι κρύπτεται εἰς τὴν προαίρεσιν, ὅπως ἔνας βλαστὸς πτοὺ μαραίνεται μέσα εἰς τὸ χῶμα καὶ εἶναι ἀχρηστός εἰς ἔκεινους διὰ τοὺς ὅποιους καὶ ἐφυτεύθη.

7. Ἀλλά, θὰ εἴπῃ κανείς, καὶ δὲ Κύριος ἔμεινεν ἄσιτος ἐπὶ πολὺν χρόνον, ὅπως καὶ δὲ Μωυσῆς καὶ ὁ προφήτης Ἡλίας. Πρόσεξε ὅμως καὶ τοῦτο, ὅτι δὲ Κύριός μας μίαν φορὰν μόνον τὸ ἔκαμεν, ὡς καὶ δὲ Μωυσῆς καὶ δὲ Ἡλίας· καὶ οἱ τρεῖς δὲ ὄλον τὸν ὑπόλοιπον χρόνον ἐκυβέρνων τὸ σῶμα μὲ τὴν προσήκου-

νον ἄπαντα ἐν τάξει τῇ προσηκούσῃ διακυβερνῶντες τὸ σῶμα καὶ ἐνεργὸν τοῦτο παρέχοντες, κόποις τε καὶ πόνοις προσομιλοῦντες ἀεί, οὕτω τὰς ἀρετὰς τῆς ψυχῆς τῇ συνεργίᾳ τοῦ σώματος ἀπελάμπουνται, τὸν πρακτικὸν βίον σφραγίδα καὶ τε-
 5 λείωσιν τῆς πνευματικῆς πολιτείας πεποιημένοι. Τοῦτο μὲν *Μωυσῆς*, τοῦτο δὲ Ἡλίας, τοῦτο δὲ καὶ Ἰωάννης αὐτός, οἰκονομίᾳ μὲν ἀπορρήτῳ τὴν χρονίαν ἐν τῇ ἐρήμῳ διατριβὴν ποιησάμενος, μετὰ δὲ τὴν πλήρωσιν τῆς οἰκονομίας ἐπὶ τὴν κεκο-
 10 σημηένην χώραν ἐλθών, κηρύσσων τε καὶ βαπτίζων, (ἄ τοῦ πράτ-
 τειν ἐστί), καὶ ἐκ τῆς πρὸς τὸν Ἡρῷδην παρρησίας τὴν ἀθλη-
 σιν τελειούμενος. Τοῦτο καὶ πᾶς ὁ τῶν ἀγίων κατάλογος, καὶ
 15 *Ιησοῦς* αὐτὸς ἐν τῷ πράττειν διατελῶν, ὡς εἴναι πάντοθεν δῆ-
 λον, ἐκ τε τῶν νόμων τῆς φύσεως καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν θείων
Γραφῶν, ἐκ τε τῶν τοῖς ἀγίοις ἄπασι πεπραγμένων, ἐκ τε τῆς
 20 πολιτείας τοῦ *Σωτῆρος* ἡμῶν καὶ τοῦ κανόνος τῆς τῶν εὐσε-
 βούντων ζωῆς, ὅτι καλὸν καὶ συμφέρον συνεστάναι μᾶλλον ἢ
 παρεῖσθαι τῷ σώματι, καὶ ἐνεργὸν τοῦτο παρέχειν ταῖς ἀγα-
 θαῖς πράξεσιν ἢ ἀργὸν ἔκουσίως ἀποτελεῖν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

"Οτι προσήκει τὸν ἀσκητὴν ἔργα ἐπιτηδεῦειν τὰ πρέποντα.

20 'Ἐργάζεσθαι μέντοι τὸν ἀσκητὴν προσήκει ἔργα τὰ πρέ-
 ποντα, ὅσα καπηλείας ἀπάσης καὶ μακροτέρων πέρισπασμῶν
 καὶ αἰσχροκερδείας ἀπῆλλακται, ὅσα ὑπωροφίων μενόντων ἡ-
 μῶν, ὡς τὰ πολλά, ἐπιτελεῖσθαι δύναται, ἵνα καὶ τὸ ἔργον πλη-
 ῥῶται καὶ ἡσυχία φυλάττηται. Εἰ δέ τι δέοι διὰ τὴν ἀναγκαίαν
 25 χρείαν καὶ ὑπαιθρον ἔργον ἐπιτελεῖν, οὐδὲ τοῦτο τὴν φιλοσοφίαν
 κωλύσει. 'Ο γὰρ ἀκριβῆς φιλόσοφος, φροντιστήριον ἔχων τὸ
 σῶμα καὶ καταγωγὴν τῆς ψυχῆς ἀσφαλῆ, κἄν ἐπ' ἀγορᾶς ὧν

σαν τάξιν, τὸ διετήρουν ἰσχυρόν, ἐνῷ διὰ τῶν συνεχῶν κόπων καὶ ταλαιπωριῶν κατέστησαν λαμπρὰς τὰς ἀρετὰς τῆς ψυχῆς μὲ τὴν συνεργασίαν τοῦ σώματος, ἀφοῦ κατέστησαν τὸν ἐμπρακτὸν βίον των σφραγίδα καὶ τελείωσιν τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Τοῦτο ἔκαμεν δὲ Μωυσῆς, δὲ Ἡλίας καὶ αὐτὸς δὲ Ἰωάννης, δὲ δόποιος κατὰ τὸ ἀπόρρητον σχέδιον τοῦ Θεοῦ ἔζησεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς τὴν ἔρημον, ἀφοῦ δὲ ἔξεπληρώθη τὸ σχέδιον τοῦ Θεοῦ, ἥλθεν εἰς τὸν κόσμον, ὅπου ἐκήρυσσε καὶ ἐβάπτιζε —αὐτὰ ἀνήκουν εἰς τὸν ἐμπρακτὸν βίον—καὶ ἔφερεν εἰς πέρας τὴν ἀθλησιν ἐξ αἰτίας τῆς παρρησίας του πρὸς τὸν Ἡρώδην. Τοῦτο ἔκαμαν καὶ ὄλοι οἱ ἄγιοι καὶ δὲ ἕδιος δὲ Ἰησοῦς, ὡστε νὰ γίνῃ φανερὸν καὶ ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς φύσεως καὶ ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῶν θείων Γραφῶν καὶ ἀπὸ τὰς πράξεις ὄλων τῶν ἀγίων καὶ ἀπὸ τὸν τρόπον ζωῆς τοῦ Σωτῆρός μας καὶ ἀπὸ τὸν χαρακτῆρα τῆς ζωῆς τῶν εὔσεβῶν ὅτι καλὸν καὶ συμφέρον εἴναι νὰ ἐνισχύσωμεν τὸ σῶμα μᾶλλον παρὰ νὰ τὸ ἐγκαταλείψωμεν, καὶ νὰ τὸ κρατοῦμεν ἵκανὸν δι' ἀγαθᾶς πράξεις παρὰ νὰ τὸ καταστήσωμεν ἀδρανὲς μὲ τὴν θέλησίν μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 5

“Οτι δὲ ἀσκητὴς πρέπει νὰ ἀσχολῇται μὲ τὰ πρέποντα ἔργα.

‘Ο ἀσκητὴς ἀρμόζει νὰ ἐργάζεται τὰ πρέποντα ἔργα, ὅσα δηλαδὴ δὲν ἔχουν σχέσιν μὲ ἐμπόριον καὶ μακροτέρους περισπασμούς καὶ αἰσχροκέρδειαν, ὅσα, μὲ ἄλλους λόγους, εἴναι δυνατὸν νὰ ἐκτελέσωμεν εἰς στεγασμένον χῶρον κυρίως, ὡστε καὶ τὸ ἔργον νὰ γίνεται καὶ ἡ ἡσυχία νὰ φυλάσσεται. ’Εὰν δὲν ἔπιβάλλῃ τὴν ἐκτέλεσιν κάποιου ἔργου εἰς τὸ ὑπαίθρον, οὕτε αὐτὸς θὰ ἐμποδίσῃ τὴν φιλοσοφίαν. Διότι δὲ ἀκριβὴς φιλόσοφος, ποὺ ἔχει τὸ σῶμα σπουδαστήριον καὶ

τύχη, κανέναν πανηγύρει, κανέναν δόξει, κανέναν ἀγρῶ, κανένα μεταξὺ πλήθους πολλοῦ, ἐν τῷ φυσικῷ μοναστηρίῳ καθίδρυται, ἔνδον συνάγων τὸν νοῦν καὶ φιλοσοφῶν τὰ αὐτῷ πρέποντα. Δυνατὸν γάρ καὶ οἴκοι καθήμενον ἔξω περιπλανᾶσθαι τοῖς λογισμοῖς 5 καὶ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς δύντα, τήφοντα δέ, ὡς ἐπ' ἐρημίας εἶναι, πρὸς ἑαυτόν τε καὶ πρὸς Θεὸν μόνον ἐπιστρεφόμενον καὶ οὐδὲχόμενον ταῖς αἰσθήσεσι τοὺς ἐκ τῶν αἰσθητῶν τῇ ψυχῇ θορύβους προσπίπτοντας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

"Οτι οὐ χρὴ πᾶσιν ἀνθρώποις ἀφυλάκτως συνδιατρίβειν
τὸν ἀσκητήν.

1. Θαρρεῖν δὲ μηδὲ πᾶσιν ἀνθρώποις ἑαυτὸν μηδὲ ἀπογυμνοῦν μηδὲ ἀνακαλύπτειν ἀφυλάκτως προσήκει. Πολλοὺς γάρ ἐφέδρους δὲ κατὰ Θεὸν πολιτευόμενος ἔχει, καὶ αὐτοὺς πολλάκις τοὺς οἰκειοτάτους, τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς κατασκόπους. Προσ-
15 γίκει τοίνυν μὴ ἀβασανίστους ποιεῖσθαι τὰς πρὸς τοὺς ἔξωθεν συντυχίας. Εἰ γάρ δὲ Σωτήρ, ὡς φησι τὸ Εὐαγγέλιον, οὐκ ἐπίστευε τοῖς πᾶσιν ἑαυτὸν («Αὐτὸς» γάρ, φησίν, «οὐδὲ Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευεν ἑαυτὸν αὐτοῖς»), εἰ ἐκεῖνος, δὲ καθαρός, δὲ ἄμωμος,
δὲ ἀνεπίληπτος, δὲ δίκαιος, δὲ τὸ πᾶν ἀρετή, πῶς ἡμεῖς οἱ ἀμαρ-
20 τωλοί, οἵ εὐόλισθοι, οἵ μὴ κατὰ σκοπὸν ἀεὶ εὐοδούμενοι, τοῦτο μὲν διὰ τὴν φυσικὴν ἀσθένειαν, τοῦτο δὲ διὰ τὸν πονηρῶς καὶ ἀνενδότως ἡμῖν προσπαλαίοντα, ἑαυτοὺς ἐκδιδόντες περιέργοις ἀνθρώποις, οὐχὶ πονηρὰς ἐπισπασόμεθα διαβολὰς καὶ ἑαυτοῖς

ἀσφαλὲς κατάλυμα τῆς ψυχῆς, καὶ ἀν ἀκόμη τύχῃ νὰ εύρισκεται εἰς τὴν ἀγοράν ἢ εἰς πανήγυριν ἢ εἰς δρος ἢ εἰς ἀγρὸν ἢ μεταξὺ πολλοῦ πλήθους, εἶναι ἐγκατεστημένος μέσα εἰς τὸ φυσικὸν μονάστηριον, διότι συγκεντρώνει τὸν νοῦν εἰς τὸν ἔσωτερικόν του κόσμον καὶ φιλοσοφεῖ αὐτὰ ποὺ πρέπουν εἰς αὐτόν. Διότι εἶναι δυνατὸν δ ἀσκητής, ἐνῷ μένει εἰς οἴκουν, νὰ περιπλανᾶται ἔξω μὲ τοὺς λογισμοὺς καί, ἐνῷ εἶναι εἰς τὴν ἀγοράν, μὲ τὴν ἐπαγρύπνησίν του νὰ εἶναι ὡς εἰς τὴν ἔρημον καί νὰ προσέχῃ τὸν ἔσωτόν του μόνον καὶ τὸν Θεόν καὶ νὰ μὴ δέχεται μὲ τὰς αἰσθήσεις τοὺς θορύβους τῶν αἰσθητῶν ποὺ προσπίπτουν εἰς τὴν ψυχήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 6

“Οτι δὲν πρέπει δ ἀσκητής νὰ συναναστρέφεται μὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἀφυλάκτως.

1. Δὲν πρέπει νὰ ἐμπιστευώμεθα τὸν ἔσωτόν μας εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους οὔτε νὰ τὸν ἀπογυμνώνωμεν οὔτε νὰ τὸν ἀποκαλύπτωμεν ἀφυλάκτως. Διότι δ κατὰ Θεόν ζῶν ἔχει πολλοὺς ποὺ παραμονεύουν, ἀκόμη δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς πλησιεστέρους του ἔχει πολλάκις κατασκόπους τῆς ζωῆς του. Ὁφείλομεν λοιπὸν νὰ συναντώμεθα μὲ τοὺς ἔξω μὲ μεγάλην προσοχήν. Διότι, ἐὰν δ Σωτήρ, ὅπως λέγει τὸ Εὐαγγέλιον, δὲν ἔνεπιστεύετο τὸν ἔσωτόν του εἰς τοὺς τυχόντας (διότι λέγει ὅτι «αὐτὸς δ Ἰησοῦς δὲν ἔνεπιστεύετο ἔσωτόν εἰς αὐτούς»⁵¹). ἐὰν ἐκεῖνος, δ καθαρός, δ ἄμωμος, δ ἀνεπίληπτος, δ δίκαιος, δ πανάρετος συμπεριεφέρετο κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον, πῶς ἡμεῖς οἱ ἀμαρτωλοί, οἱ εὐόλισθοι, οἱ μὴ ἐπιτυγχάνοντες πάντοτε τὸν σκοπὸν λόγῳ ἀφ’ ἐνὸς μὲν τῆς φυσικῆς ἀδυναμίας, ἀφ’ ἐτέρου δὲ τοῦ ἀγωνιζομένου ἔναντίον μας μὲ πονηρὰς μεθόδους καὶ χωρὶς ὑποχώρησιν, πῶς ἡμεῖς, ἐὰν παραδώσωμεν τοὺς ἔσωτούς μας εἰς περιέργους ἀνθρώπους, δὲν. θὰ ἀποσπάσωμεν πονηρὰς διαβολὰς καὶ δὲν θὰ στερεώσωμεν τὰ σκάνδαλα εἰς βάρος μας; Διότι οἱ πονηροὶ πολλάκις ἐπι-

τὰ σκάνδαλα καταπήξομεν; Πολλάκις γάρ οἱ πονηροὶ καὶ τὰ καλῶς πραττόμενα διαβάλλειν ἐπιχειροῦσι, καὶ μὴ ἀλοιδόρητα καταλιμπάνειν καὶ τὰ μικρότατα τῶν πταισμάτων ἀνέχονται.

2. Χρὴ τοίνυν πεφυλαγμένας ποιεῖσθαι τὰς πρὸς τοὺς ἔ-
 5 ξωθεν δμιλίας. Συμβαίνει γάρ αὐτοῖς τι καὶ ἔτερον πάθος ὑπὸ λογισμῶν ἀπειρίας ἐπὶ τῶν ἀναχωρησάντων τοῦ βίου. Ὑπολαμ-
 βάνονται γάρ οὐ τὴν γνώμην μετατεθεῖσθαι τῶν μετατιθεμένων
 τὴν πολιτείαν, ἀλλὰ τὴν φύσιν αὐτοῖς τὴν ἀνθρωπίνην μετε-
 σκευάσθαι καὶ οὐ κρίνονται τοὺς ἀσκητὰς ὡς ἐν πάθεσι μὲν τοῖς
 10 αὐτοῖς στρεφομένοις, δυνάμει δὲ ψυχῆς καὶ ἀλλοτριώσει τῇ πρὸς τὰς ἡδονὰς ἐπικρατοῦντας αὐτῶν, ἀλλ’ οἴονται, ὅτι πάν-
 τη ἐκποδὼν τὰ πάθη τῆς τοῦ σώματος αὐτῶν φύσεως γέγονει.
 "Οθεν δή, καὶ εἴ τι μικρὸν ὁ πνευματικὸς διαμάρτοι τοῦ καλοῦ,
 εὐθέως ἄπαντες, καὶ οἱ τὸ πρὸν θεῷ μότατοι ἐπαινέται καὶ θαυ-
 15 μασταί, πικροὶ κατίγοροι γίνονται καὶ διελέγχουσιν ἑαυτοὺς
 οὐδὲ πρότερον ἀληθεῖς τοὺς ἐπαίνους ποιούμενοι. Καθάπερ γάρ
 ἀθλητοῦ τινος ὀλισθήσαντος, εὐθὺς ὁ ἀντίπαλος κατεξανίσταται
 παίων καὶ προσκαταβάλλων αὐτόν, οὕτω καὶ ἐκεῖνοι, ἐπὰν ἴ-
 δωσι τὸν ἐν ἀσκήσει ἀρετῆς διαζῶντα μικρόν τι τοῦ καλοῦ δια-
 20 μαρτήσαντα, ἐπιτίθενται ταῖς λοιδορίαις καὶ ταῖς διαβολαῖς,
 ὥσπερ τοξεύμασι βάλλοντες, οὐ λογιζόμενοι καθ' ἑαυτούς, ὅτι
 αὐτοὶ μὲν ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας μυρίοις τιτρώσκονται τοῖς βέλε-
 σι τῶν παθῶν. Οἱ δέ γε τῆς εὐσεβείας ἀγωνισταί, καίπερ ὑπὸ τῶν
 25 δμοίων πολιορκούμενοι παθῶν, ἦ μικρά τινα ἦ οὐδὲν πολ-
 λάκις ὑπὸ τούτων ἐπηρεάζονται, καὶ ταῦτα καὶ τὸν ἀκταγωνι-
 στὴν σφοδρότερον ἦπερ ἐκεῖνοι δεχόμενοι. Ἐπείπερ οὗτοι μὲν
 τὸν πρὸς ἐκεῖνον ἀγῶνα διωμολόγησαν, καὶ μέγα τῷ πονηρῷ
 τὸ κατὰ τούτων ἀρασθαι νῦκος, πάλιν δὲ αὖτη ήττηθῆναι καρίαν
 τὴν πληγὴν ἤνεγκε, ὡς ὀλοσχερῶς καὶ πᾶσιν ἀρετῆς μέρεσιν
 30 ἡττηθέντι, δὲ πρὸς τοὺς τῷ βίῳ προσνείμαντας ἑαυτούς κατ-
 πεφρόνηται πόλεμος, τὸ μέν, ὅτι οἱ πλεῖστοι αὐτῶν αὐτομάτως ἐ-

χειροῦν νὰ διαβάλλουν καὶ τὰ καλῶς πραττόμενα, καὶ δὲν ἀνέχονται νὰ ἀφήνουν χωρὶς κακολογίας ἀκόμη καὶ τὰ μικρότατα πταίσματα.

2. Πρέπει λοιπὸν νὰ προσέχωμεν πολὺ εἰς τὰς συναναστροφάς μας μὲ τοὺς ἔξω, διότι συμβαίνει νὰ παθαίνουν ἀπὸ ἀγνοιαν καὶ ἀπειρίαν καὶ κάτι ἄλλο ὡς πρὸς τοὺς ἀναχωρήσαντας ἀπὸ τὴν ζωήν. Νομίζουν δηλαδὴ ὅτι δὲν ἥλλαξεν ἡ γνώμη τῶν μεταβαλλόντων τρόπον ζωῆς, ἀλλ' ὅτι μετεβλήθη ἡ ἀνθρωπίνη φύσις των· καὶ δὲν κρίνουν ὅτι οἱ ἀσκηταὶ περιφέρονται μέσα εἰς τὰ αὐτὰ πάθη καὶ ὅτι τὰ νικοῦν μὲ τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς καὶ μὲ τὴν ἀποξένωσίν των ἀπὸ τὰς ἡδονάς, ἀλλὰ νομίζουν ὅτι τὰ πάθη ἔχουν ἐκβληθῆ παντελῶς ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ σώματός των. Διὰ τοῦτο λοιπόν, ἔὰν ὁ πνευματικὸς περιπέσῃ καὶ εἰς μικρὸν μόνον σφάλμα, ἀμέσως ὅλοι, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ προηγουμένως τὸν ἐπαινοῦσαν καὶ τὸν ἔθαυμαζον μὲ μεγάλην θέρμην, γίνονται πικροὶ κατήγοροι καὶ ἀποδεικνύεται ὅτι οἱ προηγούμενοι ἔπαινοί των δὲν ἥσαν ἀληθεῖς. "Οπως δηλαδὴ, ὅταν ὀλισθήσῃ κάποιος ἀθλητής, ἀμέσως δὲντίπαλος ἔξεγειρεται, τὸν κτυπεῖ καὶ τὸν καταβάλλει, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι, ὅταν ἴδουν ὅτι δὲν ἀσκούμενος εἰς τὴν ἀρετὴν παρεκκλίνει κάπως ἀπὸ τὸ καλόν, ἐπιτίθενται μὲ τὰς κακολογίας καὶ τὰς διαβολάς, βάλλοντες μὲ αὐτὰς ὡς μὲ βέλη, χωρὶς νὰ συλλογίζωνται ὅτι οἱ ἕδιοι καθημερινῶς πληγώνονται μὲ τὰς χιλιάδας τὰ βέλη τῶν παθῶν. Ἐνῷ οἱ ἀγωνισταὶ τῆς εὐσεβείας, ἀν καὶ πολιορκοῦνται ἀπὸ τὰ ὅμοια πάθη, ἢ ὀλίγον ἢ καθόλου συνήθως δὲν ἐπηρεάζονται ἀπὸ αὐτά, μολονότι προσβάλλονται ἀπὸ τὸν ἀνταγωνιστὴν σφιδρότερα παρὰ ἐκεῖνοι. Διότι αὐτοὶ βέβαια ὡμοιόγησαν τὸν ἄγῶνα ἐναντίον ἐκείνου καὶ εἶναι συνεπῶς μέγα κατόρθωμα διὰ τὸν πονηρὸν νὰ τοὺς νικήσῃ, καίριον δὲ πλῆγμα νὰ ἡττηθῇ, διότι ἡττήθη ὀλοσχερῶς καὶ εἰς ὅλας τὰς θέσεις τῆς ἀρετῆς. Ἀντιθέτως, ὁ πόλεμος ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἔδωσαν τοὺς ἔαυτούς των εἰς τὸν κόσμον εἶναι περιφρονημένος, ἀφ' ἐνὸς μὲν διότι οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς τρέχουν αὐτομάτως πρὸς τὴν ἡτταν, δελεαζόμενοι ἀπὸ

πὶ τὴν ἡτταν τρέχονσι, ταῖς ποικίλαις ἥδοναις καὶ ἐπιθυμίαις πρὸς τὴν ἀμαρτίαν δελεαζόμενοι καὶ ἀπονον αὐτῷ τὴν καθ' ἑαυτῶν νίκην παρέχοντες, τὸ δέ, δτι καὶ οἱ δοκοῦντες μικρὸν πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ἀνταίρειν, τοῖς ποικίλοις περισπασμοῖς εὐκόλως τῆς 5 ἀγωνίας ἀφέλκονται καί, τὰ νῶτα στρέψαντες καὶ ἀνενδότως βαλλόμενοι, πολλὰ καὶ αἰσχρὰ τῆς ἡττῆς τὰ στίγματα φέρουσιν.

3. Εἰ δέ πού τινες, καὶ τὴν φορὰν τῶν βιοτικῶν περισπασμῶν βιασάμενοι, ἀντιβλέψαι πρὸς τὸν τοῦ πονηροῦ δεδύνηνται πόλεμον, ἀλλ' οὖν γε οὐ τοιούτους ἀγῶνας διήνεγκαν, 10 ἀλλὰ πολλῷ καὶ ἀπέρῳ τῷ μέτρῳ τῶν ἀσκητικῶν λειπομένους. Ὁ μὲν γὰρ τῶν δικαίων κρατεῖν ἐσπούδακε καὶ φιλονίκως διαγωνίζεται ἐν ταῖς περὶ τὰ παρόντα ἀμφισβητήσεσιν, ὁ δὲ καὶ τῶν δικαίων τοῖς ἀμφισβητοῦσι παραχωρεῖ, πληρῶν τό· «Ἄπο τοῦ αἴροντος τὰ σά, μὴ ἀπαίτε». Ὁ μὲν τυπηθεὶς ἀντετύ-
15 πτησε καὶ ἀδικηθεὶς ἀντηδίκησε καὶ ταύτῃ τὸ ἵσον ἔχειν ὑπολαμβάνει, ὁ δὲ καρτερεῖ μέχρι τοσούτου, ἄχρι κόρον τῷ ἀδικοῦντι ἥ καὶ τῷ παίοντι ἐμποιήσει. Καὶ ὁ μὲν πασῶν τῶν τοῦ σώματος ἥδονῶν κρατεῖν διεσπούδακεν, ὁ δὲ ἐν κόρῳ διατρίβει τῶν ἥδονῶν. Πῶς οὖν ἀν καὶ ἀγωνιστὴς ὁ βιοτικὸς νομισθείη πρὸς τὸν ἀσκητὴν κρινόμενος; Σκόπησον δὲ καὶ ἐτερον, δπερ πάσχειν σύνηθες τοῖς τῷ παρόντι βίῳ προσέχουσιν, ἥνικα ἀν τὰ περὶ τοὺς ἀσκητὰς ἐξετάζωσιν. Ἐπειδὰν γὰρ ὁ ἀσκητὴς ἐκ μακρᾶς τῆς ἐνδείας ὑπερείδειν τὸ σῶμα τροφῇ καλῶς ἔχειν ἥγήσαιτο, καθάπερ ἀσώματόν τε καὶ ἄνλον, ἥ οὐ μετέχειν τρο-
20 φῆς ἥ τῆς ἐλαχίστης θέλονσι. .

4. Κἀν ἴδωσι τὸν ἀσκητὴν μὴ πάντη τοῦ σώματος ἀφειδῶς ἔχοντα, ἀλλὰ μέρει γοῦν τινι τὴν ὑπάρχονσαν ἐνδειαν θεραπεύοντα, λοιδοροῦσι καὶ διαβάλλονται καὶ πολυσίτους τινὰς καὶ λαιμάργοντας ἀποκαλοῦσι, τὴν κατὰ τοῦ ἐνὸς ὕβριν καὶ πα-

τὰς ποικίλας ἡδονὰς καὶ ἐπιθυμίας πρὸς τὴν ἀμαρτίαν καὶ παρέχοντες εἰς αὐτὸν εὔκολον τὴν νίκην ἐναντίον των, ἀφ' ἐτέρου δὲ διότι καὶ αὐτοὶ ποὺ φαίνονται ὅτι ἀνθίστανται κάπως εἰς τὴν ἀμαρτίαν, μὲ τοὺς ποικίλους περισπασμοὺς εὔκολα ἀποσύρονται ἀπὸ τὸν ἄγῶνα, ἀφοῦ δὲ στρέψουν τὰ νῶτα καὶ ἐπειδὴ βάλλονται ἐπιμόνως, φέρουν πολλὰ καὶ αἰσχρὰ τὰ στίγματα τῆς ἥττης.

3. Ἐάν δὲ μερικοὶ ὑπερίσχυσαν τῆς ὁρμῆς τῶν βιοτικῶν περισπασμῶν καὶ ἡδυνήθησαν νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τὸν πόλεμον τοῦ πονηροῦ, ὅμως δὲν διεξήγαγον βεβαίως τοιούτους ἄγῶνας· οἱ ἄγῶνες των ὑστεροῦσαν εἰς ἀπειρον βαθμὸν ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ἄγῶνας τῶν ἀσκητῶν. Διότι ὁ μὲν ἔνας φροντίζει νὰ προστατεύῃ τὰ δικαιώματά του καὶ ἀγωνίζεται ἐπιμόνως κατὰ τὰς ἀμφισβητήσεις περὶ τὰ παρόντα, ἐνῷ ὁ ἄλλος παραχωρεῖ καὶ αὐτὰ ποὺ δικαιοῦται εἰς τοὺς ἀμφισβητοῦντας αὐτά, ἐκπληρῶν τό· «ἀπὸ τοῦ αἴροντος τὰ σά, μὴ ἀπαίτει»⁵². Καὶ ὁ μὲν ἔνας ἀνταπέδωσε τὸ κτύπημα, ὅταν ἐκτυπήθη, καὶ τὸ ἀδίκημα, ὅταν ἡδικήθη, καὶ πιστεύει ἔτσι ὅτι ἔχει ἰσότητα, ἐνῷ ὁ ἄλλος καρτερεῖ τόσον πολύ, μέχρι νὰ προκαλέσῃ τὸν κόρον εἰς τὸν ἀδικοῦντα ἥ καὶ εἰς τὸν κτυποῦντα. Καὶ ὁ μὲν ἀσκητής φροντίζει νὰ κυριαρχῇ ἐπὶ ὅλων τῶν ἡδονῶν τοῦ σῶματος, ἐνῷ ὁ ἄλλος ἀπολαμβάνει τὰς ἡδονὰς ἀχόρταγος. Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατὸν ὁ κοσμικὸς νὰ θεωρηθῇ ἀγωνιστής, συγκρινόμενος μὲ τὸν ἀσκητήν; Πρόσεξε δὲ καὶ κάτι ἄλλο, ποὺ παθαίνουν συνήθως οἱ ἀνθρωποι τοῦ κόσμου τούτου, ὅταν ἔξεταζουν τὰ τῶν ἀσκητῶν. «Οταν δηλαδὴ ὁ ἀσκητής κατόπιν μακρῶν στερήσεων κρίνῃ ὅτι εἶναι καλὸν νὰ στηρίξῃ τὸ σῶμα μὲ τροφήν, θέλουν, ως νὰ εἶναι ἀσώματος καὶ ἄυλος, ἥ νὰ μὴ λαμβάνῃ τροφήν ἥ νὰ λαμβάνῃ ἐλαχίστην.

4. Καὶ ἂν ἴδουν τὸν ἀσκητὴν νὰ μὴ περιφρονῇ καθ' ὅλοκληρίαν τὸ σῶμα, ἀλλὰ νὰ ἱκανοποιῇ κάπως τὴν ὑπάρχουσαν ἀνάγκην, κακολογοῦν καὶ διαβάλλουν, καὶ μερικοὺς τοὺς ἀποκαλοῦν πολυφάγους καὶ λαιμάργους, ἐπεκτείνοντες ἔτσι τὴν κατὰ τοῦ ἐνὸς ὕβριν καὶ τὴν κακήν συμπεριφοράν του εἰς ὅλους,

ροινίαν ἐπὶ τοὺς πάντας ἔκτείνοντες, οὐδὲ λογιζόμενοι, διτὶ αὐτοὶ μὲν δίς, ἔνιοι δὲ αὐτῶν καὶ τρὶς τῆς ἡμέρας, σιτούμενοι σιτίων τὰ παχύτατα καὶ πιθτατα, ἀπείρον τε δύκου κρεῶν ἐμφορούμενοι καὶ οἴνου πλῆθος ἀμετρον ἐγχεόμενοι, οὕτως ἐπὶ τὰς τρα-
 5 πέζας κεχήνασιν, ὥσπερ σκύλακες μετὰ μακρὰν ἔνδειαν τῶν δεσμῶν ἀφεθέντες. Οἱ δέ γε κατὰ ἀλήθειαν ἀσκηταὶ τροφῆ τε ἔηροτάτη κέχρονται καὶ ὀλίγον ἔχοντες σὺν ἀσθενείᾳ τὸ τρόφιμον καὶ παρὰ πᾶσαν τὴν ἡμέραν ἄπαξ· οὐ γε τάξει διαζῆν ἐγνωκότες, καὶ τοῦτο μετρίως καὶ ἐπιστημόνως σιτούμενοι, εἰκότως
 10 παρὰ τὸν καιρὸν τῆς σιτήσεως τὴν χρείαν μετ' εὐπαρορησιάστον τοῦ συνειδότος χορηγοῦσι τῷ σώματι. Διά τοι τοῦτο προσήκει μὴ τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν κρίνεσθαι ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως. Εἰ γὰρ ἡμεῖς χάριτι μετέχομεν, τί βλασφημούμεθα ὑπὲρ ὅν ἡμεῖς εὐχαριστοῦμεν; Τὴν ἔνδειαν καὶ τὴν τῆς τροφῆς εὐτέλειαν
 15 μετὰ τοιαύτης εὐφροσύνης αἰρούμενοι, μεθ' δσης οὐδὲ ἔκεινοι τὴν ὑπέρλαμπρον καὶ παντοδαπῆ τῆς πολυόφου τραπέζης παρασκευήν. Εἰ δέ τις τῶν εἰρημένων ἀνθρώπων ἐπὶ συνέσει καὶ εὐλαβείᾳ γνώριμος εἴη, καὶ δι' αἰδοῦς ἄγοι τὸν ἡμέτερον βίον,
 τούτῳ κοινωνεῖν τραπέζης, εἰ τούτου δεήσειεν ἐπεσκεμμέ-
 20 νως, οὐκ ἄλογον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

"Οτι οὐ χρὴ συχνὰς καὶ ἀβασανίστονς ποιεῖσθαι τὰς προόδους.

1. Χρὴ δὲ μηδὲ προφάσει τῆς τῶν ἀδελφῶν ἐπισκέψεως τε καὶ συντυχίας πολλὰς καὶ συχνὰς ποιεῖσθαι τὰς ἐκδημίας (ἔστι γὰρ καὶ τοῦτο διαβολική τις ἐπίνοια, πειρωμένον τοῦ 25 ἔχθροῦ διὰ τῆς τοιαύτης μεθόδου τὸ εὔσταθὲς ἡμῶν καὶ τὸ τεταγμένον τῆς ζωῆς παραλύειν καὶ εἰς φιληδονίας καὶ λογισμῶν ἀκαταστασίας διαφόρους ἐμβάλλειν), καθ' ἡσυχίαν δὲ ἐαυτοῖς διμιλοῦντας, διασκέπτεσθαι τε καὶ ἐπανορθοῦν τὰ τῆς ψυχῆς ἀμαρτήματα. Ὁ γὰρ ἄρτι τὸν κόσμον τῇ διαθέσει καταλιπὼν 30 ἀπὸ μὲν τῆς πρὸς τὰ καλὰ νεύσεως τὸ ἐπαινετὸν ἔχει, οὕπω δὲ

χωρὶς νὰ σκέπτωνται δτι αὐτοὶ μὲν τρώγουν δύο καὶ τρεῖς φορὰς τὴν ἡμέραν παχυτάτας καὶ λιπαρὰς τροφὰς καὶ δτι εἰναι μέσα εἰς ἄπειρον ὅγκον κρεάτων καὶ δτι πίνουν χωρὶς μέτρον ἀφθονον κρασὶ καὶ δτι ἔτσι πέφτουν ἐπάνω εἰς τὰς τραπέζας, ὅπως οἱ σκύλοι ποὺ ὕστερα ἀπὸ μακρὰς στερήσεις ἀφέθησαν ἐλεύθεροι. Ἐνῷ οἱ ἀληθινοὶ ἀσκηταὶ χρησιμοποιοῦν ξηρὰν καὶ ἀδύνατον καὶ ὀλίγον θρεπτικὴν τροφὴν καὶ μίαν φορὰν τὴν ἡμέραν. Καὶ αὐτοὶ βεβαίως, ἐπειδὴ ἔμαθον νὰ ζοῦν μὲ πειθαρχίαν καὶ τρέφονται μετρίως καὶ ὅπως πρέπει, εὐλόγως κατὰ τὴν ὥραν τοῦ φαγητοῦ ἰκανοποιοῦν τὴν ἀνάγκην τοῦ σώματος μὲ καθαρὰν τὴν συνείδησιν. Διὰ τοῦτο βεβαίως πρέπει νὰ μὴ κρίνεται ἡ ἐλευθερία μας ἀπὸ ἄλλην συνείδησιν. Διότι, ἐὰν ἡμεῖς τρεφώμεθα μετὰ εὐχαριστίας, διατί βλασφημούμεθα δι' ὅσα ἡμεῖς εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεόν; ἡμεῖς ποὺ προτιμῶμεν τὴν στέρησιν καὶ τὴν μετρίαν τροφὴν μὲ τόσην χαράν, μὲ ὅσην οὕτε ἔκεινοι δὲν ἀπολαμβάνουν τὰ λαμπρὰ καὶ ποικίλα γεύματα; Ἐὰν δημοσιεύσουμεν τὸν θεραπευτικὸν τοῦτον τρόπον τὴν σύνεσιν καὶ τὴν εὐλάβειάν του καὶ ζῆτε τὴν ἴδικήν μας ζωὴν μὲ αἰδῶ, αὐτὸς δὲν εἶναι παράλογον, ἐὰν ἡ ἀνάγκη καὶ ὁ λόγος τὸ ἐπιβάλῃ, νὰ καθήσῃ εἰς τὴν τράπεζάν μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 7

"Οτι δὲν πρέπει νὰ ἔξερχώμεθα συχνὰ καὶ χωρὶς περίσκεψιν.

1. Δὲν πρέπει δὲ οὕτε μὲ πρόφασιν τὴν ἐπίσκεψιν καὶ συνάντησιν τῶν ἀδελφῶν νὰ ἀπομακρυνώμεθα πολλάκις καὶ συχνὰ (διότι καὶ τοῦτο εἶναι διαβολικὸν ἐπινόημα, ἀφοῦ μὲ τὴν μέθοδον αὐτὴν προσπαθεῖ ὁ ἔχθρος νὰ παραλύσῃ τὴν σταθερότητά μας καὶ τὴν πειθαρχίαν τῆς ζωῆς καὶ νὰ μᾶς ἐμβάλῃ εἰς φιληδονίας καὶ ἀτάκτους λογισμούς), ἀλλὰ νὰ ἀσχολούμεθα μὲ τοὺς ἑαυτούς μας εἰς τὴν ἡσυχίαν, νὰ σκεπτώμεθα δὲ καὶ νὰ ἐπανορθώνωμεν τὰ ἀμαρτήματα τῆς ψυχῆς. Διότι αὐτὸς ποὺ ἐγκατέλειψε προσφάτως τὸν κόσμον μὲ τὴν διάθεσίν του εἶναι

τὸ τέλειον τῶν ἀρετῶν κέκτηται, πολλάκις δὲ οὐδὲ διανενόηται τὸν τρόπον τῆς αὐτῶν κατορθώσεως, ἀλλὰ δεῖται, καθ' ἡσυχίαν ἐαυτὸν ἐπισκεψάμενος, κατιδεῖν τε τὰς ἀτάκτους τῆς ψυχῆς ὅρμας καὶ κινήσεις καὶ ταύταις γενναίως ἀνταγωνίσασθαι καὶ τοῖς κρείττοις λογισμοῖς τὰς ἀταξίας ἐπανορθώσασθαι· τάξις γὰρ ψυχῆς ἀρετῆς σύνθεμα. Ὁ τοίνυν διαπαντὸς ἐν ἀποδημίαις καὶ μεταβάσεσιν ὅν καὶ ἀεὶ τὸ τῆς ψυχῆς σύννονν καὶ πεπυκνωμένον διπίζων καὶ διαχέων καὶ πρὸς τὰς ἡδονὰς τοῦ σώματος βλέπειν κατὰ μικρὸν ἔθιζόμενος πᾶς 10 δυνήσεται κατιδεῖν ἐαυτὸν ἢ γνῶναι τὰ μὴ καλῶς ἔχοντα ἢ πρὸς τὸ δέον αὐτὰ μεθαρμόσασθαι, τὴν ψυχὴν ἔτι διερεθίζων πρὸς ἐμπαθεῖς διαθέσεις;

2. Χρὴ τοίνυν ἡσυχῇ μένειν τὰ πολλὰ καὶ καρτερεῖν ἔκαστον τὴν ἴδιαν καταγωγὴν, ἵνα ἔχῃ τοῦτο τῆς εὐσταθείας 15 τῶν τρόπων μαρτύριον· μὴ πάντη μὲν καθεῖσθαι, ἀλλὰ τάς τε ἀναγκαίας προόδους εὐπαρρησιάστους ποιεῖσθαι, ἐν αἷς οὐδὲν τὸ συνειδὸς ἐπισκήπτει, καὶ τοὺς βελτίστους τε καὶ ὀφελιμωτάτους διὰ πολιτείας ἀκρίβειαν τῶν ἀδελφῶν ἐπισκέπτεσθαι, παραδείγματα ἀρετῶν ἐκ τῆς ὀφελίμου συντυχίας 20 λαμβάνοντα, ἐμμέτρουν, ὡς ἔφημεν, καὶ ἀνεπιλήπτους τὰς προόδους ποιούμενον. Πολλάκις γὰρ καὶ ἀκηδίαν ἔγγενομένην τῇ ψυχῇ ἡ πρόοδος διαλύσασα, πάλιν οἶον ἐπιρρώσαι καὶ ἀναπνεῦσαι μικρὸν παρασχοῦσα, προθύμως προσιέναι τοῖς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγωνίσμασι δίδωσιν. Εἰ δέ τις ἐπὶ τῷ μὴ προ-25 ἰέναι τοῦ δωματίου μέγα φρονοίη, ἵστω διακένω φυσιούμενος πράγματι. Οὐδὲ γὰρ τὸ μὴ προιέναι καθ' ἐαυτὸν καλόν, ἢ τὸ κατὰ καιρὸν προιέναι καλὸν ἢ φαῦλον οἶδεν ἐργάζεσθαι, ἀλλ' ἡ περὶ τὸ καλὸν βεβαία καὶ ἀκίνητος κρίσις ἢ τούναρτίον, τὸ εὑμετάθετον, σπουδαῖον ἢ φαῦλον ἀποτελεῖ. Εἰ δέ τις, τὸ καλὸν

μὲν ἀξιέπαινος διὰ τὴν κλίσιν του πρὸς τὰ καλά, ὅμως δὲν ἔγινε τέλειος εἰς τὰς ἀρετάς, πολλάκις δὲ σύτε ἔχει σκεφθῆ τὸν τρόπον μὲ τὸν δποῖον κατορθώνονται, ἀλλὰ χρειάζεται, ἀφοῦ ἔξετάσῃ τὸν ἐαυτόν του εἰς τὴν ἡσυχίαν, νὰ ἴδῃ καλῶς τὰς ἀτάκτους ὁρμάς καὶ κινήσεις τῆς ψυχῆς καὶ νὰ ἀγωνισθῇ γενναίως ἐναντίον των καὶ νὰ ἐπανορθώσῃ τὰς ἀταξίας μὲ τοὺς καλυτέρους λογισμούς· διότι ἡ τάξις τῆς ψυχῆς εἶναι συμφωνία ἀρετῆς. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ συνεχῶς ἀποδημεῖ καὶ μεταβαίνει ἀπὸ τὸ ἔνα μέρος εἰς τὸ ἄλλο, αὐτὸς ποὺ πάντοτε διασκορπίζει καὶ διαλύει τὴν προσήλωσιν καὶ τὴν συγκέντρωσιν τῆς ψυχῆς καὶ συνηθίζει δλίγον κατ' δλίγον νὰ στρέφεται πρὸς τὰς ἥδονάς τοῦ σώματος, πῶς θὰ δυνηθῇ νὰ ἴδῃ καθαρὰ τὸν ἐαυτόν του ἡ νὰ γνωρίσῃ τὰ κακῶς ἔχοντα ἡ νὰ τὰ κατευθύνῃ πρὸς τὸ πρέπον, ὅταν ἐρεθίζῃ ἀκόμη τὴν ψυχὴν πρὸς ἐμπαθεῖς διαθέσεις;

2. Πρέπει λοιπὸν ἕκαστος νὰ μένη ἡρεμος συνήθως καὶ νὰ διάγη μὲ ὑπομονὴν εἰς τὸ ἰδικόν του κατάλυμα, διὰ νὰ ἔχῃ τοῦτο μάρτυρα τῆς σταθερότητός του· νὰ μὴ εἶναι ἔξ δλοκλήρου κλεισμένος, ἀλλὰ καὶ νὰ ἔξέρχεται, ὅταν ὑπάρχῃ ἀνάγκη, μὲ παρρησίαν, ἐφ' ὅσον δὲν δημιουργεῖται πρόβλημα συνειδήσεως, καὶ νὰ ἐπισκέπτεται τοὺς ἀρίστους καὶ ὡφελιμωτάτους διὰ τὴν αὐστηρότητα τῆς ζωῆς των ἀδελφούς, λαμβάνων παραδείγματα ἀρετῶν ἀπὸ τὴν ὡφέλιμον συνάντησιν, ἔξερχόμενος, ὅπως εἴπομεν, μὲ μέτρον καὶ κατὰ τρόπον ἀνεπίληπτον. Διότι πολλάκις ἡ ἔξοδος, ἀφοῦ διαλύει τὴν ἀμέλειαν ποὺ ἔγκαθίσταται εἰς τὴν ψυχὴν καὶ παρέχει κάποιαν ἐνίσχυσιν καὶ ἀνακούφισιν, ἐμπνέει προθυμίαν διὰ τὴν ἀνάληψιν τῶν ὑπὲρ τῆς εὔσεβείας ἀγωνισμάτων. Ἐὰν δὲ κάποιος ὑπερηφανεύεται, διότι δὲν ἔξέρχεται ἀπὸ τὸ δωμάτιον, ἃς γνωρίζῃ ὅτι φουσκώνει διὰ πρᾶγμα ἀνάξιον λόγου. Διότι ἡ ἔξοδος δὲν εἶναι καλὴ καθ' ἐαυτήν, οὔτε κάμνει καλὸν ἡ κακὸν ἡ κατὰ καιροὺς ἔξοδος· σπουδαῖον εἶναι ἡ βεβαία καὶ ἀμετακίνητος προσήλωσις εἰς τὸ καλόν, κακὸν δὲ τὸ ἀντίθετον, δηλαδὴ ἡ ἀστάθεια. Ἐὰν δὲ κάποιος ἔγκαταστήσῃ τὸ καλὸν εἰς τὴν ψυχὴν του μετὰ

τῇ ψυχῇ βεβαίως ἐνιδρυσάμενος καὶ τῇ χρονίᾳ ἀσκήσει τῆς τῶν παθῶν κυβερνήσεως τὴν ἐμπειρίαν λαβὼν καὶ δαμάσας μὲν τὰς σωματικὰς ἀκρασίας, χαλινώσας δὲ τὰς ψυχικὰς ἀταξίας, θαρρῶν δὲ τῷ τοῦ λογισμοῦ χαλινῷ, συχνοτέρας θέλοι 5 ποιεῖσθαι τὰς προόδους εἰς οἰκοδομὴν καὶ ἐπίσκεψιν ἀδελφῶν, τὸν τοιοῦτον καὶ παρορμήσει μᾶλλον ὁ λόγος ἐπὶ τὴν πρόοδον, ἵνα, τὸν λύχνον ἐπὶ τὴν λυχνίαν τιθείς, πᾶσι τὸ φῶς τῆς τῶν καλῶν καθοδηγήσεως χορηγήσῃ· μόνον εἴγε θαρροίη, ὡς καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ διδασκαλεῖον ἀρετῶν ἑαυτὸν δυνήσεται τοῖς 10 συντυγχάνουσι παρέχειν· καὶ οὕτως ἔξασφαλίσαιτο ἑαυτόν, καθὼς ὁ ἀπόστολος εἰρηκε· «Μήπως, ἄλλοις κηρύξεις, αὐτὸς ἀδόκιμος γένεται;».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

"Οτι οὐ χρὴ τοῖς ἀστατοῦσι τῶν ἀσκητῶν μεταδιδόναι θάρ-
σους καὶ παρογησίας, ἀλλὰ καὶ τούτους φυλάττεσθαι.

15 1. Φυλάττεσθαι μέντοι προσήκει καὶ τοὺς ἀστατοῦντας καὶ ἄλλοτε πρὸς ἄλλους τῶν ἀδελφῶν μεταβαίνοντας καὶ ἀπαύστοις καὶ ἀνενδότοις ὁρμαῖς διαπαντὸς περινοστοῦντας τὰ μοναστήρια καὶ προφάσει δῆθεν πνευματικῆς ἀγάπης τὰ τῆς σαρκὸς ἐκπληροῦντας θελήματα, οὐδὲν βέβαιον οὐδὲ ἴδρυ-
20 μένον οὐδὲ εὔτακτον οὐδὲ συνέσει κεκοσμημένον ἐν ταῖς ψυχαῖς ἔχοντας, ἀλλὰ πᾶν ὃ τι περίεργον καὶ κακόθες, ὁρμ-
βασμοῦ καὶ ἀλογιστίας πεπληρωμένον, δόλον καὶ ὑποκρίσεως,
ψευδολογίας καὶ ἀπατηλῆς κολακείας. Οὗτοι γλῶσσαν μὲν
ἀπαίδεντοι, γαστέρα δὲ ἀκρατεῖς, ψυχὴν δὲ διαπαντὸς ἐπτερω-
25 μένοι καὶ φιππόμενοι, λογισμοὺς κατὰ τὴν πτῆσιν τῶν νυκτε-
ρίδων ἔχοντες, οὐδαμοῦ πρὸς τὸ εὐθὺ βλέποντες, ἀλλὰ σκολιὰ

βεβαιότητος καὶ καταστῆ ἐμπειρος εἰς τὴν κυβέρνησιν τῶν παθῶν μὲ τὴν μακρὰν ἀσκησιν καὶ δαμάσῃ τὴν σωματικὴν ἀκράτειαν, χαλιναγωγήσῃ δὲ τὰς ψυχικὰς ἀταξίας, καὶ ἐὰν μὲ τὸ θάρρος ποὺ τοῦ δίδει δὲλεγχος τοῦ λογισμοῦ θέλῃ νὰ ἔξερχεται συχνότερα, διὰ νὰ ὡφελήσῃ καὶ νὰ ἐπισκεφθῇ ἀδελφούς, αὐτὸς ἔχει κάθε λόγον νὰ ἔσελθῃ, διὰ νὰ βάλῃ τὸν λύχνον ἐπὶ τῆς λυχνίας καὶ νὰ δώσῃ τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας τῶν καλῶν πραγμάτων. Αὐτὸ θὰ γίνη βεβαίως, μόνον ἐὰν ἔχῃ πεποίθησιν, διτι θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ παρέχῃ τὸν ἑαυτόν του μὲ τὸν λόγον καὶ μὲ τὰς πράξεις του διδασκαλεῖον ἀρετῶν εἰς τοὺς συναντωμένους μαζί του, καὶ ἐὰν κατοχυρώσῃ ἔτσι τὸν ἑαυτόν του, ὅπως εἶπεν ὁ ἀπόστολος· «μήπως εἰς ἄλλους κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος καταστῶ»⁵³.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 8

“Οτι δὲν πρέπει νὰ δίδωμεν θάρρος καὶ παρρησίαν εἰς τοὺς ἀστατοῦντας ἀσκητάς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς νὰ φυλασσώμεθα.

1. Πρέπει βεβαίως νὰ φυλασσώμεθα καὶ ἀπὸ τοὺς ἀστατοῦντας, ποὺ πηγαίνουν ἄλλοτε εἰς ἄλλους ἀδελφούς καὶ περιπλανῶνται εἰς τὰ μοναστήρια διαπαντὸς μὲ ἀκαταπαύστους καὶ ἐπιμόνους ἐφόδους καὶ ίκανοποιοῦν τὰς σαρκικάς των ἐπιθυμίας προφασιζόμενοι τὴν πνευματικὴν ἀγάπην. Οἱ τοιοῦτοι δὲν ἔχουν εἰς τὴν ψυχήν των οὔτε βεβαιότητα οὔτε σταθερότητα οὔτε τάξιν καὶ σύνεσιν, ἀλλὰ περιέργειαν καὶ κακοήθειαν, ταραχὴν καὶ ἀπερισκεψίαν, δόλον καὶ ύποκρισίαν, ψευδολογίαν καὶ ἀπατηλὴν κολακείαν· εἶναι ἀκαλλιέργητοι εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ ἀκρατεῖς εἰς τὴν γαστέρα· εἰς τὴν ψυχήν των εἶναι μετέωροι καὶ φέρονται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, καὶ οἱ λογισμοί των ὁμοιάζουν μὲ τὴν πτῆσιν τῶν νυκτερίδων· δὲν βλέπουν δηλαδὴ ποτὲ εὐθέως, ἀλλὰ πετοῦν χωρὶς σαφῆ κατεύθυνσιν πότε ἐδῶ καὶ πότε ἐκεῖ· ἄλλο δεικνύουν εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ πρὸς

καὶ εὐμετάτοεπτα πετομένους· ἄλλο παρὰ τὰς πρώτας δρμὰς ὑποφαίνοντας καὶ πρὸς ἔτερον τῷ εὐμεταβόλῳ τῆς γνώμης παρὰ δόξαν πᾶσαν φερομένους, πολλὰ ἐρποντας καὶ οὐδὲν προβαίνοντας.

5 2. Ἐοίκασι δὲ καὶ τῶν ὑποζυγίων τοῖς περὶ τὰς μύλας ἐλαυνομένοις, ἀ πολλὰ βαδίζοντα ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἀεὶ τόπον ενδισκεται· καὶ τὸ μὲν σῶμα κόπτεται, τὸ δὲ βραχὺ χωρίον οὐδαμῶς ὑπερβαίνει· οὕτω κάκεῖνοι, διαπαντὸς περὶ τὰ πάθη τοῦ σώματος ἵλυσπώμενοι, οὐδὲν ἐπὶ τὸ πνευματικὸν ὕψος 10 προκόπτουσι, τρέχοντι δὲ κύκλον ἀπέραντον ταῖς τοῦ σώματος ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς ἀεὶ συνδοιούμενοι καὶ ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἐπὶ τὰ αὐτὰ πάλιν φερόμενοι καὶ τῆς πονηρᾶς δουλείας οὐκ ἀφιέμενοι διὰ τὴν τῆς προαιρέσεως μοχθηρίαν. Οὗτοι, τὸ σχῆμα τοῦ προβάτου τῶν ὁρῶντων δέλεαρ προβαλλόμενοι, ἔνδον 15 τὴν λίχνον καὶ κακοΐθη καὶ ὑπούλον ἀλώπεκα κρύπτουσι, πολλοὺς δὲ καὶ παρατρέπειν ἐπὶ τὴν ἵσην κακίαν σπουδάζουσιν· δσοι κυβερνήσεως λογισμοῦ ἀμοιροῦντες, καὶ τῷ καλῶς καὶ κακῶς ἄγοντι ὁρδίως προστίθενται, τοῦτο καλὸν νομίσαντες, δπερ ἀν τις ἢ ὁρθῶς ἢ πιθανῶς ὑφηγήσεται. Καὶ τού- 20 τοὺς τοίνυν πρὸς τὸ οἰκεῖον καθέλκειν σπουδάζουσι βάραθρον, τὴν διαστροφὴν αὐτῶν οἰκείαν ἀπολογίαν εἶναι νομίζοντες καὶ τὴν ἑταῖρείαν τῆς πονηρίας τῶν ἐγκλημάτων ἐλάττωσιν. Τούτους οὖν ἐκ παντὸς τρόπου προσήκει φυλάττεσθαι, ὡς ἀν μήτ' ἄλλους βλάψαι ἐν τῇ τοῦ ψυχικοῦ λοιμοῦ μεταδόσει, καὶ 25 αὐτοὶ πάντοθεν εἰργόμενοι, ὅψε γοῦν πρὸς τὸ καλὸν ἐπιστρέψωσι, παιδαγωγὸν τὴν αἰσχύνην λαμβάνοντες καὶ τὴν τῶν σπουδαίων ἀποστροφὴν νονθεσίαν εἰς τὴν τῆς κακίας ἀπαλλαγὴν. Τοῦτο γάρ καὶ ὁ Παῦλος ἐδίδαξε, λέγων περὶ τῶν μηδὲν ἐργαζομένων ἀλλὰ περιεργαζομένων «Τοῦτον», φησί, «σημει- 30 οῦσθε καὶ μὴ συναναμίγνυσθε αὐτῷ, ἵνα ἐντραπῇ».

ἄλλην κατεύθυνσιν στρέφονται παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν μὲ τὴν ἀσταθῆ γνώμην των ἔρπουν ἐπὶ πολύ, ἀλλὰ δὲν προχωροῦν καθόλου.

2. Ὁμοιάζουν δὲ καὶ μὲ τὰ ὑποζύγια ποὺ γυρίζουν γύρω ἀπὸ τὴν μυλόπετραν καί, ἐνῷ βαδίζουν πολὺν χρόνον, πάντοτε εύρισκονται εἰς τὸν αὐτὸν τόπον· καὶ τὸ σῶμα κουράζεται μέν, ἀλλὰ δὲν ἀπομακρύνεται καθόλου ἀπὸ τὸν μικρὸν χῶρον· ἔτσι καὶ ἔκεīνοι, ἐνῷ συστρέφονται διαπαντὸς κάτω ὡς σκώληκες γύρω ἀπὸ τὰ πάθη τοῦ σώματος, δὲν παρουσιάζουν καμμίαν πνευματικὴν πρόοδον, ἀλλὰ τρέχουν διαγράφοντες ἔνα ἀπέραντον κύκλον, δονούμενοι πάντοτε μὲ τὰς σωματικὰς ἐπιθυμίας καὶ ἡδονᾶς, καὶ φέρονται ἀπὸ τὰ ἴδια εἰς τὰ ἴδια καὶ δὲν ἐγκαταλείπουν τὴν πονηρὰν δουλείαν ἕξ αἰτίας τῆς κακῆς προαιρέσεώς των. Αὔτοὶ προβάλλουν τὸ σχῆμα τοῦ προβάτου ὡς δέλεαρ διὰ τοὺς ὁρῶντας καὶ κρύπτουν μέσα των τὴν ἀπληστὸν καὶ κακοήθη καὶ ὑπουλον ἀλώπεκα, φροντίζουν δὲ νὰ παρασύρουν πρὸς τὴν κακίαν των πολλούς, οἱ δποῖοι δὲν γνωρίζουν νὰ κυβερνήσουν τὸν λογισμὸν καὶ ἀκολουθοῦν εὔκόλως καὶ τὸν καλὸν καὶ τὸν κακὸν καθιδηγητήν, καὶ ὅ, τι θὰ ὑποδείξῃ κανεὶς κατὰ τρόπον ὁρθὸν ἢ πιθανόν. Καὶ αὐτοὺς λοιπὸν φροντίζουν νὰ τοὺς παρασύρουν εἰς τὸ ἴδικόν των βάραθρον, θεωροῦντες τὴν διαστροφὴν αὐτῶν ὡς ἴδικήν των ἀπολογίαν καὶ τὴν κοινωνίαν τῆς πονηρίας ὡς μείωσιν τῆς σοβαρότητος τῶν διαπραττομένων κακῶν. Ἀπὸ αὐτοὺς λοιπὸν πρέπει νὰ φυλασσώμεθα μὲ κάθε τρόπον, ὥστε οὔτε τοὺς ὄλλους νὰ ἡμποροῦν νὰ βλάψουν μὲ τὴν μετάδοσιν τῆς ψυχικῆς μολύνσεως, ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι, ἀποκλεισμένοι ἀπὸ παντοῦ, νὰ ἐπιστρέψουν κάποτε εἰς τὸ καλόν, παιδαγωγούμενοι ἀπὸ τὴν αἰσχύνην καὶ νουθετούμενοι ἀπὸ τὴν ἀποστροφὴν ἐκ μέρους τῶν σπουδαίων ἀδελφῶν διὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆς κακίας. Διότι τοῦτο ἐδίδαξε καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν εἶπε περὶ τῶν μὴ ἐργαζομένων, ἀλλὰ περιεργαζομένων· «τοῦτον νὰ σημειώνετε καὶ νὰ μὴ συναναστρέφεσθε μετ' αὐτοῦ, διὰ νὰ ἐντραπῆ»⁵⁴.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

"Οτι κλήρου ή προστασίας ἀδελφῶν οὐδαμῶς ἐφίεσθαι προσήκει τὸν ἀσκητήν.

Κλήρου μέντοι ή προστασίας ἀδελφῶν ἐφίεσθαι τὴν ἀσκητὴν οὐδαμῶς προσήκει. Διαβολικὸν γὰρ τὸ νόσημα καὶ φιλαρχίας τὸ ἔγκλημα, δπερ τῆς ἀνωτάτω τοῦ διαβόλου πονηρίας τὸ γνώρισμα. Κάκενος γὰρ ὑπὸ τούτου τοῦ πάθους εἰς τὸ τῆς ὑπερηφανίας κατενήνεκται πτῶμα· καὶ ὁ τούτῳ τῷ πάθει κρατούμενος τὰ ἵσα ἐκείνῳ νοσεῖ. Ἐπειτα δὲ καὶ βασκάνους καὶ φιλονίκους καὶ κατηγόρους καὶ ἀναισχύντους καὶ διαβόλους καὶ κόλακας καὶ κατασκεναστὰς καὶ παρὰ τὸ προσῆκον ταπεινοὺς καὶ δουλοπρεπεῖς καὶ ἀλαζόνας καὶ μυρίας ταραχῆς γέμοντας τοῦτο τὸ πάθος τοὺς ἑαλωκότας ἐργάζεται. Ὁ γὰρ τοιοῦτος βασκαίνει τοῖς ἀξίοις καὶ διαβάλλει τούτους, εὑξεται δὲ πολλάκις αὐτῶν καὶ τὸν θάνατον, ὡς ἀπορίᾳ τῶν πρὸς 15 τὸ ἔργον ἐπιτηδείων ἐπ' αὐτὸν τὰς ψήφους ἐλθεῖν. Κολακεύσει τε τοὺς δοῦναι κυρίους τὸν κλῆρον καὶ διὰ τοῦτο δουλοπρεπῆς ἔσται· θρασύνεται δὲ κατὰ τῶν ἐλαττόνων, εἰ ἀντιπίπτοιεν. Δόλους οὖν συρράψει, ταραχὰς καὶ ὑπονοίας μυρίας ἔξει καὶ τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς καταλύσει· καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης 20 ἀπελαθήσεται, οὐκ ἔχων· ὅπου προσαναπαύσεται. Γνόντες οὖν τὴν ζημίαν, φύγωμεν τῆς ἐπιθυμίας τὸ ἄτοπον. Εἰ δέ που Θεός τινα πρὸς τὰ τοιαῦτα ψηφίσαιτο, οἶδεν δὲ εὐμήχανος δπως καὶ παρέξει τὸν ἄξιον, ἡμῶν μηδαμοῦ συνειδότων ἑαυτοῖς ἐσπουδακόσι περὶ τὸ τοιοῦτον, η ὅλως τὴν ἐπιθυμίαν ἐν τῇ 25 ψυχῇ περιέχειν. Νόσημα γὰρ καὶ τοῦτο ψυχῆς χαλεπώτατον καὶ ἔκπτωσις τῶν καλῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 9

"Οτι δ ἀσκητής μὲ κανένα τρόπον δὲν πρέπει νὰ ἐπιθυμῇ νὰ γίνη κληρικὸς ἢ προϊστάμενος ἀδελφῶν.

Δὲν πρέπει λοιπὸν δ ἀσκητής νὰ ἐπιθυμῇ νὰ γίνῃ κληρικὸς ἢ προϊστάμενος ἀδελφῶν. Διότι ἡ ἀσθένεια αὐτὴ εἶναι διαβολικὴ καὶ τὸ παράπτωμα εἶναι ἀπόδειξις φιλαρχίας, πρᾶγμα τὸ δποῖον εἶναι γνώρισμα τῆς ψίστης πονηρίας τοῦ διαβόλου. Διότι καὶ ἔκεινος ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος κατέπεσεν εἰς τὴν ὑπερηφάνειαν· καὶ δ κυριαρχούμενος ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος πάσχει ἐξ Ἰσου, ὅπως ἔκεινος. Ἐπειτα δὲ αὐτὸ τὸ πάθος καθιστᾷ αὐτοὺς ποὺ κυριεύει διαβολεῖς, φιλονίκους, κατηγόρους, ἀνασχύντους, κόλακας, ἐπινοητάς, ταπεινούς ὑπὲρ τὸ δέον, δουλοπρεπεῖς, ἀλαζόνας καὶ ὑπερβολικῶς ταραγμένους. Διότι δ ἀνθρωπος αὐτοῦ τοῦ εἴδους κακολογεῖ καὶ διαβάλλει τοὺς ἀξίους, πολλάκις δὲ θὰ εὔχηθῇ καὶ τὸν θάνατόν των, ὥστε νὰ ψηφισθῇ αὐτὸς λόγω ἐλλείψεως τῶν καταλλήλων προσώπων διὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ ἔργου. Θὰ κολακεύσῃ ἀκόμη αὐτοὺς ποὺ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ ἀναδείξουν κάποιον εἰς κληρικὸν καὶ διὰ τοῦτο θὰ γίνῃ δουλοπρεπής, γίνεται δὲ θρασὺς ἔναντι τῶν κατωτέρων του, ἐὰν δντιταχθοῦν. Θὰ μηχανευθῇ λοιπὸν δόλους, θὰ κατατρέχεται ἀπὸ μυρίας ταραχάς καὶ ὑπονοίας καὶ θὰ χάσῃ τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς· καὶ δ Θεὸς τῆς εἰρήνης θὰ ἐκδιωχθῇ, διότι δὲν εύρισκει μέρος νὰ ἀναπαυθῇ. Ἀφοῦ γνωρίσωμεν λοιπὸν τὴν ζημίαν, ἀς ἀποφύγωμεν τὴν ἀτοπὸν ἐπιθυμίαν. Ἐὰν δὲ δ Θεὸς ἐπιλέξῃ κάποιον δι' αὐτὰ τὰ ἔργα, γνωρίζει δ εὔμήχανος πῶς θὰ ἀναδείξῃ τὸν ἄξιον, χωρὶς ἡμεῖς νὰ ἐπιδιώκωμεν τὸ τοιοῦτον κατὰ τρόπον συνειδητὸν καὶ μὲ ζῆλον, ἢ χωρὶς νὰ ἔχωμεν καθόλου εἰς τὴν ψυχὴν τὴν ἐπιθυμίαν αὐτήν. Διότι καὶ αὐτὸ εἶναι βαρυτάτη ἀσθένεια τῆς ψυχῆς καὶ συνεπάγεται τὴν ἀποξένωσιν ἀπὸ τὰ καλά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

"Οτι οὐ χρὴ πρὸς κενοδοξίαν βλέποντα ζηλοῦν τὰ καλά.

1. Κενοδοξίαν δτι μάλιστα φεύγειν προσήκει τὴν οὐ πρὸ τῶν πόνων τοῦ πονεῖν ἀφιστῶσαν (ἢν γὰρ ἄν τὸ κακὸν ἔλαττον), ἀλλὰ μετὰ τοὺς πόνους τῶν στεφάνων ἀποσυλῶσαν, τὴν 5 δυσάλωτον τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἐπίβουλον, τὴν πρὸς ταῖς οὐρανίαις ἀψίσι τοὺς καθ' ἡμῶν λόχους ἰδρύουσαν, καὶ τὰς μέχρις οὐρανῶν στελεχωθείσας ἀρετὰς καταβαλεῖν φιλονικοῦσαρ. Ἐπειδὰν γὰρ ἵδη τὸν τῆς εὐσεβείας ἔμπορον παντοδαποῖς ἀγωγίμοις ἀρετῶν τὴν φορτίδα τῆς διανοίας πληρώσαντα, 10 τότε, τὴν ἑαυτῆς καταιγίδα κινήσασα, περιτρέπειν καὶ ὑποβρύχιον ἄγειν τὸ σκάφος διαγωνίζεται. Τὴν γὰρ διάνοιαν τοῦ τῆς ἄνω βασιλείας πλωτῆρος πρὸς τὰ κάτω καὶ τὰς ἀνθρωπίνας δόξας ὅραν ἀναπείσασα, ἅπαντα τὸν πλοῦτον τῆς ψυχῆς αἰφνίδιον ἐξεφύσησε καὶ τοὺς θεμελίους τῶν ἀρετῶν ὑποσύ-
15 ρασα ἐπὶ γῆν, οὐρανομήκεις πόνους κατήνεγκε, τὸν ἐπὶ τοῖς πεπονημένοις μισθὸν παρὰ ἀνθρώπων αἴτεισθαι παρασκευάσασα, οὓς ἔδει πρὸς τὸν Θεὸν μόνον βλέποντας καὶ τούτῳ τὰ ἡμέτερα κατορθώματα ταμιεύοντας παρ' ἐκείνουν μόνον ἀξίως κομίζεσθαι. Ἡμεῖς δὲ τοῦ διὰ Θεὸν ἐσπονδακέναι τὰ καλὰ 20 τὸ διὰ ἀνθρώπων δόξαν ἐνεργεῖν προτιμήσαντες, παρ' ἐκείνων τε τὸν διάκενον τῆς εὐθημίας μισθὸν ἀπαιτοῦντες, εἰκότως καὶ δικαίως τῶν θείων ἀμοιβῶν ἀποπίπτομεν, οὐ τῷ Θεῷ πονοῦντες, ἀλλὰ τοῖς ἀνθρώποις ἑαυτοὺς ἐργατεύοντες· παρ' ὃν τὴν ζημίαν τῶν μισθῶν ἀντὶ μισθῶν κομιζόμενοι, τί καὶ 25 παρὰ Θεοῦ ἀπαιτήσωμεν, φῶ οὐδὲν ἐργάσασθαι προειλόμεθα; Καὶ δτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές, ἀκούσον τοῦ ἴεροῦ Εὐαγγελίου λέγοντος περὶ τῶν διὰ ἀνθρώπους τὰ καλὰ δρώντων· Ἡ Αμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 10

“Οτι δὲν πρέπει νὰ ἐπιδιώκωμεν τὰ καλὰ ἀπὸ φιλοδοξίαν.

1. Πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν Ἰδιαιτέρως τὴν κενοδοξίαν, ἡ ὅποια δὲν μᾶς ἀπομακρύνει νὰ ἀναλάβωμεν τοὺς κόπους ἐξ ἀρχῆς (διότι ἔτσι τὸ κακὸν θὰ ξτο μικρότερον), ἀλλὰ μᾶς ἀφαιρεῖ τοὺς στεφάνους μετὰ τοὺς κόπους· ἡ ὅποια δύσκολα ὑποτάσσεται καὶ ἐπιβουλεύεται τὴν σωτηρίαν μας· ἡ ὅποια ἐγκαθιστᾷ τὰς καθ’ ἡμῶν δυνάμεις της κοντὰ εἰς τὰς οὐρανίας ἀψιδας καὶ φιλονικεῖ νὰ καταβάλῃ τὰς ἀρετὰς ποὺ ὑψώθησαν μέχρι τοὺς οὐρανούς. “Οταν λοιπὸν ἵδη τὸν ἔμπορον τῆς εὐσεβείας ὅτι ἐγέμισε τὴν φορτηγίδα τῆς διανοίας του μὲ ποικίλας ἀρετάς, τότε κινεῖ τὴν καταιγίδα της καὶ ἀγωνίζεται νὰ ἀνατρέψῃ καὶ νὰ καταβυθίσῃ τὸ σκάφος. Διότι, ἀφοῦ πείσῃ τὴν διάνοιαν τοῦ ναύτου τῆς ἄνω βασιλείας νὰ βλέπῃ πρὸς τὰ κάτω καὶ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν, αἴφνιδίως παρασύρει ἔξω ὅλον τὸν πλοῦτον τῆς ψυχῆς, ἀφοῦ δὲ σύρῃ πρὸς τὰ κάτω ἐπάνω εἰς τὴν γῆν τὸ θεμέλιον τῶν ἀρετῶν, προκαλεῖ οὐρανομήκεις κόπους, διότι κάμνει νὰ ζητῇται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἡ ἀμοιβὴ διὰ τοὺς κόπους ποὺ κατεβλήθησαν, ἐνῷ ἐπρεπε νὰ βλέπωμεν μόνον πρὸς τὸν Θεόν, νὰ ἀποταμιεύωμεν εἰς αὐτὸν τὰ κατορθώματά μας καὶ νὰ λαμβάνωμεν ἔτσι τὴν ἀμοιβὴν μας μόνον ἀπὸ αὐτόν. ‘Ημεῖς ὅμως ἐπροτιμήσαμεν νὰ ἐργαζώμεθα διὰ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων παρὰ νὰ ἐπιδιώκωμεν μὲ ζῆλον τὰ καλὰ διὰ τὸν Θεόν, καὶ ἀπαιτοῦμεν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τὸν κενὸν μισθὸν τοῦ ἐπαίνου· ἔτσι δὲ εὐλόγως καὶ δικαίως χάνομεν τὰς θείας ἀμοιβάς, διότι δὲν κοπιάζομεν διὰ τὸν Θεόν, ἀλλ’ ἐργαζόμεθα διὰ τοὺς ἀνθρώπους. ’Απὸ αὐτοὺς λοιπὸν ἀφοῦ ἀντὶ μισθῶν εἰσπράττομεν τὴν ζημίαν τῶν μισθῶν, τί θὰ ζητήσωμεν ἀπὸ τὸν Θεόν, διὰ τὸν ὅποιον δὲν ἥθελήσαμεν νὰ ἐργασθῶμεν καθόλου; Καὶ ὅτι αὐτὸν εἶναι ἀληθὲς ἀκουσε τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον, ποὺ λέγει διὰ τοὺς πράττοντας καλὰ ἐργα χάριν τῶν ἀνθρώπων· «ἀληθῶς λέγω εἰς ὑμᾶς, ἔχουν λάβει ἥδη τὸν μισθὸν αὐτῶν»⁵⁵.

2. Φύγωμεν οὖν κενοδοξίαν, τὸν γλυκὺν σκυλευτὴν τοῦ πνευματικοῦ πλούτου, τὸν ἡδὺν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν πολέμιον, τὸν σῆτα τῶν ἀρετῶν, τὸν μεθ' ἡδονῆς τὰ ἡμέτερα καλὰ ληιζόμενον, τὸν μέλιτι χρίσαντα τῆς οἰκείας ἀπάτης τὸ δηλητήριον καὶ ταῖς διανοίαις τῶν ἀνθρώπων τὴν ὀλεθρίαν ὀρέγοντα κύλικα, ἵνα, οἶμαι, τοῦ πάθους ἐμφορηθῶσιν ἀπλήστως. Γλυκὺν γὰρ ἀνθρωπίνη δόξα τοῖς ἀπαιδεύτοις. Ἐλλως δὲ καὶ κρίσεως δρθῆς εὐκόλως ἀμαρτάνειν τοὺς ἀλόντας παρασκενάζει. Ὁ γὰρ ταύτης ἐφιέμενος τὰς μὲν οἰκείας κρίσεις κατέλυσε· τοῦτο δὲ νενόμικε τίμιον, ὅπερ ἂν παρὰ τῶν προστυχόντων θαυμάζηται. Ὡς, εἴγε, πονηροὶ ὄντες η̄ ἀλόγιστοι, θαυμάζοιεν τὰ κακά, τοῦτο δράσει πάντως ὁ ἐπαιτούμενος, ὅπερ τοὺς κριτὰς τῶν οἰκείων ἐπιτηδευμάτων καλὸν ὑπειληφέναι νενόμικεν· ὡς εἶναι τὴν κενοδοξίαν οὐ μόνον καθαιρέτιν τῶν καλῶν πράξεων, ἀλλὰ καὶ τῶν πονηρῶν δόῃγόν. Διὸ δὴ προσήκει, πρὸς τὸν δρθὸν λόγον καὶ πρὸς τὸν Θεὸν βλέποντας, τὸν τοῦ δρθοῦ λόγον καθηγητήν, ταύτη βαδίζειν, ἥπερ ἂν ὁ Θεὸς ὑφηγήται· κανὸν ἐπαινῶσί τινες τὴν τοιαύτην ὁδόν, μὴ μέγα τιθέναι τὸν ἐκείνων ἐπαινον, πρὸς τὸν ἀνωθεν ἐπαινέτην δρῶντας, συγχαίρειν δὲ μόνον αὐτοῖς τῆς δρθῆς περὶ τὰ καλὰ κρίσεως· κανὸν ψέγωσιν ἔτεροι, μηδαμῶς καταδύεσθαι, ταλανίζειν δὲ ἐκείνους τοὺς δρθῆς κρίσεως ἀμοιροῦντας καὶ σκότος διανοίας τὸ δεινότατον ὑπομένοντας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

Περὶ εὐκαιρίας λόγων.

25 Ταῦτα μὲν οὖν τὰ κεφαλαιώδη τῶν κατορθωμάτων, ἀπερὶ οὐ πρὸς τὸ μέγεθος τῆς οἰκείας ἀρετῆς διηγόρευται, πρὸς δὲ τὸ μέτρον τῆς ἡμετέρας δυνάμεως· τὰς μέντοι γε καθεξῆς

2. Ἡ ἀποφύγωμεν λοιπὸν τὴν κενοδοξίαν, τὸν θελκτικὸν σκυλευτὴν τοῦ πνευματικοῦ πλούτου, τὸν εὐχάριστον ἔχθρὸν τῶν ψυχῶν μας, τὸν σκόρον τῶν ἀρετῶν, τὸν λαφυραγωγοῦντα μεθ' ἡδονῆς τὰ καλά μας, αὐτὸν ποὺ ἥλειψε μὲν μέλι τὸ δηλητήριον τῆς ἀπάτης του καὶ ἥπλωσε πρὸς τὰς διανοίας τῶν ἀνθρώπων τὸ θανατηφόρον ποτήρι, διὰ νὰ γεμίσουν, νομίζω, ἀπλήστως ἀπὸ τὸ πάθος. Γλυκεῖα πράγματι εἶναι ἡ ἀνθρωπίνη δόξα διὰ ταύς ἀπαιδεύτους. Ἄλλως τε κάμνει αὐτοὺς ποὺ κυριεύει νὰ μὴ κρίνουν ὁρθῶς. Διότι δὲ ἐπιθυμῶν τὴν δόξαν, τὴν ἴδικήν του μὲν κρίσιν ἀχρήστευσεν, ἐκεῖνο δὲ θεωρεῖ ἔντιμον, τὸ ὅποιον θαυμάζεται ἀπὸ τοὺς τυχόντας. "Ωστε, ἐὰν οἱ πονηροὶ καὶ ἀνόητοι θαυμάζουν τὸ κακόν, καὶ δὲ ἐπαινούμενος θὰ πράξῃ ὅπωσδήποτε τοῦτο πόνημα ὡστε διατηρεῖν τὴν δόξαν τοῦτον θαυμάζεται τῶν ἔργων του, εἰς τρόπον ὡστε ἡ κενοδοξία νὰ εἶναι ὅχι μόνον καθαιρέτις τῶν καλῶν πράξεων, ἀλλὰ καὶ δόηγδος πρὸς τὰς πονηράς. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ βλέπωμεν πρὸς τὸν ὁρθὸν λόγον καὶ πρὸς τὸν Θεόν, τὸν καθοδηγητὴν τοῦ ὁρθοῦ λόγου, καὶ νὰ βαδίζωμεν ἔτσι, ὅπως μᾶς ὑποδεικνύει δὲ Θεός· ἐὰν δὲ μερικοὶ ἐπαινοῦν αὐτὸν τὸν δρόμον, νὰ μὴ θεωροῦμεν τὸν ἐπαινόν των μεγάλο πρᾶγμα, καθὼς ἀποβλέπομεν εἰς τὸν οὐράνιον ἐπαινέτην, ἀλλὰ μόνον νὰ χαίρωμεν μαζί των διὰ τὴν ὁρθὴν ἐκτίμησιν τῶν καλῶν· καὶ ἀλλοι κατηγοροῦν, νὰ μὴ κλονιζώμεθα καθόλου, νὰ ἐλεεινολογοῦμεν δὲ ἐκείνους, ποὺ δὲν γνωρίζουν νὰ κρίνουν ὁρθῶς καὶ ὑποφέρουν τὸ φοβερώτατον σκότος τῆς διανοίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 11

Περὶ τοῦ καταλλήλου χρόνου πρὸς δμιλίαν.

Αὐτὰ λοιπὸν εἶναι τὰ κεφαλαιώδη κατορθώματα, τὰ ὅποια δὲν ἔχουν ὁρισθῆ κατὰ τὸ μέγεθος τῆς οἰκείας ἀρετῆς, ἀλλὰ κατὰ τὸ μέτρον τῆς δυνάμεως μας· ἀλλὰ καὶ τὰς ἄλλας ἀρετάς, ὅσαι

ἀρετάς, δσαι τὸ πρόχειρον ἥθος ἐπικοσμοῦσι, ὁρδιον οἷμαι κατιδεῖν ἄπασι, οἷον λόγων εὐκαιρίαν καὶ πρὸς τὸ χρήσιμον προφοράν. Χρήσιμον δ' ἀν εἴη ἢ τὸ περὶ ἀρετῆς ἐν καιρῷ διαλέγεσθαι ἢ τὸ πρὸς τὴν ἐνεστῶσαν καὶ κατεπείγουσαν χρείαν 5 τοὺς λόγους ποιεῖσθαι ἢ καὶ δλως πρὸς τὴν τῶν ἀκούοντων οἰκοδομήν· τοὺς δὲ λοιποὺς ὡς περιττοὺς καὶ ἀνωφελεῖς παραιτεῖσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

"Οτι οὐ χρὴ πρὸς εὐτραπελίαν βλέπειν τὸν ἀσκητήν.

Εὐτραπελίας ἀπάσης ἀπέχεσθαι προσήκει. Πολλὰ γὰρ 10 συμβαίνει τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολούμένους τοῦ δρθοῦ λόγου διαμαρτάνειν, τῆς ψυχῆς πρὸς γελοιασμὸν διαχεομένης καὶ τὸ τῆς φρονήσεως σύννουν καὶ πεπυκνωμένον καταλυόσης. Πολλάκις δὲ τὸ κακὸν ὅδῷ βαδίζον καὶ εἰς αἰσχρολογίαν καὶ ἀτοπίαν τὴν ἐσχάτην κατέλυσεν, ὡς μὴ συμβαίνειν κατὰ 15 ταῦτὸν ψυχῆς νῆψιν καὶ εὐτραπελίας διάχυσιν. Εἰ δέ πον καὶ δέοι, ὥστε μικρὸν ὑπανεῖναι τὸ σκυθρωπόν, διὰ τῶν λόγων φαιδρύνεσθαι, ἔστω δὲ λόγος ὑμῶν χάριτος γέμων πνευματικῆς καὶ τῷ εὐαγγελικῷ ἄλατι ἡρτυμένος, ἵνα τῆς ἔνδοθεν σοφῆς οἰκονομίας τὴν εὑωδίαν ἐπιφέρηται καὶ διπλῶς εὐφραίνῃ τὸν 20 ἀκροατήν, τῇ τε ἀνέσει τῇ τε τῆς συνέσεως χάριτι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

Περὶ πραότητος, καὶ τίνα τρόπον ἀγάπη συνίσταται.

Πραότητος δεῖ δτι μάλιστα ἐμπλεων εἶναι τὸν ἀσκητήν, ἐπειδὴ τοῦ πνεύματος τῆς πραότητος ἢ μετέσχηκεν ἢ μετασχεῖν ἐφίεται. Καὶ προσήκει τὸν τούτον ἔνειστὴν τῷ ἔνει-

ἐπικοσμοῦν τοὺς συνήθεις τρόπους τῆς ζωῆς, ὅπως εἶναι οἱ κατάλληλοι λόγοι εἰς τὸν κατάλληλον καιρὸν καὶ μὲ σκοπὸν τὴν ὠφέλειαν, κρίνω ὅτι εἶναι εὔκολον εἰς δλους νὰ τὰς γνωρίσουν. Ὁφέλιμοι δὲ λόγοι εἶναι ἡ συζήτησις, εἰς τὸν κατάλληλον καιρόν, περὶ ἀρετῆς, ἡ ἐκεῖνοι ποὺ ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν ὑπάρχουσαν καὶ κατεπείγουσαν ἀνάγκην, ἡ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀποσκοποῦν γενικῶς εἰς τὴν ὠφέλειαν τῶν ἀκουόντων. Τοὺς ἄλλους λόγους νὰ τοὺς ἀποφεύγωμεν ως περιττοὺς καὶ ἀνωφελεῖς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 12

"Οτι δ ἀσκητὴς δὲν πρέπει νὰ ρέπῃ πρὸς εὐτραπελίαν.

Πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ κάθε εὐτραπελίαν, διότι πολλάκις συμβαίνει νὰ ἔκκλίνουν ἀπὸ τὴν λογικὴν οἱ ἀσχολούμενοι περὶ τὰ τοιαῦτα, καθότι ἡ ψυχὴ διασπᾶται εἰς τὸν γέλωτα καὶ παραλύει τὴν σύνεσιν καὶ τὴν συγκέντρωσιν τῆς σκέψεως. Πολλάκις δὲ τὸ κακὸν κατὰ τὴν πορείαν του καταλήγει καὶ εἰς αἰσχρολογίαν καὶ εἰς τὴν ἐσχάτην ἀτοπίαν, ὥστε νὰ μὴ συμβιβάζεται συγχρόνως ἡ νῆψις τῆς ψυχῆς καὶ ἡ διάχυσις εἰς εὐτραπελίαν. Ἐὰν δὲ χρειασθῇ ποτε νὰ δημιουργῆται φαιδρὰ διάθεσις διὰ τῶν λόγων, διὰ νὰ καταστέλλεται κάπως ἡ θλῖψις, ἃς εἶναι δ λόγος σας γεμάτος ἀπὸ πνευματικὴν χάριν καὶ νοστιμισμένος μὲ τὸ εὐαγγελικὸν ἄλας, διὰ νὰ ἀποπνέῃ τὴν εὐωδίαν τῆς ἐσωτερικῆς σοφῆς οἰκονομίας καὶ νὰ εὐφραίνῃ τὸν ἀκροατὴν καὶ μὲ τὴν χαλάρωσιν καὶ μὲ τὴν χάριν τῆς συνέσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 13

Περὶ πραότητος καὶ εἰς τί συνίσταται ἡ ἀγάπη.

Ο ἀσκητὴς πρέπει νὰ ἔχῃ, ὅσον γίνεται περισσότερον, πραότητα, διότι ἔχει μετάσχει ἡ ἐπιθυμεῖ νὰ μετάσχῃ τοῦ πνεύματος τῆς πραότητος. Καὶ πρέπει ἐκεῖνος ποὺ φιλοξενεῖ

ζομένω προσεοικέναι. Εἰ δέ που καὶ ἀγανάκτησεως δέοι κατὰ τοῦ ὁρθυμοῦντος ὑφ' ἡμῖν δηλαδὴ τεταγμένου, ἐστω λογισμῷ κεκραμένη ἡ ἀγανάκτησις. Καὶ γὰρ ξίφεσι κέχρηνται μὲν καὶ ἀνδροφόνοι, κέχρηνται δὲ καὶ ἰατρῶν παιδες. Ἐλλ' οἱ μέν, 5 ἐπειδὴ ὅργῃ καὶ ὡμότητι τὸ ξίφος διαχειρίζονται, τὰ πάντων ἀτοπώτατα δρῶσι, τοὺς δμογενεῖς διαχρώμενοι· οἱ δέ, ἐπειδὴ λογισμῷ πρὸς τὴν διὰ ξίφους ἐνέργειαν ἀφικνοῦνται, τὰ μέγιστα ἐντεῦθεν ὠφελοῦσι· τοὺς γὰρ κινδυνεύοντας περισώζουσιν. Οὕτω καὶ ὁ σὺν λόγῳ διαγανάκτεῖν ἐγγωκῶς ὥνησε τὰ μεγάλα 10. τοῦτον, καθ' οὐ ἐποιήσατο τὴν ἀγανάκτησιν, ὁρθυμίαν ἢ πονηρίαν ἐπανορθούμενος· ὁ δὲ ὅργῆς πάθει κεκρατημένος οὐδὲν ὕγιες ἀπεργάζεται. "Οτι δὲ καὶ τοῖς πραότητος ἐπιμελουμένοις πρέπει ἡ εὔκαιρος ἀγανάκτησις, δῆλον ἐντεῦθεν. Καὶ γὰρ Μωυσῆς, πραότατος πάντων ἀνθρώπων μαρτυρηθείς, τοῦ 15 καιροῦ καλοῦντος διηγανάκτησε καὶ εἰς τοσοῦτον προῦβη κινήσεως, ὥστε φόνῳ τῶν δμοφύλων δρίσαι τὴν ἀγανάκτησιν, τοῦτο μέν, ἦντα τὸν μόσχον ἐτέκταινον, τοῦτο δέ, δπότε τῷ Βεελφεγώῳ ἐμιάνθησαν. "Ωστε ἔνι, καὶ πρᾶον ὅντα, σὺν λόγῳ διαθερμαίνεσθαι καὶ τὸ τῆς πραότητος μὴ διαφθείρειν καλόν.

20 Τὸ δὲ ἀκίνητον μένειν ἢ δεόντως μὴ ἀγανάκτεῖν, ἀργίας τῆς φύσεως, οὐ πραότητος ἀν εἴη. Τῇ δὲ πραότητι πέφυκέ πως καὶ τὸ ἀνεξίκακον ἐπεσθαι. Πραότης γὰρ ἀνεξικακίας μήτηρ. Οὐδὲν δὲ ἡττον τοῖς κατὰ ἀλήθειαν πραέσιν, ἀλλὰ μὴ βαρύτητι πεπληγμένοις τὸ ἥθος, καὶ τὸ χρηστὸν συγκένεταται. Χρη- 25 στότης γὰρ ὅλη πραότητος. Ταῦτα δέ, συγκρινόμενα ἀλλήλοις καὶ συντιθέμενα, τὸ κράτιστον τῶν ἀρετῶν τὴν ἀγάπην ἀποτελεῖ.

αύτὸν τὸ πνεῦμα νὰ δομοιάζῃ μὲ αὐτὸν ποὺ φιλοξενεῖται. Ἐάν δὲ χρειασθῇ ποτὲ νὰ ἀγανακτήσωμεν κατὰ τοῦ ραθυμοῦντος ὑφισταμένου μας, ἡ ἀγανάκτησις ἡστὶ εἶναι λογική. Διότι ξίφη χρησιμοποιοῦν καὶ οἱ φονεῖς καὶ οἱ ιατροί. Ἀλλ' οἱ φονεῖς, ἐπειδὴ τὸ χρησιμοποιοῦν μὲ δργὴν καὶ κατὰ τρόπον ὠμόν, πράττουν ἄκρως παράλογα πράγματα, φονεύοντες τοὺς συνανθρώπους των· ἐνῷ οἱ ιατροί, ἐπειδὴ χρησιμοποιοῦν τὸ ξίφος κατὰ τὴν λογικήν, παρέχουν μεγίστην ὠφέλειαν, διότι σώζουν τοὺς κινδυνεύοντας. Ἔτσι, καὶ αὐτὸς ποὺ ἔχει μάθει νὰ ἀγανακτῇ λογικὰ προσφέρει μεγάλην ὠφέλειαν πρὸς ἐκεῖνον κατὰ τοῦ δποίου στρέφεται ἡ ἀγανάκτησις του, διότι ἐπανορθώνει τὴν ραθυμίαν ἡ τὴν πονηρίαν· ἐνῷ ἐκεῖνος ποὺ κυριαρχεῖται ἀπὸ τὸ πάθος τῆς δργῆς οὐδέποτε ἐνεργεῖ δρθῶς. Είναι δὲ φανερὸν ἀπὸ αὐτὰ ὅτι ἡ ἀγανάκτησις εἰς τὸν κατάλληλον χρόνον ἀρμόζει καὶ εἰς τοὺς ἔχοντας περὶ πολλοῦ τὴν πραότητα. Διότι καὶ ὁ Μωυσῆς, ποὺ ἔμαρτυρήθη ὡς ὁ πραότερος ἐξ ὀλων τῶν ἀνθρώπων⁵⁶, ὅταν τὸ ἀπήγτησεν δὲ καιρός, ἡγανάκτησε καὶ ἔφθασεν εἰς τοιοῦτον σημείον ταραχῆς, ὥστε νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ἀγανάκτησιν διὰ τοῦ φόνου τῶν δομοφύλων, ἀφ' ἐνὸς μὲν ὅταν κατεσκεύαζον τὸν μόσχον⁵⁷, ἀφ' ἐτέρου δὲ ὅταν ἐμιάνθησαν διὰ τοῦ Βεελφεγώρ⁵⁸. Ὡστε εἶναι δυνατὸν καὶ ὁ πρᾶος ἀκόμη νὰ ἀγανάκτῃ, ὅπως δρίζει ἡ λογική, καὶ νὰ μὴ καταστρέψῃ τὴν ἀρετὴν τῆς πραότητος. Τὸ νὰ μένῃ δὲ κάποιος ἀσυγκίνητος ἡ νὰ μὴ ἀγανάκτῃ, ὅπως ἐπιβάλλεται, δὲν σημαίνει πραότητα, ἀλλὰ ἀργίαν τῆς φύσεως. Τὴν πραότητα δὲ ἀκολουθεῖ κάπως κατὰ φύσιν ἡ ἀνεξικακία, διότι ἡ πραότης εἶναι μήτηρ τῆς ἀνεξικακίας. Ἀλλ' ἐξ ίσου ὑπάρχει καὶ ἡ καλωσύνη εἰς τοὺς ἀληθινοὺς πραεῖς, ἀλλ' ὅχι εἰς τοὺς ἔχοντας διεφθαρμένον τὸν χαρακτῆρα. Διότι ἡ καλωσύνη εἶναι ἡ ὑλη τῆς πραότητος. Αὐτὰ δέ, ὅταν συγχωνευθοῦν μαζὶ καὶ συνενωθοῦν, συναποτελοῦν τὴν ἀρίστην τῶν ἀρετῶν, τὴν ἀγάπην.

58. Ἀρ. 25, 5.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'

Περὶ φρονήσεως.

Πάντων μέντοι τῶν πραττομένων φρόνησιν ἡγεῖσθαι προσήκει. Φρονήσεως γὰρ δίχα πᾶν δ τι, καν καλὸν εἶναι δοκῆ, εἰς κακίαν διὰ τῆς ἀκαρίας καὶ τῆς ἀμετρίας μετέπεσε. 5 Λόγου δὲ καὶ φρονήσεως τοῖς ἀγαθοῖς τὸν καρδὸν καὶ τὸ μέτρον δοίξοντος, θαυμαστόν τι τὸ τῆς χρήσεως αὐτῶν κέρδος τοῖς τε διδοῦσι καὶ τοῖς λαμβάνονται γίνεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'

Περὶ πίστεως καὶ ἐλπίδος.

Πάντων μέντοι τῶν ἐγχειρημάτων ἡγείσθω πίστις ἡ εἰς 10 Θεόν, καὶ συνεπέσθω τὸ εὔελπι, ἵνα τῇ μὲν πίστει δύναμιν τῆς ψυχῆς ἐρειδώμεθα, τῇ δὲ εὐελπιστίᾳ πρὸς τὰ καλὰ προθυμώμεθα. Οὐδὲ γὰρ ἡ περὶ τὰ καλὰ τῶν ἀνθρώπων ἐγχείρησις δίχα τῆς ἄνωθεν βοηθείας τελειωθήσεται, οὐδὲ ἡ ἄνωθεν χάρις ἐπὶ τὸν μὴ σπουδάζοντα παραγένοιτ' ἄν· ἀλλ' ἐκάτερα 15 συγκεκρᾶσθαι προσήκει, σπουδὴν τε ἀνθρωπίνην καὶ τὴν διὰ τῆς πίστεως ἄνωθεν καθήκονσαν συμμαχίαν εἰς τελείωσιν ἀρετῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'

Περὶ ταπεινοφροσύνης.

Ἐπὶ πᾶσι μέντοι τοῖς παρ’ ἡμῶν κατορθονμένοις ἡ ψυχὴ 20 τῆς κατορθώσεως τὰς αἰτίας ἐπὶ τὸν Δεσπότην ἀναφερέτω, μηδὲν δλῶς κατορθοῦν ἐξ οἰκείας λογιζομένη δυνάμεως. Ἡ γὰρ τοιαύτη διάθεσις τὴν ταπεινοφροσύνην ἡμῖν ἐμποιεῖν πέφυκε. Ταπεινοφροσύνη δὲ θησαυροφυλάκιον ἀρετῶν. Ταῦτα

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 14

Περὶ φρονήσεως.

‘Η φρόνησις πρέπει νὰ προηγῆται ὅλων τῶν πράξεων. Διότι χωρὶς φρόνησιν δτιδήποτε, ἀκόμη καὶ αὐτὸ ποὺ φαίνεται καλόν, μεταπίπτει εἰς κακίαν, ὅταν γίνεται εἰς ἀκατάλληλον χρόνον καὶ χωρὶς μέτρον. “Οταν δὲ ὁ λόγος καὶ ἡ φρόνησις καθορίζουν τὸν καιρὸν καὶ τὸ μέτρον διὰ τὰ ἀγαθά, ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τὴν χρῆσίν των εἶναι θαυμαστή καὶ διὰ τοὺς δίδοντας καὶ διὰ τοὺς λαμβάνοντας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 15

• Περὶ πίστεως καὶ ἐλπίδος.

“Ολων τῶν ἔγχειρημάτων νὰ προηγῆται ἡ πίστις εἰς τὸν Θεὸν καὶ νὰ ἀκολουθῇ ἡ αἰσιοδοξία, ὥστε μὲ τὴν πίστιν νὰ ἔνισχύωμεν τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς καὶ μὲ τὴν αἰσιοδοξίαν νὰ εἴμεθα πρόθυμοι διὰ τὰ καλά. Διότι χωρὶς τὴν ἄνωθεν βοήθειαν οὔτε ἡ ἐπιδίωξις τῶν καλῶν ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων ἡμπορεῖ νὰ φθάσῃ τὸ τέλειον, ἀλλ’ οὔτε καὶ ἡ ἄνωθεν χάρις ἡμπορεῖ νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν ἀπρόθυμον· τούναντίον, διὰ νὰ γίνῃ τελεία ἡ ἀρετή, καὶ αἱ δύο πρέπει νὰ συνενωθοῦν, δηλ. καὶ ἡ ἀνθρωπίνη προθυμία καὶ ἡ ἔνισχυσις ποὺ κατέρχεται ἄνωθεν διὰ πίστεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 16

Περὶ ταπεινοφροσύνης.

Δι’ ὅλα τὰ κατορθώματά μας ἡ ψυχὴ ἃς ἀναφέρη τὰς αἰτίας εἰς τὸν Δεσπότην, σκεπτομένη ὅτι τίποτε δὲν κατορθώνει μὲ τὴν ἴδικήν της δύναμιν. Διότι ἡ διάθεσις αὐτοῦ τοῦ εἴδους δημιουργεῖ μέσα μας συνήθως τὴν ταπεινοφροσύνην. ‘Η ταπεινοφροσύνη δὲ εἶναι θησαυροφυλάκιον ἀρετῶν. Αὕτα ἃς

σοι παρ' ἡμῶν, ὡς ἂν τις εἴποι, σπέρματα τῶν περὶ ἀρετῆς λόγων σὺ δέ, λαβὼν ἐντεῦθεν, πολύχονν ἡμῖν ἔργασαι τὸν καρπόν, καὶ πλήρους τὸν τῆς Σοφίας λόγον, τὸν διδόναι κελεύοντα τοῖς σοφοῖς ἀφορμάς, ἵνα σοφώτεροι γένωνται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'

5 *Κατὰ πόσους τρόπους οἱ πονηροὶ λογισμοὶ ἐν ψυχῇ συνίστανται.*

1. "Ἐπειδὴ δὲ φθάσαντες μὲν ἥδη τὰ περὶ τῶν λογισμῶν ἔξητάσαμεν, οὐ διειλόμεθα δὲ κατὰ πόσους τρόπους αἱ πονηροὶ ἔννοιαι τοῖς ὀρθοῖς λογισμοῖς ἐπιφύονται, νῦν καὶ τοῦτο 10 προσθεῖναι ἐδικαιώσαμεν, ὥστε εἰναι τελειοτάτην τὴν τοῦ μέρους ἔξέτασιν. Δύο τοίνυν τρόποι, καθ' οὓς αἱ ἀπορεπεῖς ἔννοιαι παρενοχλοῦσι τοῖς ὀρθοῖς λογισμοῖς· ἢ τῆς ψυχῆς κατ' οἰκείαν ὀλιγωρίαν περὶ τὰ μὴ προσήκοντα πλανωμένης καὶ φαντασίαις ἐκ φαντασιῶν ἀλογίστοις ἐντυγχανούσης, ἢ κατ' ἐπιβούλην 15 τοῦ διαβόλου πειρωμένον πραγμάτων ἀτοπίας ὑποφαίνειν τῇ διανοίᾳ καὶ ταύτην ἀπάγειν τῆς τῶν ἐπαινετῶν θεωρίας καὶ διασκέψεως. "Οταν μὲν οὖν ἡ ψυχή, τὸ πυκνὸν καὶ σύντονον τῆς διανοίας ὑποχαλάσσασα, μνήμας τὰς προστυχούσας καὶ τῶν τυχόντων ἀναφέρῃ πραγμάτων, τηνικαῦτα δ λογισμός, 20 ἀπαιδεύτως καὶ ἀνεπιστημόνως πρὸς τὰ μηνημονευθέντα τῶν πραγμάτων φερόμενος, τούτοις τε ἐπὶ πλεῖν ἐνασχολούμενος, πλάνους ἐκ πλάνων μεταβαίνει μακροὺς καὶ εἰς αἰσχρότητας πολλάκις καὶ ἀτοπίας ἔννοιῶν καταστρέφει τὸ τελενταῖον. "Ἀλλὰ τὴν μὲν τοιαύτην ὀλιγωρίαν τῆς ψυχῆς καὶ διάχυσιν 25 πυκνοτέρᾳ καὶ ἐπιστρεφεστέρᾳ τῇ τῆς διανοίας ἐπιστάσει διορθοῦσθαι καὶ ἐπανάγειν δεῖ, καὶ τῇ πρὸς τὸ παρὸν ἀεὶ περὶ τὰ καλὰ διασκέψει προσασχολεῖν.

2. "Οταν δὲ διάβολος ἐπιβούλευειν ἐπιχειρῇ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος, ὥσπερ τινὰ βέλη πεπιρωμένα, τοὺς

είναι ἀπὸ τὸν μᾶς διὰ σέ, ὅπως θὰ ἔλεγε κάποιος, σπέρματα τῶν περὶ ἀρετῆς λόγων· σὺ δέ, ἀφοῦ τὰ λάβης, νὰ μᾶς ἀποδώσῃς πολλοὺς καρπούς καὶ νὰ ἐκπληρώσῃς τὸν λόγον τῆς Σοφίας, ποὺ προτρέπει νὰ δίδωμεν ἀφορμὰς εἰς τοὺς σοφούς, διὰ νὰ γίνουν σοφώτεροι⁵⁹.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 17

Κατὰ πόσους τρόπους γεννῶνται οἱ πονηροὶ λογισμοὶ εἰς τὴν ψυχήν.

1. Ἐπειδὴ ἔξητάσαμεν ἡδη τὰ περὶ τῶν λογισμῶν, δὲν διεκρίναμεν δὲ κατὰ πόσους τρόπους αἱ πονηραὶ σκέψεις βλαστάνουν μέσα εἰς τοὺς ὄρθοὺς λογισμούς, τώρα καὶ τοῦτο ἐκρίναμεν ὄρθὸν νὰ προσθέσωμεν, ὥστε ἡ ἔξέτασις αὐτοῦ τοῦ μέρους νὰ γίνη τελεία. Δύο τρόποι λοιπὸν ὑπάρχουν κατὰ τοὺς δποίους αἱ ἀπρεπεῖς σκέψεις παρενοχλοῦν τοὺς ὄρθοὺς λογισμούς· ἡ ἡ ψυχὴ ἐξ αἰτίας τῆς ἴδικῆς της ἀμελείας περιφέρεται γύρω ἀπὸ τὰ ἀπρεπῆ καὶ φαντάζεται παράλογα πράγματα, ἡ ὁ διάβολος προσπαθεῖ μὲ ἔχθρότητα νὰ ὑποδείξῃ κάπως εἰς τὸν νοῦν παράλογα πράγματα καὶ νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν θεωρίαν καὶ τὴν σκέψιν τῶν ἐπαινετῶν πράγμάτων. "Οταν λοιπὸν ἡ ψυχὴ χαλαρώσῃ τὴν συγκέντρωσιν καὶ τὴν ἔντασιν τοῦ νοῦ καὶ ἔνθυμηται τὰ τυχόντα, τότε ὁ λογισμός, φερόμενος πρὸς τὰ ἀναφερθέντα πράγματα χωρὶς κατάρτισιν καὶ κατάλληλον γνῶσιν, καὶ ἀσχολούμενος περισσότερον μὲ αὐτά, μεταβαίνει ἀπὸ πλάνας εἰς μεγαλυτέρας πλάνας καὶ καταστρέφεται πολλάκις μὲ αἰσχρότητας καὶ παραλόγους σκέψεις. 'Αλλ' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴν ἀμέλειαν καὶ τὴν διάσπασιν τῆς ψυχῆς πρέπει νὰ διορθώνωμεν καὶ νὰ ἀποκαθιστῶμεν μὲ ἐντονωτέραν καὶ συνεχῆ τὴν προσοχὴν τοῦ νοῦ καὶ νὰ στρέφωμεν τὸν νοῦν πάντοτε μὲ τὴν σκέψιν τῶν καλῶν πρὸς τὸ παρὸν πρᾶγμα.

2. "Οταν δὲ ὁ διάβολος ἐπιχειρῇ νὰ μᾶς προσβάλῃ καὶ σπεύδῃ νὰ ἔξαπολύσῃ μὲ πολλὴν σφοδρότητα, ὡς πυρακτω-

παρ' αὐτοῦ λογισμοὺς ἐνιέναι ἡσυχαζούσῃ καὶ ἡρεμούσῃ βιά-
 ζηται τῇ ψυχῇ, καὶ ταύτην αἰφνίδιον ἐμπιπόαν καὶ χρονίας καὶ
 δυσεκλύτους τὰς μηῆμας τῶν ἀπαξ ἐμβληθέντων ἐργάζεσθαι,
 τηνικαῦτα νήψει καὶ προσεχείᾳ συντονωτέρᾳ τὰς τοιαύτας
 5 ἐπιβούλας ὑπεξίστασθαι δεῖ, καθάπερ ἀθλητοῦ τινος ἀκριβε-
 στάτη φυλακῇ καὶ τάχει σώματος τὰς λαβὰς τῶν ἀντιπάλων
 ἐκτρεπομένου, καὶ τὸ πᾶν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ ἐπικλήσει τῆς
 ἀνωθεν συμμαχίας διδόναι τὴν τοῦ πολέμου καθαίρεσιν καὶ
 τὴν τῶν τοξευμάτων ἀποτροπήν. Τοῦτο γὰρ ἡμᾶς ὁ Παῦλος
 10 ἐδίδαξε λέγων «Ἐπὶ πᾶσιν ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως,
 ἐνῷ δυνήσεσθε πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα
 σφέσαι». Καν τοίνυν ἐν αὐταῖς ταῖς προσευχαῖς ὑποβάλλῃ
 τὰς πονηρὰς φαντασίας, μὴ ἀφιστάσθω ἡ ψυχὴ τοῦ προσεύ-
 χεσθαι, μηδὲ οἰέσθω οἰκεῖα εἶναι γεώργια τὰς πονηρὰς τοῦ
 15 ἔχθροῦ ἐπισπορὰς καὶ τὰς τοῦ ποικίλου θαυματοποιοῦ φαντα-
 σίας· ἀλλὰ λογισαμένη τῇ ἀναιδείᾳ τοῦ τῆς πονηρίας ενρετοῦ
 τὴν τῶν ἀτόπων ἐννοιῶν φαντασίαν γίνεσθαι, μᾶλλον ἐπιτει-
 νέτω τὴν πρόσπτωσιν καὶ ἰκετευέτω τὸν Θεὸν ἀποσκεδασθῆ-
 ται αὐτῷ τὸ πονηρὸν διατείχισμα τῆς τῶν ἀτόπων λογισμῶν
 20 μηῆμης, ὥστε ἀπαρεμποδίστως τῇ τῆς διανοίας δομῇ ἀχρόνως
 καὶ ὀξυρρεπῶς πρὸς τὸν Θεὸν διαβαίνειν, μηδαμοῦ ταῖς τῶν
 πονηρῶν ἐνθυμημάτων ἐφόδοις διακοπόμενον. Εἰ δὲ καὶ ἐπι-
 τείνοιτο ἡ τοιαύτη τῶν λογισμῶν ἐπήρεια διὰ τὴν τοῦ προσ-
 πολεμοῦντος ἀναίδειαν, οὐδὲ οὕτως ἀπαγορεύειν οὐδὲ ἡμιέρ-
 25 γους τοὺς ἄγῶνας καταλιμπάνειν προσήκει, ἀλλὰ μέχρι τοσού-
 τον καρτερεῖν, μέχρις ἂν ὁ Θεός, τὴν ἡμετέραν ἐνστασιν θεα-
 σάμενος, τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος ἐπιλάμψῃ, τὸν μὲν ἐπίβον-
 λον φυγαδεύονταν, τὴν δὲ διάνοιαν ἡμῶν καθαίρουνταν καὶ θείου
 φωτὸς ἐμπιπλῶσαν καὶ ἀκυμάντῳ γαλήνῃ τὸν λογισμὸν τῷ
 30 Θεῷ λατρεύειν μετ' εὐφροσύνης παρέχουνταν.

μένα βέλη, τούς λογισμούς του κατά τῆς ἀμερίμνου καὶ ἡρέμου ψυχῆς, καὶ νὰ τὴν καύσῃ αἴφνιδίως καὶ νὰ ὑπενθυμίζῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ ἐπιμόνως ἐκεῖνα ποὺ ὑπέβαλε μίαν φοράν, τότε πρέπει τὰς ἐπιβουλὰς αὐτὰς νὰ τὰς ἀντιμετωπίσωμεν μὲν ἔγρήγορσιν καὶ ἐντατικήν προσοχήν, ὅπως ὁ ἀθλητὴς ποὺ ἀποφεύγει τὰς λαβάς τῶν ἀντιπάλων μὲ τὴν ἀκριβεστάτην προφύλαξιν καὶ τὴν ταχύτητα τοῦ σώματος, καὶ νὰ ἀναθέσωμεν εἰς τὴν προσευχὴν καὶ εἰς τὴν ἐπίκλησιν τῆς ἄνωθεν βοηθείας τὸ τέλος τοῦ πολέμου καὶ τὴν ἀποφυγὴν τῶν βελῶν. Διότι αὐτὸς μᾶς τὸ ἐδίδαξεν ὁ Παῦλος, λέγων· «ἀναλάβετε τὴν ἀσπίδα τῆς πίστεως, διὰ τῆς ὁποίας θὰ δυνηθῆτε νὰ σβέσετε πάντα τὰ πεπυρωμένα βέλη τοῦ πονηροῦ»⁶⁰. Καὶ ἂν λοιπὸν ὑποβάλλῃ τὰς πονηρὰς φαντασίας κατ’ αὐτὰς τὰς προσευχάς, ἡ ψυχὴ ἀς μὴ παύῃ νὰ προσεύχεται καὶ ἀς μὴ νομίζῃ ὅτι αὐτὴ φέρει τὴν εὐθύνην διὰ τὰς πονηρὰς ὑποβολὰς τοῦ ἔχθροῦ, ὡς καὶ διὰ τὰς φαντασίας τοῦ παραδόξου θαυματοποιοῦ· τούναντίον, ἀς σκεφθῇ ὅτι ἡ φαντασία τῶν παραλόγων σκέψεων ὀφείλεται εἰς τὴν ἀναίδειαν τοῦ ἐφευρέτου τῆς πονηρίας καὶ ἀς ἐπιτείνῃ τὴν γονυκλισίαν καὶ ἀς ίκετεύῃ τὸν Θεόν νὰ διαλυθῇ δι’ αὐτὴν τὸ πονηρὸν διάφραγμα τῶν παραλόγων σκέψεων, ὥστε, χωρὶς ἐμπόδια, μὲ τὴν δύναμιν τοῦ νοῦ νὰ διαβῇ ἀμέσως καὶ ἀκάθεκτος πρὸς τὸν Θεόν, μὴ διακοπτομένη ποτὲ ἀπὸ τὰς ἐφόδους τῶν πονηρῶν ἐνθυμήσεων. Ἐὰν δὲ ἡ βλαβερὰ ἐπίδρασις τῶν λογισμῶν γίνῃ ἐντονωτέρα ἐξ αἰτίας τῆς ἀναιδείας τοῦ ἔχθροῦ, δὲν πρέπει νὰ ἀποκάμνωμεν οὕτε νὰ ἀφήνωμεν εἰς τὸ μέσον τοὺς ὀγῶνάς μας, ἀλλὰ νὰ ὑπομένωμεν μέχρι τότε ποὺ ὁ Θεός θὰ ἤδη τὴν ἐπιμονήν μας καὶ θὰ μᾶς φωτίσῃ μὲ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, ἡ ὁποία τὸν μὲν ἔχθρὸν τρέπει εἰς φυγήν, τὸν δὲ νοῦν μας καθαρίζει καὶ τὸν γεμίζει μὲ θεῖον φῶς καὶ κάμνει, ὥστε ὁ λογισμός μας νὰ λατρεύῃ τὸν Θεόν μὲ ἀδιατάρακτον γαλήνην καὶ εὐφροσύνην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'

Πρὸς τοὺς ἐν κοινοθίῳ κανονικούς.

1. Περὶ μὲν οὖν τοῦ καθέκαστον ἀσκητοῦ καὶ τοῦ τὸν μονήρη βίον ἀσπασαμένου ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὡς ἐνῆρ, δεδηλώκαμεν· δπως, τὴν τε ψυχὴν πρὸς τὸ καλὸν ἐξασκῶν καὶ τὸ σῶμα πρὸς τὸ δέον οἰκονομῶν, δύναιτ’ ἄν ἡμῖν τὸν ἀκριβῆ χαρακτηρίσαι φιλόσοφον· ἐπεὶ δὲ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀσκητῶν κατὰ συστήματα πολιτεύονται, ἀλλήλοις τὰ φρονήματα πρὸς ἀρετὴν παραθίγοντες, καὶ τῇ τῶν κατορθωμάτων ἀντιπαραθέσει παρορμῶντες ἑαντοὺς ἐπὶ τὴν τοῦ καλοῦ προκοπήν, δίκαιον 10 φήθημεν καὶ τούτοις τὴν διὰ τῶν λόγων παράκλησιν εἰσενέγκασθαι. Χρὴ δέ, πρότερον ἐγνωκότας αὐτούς, δόπσον καὶ πηλίκον μεταποιοῦνται καλοῦ, οὕτω τὴν ἐπὶ τοῦτο προτροπὴν ὑποδέξασθαι, ἵνα προθυμίαν καὶ σπουδὴν ἀξίαν τῆς τοῦ κατορθώματος ἀρετῆς ἐπιδείξωνται. Πρῶτον μὲν οὖν ἐπὶ τὸ κατὰ 15 φύσιν καλὸν ἐπανέχονται, τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν συνδιαιτήσιν ἀσπαζόμενοι. Κοινωνίαν γὰρ βίον τελεωτάτην ἔγω καλῶ, ἐν ᾧ κτήσεως μὲν ἰδιότης ἐξώρισται, γνώμης δὲ ἐναντίωσις ἀπελήλαται, ταραχὴ δὲ πᾶσα καὶ φιλονικία καὶ ἔριδες ἐκ ποδῶν ἐστήκαστι, κοινὰ δὲ τὰ σύμπαντα, ψυχαί, γνῶμαι, σώματα 20 καὶ δοῖς τὰ σώματα τρέφεται καὶ θεραπεύεται, κοινὸς δὲ Θεός, κοινὸν τὸ τῆς εὐσεβείας ἔμπόρευμα, κοινὴ δὲ σωτηρία, κοινὰ τὰ ἀγανίσματα, κοινοὶ οἱ πόνοι, κοινοὶ οἱ στέφανοι, εἰς οἱ πολλοὶ καὶ δεῖς οὐ μόνος, ἀλλ’ ἐν πλείοσι.

2. Τί ταύτης τῆς πολιτείας ἴσον; Τί δὲ μακαριώτερον; Τί 25 τῆς συναφείας καὶ τῆς ἐνώσεως ἀκριβέστερον; Τί τῆς τῶν ἡθῶν καὶ τῶν ψυχῶν συγκράσεως χαριέστερον; Ἀνθρώποι ἐκ διαφόρων γενῶν καὶ χωρῶν κινηθέντες εἰς τοσαύτην ἀκριβειαν ταυτότητος συνημόσθησαν, ὥστε μίαν ψυχὴν ἐν πολλοῖς σώμασι θεωρεῖσθαι, καὶ τὰ πολλὰ σώματα μιᾶς γνώμης δογανα 30 δείκνυσθαι. Ὁ ἀσθενῶν τὸ σῶμα πολλοὺς ἔχει τῇ διαθέσει συγ-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 18

Πρὸς τοὺς κανονικοὺς τοῦ κοινοβίου.

1. Ἐχομεν ἥδη διαιτήσει, ὅσον ἥτο δυνατόν, προηγουμένως διὰ τὸν κάθε ἀσκητὴν καὶ δι’ ἐκεῖνον ποὺ ἡσπάσθη τὸν μονῆρη βίον, πῶς δηλαδὴ πρέπει νὰ ἀσκῇ τὴν ψυχὴν εἰς τὸ καλὸν καὶ νὰ κατευθύνῃ τὸ σῶμα εἰς τὸ πρέπον, διὰ νὰ ἡμπορέσῃ νὰ ἔκτυπώσῃ εἰς ἡμᾶς τὸν τέλειον φιλόσοφον. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ περισσότεροι ἀσκηταὶ ζοῦν εἰς κοινόβια, ὅπου προτρέπουν ὁ ἔνας τὴν ψυχὴν τοῦ ἄλλου πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ διὰ τῆς συγκρίσεως τῶν κατορθωμάτων παρακινοῦνται πρὸς τὴν ἡθικὴν τελείωσιν, ἐσκέφθημεν ὅτι εἰναι δίκαιον νὰ προτρέψωμεν καὶ τούτους διὰ τῶν λόγων. Πρέπει δὲ νὰ γνωρίσουν πρῶτα πόσον μεγάλον καὶ σπουδαῖον εἰναι τὸ καλὸν ποὺ ἐπιδιώκουν καὶ ὑστερα νὰ ὑποδεχθοῦν τὴν πρὸς τοῦτο προτροπήν, διὰ νὰ ἐπιδείξουν προθυμίαν καὶ ζῆλον ἀντάξιον τῆς σπουδαιότητος τοῦ κατορθώματος. Κατ’ ἀρχὴν λοιπὸν ἐπανέρχονται εἰς τὸ κατὰ φύσιν καλόν, διότι ἀσπάζονται τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν συμβίωσιν. Διότι κοινωνία βίου τελειοτάτη εἰναι κατ’ ἐμὲ ἐκείνη, ὅπου ἰδιοκτῆται δὲν ὑπάρχουν, αἱ ἀντιθέσεις τῆς γνώμης ἔχουν ἐκλείψει, κάθε δὲ ταραχὴ καὶ φιλονικία καὶ ἔρις ἔχει ἀπομακρυνθῆ, καὶ ὅπου ὅλα εἰναι κοινά· ψυχαί, γνῶμαι, σώματα, ἐκεῖνα διὰ τῶν δόποίων τρέφονται καὶ θεραπεύονται τὰ σώματα, δὲ Θεός, τὸ ἐμπόρευμα τῆς εὐσεβείας, ἡ σωτηρία, τὰ ἀγωνίσματα, οἱ κόποι, οἱ στέφανοι· ὅπου οἱ πολλοὶ εἰναι ἔνας καὶ ὁ ἔνας δὲν εἰναι μόνος, ἀλλὰ μέσα εἰς τοὺς πολλούς.

2. Τί ἡμπορεῖ νὰ παραβληθῇ μὲ αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴν ζωὴν; Τί εἰναι μακαριώτερον; Τί εἰναι ἀληθέστερον ἀπὸ τὴν σύνδεσιν καὶ τὴν ἔνωσιν; Τί εἰναι χαριέστερον ἀπὸ τὴν ἀνάμειξιν τῶν χαρακτήρων καὶ τῶν ψυχῶν; Ἐκινήθησαν ἀνθρωποι ἀπὸ διαφόρους φυλὰς καὶ χώρας καὶ συνηρμόσθησαν μὲ τοιαύτην ἀκρίβειαν εἰς ἔνα, ὃστε νὰ θεωροῦνται μία ψυχὴ εἰς πολλὰ σώματα, καὶ τὰ πολλὰ σώματα νὰ φαίνωνται ὅργανα μιᾶς γνώμης. Ο ἀσθενής εἰς τὸ σῶμα ἔχει πολλοὺς ποὺ ὑποφέρουν

κάμνοντας· δι νοσῶν καὶ καταπίπτων τῇ ψυχῇ πολλοὺς ἔχει τοὺς ἴωμένους καὶ συνδιαινιστῶντας αὐτόν. Ἐλλήλων ἰσόδουλοι, ἀλλήλων κύριοι, καὶ ἐν τῇ ἀμάχῳ ἐλευθερίᾳ τὴν ἀκριβεστέραν δουλείαν ἀλλήλοις ἀντεπιδείκνυνται, ἥν οὐκ ἀνάγκη περιστά-
5 σεως πρὸς βίαν ἐπῆγαγε, πολλὴν φέρουσα τοῖς ἀλοῦσι τὴν ἀθυ-
μίαν, ἀλλὰ γνώμης τὸ αὐθαίρετον μετ' εὐφροσύνης ἐδημιούρ-
γησεν, ἀγάπης τοὺς ἐλευθέρους ὑποτασσούσης ἀλλήλοις καὶ τῷ
αὐθαιρέτῳ τὸ ἐλεύθερον φυλαττούσης. Τοιούτους ἡμᾶς ἐξ ἀρ-
χῆς ὁ Θεὸς εἶναι βεβούληται καὶ ἐπὶ τούτοις ἐδημιούργησεν.
10 Οὗτοι τὸ ἀρχαῖον ἀνακαλοῦνται καλόν, τοῦ ἀρχιπάτορος Ἀδάμ
τὴν ἀμαρτίαν ἐπικαλύπτοντες. Διαίρεσις γάρ καὶ διάστασις
καὶ πόλεμος οὐκ ἀν ἦν ἐν ἀνθρώποις, μὴ τῆς ἀμαρτίας διατε-
μούσης τὴν φύσιν. Οὗτοι ἀκριβεῖς μιμηταὶ τοῦ Σωτῆρος καὶ
τῆς κατ' αὐτὸν ἐν σαρκὶ πολιτείας ὑπάρχοντιν. "Ωσπερ γάρ
15 ἐκεῖνος, χροὸν μαθητῶν συστησάμενος, κοινὰ τὰ πάντα καὶ
κοινὸν ἔαυτὸν τοῖς ἀποστόλοις παρέσχηκεν, οὕτω καὶ οὗτοι τῷ
καθηγούμενῷ πειθόμενοι, οἵγε καλῶς τὸν κανόνα τοῦ βίου δια-
φυλάσσοντες, τὴν τῶν ἀποστόλων καὶ τοῦ Κυρίου πολιτείαν
μετ' ἀκριβείας μεμίμηνται. Οὗτοι τὴν τῶν ἀγγέλων ζωὴν ἐξη-
20 λώκασι, τὸ κοινωνικόν, ὥσπερ ἐκεῖνοι, δι' ἀκριβείας φυλάξαν-
τες. Οὐκ ἔστιν ἐν ἀγγέλοις ἔρις, οὐ φιλονικία, οὐκ ἀμφισβή-
τησις· ἔκαστος τὰ πάντων ἔχει, καὶ πάντες δλόκληρα παρ' ἔαυ-
τοῖς τὰ καλὰ ταμεύονται. Οὐ γάρ ἔστιν ὅλη ἐμπερίγραπτος
ὅ τῶν ἀγγέλων πλοῦτος, δεομένη τομῆς, ἥνικα ἀν αὐτὴν πλείο-
25 σιν ἐπινέμεσθαι δέη, ἀλλ' ἄνλος ἡ κτῆσις, καὶ διανοίας ὁ πλοῦτος.

3. Καὶ διὰ τοῦτο παρ' ἔκαστοις δλόκληρα τὰ καλὰ μένον-
τα πάντας ἴσοτίμως πλουσίους ἐργάζεται, ἀναμφισβήτητον
αὐτοῖς καὶ ἄμαχον τὴν οἰκείαν κτῆσιν παρέχοντα. Θεωρία γάρ
τοῦ ἀνωτάτου καλοῦ καὶ ἀρετῶν σαφεστάτη κατάληψις τῶν

μαζί του κατὰ τὴν διάθεσιν· δ ἄρρωστος καὶ ἀδύναμος εἰς τὴν ψυχὴν ἔχει πολλοὺς ποὺ τὸν θεραπεύουν καὶ τὸν ἀνορθώνουν. Εἶναι ἐξ ἵσου δοῦλοι ὁ ἔνας πρὸς τὸν ἄλλον, εἶναι κύριοι ὁ ἔνας τοῦ ἄλλου, καὶ μὲ τὴν ἀκαταμάχητον ἐλευθερίαν ἀμιλλῶνται διὰ νὰ ἐπιδείξουν μεταξύ των τὴν ἀκριβεστέραν δουλείαν, τὴν δποίαν δὲν ἐπροξένησε βιαίως κάποια ἀναγκαῖα συμφορά, ποὺ προκαλεῖ πολλὴν ἀνησυχίαν εἰς ἑκείνους ποὺ κυριεύει ἀλλὰ ἐδημιουργήθη μετὰ χαρᾶς ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν τῆς γνώμης διότι ἡ ἀγάπη ὑποτάσσει τοὺς ἐλευθέρους τὸν ἔνα εἰς τὸν ἄλλον, καὶ ἔξασφαλίζει τὴν ἐλευθερίαν μὲ τὴν ἀτομικὴν ἐκλογὴν ἑκάστου. "Ἐτσι μᾶς ἡθέλησεν ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεὸς καὶ διὰ τοῦτο μᾶς ἐδημιούργησεν. Αὔτοὶ ἐπαναφέρουν τὸ ἀρχαῖον καλόν, διότι ἐπικαλύπτουν τὴν ἀμαρτίαν τοῦ προπάτορος Ἀδάμ. Διότι δὲν θὰ ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων διαίρεσις καὶ διάστασις καὶ πόλεμος, ἐὰν ἡ ἀμαρτία δὲν ἐδίχαζε τὴν φύσιν. Αὔτοὶ λοιπὸν μιμοῦνται μὲ ἀκρίβειαν τὸν Σωτῆρα καὶ τὴν ἔνσαρκον ζωὴν του. "Οπως δηλαδὴ ἑκεῖνος, ὅταν συνεκρότησε τὴν ὁμάδα τῶν μαθητῶν του, κατέστησε τὰ πάντα κοινὰ διὰ τοὺς ἀποστόλους, ἀκόμη καὶ τὸν ἑαυτόν του, ἔτσι καὶ αὐτοὶ —ὅσοι βεβαίως τηροῦν τὴν ἀκρίβειαν τοῦ βίου— ὑπακούοντες εἰς τὸν καθηγούμενον, μιμοῦνται μὲ ἀκρίβειαν τὴν ζωὴν τῶν ἀποστόλων καὶ τοῦ Κυρίου. Αὔτοὶ ζηλεύουν τὴν ζωὴν τῶν ἀγγέλων, διότι μὲ ἀκρίβειαν φυλάττουν, ὅπως ἑκεῖνοι, τὸν κοινὸν βίον. Δέν ὑπάρχει εἰς τοὺς ἀγγέλους ἕρις οὕτε φιλονικία οὕτε ἀμφισβήτησις· τὰ πάντα ἀνήκουν εἰς τὸν καθένα καὶ ὅλοι ἀποθηκεύουν διὰ τοὺς ἑαυτούς των δλόκληρα τὰ καλά. Διότι δ πλοῦτος τῶν ἀγγέλων δὲν εἶναι ὕλη, ποὺ περιγράφεται, ποὺ χρειάζεται διαίρεσιν, ὅταν παραστῇ ἀνάγκη νὰ διανεμηθῇ εἰς περισσοτέρους, ἀλλ' εἶναι ἀνλος κτῆσις, καὶ ὁ πλοῦτος εἶναι τῆς διανοίας.]

3. Καὶ διὰ τοῦτο τὰ καλὰ παραμένουν δλόκληρα εἰς τὸν καθένα καὶ καθιστοῦν ὅλους κατ' ἴσοτιμίαν πλουσίους, διότι παρέχουν εἰς αὐτοὺς βεβαίαν καὶ ἀσφαλῆ τὴν ἰδικήν των κτῆσιν. Διότι ἡ θεωρία τοῦ ὑψίστου καλοῦ καὶ ἡ βεβαιοτάτη κατοχὴ

ἀγγέλων ἐστὶ θησαύρισμα, πρὸς δὲ βλέπειν ἄπασιν ἔξεστιν, δλόκληρον αὐτῶν τὴν γνῶσιν καὶ τὴν κτῆσιν ἑκάστου λαμβάνοντος. Τοιοῦτοι οἱ κατὰ ἀλήθειαν ἀσκηταί, οὐδὲ τῶν γηίνων μεταποιούμενοι, ἀλλὰ τῶν οὐρανίων ἀμφισβητοῦντες καὶ ἀμερίστοις διανομαῖς τὰ αὐτὰ οἱ πάντες παρ' ἑαυτοῖς ἐκαστος δλόκληρα θησαυρίζοντες. Ἀρετῆς γὰρ η̄ κτῆσις, καὶ κατορθωμάτων δὲ πλοῦτος, καὶ πλεονεξία ἐπαινετή, καὶ ἀδάκρυτος ἀρπαγή, καὶ ἀπληστία στεφανουμένη, καὶ δὲ μὴ βιαζόμενος ἔνοχος. Πάντες ἀρπάζοντες, καὶ οὐδεὶς ἀδικούμενος, καὶ διὰ τοῦτο εἰρήνη 10 τῷ πλούτῳ βραβεύοντα. Οὗτοι τῆς ἐπηγγελμένης βασιλείας τὰ ἀγαθὰ προαρπάζονται, τὴν ἐνάρετον ἑαυτῶν πολιτείαν καὶ κοινωνίαν ἀκριβὲς μίμημα τῆς ἐκεῖσε διαγωγῆς καὶ καταστάσεως παριστῶντες. Οὗτοι τὴν ἀκτησίαν τελείως κατώρθωσαν, οὐδὲν ἴδιον ἔχοντες, ἀλλήλων δὲ τὰ πάντα. Ἡλίκων ήμιν ἀγαθῶν η̄ τοῦ Σωτῆρος ἐνανθρώπησις πρόξενος γέγονε, σαφῶς οὗτοι τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων ὑπέδειξαν, τὴν διερρωγυῖαν τῶν ἀνθρώπων φύσιν καὶ εἰς μυρία κατατμηθεῖσαν, τό γε ἐπ' αὐτοῖς, πάλιν συνάγοντες πρὸς ἑαυτήν τε καὶ πρὸς τὸν Θεόν. Τοῦτο γὰρ τὸ κεφάλαιον τῆς τοῦ Σωτῆρος κατὰ σάρκα οἰκονομίας, ἵνα τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν πρὸς ἑαυτήν τε καὶ πρὸς ἑαυτὸν συναγάγῃ καί, τὴν πονηρὰν κατατομὴν ἔξελών, τὴν ἀρχαίαν ἀνακαλέσηται ἔνωσιν, καθάπερ τις ἀριστος ἰατρὸς σῶμα κατὰ πολλὰ μέρη διαιρεθὲν φαρμάκοις σωτηρίοις ἀνασυνδέων.

25 4. Καὶ ταῦτα διῆλθον, οὐχ ἵνα φιλοτιμήσωμαί τι καὶ τοῖς λόγοις ἐπάρω τὰ τῶν κοινοβιακῶν κατορθώματα (οὐ γὰρ τοσαύτη δύναμις τῶν ἐμῶν λόγων, ὥστε τὰ μεγάλα σεμνύνειν, τούναντίον δὲ μᾶλλον καὶ ἀμαυροῦν τῇ περὶ τὴν διήγησιν ἀσθενείᾳ), ἀλλ' ἵνα, ὡς οἶόν τε, διέλθω καὶ ἐπιδείξω τὸ τοῦ κατορ-

τῶν ἀρετῶν εἶναι θησαυρὸς τῶν ἀγγέλων, πρὸς αὐτὰ δὲ ἡμποροῦν νὰ βλέπουν ὅλοι καὶ νὰ λαμβάνῃ ἔκαστος δλόκληρον τὴν γνῶσιν καὶ τὴν κτῆσιν των. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ ἀληθινοὶ ἀσκηταί· δὲν ἐπιδιώκουν τὰ γήινα, ἀλλὰ ἀναζητοῦν τὰ οὐράνια, καὶ ὅλοι, ὁ καθένας χωριστά, ἀποκτοῦν δλόκληρον καὶ τὸν αὐτὸν θησαυρὸν δι' ἑαυτοὺς μὲ διανομὴν ποὺ δὲν διαιρεῖ εἰς μέρη. Διότι πρόκειται περὶ κτῆσεως ἀρετῆς καὶ περὶ πλούτου κατορθωμάτων καὶ περὶ ἀξιεπαίνου πλεονεξίας καὶ περὶ λαφύρων διὰ τὰ ὄποια δὲν ἔχουν δάκρυα, καὶ περὶ ἀπληστίας ποὺ στεφανοῦται, ὅπου ἔκεινος ποὺ δὲν βιάζεται εἶναι ἔνοχος. "Ολοὶ ἀρπάζουν καὶ οὐδεὶς ἀδικεῖται, διὰ τοῦτο δὲ ἡ εἰρήνη βραβεύει τὸν πλοῦτον. Αὔτοὶ ἀρπάζουν ἐκ τῶν προτέρων τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐπηγγελμένης βασιλείας, διότι παρουσιάζουν τὴν ἐνάρετον ζωὴν καὶ κοινωνίαν των ὡς ἀκριβὲς ἀντίγραφον τῆς ἔκει διαβιώσεως καὶ καταστάσεως. Αὔτοὶ κατώρθωσαν τελείως τὴν ἀκτημοσύνην, διότι δὲν ἔχουν τίποτε ἰδικόν των, τὰ πάντα δὲ ἀνήκουν εἰς ὅλους. Αὔτοὶ ὑπέδειξαν σαφῶς εἰς τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων πόσα ἀγαθὰ μᾶς ἔφερεν ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Σωτῆρος, διότι τὴν διχασμένην φύσιν τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἔγινε κομμάτια, ἐπανέφεραν, ὅσον ἔξηρτάτο ἀπὸ αὐτούς, εἰς τὸν ἔαυτόν της καὶ εἰς τὸν Θεόν. Διότι αὐτὸς ἦτο ἡ σύνοψις τῆς κατὰ σάρκα συγκαταβάσεως τοῦ Σωτῆρος· νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν εἰς τὸν ἔαυτόν της καὶ εἰς τὸν ἔαυτόν του, καὶ ἀφοῦ ἔξαλείψῃ τὸν πονηρὸν διχασμόν, νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἀρχικὴν ἔνωσιν, ὅπως ἔνας ἄριστος ἰατρὸς ποὺ ἐπανασυνδέει μὲ σωτηριώδη φάρμακα τὸ σῶμα ποὺ ἔχωρίσθη εἰς πολλὰ μέρη.

4. 'Ανέφερα αὐτά, ὅχι διὰ νὰ δείξω τὴν φιλοδοξίαν μου καὶ νὰ ἔξαρω μὲ λόγους τὰ κατορθώματα τῶν ζώντων εἰς κοινόβια (διότι οἱ λόγοι μου δὲν ἔχουν τόσον μεγάλην δύναμιν, ώστε νὰ ἔξυμνοῦν τὰ μεγάλα πράγματα, παρὰ μᾶλλον νὰ τὰ ἀμαυρώνουν μὲ τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς διηγήσεως), ἀλλὰ διὰ νὰ ἀναφέρω κατὰ δύναμιν καὶ διὰ νὰ ἐπιδείξω τὸ ὑψος καὶ τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος. Διότι τί θὰ ἥδύνατο διὰ συγκρίσεως

θώματος ὅψις καὶ μέγεθος. Τί γὰρ ἂν εἰς ἵσον ἔλθοι τῷ καλῷ τούτῳ διὰ συγκρίσεως; "Οπον γὰρ πατὴρ μὲν εἰς μιμούμενος τὸν ἄνω Πατέρα, παῖδες δὲ πολλοὶ νικᾶν ἐσπουδακότες ἀλλήλους ταῖς περὶ τὸν προστάτην εὐνοίαις, παῖδες πρὸς ἑαυτούς 5 τε ὁμονοοῦντες, καὶ τὸν πατέρα ταῖς ἐναρέτοις πράξεσι δεξιούμενοι, οὐ φύσιν τῆς συναφείας αἰτίαν ἐπιγραφόμενοι, λόγον δὲ φύσεως βεβαιότερον τῆς ἐνώσεως ἀρχηγὸν καὶ φύλακα ποιησάμενοι, καὶ Πνεύματος ἀγίου δεσμῷ κρατούμενοι. Τίνα ἂν εἰκόνα τῶν ἐπὶ τῆς γῆς εἰς παράστασιν ἔχοιεν τῆς τοῦ κατορθώματος ἀρετῆς; Ἀλλὰ τῶν μὲν ἐπὶ τῆς γῆς οὐδεμίαν· μόρι γ 10 δὲ ἡ ἄνω λείπεται. Ἀπαθῆς ὁ ἄνω Πατὴρ, δίχα πάθους καὶ οὗτος, λόγῳ τοὺς ἀπαντας προσαγόμενος. Ἀφθοροὶ οἱ παῖδες τοῦ ἄνω Πατρός· ἀφθορία καὶ τούτους εἰσεποιήσατο. Ἀγάπη συνδεῖ τὰ ἄνω· ἀγάπη καὶ τούτους πρὸς ἀλλήλους συνήρμοσεν. 15 Ὁντως ἀπαγορεύει πρὸς τὴν τοιαύτην φάλαγγα καὶ αὐτὸς ὁ διάβολος, οὐκ ἀρκῶν πρὸς τοσούτους ἀγωνιστάς, οὗτως εὐσταλῶς καὶ συγκεκροτημένως κατ' ἔκείνουν στρατεύοντας, καὶ τοσοῦτον τῇ ἀγάπῃ συνησπικότας ἀλλήλοις καὶ φραττομένους τῷ Πνεύματι, ὥστε μήτε βραχυτάτην τινὰ παρείσδυσιν 20 ταῖς ἔκείνουν βολαῖς παρασχεῖν. Σκόπει μοι τὴν τῶν ἐπτὰ Μακκαβαίων σύμφωνον ἀθλησιν καὶ ενρήσεις παρὰ τούτοις θερμότέραν τὴν συμφωνίαν. Περὶ τούτων Δαβὶδ ὁ προφήτης ἐν ὧδαις ἀνεβόησε λέγων· Ἡ Ιδού δὴ τί καλὸν ἦ τί τερπνόν, ἀλλ᾽ ἦ τὸ κατοικεῖν ἀδελφοὺς ἐπὶ τὸ αὐτό;», τῷ μὲν καλῷ τὸ τοῦ βίου δόκιμον παριστάς, τῷ δὲ τερπνῷ τὴν ἐκ τῆς ὁμονοίας καὶ τῆς ἐνώσεως εὐφροσύνην. Τοῦτον οἱ μετιόντες τὸν βίον μετὰ ἀκούβείας, ἐμοὶ δοκεῖ τὴν ἀνωτάτω ἐξηλωκέναι ἀρετήν.

νὰ ἔξισωθῇ μὲ αὐτὸ τὸ καλόν; Διότι, ὅπου ὑπάρχει ἔνας πατέρας ποὺ μιμεῖται τὸν οὐράνιον Πατέρα, καὶ πολλὰ παιδιά ποὺ μὲ ζῆλον φροντίζουν νὰ ὑπερτερήσουν δὲ ἔνας ἐπὶ τοῦ ἄλλου εἰς τὰ φιλοφρονήματα τοῦ προϊσταμένου, ἔκει τὰ παιδία δμονοοῦν μεταξύ των καὶ ὑποδέχονται τὸν πατέρα μὲ τὰς ἔναρέτους πράξεις των, χωρὶς νὰ ἀποδίδουν εἰς τὴν φύσιν τὴν αἰτίαν τῆς συμβιώσεως, ἀλλὰ διότι καθιστοῦν τὸν λόγον δόδηγὸν καὶ φύλακα τῆς συμβιώσεως ἀσφαλέστερον τῆς φύσεως καὶ διότι συνέχονται μὲ τὸν δεσμὸν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Μὲ ποίαν εἰκόνα λοιπὸν ἐκ τοῦ κόσμου θὰ ἡδύναντο νὰ παραστήσουν τὴν δύναμιν τοῦ κατορθώματος; Καμμία ἀπὸ τὰς εἰκόνας τῆς γῆς· μόνον ἡ ἄνω ἀπομένει. Ἀπαθῆς εἶναι δὲ ἄνω Πατήρ· χωρὶς πάθος καὶ αὐτός, μὲ τὸν λόγον προσελκύει τοὺς πάντας. Τὰ παιδιά τοῦ ἄνω Πατρὸς δὲν φθείρονται· ἡ ἀφθορία καὶ τούτους υἱοθέτησεν. Ἡ ἀγάπη συνδέει τὰ ἄνω· ἡ ἀγάπη συνέδεσεν ἀρμονικὰ καὶ αὐτοὺς μεταξύ των. Πράγματι καὶ αὐτὸς δὲ διάβολος καταθέτει τὰ ὅπλα ἐνώπιον αὐτῆς τῆς φάλαγγος, διότι εἶναι ἀνεπαρκῆς διὰ τόσους πολλοὺς ἀγωνιστάς, ποὺ ἐκστρατεύουν ἐναντίον του εὔσταλεῖς καὶ συγκεντρωμένοι, εἶναι δὲ τόσον πολὺ συνησπισμένοι μεταξύ των διὰ τῆς ἀγάπης καὶ προστατεύονται διὰ τοῦ Πνεύματος ὡς διὰ φράγματος, ὥστε δὲν ἀφήνουν νὰ παρεισδύσουν καθόλου τὰ βέλη του. Πρόσεξε μαζί μου τὴν σύμψυχον ἀθλησιν τῶν ἐπτὰ Μακκαβαίων καὶ θὰ εὕρῃς ὅτι αὐτοὶ ἦσαν θερμότερον ἡνωμένοι. Περὶ αὐτῶν δὲ προφήτης Δαρβὶδ ἀνέκραξεν εἰς τοὺς ψαλμούς· «ἰδοὺ δὴ τί καλὸν ἡ τί τερπνόν, ἀλλ’ ἡ τὸ κατοικεῖν ἀδελφούς ἐπὶ τὸ αὐτό;»⁶¹, καὶ ἐσήμαινε διὰ μὲν τοῦ «καλοῦ» τὸν δόκιμον βίον, διὰ δὲ τοῦ «τερπνοῦ» τὴν εὐφροσύνην ποὺ γεννᾷ ἡ ὁμόνοια καὶ ἡ ἔνωσις. «Οσοι ζοῦν αὐτὸν τὸν βίον μὲ ἀκρίβειαν μοῦ φαίνεται ὅτι μιμοῦνται τὴν ὑψηλοτάτην ἀρετήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'

"Οτι χρὴ τὸν ἀσκητὴν βεβαιὰ κρίσει προσιέναι τῇ ἀσκήσει,
καὶ περὶ ὑπακοῆς.

Τοῖς μὲν οὖν διορατικοῖς τὸν νοῦν ἐν τῇ προδιηγήσει τῶν
τῆς πολιτείας ἴδιωμάτων τὸν κανόνα τῆς πολιτείας ὁ λόγος ὠ-
5 ρίσατο. Ἐπειδὴ δὲ προσήκει διὰ τοὺς ἀπλουστέρους τῶν ἀδελ-
φῶν καὶ σαφέστερον ἐκθέσαι τὸν τῆς πολιτείας ἐφ' ἐκάστω
κανόνα, ἐπὶ τοῦτο δὴ καὶ τρεψώμεθα. Χρὴ τοίνυν πρὸ γε ἀπάν-
των τὸν προσελθόντα τῇ τοιαύτῃ πολιτείᾳ, ἐστηριγμένον καὶ
ἔδραιον καὶ ἀκίνητον ἔχειν τὸ φρόνημα καὶ κρίσιν τοῖς πνεύ-
10 μασι τῆς πονηρίας ἀνεπιχείρητον καὶ ἀμετάθετον, καὶ μαρτύ-
ρων ἐνστασιν τῇ τῆς ψυχῆς ἐπιδείκνυσθαι βεβαιότητι μέχρι¹
θανάτου, τῶν τε ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ ἀντεχόμενον καὶ τὴν ὑπα-
κοὴν τοῖς καθηγούμενοις ἐπιδεικνύμενον. Τοῦτο γὰρ τῆς πολι-
τείας ἐστὶ τὸ κεφάλαιον. "Ωσπερ γὰρ δὲ Θεός, Πατήρ ἀπάντων
15 καὶ ὡν καὶ καλεῖσθαι καταξιῶν, ἀκριβεστάτην παρὰ τῶν αὐτοῦ
θεραπόντων ἀπαιτεῖ τὴν εὐπείθειαν, οὕτω καὶ ὁ πνευματικὸς
ἐν ἀνθρώποις πατήρ, πρὸς τοὺς τοῦ Θεοῦ νόμους τὰς ἐαυτοῦ
διατάξεις ἀρμόζων, ἀναμφίλεκτον τὴν ὑπακοὴν ἀπαιτεῖ. Εἰ
γὰρ δὲ τέχνῃ τινὶ τῶν βαναύσων, τούτων δὴ τῶν πρὸς τὴν πα-
20 ροῦσαν ζωὴν ἡμῖν χερσίμων, ἐαυτὸν ἐκδιδοὺς παντὶ τρόπῳ
πείθεται τῷ τεχνίτῃ καὶ κατ' οὐδὲν ἐναντιοῦται τοῖς ἐκείνοις
προστάγμασιν, οὕτε μὴν πρὸς τὸ βραχύτατον τούτους χωρίζε-
ται, ἀλλὰ πάντα καιρὸν ἐν ὀφθαλμοῖς ἐστι τοῦ διδασκάλου,
βρῶσίν τε καὶ πόσιν καὶ τὴν ἄλλην δίαιταν ὑπομένει ταύτῃ,
25 ἢν ἀν ἐκεῖνος δοίσει, πολλῷ μᾶλλον οἱ πρὸς τὴν μάθησιν
τῆς εὔσεβείας καὶ τῆς ἴσοτητος ἀφικνούμενοι, ἀπαξ πεπεικό-
τες ἐαυτούς, δτι δυνήσονται παρὰ τοῦ καθηγούμενον τὴν τοι-
αύτην ἐπιστήμην λαβεῖν, πᾶσαν εὐπείθειαν καὶ τὴν περὶ πάντα

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 19

"Οτι πρέπει ό ασκητής νὰ ἀναλαμβάνῃ τὴν ἀσκησιν μὲ βεβαίαν πρόθεσιν, καὶ περὶ ὑπακοῆς.

Διὰ τοὺς ἔχοντας διορατικὸν νοῦν διὰ τῆς ἐκθέσεως τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς δὲ λόγος καθώρισε τὸν κανόνα τῆς ζωῆς. Ἐπειδὴ ὅμως πρέπει διὰ τοὺς ἀπλοϊκωτέρους ἀδελφοὺς νὰ ἔκτεθοῦν σαφέστερα οἱ ὄροι αὐτῆς διὰ τὸν καθένα, εἰς αὐτὸν θὰ στραφῶμεν τώρα.

Πρέπει λοιπὸν πρὸ πάντων δὲ προσελθών εἰς τὴν ζωὴν αὐτοῦ τοῦ εἰδους νὰ ἔχῃ σταθερὸν καὶ ἀμετακίνητον καὶ ἀκλόνητον τὸ φρόνημα, καὶ πρόθεσιν τοιαύτην, ὥστε νὰ μὴ ἡμποροῦν τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας νὰ τὴν προσβάλουν καὶ νὰ τὴν μεταβάλουν, καὶ νὰ ἐπιδεικνύῃ τὴν ἐπιμονὴν τῶν μαρτύρων μὲ τὸ μέχρι θανάτου σθένος τῆς ψυχῆς· πρέπει ἀκόμη νὰ εἴναι προσηλωμένος εἰς τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ὑπακούῃ εἰς τοὺς καθηγουμένους. Διότι αὐτὴ εἴναι ἡ σύνοψις τῆς ἀσκητικῆς πολιτείας. "Οπως δηλαδὴ δὲ Θεός, ποὺ εἴναι καὶ ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ καλῆται Πατὴρ ὅλων, ἀπαιτεῖ ἀπόλυτον ὑπακοὴν ἀπὸ τοὺς δούλους του, ἔτσι καὶ δὲ πνευματικὸς πατὴρ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ποὺ προσαρμόζει τὰς ἐντολὰς του πρὸς τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, ἀπαιτεῖ ἀναντίρρητον ὑπακοήν. Διότι, ἐάν αὐτὸς ποὺ ἀφοσιώνεται εἰς κάποιαν χειρωνακτικὴν ἐργασίαν, ποὺ μᾶς εἴναι χρήσιμος διὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν, ὑπακούῃ κατὰ πάντα εἰς τὸν τεχνίτην καὶ δὲν ἐναντιώνεται καθόλου εἰς τὰ προστάγματά του, οὔτε δὲ καὶ ἐπ' ὀλίγον φεύγῃ ἀπὸ κοντά του, ἀλλὰ παρακολουθήται πάντοτε ἀπὸ τὸν διδάσκαλον καὶ δέχεται τὸ φαγητὸν καὶ τὸ ποτὸν καὶ τὸν τρόπον ζωῆς ποὺ ὁρίζει ἑκεῖνος, πολὺ περισσότερον οἱ προσερχόμενοι διὰ νὰ μάθουν τὴν εὔσεβειαν καὶ τὴν ἴσοτητα, ἀφοῦ πείσουν τοὺς ἐσαυτούς τῶν ὅτι θὰ δυνηθοῦν νὰ ἀποκτήσουν ἀπὸ τὸν καθηγούμενόν αὐτὴν τὴν γνῶσιν, θὰ προσφέρουν εἰς τοὺς καθηγουμένους ὅλοκληρωτικὴν πειθαρχίαν καὶ ἀπόλυτον ὑπακοὴν εἰς τὸ κάθε τι, καὶ δὲν θὰ ζητήσουν ἔξήγησιν διὰ τὰς ἐντολὰς,

ἀκριβεστάτην ὑπακοὴν τούτοις εἰσοίσονται καὶ οὐχὶ τὸν λόγον τῶν ἐπιτεταγμένων ἀπαιτήσουσιν, ἀλλὰ τὸ ἔργον τὸ ἐπιτεταγμένον ἐπιτελέσουσιν, εἰ μὴ τοσοῦτον, δσον ἀγνοοῦντάς τι τῶν συντεινόντων πρὸς σωτηρίαν, κοσμίως καὶ μετὰ τῆς πρεπούσης αἰδοῦς ἐρωτᾶν καὶ παιδεύεσθαι. Πᾶσα δὲ σπουδὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔστω, ὅπως μὴ τὸ ὑψηλὸν τῆς ψυχῆς διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν ἡδονῶν ταπεινωθείη. Πῶς γὰρ ἂν ἔτι δύναται πρὸς τὸ συγγενὲς καὶ νοητὸν φῶς ἐλευθέρῳ ἀναβλέψαι τῷ δύματι ἡ προσηλωθεῖσα κάτω ψυχὴ τῇ ἡδονῇ τῆς σαρκός; Διὸ χρὴ πρό γε πάντων τὴν ἐγκράτειαν ἀσκεῖν, ἀσφαλῆ φρουρὸν τῆς σωφροσύνης τυγχάνουσαν καὶ τὸν ἡγεμόνα νοῦν μὴ συγχωροῦσαν ὥδε κάκεῖσε δέμβεσθαι. Καθάπερ γὰρ τὸ περιεστεγασμένον διὰ σωλήνων ὄδωρος ὅρθιον ὑπὸ τῆς ἀναθλιβούσης βίας ἐπὶ τὸ ἄνω φέρεται, οὐκ ἔχων δπον διαχυθείη, οὕτω καὶ ὁ νοῦς 15 ὁ ἀνθρώπινος, καθάπερ σωλήνος στεγανοῦ τῆς ἐγκρατείας αὐτῶν πανταχόθεν περισφυγγούσης, ἀναληφθήσεται πως ὑπὸ τῆς τοῦ κινεῖσθαι φύσεως πρὸς τὴν τῶν ὑψηλοτέρων ἐπιθυμίαν, οὐκ ἔχων δπον διαρροῦ. Οὐδὲ γὰρ στῆναι ποτε δυνατόν ἔστι τὸν ἀεικίνητον ὑπὸ τοῦ πεποιηκότος εἰληφότα τὴν φύσιν καὶ 20 εἰς τὰ μάταια κινεῖσθαι κωλυόμενον, ἀμήχανον μὴ πρὸς τὴν ἀλήθειαν πάντως εὐθυπορῆσαι. Ἐγκράτειαν δὲ ἡγούμεθα ὁρίζεσθαι οὐ μόνον τὴν τῶν βρωμάτων ἀποχὴν (τοῦτο γὰρ πολλοὶ καὶ τῶν παρ' Ἑλλησι φιλοσόφων κατώρθωσαν), ἀλλὰ πρό γε πάντων τὸν τῶν ὀφθαλμῶν δέμβασμόν. Τί γὰρ ὅφελος, εἰ, σι- 25 τίνων ἀπεχόμενος, μοιχείας ἀκολασίαν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἐσθίεις ἡ τοῖς ὡσὶν ἔκὼν ἀκροᾶσαι ματαίας καὶ διαβολικὰς φωνάς; Οὐδὲν ὅφελος βρωμάτων ἀπέχεσθαι, τύφον δὲ ὑψηλοφροσύνης καὶ κενῆς δόξης καὶ παντὸς πάθους μὴ ἀπέχεσθαι. Ἡ τί γε ὅφελος ἐγκρατεύεσθαι ἀπὸ βρωμάτων, καὶ ἀπὸ λογισμῶν 30 πονηρῶν καὶ ματαίων μὴ ἀπέχεσθαι; Διὸ καὶ ὁ ἀπόστολος ἐλεγε· «Φοβοῦμαι μὴ πως φθαρῇ τὰ νοήματα ἡμῶν». Ἐγκρατεῖς οὖν γενώμεθα ἀπὸ τούτων ἀπάντων, μήποτε εἰκότως καὶ

ἀλλὰ θὰ ἔκτελέσουν τὸ ἔργον ποὺ διατάσσονται· ἐὰν δὲ ἀγνοοῦν κάτι ἀπὸ τὰ συντελοῦντα εἰς σωτηρίαν, θὰ ἐπιτραπῇ νὰ ἔρωτοῦν καὶ νὰ μανθάνουν κοσμίως καὶ μὲ τὸν πρέποντα σεβασμόν. Κάθε ἄνθρωπος δὲ πρέπει νὰ προσπαθῇ, ὡστε νὰ μὴ ταπεινωθῇ τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν ἥδονῶν. Διότι πῶς ἡμπορεῖ ἀκόμη ἡ ψυχὴ ποὺ προστήλωθη κάτω εἰς τὴν ἥδονὴν τῆς σαρκὸς νὰ ἀναβλέψῃ μὲ καθαρὸν βλέμμα πρὸς τὸ σύγγενὲς καὶ νοητὸν φῶς; Διὰ τοῦτο πρέπει πρὸ πάντων νὰ ἀσκῇ τὴν ἐγκράτειαν, ποὺ εἶναι ἀσφαλής φρουρὸς τῆς σωφροσύνης καὶ δὲν ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἡγεμόνα νοῦν νὰ διασπᾶται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Διότι, ὅπως τὸ ὕδωρ τῶν σωλήνων ἀναβλύζει πρὸς τὰ ἄνω ἀπὸ τὴν πίεσιν, μὴ δυνάμενον νὰ χυθῇ ἀλλοῦ, ἔτσι καὶ ὁ νοῦς τῶν ἀνθρώπων ἐπειδὴ ἡ ἐγκράτεια ὡς ἀδιαπέραστος σωλήν τὸν περισφίγγει ἀπὸ παντοῦ, θὰ ἀνέλθῃ κάπως, λόγῳ τῆς ἀνάγκης τῆς κινήσεως, πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ὑψηλοτέρων, διότι δὲν ἔχει ποῦ νὰ διαρρεύσῃ. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν ποτε νὰ σταθῇ ἐκεῖνος πού ἔλαβεν ἀπὸ τὸν δημιουργὸν ἀεικίνητον τὴν φύσιν· ὅταν δὲ κωλύεται νὰ κινηθῇ πρὸς τὰ μάταια, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἀκολουθήσῃ τὸν εὐθὺν δρόμον τῆς ἀληθείας. Ἐγκράτεια δὲ νομίζομεν ὅτι σημαίνει ὅχι μόνον τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τὰ φαγητὰ (διότι τοῦτο κατώρθωσαν καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνας φιλοσόφους"), ἀλλὰ πρὸ πάντων τὸ ἀπερίσπαστον τῶν ὄφθαλμῶν. Διότι ποῖον εἶναι τὸ ὄφελος, ἐὰν ἀπέχῃς ἀπὸ τροφάς, ἀλλὰ τρώγης διὰ τῶν ὄφθαλμῶν τὴν ἀκολασίαν τῆς μοιχείας, ἢ μὲ τὴν θέλησίν σου ἀκούῃς διὰ τῶν ὄτων ματαίας καὶ διαβολικὰς φωνάς; Δὲν ὠφελεῖ καθόλου νὰ ἀπέχῃς ἀπὸ τροφάς, ἀλλὰ νὰ μὴ ἀπέχῃς ἀπὸ τὴν ἐπαρσιν τῆς ὑψηλοφροσύνης, τῆς κενοδοξίας καὶ κάθε πάθους. "Ἡ τί ὠφελεῖ βεβαίως νὰ είσαι ἐγκρατής εἰς τὰς τροφάς, ἀλλὰ νὰ μὴ ἀπέχῃς ἀπὸ πονηρούς καὶ ματαίους λογισμούς; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀπόστολος ἔλεγε· «Φοβοῦμαι μήπως φθαροῦν τὰ νοήματα ἡμῶν»⁶². "Ἄσ γίνωμεν λοιπὸν ἐγκρατεῖς ἀπὸ ὅλα αὐτά, διὰ νὰ μὴ ἔλθῃ ποτὲ καὶ εἰς ἡμᾶς ἡ κατηγορία τοῦ Κυ-

έφ' ἡμᾶς ἡ τοῦ Κυρίου μέμψις ἔλθοι, ὡς τὸν κώνωπα διυλι-
ζόντων, τὴν δὲ κάμηλον καταπινόντων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'

"Οτι οὐ χοὴ τὰς πρὸς τοὺς βιοτικοὺς συγγενεῖς μεταδιώκειν
διμιλίας ἢ τὰ ἐκείνων φροντίζειν.

5 1. Συγγενῶν μέντοι καὶ φίλων καὶ γονέων κεχωρίσθαι
τοσοῦτον τῇ διαθέσει προσήκει, δσον τοὺς τεθνεῶτας ὁρῶμεν
τῶν ζώντων ἀφεστηκότας. Καὶ γὰρ ὁ κατὰ ἀλήθειαν πρὸς τοὺς
κατ' ἀρετὴν ἀγῶνας ἀποδυσάμενος καὶ τῷ κόσμῳ παντὶ μετὰ
τῶν ἐν τῷ κόσμῳ πάντων ἀποταξάμενος καὶ σταυρώσας ἑα-
10 τόν, ἵνα τὸ πλῆρες εἴπω, τῷ κόσμῳ, τέθνηκε τῷ κόσμῳ καὶ
πᾶσι τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ γονεῖς ὅσι, καὶ ἀδελφοί, καὶ τρί-
τον ἢ τέταρτον ἢ πολλοστὸν βαθμὸν τῆς συγγενείας ἐπέχον-
τες. Εἰ μὲν οὖν μετασταῖεν οἱ γεγεννηκότες τοῦ βίου καὶ πρὸς
τὴν πολιτείαν τοῦ παιδὸς μετατάξαιντο, ἀλληλῶς εἰσὶ συγγε-
15 νεῖς, οὐ τὴν γονέων, ἀλλὰ τὴν ἀδελφῶν τάξιν ἐπέχοντες. Πατήρ
γάρ ἐστιν ἀληθέστατος, πρῶτος μὲν ὁ τῶν ἀπάντων Πατήρ,
δὲ δεύτερος δὲ μετ' ἐκείνον ὁ τῆς πνευματικῆς καθηγούμενος
πολιτείας. Εἰ δὲ μένοιεν οἱ συγγενεῖς τὸν πρότερον ἀσπασά-
μενοι βίον, μέρος εἰσὶ τοῦ κόσμου, οὐ δημεῖς κεχωρίσμεθα,
20 καὶ κατ' οὐδὲν προσήκοντες τὸν κατὰ σάρκα ἄνθρωπον ἀποθε-
μένοις καὶ ἀποδυσαμένοις τὴν πρὸς ἐκείνους οἰκείωσιν. Ὁ δὲ
τὴν τῶν βιοτικῶν φιλίαν μετὰ ἀκριβείας κατασπαζόμενος
καὶ τούτοις διαπαντὸς προσομιλεῖν ἐφιέμενος, τὰς ἐκείνων
διαθέσεις διὰ τῆς συνεχοῦς διμιλίας εἰς τὴν ψυχὴν εἰσωφισατο.
25 Πάλιν τε τοῦ κοσμικοῦ φρονήματος ἀναπλησθεὶς τὴν διάνοιαν,
τῆς ἀγαθῆς ἐνστάσεως ἀποπέπτωκε καὶ τοῦ πνευματικοῦ φρο-
νήματος ἔχωρίσθη καὶ τὸν πρότερον ἔμετον ἀνεμάξατο τῇ ψυ-
χῇ καὶ παρὰ τοῦ ἔχθρον τέτρωται, διὰ τῆς σαρκικῆς συγγενείας
τὴν πνευματικὴν πολιτείαν ἐπιθολώσαντος.

ρίου ὅτι διυλίζομεν τὸν κώνωπα καὶ καταπίνομεν τὴν κάμηλον⁶³.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 20

"Οτι δὲν πρέπει νὰ ἐπιζητοῦμεν τὰς συνομιλίας μὲ τοὺς κοσμικοὺς συγγενεῖς μας ἢ νὰ φροντίζωμεν διὰ τὰς ὑποθέσεις των.

1. Πρέπει λοιπὸν νὰ εἰμεθα τόσον χωρισμένοι εἰς τὴν διάθεσιν ἀπὸ φίλους καὶ γονεῖς, ὃσον βλέπομεν τοὺς νεκρούς νὸ ἀπέχουν ἀπὸ τοὺς ζῶντας. Διότι ἐκεῖνος ποὺ πράγματι ἀπεδύθη εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀρετῆς καὶ ἀπηρνήθη ὀλόκληρον τὸν κόσμον, μαζὶ μὲ τὰ ἀνήκοντα εἰς αὐτόν, καὶ ἔσταύρωσε, διὰ νὰ ἐκφρασθῶ πλήρως, τὸν ἑαυτόν του, ἐνεκρώθη διὰ τὸν κόσμον καὶ δι' ὅλα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ, εἴτε γονεῖς εἶναι εἴτε ἀδελφοὶ ἢ μακρινοὶ συγγενεῖς. Ἐὰν λοιπὸν ἀποχωρήσουν οἱ γονεῖς ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἀσπασθοῦν τὴν ζωὴν τοῦ παιδιοῦ, εἶναι ἀληθινοὶ συγγενεῖς, ἀνήκοντες πλέον ὅχι εἰς τὴν τάξιν τῶν γονέων, ἀλλ' εἰς τὴν τῶν ἀδελφῶν. Διότι ἀληθέστατος πατήρ εἶναι πρῶτος ὁ Πατήρ τῶν πάντων, δεύτερος δὲ μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνον εἶναι ὁ καθηγούμενος τῆς πνευματικῆς πολιτείας. Ἐὰν δὲ οἱ συγγενεῖς ἐπιμένουν νὰ διατηρήσουν τὸν προτιγούμενον βίον, εἶναι μέρος τοῦ κόσμου, ἀπὸ τὸν ὅποιον ἡμεῖς ἔχωρίσθημεν, καὶ δὲν δμοιάζουν καθόλου μὲ τοὺς ἔγκαταλείψαντας τὸν σαρκικὸν ἄνθρωπον καὶ ἀρνηθέντας τὴν πρὸς ἐκείνους συμφιλίωσιν. Ἐκεῖνος δὲ ποὺ δέχεται ἐπιμελῶς τὴν φιλίαν τῶν κοσμικῶν καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἀσχολῇται μαζὶ των διαπαντός, ἔγκαθιστᾶς εἰς τὴν ψυχὴν του διὰ τῆς συνεχοῦς συναναστροφῆς τὰς διαθέσεις ἐκείνων. Καὶ τότε, ἀφοῦ καταληφθῇ πάλιν ὁ νοῦς του ἀπὸ τὸ κοσμικὸν φρόνημα, ἐκπίπτει ἀπὸ τὸν ἀγαθὸν ἀγῶνα, χωρίζεται ἀπὸ τὸ πνευματικὸν φρόνημα, ἀποσπογγίζει εἰς τὴν ψυχὴν τὸν προτιγούμενον ἔμετον καὶ τραυματίζεται ἀπὸ τὸν ἔχθρόν, ποὺ ἔθόλωσε τὴν πνευματικὴν ζωὴν μὲ τὴν σαρκικὴν συγγένειαν.

2. Τοῖς μὲν οὖν συγγενέσιν εὐχώμεθα τὰ βέλτιστα, δικαιοσύνην, φημί, καὶ εὐσέβειαν καὶ ταῦτα, ἅπερ ἡμεῖς τίμια πεποιήμεθα. Ταῦτα γὰρ ἡμῖν πρόπον εὔχεσθαι, κάκείνοις παρ' ἡμῶν καρποῦσθαι συμφέρον. Αὐτοὶ δὲ τῆς περὶ ἐκείνων φροντίδος τε καὶ μερίμνης τοὺς λογισμοὺς ἀπολύσωμεν. Ὁ γὰρ διάβολος, θεασάμενος ἀποδυσαμένους ἡμᾶς πᾶσαν φροντίδα βιοτικὴν καὶ εὐσταλεῖς ἐπὶ τὸν οὐρανὸν τρέχοντας, τὴν περὶ τοὺς συγγενεῖς ἡμῖν ἐνεργασάμενος ἔννοιαν, τά τε ἐκείνων φροντίζειν παρασκευάσας, καὶ εἰς τὰς βιοτικὰς φροντίδας τὸν λογισμὸν μεριμνᾶν παρασκευάζει· τίς μὲν ἡ τῶν οἰκείων περιουσίᾳ καὶ εἰ αὐτάρκης ἡ ἐνδεής, τίνα δὲ τὰ ἐκ τῶν συναλλαγμάτων αὐτοῖς προσγενόμενα κέρδη καὶ ἐπὶ πόσον τὸν πλοῦτον αὐξάνοντα, τίνες δὲ ἐκ τῶν τοῦ βίου περιστάσεων ζημίαι προσπίπτουνται καὶ πόσον τὴν ὑπάρχονταν ἐλαττοῦσαι περιουσίαν.

15 Καὶ συνήδεσθαι μὲν ποιεῖ ταῖς εὐπορίαις αὐτῶν, συναθυμεῖν τε ταῖς ἀστοχίαις, συνεχθραίνειν δὲ τοῖς ἔχθροῖς (καὶ τοῦτο κελευομένους μηδένα ἔχειν ἔχθρὸν) καὶ συγχαίρειν τοῖς φίλοις οὐκ ἀξίοις οὖσι πολλάκις τῆς πνευματικῆς οἰκειώσεως, χαίρειν δὲ καὶ ἐπὶ τοῖς ἀδίκοις αὐτῶν καὶ παραλόγοις κέρδεσι, καὶ 20 πάσας τὰς πονηρὰς τῶν βιοτικῶν ὑποθέσεων διαθέσεις, ἀς ἀποδυσάμενοι τὰς πνευματικὰς ἔννοιας εἰσωκισάμεθα, πάλιν ἐπεισάγει τοῖς λογισμοῖς, καὶ τὸ ὑλικὸν καὶ κοσμικὸν φρόνημα τῇ ψυχῇ πάλιν ἐνεργασάμενος, τὸν ἔνδον ἀσκητὴν καταλύει καὶ ἀνδριάντα μόνον ἀσκητοῦ τὸ σχῆμα περιφέρειν παρα-25 σκευάζει, μηδαμοῦ ἐψυχωμένον ταῖς ἀρεταῖς. Πολλάκις δὲ διὰ τὰς περὶ τοὺς συγγενεῖς ἐπιταθείσας εὔνοίας ἐτόλμησεν δὲ ἀσκητὴς καὶ ιεροσυλίαν ἐργάσασθαι, ὥστε τὴν τῶν συγγενῶν ἔνδειαν θεραπεῦσαι. Τὰ γὰρ εἰς τοὺς ἄγίους, τοὺς ἀναθέντας ἔαυτοὺς τῷ Θεῷ, ταμιεύμενα ιερὰ καὶ ἀληθῶς ἀναθήματα 30 νοεῖται καὶ ἐκλαμβάνεται. Ὁ τοίνυν τούτων τι νοσφιζόμενος εἰς ἐστι τῶν ιεροσυλίας κατατολμώντων.

2. Διὰ τοὺς συγγενεῖς λοιπὸν ἀς εὐχώμεθα τὰ βέλτιστα, δηλαδὴ τὴν δικαιοσύνην, τὴν εὔσέβειαν καὶ ὅσα ἡμεῖς θεωροῦμεν τίμια. Διότι αὐτὰ ἡμεῖς πρέπει νὰ εὐχώμεθα, καὶ αὐτὰ εἰναι συμφέρον ἐκείνων νὰ καρποῦνται ἀπὸ ἡμᾶς. Ἡμεῖς δὲ ἀς ἀπαλλάξωμεν τοὺς λογισμούς μας ἀπὸ τὴν φροντίδα καὶ τὴν μέριμναν ἐκείνων. Διότι δὲ διάβολος, ἐπειδὴ βλέπει ὅτι ἔγκατελείψαμεν κάθε βιοτικὴν φροντίδα καὶ τρέχομεν εὔσταλεῖς πρὸς τὸν οὐρανόν, ἐμβάλλει μέσα μας τὴν ἔννοιαν διὰ τοὺς συγγενεῖς, μᾶς προετοιμάζει νὰ φροντίζωμεν διὰ τὰς ὑποθέσεις τῶν καὶ ἔτσι κάμνει νὰ ἀσχολῆται ὁ λογισμός μας μὲ τὰς βιοτικὰς φροντίδας· ποία δηλαδὴ εἰναι ἡ περιουσία τῶν συγγενῶν καὶ ἔὰν εἰναι ἀρκετὴ ἡ ἐλλιπής, ποīα δὲ εἰναι τὰ κέρδη ποὺ ἀποκτοῦν ἀπὸ τὰς συναλλαγάς τῶν καὶ πόσον αὐξάνουν τὸν πλοῦτὸν τῶν, ποῖαι δὲ ζημίαι τοὺς εύρισκουν ἀπὸ τὰς ἀτυχεῖς περιστάσεις τοῦ βίου καὶ πόσον μειώνουν τὴν ὑπάρχουσαν περιουσίαν. Καὶ τοὺς κάμνει νὰ εὐχαριστοῦνται μὲ τὴν εὔημερίαν τῶν, νὰ στενοχωροῦνται δὲ μὲ τὰς ἀποτυχίας· νὰ ἔχουν μαζὶ τῶν τοὺς αὐτοὺς ἔχθροὺς (ἄν καὶ κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ δὲν πρέπει νὰ ἔχουν κανένα ἔχθρόν⁶⁴⁾ καὶ νὰ χαίρουν μαζὶ μὲ τοὺς φίλους, ποὺ δὲν ἀξίζουν πολλάκις τὴν πνευματικὴν οἰκείωσιν, νὰ χαίρουν δὲ καὶ διὰ τὰ ἄδικα καὶ παράλογα κέρδη τῶν καὶ νὰ εἰσάγουν πάλιν εἰς τὴν σκέψιν τῶν ὅλας τὰς πονηρὰς διαθέσεις τῶν βιοτικῶν ὑποθέσεων, τὰς ὅποιας ἀφοῦ ἀπεβάλλαμεν, ἐδέχθημεν μέσα μας τὰς πνευματικὰς ἔννοιας· καὶ ἀφοῦ καλλιεργήσῃ πάλιν εἰς τὴν ψυχὴν τὸ γήινον καὶ κοσμικὸν φρόνημα, καταλύει τὸν ἔσω ἀσκητὴν καὶ ἐτοιμάζει ἔνα ἀνδριάντα μόνον, ποὺ φέρει ἐπάνω του τὸ σχῆμα τοῦ ἀσκητοῦ καὶ δὲν εἰναι πουθενὰ ἐμψυχωμένος μὲ τὰς ἀρετάς. Πολλάκις δέ, ἐξ αἰτίας τοῦ ἐντόνου ἐνδιαφέροντος διὰ τοὺς συγγενεῖς, τολμᾷ ὁ ἀσκητὴς νὰ διαπράξῃ καὶ Ἱεροσυλίαν, διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὴν ἔνδειαν τῶν συγγενῶν. Διότι ὅταν συγκεντρώνονται διὰ τοὺς ἀγίους, ποὺ ἀφιέρωσαν τοὺς ἑαυτούς τῶν εἰς τὸν Θεὸν νοοῦνται καὶ θεωροῦνται Ἱερά καὶ ἀληθινὰ ἀναθήματα. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ ἰδιοποιεῖται κάτι ἀπὸ αὐτὰ εἰναι Ἱερόσυλος.

3. Γνόντες οὖν τῆς περὶ τοὺς οἰκείους διαθέσεως τὴν ἀφόρητον βλάβην, φύγωμεν τὴν περὶ ἐκείνων φροντίδα, ὡς διαβολικὸν δπλον ὑπάρχονταν. Καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Κύριος τὴν τοιαύτην σχέσιν καὶ συνήθειαν ἀπηγόρευεν, ἐνὶ μὲν τῶν μαθητῶν οὐκ 5 ἐπιτρέψας οὐδὲ αὐτὸ μόνον τοῖς οἰκείοις συντάξασθαι· ἐτέρῳ δὲ οὐδὲ τῷ σώματι τοῦ πατρὸς τεθνεῶτος γῆν ἐπαμήσασθαι. Τῷ μὲν γὰρ συντάξασθαι βουλομένῳ τοῖς οἰκείοις φησίν· «Οὐδεὶς ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ’ ἄροτρον καὶ βλέπων εἰς τὰ δπισων εὕθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν», τῷ δὲ 10 θάψαι τὸν πατέρα παρακαλοῦντι, «Ἀκολούθει μοι, φησί, καί· «ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς». Καίτοι ἐδόκουν εὐλογωτάτας καὶ δικαιοτάτας ποιεῖσθαι τὰς δεήσεις ἑκάτεροι, ἀλλ’ οὐκ ἐπένενεσεν ὁ Σωτήρ, οὐδὲ πρὸς τὸ ἀκαρές γοῦν ἀφῆκεν αὐτοῦ χωρίζεσθαι τοὺς τροφίμους τῆς τῶν οὐρανῶν 15 βασιλείας, ἵνα μή τι τοῦ ὑψηλοῦ καὶ οὐρανίου φρονήματος ταπεινότερον ἢ πρᾶξαιεν ἢ λογίσαιντο τῇ περὶ τὰς γηίνας καὶ σαρκικὰς διαθέσεις ὅπῃ, ὡς οὐκ ἔξὸν τοὺς τὰ οὐράνια φρονοῦντας τῶν ἐπὶ γῆς ἔχειν λόγον τινά, ὡς ἥδη μεταστάτας καὶ ὑπεροκοσμίους τῇ διανοίᾳ γεγενημένους. Εἰ δὲ λέγοι τις, δτι 20 πῶς οὖν ὁ νόμος κελεύει τῶν οἰκείων φροντίζειν, λέγων· «Καὶ ἀπὸ τῶν οἰκείων τοῦ σπέρματός σου οὐχ ὑπερόψει», δμοίως δὲ καὶ ὁ ἀπόστολος· «Ἐι δέ τις τῶν ἰδίων, καὶ μάλιστα τῶν οἰκείων οὐ προνοεῖ, τὴν πίστιν ἥργηται καὶ ἐστιν ἀπίστου χειρῶν», σύντομον τὴν ἀπόκρισιν παρεξόμεθα· δτι ὁ θεῖος ἀπό- 25 στολος πρὸς τοὺς βιοτικούς, πρὸς τοὺς τὸν ὄλικὸν πλοῦτον ἔχοντας καὶ δυναμένους παραμυθεῖσθαι τὴν τῶν συγγενῶν ἔνδειαν, τοῦτο εἰρηκεν. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ νόμος ταῦτα φησι καί,

3. Ἐφοῦ γνωρίσωμεν λοιπὸν τὴν ἀφόρητον βλάβην ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς συγγενεῖς, ἃς ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν φροντίδα των, ὡς νὰ εἴναι διαβολικὸν ὅπλον. Διότι καὶ δ ἕδιος δ Κύριος ἀπηγόρευσεν αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὴν σχέσιν καὶ οἰκειότητα, ὅταν δὲν ἐπέτρεψεν εἰς κάποιον ἀπὸ τοὺς μαθητάς του καὶ νὰ ἀποχαιρετήσῃ μόνον τοὺς οἰκείους του, εἰς ἄλλον δὲ οὔτε νὰ ρίψῃ χῶμα εἰς τὸ σῶμα τοῦ νεκροῦ πατρός του. Εἰς αὐτὸν λοιπὸν ποὺ ἤθελε νὰ ἀποχαιρετήσῃ τοὺς οἰκείους του εἶπεν ὅτι «ούδεις βαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ ἀροτρον καὶ βλέπων εἰς τὰ ὄπισω εἴναι κατάλληλος διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»⁶⁵, εἰς τὸν ἄλλον δέ, ποὺ παρεκάλει νὰ θάψῃ τὸν πατέρα του, εἶπεν «ἀκολούθει ἔμέ»⁶⁶, καὶ «ἄφες τοὺς νεκροὺς νὰ θάψουν τοὺς νεκροὺς αὐτῶν»⁶⁷. Μολονότι λοιπὸν ἐφαίνοντο ὅτι ἔζήτουν καὶ οἱ δύο εὐλογώτατα καὶ δικαιότατα πράγματα, δ Σωτὴρ δὲν συγκατένευσε καὶ οὔτε ἐπ' ἐλάχιστον ἀφῆσε τοὺς μαθητάς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν νὰ χωρισθοῦν ἀπὸ αὐτόν, διὰ νὰ μὴ παρασυρθοῦν ἀπὸ τὴν ροπῆν τῶν γηίνων καὶ σαρκιῶν διαθέσεων καὶ πράξουν ἢ σκεφθοῦν κάτι ἀνάξιον τοῦ ὑψηλοῦ καὶ οὐρανίου φρονήματος· διότι δὲν ἐπιτρέπεται οἱ φρονοῦντες τὰ οὐράνια νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὸν κόσμον, ἀφοῦ ἥδη τὸν ἐγκατέλειψαν καὶ ἔγιναν ὑπερκόσμιοι κατὰ τὸν νοῦν. Ἐάν δὲ κάποιος ἐρωτήσῃ· πῶς λοιπὸν ὁ νόμος παραγγέλλει νὰ φροντίζωμεν διὰ τοὺς οἰκείους, λέγων· «καὶ τοὺς κατὰ σάρκα συγγενεῖς σου δὲν θὰ περιφρονήσῃς»⁶⁸, δμοίως δὲ καὶ δ ἀπόστολος· «ἐάν τις δὲν προνοῇ περὶ τῶν ἰδίων, καὶ μάλιστα περὶ τῶν οἰκείων, ἔχει ἀρνηθῆ τὴν πίστιν καὶ εἴναι χειρότερος τοῦ ἀπίστου»⁶⁹, εἰς αὐτὸν θὰ δώσωμεν σύντομον τὴν ἀπάντησιν, ὅτι δηλαδὴ δ θεῖος ἀπόστολος εἶπε τοῦτο πρὸς τοὺς κοσμικούς, ποὺ ἔχουν τὸν ὑλικὸν πλοῦτον καὶ δύνανται νὰ ἀνακουφίσουν τὴν στέρησιν τῶν συγγενῶν. Όμοίως καὶ δ νόμος λέγει αὐτά, διὰ νὰ εἴμαι συντομώτε-

ἴνα συντομώτερον εἴπω, πρὸς τοὺς ζῶντας, οὐ πρὸς τοὺς τεθνεῶτας· ἀνεύθυνοι γὰρ παντὸς τοιούτου ὀφλήματος οὗτοί γε.

4. Σὺ δὲ τέθηκας μὲν καὶ ἐσταύρωσαι τῷ κόσμῳ παντί.

Ἄποταξάμενος γὰρ τῷ ὑλικῷ πλούτῳ τὴν ἀκτησίαν ἡγάπησας,
5 σεαυτὸν δὲ ἀναθεὶς τῷ Θεῷ κειμήλιον γέγονας τοῦ Θεοῦ. Ὡς τεθνεῶς ἐλεύθερος εἰ πάσης τῆς περὶ τοὺς συγγενεῖς εἰσφορᾶς,
ώς ἀκτήμων οὐδὲν ἔχεις δὲ χορηγήσῃς. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ σῶμα
καρποφορήσας, καὶ οὐδὲ ἐκείνου λοιπὸν ἔχων τὴν ἐξουσίαν
ώς ἀναθήματος, οὐθέμις σοι εἰς ἀνθρώπων χρῆσιν εἶναι, μό-
10 νοις δὲ τοῖς ὁμοτρόποις ώς καὶ αὐτοῖς Θεῷ τὸ πᾶν ἀνακειμένοις
συμπολιτεύεσθαι. Πόθεν οὖν σοι ἀρμόσει τὰ μνημονευθέντα
ὅγματα τῆς ἀγίας Γραφῆς; ή πᾶς οὐχ ἀμαρτήσεις τὰς ἑαυτοῦ
διμολογίας περὶ τὴν ἀσκησιν ἀθετῶν;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'

"Οτι οὐ δεῖ τῆς πνευματικῆς ἀδελφότητος ἀποκόπτεσθαι.

15 1. Χρὴ μέντοι καὶ τοῦτο πεπεῖσθαι σαφῶς, δτι ὁ ἄπαξ
εἰς σύνδεσμον καὶ συνάφειαν ἐλθὼν πνευματικῆς ἀδελφότητος
οὐχ οἶσ τ' ἀν ἥ ἀποκόπτεσθαι καὶ χωρίζεσθαι τούτων, οἷς
συνηρμόσθη. Εἰ γὰρ ἀνθρωποι πολλάκις εἰς κοινωνίαν βίου
τούτου τοῦ ὑλικοῦ συνερχόμενοι οὐκ ἀν δύναιντο παρὰ τὰ συμ-
20 βαθέντα χωρίζεσθαι, ἥ ὁ τοῦτο ποιῶν ἔνοχος ἔσται τοῖς ὀρι-
σμένοις ἐπιτιμίοις, πολλῷ μᾶλλον ὁ εἰς σύμβασιν ἐλθὼν πνευ-
ματικῆς συμβιώσεως τῆς ἀλυτον καὶ αἰώνιον τὴν συνάφειαν
κεκτημένης οὐχ οἶσ τ' ἀν εἴη μερίζειν καὶ ἀποκόπτειν ἑαυτὸν
τούτων, οἷς συνεκράθη. "Η, τοῦτο ποιῶν, βαρυτάτοις ἑαυτὸν
25 τοῖς ἀνωθεν ἐπιτιμίοις ὑποβάλλει. Εἰ γὰρ γυνή, ἥ εἰς κοινωνίαν
ἀνδρὸς ἀφιγμένη, καὶ σαρκικὴν ἔχουσα τὴν συνάφειαν αὐτοῦ,
εἰ τούτῳ ἐπιβουλεύοντα φωραθείη, θανάτῳ καταδικάζεται,

ρος, πρὸς τοὺς ζῶντας, ὅχι πρὸς τοὺς νεκρούς· διότι οἱ νεκροὶ δὲν ἔχουν βεβαίως τοιαύτην ὑποχρέωσιν.

4. Σὺ δὲ ἔχεις ἀποθάνει καὶ σταυρωθῆ δι' ὅλον τὸν κόσμον. Διότι ἐγκατέλειψες τὸν ὑλικὸν πλοῦτον καὶ ἡγάπησες τὴν ἀκτημοσύνην, ἀνέθεσες δὲ τὸν ἔαυτόν σου εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἔγινες κειμήλιον τοῦ Θεοῦ. Ὡς ἀποθανὼν λοιπὸν εἶσαι ἐλεύθερος ἀπὸ κάθε ὑποχρέωσιν ἔναντι τῶν συγγενῶν καὶ ὡς ἀκτήμων δὲν ἔχεις τίποτε νὰ τοὺς χορηγήσῃς. Ἀκόμη καὶ τοὺς καρποὺς τῆς χειρωνακτικῆς σου ἐργασίας δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τοὺς διαθέσῃς διὰ τοὺς ἄνθρωπους, διότι δὲν ἔξουσιάζεις οὔτε τὸ σῶμα σου, ὡς ἀφιέρωμα, μόνον δὲ μὲ τοὺς συνασκητὰς πρέπει νὰ ζῆς, διότι καὶ αὐτοὶ εἰναι ἐξ ὀλοκλήρου ἀφιερωμένοι εἰς τὸν Θεόν. Πῶς λοιπὸν θὰ ἀρμόσουν εἰς σὲ οἱ μνημονευθέντες λόγοι τῆς ἀγίας Γραφῆς; ἢ πῶς δὲν θὰ ἀμαρτήσῃς, ἐὰν ἀθετήσῃς τὴν ὑπόσχεσιν τῆς ἀσκήσεως, ποὺ ἔδωσες;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 21

"Οτι δὲν πρέπει νὰ ἀποκόπτεται κανεὶς ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ἀδελφότητα.

1. Πρέπει λοιπὸν καὶ περὶ αὐτοῦ νὰ ἔχωμεν πεισθῆ σαφῶς, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ συνεδέθη καὶ συνέζησε μὲ πνευματικὴν ἀδελφότητα δὲν ἥμπορεῖ νὰ ἀποκοπῇ καὶ νὰ χωρισθῇ ἀπὸ αὐτοὺς μὲ τοὺς δποίους συνεδέθη. Διότι, ἐὰν οἱ ἄνθρωποι συνέρχωνται πολλάκις εἰς κοινωνίαν αὐτοῦ τοῦ ὑλικοῦ βίου καὶ δὲν ἥμποροῦν, ἐξ αἰτίας τῶν συμφωνηθέντων, νὰ χωρίσουν, ἢ, ὅλως, δ πράττων τοῦτο ὑπόκειται ὡς ἔνοχος εἰς τὰ ὧρισμένα ἐπιτίμια, πολὺ περισσότερον ἐκεῖνος ποὺ ὑπεσχέθη τὴν πνευματικὴν συμβίωσιν, ἢ ὁποία εἰναι ἀδιάλυτος καὶ αἰώνιος, δὲν ἥμπορεῖ νὰ χωρίσῃ καὶ νὰ ἀποκόψῃ τὸν ἔαυτόν του ἀπὸ ἐκείνους μὲ τοὺς δποίους συνηνώθη. Ἐὰν δὲ τὸ κάμη, ὑποβάλλει τὸν ἔαυτόν του εἰς τὰς βαρυτάτας ποινὰς τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν δηλαδὴ μία γυναῖκα ποὺ ὑπανδρεύθη καὶ ἔχει σαρκικὴν συνάφειαν μὲ τὸν ἄνδρα της καὶ ἀποδειχθῇ ὅτι σκευωρεῖ εἰς βάρος

πόσῳ μᾶλλον δὲ πνευματικῇ κοινωνίᾳ συναρμοσθεὶς ὑπὸ αὐτῷ μάρτυρι καὶ μεσίτῃ τῷ Πνεύματι ὑπόδικος ἐπὶ τῷ χωρισμῷ γίνεται;

2. Ὡσπερ οὖν τὰ μέλη τοῦ σώματος, φύσεως συνηρτη-
 5 μένα δεσμῷ, οὐκ ἀν τοῦ σώματος ἀπορρήγνυσθαι δύνατο ἵ, εἰ ἀπορραγείη, νεκρὸν τὸ ἀπορρηγνύμενον γένοιτ’ ἄν, οὕτω καὶ ἀσκητὴς ἀδελφότητι συναπτόμενος καὶ φύσεως ἴσχυροτέρῳ δεσμῷ τῇ τοῦ Πνεύματος ἀρμολογίᾳ κρατούμενος οὐκ ἀν ἔξουσίαν ἔχοι τέμνεσθαι τούτων, οἵς συνηρμόσθη. Ἡ, ποιῶν τοῦ-
 10 το, νεκρός ἔστι τῇ ψυχῇ καὶ ἔστερημένος τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος, οἷα δὴ τὴν ἐπ’ αὐτοῦ σύμβασιν ἀθετήσας. Εἰ δὲ λέγοι τις, δτι φαῦλοί τινες τῶν ἀδελφῶν· οὐ γὰρ ἀπαντας αἰτιάσε-
 ται· οὐ γὰρ ἐπὶ κακίᾳ τὴν κοινωνίαν πεποίηνται, ὥστε πάντας
 15 συμφώνως εἶναι κακούς· εἰ δὲ λέγοι, δτι φαῦλοί τινες τῶν ἀδελφῶν καὶ ἀφυλάκτως τὸ ἀγαθὸν παραλύοντες καὶ τῆς κο-
 σμιότητος ἀμελοῦντες καὶ τὴν πρέπουσαν ἀσκηταῖς ἀκρίβειαν παρορῶντες, καὶ διὰ τοῦτο προσήκει τῶν τοιούτων χωρίζε-
 σθαι, οὐκ ἀρκοῦσαν ἀρολογίαν τοῦ χωρισμοῦ ταύτην ἐπινεό-
 ηκεν. Οὐδὲ γὰρ Πέτρος ἢ Ἄνδρεας ἢ Ἰωάννης διὰ τὴν τοῦ Ἰού-
 20 δα πονηρίαν ἀπερράγησαν τοῦ λοιποῦ τῶν ἀποστόλων χοροῦ,
 οὐδὲ ἔτερός τις τῶν ἀποστόλων ταύτην ἀφορμὴν ἀποσπάσεως ἐποιήσατο, οὐδέ τι τὸ πείθεσθαι τῷ Χριστῷ ὑπὸ τῆς ἐκείνου μοχθηρίας ἐνεποδίσθη, ἀλλὰ τοῖς τοῦ Κυρίου πειθαρχοῦντες διδάγμασι τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ἀρετὴν ἐξήλουν, οὐ μὴν πρὸς
 25 τὴν ἐκείνου πονηρίαν ἐπιστρεφόμενοι. Οὕτως ὁ λέγων, δτι διὰ τοὺς φαύλους χωρίζεσθαι πνευματικῆς ἀναγκάζομαι συναφείας, οὐκ εὔλογον πρόφασιν ἔξενδρε τῆς οἰκείας ἀβεβαιό-
 τητος, ἀλλά ἔστι μὲν αὐτὸς γῆ πετρώδης, τὸν τῆς ἀληθείας λόγον ἐκθρέψαι διὰ γνώμης ἀβεβαιότητα μὴ δυνάμενος, ἀλλὰ

του, καταδικάζεται εἰς θάνατον, πολὺ περισσότερον είναι ύπόδικος διὰ τὸν χωρισμὸν ἐκεῖνος ποὺ συνεδέθη εἰς πνευματικὴν κοινωνίαν, ἔχων ὡς μάρτυρα καὶ μεσίτην αὐτὸ τὸ ἄγιον Πνεῦμα.

2. *"Οπως λοιπὸν τὰ μέλη τοῦ σώματος, ποὺ είναι ἡνωμένα μὲ φυσικὸν δεσμόν, δὲν ἡμποροῦν νὰ ἀποκοποῦν ἀπὸ τὸ σῶμα ἦ, ἐὰν ἀποκοποῦν, τὸ ἀποκοπτόμενον γίνεται νεκρόν, ἔτσι καὶ ὁ ἀσκητής ἐπειδὴ συνδέεται μὲ τὴν ἀδελφότητα καὶ είναι δεμένος μὲ τὸν σύνδεσμον τοῦ Πνεύματος, ποὺ είναι ἰσχυρότερος δεσμὸς ἀπὸ τὴν φύσιν, δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ χωρισθῇ ἀπὸ αὐτοὺς μὲ τοὺς ὅποιους συνεδέθη. Ἐάν δὲ κάμῃ τοῦτο, νεκρώνεται εἰς τὴν ψυχὴν καὶ στερεῖται τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος, διότι ἥθετησε τὴν συμφωνίαν ποὺ ἐστηρίζετο ἐπ' αὐτοῦ. Ἐάν δὲ λέγῃ κανεὶς ὅτι μερικοὶ ἀδελφοὶ είναι φαῦλοι—διότι δὲν ἡμπορεῖ νὰ κατηγορήσῃ βεβαίως τοὺς πάντας, ἀφοῦ δὲν συνέστησαν τὴν κοινωνίαν μὲ κακὸν σκοπόν, ὥστε ὅλοι ἀπὸ συμφώνου νὰ είναι κακοί— ἐὰν λοιπὸν λέγῃ ὅτι μερικοὶ ἀδελφοὶ είναι φαῦλοι καὶ παραλύουν τὸ ἀγαθὸν χωρὶς προσοχὴν καὶ παραμελοῦν τὴν κοσμιότητα καὶ παραβλέπουν τὴν πειθαρχίαν ποὺ ἀρμόζει εἰς ἀσκητὰς καὶ ὅτι διὰ τοῦτο πρέπει νὰ χωρισθῇ ἀπὸ αὐτούς, αὐτὸς δὲν ἔχει ἐπινοήσει ἐπαρκῆ δικαιολογίαν διὰ τὸν χωρισμόν. Διότι οὔτε δ Πέτρος ἢ δ Ἀνδρέας ἢ ὁ Ἰωάννης ἀπεκόπησαν ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπον χορὸν τῶν ἀποστόλων ἐξ αἰτίας τῆς πονηρίας τοῦ Ἰούδα οὔτε ἄλλος ἀπόστολος προσέφυγεν εἰς αὐτὴν τὴν δικαιολογίαν ὡς ἀφορμὴν διὰ νὰ ἀποσπασθῇ, οὔτε δὲ ἡμποδίσθη εἰς τὴν ὑπακοήν του πρὸς τὸν Χριστὸν ἀπὸ τὴν μοχθηρίαν ἐκείνου· τούναντίον, ἐπειθάρχουν εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου καὶ ἐπεδίωκον τὴν εύσέβειαν καὶ τὴν ἀρετὴν, χωρὶς βεβαίως νὰ δηγοῦνται πρὸς τὴν πονηρίαν ἐκείνου. Ἐτσι ὁ ἰσχυριζόμενος ὅτι ἀναγκάζεται νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τὴν πνευματικὴν κοινωνίαν ἐξ αἰτίας τῶν φαύλων, δὲν ἔξευρεν εὔλογον δικαιολογίαν διὰ τὴν ἀστάθειάν του, ἀλλὰ είναι πετρώδης γῆ, ποὺ δὲν ἡμπορεῖ, ἐξ αἰτίας τῆς ἀσταθοῦς γνώμης του, νὰ θρέψῃ τὸν λόγον τῆς*

διὰ μικροῦ πειρασμοῦ προσβολὴν ἢ ἀκρασίαν παθῶν τὴν σώφρονα πολιτείαν οὐχ ὑπομένων, εὐθύς τε ἀποξηραίνεται τῷ καύσωνι τῶν παθῶν τὸ τῆς διδασκαλίας ἀρτιφυὲς βλάστημα· προφάσεις δὲ εἰκαίας καὶ οὐκ ἀρκούσας πρὸς ἀπολογίαν ἐπὶ 5 τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ κατὰ πληροφορίαν οἰκείαν ἐπινοῶν, καὶ ἔαυτὸν εὐκόλως παρακρουόμενος. Οὐδὲν γὰρ τοῦ ἔαυτὸν ἀπατᾶν εὐκολώτερον, ἐπειδὴ κριτής ἔκαστος ἔαυτῷ κεχαρισμένος γίνεται, τὰ ἡδέα κρίνων εἶναι συμφέροντα.

3. Ἐστω τοίνυν ὁ τοιοῦτος κατακεκριμένος παρὰ ἀληθείᾳ δικαζούσῃ, ὡς σκανδάλων ὑπόθεσις πλείστη καθιστάμενος, ἵτοι πονηρῷ ὑποδείγματι πρὸς ζῆλον τῶν Ἰσων ἀτοπημάτων διερεθίζων ἀεὶ καὶ τοῦ «οὐαὶ» κληρονόμος γενόμενος. «Καὶ συμφέρει αὐτῷ ἵνα μύλος ὀνικὸς κρεμασθῇ περὶ τὸν τράχηλον ἀυτοῦ καὶ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης». Ἐπὰν 15 γὰρ ψυχὴ ἀπόστασιν ἐθισθείη, πολλῆς ἐμπίπλαται ἀκρασίας, πλεονεξίας τε καὶ γαστριμαργίας, φεύδοντος τε καὶ πάσης κακοθείας· καὶ τὸ τελευταῖον εἰς τὸν πυθμένα καταστρέφει τῆς πονηρίας τοῖς ἐσχάτοις ἐμπειρομένη κακοῖς. Ὁ τοίνυν τῶν τοιούτων ὀδηγὸς καθιστάμενος σκοπείτω πόσων ψυχῶν ἀπωλείας 20 ἔνοχος γίνεται, ὃ γε μηδὲ πρὸς τὰς εὐθύνας τῆς ἔαυτοῦ ψυχῆς ἀρκέσαι δυνάμενος. Τί γὰρ οὐχὶ μᾶλλον ὁ τοιοῦτος μιμεῖται τὸν μέγαν Πέτρον, καὶ ὑπόδειγμα βεβαίας πίστεως καὶ τῆς περὶ τῶν καλῶν ἐνστάσεως τοῖς λοιποῖς γίνεται, ἵνα, λάμποντος τοῦ φωτὸς τῶν ἐκείνου κατορθωμάτων, καὶ οἱ ἐν σκότει 25 τῆς πονηρίας διάγοντες ἐπὶ τὸ κρεῖττον ὀδηγηθῶσιν; Ἐπειτα δὲ Νῶε μὲν ὁ δίκαιος οὐκ εἶπε πρὸς τὸν Θεόν, ὅτι δεῖ με ἐκβῆναι τοῦ κόσμου, ἐπειδὴ πάντες εἰσὶ πονηροί, ἀλλ᾽ ἐκαρτέρησε μᾶλλον ἀθλητικῶς καὶ γενναίως καὶ μεταξὺ ἀβύσσου πονηρίας τὴν εὐσέβειαν ἀχείμαστον διετήρησε καὶ πρὸς τὸν Δε- 30 σπότην οὐδαμῶς ἐστασίασεν, ἀλλὰ ὑπομονῇ καὶ καρτερίᾳ μεταξὺ τῶν κυμάτων τῆς ἀσεβείας τὴν φορτίδα τῆς εὐσέβειας περι-

ἀληθείας, δὲν ἀντέχει δὲ εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἀρετῆς ἐξ αἰτίας τῆς προσβολῆς μικροῦ πειρασμοῦ ἢ τῆς ἀκρατείας τῶν παθῶν, καὶ ὅμεσως ἀποξήραίνεται τὸ νέον βλαστάρι τῆς διδασκαλίας μὲ τὸν καύσωνα τῶν παθῶν· καθὼς δὲ ἐπινοεῖ κατὰ τὴν προσωπικήν του πεποίθησιν τυχούσας καὶ ἀνεπαρκεῖς προφάσεις πρὸς ἀπολογίαν ἐπὶ τοῦ βήματος τῆς κρίσεως τοῦ Χριστοῦ, παραπλανᾶς εὔκόλως καὶ τὸν ἔαυτόν του. Διότι δὲν είναι τίποτε εὔκολώτερον ἀπὸ τὸ νὰ ἀπατᾶς τὸν ἔαυτόν σου, ἀφοῦ κάθε ἄνθρωπος κρίνει τὸν ἔαυτόν του κατὰ χάριν, θεωρῶν ὡς συμφέροντα τὰ εὐχάριστα.

3. Ἐστὶν εἰναι λοιπὸν ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος καταδικασμένος ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν ποὺ ἀπονέμει δικαιοσύνην, ὡς γενόμενος ἀφορμὴ σκανδάλων διὰ πολλούς, διότι ἐκεντοῦσε πάντοτε μὲ τὸ πονηρὸν παράδειγμά του τὸν ζῆλον διὰ παρόμοια ἀτοπήματα καὶ ἔγινε κληρονόμος τοῦ «օύαί». «Καὶ συμφέρει εἰς αὐτὸν νὰ κρεμασθῇ μυλόπετρα περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ νὰ καταποντισθῇ εἰς τὸ πέλαγος τῆς θαλάσσης»⁷⁰. Διότι, ὅταν ἡ ψυχὴ συνηθίσῃ εἰς τὴν ἀποστασίαν, γεμίζει μὲ πολλὴν ἀκράτειαν, πλεονεξίαν, γαστριμαργίαν, ψεῦδος καὶ κάθε είδος κακοήθειαν. Τέλος δὲ καταλήγει εἰς τὸν πυθμένα τῆς πονηρίας, δοκιμάζουσα τὰ χείριστα κακά. Ἔκεīνος λοιπὸν ποὺ καθίσταται καθοδηγητής αὐτῶν τῶν ἄνθρωπων ἃς κοιτάζῃ πόσων ψυχῶν γίνεται ἔνοχος ἀπωλείας, ὅταν μάλιστα δὲν ἥμπορῃ νὰ ἀναλάβῃ οὕτε τὴν εὐθύνην τῆς ἰδικῆς του ψυχῆς. Διατί λοιπὸν αὐτὸς δὲν μιμεῖται μᾶλλον τὸν μέγαν Πέτρον καὶ δὲν γίνεται διὰ τοὺς ἀλλους ὑπόδειγμα βεβαίας πίστεως καὶ ἀγῶνος περὶ τῶν καλῶν, ὡστε μὲ τὴν λάμψιν τοῦ φωτὸς τῶν κατορθωμάτων του καὶ οἱ εύρισκόμενοι εἰς τὸ σκότος τῆς πονηρίας νὰ δόηγηθοῦν εἰς τὸ καλύτερον; Ἐπειτα δὲ ὁ δίκαιος Νῷε⁷¹ δὲν εἶπε πρὸς τὸν Θεόν· πρέπει νὰ φύγω ἀπὸ τὸν κόσμον, ἐπειδὴ ὅλοι είναι πονηροί, ἀλλ’ ἔδειξε μᾶλλον ἀθλητικὴν ἀντοχὴν καὶ γενναιότητα καὶ διετήρησεν ἀκεραίαν τὴν εὔσεβειαν μέσα εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς πονηρίας, καὶ ἔναντι τοῦ Δεστότου δὲν ἐπανεστάτησεν, ἀλλὰ περιέσωσε τὴν φορτηγίδα

εσώσατο. Καὶ Λὼτ ἐν Σοδόμοις, μεταξὺ τοσαύτης ἀσεβείας καὶ παρανομίας καὶ ἀθεσμίας στρεφόμενος, τὴν ἀρετὴν ἀπαράφθιορον διεφύλαξεν, οὐδαμοῦ κακαῖς ἐαλωκυῖαν ἐπιβουλαῖς· ἀλλὰ μεταξὺ ξενοκτόνων, καὶ ὅβρει πολλῆς καὶ ἀκολασίᾳ κατὰ 5 τῶν τῆς φύσεως φερομένων θεσμῶν, τὴν ἀγιωσύνην ἀμίαντον αὐτός τε διέσωσε, καὶ τοῖς λοιποῖς, ὡς ἐνήν, εἰσηγήσατο πράξεις πρὸ τῶν λόγων τὸ καλὸν ἐκπαιδεύων. Σὺ δὲ προφασίζῃ τὰς τῶν ἀδελφῶν ὀλιγωρίας ἢ οὖσας ἢ παρὰ σοῦ πλαττομένας, τὴν ἀποστασίαν ἐννοῶν καὶ τὴν ἀδέτησιν τοῦ ἄγιου Πνεύματος 10 μηχανώμενος, καὶ τῆς ἑαυτοῦ πονηρίας καὶ τῶν πόνων τῶν ὑπὲρ ἀρετῆς ὀκνηρίας παραπέτασμα τὴν τῶν ἀδελφῶν ἐργάζῃ διαβολῆν.

4. Ὁστε, σωφρονισθεὶς δὲ τοιοῦτος τοῖς ὑποδείγμασι, στεργέτω τὴν ἀρμονίαν τοῦ Πνεύματος, ἥν ἑαυτῷ περὶ τὰς 15 πρώτας σπαργανώσεις τῆς οὐρανίου κυήσεως συνηρμόσατο. Οὕτε γάρ, εἰς συμβαίην ἐπὶ τῆς χειρὸς ἔνα τῶν δακτύλων παθεῖν τι τῶν ἀνιαρῶν, ἥδη καὶ δὲ τὸ ἔτερος ἐκτμηθῆναι φιλονικήσει· ἀλλὰ φεύξεται μὲν πρῶτον τὸ ἀλγειὸν τῆς τομῆς, ἐπειτα δὲ καὶ στερρῶς παραμενεῖ, ὥστε καὶ τὴν τοῦ κινδυνεύοντος ἀντεισ- 20 φέρειν χρείαν τῷ σώματι καὶ μὴ πάντη τὴν χεῖρα τῶν φυσικῶν κλάδων ἀφαιρεθεῖσαν ἀποσυληθῆναι τοῦ οἰκείου κόσμου καὶ προσφυοῦς. Μετένεγκε τοίνυν ἐπὶ τὸν ἀσκητὴν τὸ ὑπόδειγμα καὶ σκόπτησον, δοσον ἄλγος καὶ ἀκοσμίαν ταῖς αἰσθητικαῖς ψυχαῖς τῇ ἀποκοπῇ κατεργάζεται καὶ δπως ἑαυτὸν νεκρὸν καὶ 25 ζωῆς ἀμέτοχον ἀποφαίνει. Ὅτι δὲ δὲ ἀφηγούμενος οὐκ ἀν ἔλοιπο τὸν αὐτῷ μαθητεύομενον πρὸς πονηρίαν ἐνάγειν, ὥστε τὴν πονηρὰν ἀγωγὴν τοῦ διδασκάλου πρόφασιν τῷ μαθητῇ χωρισμοῦ γενέσθαι καὶ ἀποστάσεως, οὕτως, εἰς δοκεῖ, σκεψώμεθα. Τί μὲν πατήρ; Τί δὲ διδάσκαλος; Παιδοτρίβης ἐκάτερος. Ὁ μὲν 30 γὰρ τῷ παιδί, δὲ τῷ μαθητῇ εὔχεσθαι τε τὰ κρείττονα καὶ

τῆς εύσεβείας μέσα εἰς τὰ κύματα τῆς ἀσεβείας μὲν ὑπομονὴν καὶ καρτερίαν. Καὶ δὲ Λώτ εἰς τὰ Σόδομα⁷², ἐνῷ περιεφέρετο μέσα εἰς μεγάλην ἀσέβειαν καὶ παρανομίαν καὶ ἀνομίαν, διεφύλαξεν ἀκεραίαν τὴν ἀρετήν, χωρὶς (αὐτὴν) νὰ καταβληθῇ πουθενά ἀπὸ τὰς πονηρὰς σκευωρίας· τούναντίον, μέσα εἰς τοὺς ξενοκτόνους καὶ εἰς ἑκείνους ποὺ προσβάλλουν πολὺ καὶ παραλύουν τοὺς φυσικοὺς νόμους διετήρησεν ἀμίαντον τὴν ἀγιωσύνην ὁ ἴδιος καὶ, ὅσον ἦτο δυνατόν, προέτρεψεν εἰς αὐτὴν καὶ τοὺς ἄλλους, διδάσκων ὅχι τόσον μὲν τοὺς λόγους, ὅσον μὲν τὰ ἔργα. Σὺ δὲ προφασίζεσαι τὴν ἀδιαφορίαν τῶν ἀδελφῶν, ποὺ εἴτε εἶναι πραγματικὴ εἴτε πλάσσεται ἀπὸ σέ, σκεπτόμενος τὴν ἀποστασίαν καὶ σχεδιάζων τὴν ἀθέτησιν τοῦ ἀγίου Πνεύματος, καὶ ἐτοιμάζεις τὴν διαβολὴν τῶν ἀδελφῶν ὡς παραπέτασμα διὰ τὴν πονηρίαν σου καὶ διὰ τὴν ὀκνηρίαν σου εἰς τοὺς κόπους ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς.

4. Ἀφοῦ λοιπὸν σωφρονισθῆ διοῖτος μὲν τὰ παραδείγματα, ἃς ἀποδεχθῆ τὴν ἀρμονίαν τοῦ Πνεύματος, τὴν διποίαν ἀπεδέχθη, ὅταν ἐμαθήτευεν ὡς νήπιον εἰς τὴν οὐράνιον διδασκαλίαν. Διότι, οὕτε ἐὰν συμβῇ νὰ πάθῃ κάτι δυσάρεστον ἔνας ἀπὸ τοὺς δακτύλους τῆς χειρός, καὶ δὲ ἄλλος θὰ ἐπιδιώξῃ νὰ ἀποκοπῇ· ἄλλὰ καὶ τὸν πόνον τῆς τομῆς πρῶτον θὰ ἀποφύγῃ καὶ σταθερός θὰ παραμείνῃ, ὥστε νὰ ἀναπληρώσῃ μὲν διὰ τὸ σῶμα τὴν ἔλλειψιν τοῦ κινδυνεύοντος δακτύλου, τὸ χέρι δὲ νὰ μὴ χάσῃ ἐντελῶς τοὺς φυσικούς του κλάδους καὶ στερηθῆ ἔτσι τῆς οἰκείας καὶ ἐκ φύσεως ἡρμοσμένης τάξεως. Νὰ μεταφέρης τώρα τὸ παράδειγμα εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἀσκητοῦ καὶ νὰ ἔξετάσῃς πόσον πόνον καὶ ἀταξίαν προκαλεῖ μὲν τὴν ἀποκοπὴν εἰς τοὺς εὐαισθήτους καὶ πῶς παρουσιάζει τὸν ἐσαύτον του νεκρὸν καὶ ἀμέτοχον τῆς ζωῆς. "Οτι δὲ δὲ δικαθηγούμενος δὲν θὰ θελήσῃ νὰ ὀδηγῇ τὸν μαθητὴν του πρὸς τὴν πονηρίαν, ὥστε ἡ κακὴ ἀγωγὴ τοῦ διδασκάλου νὰ γίνη διὰ τὸν μαθητὴν πρόφασις χωρισμοῦ καὶ ἀπομακρύνσεως, ἔτσι, ἂν θέλετε, ἃς σκεφθῶμεν. Τί εἶναι πατήρ; τί δὲ διδάσκαλος; Παιδαγωγοὶ καὶ οἱ δύο. Διότι δὲ μὲν ἔνας εὔχεται μετὰ ζήλου καὶ σκέπτεται

βουλεύεσθαι διεσπούδακε. Φύσις μὲν γὰρ πατράσιν εὔχεσθαι τὸν παῖδας ὡς βελτίστους καὶ φρονιμωτάτους γενέσθαι, κοσμιωτάτους τε καὶ μετριωτάτους, ἵνα οἱ μὲν παῖδες εὐδοκιμοῖεν, οἱ δὲ πατέρες εὐκλεέστεροι γένοιντο τῇ ἐπ' αὐτοὺς ἀναφορᾷ τῶν καλῶν τοῦ παιδός· σπουδὴ δὲ καὶ παιδοτρίβαις ἀλκιμωτάτους τε καὶ τεχνικωτάτους τὸν ὑπ' αὐτῶν ἀσκούμενος γενέσθαι, ἵνα, ὁμοῦ καὶ ἐμπειρίᾳ περιδέξιον τὸ ἀγώνισμα ποιησάμενοι, λαμπροὶ νικηταὶ τῶν ἀντιπάλων ἀποδειχθῶσι, καὶ ἡ τούτων ἔννομος ἄθλησις τῶν καθηγουμένων σαφῆς ἔπαινος γένηται. Φύσις δὲ παντὶ τῷ διδάσκειν προηρημένῳ τὸ θέλειν εἰς ἀκριβεστάτην κατάληψιν ἀφικέσθαι τῶν διδαγμάτων τὸν μαθητάς. Τῆς τοίνυν τῶν πατέρων φύσεως τοῦτον ἐπεχούσης τὸν λόγον, πῶς οὐκ ἀν καὶ δ τῆς δσιότητος παιδευτής τὸν παρ' αὐτοῦ παιδευόμενον εὔξαιτο ἀκακώτατόν τε καὶ σωφρονέστατον τὴν πνευματικὴν σοφίαν ἀποδεχθῆναι; Κλίπερ σαφῶς ἐπιστάμενος, διτι, τοιούτου γενομένου τοῦ μαθητοῦ, καὶ παρὰ ἀνθρώποις εὐκλεής ἔσται καὶ παρὰ τοῦ Χριστοῦ λαμπροὺς ὑποδέξεται τὸν στεφάνους, ὡς τὸν οἰκέτας αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ εἰπεῖν ἀδελφούς, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο Χριστὸς εἶλετο, ἀξίονς τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειώσεως διὰ τῆς αὐτοῦ ἐπιμελείας ἀπεργασάμενος.

5. Καὶ ἔτερον δὲ σκοπῶμεν, ὡς, εἰ φαῦλος ὁ μαθητὴς γένοιτο παρὰ τὴν αὐτοῦ ἀγωγὴν, αἰσχύνην ἀπαρηγόρητον ἔξει ἐπὶ τῆς οἰκουμενικῆς κατὰ τὸν τῆς κρίσεως καιρὸν παρηγύρεως δ ὑφηγούμενος, καὶ ἐπὶ τοῦ πανδήμου τῶν οὐρανίων ἀθροίσματος οὐκ αἰσχυνεῖται μόνον, ἀλλὰ καὶ κολασθήσεται. Πόθεν οὖν ἐγγενήσεται τὸ μὴ οὐχὶ θελῆσαι τὸν καθηγούμενον κόσμιόν τε καὶ ἐπιεικῆ γενέσθαι τὸν οἰκεῖον ὅμιλητήν; Καὶ ἄλλως δὲ ἀλυσιτελῆς τῷ διδασκάλῳ ἡ τοῦ μαθητοῦ πονηρία. Ἐπειδὴ

τὰ καλύτερα διὰ τὸ παιδί του, δ ἄλλος δὲ διὰ τὸν μαθητήν του. Διότι ἡ φύσις τῶν πατέρων εἶναι νὰ εὔχωνται νὰ γίνουν τὰ παιδιά των δσον γίνεται ἀριστα καὶ φρονιμώτατα, εὐπρεπέστατα καὶ ἔγκρατέστατα, ὥστε τὰ παιδιά μὲν νὰ προοδεύουν, οἱ πατέρες δὲ νὰ δοξάζωνται περισσότερον μὲ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀναφορὰν τῶν ἀρετῶν τοῦ παιδός. Οἱ γυμνασταὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος φροντίζουν νὰ γίνουν οἱ ἀσκούμενοί των γενναιότατοι καὶ ἔξαιρετικῶς ἴκανοί, ὥστε ἀφ' ἐνὸς μὲν μὲ τὴν σωματικὴν ρώμην καὶ μὲ τὴν ἐμπειρίαν νὰ ἀγωνισθοῦν ὅπως πρέπει καὶ νὰ ἀναδειχθοῦν λαμπροὶ νικηταὶ τῶν ἀντιπάλων, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἡ πειθάρχημένη ἀθλησίς των νὰ γίνῃ σαφῆς ἔπαινος τῶν γυμναστῶν. Εἶναι δὲ εἰς τὴν φύσιν κάθε διδάσκοντος νὰ θέλῃ τοὺς μαθητάς του νὰ κατανοήσουν μὲ πᾶσαν ἀκρίβειαν αὐτὰ ποὺ διδάσκονται. Ἐφοῦ λοιπὸν τοιαύτη εἶναι ἡ φύσις τῶν πατέρων, πῶς καὶ διδάσκαλος τῆς ἀγιότητος δὲν θὰ εὔχεται νὰ ἀποδειχθῇ ὁ μαθητής του τελείως ἄκακος καὶ σώφρων εἰς τὴν πνευματικὴν σοφίαν; μάλιστα δέ, ὅταν σαφῶς γνωρίζῃ ὅτι, ἀφοῦ γίνῃ τοιοῦτος ὁ μαθητής, αὐτὸς καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους θὰ δοξασθῇ καὶ ἀπὸ τὸν Χριστὸν θὰ δεχθῇ λαμπροὺς στεφάνους, διότι τοὺς δούλους του, ἡ καλύτερα τοὺς ἀδελφούς του⁷³, ὅπως ἐπροτίμησε νὰ τοὺς δονομάζῃ ὁ Χριστός, κατέστησε μὲ τὴν ἐπιμέλειάν του ἀξίους τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειώσεως.

5. "Ἄσ οδωμεν δὲ καὶ τὸ ἔξῆς· ὅτι, ἐὰν ὁ μαθητής ἀποδειχθῇ φαῦλος ἐξ αἰτίας τῆς διαπαιδαγωγήσεώς του, ἡ αἰσχύνη τοῦ διδασκάλου κατὰ τὴν παγκόσμιον πανήγυριν τῆς κρίσεως θὰ εἶναι ἀπαργύρητος· καὶ ὅχι μόνον θὰ αἰσχυνθῇ αὐτὸς ἐνώπιον ὅλων τῶν οὐρανίων δυνάμεων, ἀλλὰ καὶ θὰ τιμωρηθῇ. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν θὰ συμβῇ, ὥστε ὁ καθηγούμενος νὰ μὴ θελήσῃ νὰ γίνῃ ὁ μαθητής του εὐπρεπής καὶ ἐπιεικής; Ἄλλὰ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον εἶναι ἀνωφελής διὰ τὸν διδάσκαλον ἡ πονηρία τοῦ μαθητοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔξέλεξαν καὶ οἱ δύο τὴν κοινὴν μεταξύ των συμβίωσιν, ὁ μαθητής μεταδίδει πρῶ-

γὰρ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἑκάτερος συμβίωσιν εἶλοντο, ἵσ τοι μετάσχη πονηρίας διαθητής, τῶν ταύτης καρπῶν πρῶτον μεταδίδωσι τῷ διδασκάλῳ, ὡσπερ τὰ ἰοβόλα τῶν ἐρπετῶν τοῖς θάλπουσι πρῶτον ἐνίησι τὸν ἴον, ὃς εἶναι πάντοθεν δῆλον, ἐκ 5 τε τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων, ἐκ τε τοῦ λυστελοῦντος τῷ ἄγοντι, διὰ εὑξεταὶ καὶ πάντα τρόπον σπουδάσει ἐπιεικῆ τε καὶ κόσμιον τὸν ὑπὲρ αὐτῷ παιδευόμενον καταστῆναι. Εἰ μὲν γὰρ ἦν κακίας καὶ πονηρίας ἀλείπτης, πρὸς τοῦτο πάντως ἄγειν ἀν τὸ πέρας τοὺς παρ' αὐτοῦ ἀσκονυμένους ἐσπούδακεν· εἰ δὲ 10 ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης ἔστι παιδευτής, οὐκ ἀν ἐναντίον οἷμαι τοῖς οἰκείοις σπουδάσμασι τὸ πέρας ἐπὶ τὸν μαθητευόμενον ἐκβῆναι ἔλοιτο. "Απασα τοίνυν πρόφασις εὔλογος τῷ βουλομένῳ χωρίζεσθαι πνευματικοῦ συστήματος περιήρθται. Αἰτία δὲ αὐτῷ ἀπεδείχθη τῆς τουαύτης γνώμης ἡ τῶν παθῶν ἀκρασία 15 καὶ ἡ περὶ τοὺς πόνους δλιγωρία καὶ τὸ τῆς κρίσεως σαθρὸν καὶ ἀβέβαιον. Οὐ γὰρ ἥκουσεν οὗτος παρὰ τοῦ προφήτου Δαβίδ, διὰ «Μακάριοι οἱ φυλάσσοντες κρίσιν»· οἱ φυλάσσοντες, οὐχὶ οἱ καταλύοντες. Οὗτοί εἰσιν οἱ τοῖς μωροῖς δόμοιωθέντες, οἱ ἐπὶ τῆς φάμμου, τῆς κατὰ τὴν γνώμην ἀβεβαιότητος, τὸν 20 θεμέλιον τῆς πνευματικῆς τιθέντες οἰκοδομῆς, διὰ δλίγαι ψεκάδες πειρασμῶν καὶ βραχὺς χείμαρρος τῶν τοῦ πονηροῦ ἐφόδων, ὑφελκύσας τὴν ὑποβάθρων, διέλυσέ τε καὶ διεσκόρπισε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ KB'

Περὶ ὑπακοῆς πληρέστερον.

1. "Οπως μὲν οὖν προσήκει τὸν ἀπαξ ἐνωθέντα πνευμα-
25 τικῷ συστήματι φυλάττειν τὴν ἐνωσιν ἀδιάλυτον, κατὰ τὸ
ἐνὸν ὑπεθέμεθα. Νῦν δ' αὖτις τὸν περὶ τῆς ὑπακοῆς λόγον
γυμνάσωμεν· καὶ πρότερον μὲν διὰ βραχέων ἐπελθόντες, νῦν
δὲ τελεώτερον ἐκτιθέμενοι· καὶ δείξωμεν, δόπσην δὲ ἀκριβῆς

τον εἰς τὸν διδάσκαλον τοὺς καρπούς τῆς πονηρίας εἰς τὴν δητοίαν ἤθελε μετάσχει, ὅπως τὰ φαρμακερὰ ἐρπετὰ ἀφήνουν τὸ δηλητήριον πρῶτον εἰς αὐτοὺς ποὺ τὰ θερμαίνουν· ὡστε νὰ εἶναι φανερὸν ἀπὸ παντοῦ, καὶ ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων καὶ ἀπὸ τὸ ἐπωφελές διὰ τὸν διδάσκοντα, ὅτι θὰ εὔχηθῇ, καὶ μὲ κάθε τρόπον θὰ προσπαθήσῃ νὰ γίνῃ ὁ μαθητής του ἐπιεικής καὶ εὔπρεπτής. Ἐὰν λοιπὸν ἥλειφε τοὺς ἀσκουμένους του μὲ πονηρίαν καὶ κακίαν, πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν θὰ ἐφρόντιζεν δπωσδήποτε νὰ τοὺς δόδηγήσῃ· ἐὰν δμως εἶναι διδάσκαλος ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης, δὲν θὰ ἤθελε, νομίζω, νὰ φέρῃ ὁ μαθητής του τὸ ἀντίθετον πρὸς τὰς προσπαθείας του ἀποτέλεσμα.

Κάθε εὔλογος δικαιολογία λοιπὸν διὰ τὸν ἐπιθυμοῦντα νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τὸ πνευματικὸν σύστημα ἔχει ἀρθῆ. Ἀπεδείχθη δὲ ὅτι αἰτία αὐτῆς τῆς ἀποφάσεώς του (νὰ χωρισθῇ) εἶναι ἡ ἀκράτεια τῶν παθῶν, ἡ ἀπροθυμία νὰ κοπιάσῃ καὶ ἡ ἀσταθῆς καὶ ἀβεβαία κρίσις του. Διότι δὲν ἥκουσεν αὐτὸς ἀπὸ τὸν προφήτην Δαβὶδ ὅτι «μακάριοι εἶναι οἱ φυλάσσοντες κρίσιν»⁷⁴. οἱ φυλάσσοντες, καὶ ὅχι οἱ καταλύοντες. Αὐτοὶ εἶναι ποὺ ὠμοιώθησαν μὲ τοὺς μωρούς· ποὺ ἔβαλαν ἐπάνω εἰς τὴν ἄμμον, δηλαδὴ εἰς τὴν ἀμφιβολίαν, τὸ θεμέλιον τῆς πνευματικῆς οἰκοδομῆς, τὸ δποῖον διαλύουν καὶ διασκορπίζουν ὀλίγαι σταγόνες πειρασμοῦ καὶ μικρὸς χείμαρρος τῶν ἐφόδων τοῦ πονηροῦ, ἀφοῦ παρασύρῃ τὴν βάσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 22

Περισσότερα περὶ ὑπακοῆς.

1. Ἐξηγήσαμεν κατὰ δύναμιν πῶς πρέπει νὰ φυλάττῃ τὴν ἔνωσιν ἀδιάλυτον αὐτὸς ποὺ ἡνῶθη κάποτε εἰς τὸ πνευματικὸν σύστημα. Τώρα πάλιν θὰ διμιλήσωμεν περὶ ὑπακοῆς. Προηγουμένως ὀλίγα μόνον ἀνεφέραμεν, τώρα θὰ ἐκθέσωμεν τὸ πρᾶγμα τελειότερα· καὶ θὰ δείξωμεν πόσην ὑπακοὴν ἀπαιτεῖ ὁ, ἀληθῆς λόγος τῆς Γραφῆς ἀπὸ τοὺς ἀσκητὰς πρὸς τὸν

ἀπαιτεῖ λόγος παρὰ τῶν ἀσκητῶν τῷ προεστῶτι τὴν εὐπείθειαν. Ἐξ αὐτῆς γὰρ τῆς ἁγίας Γραφῆς πειράσουμαι ταύτης τὸ μέτρον διασαφῆσαι. Παῦλος ὁ ἀπόστολος, Ῥωμαίοις ἐπιστέλλων, προστάσσει πάσαις ἔξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτάσσεσθαι, ἔξουσίαις ταῖς τοῦ κόσμου, οὐ ταῖς πνευματικαῖς· καὶ τοῦτο ἐκ τῶν ἐπαγομένων ἐδήλωσεν, εἰπὼν περὶ φρόνων καὶ τέλους, καὶ τὸν ἀντιτασσόμενον κατά γε τὸ σμικρότατον τῇ ἔξουσίᾳ τῷ Θεῷ ἀντιτάσσεσθαι ἀποφαίνεται. Εἰ τοίνυν τοῖς τοῦ κόσμου τούτου ἄρχοντι, τοῖς κατὰ νόμον ἀνθρώπινον τὴν 10 ἀρχὴν εἰληφόσι, τοσαύτην ὑποταγὴν παρὰ τῶν εὐσεβούντων δ θεῖος νόμος ἀπένειμε, καὶ ταῦτα τηνικαῦτα ἐν ἀσεβείᾳ διαζῶσι, πόσην εὐπείθειαν ὀφείλει δ ἀσκητῆς τῷ παρὰ Θεοῦ καταστάντι ἄρχοντι καὶ παρὰ τῶν νόμων ἐκείνουν λαβόντι τὴν ἔξουσίαν εἰσφέρειν; Πῶς δὲ οὐκ ἀντιτάξαιτο τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ 15 δ τῷ καθηγουμένῳ ἀντιτασσόμενος; Ἀλλως τε καὶ διαρρήδην τοῦ ἀποστόλου κελεύοντος τοῖς πνευματικοῖς ἡγουμένοις ὑπείκειν ἐν πᾶσι. «Πείθεσθε» γάρ, φησί, «τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν καὶ ὑπείκετε. Αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσοντες, ἵνα μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιῶσι 20 καὶ μὴ στενάζοντες· ἀλυσιτελές γὰρ ὅμιν τοῦτο». Εἰ οὖν τὸ μὴ πρὸς ἀκρίβειαν πείθεσθαι ἀλυσιτελές, προσήκει μεταδιώκειν ἡμᾶς τὸ λυσιτελέστερον. Τὸ γὰρ ἀλυσιτελές, οἶμαι, μεγάλης ζημίας καὶ μεταμελείας καὶ διορθώσεως ἔμφασιν ἐπιφέρεται.

25 2. Ζηλοῦν δὲ προσήκει μάλιστα τὴν τῶν ἁγίων εὐπείθειαν, ἣν περὶ τὸν Θεὸν ἐπεδείξαντο, εἴ γε μέλλοιμεν, ἀρκοῦντι ὑποδείγματι περὶ τὴν ὑπόθεσιν χρώμενοι, καλῶς τὴν ὑπακοὴν ἀπεργάζεσθαι. Καὶ μηδεὶς οἰέσθω με κρατύνειν ἐθέλοντα τὴν περὶ

προεστῶτα. Διότι ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀγίαν Γραφὴν θὰ προσπαθήσω νὰ καθορίσω αὐτήν.

‘Ο ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴν παραγγέλλει νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς ὅλας τὰς ἀνωτέρας ἔξουσίας τοῦ κόσμου, ὅχι εἰς τὰς πνευματικάς⁷⁵. καὶ ἐφανέρωσε τοῦτο μὲ αὐτὰ ποὺ προσέθεσεν, ὅταν ὥμιλησε περὶ φόρων καὶ ἔξουσίας, καὶ ἀποφαίνεται ὅτι δὲ ἀντιτασσόμενος καὶ κατ’ ἐλάχιστα εἰς τὴν ἔξουσίαν ἀντιτάσσεται εἰς τὸν Θεόν⁷⁶. ’Εὰν λοιπὸν δὲ θεῖος νόμος ἀπένειμε τόσον μεγάλην ὑποταγὴν ἐκ μέρους τῶν εὔσεβῶν εἰς τοὺς ἄρχοντας τοῦ κόσμου τούτου, ποὺ ἔλαβον τὴν ἔξουσίαν κατὰ τὸν ἀνθρώπινον νόμον, μολονότι τότε ἔζων ἀσεβῶς, πόσην ὑπακοὴν ὀφείλει νὰ δεικνύῃ δὲ ἀσκητὴς πρὸς ἐκεῖνον ποὺ ἔγινεν ἄρχων ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἔλαβε τὴν ἔξουσίαν ἀπὸ τοὺς νόμους ἐκείνου; Πῶς δὲ δὲν θὰ ἀντετάσσετο εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ Θεοῦ δὲ ἀντιτασσόμενος εἰς τὸν καθηγούμενον; ’Εξ ἀλλου καὶ δὲ ἀπόστολος παραγγέλλει κατὰ τρόπον κατηγορηματικὸν νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς τοὺς πνευματικοὺς ἡγουμένους καθ’ ὅλα· διότι λέγει· «πειθέσθε εἰς τοὺς ἡγουμένους ὑμῶν καὶ ὑποτάσσεσθε, διότι αὐτοὶ ἀγρυπνοῦν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς μέλλοντες νὰ ἀποδώσουν λόγον, διὰ νὰ πράττουν τοῦτο μετὰ χαρᾶς καὶ ὅχι στενάζοντες· διότι τοῦτο δὲν εἶναι ὠφέλιμον δι’ ὑμᾶς»⁷⁷. ’Εὰν λοιπὸν ἡ ἔλλειψις ὑπακοῆς εἰς τοὺς κανόνας τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς εἶναι ἐπιζήμιος, πρέπει νὰ ἐπιδιώκωμεν τὸ ὠφελιμώτερον. Διότι τὸ ἀνωφελὲς ἐπιφέρει, πιστεύω, μεγάλην ζημίαν καὶ συνεπάγεται μεταμέλειαν καὶ διόρθωσιν.

2. Πρέπει λοιπὸν νὰ μιμούμεθα κυρίως τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ὑπακοὴν τῶν ἀγίων, ἐὰν βεβαίως ἔχωμεν σκοπὸν νὰ δείξωμεν τὴν ὑπακοὴν κατὰ τρόπον ὁρθόν, χρησιμοποιοῦντες σχετικῶς κατάλληλον διὰ τὸν σκοπόν μας παράδειγμα. Καὶ ἀς μὴ νομίσῃ κανεὶς ὅτι θέλω νὰ ἐνισχύσω τὴν πρὸς τοὺς ἡγουμένους

77. Ἐβρ. 13, 17.

τοὺς ἡγονμένους εὐπείθειαν ὑπέρογκα παράγειν τὰ ὑποδειγματα καὶ τῇ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπακοῆ τολμᾶν αὐθαδῶς παρειάζειν τὴν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους εὐπείθειαν. Οὐ γὰρ οἴκοθεν δόμηθείς, ἀλλ’ ἀπ’ αὐτῶν τῶν θείων Γραφῶν ταύτην τὴν εἰκασίαν 5 πεποίημαι. Σκόπησον γὰρ τί δὲ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις φησί, τὴν περὶ τοὺς ἑαυτοῦ δούλους θεσπίζων ὑπακοήν· «Ο δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται· καὶ πάλιν ἐτέρῳθι· «Ο ἀκούων ὑμῶν ἐμοῦ ἀκούει· καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ». «Οτι δέ, δ τοῖς ἀποστόλοις εἰρηκε, περὶ πάντων τῶν μετ’ αὐτοὺς καθηγησο-
10 μένων ἐνομοθέτησεν, ἐκ πολλῶν καὶ ἀναμφιλέκτων μαρτυριῶν τῆς θείας Γραφῆς καὶ τεκμηρίων ἐναργεστάτων ἔστι παραστῆσαι. «Ωστε ἀκολούθως καὶ ἡμεῖς τοῖς θείοις θεσπίσμασι τοὺς λόγους ἐποιησάμεθα, φήσαντες δεῖν τὴν τῶν ἀγίων περὶ τὸν Θεὸν εὐπείθειαν ὑπόδειγμα τῆς περὶ τοὺς προεστῶτας ὑπακοῆς 15 ἑαυτοῖς προτιθέναι. Πῶς οὖν οἱ ἄγιοι τῷ Δεσπότῃ τὴν εὐπείθειαν ἐπεδείξαντο; Σκόπησόν μοι τὸν Ἀβραὰμ κελευσμένον καταλιμπάνειν οἶκον, πατρίδα, περιουσίαν, κτήματα, συγγενεῖς, φίλους καὶ ἐπὶ τούτοις διώκειν τὰ ἐναντία, τὴν ξένην, τὸ ἀνεπίγνωστον, τὴν πλάνην, τὴν πενίαν, τοὺς φόβους, τοὺς κινδύνους καὶ ὅσα τοῖς ξενιτεύοντιν ἐπεται δυσχερῆ, καὶ ἀμελητὶ ὑπακούοντα καὶ καταλιμπάνοντα μὲν τὴν οἶκοι εὐπραγίαν καὶ ἀνάπανσιν, ἀνθαιρούμενον δὲ ταύτης τὴν ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς ταλαιπωρίαν καὶ ἄλην.

3. Ορᾶς ἀσκητὴν ἀκριβέστατον καὶ τῆς κοσμικῆς ἀπά-
25 σης εὐημερίας διὰ τὸν Θεὸν ὑπερόπτην; Ἄλλ’ ἐπίωμεν τὰ ἔξῆς.
Καταλαμβάνει μὲν τὴν Παλαιστίνην, τὸν παρὰ Θεοῦ ὑποδειχθέντα τόπον εἰς παροικίαν, λιμοῦ δὲ καταλαμβάνοντος τὴν χώραν, εἰς Αἴγυπτον μετανίσταται, κἀκεῖ, τῆς γυναικὸς ἀφαι-

ύπακοήν καὶ διὰ τοῦτο προσάγω ύπερβολικὰ παραδείγματα καὶ ὅτι τολμῶ νὰ παραβάλλω κατὰ τρόπον αὐθάδη τὴν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ύπακοήν μὲ τὴν πρὸς τὸν Θεόν. Διότι ἔκαμα αὐτὴν τὴν παρομοίωσιν ὅχι ἀπ' ἐμαυτοῦ, ἀλλὰ στηριχθεὶς εἰς τὰς θείας Γραφάς. Πρόσεξε λοιπὸν τί λέγει ὁ Κύριος εἰς τὰ Εὐαγγέλια, ὅταν θεσπίζῃ τὴν πρὸς τοὺς δούλους του ύπακοήν. «Ο δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται»⁷⁸, λέγει, καὶ «ὁ ἀκούων ὑμῶν ἐμοῦ ἀκούει· καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ»⁷⁹. «Οτι δὲ τὸ λεχθὲν πρὸς τοὺς ἀποστόλους τὸ ἐνομοθέτησε δι' ὅλους ἐκείνους ποὺ θὰ ἡγοῦντο τῆς Ἑκκλησίας μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδειχθῇ ἀπὸ πολλὰς καὶ ἀναμφιλέκτους μαρτυρίας τῆς θείας Γραφῆς καὶ ἀπὸ ἄλλα καταφανῆ στοιχεῖα. «Ωστε καὶ ἡμεῖς ὡμιλήσαμεν συμφώνως πρὸς τοὺς θείους νόμους, ὅταν ἐτονίσαμεν ὅτι πρέπει νὰ ἔχωμεν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ύπακοήν τῶν ἀγίων ὡς πρότυπον διὰ τὴν εἰς τοὺς προεστῶτας ύποταγήν.

Πῶς λοιπὸν ἔδειξαν οἱ ἄγιοι τὴν ύπακοήν των εἰς τὸν Δεσπότην; Πρόσεξε τὸν Ἀβραὰμ ποὺ διετάχθη νὰ ἐγκαταλείψῃ οἴκον, πατρίδα, περιουσίαν, κτήματα, συγγενεῖς, φίλους, ἐπὶ πλέον δὲ νὰ ἐπιζητήσῃ τὰ ἀντίθετα· τὴν ξενιτειάν, τὸ ἄγνωστον, τὴν περιπλάνησιν, τὴν πενίαν, τοὺς φόβους, τοὺς κινδύνους καὶ ὅσας δυσχερείας ἀκολουθοῦν τοὺς ξενιτευμένους. Πρόσεξε ἀκόμη ὅτι ὑπήκουσε μὲ πλήρη ἐμπιστοσύνην καὶ ἐγκατέλειψε τὴν εἰς τὴν πατρίδα εύτυχίαν καὶ ἀνάπτασιν, ἐπροτίμησε δὲ ἀντὶ αὐτῆς τὴν ταλαιπωρίαν καὶ τὴν περιπλάνησιν.

3. Βλέπεις ἀσκητὴν εὔπειθέστατον καὶ περιφρονητὴν κάθε κοσμικῆς εὐημερίας πρὸς χάριν τοῦ Θεοῦ; Ἄλλ' ἂς προχωρήσωμεν παρακάτω. Κατέλαβε τὴν Παλαιστίνη, τὸν τόπον δηλαδὴ ποὺ τοῦ ύπεδειξεν ὁ Θεὸς διὰ νὰ ἐγκατασταθῇ, ὅταν δὲ ἐνέσκηψε λιμὸς εἰς τὴν χώραν, μετηνάστευσεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου ἔχασε τὴν γυναικά του, ἀλλὰ δὲν ἐμικροψύχησε

ρεθείσης, οὐ μικροψυχεῖ, οὐδὲ ταῖς οἰκονομίαις τοῦ Θεοῦ καταμέμφεται, ὡς τῆς εὐπειθείας τοιαύτας ἀντιδεχόμενος ἀμοιβάς· ἀλλὰ πράως καὶ τοῦτο ἥνεγκε τὸ πάντων βαρύτατον ἀδικημάτων ἀδίκημα, οὐχ ἄπαξ, ἀλλὰ γὰρ καὶ αὖθις ὑπὸ τοῦ Γεράσον 5 βασιλέως γενόμενον. Κρίνας γὰρ ἄπαξ ὑπακούειν Θεῷ οὐκ ἐσκόπει τί ἐπ' αὐτῷ οἰκονομεῖ δὲ Θεός, ἀλλ' ὅπως αὐτὸς ἀκριβεστάτην καὶ ἀνεπίληπτον τὴν ὑπακοὴν εἰσενέγκηται. Διά τοι τοῦτο καὶ τὸ τελευταῖον λαμβάνει μὲν τὸν παῖδα τὸν Ἰσαάκ, μακρᾶς εὐχῆς καὶ πίστεως ἀθλον καὶ δώρημα· ἐπειδὴ δὲ ἔώρα 10 αὐτὸν εἰς ὕδραν ἥλικίας προβαίνοντα καὶ ἐλπίδας ἀγαθὰς τοῖς γεγενηκόσι παρέχοντα διαδοχῆς καὶ τῆς μετέπειτα τοῦ γένους συστάσεως, τὸ τηνικαῦτα μετὰ τοσάντας ἐλπίδας κελεύεται παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀναγαγεῖν αὐτὸν εἰς ὅρος ὑψηλὸν καὶ καταθύειν τῷ δεδωκότι. Δεξάμενος δὲ τὴν ἀπότομον ταύτην φωνὴν καὶ 15 τὴν φοβερὰν λειτουργίαν καὶ τὸ τῆς φύσεως ἴσχυρότερον οὐκ ἐπίταγμα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄκοντα, ὅπως πράως ἥνεγκεν, δηποτερούσης τὰς φρένας, ὅπως οὐ κατέπεσε τὴν ψυχήν, ἀλλ' ὕσπερ ἄρα τινὰ καταθύειν μέλλων, οὕτως ἡρεμαίω καὶ ἀταράχω φρονήματι τὸν ζυγὸν τῆς ὑπακοῆς ἐπιθέμενος, ἢει σὺν 20 τῷ παιδὶ τὸ προσταχθὲν ἐκπληρώσων, οὐδὲν οὐδὲν ἐν τούτῳ πολυπραγμονῶν τὴν τοῦ Θεοῦ κρίσιν οὐδὲ μεμφόμενος, ἀλλὰ τὸ οἰκεῖον σκοπῶν, δηποτερούσης τὴν ὑπακοὴν παραλύσειν. Οὕτω τοι καὶ λαμπρὸν ἥρατο στέφανον, τῇ οἰκουμένῃ στήλῃ πίστεως καὶ ὑπακοῆς ἰδρυνθείς. Ἐνἡν μὲν οὖν καὶ τῶν 25 λοιπῶν ἀγίων τῶν κατὰ παλαιὰν ιστορίαν διαλαμψάντων τὴν εὐπείθειαν διελθεῖν εἰς παίδευμα τῆς τῶν ἀσκητῶν ἀναμφιλέκτου ὑπακοῆς, ἀλλ' ἵνα μὴ μακρὸν τὸν λόγον ἀπεργασώμεθα, ἔκαστον τῶν παιδεύεσθαι βουλομένων τῇ ἀκροάσει τῶν ἀγίων Γραφῶν παραπέμψαντες, αὐτοὶ ἐπὶ τοὺς μαθητὰς τοῦ Σωτῆρος

ούτε κατεφέρθη κατὰ τῶν σχεδίων τοῦ Θεοῦ, διότι ἔλαβε τοι-
αύτας ἀνταμοιβᾶς διὰ τὴν ὑπακοήν του· ἀλλ᾽ ὑπέφερε μὲ πραό-
τητα καὶ τοῦτο τὸ βαρύτερον ἀπὸ ὅλα τὰ ἀδικήματα, ποὺ
ἔγινεν ὅχι μίαν φοράν, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀπὸ τὸν βασιλέα τῶν
Γεράρων. Διότι, ἀπαξ καὶ ἀπεφάσισε νὰ ὑπακούῃ εἰς τὸν Θεόν,
δὲν ἔχήταξε τί σχεδιάζει δι’ αὐτὸν δ Θεός, ἀλλὰ πῶς αὐτὸς θὰ
ὑπακούῃ κατὰ τρόπον ἀκριβῆ καὶ ἀνεπίληπτον. Διὰ τοῦτο
βεβαίως ἔλαβε τελικὰ ἀπὸ τὸν Θεόν τὸν Ἰσαάκ, ποὺ ἦτο ἐπι-
βράβευσις καὶ δώρημα μακρᾶς προσευχῆς καὶ πίστεως· ὅταν
δὲ τὸν ἔβλεπε νὰ προχωρῇ εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς νεότητος καὶ νὰ
παρέχῃ εἰς τοὺς γονεῖς του ἀγαθᾶς ἔλπίδας περὶ διαδοχῆς καὶ
πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἀπογόνων τῶν, τότε, μετὰ ἀπὸ τόσας
ἔλπίδας, διετάχθη ἀπὸ τὸν Θεόν νὰ τὸν ἀνεβάσῃ εἰς λόφον
ὑψηλὸν καὶ νὰ τὸν θυσιάσῃ εἰς τὸν Θεόν, ποὺ τὸν ἔδωσε. Τότε
ἔδεχθη τὴν σκληρὰν αὐτὴν φωνὴν καὶ τὸ φοβερὸν λειτούργημα
καὶ τὸ ὑπέρ τὴν δύναμιν τῆς φύσεως πρόσταγμα καὶ ἀκουσμα,
καὶ τὸ ὑπέφερεν ἥρεμος, χωρὶς νὰ χάσῃ τὸ λογικόν του καὶ
χωρὶς νὰ λιποψυχήσῃ· ἀλλ᾽ ὡς μέλλων νὰ θυσιάσῃ κάποιο
ἀρνίον, ἔτσι μὲ ἥρεμον καὶ ἀτάραχον φρόνημα ἔβαστασε τὸν
ζυγὸν τῆς ὑπακοῆς καὶ ἐπῆγε μὲ τὸ παιδί νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ
πρόσταγμα, χωρὶς, οὔτε καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν, νὰ
σχολιάζῃ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ οὔτε νὰ τὸν κατηγορῇ·
τούναντίον, ἐπρόσεχε μόνον τὸν ἔαυτόν του, πῶς δὲν θὰ κατα-
λύσῃ καθόλου τὴν ὑπακοήν. "Ἐτσι βεβαίως ἀπεκόμισε καὶ λαμ-
πρὸν στέφανον, διότι κατέστη διὰ τὸν κόσμον ἀναμνηστικὴ
στήλη πίστεως καὶ ὑπακοῆς.

"Ἔτοι δυνατὸν βεβαίως νὰ ἀναφερθῶμεν καὶ εἰς τὴν ὑπα-
κοὴν τῶν ὑπολοίπων λαμπρῶν ἄγίων τῆς παλαιᾶς διαθήκης,
διὰ νὰ διδαχθοῦν οἱ ἀσκηταὶ τὴν ἀναντίρρητον ὑπακοήν· ὅ-
μως, διὰ νὰ μὴ ἐπεκταθῶμεν πολύ, θὰ παραπέμψωμεν εἰς τὴν
μελέτην τῶν ἄγίων Γραφῶν κάθε ἓνα ποὺ ἐπιθυμεῖ νὰ διδαχθῇ
καὶ θὰ ἀναφερθῶμεν εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Σωτῆρος, δεικνύον-
τες πῶς ὑπήκουον καὶ πῶς ὑπετάσσοντο. 'Ωμίλει λοιπὸν ὁ

τὸν λόγον τρεψόμεθα, δεικνύντες πῶς ὑπήκουον καὶ πῶς ὑπετάσσοντο. Ἐλεγεν αὐτοῖς δὲ Ἰησοῦς ἔτι τὴν ἀρχὴν τῆς μαθητεύσεως ἔχουσι καὶ προσδοκῶσιν, δονον οὐδέπω, βασιλεῦσαι τὸν Δεσπότην, καὶ ὑπολαμβάνονται, δτι καὶ αὐτοὶ καμοῦνται μὲν 5 οὐδὲν οὐδὲ κινδυνεύσουσιν οὐδὲ κοπιάσουσι, συμβασιλεύσουσι δὲ Χριστῷ καὶ τῆς βασιλικῆς δόξης καὶ θεραπείας καὶ τιμῆς συμμεθέξονται. Καὶ τοῦτο δηλοῖ μὲν Πέτρος ἐπιτιμῶν τῷ Ἰησοῦ, ἥντικα περὶ τοῦ οἰκείου πάθους ἐποιεῖτο τοὺς λόγους· «Προσλαβόμενος γὰρ αὐτόν», φησίν, «οὐ Πέτρος, ἦρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ, λέγων· Ἰλεώς σοι, Κύριε, οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο», καὶ δεικνὺς ταύτη, δτι οὐδὲ ὄπωστιοῦν προσεδόκα δυσχερές· δηλοῦσι δὲ καὶ οἱ νιὸι Ζεβεδαίον, τὴν μητέρα παρακαλοῦσαν ὑπὲρ αὐτῶν τῷ Κυρίῳ προσαγαγόντες, ὥστε τῇ ἐκ δεξιῶν καὶ τῇ ἐξ εὐωνύμων τιμηθῆναι καθέδρᾳ. Εἰ γὰρ μὴ αὐτίκα μάλα 15 βασιλεύειν αὐτὸν ὑπελάμβανον, οὐκ ἀν τοῦτο ἐτόλμησαν αἰτῆσαι, τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς ἐν οὐρανοῖς καθέδραν τοῦ Σωτῆρος διανοούμενοι.

4. Τί οὖν ταῦτα προσδοκῶσιν αὐτοῖς καὶ ἐλπίζονται
ἔλεγεν; «Ιδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύ-
20 κων». Καὶ οὕτω πρᾶγμα ἐναντιώτατον τῆς οἰκείας ἐλπίδος
ἀκούσαντες, οὐκ εἶπον, δτι ἐφ' ἐτέραις ἐλπίσι προσήλθομεν,
καὶ ἐναντία τῶν ἐλπισθέντων προστάσσεις ἡμῖν; «Ἄνεσιν προσ-
εδοκήσαμεν, καὶ πρὸς κινδύνους ἐκπέμπεις; Τιμὰς ἡλπίσαμεν,
καὶ ἀτιμίας παρεισβάλλεις; Βασιλείαν προσεδοκήσαμεν, καὶ
25 τὸ ἐλαύνεσθαι καὶ πάντων δούλους εἰναι διακελεύῃ; Οὐδὲν
τούτων οὐκ εἶπον, καίπερ ἐτερα τῶν εἰρημένων ἀκούσαντες
πλείονα καὶ βαρύτερα, οἷον τό· «Παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλί-
ψεις καὶ ἀποκτενοῦσιν ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάν-
των τῶν ἔθνῶν διὰ τὸ ὅνομά μου. Καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας δὲ καὶ βα-
30 σιλεῖς ἀχθῆσεσθε ἔνεκεν ἐμοῦ». Ταῦτα τοίνυν πάντα παρὰ τὴν
προσδοκίαν ἀκούσαντες, κλίναντες τὸν αὐχένα τῆς διανοίας,

Ίησοῦς πρὸς αὐτούς, ποὺ ἀκόμη εύρισκοντο εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μαθητείας καὶ ἐπερίμεναν, ὅσον ποτέ, νὰ βασιλεύσῃ ὁ Δεσπότης, καὶ ἐνόμιζαν ὅτι καὶ αὐτοὶ δὲν θὰ ἀποκάμουν καθόλου οὔτε θὰ κινδυνεύσουν οὔτε θὰ κοπιάσουν, ἀλλὰ θὰ συμβασιλεύσουν μὲ τὸν Χριστὸν καὶ θὰ μετάσχουν μαζὶ του τῆς βασιλικῆς δόξης καὶ ἐπιμελείας καὶ τιμῆς. Καὶ τοῦτο δηλώνει ὁ Πέτρος, καθὼς ἐπιτιμᾷ τὸν Ἰησοῦν, ὅταν ὥμιλει περὶ τοῦ ἴδικοῦ του πάθους. Λέγει λοιπὸν ἡ Γραφὴ ὅτι «προσλαβὼν αὐτὸν ὁ Πέτρος κατ' ἴδιαν ἤρχισε νὰ ἐπιτιμᾷ αὐτὸν λέγων· Γενοῦ ἕλεως εἰς σεαυτὸν Κύριε, δὲν θὰ γίνη τοῦτο εἰς σέ»⁸⁰, ἔτσι δὲ ἐδείκυνεν ὅτι δὲν ἐπερίμενε κανένα κακόν· φανερώνουν δὲ τοῦτο καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Ζεβεδαίου, ποὺ ἔβαλαν τὴν μητέρα των νὰ παρακαλῇ πρὸς χάριν των τὸν Κύριον, ὥστε νὰ καθήσουν τιμητικῶς ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ ἀριστερῶν αὐτοῦ. Διότι, ἐὰν δὲν ἐπίστευον ὅτι θὰ βασιλεύσῃ ἀμέσως, δὲν θὰ ἐτόλμων νὰ ζητήσουν τοῦτο, συλλογιζόμενοι τὴν καθέδραν τοῦ Σωτῆρος ἐκ δεξιῶν τοῦ οὐρανίου Πατρός.

4. Τί λοιπὸν ἔλεγεν εἰς αὐτούς ποὺ ἐπερίμεναν καὶ ἤλπιζαν αὐτά; «'Ιδοὺ ἔγω ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων»⁸¹. Καὶ ἐνῷ ἤκουσαν τόσον πολὺ ἀντίθετον πρᾶγμα πρὸς τὴν ἴδικήν των ἐλπίδα, δὲν εἶπαν· μὲ ἄλλας ἐλπίδας προσήλθομεν, καὶ τὰ ἀντίθετα τῶν ἐλπισθέντων μᾶς προστάσσεις; ὅνεσιν ἐπεριμέναμεν, καὶ μᾶς ἀποστέλλεις εἰς τοὺς κινδύνους; τιμᾶς ἡλπίσαμεν καὶ εἰς ἀτιμίας μᾶς εἰσάγεις; βασιλείσαν ἐπεριμέναμεν, καὶ μᾶς διατάσσεις νὰ διωκώμεθα καὶ νὰ εῖμεθα δοῦλοι πάντων; Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶπαν, μολονότι ἤκουσαν περισσότερα καὶ χειρότερα ἀπὸ τὰ ἀναφερθέντα, ὅπως «θὰ παραδώσουν ὑμᾶς εἰς θλίψεις καὶ θὰ ἀποκτείνουν ὑμᾶς, καὶ θὰ εἰσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων τῶν ἔθνῶν διὰ τὸ ὄνομά μου»⁸². «καὶ εἰς ἡγεμόνας δὲ καὶ βασιλεῖς θὰ δόηγηθῆτε ἐνεκεν ἐμοῦ»⁸³. Ἐνῷ λοιπὸν ἤκουσαν ὅλα αὐτὰ παρὰ τὴν προσδοκίαν των, τὰ ἐδέχθησαν μὲ ταπεινοφροσύνην, εἰσῆλθον εἰς τὸν ζυγὸν

82. Ματθ. 24, 9.

83. Ματθ. 10, 18.

τὸν ζυγὸν ὑπῆλθον καὶ προχείρως ἐπὶ τοὺς κινδύνους, ἐπὶ τὰς ἀγοράς, ἐπὶ τὰς ὕβρεις, ἐπὶ τοὺς λιθασμούς, ἐπὶ τοὺς ὁρμούς, ἐπὶ τὰς ἀτιμίας, ἐπὶ τοὺς σταυρούς, ἐπὶ τοὺς ποικίλους θανάτους ἔχωρησαν· καὶ μετὰ τοσαύτης προθυμίας ταῦτα ὑπέ-
5 μενον, ὥστε χαίρειν αὐτοὺς καὶ ἐορτάζειν λαμπρῶς, ἡνίκα δὲ
τοῖς τοῦ Χριστοῦ παθήμασι κοινωνῆσαι κατηξιώθησαν. «Ἐχαιρον
γάρ», φησίν, «ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἀτι-
μασθῆναι». Ταύτην τὴν εὐπείθειαν ἀπαιτεῖται ὁ κατὰ Θεὸν
ἀσκητὴς τῷ ἡγουμένῳ εἰσφέρεσθαι. Χριστὸς γὰρ μαθητὰς
10 εἶλετο, τοῦτον τὸν βίον, ὃς ἡδη προείπομεν, τοῖς ἀνθρώποις
τυπῶν. Ὁ γὰρ καθηγούμενος οὐδὲν ἔτερόν ἐστιν ἢ ὁ τοῦ Σωτῆ-
ρος ἐπέχων πρόσωπον καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων γενόμε-
νος καὶ ἰερουργῶν τῷ Θεῷ τὴν τῶν πειθομένων αὐτῷ σωτηρίαν.

5. Καὶ τοῦτο παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ παιδευόμεθα, Πέ-
15 τρον ποιμένα μεθ' ἔαυτὸν τῆς Ἑκκλησίας ἔαυτοῦ καθιστῶν-
τος «Πέτρε» γάρ, φησί, «φιλεῖς με πλέον τούτων; Ποίμανε
τὰ πρόβατά μου», πᾶσι δὲ τοῖς ἐφεξῆς ποιμέσι καὶ διδασκάλοις
τὴν ἵσην παρέχοντος ἔξουσίαν. Καὶ τούτου σημεῖον τὸ δεσμεῖν
ἀπαντας ὅμοίως καὶ λύειν, ὥσπερ ἐκεῖνος. «Ωσπερ οὖν τὰ πρό-
20 βατα τῷ ποιμένι πείθεται, ταύτη τρεπόμενα, ἥπερ ἂν ὁ ποιμὴν
ἄγῃ, οὕτω προσήκει τοὺς κατὰ Θεὸν ἀσκητὰς τοῖς καθηγού-
μένοις πείθεσθαι, μὴ πολυπραγμονοῦντας τὰ ἐπιτάγματα,
δταν ἀμαρτίας ἢ καθαρά, ἀλλὰ τὰ ἐπιταχθέντα μετὰ προθυμίας
πάσης καὶ σπουδῆς ἐκπληροῦντας. «Ωσπερ γὰρ ὁ τέκτων ἢ
25 ὁ οἰκοδόμος ἐκάστῳ τῶν τῆς τέχνης ὅργάνων κέχρηται πρὸς
τὴν οἰκείαν βούλησιν, καὶ οὐκ ἀντείποι τὸ ὅργανον, ὃς οὐ
πληρώσει τὴν χρείαν, πρὸς ἦν ὁ τεχνίτης αὐτὸ μεταχειρίζεται,

καὶ ἐπροχώρησαν προθύμως εἰς τοὺς κινδύνους, εἰς δημοσίας συγκεντρώσεις, εἰς προσβολάς, εἰς λιθασμούς, εἰς ραβδισμούς, εἰς ἀτιμίας, εἰς σταυρούς, εἰς ποικίλους θανάτους· καὶ ὑπέμειναν ὅλα αὐτὰ μὲ τόσην προθυμίαν, ὥστε νὰ χαίρωνται καὶ νὰ ἔορτάζουν λαμπρῶς, ὅταν ἡξιοῦντο νὰ συμμετέχουν εἰς τὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ· διότι, ὅπως ἀναφέρει ἡ Γραφή, «ἔχαιρον, διότι ἡξιώθησαν νὰ ἀτιμασθοῦν ὑπὲρ τοῦ δνόματος αὐτοῦ»⁸⁴.

Τὴν ἀνωτέρω ὑπακοὴν ἀπαιτεῖται δὲ κατὰ Θεὸν ἀσκητὴς νὰ δεικνύῃ εἰς τὸν ἡγούμενον· διότι, ὅπως ἡδη ἀνεφέραμεν, δὲ Χριστὸς ἔξελεξε μαθητὰς προτυπῶν διὰ τοὺς ἀνθρώπους τοῦτον τὸν βίον. Διότι δὲ καθηγούμενος δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ἐπέχει τὴν θέσιν τοῦ Σωτῆρος καὶ μεσιτεύει μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων καὶ προσφέρει εἰς τὸν Θεὸν τὴν σωτηρίαν τῶν ὑποτασσομένων εἰς αὐτόν.

5. Καὶ τοῦτο διδασκόμεθα ἀπὸ αὐτὸν τὸν Χριστόν, ὅταν κατέστησε τὸν Πέτρον ποιμένα τῆς Ἐκκλησίας του μετὰ ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του, διότι εἶπε· «Πέτρε, ἀγαπᾶς με πλέον τούτων; Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου»⁸⁵, καὶ παρέσχε τὴν ἵσην ἔξουσίαν εἰς ὅλους τοὺς μετὰ ταῦτα ποιμένας καὶ διδασκάλους. Ἀπόδειξις αὐτοῦ εἶναι ὅτι ὅλοι δεσμεύονται καὶ λύουν δμοίως, ὅπως ἔκεινος. «Οπως λοιπὸν τὰ πρόβατα ὑπακούουν εἰς τὸν ποιμένα, τρεπόμενα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ποὺ δίδει δὲ ποιμήν, ἔτσι πρέπει οἱ κατὰ Θεὸν ἀσκηταὶ νὰ ὑπακούουν εἰς τὸν καθηγουμένους, χωρὶς νὰ σχολιάζουν τὰ προστάγματα, ὅταν εἶναι καθαρὰ ἀπὸ ἀμαρτίαν, ἄλλὰ νὰ τὰ ἔκπληροῦν μὲ κάθε προθυμίαν καὶ ζῆλον. «Οπως δηλαδὴ δὲ τέκτων ἢ δὲ οἰκοδόμος χρησιμοποιεῖ κάθε ὅργανον τῆς τέχνης του κατὰ τὴν βούλησίν του, τὸ δὲ ὅργανον δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἀντείπῃ ὅτι δὲν θὰ προσφέρῃ τὴν ὑπηρεσίαν διὰ τὴν ὅποιαν τὸ μεταχειρίζεται δὲ τεχνίτης, ἄλλὰ ὑποτάσσεται εἰς τὸ χέρι του, ἔτσι καὶ δὲ ἀσκη-

85. Ἡσ. 21, 15.

ἀλλὰ εἴκει τῇ χειρὶ τοῦ ἄγοντος, οὗτο προσήκει τὸν ἀσκητήν, ὃς δραγανον τεχνίτῃ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ πνευματικοῦ οἰκοδομήματος συντελοῦν, ἐν πᾶσι πείθεσθαι, οἷς ἂν μὴ ὁ ἡγούμενος κρίνῃ καλῶς ἔχειν αὐτὸν ὑπουργεῖν, δπως ἂν μὴ τῇ τοῦ πνευματικοῦ ἔργου τελειώσει λυμήνηται, τὴν οἰκείαν οὐ συνεισφέρων χρείαν. Καὶ ὥσπερ τὸ δραγανον οὐχ ἕαντῷ ἐκλέγεται, δπερ ἐνεργεῖν δέοι εἰς τὴν τέχνης συνεισφοράν, οὗτο καὶ τὸν ἀσκητὴν προσήκει μὴ ἕαντῷ τὰ ἔργα αἰρεῖσθαι, ἀλλὰ παραχωρεῖν τῇ συνέσει καὶ τῇ οἰκονομίᾳ τοῦ τεχνίτου τὴν ἐφ' ἕαντῷ διατύπωσιν. Οἰδε γὰρ ὅ γε συνετῶς ἀφηγούμενος ἐκάστον καὶ ἥθη καὶ πάθη καὶ ψυχικὰς ὁρμὰς ἀκριβῶς ἔξετάζειν καὶ πρὸς ταῦτα καὶ τὴν παρ' ἕαντοῦ ἐφ' ἐκάστῳ οἰκονομίᾳν ἀρμόζειν. Διά τοι τοῦτο προσήκει μηδαμῶς ἐναντιοῦσθαι ταῖς αὐτοῦ διατάξεσιν, ἀλλὰ πεπεῖσθαι, ὃς ἀπάντων χαλεπώτατον ἕαντὸν 15 γινώσκειν καὶ θεραπεύειν διὰ τὸ προσπεφυκέναι τοῖς ἀνθρώποις τὸ φίλαντον καὶ ἀλέπτειν τὴν τοῦ ἀληθοῦς κρίσιν ἐκαστον τῇ περὶ ἕαντὸν προσπαθείᾳ. Τὸ δὲ παρ' ἀλλον γινώσκεσθαι τε καὶ θεραπεύεσθαι ὁρδιον, τοῦ τῆς φιλαντίας πάθους ἐπὶ τῶν ἀλλονς κρινόντων οὐκ ἐνοχλοῦντος τῇ ἀληθεῖ διαγνώσει. Ταύτης γὰρ τῆς συμφωνίας ἐν ἀσκητικῷ συστήματι καθεστώσης, ὁρδιως ἡ τε εἰρήνη ἐν αὐτοῖς πολιτεύεται καὶ ἡ σωτηρία μετὰ ἀγάπης καὶ δμονοίας τῶν ἀπάντων κατορθωθήσεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΙ'

"Οτι καὶ τὰ εὐτελῆ τῶν ἔργων μετὰ πολλῆς προθυμίας αἰρεῖσθαι προσήκει τὸν ἀσκητήν.

Προσήκει μέντοι τὸν ἀσκητήν καὶ τὰ εὐτελέστερα τῶν ἔργων μετὰ πολλῆς αἰρεῖσθαι τῆς σπουδῆς καὶ προθυμίας, εἰδότα, ὅτι πᾶν δ διὰ τὸν Θεὸν γίνεται, οὐκ ἔστι μικρόν, ἀλλὰ

τής· ώς δργανον ποὺ συντελεῖ διὰ τὸν τεχνίτην εἰς τὴν συμπλήρωσιν τοῦ πνευματικοῦ οἰκοδομήματος, πρέπει. νὰ ὑπακούῃ εἰς ὅλα ἐκεῖνα ποὺ δήγούμενος κρίνει ὅτι δὲν πρέπει νὰ κάμη δ ἴδιος, διὰ νὰ μὴ παραβλάψῃ τὴν τελείωσιν τοῦ πνευματικοῦ ἔργου, μὲ τὸ νὰ μὴ συνεισφέρῃ τὴν ἴδιαιτέραν ἔργασίαν του. Καὶ ὅπως τὸ δργανον δὲν ἀποφασίζει μόνον του ποῖον ἔργον πρέπει νὰ κάμη εἰς τὴν τέχνην, ἔτσι καὶ δ ἀσκητῆς πρέπει νὰ μὴ ἐκλέγῃ ἀφ' ἑαυτοῦ τὰ ἔργα, ἀλλὰ νὰ παραχωρῇ τὸν δρισμόν του εἰς τὴν σύνεσιν καὶ τὴν κρίσιν τοῦ τεχνίτου. Διότι δ συνετὸς καθηγούμενος γνωρίζει νὰ ἐρευνᾷ ἀκριβῶς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰ πάθη καὶ τὰς ψυχικὰς δρμάς, καὶ νὰ καθορίζῃ ἀναλόγως ὅ,τι χρειάζεται δι' ἕκαστον. Διὰ τοῦτο βεβαίως πρέπει νὰ μὴ ἐναντιοῦται κανεὶς εἰς τὰ προστάγματά του, ἀλλὰ νὰ ἔχῃ πεισθῆ ὅτι ἡ γνῶσις καὶ ἡ θεραπεία τοῦ ἑαυτοῦ του εἰναι τὸ δυσκολώτερον ὄλων, διότι ἐκ φύσεως ὑπάρχει εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἡ φιλαυτία, καὶ κάθε ἀνθρωπος στερεῖται τῆς κρίσεως τοῦ ἀληθοῦ λόγω τῆς προσκολλήσεως εἰς τὸν ἑαυτόν του. Ἐνῷ ἡ γνῶσις καὶ θεραπεία ἐκ μέρους ἀλλου προσώπου εἰναι εὔκολωτέρα, διότι τὸ πάθος τῆς φιλαυτίας εἰς τοὺς κρίνοντας τοὺς ἀλλους δὲν παρεμποδίζει εἰς τὴν ὁρθὴν διάγνωσιν.

Ἐὰν λοιπὸν θεμελιωθῇ αὐτὴ ἡ συμφωνία εἰς τὸ ἀσκητικὸν σύστημα, εὔκόλως καὶ ἡ εἰρήνη θὰ ἐπικρατήσῃ μεταξὺ τῶν ἀσκητῶν, καὶ ἡ σωτηρία θὰ ἐπιτευχθῇ μὲ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ὁμόνοιαν ὄλων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 23

"Οτι ὁ ἀσκητῆς πρέπει νὰ ἀναλαμβάνῃ καὶ τὰ εύτελῆ ἔργα μὲ πολλὴν προθυμίαν.

Πρέπει λοιπὸν ὁ ἀσκητῆς νὰ ἀναλαμβάνῃ καὶ τὰ εύτελέστερα ἔργα μὲ πολὺν ζῆλον καὶ προθυμίαν, γνωρίζων ὅτι ἐκεῖνο ποὺ γίνεται διὰ τὸν Θεὸν δὲν εἰναι μικρόν, ἀλλὰ μεγάλο,

μέγα καὶ πνευματικὸν καὶ τῶν οὐρανῶν ἄξιον καὶ τοὺς ἐκεῖθεν
 ἡμῖν ἔλκον μισθούς. Κἀν τοίνυν ὑποζυγίοις ἀχθοφοροῦσι ταῖς
 κοιναῖς χρείαις ἀκολουθεῖν δεήσῃ, ἀντιβαίνειν οὐ χρή, ἐννοοῦντα
 τοὺς ἀποστόλους, ὅπως προθύμως ὑπίκουσαν τῷ Κυρίῳ παρα-
 γαγεῖν τὸν πᾶλον κελεύσαντι, καὶ λογιζόμενον, ὡς καὶ δι' οὓς
 ἡμεῖς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ὑποζυγίων αἰρούμεθα ἀδελφοὶ τοῦ
 Σωτῆρός εἰσι· καὶ ἡ περὶ τούτους εὔνοια καὶ σπουδὴ τὴν ἀνα-
 φορὰν ἐπὶ τὸν Κύριον ἔχει τὸν φήσαντα· «Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε
 ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε».
 10 Εἴ δὲ τὰ τῶν ἐλαχίστων οἰκειοῦται, πολλῷ μᾶλλον τὰ τῶν ἐκ-
 λεκτῶν οἰκειώσεται, μόνον μὴ τὴν διακονίαν ἀφορμὴν ἀδια-
 φορίας λογίσηται, ἀλλ' ἐν πάσῃ τίψει ἑαυτὸν ἀσφαλιζέσθω,
 ἵνα καὶ ἑαυτῷ καὶ τοῖς συντυγχάνουσιν ὀφέλεια γένηται. "Ἄν
 δέ τι τῶν εὐτελεστέρων ἔργων δέῃ ἔργαζεσθαι, χρὴ εἰδέναι,
 15 δότι καὶ ὁ Σωτὴρ τοῖς μαθηταῖς διηκόνησε καὶ τὰ εὐτελῆ τῶν
 ἔργων ποιῆσαι οὐκ ἀπηξίωσε καὶ μέγα ἀνθρώπῳ Θεοῦ γενέσθαι
 μαμητήν, διὰ τῶν ταπεινῶν τούτων εἰς τὸ ὑψος τῆς μαμήσεως
 ἐκείνης ἀναγομένῳ. Τίς δ' ἀν καὶ λέγοι λοιπὸν ταπεινόν, ὃν
 Θεὸς τῆς ἐνεργείας ἐφήψατο;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ'

20 "Οτι οὐ χρὴ τιμὰς καὶ πρεσβείας ἐπιζητεῖν τὸν ἀσκητήν.

1. Τιμὰς δὲ κατὰ μηδὲν ἐπιζητεῖν προσήκει τὸν ἀσκητήν.

Εἴ μὲν γὰρ ἐνταῦθα τῶν πόνων καὶ τῶν κατορθωμάτων ἐπι-
 ζητεῖ τὰς ἀμοιβάς, ἀθλιος τῆς ἀντιμισθίας ἐστί, τοῖς προσκαί-
 ροις τὰ αἰώνια ζημιούμενος· εἰ δὲ προείλετο ἐνταῦθα μὲν ἀγω-
 25 νίσασθαι, ἐν οὐρανῷ δὲ τοὺς στεφάνους κομίσασθαι, δφείλει
 μὴ μόνον μὴ ἐπιζητεῖν τιμὰς, ἀλλὰ καὶ διδομένας παραιτεῖσθαι

πνευματικὸν καὶ ἄξιον τῶν οὐρανῶν, μᾶς ἀποφέρει δὲ τὰς οὐρανίας ἀμοιβάς. Καὶ ἂν λοιπὸν ἀκόμη χρειασθῇ νὰ συνοδεύῃ ὑποζύγια ποὺ μεταφέρουν ἀγαθὰ διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς κοινότητος, δὲν πρέπει νὰ ἀντιταχθῇ, σκεπτόμενος τοὺς ἀποστόλους, πῶς ὑπήκουσαν προθύμως εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ Κυρίου νὰ φέρουν τὸν πῶλον, καὶ συλλογιζόμενος ὅτι καὶ αὐτοὶ διὰ τοὺς ὁποίους δεχόμεθα τὴν φροντίδα τῶν ὑποζυγίων εἶναι ἀδελφοὶ τοῦ Σωτῆρος· ἡ εὔνοια δὲ καὶ ὁ ζῆλος πρὸς αὐτοὺς ἀναφέρεται εἰς τὸν Κύριον, ποὺ εἴπεν· «ἐφ’ ὃσον ἐποιήσατε εἰς ἓνα ἐκ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, εἰς ἐμὲ ἐποιήσατε»⁸⁶. Ἐὰν δὲ ἀπολαμβάνῃ τὰς ἀμοιβάς τῶν ἐλαχίστων, πιὸν περισσότερον θὰ ἀπολαύσῃ τὰς τῶν ἐκλεκτῶν, μόνον ὅμως νὰ μὴ θεωρήσῃ τὴν διακονίαν ὡς ἀφορμὴν ἀδιαφορίας, ἀλλὰ νὰ προστατεύῃ τὸν ἑαυτόν του μὲ ἔξαιρετικὴν προσοχὴν, διὰ τὰ ὡφεληθῆ καὶ ὁ ἴδιος καὶ οἱ σύντροφοί του. Ἐὰν δὲ χρειάζεται νὰ ἐκτελέσῃ κάποιο ἀπὸ τὰ εύτελέστερα ἔργα, πρέπει νὰ γνωρίζῃ ὅτι καὶ ὁ Σωτὴρ διηκόνησε τοὺς μαθητάς του καὶ δὲν ἀπηξίωσε νὰ κάμη εύτελεῖς ἔργασίας, καὶ ὅτι εἶναι μέγα πρᾶγμα διὰ τὸν ἀνθρωπὸν νὰ γίνη μιμητὴς Θεοῦ, διότι ἀνέρχεται μὲ τὰς ταπεινὰς αὐτὰς ἔργασίας εἰς τὸ ὑψος τῆς μιμήσεως ἔκείνης. Ποῖος λοιπὸν ἡμπορεῖ νὰ εἴπῃ ταπεινόν, κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔκαμεν ὁ Θεός;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 24

“Οτι δὲν πρέπει ὁ ἀσκητὴς νὰ ἐπιζητῇ τιμὰς καὶ ἄξιώματα.

1. ‘Ο ἀσκητὴς εἰς καμμίαν περίπτωσιν δὲν πρέπει νὰ ἐπιζητῇ τιμάς. Διότι, ἐὰν μὲν ἐπιζητῇ εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν τὰς ἀμοιβάς τῶν κόπων καὶ τῶν κατορθωμάτων του, εἶναι ἀθλιός ἔξ αἰτίας τῆς ἀντιμισθίας, ἀφοῦ χάνει τὰ αἰώνια χάριν τῶν πρωτακίρων· ἐὰν δὲ ἔξέλεξεν ἐδῶ μὲν νὰ ἀγωνισθῇ, εἰς τὸν οὐρανὸν δὲ νὰ κερδήσῃ τοὺς στεφάνους, ὀφείλει ὅχι μόνον νὰ μὴ ἐπιζητῇ τιμάς, ἀλλά, καὶ ὅταν τοῦ παρέχωνται, νὰ παραιτήται καὶ νὰ τὰς ἀποκρούῃ, διὰ νὰ μὴ γίνη ἡ ἐδῶ τιμὴ ἐλάττωσις

καὶ ἀποχρούεσθαι, ἵνα μὴ ἡ ἐνταῦθα τιμὴ τῆς ἐκεῖ δόξης ἐλάττωσις γένηται. Ὁ γὰρ παρὸν βίος δόλος ἔργων καὶ ἀγώνων ἐστίν, δὲ μέλλων στεφάνων καὶ ἀμοιβῶν, καθὼς δὲ μέγας Παῦλος, μέλλων τελειοῦσθαι τὴν ἐνταῦθα ζωὴν καὶ πρὸς τὰ ἐκεῖθεν 5 μεθίστασθαι, φησί· «Τὸν ἄγῶνα τὸν καλὸν ἡγώνισμαί, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι δὲ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, διν ἀποδώσει μοι δὲ Κύριος», οὐκ ἐνταῦθα, ἀλλ’ «ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ δὲ δίκαιος κριτής». Καὶ πάλιν δὲ Σωτήρ φησιν· «Ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ θλίψιν ἔχετε». Καὶ πάλιν 10 δὲ αὐτὸς ἀπόστολος· «Διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Εἰ τοίνυν βούλει βασιλεῦσαι εἰς τὸ μέλλον, ἐνταῦθα μὴ ἄνεσιν, μὴ τιμὴν ἐπιζήτει, ἀλλά, καν θλίβῃ πρὸς τὸ παρὸν ὑπὲρ τοῦ λόγου, δηλονότι τῆς ἀληθείας, γίνωσκε, διτι βασιλεύσεις ὑστερον. Τῆς γὰρ ἐνταῦθα ὑπὲρ τοῦ 15 καλοῦ θλίψεως οὗτος δὲ μισθὸς ὡρισται. Ἐὰν δὲ μὴ θλίβῃ, μὴ προσδοκήσῃς τοὺς ἐκεῖθεν στεφάνους, ὡς ἐνταῦθα τοὺς ὡρισμένους ἐπὶ τοῖς στεφάνοις οὐ προκαταβαλόμενος ἄγῶνας καὶ πόνους.

2. Τιμὰς οὖν μηδαμῶς ἐπιζητείτω δὲ ἀσκητής, μήτε τῶν 20 λοιπῶν προηγθαι. «Πᾶς γὰρ δὲ ὑψῶν ἔαυτὸν ταπεινωθήσεται, δὲ ταπεινῶν ἔαυτὸν ὑψωθήσεται». Ἐὰν ἔαυτὸν ὑψώσῃ δὲ ἀσκητής, βαρὺν καὶ δυνατὸν ἔχει τὸν ταπεινοῦντα καὶ μέχρις ἄδου κατάγειν δυνάμειον· ἐὰν δὲ ἔαυτὸν ταπεινώσῃ, λαμπρὸν καὶ 25 ὑπερμέγεθες ὑψωθήσεται, Θεοῦ πρὸς τὴν οἰκείαν δύναμιν ὑψοῦντος τὸν ταπεινούμενον. Περιέμετε τοίνυν τὸν καλῶς ὑψοῦντα, ὡς ἀσκητά, καὶ μηδαμῶς μικροψύχει πρὸς τὰ παρόντα. Ἀθλητής γὰρ εἰ καὶ ἔργατης τοῦ Χριστοῦ, δῆλην τὴν ἡμέραν ἀθλῆσαι συνθέμενος καὶ ὅλης τῆς ἡμέρας ὑπομεῖναι τὸν καύσωνα. Τί, μηδέπω πληρώσας τῆς ἡμέρας τὸ μέτρον, μεταδιώκεις τὴν ἄνεσιν; Ἐκδεξαι τὴν ἐσπέραν, τὸ πέρας τῆς ἐνταῦθα ζωῆς, ἵνα, ἐλθὼν δὲ οἰκοδεσπότης, τοὺς μισθούς σοι ἀπαριθμήσηται. Ὁ-

τῆς ἐκεῖ δόξης. Διότι ὅλος ὁ παρὸν βίος εἶναι δι’ ἔργα καὶ ἀγῶνας, ἐνῷ ὁ μέλλων εἶναι διὰ στεφάνους καὶ ἀμοιβᾶς, ὅπως εἴπε καὶ ὁ μέγας Παῦλος, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ τελειώσῃ τὴν ἐδῶ ζωὴν καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἄλλην· «τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἔχω ἀγωνισθῆ, τὸν δρόμον ἔχω τελειώσει, τὴν πίστιν ἔχω τηρήσει· λοιπὸν ἀπομένει εἰς ἐμὲ ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, τὸν ὄποιον θὰ ἀποδώσῃ εἰς ἐμὲ ὁ Κύριος» ὅχι ἐδῶ, ἀλλὰ «κατ’ ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ὁ δίκαιος κριτής»⁸⁷. Καὶ πάλιν ὁ Σωτὴρ λέγει· «εἰς τὸν κόσμον τοῦτον θὰ ἔχετε θλίψιν»⁸⁸. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἀπόστολος λέγει ὅτι «διὰ πολλῶν θλίψεων πρέπει ἡμεῖς νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»⁸⁹.

Ἐὰν λοιπὸν θέλησ νὰ βασιλεύσῃς εἰς τὸ μέλλον, ἐδῶ μὴ ἐπιζητῆσ ἄνεσιν καὶ τιμήν, ἀλλά, καὶ ἂν θλίβεσαι πρὸς τὸ παρὸν χάριν τοῦ λόγου, δηλαδὴ τῆς ἀληθείας, γνώριζε ὅτι θὰ βασιλεύσῃς ὕστερον· διότι αὐτὸς ὁ μισθὸς ἔχει δρισθῆ διὰ τὴν θλίψιν ἐδῶ ὑπὲρ τοῦ καλοῦ. Ἐὰν ὅμως δὲν θλίβεσαι, μὴ περιμένης τοὺς ἐκεῖ στεφάνους, διότι ἐδῶ δὲν κατέβαλες τοὺς ἀγῶνας καὶ τοὺς κόπους ποὺ εἶναι ὠρισμένοι διὰ τοὺς στεφάνους.

2. Ἄσ μὴ ἐπιζητῇ λοιπὸν ὁ ἀσκητὴς τιμὰς οὕτε νὰ προγῆται τῶν λοιπῶν. «Διότι πᾶς ὁ ὑψῶν ἔσαυτὸν θὰ ταπεινωθῇ, ὁ δὲ ταπεινῶν ἔσαυτὸν θὰ ὑψωθῇ»⁹⁰. Ἐὰν ὁ ἀσκητὴς ὑψώσῃ ἔσαυτόν, ἔχει βαρὺν καὶ δυνατὸν αὐτὸν ποὺ θὰ τὸν ταπεινώσῃ καὶ ποὺ θὰ ἔχῃ τὴν δύναμιν νὰ τὸν κατεβάσῃ μέχρι τοῦ ἄδου· ἐὰν ὅμως ταπεινώσῃ τὸν ἔσαυτόν του, θὰ ὑψωθῇ κατὰ τρόπον λαμπρὸν καὶ μεγαλειώδη, διότι ὁ Θεὸς ὑψώνει τὸν ταπεινούμενον πρὸς τὴν ἴδικήν του δύναμιν. Περίμενε λοιπόν, ἀσκητά, αὐτὸν ποὺ ὑψώνει καλῶς καὶ μὴ μικροψυχῆς διὰ τὰ παρόντα· διότι εἰσαι ἀθλητὴς καὶ ἔργατης τοῦ Χριστοῦ, ποὺ συνεφώνησες νὰ ἀθλήσῃς ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ νὰ ὑπομείνῃς ὅλης τῆς ἡμέρας τὸν καύσωνα. Πῶς, χωρὶς νὰ τελειώσῃς τὴν ἡμέραν, ἐπιδιώκεις τὴν ἀνάπτασιν; Περίμενε ὡς τὸ βράδυ, τὸ τέλος τῆς ἐδῶ ζωῆς, διὰ νὰ ἔλθῃ ὁ οἰκοδεσπότης καὶ καταβάλῃ εἰς

89. Πρ. 14, 22.

90. Λουκ. 14, 11.

ψίας γὰρ γενομένης εἶπεν δὲ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος τῷ ἐπιτρόπῳ
αὐτοῦ· «Κάλεσον τοὺς ἔργατας καὶ ἀπόδος αὐτοῖς τὸν μισθόν». οὐδὲ μεσούσης ἡμέρας οὐδὲ ἐν ἀρχῇ τῆς μισθώσεως. Περίμεινον
οὖν τὸ πέρας τοῦ βίου καὶ τότε κομίσῃ τοὺς μισθοὺς ἐπαξίως.
5 Ἀρτὶ δὲ στέγε τὴν ἐσχάτην χώραν, ἵνα τότε λάβῃς τὴν πρώτην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ'

Περὶ τῆς κατὰ τὰ βρώματα ἀτυφίας καὶ ἀπλότητος.

Βρωμάτων μέντοι διαφορὰν οὐδαμῶς ἐπιζητεῖν διφείλει
οἱ ἀσκητὴς καὶ προσποιήσει δῆθεν ἐγκρατείας ἐξαλλαγὴν ἐδε-
10 σμάτων. Τοῦτο γὰρ ἀνατροπὴ τῆς κοινῆς εὐταξίας ἐστὶ καὶ
σκανδάλων ὑπόθεσις, καὶ τοῦ «οὐαὶ» κληρονόμος γίνεται δὲ ἐν
συστήματι ἀσκητικῷ τοιαύτας αἰτίας ταραχῆς ἐνδιδούς. Ἄλλα,
κἀντα προσέψημα τοῦτο τὸ ταριχευτόν, τὸ παρὰ τῶν ἀγίων
πατέρων ἐγκριθὲν ἀντ' ἄλλου τινὸς ἀρτύματος, ἐλάχιστον τοῖς
15 βρώμασιν ἐπιβάλλεσθαι συμπεπλεγμένον τῷ λοιπῷ ἐδέσματι
τοῦ ὕδατος ἢ τῶν λαχάνων ὑπάρχη, μὴ προφάσει δῆθεν κενο-
δόξου ἔθελοεν λαβείας, ὡς κρέα παραπούμενος, ἐπιζητείτω
τῶν ἐδεσμάτων τὰ τιμιώτερα καὶ χρηστότερα, ἀλλὰ τῷ ἀποζέ-
ματι τοῦ ἐλαχίστον τεμάχους τὸν φωμὸν ἀπαρατηρήτως ἀπο-
20 βρέχων, προσφερέσθω μετὰ πάσης εὐχαριστίας. Τὸ γὰρ ἐλά-
χιστον ἐκεῖνο τμῆμα, εἰς τοσοῦτον πλῆθος ὕδατος ἢ σπερμα-
τώδους, εἰ τύχοι, βρώματος ἐμβληθέν, οὐ τρυφῆς ἐστι κατηγό-
ρημα, ἀλλὰ ἀκριβεστάτη τῶν ἀσκητῶν καὶ ταλαιπωδος δυτῶς
ἐγκράτεια. Χρὴ τοίνυν τὰ τοιαῦτα μὴ παρατηρεῖν τὸν τῆς δσιό-
25 τητος ἀσκητήν. Οὐ γὰρ τῶν τοιούτων ἀπεχόμεθα ἴουδαιζον-
τες, ἀλλὰ τῆς τρυφῆς τὴν πλησμονὴν φεύγοντες.

σὲ τοὺς μισθούς σου. Διότι, ὅταν ἔβράδιασεν, εἶπεν ὁ Κύριος τοῦ ἀμπελῶνος εἰς τὸν ἐπίτροπόν του «κάλεσον τοὺς ἐργάτας καὶ ἀπόδοσις εἰς αὐτοὺς τὸν μισθόν»⁹¹, καὶ ὅχι εἰς τὸ μέσον τῆς ἡμέρας οὔτε προκαταβολικῶς. Περίμενε λοιπὸν τὸ τέλος τοῦ βίου· καὶ τότε θὰ λάβῃς τοὺς μισθούς ἐπαξίως. Τώρα δὲ νὰ κατέχῃς τὴν ἔσχάτην θέσιν, διὰ νὰ λάβῃς τότε τὴν πρώτην⁹².

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 25

Περὶ τῆς σεμνότητος καὶ ἀπλότητος εἰς τὰ φαγητὰ.

‘Ο ἀσκητὴς βεβαίως οὐδόλως ὀφείλει νὰ ἐπιζητῇ ποικιλίαν φαγητῶν καὶ, μὲ πρόφασιν τὴν ἔγκράτειαν, ἀλλαγὴν ἐδεσμάτων. Διότι τοῦτο ἀνατρέπει τὴν κοινὴν εύταξίαν καὶ προκαλεῖ σκάνδαλα, αὐτὸς δὲ ποὺ ἐπιφέρει εἰς τὸ ἀσκητικὸν σύστημα τοιαύτας αἰτίας ταραχῆς γίνεται κληρονόμος τοῦ «ούαί». Ἀλλά, καὶ ἀν ἀκόμη τὸ παστωμένον τοῦτο φαγητόν, τὸ ὄποιον ἐνέκριναν οἱ ἄγιοι πατέρες ἀντὶ ἀλλού καρυκεύματος, εἴναι πολὺ δλίγον διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὸ γεῦμα μαζὶ μὲ τὸ ὕδωρ καὶ τὰ λάχανα, ὃς μὴ προφασίζεται κενόδοξον ἐθελοευλάβειαν καὶ ἐπιζητῇ, ὡς παραιτούμενος ἀπὸ τὸ κρέας, τὰ ἀκριβώτερα καὶ νοστιμώτερα ἐδέσματα· τούναντίον, ἃς βρέχῃ ἀπαρατηρήτως τὸ μικρὸν τεμάχιον τοῦ ἀρτου εἰς τὸ πυκνὸν ἀφέψημα, καὶ ἃς καταναλίσκεται τοῦτο μετὰ πάστης εύχαριστίας. Διότι τὸ μικρὸν ἐκεῖνο τεμάχιον ἔὰν ἐμβληθῇ εἰς τόσον ὕδωρ ἢ εἰς ὅσπρια, ἀν τύχῃ, δὲν φανερώνει τρυφήν, ἀλλ’ εἴναι πράγματι ἀκριβεστάτη καὶ σκληρὰ ἀσκητικὴ ἔγκράτεια.

Πρέπει λοιπὸν αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰ πράγματα νὰ μὴ τὰ προσέχῃ ὁ ἀσκητὴς τῆς εὐσεβείας, διότι ἀπέχομεν ἀπὸ τὰ τοιαῦτα, ὅχι ὡς οἱ ιουδαῖοντες, ἀλλὰ ἀποφεύγοντες τὸν κορεσμὸν τῆς τρυφῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ'

"Οτι τὸν πρὸς τὸ τέλειον βλέποντα οὐδὲν ἢ πρόοδος παραβλάψαι
δυνήσεται.

1. Εἰ δὲ λέγοι βλάπτεσθαι ταῖς προόδοις ἢ ταῖς ὁδοιπορίαις ταῖς διὰ τὰς ἀναγκαίας χρείας τοῦ κοινοῦ γενομέναις 5 ὁ ἀσκητὴς καὶ διὰ τοῦτο παραιτοῦτο τὴν πρόοδον, οὕπω τῆς ὑπακοῆς τὴν ἀκρίβειαν κατενόησεν οὐδὲ συνεῖδεν, ὡς τούτῳ τὸ κατόρθωμα ταῖς τοιαύταις βλακείαις οὐ τελειώται. Βλεπέτω τοίνυν τὰ ὑποδείγματα τῶν ἄγιων, πῶς τὴν ὑπακοὴν ἐτελείωσαν, πρὸς οὐδὲν τῶν οὕτω δυσηγήτων ἐπιταγμάτων οὐδὲ κατὰ 10 μικρὸν ἀντειπόντες ἢ ἀντιτείναντες, καὶ παιδευέσθω τὸ τῆς ὑπακοῆς τέλειον. Εἰ δέ τις καὶ ἀληθῶς παραβλάπτοιτο, παρακαλείτω τὴν ἀδελφότητα ὑπὲρ αὐτοῦ τὸν Θεὸν ἴκετεῦσαι, καὶ αὐτὸς δὲ αἴτείτω παρὰ τοῦ Θεοῦ μετ' ἐλπίδος ἀνενδοιάστου γενέσθαι σκεῦος ἐν πᾶσι τοῖς τε πνευματικοῖς κατορθώμασι, 15 τοῖς τε σωματικοῖς πρὸς τὰ καλὰ τῶν ἔργων διακονήμασιν, ἐνεργόν τε καὶ εὔχρηστον· καὶ πάντως δ τὰς προθυμίας τῶν τὸ καλὸν ζητούντων ἀποδεχόμενος δώσει τὴν δύναμιν, αὐτὸς ἐπὶ τὴν αἴτησιν προτρέψας καὶ εἰρηκώς· «Ἄλτείτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν, ζητεῖτε καὶ εὑρήσετε, κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν. 20 Πᾶς γὰρ ὁ αἱτῶν λαμβάνει καὶ ὁ ζητῶν εὑρίσκει καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται», καὶ πάλιν ἐτέρῳθι· «Εἰ δέ τις ὑμῶν λείπεται σοφίας, αἴτείτω παρὰ τοῦ διδόντος Θεοῦ πᾶσιν ἀπλῶς καὶ μὴ ὀνειδίζοντος, καὶ δοθήσεται αὐτῷ· αἴτείτω δὲ ἐν πίστει, μηδὲν διακρινόμενος». Καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἀπαξαπλῶς, οἷς ἀν δ νοῦς ὀκλά- 25 σῃ περὶ τὴν τελείαν ὑπακοήν, ἢ δ Σατανᾶς ἐμποδίζῃ, τὴν προθυμίαν ἀμβλύνων καὶ ἀνακόπτων, τούτῳ τῷ βοηθήματι χρώ-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 26

“Οτι ἡ ἔξοδος δὲν ἡμπορεῖ νὰ βλάψῃ ἐκείνον ποὺ ἀποβλέπει εἰς τὴν τελειότητα..”

1. Ἐὰν δὲ λέγῃ ὁ ἀσκητής ὅτι βλάπτεται μὲ τὰς ἔξοδους ἢ μὲ τὰς ὁδοιπορίας ποὺ ἀναλαμβάνονται πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τοῦ κοινοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἀρνῆται νὰ ἔξέλθῃ, δὲν κατενόησεν ἀκόμη τὴν ἀκρίβειαν τῆς ὑπακοῆς, οὔτε δὲ συνειδητοποίησεν ὅτι αὐτὸ τὸ κατόρθωμα δὲν γίνεται τέλειον μὲ τοιαύτας μωρίας. Ἀς βλέπῃ λοιπὸν τὰ ὑποδείγματα τῶν ἀγίων, πῶς ἔκαμαν τελείαν τὴν ὑπακοήν, χωρὶς νὰ ἀντείπουν ἢ νὰ φέρουν ἀντίρρησιν οὔτε εἰς τὸ ἐλάχιστον διὰ καμμίαν ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἐντολὰς ποὺ τόσον δυσκόλως ἐκτελοῦνται, καὶ ὃς διδάσκεται τὴν τελείαν ὑπακοήν. Ἐὰν ὅμως κάποιος ἀληθῶς παραβλάπτεται, ὃς παρακαλῇ τὴν ἀδελφότητα νὰ ἰκετεύσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ τὸν Θεόν, καὶ ὁ ἴδιος δὲ ὃς ζητῇ ἀπὸ τὸν Θεόν μὲ βεβαίαν ἐλπίδα νὰ γίνῃ ἐργαλεῖον δυνατὸν καὶ εὔχρηστον δι’ ὅλα τὰ πνευματικὰ κατορθώματα καὶ δι’ ὅλας τὰς σωματικὰς ὑπηρεσίας ποὺ ἀποβλέπουν εἰς τὰ καλὰ ἔργα. Τότε καὶ ὁ Κύριος, ποὺ ἀποδέχεται ἀναμφιβόλως τὸν ζῆλον τῶν ἐπιζητούντων τὸ καλόν, θὰ δώσῃ τὴν δύναμιν, διότι ὁ ἴδιος προέτρεψεν εἰς τὴν αἵτησιν καὶ εἶπε τό· «αἴτεῖτε καὶ θὰ δοθῇ εἰς ὑμᾶς, ζητεῖτε καὶ θὰ εὕρητε, κρούετε καὶ θὰ ἀνοιγῇ εἰς ὑμᾶς· διότι πᾶς ὁ αἵτῶν λαμβάνει καὶ ὁ ζητῶν εὑρίσκει καὶ εἰς τὸν κρούοντα θὰ ἀνοιγῇ»⁹³. εἰς ἄλλο δὲ σημεῖον ἀναφέρεται· «εἴαν δέ τις ἔξ ὑμῶν ὑστερῇ εἰς σοφίαν, ὃς ζητῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ διδόντος εἰς πάντας πλουσίως καὶ μὴ δινειδίζοντος, καὶ θὰ δοθῇ εἰς αὐτόν· ὃς ζητῇ δὲ μετὰ πίστεως, χωρὶς νὰ διστάζῃ παντελῶς»⁹⁴. Καὶ εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις γενικῶς, ὅπου εἴτε ὁ νοῦς δυσκολεύεται διὰ τὴν τελείαν ὑπακοήν εἴτε ὁ Σατανᾶς ἐμποδίζει, διότι ἀμβλύνει καὶ ἀνακόπτει τὴν προθυμίαν, ὃς

μενοι, τὸν Θεὸν ἴκετεύωμεν καὶ αἰτώμεθα δοθῆναι ἡμῖν τῶν κατορθωμάτων εὐμάρειαν, καθηλωθῆναι τε τὰς σάρκας ἡμῶν τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀμετεώριστον γενέσθαι ἡμῖν τὴν διάνοιαν, μηδαμῶς ἀλισκομένην ταῖς σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις καὶ 5 ἥδοναῖς. Ἐν γὰρ μετεωρισμῷ διανοίας αἱ κοσμικαὶ ἐπιθυμίαι τῇ ψυχῇ ἐμφυσόμεναι ποικίλας ἀνωμαλίας τοῖς λογισμοῖς ἐνεργάζονται καὶ ὀκνηροὺς ἡμᾶς περὶ τὰ καλὰ τῶν ἔργων ἀποτελοῦσι.

2. Μὴ παραιτώμεθα τοίνυν ταῖς κοιναῖς καὶ ἀναγκαίαις 10 τοῦ σώματος χρείαις συνεισφέρειν τὴν οἰκείαν συνεργίαν ἔκαστος, ἀλλ’ ἴκετεύωμεν τὸν Θεὸν λαβεῖν τῆς συνεργίας τὴν δύναμιν. Ἐπεί, εἰ πάντες παραιτοῦντο κατὰ μίμησιν τῶν φθασάντων, τίς ἀναπληρώσει τὰ τῶν χρειῶν; Ἄλλως δὲ καὶ ἐξ ὑποδείγματος τοῦτο παιδεύεσθαι ἄξιον. Ὁ γὰρ ἐγκαταλεγόμενος 15 ἀρτὶ τάγματί τινι στρατιώτης οὐχὶ τοὺς ἐν τῷ τάγματι πρὸς τὴν οἰκείαν ἔξιν μεταστῆσαι πειρᾶται, ἀλλ’ αὐτὸς πρὸς τὴν τοῦ τάγματος ἀγωγὴν καὶ συνήθειαν μεθαρμόζεται. Προσήκει τοίνυν καὶ τὸν ἐγκαταλεγόμενον πνευματικῷ συστήματι μὴ ἔκείνους πρὸς τὸν ἑαυτοῦ τρόπον μεθαρμόζειν ἐθέλειν, ἀλλὰ 20 τὸν οἰκεῖον τρόπον τοῖς ἐν τῷ συστήματι ἔθεσί τε καὶ τύποις ἔξομοιοῦν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ'

"Οτι οὐ χρὴ ἴδιας ἀσχολίας ἔχειν τὸν ἀσκητήν.

Ἐξουσίαν δὲ ἑαυτοῦ οὐδὲ πρὸς τὸ ἀκαριαῖον ἔχοι ἀν διασκητής, ὡστε οἰκείαις ἀσχολίαις ἐνδιατρίβειν. Οὐδὲ γὰρ ὅργανον δίχα τοῦ τεχνίτου κινηθείη ἄν, οὐδὲ μέλος τοῦ παντὸς σώματος ἐν βραχεῖ γοῦν χωρίζεσθαι δύναιτ' ἀν ἢ κινεῖσθαι παρὰ τὸ δοκοῦν τῷ ἔνδον τεχνίτη καὶ ἐπιστάτῃ τοῦ παντὸς σώματος· οὐδὲ ἀσκητὴς παρὰ τὸ δοκοῦν τῷ προεστῶτι πράτ-

παρακαλοῦμεν τὸν Θεόν, χρησιμοποιοῦντες αὐτὸς τὸ φάρμακον, νὰ μᾶς δοθῇ ἵκανότης διὰ τὰ κατορθώματα, νὰ καθηλωθοῦν αἱ σάρκες μας⁹⁵ ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ γίνη ἀσάλευτος ὁ νοῦς μας, ὥστε νὰ μὴ κυριεύεται ἀπὸ τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας καὶ ἡδονάς. Διότι, ὅταν διασπᾶται ὁ νοῦς, αἱ κοσμικαὶ ἐπιθυμίαι ἀναπτύσσονται μέσα εἰς τὴν ψυχὴν καὶ προκαλοῦν ποίκιλας ἀνωμαλίας εἰς τὰς σκέψεις καὶ μᾶς καθιστοῦν ὄκνηροὺς ὡς πρὸς τὰ καλὰ ἔργα.

2. "Ἄσ μὴ ἀρνούμεθα λοιπὸν νὰ συνεισφέρῃ ἕκαστος τὴν συνεργασίαν του διὰ τὰς κοινὰς καὶ ἀναγκαῖς ἀπαιτήσεις τοῦ σώματος, ἀλλ' ἂς ἵκετεύωμεν τὸν Θεὸν νὰ δεχθῶμεν τὴν δύναμιν τῆς συνεργίας. Διότι, ἐὰν ὅλοι ἡρνοῦντο, μιμούμενοι τοὺς προλαβόντας, ποῖος θὰ συμπληρώσῃ τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἀδελφότητα; Καὶ κατ' ἄλλον δὲ τρόπον, μὲ κάποιο παράδειγμα, ἀξίζει νὰ διδαχθῶμεν τοῦτο. Ὁ στρατιώτης δηλαδὴ ποὺ συγκαταλέγεται προσφάτως εἰς κάποιο τάγμα δὲν ἐπιχειρεῖ νὰ παρασύρῃ τοὺς ἄλλους στρατιώτας πρὸς τὴν ἴδικήν του συνήθειαν, ἀλλ' αὐτὸς προσαρμόζεται πρὸς τὸν τρόπον ζωῆς τοῦ τάγματος. Πρέπει λοιπὸν καὶ ὁ συγκαταλεγόμενος εἰς πνευματικὸν σύστημα νὰ μὴ θέλῃ νὰ παρασύρῃ ἐκείνους πρὸς τὸν ἴδικόν του τρόπον, ἀλλὰ νὰ προσαρμόζῃ τὸν ἴδικόν του τρόπον πρὸς τὰ ἥθη καὶ τοὺς θεσμοὺς τοῦ συστήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 27

"Οτι δὲν πρέπει δ ἀσκητὴς νὰ ἔχῃ ἰδιαιτέρας ἀσχολίας.

‘Ο ἀσκητὴς δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἔξουσιάζῃ τὸν ἑαυτόν του οὔτε πρὸς στιγμήν, ὥστε νὰ ἀσχολῆται μὲ ἴδια του πράγματα. Διότι οὔτε ἔνα ὅργανον ἡμπορεῖ νὰ κινηθῇ χωρὶς τὸν τεχνίτην, οὔτε ἔνα μέλος ἡμπορεῖ νὰ χωρισθῇ δι' ὀλίγον ἀπὸ ὅλον τὸ σῶμα ἢ νὰ κινηθῇ παρὰ τὴν γνώμην τοῦ ἔσω τεχνίτου καὶ ἐπιστάτου ὀλοκλήρου τοῦ σώματος· ἔτσι, οὔτε δ ἀσκητὴς ἔχει δικαίωμα νὰ κάμη κάτι ἢ νὰ ἐνεργῇ παρὰ τὴν γνώμην

τειν τι ἡ ἐνεργεῖν χώραν ἔχει. Εἰ δὲ λέγοι δι' ἀσθένειαν σώματος ἀτονεῖν πρὸς τὰ ἐπιτάγματα, τῷ καθηγούμενῷ ἐπιτρέψει τὴν δοκιμασίαν τῆς ἑαυτοῦ ἀσθενείας. Ἀλλως δέ, καὶ τὸ τῆς Γραφῆς λογισάμενος, ἑαυτὸν παρορμήσει πρὸς τὴν τῶν ἐπιτασσο-
5 μένων ἐκπλήρωσιν, ἀκούων τῆς Γραφῆς λέγουσης· «Οὕπω μέ-
χρις αἷματος ἀντικατέστητε, πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ἀνταγωνι-
ζόμενοι», καὶ πάλιν ἐτέρῳθι· «Διὸ τὰς παρειμένας χεῖρας καὶ
τὰ παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ'

"Οτι χρὴ τὸν προεστῶτα πατρικῆ εὐνοίᾳ τὰ κατὰ τοὺς ὑπη-
10 κόδους οἰκονομεῖν.

Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ καθηγούμενος, ὡς πατὴρ παίδων γνησίων ἐπιμελούμενος, ἐπισκέψεται τὴν χρείαν ἑκάστου καὶ τὴν προσῆ-
κουσαν, κατὰ τὸ ἐνόν, εἰσοίσει θεραπείαν καὶ ἐπιμέλειαν· καὶ
τὸ κατὰ ἀλήθειαν ἀσθενοῦν μέλος εἴτε ψυχικῶς εἴτε σωματι-
15 κῶς μετὰ ἀγάπης καὶ τῆς πατρὸς πρεπούσης εὐνοίας διαβαστά-
σει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΘ'

"Οτι οὐ χρὴ ἐταιρείας δύο ἢ τριῶν ἀδελφῶν ἐν συστήματι ἀ-
σκητικῷ γενέσθαι.

Αγάπην δὲ τὴν πρὸς ἄλλήλους ἔχειν μὲν προσήκει τοὺς
20 ἀδελφούς, μὴ μέντοι τινὰς ἐταιρείας δύο κατὰ ταῦτὸ ἢ τρεῖς
γενομένους συνίστασθαι. Οὐ γὰρ ἀγάπη τοῦτο, ἀλλὰ στάσις
ἐστὶ καὶ διαιρεσίς καὶ κακίας τῶν συνιόντων κατηγορία. Εἰ
γὰρ τὸ κοινὸν τῆς εὐταξίας ἡγάπων οἱ τοιοῦτοι, κοινὴν δὲ ἔσχον

ταῦ προεστῶτος. Ἐὰν δὲ λέγη ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ ἐκτελέσῃ τὰ προστάγματα λόγω ἀσθενείας τοῦ σώματος, νὰ ἀναθέσῃ εἰς τὸν καθηγούμενον τὴν δοκιμασίαν τῆς ἀσθενείας του. Ἀλλως δέ, ἀφοῦ ἀναλογισθῇ καὶ τὸ τῆς Γραφῆς, νὰ παρορμήσῃ τὸν ἔσαυτόν του πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν διατασσομένων, καθόσον ἀκούει τὴν Γραφὴν νὰ λέγῃ· «δὲν ἀντεστάθητε ἀκόμη μέχρις αἴματος, ἀγωνιζόμενοι κατὰ τῆς ἀμαρτίας»⁹⁶, καὶ· «ἀνορθώσατε τὰς χαυνωμένας χεῖρας καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα»⁹⁷.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 28

“Οτι πρέπει δὲ προεστῶς νὰ διευθετῇ τὰ τῶν ὑφισταμένων του μὲ πατρικὴν εὔμενὴ διάθεσιν.

Καὶ αὐτὸς δὲ δὲ καθηγούμενος, ὡς πατήρ ποὺ φροντίζει διὰ τὰ γνήσια παιδιά του, θὰ ἔξετάσῃ τὴν ἀνάγκην ἐκάστου καὶ θὰ προσφέρῃ κατὰ δύναμιν τὴν κατάλληλον θεραπείαν καὶ φροντίδα· καὶ θὰ συγκρατήσῃ τὸ ἀληθῶς ἀσθενὲς μέλος κατὰ τὴν ψυχὴν ἢ κατὰ τὸ σῶμα μὲ ἀγάπην καὶ μὲ τὴν πρέπουσαν εἰς πατέρα εὔνοιαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 29

“Οτι δὲν πρέπει εἰς τὴν ἀδελφότητα δύο ἢ τρεῖς ἀδελφοὶ νὰ κάμουν ἴδιαιτέραν φιλίαν.

Οἱ ἀδελφοὶ πρέπει νὰ ἔχουν ἀγάπην μεταξύ των, ὅχι ὅμως νὰ δημιουργοῦνται ἴδιαιτεραι φιλίαι μεταξὺ δύο ἢ τριῶν. Διότι αὐτὸς δὲν εἶναι ἀγάπη, ἀλλὰ στάσις καὶ διαίρεσις καὶ ἀπόδειξις κακίας τῶν συγκεντρωμένων. Διότι, ἐὰν αὐτοὶ ἡγάπων τὴν κοινὴν εύταξίαν, θὰ εἶχον κοινὴν καὶ ἰσότιμον ἀγάπην

97. Ἔβρ. 12, 12.

πρὸς πάντας καὶ ἵστιμον τὴν ἀγάπην· εἰ δέ, ἀποτεμόντες καὶ
διορίσαντες ἑαυτούς, σύστημα ἐν συστήματι γίνονται, πονηρὰ
ἡ τῆς τοιαύτης φιλίας συναγωγή, καὶ παρηλλαγμένον τι παρὰ
τὸ κοινὸν πρᾶγμα τὸν τοιούτον συνάγει, ὅπερ ἐστὶ καινοτο-
5 μία παρὰ τὴν κρατοῦσαν εὐστάθειαν. Προσήκει τοίνυν μήτε
τὰς τοιαύτας ἔταιρείας συγχωρεῖσθαι, μήτε διὰ τὴν τῆς ἀγάπης
τήρησιν εἰς κοινωνίαν ἔρχεσθαι τινα ἀδελφοῦ, πονηρεύεσθαι
βουλομένου καὶ τὸν τῆς κοινῆς εὐταξίας παραχαράττειν θε-
σμούς· ἀλλά, μέχρι μὲν ἂν ἀπαντεῖς ἐν τῷ καλῷ μένωσιν, εἰναι
10 ἔκάστον τὴν πρὸς ἀπαντας κοινωνίαν καὶ ἔνωσιν. Εἰ δέ τις,
ἐναντιοῦσθαι τῇ κρατούσῃ καταστάσει βουλόμενος, τὸν ἀδελ-
φὸν συνεφέλκεται, τοῦτον τὰ μὲν πρῶτα παρὰ τοῦ ὑγιαίνον-
τος, ὡς νοσοῦντα τὸν λογισμούς, ἐν ἀπορρόήτῳ νουθετεῖσθαι·
εἰ δὲ μὴ βούλοιτο κατ' ἴδιαν θεραπεύεσθαι, καὶ ἐτέροντος ἀδελ-
15 φοὺς τὸν συνετωτέρον εἰς θεραπείαν αὐτοῦ συμπαραλαμβά-
νεσθαι κατὰ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον· «Ἐὰν δὲ μὴ σου ἀκούσῃ,
παράλαβε μετὰ σεαυτοῦ ἔτι ἔνα ή δύο». Εἰ δὲ μήτε αὐτοῖς πεί-
θοιτο, τῷ προεστῶτι τὸ νόσημα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ γνώριμον
γενέσθαι· εἰ δὲ μήτε τοῦ προεστῶτος ἀνάσχοιτο, ὡς τὸν ἔθνι-
20 κὸν καὶ τὸν τελώνην λελογίσθαι αὐτόν, καὶ ὡς πρόβατον λοιμῷ
κεκρατημένον τῆς ποίμνης εἰργεσθαι, ὡς ἂν μὴ καὶ τὸν λοι-
πὸν τοῦ νοσήματος ἀναπλήσειεν. Εἰ δὲ μηδεὶς εἴη δὲ τῷ πο-
νηρῷ βλαπτόμενος ὑποδείγματι, τότε μόνον ἡ ἐπ' αὐτῷ καὶ
μετὰ τὰ εἰρημένα μακροθυμία χώραν ἔξει ἐλπίδι τῆς διορθώ-
25 σεως. Μακροθυμία δὲ ἡ ἐπὶ τῷ μὴ ἀποκόπτειν, οὐκ ἐπὶ τῷ
μὴ νουθετεῖν καὶ παιδεύειν τοῖς ἐντόμοις ἐπιτιμίοις.

πρὸς πάντας· ἔὰν ὅμως ἀποσποῦν καὶ χωρίζουν τοὺς ἑαυτούς των καὶ γίνωνται σύστημα μέσα εἰς σύστημα, ἡ συγκέντρωσις τοιούτων φίλων εἶναι πονηρά, τοὺς συγκεντρώνει δὲ κάποιος λόγος ἔνος πρὸς τὴν κοινότητα, πρᾶγμα ποὺ εἶναι καινοτομία ἐκτὸς τῆς κρατούστης εὐταξίας. Δὲν πρέπει λοιπὸν οὔτε αἱ φιλίαι αὐτοῦ τοῦ εἴδους νὰ ἐπιτρέπωνται οὔτε ἀπὸ αἰσθημα ἀγάπης νὰ συνδέεται κανεὶς μὲ ἀδελφὸν ποὺ ἔχει πονηροὺς σκοποὺς καὶ παραφθείρει τοὺς κανόνας τῆς κοινῆς εὐταξίας· ἀλλά, ἐφ' ὅσον ὅλοι παραμένουν εἰς τὸ καλόν, ἃς κοινωνῆ κάθε ἀδελφὸς καὶ ἃς εἶναι ἡνωμένοι μὲ ὅλους. Ἐὰν δὲ κάποιος, ποὺ θέλει νὰ ἐναντιωθῇ πρὸς τὴν κρατοῦσαν κατάστασιν, συμπαρασύρῃ τὸν ἀδελφόν, αὐτὸς πρέπει εἰς τὴν ἀρχήν νὰ νουθετήται μυστικὰ ἀπὸ τὸν ὑγιαίνοντα ὡς ἄρρωστος εἰς τοὺς λογισμούς· ἔὰν ὅμως δὲν θέλῃ νὰ θεραπευθῇ κατ' ἴδιαν, ἃς συμπαραληφθοῦν καὶ ἄλλοι ἀδελφοί, οἱ συνετώτεροι, μὲ σκοπὸν τὴν θεραπείαν του, ὅπως λέγει τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον· «ἔὰν δὲ δὲν σὲ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σοῦ ἀκόμη ἔνα ἢ δύο»⁹⁸. Ἐὰν ὅμως δὲν πείθεται οὔτε εἰς αὐτούς, ἃς γίνῃ γνωστὴ εἰς τὸν προεστῶτα ἡ ἄρρωστια τῆς ψυχῆς· ἔὰν δὲ οὔτε εἰς τὸν προεστῶτα ὑπακούσῃ, ἃς θεωρηθῇ ὡς δ ἔθνικὸς καὶ δ τελώνης⁹⁹ καὶ ἃς ἀποκλείεται ἀπὸ τὴν ποίμνην ὡς πρόβατον κατεχόμενον ἀπὸ λοιμώδη νόσουν, διὰ νὰ μὴ μεταδώσῃ τὴν νόσον καὶ εἰς τοὺς λοιπούς. Ἐὰν δὲ δὲν βλάπτεται κανεὶς ἀπὸ τὸ πονηρὸν παράδειγμά του, τότε μόνον, καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν προηγουμένην διαδικασίαν, θὰ ἐπιδειχθῇ ἡ πρὸς αὐτὸν μακροθυμία μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς διορθώσεως. Ἡ μακροθυμία δὲ ἰσχύει, διὰ νὰ μὴ ἀποκοπῇ κάποιος ἀπὸ τὴν κοινότητα καὶ ὅχι διὰ νὰ μὴ νουθετηθῇ καὶ διδαχθῇ μὲ τὰ κανονικὰ ἐπιτίμια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

"Οτι οὐ χρὴ ἐνδυμάτων ἢ ὑποδημάτων ἐκλογὴν ἐπιζητεῖν
τὸν ἀσκητήν.

'Ἐνδυμάτων μέντοι ἢ ὑποδημάτων μὴ τὰ ἐκλεκτὰ ἐπιζητεῖν, ἀλλ᾽ αἰρεῖσθαι τὰ εἰντελέστερα, ἵνα καὶ κατὰ τοῦτο τὴν
5 ταπεινοφροσύνην ἐπιδειξώμεθα καὶ μὴ καλλωπιστῶν καὶ φι-
λαύτων καὶ ἀφιλαδέλφων δόξαν ἀπενεγκώμεθα. Ὁ γὰρ τῶν
πρωτείων ἐφιέμενος ἀγάπης καὶ ταπεινοφροσύνης κεχώρισται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

"Οτι δεῖ τὸν προεστῶτα ἀνάλογα τῆς τοῦ σώματος δυνάμεως
δῷζειν τὰ ἐπιτεταγμένα· καὶ περὶ τῶν ἀποκρυβόντων τὴν ἑα-
10 τῶν δύναμιν.

Tὸν μέντοι προεστῶτα προσέχειν χρή, ὅπως ἂν μή, τῆς
τοῦ σώματος δυνάμεως μείζονα τὰ ἐπιτάγματα ποιησάμενος,
πρὸς ἀντιλογίαν τὸν ἀτονοῦντα διερεθίσῃ· ἀλλ᾽ ὡς πατὴρ ἄπα-
σιν ὁμοίως εὔνους καὶ γνήσιος, ἐκάστον τὰς δυνάμεις ἐπισκο-
15 πεῖσθαι τοῦ σώματος καὶ οὕτως ἐπινέμειν καὶ διακληροῦσθαι
τὰ ἐπιτάγματα. Κρῆμα μέντοι μέγιστον ἔξουσιν οἱ τὴν ὑπάρ-
χουσαν τοῦ σώματος δύναμιν καὶ παρὰ Θεοῦ δεδομένην ἀρνού-
μενοι καὶ καταισχυντοῦντες τῶν προεστώτων καὶ τοῖς ἐπιτασ-
σομένοις οὐκ εἴκοντες. Εἰ γὰρ τῷ προεστῶτι κίνδυνον μέγαν
20 καὶ ἀνηπόστατον φέρει τὸ ἀποκρύψαι τοῦ λόγου τὸ τάλαντον
καὶ μὴ ἐκάστῳ προμηνῦσαι τὴν ἐρχομένην ἐπὶ τῇ ἀμαρτίᾳ ὁμ-
φαίλιαν, πολλῷ μᾶλλον οἷσει κίνδυνον τῷ λαμβάνοντι παρὰ τοῦ
Θεοῦ δύναμιν σώματος εἰς λυσιτέλειαν τοῦ κοινοῦ καὶ ταύτην
καταργοῦντι καὶ ἀποκρύπτοντι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 30

“Οτι ό ἀσκητής δὲν πρέπει νὰ ἐπιζητῇ ἐκλεκτὰ ἐνδύματα ἢ ὑποδήματα.

Ἐνδύματα λοιπὸν ἢ ὑποδήματα νὰ μὴ ἐπιζητοῦμεν τὰ ἐκλεκτά, ἀλλὰ νὰ προτιμῶμεν τὰ εὐτελέστερα, διὰ νὰ δείξωμεν καὶ εἰς αὐτὸ τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ νὰ μὴ θεωρηθῶμεν καλλωπισταὶ καὶ φίλαυτοι καὶ ἀφιλάδελφοι. Διότι ό ἐπιθυμῶν τὰ πρωτεῖα εἶναι ξένος πρὸς τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 31

“Οτι πρέπει ό προεστώς νὰ δίδῃ ἐντολὰς ἀναλόγως πρὸς τὴν σωματικὴν δύναμιν ἔκάστου· καὶ περὶ τῶν ἀποκρυπτόντων τὴν δύναμίν των.

‘Ο προεστώς πρέπει νὰ προσέχῃ μήπως δώσῃ ἐντολὰς ἀνωτέρας τῆς δυνάμεως τοῦ σώματος καὶ ἔτσι προκαλέσῃ εἰς ἀντιλογίαν τὸν ἀδυνατοῦντα νὰ τὰς ἐκτελέσῃ. “Ἄσ ἔξετάζῃ λοιπόν, ὡς πατήρ εὔμενής καὶ εἱλικρινής πρὸς ὅλους, τὰς σωματικὰς δυνάμεις ἔκάστου καὶ ὑστερα νὰ ἐπινέμῃ καὶ νὰ καθορίζῃ τὰ προστάγματα. Θὰ λάβουν λοιπὸν μέγιστον κρῆμα οἱ ἀρνούμενοι τὴν πραγματικὴν δύναμιν τοῦ σώματος, ἢ ὅποια ἔδόθη ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ φερόμενοι ὅλως ἀναισχύντως πρὸς τοὺς προεστῶτας καὶ μὴ ὑπακούοντες εἰς τὰ διατασσόμενα. Διότι, ἐὰν διὰ τὸν προεστῶτα εἶναι ἔξαιρετικῶς ἐπικίνδυνον νὰ ἀποκρύψῃ τὸ τάλαντον τοῦ λόγου καὶ νὰ μὴ προδηλώσῃ εἰς ἔκαστον τὴν ἔρχομένην κρίσιν διὰ τὴν ἀμαρτίαν, πολὺ περισσότερον εἶναι ἐπικίνδυνον νὰ καταργῇ καὶ νὰ ἀποκρύπτῃ κανεὶς τὴν δύναμιν τοῦ σώματος, τὴν ὅποιαν λαμβάνει ἀπὸ τὸν Θεόν πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΒ'

"Οτι οὐ δεῖ τοὺς ἀδελφοὺς λυπεῖσθαι, τῶν ἀσθενεστέρων φειδοῦς ἀξιουμένων.

Μὴ μέντοι τοὺς ἀδελφοὺς λυπεῖσθαι καὶ ἀγανακτεῖν, ἐπειδὰν τοῖς ἀσθενεστέροις ὁ προεστὼς τὰς ἀρμοζούσας ἔγχει-
5 ρίζοι διακονίας καὶ φειδοῦς ἀξιώσῃ τούτους, οὕτω τῆς χρείας εἰσηγούμενης ἀλλὰ τοὺς δυνατωτέρους ὡς μελῶν ἀσθενεστέρων φείδεσθαι τῶν δεομένων φειδοῦς καὶ ταύτῃ τὴν πνευματικὴν ἀγάπην πληροῦν. Οὐδὲ γὰρ ὁ ποῦς ἐν τῷ σώματι τῆς χειρὸς κατεξανασταίη, ἥ καὶ ταύτην εἰς τὴν οἰκείαν διακονίαν βιάσοι-
10 το, οὐδὲ ἡ χεὶρ σύμπασα τῷ μικροτάτῳ δακτύλῳ τῆς οἰκείας ἐνεργείας ἐπιθήσει τὸ ἄχθος· ἀλλ' ἔκαστον τῶν μελῶν, ἦν ἔλα-
χε παρὰ τῆς φύσεως δύναμιν, ταύτην ἐνεργεῖ διαβαστάζων τὰ
ἀσθενέστερα. Ταύτης τῆς τάξεως ἐν πνευματικῷ συστήματι φυλασσομένης, δειχθήσεται, ὅτι ὅντως ἐσμὲν σῶμα Χριστοῦ
15 καὶ μέλη ἐκ μέρους, τὴν ἀρμονίαν τῆς συναφείας καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀστασίαστον ἐνωσιν διαπαντὸς φυλάττοντες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΓ'

"Οτι οὐ χρὴ τοὺς προεστῶτας τοῖς ἀποστατοῦσι τοῦ οἰκείου ἀθροίσματος ἀσκηταῖς παρρησίᾳς μεταδιδόναι, ἥ τούτους εἰς κοινωνίαν βίου δέχεσθαι.

20 1. Χρὴ μέντοι καὶ τοὺς τῶν πνευματικῶν συστημάτων ἀφηγούμενους, τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀσκοῦντας εὔνοιαν καὶ τὴν ἀλλήλων οἰκειουμένους φροντίδα, μὴ καταλύειν τὰ ἀλλήλων σπουδάσματα μηδὲ ἀπλῶς καὶ ἀβασανίστως τοὺς ἀποστατοῦντας τῶν ἀδελφῶν ἀλλήλων ἀνθυποδέχεσθαι. Τοῦτο γάρ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 32

"Οτι δὲν πρέπει οἱ ἀδελφοὶ νὰ λυποῦνται, ὅταν οἱ ἀσθενέστεροι ἀξιοῦνται εὐσπλαγχνίας.

Νὰ μὴ λυποῦνται λοιπὸν καὶ ἀγανακτοῦν οἱ ἀδελφοί, ὅταν δὲ προεστῶς ἀναθέσῃ εἰς τοὺς ἀσθενεστέρους τὰς καταλλήλους διακονίας καὶ τοὺς εὐσπλαγχνισθῆ, ἐὰν ἔτσι ἐπιβάλλῃ ἡ ἀνάγκη· ἀλλὰ οἱ δυνατώτεροι νὰ εὐσπλαγχνίζωνται ὡς ἀσθενέστερα μέλη τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην εὐσπλαγχνίας καὶ ἔτσι νὰ συμπληρώνουν τὴν πνευματικὴν ἀγάπην. Διότι οὔτε τὸ πόδι εἰς τὸ σῶμα θὰ ἐστρέφετο κατὰ τῆς χειρὸς ἡ καὶ θὰ τὴν ἔβιαζε διὰ τὴν ἴδικήν του ὑπηρεσίαν, οὔτε ἡ χείρ ὀλόκληρος θὰ ἐπιβάλῃ τὸ βάρος τῆς ἴδικῆς της ἐνεργείας εἰς τὸν μικρὸν δάκτυλον· ἀλλ' ἔκαστον μέλος μεταβάλλει εἰς ἔργον τὴν δύναμιν ποὺ ἔλαβεν ἐκ φύσεως καὶ συγκρατεῖ τὰ ἀσθενέστερα μέλη. Ἐὰν αὐτὴ ἡ τάξις φυλάσσεται εἰς τὸ πνευματικὸν σύστημα, θὰ ἀποδειχθῇ ὅτι πράγματι εἴμεθα σῶμα Χριστοῦ καὶ κατὰ μέρος μέλη¹⁰⁰, διότι φυλάσσομεν πάντοτε τὴν ἄρμονίαν τοῦ συνδέσμου· καὶ τὴν μεταξύ μας ἀστασίαστον ἔνωσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 33

"Οτι δὲν πρέπει οἱ προεστῶτες νὰ δίδουν θάρρος εἰς τοὺς ἀποστατοῦντας ἀπὸ τὴν ἀδελφότητά των, ἡ νὰ τοὺς δέχωνται εἰς τὸ κοινόβιον.

1. Πρέπει λοιπὸν καὶ οἱ καθηγούμενοι τῶν πνευματικῶν συστημάτων, ἀσκοῦντες τὴν ἀγάπην δὲνας πρὸς τὸν ἄλλον καὶ οἰκειούμενοι δὲνας τὴν φροντίδα τοῦ ἄλλου, νὰ μὴ καταλύουν δὲνας τὰς ἀποφάσεις τοῦ ἄλλου, οὔτε νὰ δέχωνται ἀπλῶς καὶ ἀβασανίστως τοὺς ἀποστατοῦντας ἀδελφοὺς τῶν ἄλλων. Διότι τοῦτο εἶναι παντελῆς σύγχυσις καὶ διάλυσις καὶ κατα-

ἐστι σύγχυσις πάντελής καὶ διάλυσις καὶ τοῦ πνευματικοῦ ἔργου καθαιρέσις. Οἱ μὲν γὰρ συνετώτεροι τῶν ἀδελφῶν, τῷ τοῦ Θεοῦ φόβῳ κρατούμενοι, βεβαίως τῷ καλῷ περιμένουσιν, οἱ δὲ νωθρέστεροι καὶ ὁρθυμότεροι καὶ ὑπὸ τῆς περὶ 5 ἀνθρώπου αἰδοῦς καὶ τῆς ἐπηρητημένης ἐξ ἀνθρώπων ἀνάγκης πρὸς τὸ καλὸν παιδαγωγοῦνται καὶ διευθύνονται. "Αν τοίνυν ὁ ὁρθυμότερος ἵδη ἐξὸν αὐτῷ μετὰ ἀδείας ἀποφεύγειν τοὺς ἐν τῷ ἄπαξ αἰρεθέντι συστήματι πόνους καὶ μεθίστασθαι πρὸς ἑτέραν καταγωγὴν καὶ βιοῦν ἀφυλάκτως καὶ ἀκρατῶς, 10 εὐκόλως ἀπορραγήσεται, καὶ τῆς αὐτοῦ ἀπώλειας ἔνοχος ὁ προχείρως ὑποδεχόμενος ἐσται. Καὶ τὸ κακὸν τοῦτο προβαῖνον πολλάκις καὶ τοὺς καλῶς ὅδεύοντας τῆς ὁρθῆς ὅδοῦ καὶ δικαίας ἐξίστησι, καὶ ἡ τῶν πάντων ἀπώλεια ἐπὶ τὸν διδόντα τὰς ἀφορμὰς τοῖς δλισθήμασι σωρευθῆσεται. "Ινα οὖν μὴ τοῦτο γένηται, 15 τοὺς ἀποστατοῦντας τῶν ἀδελφῶν ἥ νουθετῶμεν καὶ ἐπανάγωμεν δθεν ἐξέβησαν, ἥ μὴ πειθομένους ἡμῖν φυλαττώμεθα καὶ τὴν συντυχίαν αὐτῶν παρατίθεθα καὶ τοῖς ἀδελφοῖς πᾶσι τοῦτο παρεγγυῶμεν, ὥστε ἡ αὐτὸν γοῦν ἐκείνους σωφρονισθέντας τῇ τοιαύτῃ ἀποστροφῇ ἐπανελθεῖν ἐπὶ τὴν οἰκείαν μάνδραν καὶ 20 ὑπὸ τῷ ἀποκληρωθέντι ποιμένι ποιμαίνεσθαι ἥ, εἰ ἐκεῖνοι ἐμμένοιεν τῇ ἀθετήσει τῆς πνευματικῆς κοινωνίας, τοὺς γοῦν λοιπὸνς θεασαμένους, δπως βδελυκτοὶ γεγόνασι, σωφρονισθῆναι τῷ ὑποδείγματι καὶ φεύγειν τὴν μίμησιν, τὴν αἰσχύνην ἀποδιδράσκοντας.

25 2. "Οτι οὐκ ἐμοὶ ταῦτα λόγοι, ἀλλ' ἐναργεῖς λόγοι τοῦ Πνεύματος, αὐτὰ τὰ Παύλου ὁρήματα παραθήσομαι, δι' ὃν τοὺς ἀκρατῶς βιοῦντας ἐκόλασε μετὰ τῶν ἀλλων καὶ τοὺς μέθύοντας καὶ τοὺς λοιδόρους ἐπιτιμίοις ὑποβάλλων. "Εὰν γάρ τις ἀδελφὸς ἥ πόρνος, φησίν, "ἥ λοίδορος ἥ μέθυσος, τῷ τοιούτῳ μηδὲ 30 συνεσθίειν". Καὶ πάλιν ἑτέρωθι περὶ τῶν μηδὲν ἐργαζομένων ἀλλὰ περιεργαζομένων ἔλεγε· "Τοῦτον σημειοῦσθε καὶ μὴ συν-

στροφή τοῦ πνευματικοῦ ἔργου. Οἱ συγετώτεροι λοιπὸν ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς, συγκρατούμενοι ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, παραμένουν μὲ βεβαιότητα εἰς τὸ καλόν, ἐνῷ οἱ νωθρότεροι καὶ δκνηρότεροι παιδαγωγοῦνται καὶ κατευθύνονται πρὸς τὸ καλόν καὶ ἀπὸ τὴν αἰδῶ ἔναντι τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάγκην ποὺ ἐπιβάλλεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Ἐὰν λοιπὸν δὲ δκνηρότερος ἵδη ὅτι εἰναι δυνατὸν εἰς αὐτὸν νὰ ἀποφύγῃ ἀτιμωρητὶ τοὺς κόπους ποὺ ἐπιβάλλονται εἰς τὸ σύστημα ποὺ μίαν φορὰν ἔξέλεξε καὶ νὰ μεταβῇ εἰς ἄλλο καὶ νὰ ζῇ χωρὶς προφύλαξιν καὶ ἔγκράτειαν, εὔκόλως θὰ ἀποκοπῇ, δὲ οὐ ποδεχόμενος αὐτὸν μὲ ἐπιπολαιότητα θὰ γίνη ἔνοχος διὰ τὴν ἀπώλειάν του. Καὶ τὸ κακὸν τοῦτο, ἐὰν προχωρῇ, πιολάκις ἐκτρέπει ἀπὸ τὴν δρθῆν καὶ δικαίαν δόδον καὶ τοὺς καλῶς δόδοι-ποροῦντας· καὶ ἡ ἀπώλεια ὅλων θὰ συσσωρευθῇ εἰς αὐτὸν ποὺ δίδει τὰς ἀφορμὰς δι’ ὅλισθήματα. Διὰ νὰ μὴ γίνη λοιπὸν αὐτό, τοὺς ἀποστατοῦντας ἀδελφοὺς ἦ νὰ νουθετοῦμεν καὶ νὰ ἐπαναφέρωμεν ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου ἀπεμακρύνθησαν ἦ, ἐὰν δὲν μᾶς ὑπακούουν, νὰ φυλαττώμεθα καὶ νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν συναναστροφήν των καὶ νὰ προτρέπωμεν εἰς τοῦτο ὅλους τοὺς ἀδελφούς· ὃστε ἦ νὰ σωφρονισθοῦν οἱ ἴδιοι ἐκεῖνοι ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀποστροφὴν καὶ νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὸ μοναστήριόν των καὶ νὰ ποιμαίνωνται ἀπὸ τὸν ἔγκαταλειφθέντα ποιμένα, ἦ, ἐὰν ἐκεῖνοι ἔμμένουν εἰς τὴν ἀρνησιν τῆς πνευματικῆς κοινω-νίας, οἱ ἄλλοι τούλαχιστον, ἀφοῦ τοὺς ἴδουν πόσον βδελυκτοὶ ἔγιναν, νὰ σωφρονισθοῦν ἀπὸ τὸ παράδειγμά των καὶ νὰ ἀποφεύγουν νὰ τοὺς μιμηθοῦν, ὀποτρέποντες τὴν αἰσχύνην.

2. Ὁτι αὐτὰ δὲν δὲν εἰναι ἴδιοι μου λόγοι, ἀλλὰ σαφεῖς λό-γοι τοῦ Πνεύματος θὰ τὸ ἀποδείξω παραθέτων αὐτοὺς τοὺς λόγους τοῦ Παύλου, μὲ τοὺς ὅποίους ἀτιμώρησε τοὺς ἀκρα-τεῖς μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους καὶ ὑπέβαλεν εἰς ἐπιτίμια τοὺς μεθύον-τας καὶ τοὺς ὑβριστάς. Διότι λέγει· «ἐὰν κάποιος ἀδελφὸς εἰναι πόρνος ἢ ὑβριστὴς ἢ μέθυσος, μὲ αὐτὸν οὕτε νὰ συντρώγετε»¹⁰¹. Εἰς ἄλλο δὲ σημεῖον ἀναφέρεται εἰς τοὺς μὴ ἔργαζομένους, ἀλ-λὰ σπαταλῶντας τὸν καιρὸν των, καὶ παραγγέλει· «τοῦτον

αναμίγνυσθε αὐτῷ». "Οτι δὲ ὁ τὰς ἐπὶ τοῦ Πνεύματος συμβάσεις παραστᾶν τὰ χείρονα τῶν λοιδόρων καὶ τῶν μεθυόντων καὶ τῶν ἐν ἀργίᾳ διατελούντων τολμᾶ, παντὶ που δῆλόν ἐστιν. "Ωστε ἀκολούθως ὁ λόγος τοὺς καταλύοντας τὴν πνευματικὴν εὐταξίαν 5 τῆς ὄμιλας τῶν φυλαττόντων αὐτὴν εἰρξαι καὶ ἀποκωλῦσαι παρεγγυῆ. Τότε δὲ μόνον ἀνεπιτίμητον προσήκει μένειν ἀδελφοῦ χωρισμόν, ἡνίκα δν κρίσει τοῦ προεστῶτος ἐπ' οἰκονομίᾳ τινὶ γένηται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΔ'

"Οτι οὐ χρὴ τὸν ἐν συστήματι πολιτευόμενον ἀσκητὴν ίδιᾳ τι
10 κεκτῆσθαι τῶν ὑλικῶν.

1. Προσήκει μέντοι τὸν ἀσκητὴν, τὸν τὴν προεκτεθεῖσαν κοινωνίαν ἔλόμενον, πάσης ίδιαζούσης τῶν ὑλικῶν κτήσεως ἐλεύθερον εἶναι. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ποιεῖ, πρῶτον μὲν τὴν ἀκριβῆ κοινωνίαν διέφθειρε τῷ τῆς κτήσεως ίδιάζοντι, ἔπειτα δὲ καὶ 15 ἀπιστίας καθ' ἑαυτοῦ μεγάλα ἐξήνεγκε δείγματα, ὡς ἀπιστῶν τῷ Θεῷ, ὅτι τοὺς ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ συνηγμένους οὐ διαθψέψει, καὶ οὐκ ἀκούσας παρὰ τοῦ προφήτου Δαρὶδ λέγοντος· «Νεώτερος ἐγενόμην, καὶ γὰρ ἐγήρασα καὶ οὐκ εἶδον δίκαιον ἐγκαταλελειμμένον οὐδὲ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ζητοῦν ἄρτους», ἢ τοὺς νοη-
20 τοὺς τῆς φρονήσεως ἢ τοὺς αἰσθητούς, οἵς τὸ σῶμα τρέφεται.

Εἰ γὰρ ἔνθα δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰσὶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, ἐν μέσῳ αὐτῶν ἐστι, πολλῷ μᾶλλον ἔνθα πολὺ πλέον καὶ πολυανθρωπότερον ἄθροισμα. "Η τοίνυν οὐδὲν ἐλλείψει τῶν ἀναγκαίων, Χριστοῦ παρόντος ἡμῖν, εἴπερ μηδὲ τοῖς Ἰσραη-
25 λίταις ἐν τῇ ἐρήμῳ τῶν χρησίμων ἔνδεια γέγονεν, ἢ, εἰ καὶ λεί-

νὰ σημειώνετε καὶ νὰ μὴ συναναστρέφεσθε μετ' αὐτοῦ»¹⁰². Εἶναι δὲ πασίδηλον ὅτι ὁ παραβιάζων τὰς συμφωνίας τοῦ Πνεύματος ἀποτολμᾶς χειρότερα πράγματα παρὰ οἱ ὑβρισταὶ καὶ οἱ μέθυσοι καὶ οἱ ἄργοι. «Ωστε καλῶς ἀπαιτεῖ ἡ Γραφὴ νὰ ἐμποδίζωμεν καὶ νὰ ἀποκλείωμεν τοὺς καταλύοντας τὴν πνευματικὴν εὔταξίαν ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν τῶν τηρούντων αὐτήν. Εἰς μίαν περίπτωσιν δὲ μόνον ἀρμόζει νὰ μένῃ ἀνεπιτίμητος ἡ ἀναχώρησις κάποιου ἀδελφοῦ, ὅταν γίνεται κατ' οἰκονομίαν ὑστερα ἀπὸ ἀπόφασιν τοῦ προεστῶτος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 34

«Οτι δὲν πρέπει ὁ ἀσκητὴς ποὺ ζῇ εἰς κοινόβιον νὰ ἔχῃ ἴδια ὑλικὰ ἀγαθά.

1. Πρέπει λοιπὸν ὁ ἀσκητὴς ποὺ ἡσπάσθη τὴν προεκτεθεῖσαν πνευματικὴν κοινωνίαν νὰ εἴναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ κάθε ἴδιαιτέραν περιουσίαν. Διότι, ἐάν δὲν κάμνῃ τοῦτο, πρῶτον μὲν διαφθείρει τὴν ἀκρίβειαν τῆς κοινωνίας μὲ τὴν ἴδιαιτέραν περιουσίαν του, ἔπειτα δὲ παρέχει εἰς βάρος του σοβαρὰ δείγματα ἀπιστίας, διότι δὲν πιστεύει εἰς τὸν Θεὸν ὅτι θὰ διαθρέψῃ τοὺς συνηγμένους εἰς τὸ ὄνομά του καὶ διότι δὲν ἔννοεῖ τοὺς λόγους τοῦ Δαβὶδ· «νεώτερος ἔγινα καὶ ἐγήρασα καὶ δὲν εἶδον δίκαιον ἐγκαταλελειμμένον οὐδὲ τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ ζητοῦντας ἄρτους»¹⁰³, ἢ δηλαδὴ τοὺς νοητοὺς ἄρτους τῆς φρονήσεως ἢ τοὺς αἰσθητοὺς μὲ τοὺς ὅποίους τρέφεται τὸ σῶμα. Διότι, ἐάν ὁ Χριστὸς εὑρίσκεται μεταξὺ δύο ἢ τριῶν συνηγμένων εἰς τὸ ὄνομά του¹⁰⁴, πολὺ περισσότερον εὑρίσκεται ἐκεῖ ὅπου τὸ ἄθροισμα εἴναι πολὺ περισσότερον καὶ πολυανθρωπότερον. «Ἡ λοιπὸν κανένα ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα δὲν θὰ μᾶς λείψῃ, ἀφοῦ ὁ Χριστὸς εὑρίσκεται μεταξύ μας, ἐάν βεβαίως οὔτε οἱ Ἰσραηλῖται ἐστερήθησαν τὰ ἀπαραίτητα εἰς τὴν ἔρημον,

ψειε πρὸς δοκιμασίαν ἡμῶν, βέλτιον ἐνδεῶς ἔχειν καὶ εἶναι μετὰ Χριστοῦ, ἢ δίχα τῆς ἐκείνου κοινωνίας πᾶσι τοῖς κατὰ τὸν βίον πλούτεῖν. Οὐ μέχρι τούτου δὲ τὴν βλάβην ἢ τοιαύτη κτῆσις ἴστησιν, ἀλλὰ πορρωτέρω προάγει. Ὁ γὰρ ἴδιόν τι ἔχειν ἐσπου-
 5 δακῶς οὐδὲν ἔτερον ἢ χωρισμὸν καὶ ἀποστασίαν μελετᾷ. Ὁ γὰρ μὴ πρὸς τοῦτο βλέπων τί ἀν καὶ κτήσαιτο; εἰδὼς, διτι τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι οἱ αὐτοῦ δοῦλοι ἐν ἀφθονίᾳ πάντων τῶν ἀ-
 ναγκαίων διατελοῦσιν ἀεί. Πρόδηλος οὖν ἐστιν ὁ τοιοῦτος ἀ-
 10 ποκοπὴν καὶ νέκρωσιν τῆς οἰκείας ψυχῆς μελετῶν καὶ τοῖς βρα-
 χέσιν ὀβολοῖς τὴν οἰκείαν σωτηρίαν ἀποδιδόμενος καὶ (δότε μοι
 τολμῆσαι μικρόν), δεύτερος τις Ἰούδας γενόμενος, ἀπὸ κλοπῆς
 ἀρχόμενος (κλοπὴ γὰρ ἢ ἴδιάζονσα κτῆσις) καὶ καταστρέφων
 εἰς προδοσίαν προδίδωσι γὰρ καὶ αὐτὸς τὸν τῆς ἀληθείας λό-
 γον, ὥσπερ ἐκεῖνος τὸν Κύριον. Ὅταν γὰρ ὁ μὲν κανὼν τοῦ βίου
 15 ἔχῃ μηδὲ χωρίζεσθαι τοῦ συστήματος, φῶ συνήφθημεν, μηδὲ
 ἴδιάζονσάν τινα κτῆσιν περιποιεῖσθαι μηδὲ δλως λαθραῖόν τι
 πράττεσθαι ἢ ἐπὶ βλάβῃ τῶν ἀδελφῶν πονηρὸν ὑπόδειγμα τοῖς
 σωζομένοις γενόμενον, είτα, παριδών τις τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ
 καὶ τοὺς θεσμοὺς τοῦ ἀγίου Πνεύματος, πρῶτον μὲν νοσφι-
 20 σμὸν (νοσφισμὸς γάρ ἐστιν ἢ ὄπωσοῦν καὶ ὅθενοῦν ἴδιάζονσα
 κτῆσις), ἔπειτα δὲ καὶ ἀπόστασιν ἐννοήσας καὶ χωρισμόν, πᾶς
 οὐχὶ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας προδέδωκε καὶ δεύτερος Ἰούδας
 γεγένηται, κατὰ τὸ ἐγχωροῦν προδιδοὺς τὴν ἀλήθειαν; Χρὴ
 τοίνυν πατὶ τρόπῳ φεύγειν ἴδιᾳ τι κεκτῆσθαι παρὰ τὰ κοινῆ
 25 πᾶσιν ὅμοι ποριζόμενα· καὶ οὐ ταύτη μόνον ἀκηλίδωτον τη-
 ρεῖν τὴν διάνοιαν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἔνδον ἀνθρωπον πάντων μολυ-
 σμῶν ἐκκαθαίρειν· τοῦτο μὲν λογισμῶν ἀκαθάρτων καὶ πονη-
 ρῶν, τῶν ἐπιθολούντων τὸ ἔνδον τοῦ Πνεύματος καταγάγιον,
 τοῦτο δὲ δόλου καὶ ὑποκρίσεως καὶ βασκανίας καὶ ἔριδος, τῶν

ἥ, καὶ ἄν ἀκόμη μᾶς λείψῃ κάτι διὰ νὰ δοκιμασθῶμεν, εἶναι καλύτερον νὰ εἴμεθα ἐνδεεῖς κοντὰ εἰς τὸν Χριστόν, παρὰ νὰ ἔχωμεν ὅλα τὰ πλούτη τῆς ζωῆς καὶ νὰ στερούμεθα τῆς κοινωνίας του. "Ομως αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἡ περιουσία δὲν βλάπτει μόνον εἰς αὐτό, ἀλλὰ μᾶς ζημιώνει ἀκόμη περισσότερον· διότι αὐτὸς ποὺ προσπαθεῖ νὰ ἀποκτήσῃ κάτι ἴδικόν του δὲν ἔτοιμάζει τίποτε ὅλο, παρὰ χωρισμὸν καὶ ἀποστασίαν· διότι, ἐὰν δὲν ἀποβλέπῃ εἰς αὐτό, τί θέλει νὰ ἀποκτήσῃ, ἐνῷ γνωρίζει ὅτι μὲ. τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ οἱ δοῦλοι τοῦ ἔχουν πάντοτε ἀφθονα ὅλα τὰ ἀναγκαῖα; Εἶναι προφανὲς λοιπὸν ὅτι ὁ τοιοῦτος ἔτοιμάζει τὴν ἀποκοπὴν καὶ τὴν νέκρωσιν τῆς ψυχῆς του, ὅτι ἀντὶ εὔτελῶν νομισμάτων πωλεῖ τὴν σωτηρίαν του, ὅτι—ας μοῦ ἐπιτραπῆ—γίνεται δεύτερος Ἰούδας, διότι ἀρχίζει ἀπὸ κλοπῆς (δηλαδὴ ἀπὸ ἀτομικῆς περιουσίας), καὶ καταλήγει εἰς προδοσίαν· διότι καὶ αὐτὸς προδίδει τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος τὸν Κύριον. "Οταν δηλαδὴ. ὁ ὄρος τοῦ κοινοβίου δρίζῃ νὰ μὴ χωριζώμεθα ἀπὸ τὸ σύστημα τὸ ὄποιον ἡσπάσθημεν οὕτε νὰ ἀποκτῶμεν ἴδικήν μας περιουσίαν οὕτε νὰ διαπραγματευώμεθα μὲ κανένα τρόπον κάτι λαθραῖον ἥ κάτι ποὺ γίνεται κακὸν παράδειγμα διὰ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ σωθοῦν, πρὸς ζημίαν τῶν ἀδελφῶν· τότε, ἐὰν περιφρονήσῃ κάποιος τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς νόμους τοῦ ἀγίου Πνεύματος, μὲ τὸ νὰ σκέπτεται τὴν κλοπὴν (διότι κλοπὴ εἶναι ἥ ὄπωσδήποτε καὶ ὀθενδήποτε ἀποκτηθεῖσα ἴδιαιτέρα περιουσία) καὶ τὴν ἀπομάκρυνσιν καὶ τὸν χωρισμόν, πῶς αὐτὸς ὁ ἀνθρωπὸς δὲν προδίδει τὸν λόγον τῆς ἀληθείας καὶ δὲν γίνεται δεύτερος Ἰούδας, προδίδων, τὸ κατ' αὐτόν, τὴν ἀλήθειαν; Πρέπει λοιπὸν μὲ κάθε τρόπον νὰ ἀποφεύγωμεν τὰ ἴδιαιτέρα ἀποκτήματα, ἐκτὸς δηλαδὴ ἀπὸ τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸ κοινόβιον· καὶ νὰ μὴ τηροῦμεν μόνον ἔτσι ἀκηλίδωτον τὸν νοῦν μας, ἀλλὰ νὰ καθαρίζωμεν καὶ τὸν ἔσω ἀνθρωπὸν ἀπὸ ὅλους τοὺς μολυσμούς· καὶ ἀπὸ ἀκαθάρτους καὶ πονηρούς λογισμούς, ποὺ θολώνουν τὸ ἐσωτερικὸν κατάλυμα τοῦ Πνεύματος καὶ ἀπὸ δόλον, ὑποκρισίαν, βασκανίαν καὶ ἔριν, ποὺ ἐκριζώνουν

τὴν ἀγάπην πρόδριζον ἀνασπώντων καὶ τὸν Θεὸν τῆς τῶν τοιούτων ψυχῆς ἐλαυνόντων. Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν, ὁ τὴν ἀγάπην οὐκ ἔχων τῆς θείας ἐστέρηται χάριτος:

2. Ἐν ταπεινοφροσύνῃ δὲ πάσῃ καὶ ἀγιασμῷ καὶ ἑτοι-
5 μότητι τῇ περὶ τὰς ἀγαθὰς πράξεις τὴν ἐαυτοῦ ψυχὴν ἔκαστον συντηροῦντα, πρὸς τὰ παρόντα συγκλείειν τὸν λογισμόν, σκο-
πούμενον, δπως ἀν μὴ κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν τινὸς τῶν τοῦ
Θεοῦ θελημάτων διαμαρτήσῃ καὶ τὴν ἐνστασιν τῆς πολιτείας
σπαράξῃ. Ἡ γὰρ τοιαύτη κατάστασις τῆς ψυχῆς παντὸς μὲν
10 μετεωρισμοῦ ἀπαλλάξει ἡμᾶς, ἐν εὐλαβείᾳ δὲ καὶ ἐδραίῳ φρο-
νήματι πᾶσι τοῖς καλοῖς παρασκενάσει συνέπεσθαι, τοῦτο καὶ
πρὸ πάντων ἐν τῇ ψυχῇ καθιδρύοντας, δτι ὁ Θεὸς ἀγαθὸς καὶ
πάντων ἀγαθῶν αἴτιος, κακοῦ δὲ οὐδὲ δπωστιοῦ οὐδενός, καν
ἡμεῖς πρὸς τὴν χρείαν τῆς διορθώσεως δριμυτέρας τῆς θερα-
15 πείας γενοσώμεθα. Ἰατρὸς γὰρ ὃν ὁ Θεὸς τῶν ἀνθρωπίνων ψυ-
χῶν, πρὸς τὴν φύσιν τῶν νοσημάτων τὴν τῶν φαρμάκων κίρ-
νησι δύναμιν ἴκανήν, ἐκκαθάρας βαθυτάτην κακίαν, δταν τούτου
δεήσειε. Τοῦτο γοῦν εἰδότες σαφῶς, εὐχαριστῶμεν ἀεί, καν
σφοδροτέρας τῆς θεραπείας ἐπαισθανώμεθα, τὰς ὀλιγωρίας
20 καθαιρώμενοι. Τὸ δὲ διὰ πειρασμῶν καὶ δοκιμασίαν ὑπομένειν
ὅλιγων σφόδρα καὶ Ἀφραμιαίων ἀνθρώπων. Ταῦτα μὲν οὖν
δσα ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις τῇ ταπεινότητι τῆς ἡμετέρας διανοίας
ἐπεχορήγησεν εἰς παράκλησιν ὑμῶν τῶν κοινωνικὸν βίον
ἀσπασαμένων. Οὖπερ, ὡς ὁ λόγος ἐδήλωσε καὶ ἡ ἡμετέρα κα-
25 τεῖδε διάνοια, οὐδὲν οὔτε λαμπρότερον οὐδὲ χαριέστερον οὔτε
ὑψηλότερον εὑρεθείη ἀν ἐν ἀνθρώποις πολίτευμα. Ἐπειδὴ δὲ
καὶ τοῖς τῷ μοναδικῷ βίῳ προσέχοντι τὴν ἐνοῦσαν παράκλησιν

τὴν ἀγάπην καὶ ἀπομακρύνουν τὸν Θεὸν ἀπὸ τὴν ψυχὴν τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ τοῦ εἰδούς. Διότι, ἐὰν ὁ Θεὸς εἴναι ἀγάπη¹⁰⁵, αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει τὴν ἀγάπην ἔχει στερηθῆ τῆς θείας χάριτος.

2. Κάθε ἀσκητής πρέπει μὲ πλήρη ταπεινοφροσύνην καὶ ἀγιασμὸν καὶ ἐτοιμότητα διὰ τὰς ἀγαθὰς πράξεις νὰ κρατῇ τὴν ψυχὴν του καὶ ἔτσι νὰ συγκεντρώῃ τὴν σκέψιν του εἰς τὰ παρόντα, προσέχων μήπως κατὰ τὸν παρόντα χρόνον ἀποτύχῃ νὰ πράξῃ κάποιο ἀπὸ τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ καὶ καταστρέψῃ τὴν δύναμιν αὐτῆς τῆς ζωῆς. Διότι αὐτὴ ἡ κατάστασις τῆς ψυχῆς θὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ κάθε εἰδούς ἀστάθειαν καὶ θὰ μᾶς κάμη νὰ ἀκολουθοῦμεν ὅλα τὰ καλὰ μὲ εὐλάβειαν καὶ σταθερὸν φρόνημα, ἐγκαθιστῶντες μέσα εἰς τὴν ψυχὴν μας πρὸ πάντων τοῦτο· ὅτι ὁ Θεὸς εἴναι ἀγαθὸς καὶ αἴτιος ὅλων τῶν ἀγαθῶν, κατ' οὐδένα τρόπον δὲ αἴτιος κακοῦ, καὶ ἂν ἀκόμη ἡμεῖς δοκιμάζωμεν, διὰ νὰ διορθωθῶμεν, δριμυτέρων τὴν θεραπείαν. Διότι ὁ Θεός, ὡς Ιατρὸς ποὺ είναι τῶν ἀνθρώπων ψυχῶν, παρέχει, ἀναλόγως τῆς φύσεως τῶν νοσημάτων, κατάλληλον τὴν δύναμιν τῶν φαρμάκων, διὰ νὰ καθαρίσῃ, ὅταν χρειασθῇ, βαθυτάτην κακίαν. Αὐτὸς λοιπὸν ἀφοῦ συνειδητοποιήσωμεν, ὃς εὐχαριστοῦμεν πάντοτε, ἀπαλλασσόμενοι ἀπὸ τὴν ἀμέλειαν, καὶ ἂν ἀκόμη αἰσθανώμεθα σκληροτέρων τὴν θεραπείαν. 'Ἡ ύπομονὴ δὲ τῆς δοκιμασίας μέσα εἰς πειρασμούς είναι γνώρισμα ἔξαιρετικῶν ὀλίγων ἀνθρώπων, που ἀκολουθοῦν τὸ πρότυπον τοῦ Ἀβραάμ.

"Οσα ἀνεφέρθησαν μέχρι τώρα τὰ ἐδώρισεν ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ταπείνωσιν τῆς διανοίας μας, διὰ νὰ οἰκοδομηθῆτε σεῖς, ποὺ ἡσπάσθητε τὸν κοινωνικὸν βίον. Ἀπὸ αὐτὸν τὸν βίον, ὅπως ἀπέδειξεν ὁ λόγος καὶ ἐγνώρισε καλῶς ἡ διάνοιά μας, κανένας τρόπος ζωῆς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων δὲν ἥμπορεῖ νὰ εύρεθῇ οὔτε λαμπρότερος οὔτε χαριέστερος οὔτε ὑψηλότερος. Ἐπειδὴ δὲ ἀπηυθύναμεν προτροπήν, κατὰ δύναμιν, καὶ εἰς τούς ἀσπασθέντας τὸν ἐρημικὸν βίον, ὁ σκοπὸς δὲ τῶν μοναχῶν ἀμφοτέρων τῶν κατηγοριῶν είναι ὁ αὐτός,

εἰσηγημέν, εἰς δὲ καὶ ὁ αὐτὸς ἐκατέροις σκοπός, τὸ εὐαρεστῆσαι τῷ Χριστῷ, καὶ συγγενῆ τὰ περὶ τούτων παιδεύματα, κάκείνων τὸν λόγον ἐπίωμεν. Ἰσως γάρ τι κάκεῖθεν τούτῳ τῷ λόγῳ συνεισεχθήσεται χρήσιμον, λαμπρύνειν ἐπὶ πλέον καὶ δια-
5 κοσμεῖν τὴν πολιτείαν δυνάμενον.

δηλ. ἡ εὐαρέστησις τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐπειδὴ τὰ διδάγματα ἀμφοτέρων εἶναι ὅμοια, ἃς ἀναγνώσωμεν καὶ τὸν πρὸς ἐκείνους λόγον· διότι ἵσως θὰ εἰσαχθῇ εἰς αὐτὸν τὸν λόγον κάτι χρήσιμον καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, ποὺ νὰ ἡμπορῇ νὰ δώσῃ μεγαλυτέραν λαμπρότητα καὶ ὥραιότητα εἰς τὸν κατὰ Θεὸν βίον.

Ε ΥΡΕΤΗΡΙΑ

- Διὰ τὰ χωρία καὶ τὰ δνόματα τοῦ κειμένου οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς σελίδας καὶ στίχους.
- Διὰ τὰ χωρία καὶ τὰ δνόματα τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τῶν σχολῶν οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς σελίδας· εύρισκονται δὲ ἐντὸς παρενθέσεων.

1. Εὑρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς

		Γένεσις			Αριθμοί
2	15	430,19-20.	11	1	164,15.
3	1ξ.	294,9.	12	3	470,14.
	12	64,19-20.		10	46,1-2.
	16	170,4.	16	1ξ.	342,16.
	17	64,21-23.	25	5	470,18.
	19	430,22· 430,25.			
4	24	68,19-20.			Δευτερονόμιον
6	9	500,26.	4	2	14,10-11.
13	15-16	412,4-6.	32	7	10,5-6.
	19κεφ.	502,1.			
					Ιησοῦς Ναυῆ
		Ἐξόδος	7	21-26	66,16-19.
18	19	144,9.			
32	27	470,17.			Βασιλειῶν Α'
			2	3	294,19.
		Λευΐτικὸν		24	66,22.
15κεφ.		388,19.			
19	17	66,3-4· 280,8-9.			Βασιλειῶν Β'
	18	70,1.	7	18	202,3-4.

		$\Psi \propto \lambda \mu o l$	57	5-6	64,4-6.
				5	76,8-9.
1	2	12,7-8· 386,7-8.	72	22	338,2.
4	5	292,6.	73	21	316,21.
6	9	372,1.	76	4	62,6.
7	10	80,12-13· 384,17.	77	49	342,8-10.
9	24	296,12-13.	93	10	10,1· 338,10.
	36	438,17.		20	184,16.
	38	316,20.	99	3	404,14.
13	1	110,8-9.	100	1	26,12.
14	4	206,8-9.		3-4	368,9-10.
15	8	40,7-8· 244,1· 366, 16-17· 384,3-4.		5	44,15-16.
18	9	14,3-4.	103	31	420,4-5.
	10-11	48,12-14.	105	3	506,17.
	10-12	212,1-2.	108	6	302,5.
	11	220,6.		9	302,4-5.
	13	404,24.	111	1	310,3-4.
24	15	242,17-18· 384,5-6.		5	256,12.
29	2	24,21-22.	118	24	276,16· 330,21-22.
	6	24,17.		28	106,21.
	12	24,18-19.		53	74,5· 234,6-7.
	13	24,20.	103		350,2-3.
31	5	370,9-11.		105	276,15-16.
33	1	386,5-7.		106	168,10-12.
34	13	162,2.		120	528,2-3.
35	2	110,6-8.		139	200,4.
	7	108,10.		158	130,9· 368,13-14.
36	25	540,18-19.		163	20,4· 24,7-8· 26,5·
37	5-7	368,25-370,2.			26,9· 368,2.
	17	320,7-9.	120	3	420,26.
38	1	252,3-4.	122	2	346,1-4· 384,6-9.
39	18	316,23.	124	4	256,13.
41	1	190,13-14.	131	4-5	50,13-15.
45	11	260,14.	132	1	484,23-24.
46	8	348,4· 348,11.	135	25	124,1.
49	23	322,10.	138	6	108,11-12.
50	19	322,10-11.	139	6	94,14· 290,6.
51	3	296,13.	140	5	192,8-9· 354,11.
52	6	372,15.	144	9	256,11.

'Ι ω β

'Η σ α τ ας

1	21	318,10.	1	2-3	254,15-18.
	22	340,8-10.	18	24,14-15.	28,14-16.
6	6	324,4-5.	5	2	104,1.
12	11	348,7-8.		4	102,24.
				21	272,17.
				7	338,1.
				9	260,16.
			10	15-16	312,21-24.
2	6	296,19.	26	20	344,18-19.
3	7	310,11.	40	1	272,8.
4	27	290,9-10.	45	7	340,17.
6	27-28	426,5-7.	51	20	434,21.
9	9	470,4.	53	4	216,4-5.
	18	326,21.		9	438,20.
13	8	118,6.		12	300,15.
	13	18,8-9.	58	7	494,21.
	23	18,16-17.	61	6	322,9.
	24	192,7.	66	24	324,20.
14	23	94,1.			
17	11	56,10-11.			'Ι ε ρ ε μ ί ας
	26	356,6.			
20	13	44,17.	2	21	104,3-4.
24(31) 4		136,7.	9	23-24	260,8-11.
	30-31	102,18-20.	17	5	372,5-7.
26	11	20,14-16.	31	10	182,14.
	25	20,12-14.			204,7.

Θ ρ η ν οι

		'Ε x x λ η σ i α σ τ ής	8	24	256,14.
3	1	142,10.			
4	9-10	264,2-4.			'Ι ε ζ ε x i ή λ
			3	18	90,20.
			18	4	314,5.
		Σ o φ i α Σ ε i p α χ	33	8	236,4-5.
20	4	426,13-14.		11	64,7.
					316,8.
					358,2-3.

'Α μ ως

Μ α τ θ α i ος

5	13	252,2-3.	3	6	358,18.
---	----	----------	---	---	---------

	12	308,4.	7-8	524,18-21.
4	3	102,9.	13	288,3.
5	3	246,7· 316,19.	14	288,15.
	4	212,9· 234,14.	22	218,6-8.
	6	162,8-9.	8	216,4-5.
	8	348,12.	9	134,2.
	9	258,1.	36	440,18-19.
11-12	196,18-21· 214,	10	10	202,14· 302,13· 336,1.
	22-25.		16	292,14· 514,18.
14-15	266,13-15.		18	514,28-29.
14-16	346,6-11.		22	414,16.
16	235,10-12· 374,1-2.		23	292,12-13.
18	18,4-5.		26	374,18.
21ξ.	292,3-4.		27	342,21.
22	72,1.		37	224,1-2.
23-24	58,13-17· 322,1-5.		40	510,6-7.
25	264,15.	11	28	412,26-27.
29	22,8-10.		29	238,14.
29-30	78,19-22.	12	6	388,21· 390,6.
30	62,8-10.		20	360,22-23.
39	292,10.		34	374,19.
40	264,18-266,1.		35	46,12-13· 288,1.
41	144,3-4.		36	18,6-7· 262,12-13.
42	132,7-8.		47-50	230,4-8.
44	492,17.		49	504,19.
45	378,7-8· 414,21-22.		50	188,1-3.
47	156,8-10.	13	23	244,9-12.
6	1	362,4-5.	55	318,8· 442,1.
	2	342,19· 350,15.	15	86,27-88,4.
	5	372,11-12· 464,28.		134,9-10.
	6	344,13.	16	296,22.
	8	248,4-5.	19	102,15.
	11	302,7.	24	132,17-18· 232,25·
	17	266,3-5.		376,19-20.
	25	246,18-19· 302,10.	26	132,18-19· 376,
	33	250,1· 334,18-20·		20-21.
	402,26-27· 406,18.		26-27	130,17-19.
	34	334,13.	27	378,3-5.
7	3	278,3-4.	32ξ.	440,17.
	5	198,25-26.	16	86,4-6.
	6	298,13-14.	22	514,8-9.

	24	16,4-5·	282,2-3·	24	9	514,26-28.
			286,2-3.		13	264,11-12· 294,13.
17	9		342,23-24.		46	344,11-12.
	26-27		88,8-12.	25	15	244,13· 302,20.
18	3	142,8·142,15·	258,9.		21	284,10.
	6	84,15-18·	500,13-14.		25-30	416,15.
	10	88,20-22·	334,22-		26	96,7.
			336,2.		27	304,6-7.
	12		134,3-6.		40	192,13-14· 354,4-5·
	15	216,18-19·	280,11.			400,25-26· 520,8-9.
15-17	16,10-16·	66,5-11·			41	324,15-16.
		278,15-21·	364,		41-42	182,11-13.
			20-366,5.		42	220,12-13.
16		532,16-17.			46	324,14· 326,8-9.
17	22,16-17·	60,1-2·		26	21-22	376,10-12.
	316,16-17·	532,20.			39	312,9.
18		316,14-15.			52	300,17-19.
19		30,9-11·	30,15·			
			312,1-3.			M αρχος
20	268,15-16·	384,18-20·			2	17
		540,21-22.			3	29
21		30,4.			8	35
31-34		60,6-10.			9	35
19	21	132,14·	246,14-15.			240,9-11.
	27		118,10-11.			14,20.
	29		118,12-15.			324,17-18.
20	8		524,2.	10	29-30	322,16.
	14	306,1·	306,8· 306,17.			118,10-15.
	15		206,5-6.			144,18-19.
	20-21		514,11-13.	11	25	146,20.
	28		444,2-3.	12	30	278,14.
21	7		444,6.			358,6-9.
	22		312,1.			Λ ουχίς
22	17		442,6-7.	2	7	442,18.
	21		442,9.		51	442,15.
	25		442,3-4.		8	334,12.
	37-39		196,6-8.		8-9	246,17.
23	5	218,4-5· 296,14·	350,	6	20	50,1.
		14-15·	372,10-11.			452,14.
	24		490,1-2.		30	196,14-16.
	25		94,3.		32	

36	340,22.		20ξ.	164,6·	246,17.
37	196,22· 198,1.	17	2		22,1-3.
46	270,13-14.		10	152,14-16· 406,2-4.	
7 47	204,11-12.	18	2-5		416,21.
8 13	338,22.		11		78,2.
20	230,4-8.		14		76,13.
21	232,7-8.		16	362,18-364,1.	
9 59	494,10.	20	22-25		124,11-14.
60	494,11.	21	19		414,15.
61-62	230,13-16.	22	19		206,15-16.
62	494,8-9.		27		444,1.
10 4	300,10.		36	300,11-13· 300,19-20.	
16	56,13· 510,7-8.		37		300,14-15.
38-39	400,1-2.		40		264,9.
40-42	400,10-15.		42		312,10.
11 4	122,11-12.				
5-8	406,26-408,7.				Ιωάννης
8	312,19· 408,14-16.				
10	410,28-29.	1	5		438,14.
39	332,17-19.		14		206,19-208,2.
41	332,13-14.	2	24		448,17-18.
12 20-21	70,4-6.	3	36	66,13-14· 196,2-3·	
29-30	162,18-164,1·			330,3-4· 364,11-12.	
	248,20-21.	4	34	200,19-20· 250,5-6.	
32-33	122,14-18.	5	14		34,8.
33	132,15.		19	12,14-15· 82,2·	
40	126,13· 148,11-12.				100,11.
47	326,10.		30		180,10.
47-48	62,11-14· 324,9.		44		54,8-9.
48	80,6-7· 284,14-15.	6	27		248,16-17.
13 7	82,20.		37	126,17· 134,1.	
26-27	350,6-7· 350,21.		38	14,22-24· 82,4-6·	
27	218,9.			100,12-13· 168,8-9·	
14 10	524,5.				168,15-170,1.
11	238,16· 522,20-21.		63		246,8-9.
26	282,2-3· 286,2-3.	7	18		374,11-13.
33	318,14-15.		24		198,2.
15 4	134,3-6.		28		152,2-3.
6	22,13-14.	8	34	188,4-5· 352,13-14·	
13ξ.	28,14-13.				364,8-9.
16 15	152,6.		35		188,8.

39		328,14-15.	34		228,17.
44	104,8-	328,15-16-	35	124,5- 164,2-	166,11-
		352,14-16.		180,11-12-	302,19.
50		374,10.	5	29	146,5.
9	28	42,13.	41		516,7-8.
10	5	146,6-8- 380,11-12.	6	2	392,11-12.
	27-28	380,8-10.	7	60	280,1-2.
12	25	74,16-18.	12	20	76,9-10.
	26	436,28.	13	2-3	162,1.
	44	184,6-8.	14	22	522,10-11.
	48	364,9-10.	15	39	76,4.
	49-50	12,15-19.	19	18	358,14.
	50	196,4-5-200,16-17-	20	26-27	314,7-9.
		240,8.		34	432,16.
13	8-9	82,12-16- 376,	35		250,9-10- 336,5.
		16-17.			
	8	280,22.			'P ω μ α τ ο ν ζ
	17	284,19.			
	34	116,8-130,3-4-196,	1	11-12	272,9-12- 272,
		9-10.			18-21.
14	10	82,3.	13		340,2.
	15	256,8-9.	18		90,22.
	15-17	244,16-246,3.		28-32	38,18-27.
	17	258,7.	29		104,12- 306,6.
	23	270,11-14.	30		104,17.
	25	246,9-10.	31		296,23.
	30	282,15.	2	23	18,11- 50,3- 300,3.
15	12-13	194,10-12.	5	1	258,5.
	13	130,5-6.		8	214,12-14- 226,
	19	246,5.			20-21.
	22	62,17-19.	6	3	282,6-7.
16	13	12,13- 246,11-12.		4	388,7.
	33	522,9.	6		282,9-10- 388,9-11.
17	21	222,13-14.		16	352,19-21.
19	11	64,12.	7	14-15	32,13-14.
21	15-17	224,1-2.		17	32,15.
	15	516,16.	8	6-7	330,14-15.
				26	312,13.
				32	208,12-13.
				35	190,16-18.
4	32	114,12-13- 222,16.			374,7-9.
			38-39		

9	3	232,12-14.	9-11	156,11-17.
10	15	268,6.	11	74,4· 372,2· 538,
11	20	76,14.		28-30.
12	1	276,7-8· 322,11-13.	13	116,9· 188,9.
	2	340,11-13.	7	94,3.
	3	158,6-8· 284,6-7·	20	120,12-13.
		320,20-22· 378,15-16.	24	132,5· 158,5· 168,
	7	10,3.		1-2· 174,22· 180,1-2.
	7-8	378,19-20.	31	96,14.
10		290,11.	33	396,8-9.
11		308,15.	8	86,8-11.
16		310,6.	10-13	88,26-90,7.
17		46,16-17.	13	86,11-13· 88,13-14.
19		292,9.	9	90,8-9.
21		272,4-5.	12	90,9-11· 140,3-4.
13	1	508,4-5.	14	154,5.
	2	508,7-8.	27	458,11-12.
	7	54,6· 508,6.	10	164,16-17.
14	10	198,7.	13	264,10.
	13	88,24-25· 198,7-8.	23-24	14,15-16.
	15	58,11.	29	140,1-2.
	21	88,15-16.	29-30	454,12-13.
15	1	170,17-18· 216,4·	31	98,12-13· 170,12·
		274,17-18.		172,9· 262,15-16·
15	2-3	150,1-4.		342,26· 374,3-4.
	3	170,19.	32-33	34,15-18.
			11	170,15-17· 182,1-2.
			22	228,13· 382,11-12.
			22-23	390,7-9.
3	8	56,4.	26	282,1.
	18	336,18.	29	206,13· 388,22-23.
4	1	128,17· 224,6-8·	32	174,11-12.
		358,10.	12	276,5-6.
	4	404,21-22.	8	296,20-21.
	5	198,18-20.	11	384,20-21.
	12-13	270,20-21.	26	212,12-16· 222,4-5.
5	2	68,9-10· 78,3· 114,9·	27	536,14-15.
		366,7-8.	13	350,9-13.
	3-5	198,10-15.	4	(70)· 76,16.
	6	38,12· 80,1· 114,10·	4-8	242,1-6.
		116,10.	5	294,15.

14	14	346,15· 346,18-20.		29	48,9· 222,5-6· 368,
	26	262,16.			15-16.
	29	378,12-13.	12	8	312,5· 314,20.
	30	252,5-6.		11	296,2.
	34	252,6-7.		14	118,12-13.
	40	98,13-14· 138,13·		21	236,2.
		286,10-11· 344,1.			
15	55	18,12.			Γ α λ ἀ τ ας
	56	370,2-3.		1	8 146,10-11· 380,25-26.
	58	360,17.		10	54,12· 372,13.
	K o p i v θ t o u s B'			2	4-5 128,1-5.
				5	9 350,5.
1	9	248,6-8.			146,22.
2	6	16,17.			100,14-16.
	17	92,2· 320,11· 352,4.			330,9-13.
3	4-5	338,7-9.			306,6.
	5	82,1.			256,10.
4	8	332,1.			388,16-17.
5	14-15	208,18-21.			72,4· 92,15· 170,15.
	20	258,3-4.	6	2	216,9-10.
6	1	284,17-18.			152,17· 282,4-5.
	7-8	52,2-4.			
	9	248,10-11.			'E φ ε σ t o u s
	9-10	332,10-12.			
7	1	72,11.	1	7	384,10-11.
	6	272,12-13.	2	3	160,13-14· 328,11·
	9	58,7.			330,1· 330,5-6.
	10-11	370,14-20.	4	1-4	270,5-10.
	11	20,5-8· 68,11-15·			146,2.
		74,9.			324,2.
8	9	318,2· 318,7.			76,7· 290,17-18.
	13-14	356,1-2.			250,11-12· 302,11.
	21	46,16-17.			42,8-11.
10	5	144,18-20· 310,			252,8-10· 252,13·
		17-19· 330,17-19.			324,7· 348,3.
	12	170,8-9.			76,4· 290,19· 292,
	17	296,3.			7-8.
11	3	488,31.	5	1-2	214,15-18· 340,
	17	296,1-2.			23-342,2.
	27	162,14.			328,10.

17	260,12-13.	310,5.	7	128,22.
19		178,15.	7-8	224,14-17·228,1-4.
21	14,18.	144,5.	18	338,10-11.
6 4	362,13-15.		4 11	432,18-19.
6		72,5.	5	328,23-24.
16	476,10-12.		20-22	144,16-17· 380,
19	392,3-5.			17-19.

Φιλιππησίους

Θεσσαλονικεῖς Β'

1 10	320,10.	3	6	22,18-20· 36,16-18.
15	218,18-20.		7-8	432,13-15.
18	218,20-22.		8-9	154,5-8.
2 2	222,15.		11	432,11-12.
3	92,12·362,7·406, 5-6.		12	432,17-18.
5	148,5.		13	294,4.
6-8	208,3-7.		14	16,20-21· 44,6· 458, 29-30· 538,31-540,1.
8	148,4· 240,7.			
14	58,1· 362,6.			
3 13-14	154,1-4.			Tιμόθεον Α'
16	78,5.	1	3	10,3.
4 13	296,10-11.	2	4	298,2.
			8	242,13-14.

Κολασσαῖς

9
252,22.
204,8.

1 10	356,14.	4	4	122,3.
12-13	202,5-8.	5	2	112,1.
28	36,11.		8	494,22-23.
2 5	186,13-14.		17	204,14-15.
18	308,11.		21	180,17.
23	160,9· 308,13.	6	3-4	380,13-15.
3 3	282,13.		4	36,6-7· 78,10.
5-6	368,4-6·388,7-15.		5	352,5· 380,16-17.
4 6	322,17·390,17-18.			

Tιμόθεον Β'

Θεσσαλονικεῖς Α'	2	2	304,14-15.
2 4-6	352,7-11.	5	94,15· 104,10.
4	224,11-13.	3	74,15· 76,15.
5-6	92,3-6.	15	268,2.

4	2	16,18-19.		12	530,7-8.
7		306,12-13.	13	17	508,17-20.
7-8		522,5-7.			
14		44,8-10.			
				Ι α χ ω β ο υ	
	T i τ o v		1	5-6	526,21-24.
1	8	298,9.	4	6	52,15.
16		110,12-13.			
				Π ε τ ρ ο υ A'	
			2	22	438,5· 438,20.
10	23	162,4.			
	27	14,12.			
12	2	262,3.			
	4	530,5-7.	4	8	544,2.

2. Εύρετήριον όνομάτων καὶ πραγμάτων

A

Αβειρών 342,17.
 Αθραάμ 412,2· 412,19· 510,16.
 Αθραμιαῖοι 544,21.
 ἀγάπη 194,9· 196,12· 208,12·
 212,7· 214,9· 222,11· 226,
 12· 256,1· 294,18· 468,21·
 470,26· 484,14· 530,21·
 532,1· 536,8· ἀγάπη τοῦ
 Πατρὸς 214,10· ἀγάπη πρὸς
 τὸν Θεόν 218,11· 254,7·
 254,10· 308,7· 350,16· 374,
 6· 416,24· ἀγάπη πνευμα-
 τικὴ 428,1· 458,18· ἀγάπη
 πρὸς τὸν πλησίον 194,18.
 ἄγγελος, -οι 84,2· 146,9· 380,22·
 384,21· 480,21· 482,1.
 ἄγια 390,3.

ἀγιασμὸς 72,12· 74,9· 544,4· ἄγια-
 σμὸς Πνεύματος 434,6.
 ἀγνεία 396,20· 428,12.
 ἀγιος, -οι 48,17· 228,1· 266,6·
 312,4· 338,11· 358,12· 368,
 12· 388,20· 412,1· 446,11·
 492,28· 508,25· 510,13·
 512,25· 524,13· 526,8.
 ἀγιότης πνευματικὴ 396,26.
 ἀγιώσυνη 502,5.
 ἀγρυπνία 170,20.
 Αδάμ 64,15· 86,3· 430,19· 480,10.
 ἀδελφή, -αι 134,19· 138,11· 140,
 14· 186,2.
 ἀδελφός, -οι 56,7· 58,5· 134,17·
 138,4· 138,15· 142,1· 160,
 17· 162,15· 182,9· 186,4·
 186,16· 192,11· 194,5· 196,
 12· 200,2· 204,3· 212,5·

- 222,2· 226,11· 262,6· 276,
18· 354,15· 454,22· 456,18·
458,5· 458,16· 462,1· 486,
5· 490,15· 498,12· 502,8·
502,11· 530,17· 532,15· 536,
1· 538,2· 538,15· 540,6·
542,17.
- ἀδελφότης**, -τες (136· 164· 225·
354)· 34,13· 98,9· 100,7·
114,11· 116,4· 124,7· 124,
18· 132,21· 136,8· 138,1·
168,13· 192,10· 220,7· 222,
10· 354,1· 354,13· 356,7·
362,12· 378,9· 382,1· 386,
17· 498,7· 526,12· **ἀδελ-**
φότης πνευματική 496,14.
- Ἄδης** 216,12· 326,22· 522,22.
- ἀθλησις** 446,10.
- Αἴγυπτος** (304)· 510,28.
- αἷμα Χριστοῦ** 24,12· 28,7· 206,11·
224,10· 334,10.
- αἱρετικός**, -οι 114,7· 156,5.
- αἱτημα**, -ατα 312,15· 314,13.
- αἵτησις** 314,25· 402,29.
- ἀκαθαρσία** 92,16.
- (ἀκολουθαι λεπαι 202· 210· 211).
- ἀκρασία** 94,3· 172,14· 174,9.
- ἀκτησία** 482,13· 496,4.
- ἀλαζών** 76,17· 78,4.
- Ἀλεξάνδρεια** 304,11.
- ἀλήθεια** 90,22· 400,17.
- ἀμάρτημα**, -ατα (27· 364)· 18,1·
18,10· 20,10· 22,4· 24,2·
24,12· 24,23· 26,3· 30,2·
36,4· 46,1· 58,12· 66,18·
68,6· 84,9· 102,1· 108,17·
112,13· 122,11· 136,15·
154,18· 200,3· 278,2· 316,
11· 334,6· 358,5· 358,16·
360,1· 360,16· 364,4· 364,
19· 366,18· 368,7· 370,3·
- 370,7· 374,16· 376,5· 438,
18· 440,21· 454,29.
- ἀμαρτία**, -αι 18,13· 24,1· 26,20·
28,18· 32,19· 36,13· 38,2·
50,4· 62,17· 66,23· 80,16·
82,22· 96,3· 96,17· 102,4·
114,8· 182,8· 192,5· 210,
15· 216,11· 222,6· 236,4·
280,7· 294,10· 326,3· 328,
20· 340,16· 342,2· 356,12·
358,19· 370,6· 370,21· 382,
13· 408,28· 410,20· 414,9·
428,3· 438,16· 440,23· 452,
4· 480,11· 516,23· 534,21.
- ἀμαρτωλός**, -οι 226,17· 328,18·
404,24· 406,1· 448,19.
- ἀμέλεια** 168,4.
- ἀμετεώριστος** 242,8· 242,15· 384,
1· 386,4.
- ἀνάθημα** 74,12· 496,9.
- ἀναμάρτητος** 404,20.
- ἀνάστασις** 442,3.
- ἀναχώρησις** 160,10.
- Ἀνδρέας** 498,19.
- ἀνεξικακία** 272,1· 278,12.
- ἀνθρωπαρέσκεια** 52,5· 70,14· 266,
10· 344,20· 350,18· 372,10.
- ἀνθρωπάρέσκος** (72)· 50,16· 72,6.
- ἄνθρωπος** 214,5· 400,7.
- ἀντίδικος** 264,13.
- ἀντιλογία** 156,4.
- ἀντιλογικός** 56,8.
- ἀπειθεία** 156,3.
- ἀπιστία** 40,5· 54,10· 58,3· 110,4·
126,12· 298,6· 540,15.
- ἐπιστος** 110,20· 148,10.
- ἀπλότης** 524,7.
- ἀπόγνωσις** 28,3.
- ἀποδημίαι** 456,7.
- ἀπολύτρωσις** 208,15· 334,11.
- ἀπόστολος**, -οι 10,3· 16,18· 18,

- 10· 20,3· 22,18· 26,14· 32,
 12· 34,15· 36,7· 38,11· 42,
 7· 44,5· 54,11· 58,6· 68,8·
 72,4· 74,3· 76,14· 80,1·
 86,8· 88,5· 88,12· 92,11·
 98,11· 100,14· 104,9· 116,
 9· 118,17· 128,1· 132,4·
 138,14· 140,1· 144,4· 146,
 8· 148,3· 150,1· 156,11·
 160,9· 162,12· 164,16· 170,
 7· 180,16· 186,12· 188,9·
 198,5· 206,12· 208,2· 212,
 12· 214,12· 222,4· 224,6·
 228,17· 232,12· 238,12·
 240,19· 248,6· 250,9· 252,
 22· 258,2· 260,12· 262,15·
 268,2· 270,4· 270,20· 272,
 18· 282,4· 284,5· 286,10·
 290,17· 292,1· 294,17· 296,
 6· 300,1· 302,1· 304,14·
 308,10· 310,5· 318,1· 320,
 10· 322,11· 324,4· 328,24·
 330,9· 332,3· 336,4· 340,
 11· 342,26· 350,8· 352,4·
 358,14· 362,13· 366,6· 368,
 3· 370,12· 372,1· 376,8·
 378,11· 380,12· 388,7· 390,
 6· 392,10· 404,21· 444,8·
 458,11· 480,16· 488,30· 494,
 22· 498,20· 510,9· 520,4.
ἀποτομία 142,13· 144,1.
ἀργία 96,3· 350,4.
ἀργολογία 40,18.
ἀρετή, -αι 428,20· 430,4· 434,27·
 436,22· 448,19· 450,29·
 456,19· 464,7· 466,26· 468,
 1· 470,26· 472,23· 474,1·
 478,8· 480,29· 482,6· 484,
 10· 492,25· 498,24· 502,2·
ἀρεταὶ ψυχικαὶ 444,17· ἀρεταὶ τῆς ψυχῆς 446,3.
- ἀρτος 208,23.
ἀσέλγεια 92,16.
ἀσιτία 62,3.
ἀσκήματα σωματικὰ 444,17.
ἀσκησις 34,14· 398,11· 450,19·
 458,1· 486,2· 496,13.
ἀσκητής, -αι 428,2· 432,20· 434,
 3· 446,19· 448,10· 450,9·
 452,22· 454,6· 462,2· 468,
 22· 478,2· 482,3· 486,1·
 492,23· 498,7· 502,22· 508,
 12· 510,24· 512,26· 516,9·
 516,21· 518,1· 520,20· 522,
 19· 524,9· 526,5· 528,22·
 534,2· 536,18· 540,9· ἀσκηταὶ ἀστατοῦντες 458,13.
ἀσκητικὰ 454,12.
ἀσπασμὸς 156,7.
 Ἀσσύριοι 412,3.
ἀσχολία 528,22.
ἀτυφία 524,7.
αὐθάδης 170,1.
αὐταρέσκεια 150,1· 170,13· 350,18.
αὐτάρεσκος 148,10· 150,5.
αὐτοαμαρτία 328,18.
αὐτοαπείθεια 328,20.
ἀφεσις 28,7· 316,11· ἀφεσις ἀμαρτημάτων 26,10· 204,10· ἀφεσις ἀμαρτίας 26,16· 30,13.
ἀφορισμὸς 44,15· 62,3.
ἀφρων 310,11.
 Ἀχαρ 66,15.

B

- βάπτισμα 26,18· 282,5· 388,8.
βαπτισμὸς 388,7.
βασιλεία 78,20· 514,23· βασιλεῖα Θεοῦ 258,16· 402,24· 406,
 19· βασιλεῖα οὐρανῶν 250,
 19· 288,9· 308,5· 414,8·

414,24· 442,24· 494,15· βα-
σιλεία ἡ ἄνω 464,12· βασι-
λεία ἐπηγγελμένη 484,10.
βασιλεὺς 406,21.
Βεβλφεγώρ 470,18.
(Βέζας 301).
βῆμα Χριστοῦ 500,5.
βίος μονήρης 100,8· 478,3· βίος
κοινωνικὸς 544,23.
βλασφημία 336,10.

Γ

γάμος 396,1· 396,21.
γαστρίμαργοι 172,7.
γέλως 50,2.
Γέραρδα 512,4.
γνωρίσματα τῆς πρὸς Θεὸν ἀγά-
πης 256,7.

γνῶσις 90,14· γνῶσις τῶν ὅντων
καὶ ἐσομένων 418,23.
γογγυσμὸς (57)· 84,10.
Γραφή, -αί (13· 126)· 12,11· 14,6·
64,1· 94,13· 100,9· 110,6·
124,22· 126,3· 128,19· 136,
7· 198,6· 252,1· 268,1· 272,
6· 282,16· 294,19· 302,4·
306,5· 316,18· 324,12· 330,
17· 348,7· 404,6· 432,5·
436,17· 442,21· 446,14·
496,12· 508,2· 510,4· 512,
29· 530,3· Παλαιὰ Διαθήκη
28,18· 66,3· 66,15· 68,23·
280,15· 388,20· 390,4·
Ψαλμοί 82,17· Παροιμίαι
102,18· 326,22· 426,5 (Σο-
φία)· 474,3 (Σοφία)· Σο-
φὸς (Σειράχ) 426,14· Κα-
νὴ Διαθήκη (70· 77)· 28,
19· 30,12· 66,15· 280,15·
364,6· Εὐαγγέλιον, -α 34,

19· 42,17· 70,2· 86,23· 196,
13· 206,4· 250,13· 258,10·
284,12· 292,2· 314,26· 358,
12· 402,17· 406,26· 438,
26· 448,16· 464,26· 510,5·
532,16· Εὐαγγέλιον κατὰ
Ίωάννην 344,10· Εὐαγγέ-
λιον τοῦ Θεοῦ 130,1· 224,
16· Εὐαγγέλιον τοῦ Κυρίου
Ίησοῦ Χριστοῦ 10,12· Πρό-
ξεις 114,12· 162,1· 222,15·
228,16· 358,14· 392,11·
Πωμαίους 38,17· 508,3·
πρὸς Κορινθίους 88,13·
(πρὸς Γαλάτας 216· Ἀπο-
κάλυψις 77).

Δ

Δαβὶδ 12,7· 24,11· 26,12· 74,5·
106,21· 130,8· 162,2· 168,
10· 256,11· 290,5· 314,13·
316,22· 318,5· 330,21· 354,
10· 368,1· 368,13· 370,8·
370,23· 384,2· 484,22· 506,
16· 540,17.
Δαθᾶν 342,16.
Δεσπότης 204,5· 376,14· 400,8·
410,8· 412,17· 416,12· 444,
9· 472,20· 500,30· 510,15·
514,3.
Διάβολος 32,20· 84,2· 104,8· 194,
2· 320,5· 324,22· 328,19·
340,5· 440,23· 462,5· 474,
15· 474,28· 484,16· 492,6.
Διάθεσις 130,7· 190,4· 190,19·
192,11· 200,10· 202,9· 206,
10· 220,1· 224,4· 224,13·
226,1.
Διαθῆκαι 232,21.
Διακονία τοῦ λόγου 10,7.

διαλογισμοὶ 40,1.
 διδάγματα 498,24· διδάγματα Κυρίου 300,7· διδάγματα θεῖα 10,4.
 διδασκαλεῖον 362,12· 458,9.
 διδάσκαλος 376,14.
 δίκαιοι 226,17.
 δικαιοσύνη 438,5.
 διόρθωσις 98,17.
 δόγματα Χριστοῦ 402,12· δόγματα ἀληθείας 288,7.
 δόλος 104,12.
 δόξα 54,10.
 δοξολογία 402,28· 404,3· 406,4.
 δύναμις 534,23.

E

ἐγκράτεια 160,8· 172,21· 428,16·
 430,3· 430,11· 432,23· 436,
 14· 488,10· 524,9· ἐγκράτεια γαστρὸς 428,21.
 ἐγρήγορσις 60,14.
 ἐθνικὸς 78,17.
 εἰλικρινὲς 320,11.
 εἰρήνη 258,6.
 ἐκδίκησις 98,18.
 Ἐκκλησία (26)· 10,9· 228,14·
 390,10· 516,15· Ἐκκλησία Θεοῦ 116,1· 182,2.
 ἔκπτωσις 430,22.
 ἔλεος Θεοῦ 334,10.
 ἔλεημοσύνη 332,15· 342,18· 346,
 12.
 Ἔλληνες 156,5· 196,13· 488,23.
 ἐλπὶς 412,14· 472,8· ἐλπὶς ἀφέσεως 80,8.
 ἐνανθρώπησις 206,18· 232,24· ἐνανθρώπησις τοῦ Σωτῆρος
 482,15.
 ἐννοια περὶ Θεοῦ 50,9· 244,4·

ἐννοιαὶ πνευματικαὶ 492,21·
 ἐννοιαὶ πονηραὶ 474,9.
 ἐντολὴ, -αι (246· 348)· 116,12·
 148,18· 196,17· 246,19·
 248,1· 270,15· 280,8· 306,
 16· 344,10· 344,19· 362,8·
 ἐντολὴ, -αι Θεοῦ 14,6· 86,
 19· 172,4· 210,18· 266,9·
 348,13· 362,2· 486,12· ἐντολὴ Κυρίου 144,11· 146,3·
 160,11· 182,7· 186,8· 196,
 2· 210,11· 212,5· 234,10·
 238,13· 244,5· 246,3· 248,
 12· 278,9· 290,9· 302,12·
 338,5· 380,19· ἐντολὴ Χριστοῦ 238,2· 336,3· ἐντολὴ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ 240,2.

ἐνωσις τῶν ἀδελφῶν 58,2.
 ἐξαγρέουσις 140,10· ἐξαγρόευσις ἀμαρτίας 274,12.
 (ἐξοδοι 152).
 ἐξομολόγησις (275)· 244,4.
 ἐπαγγελία, -αι (169)· 202,16· 232,
 21· 248,4· 270,11· 334,20·
 362,11· 384,18· 412,12· ἐπαγγελία Θεοῦ 412,21· ἐπαγγελία ζωῆς 380,23.
 ἐπίγνωσις ἐλέους 28,6.
 ἐπίσκεψις 390,14.
 ἐπιτίμησις 22,3· 78,16· 108,20·
 110,14· 112,9.
 ἐπιτίμιον, -α 112,3· 136,11· 154,
 13· 190,19· 496,25· 532,
 26· 538,28.
 ἐποφία Θεοῦ 240,18.
 ἐρημία 448,5.
 ἐρια 184,18.
 ἐριθεία (93)· 92,7.
 ἐρις 92,7.
 ἐταιρείαι 530,17.

Εῦδα 64,15· 86,2.
 εὐαγγελιστής 184,6.
 εὐκαιρία λόγων 466,24· 468,2.
 εύλογία 154,11· (εύλογία ἐκκλη-
 σιαστική 155).
 εύπειθεια 508,1· 508,25· 510,1·
 510,14 512,2 512,26 516,8.
 εύσπλαγχνία 106,12.
 εύτραπελία 468,8.
 (εὐχαριστία θεία 155).
 εὐχαριστία 244,4· 260,18· 406,13·
 εύχη 392,1· 398,17· 410,18· 512,9.
 ἐφευρεταὶ κακῶν 104,17.
 ἔχθροι 212,18· 214,11.

Ζ

Ζαχχαῖος 20,9· 334,3.
 Ζεβεδαῖος 514,11.
 ζῆλος Θεοῦ 200,1.
 ζωὴ 208,11· ζωὴ (αἰώνιος) 196,
 4· 200,16· 210,19· 250,4·
 290,7· 308,1· 416,9· 502,
 25· ζωὴ ἀγγέλων 480,19·
 (ζωὴ μοναστική 202)· ζωὴ
 ἐφήμερος 302,15· ζωὴ ἡ ἐν-
 ταῦθι 522,30· ζωὴ παροῦσα
 486,20.

Η

ἡγούμενος, -οι 510,1· 516,9· 518,
 3· ἡγούμενοι πνευματικοὶ
 508,16.
 ἥδοναι 94,4.
 Ἡλεῖ 66,20.
 Ἡλίας 444,26· 446,6.
 ἥλιος τῆς δικαιοσύνης 14,1.
 (ἥμέρα κρίσεως 27).
 Ἡράδης 446,10.

ἥρωδιανοὶ 442,5.
 Ἡσαΐας 28,14· 254,14.

Θ

θάνατος 134,11· 184,17· 208,11·
 214,11· 226,18· 240,7· 248,
 1· 380,24· 430,25· 486,12·
 θάνατος τοῦ Κυρίου 282,8.
 θεῖα 398,3.
 θέλημα Θεοῦ 250,7.
 Θεὸς 12,3· 24,4· 28,1· 38,14· 40,
 5· 44,19· 46,19· 64,20· 70,
 15· 110,11· 110,22· 128,
 17· 130,8· 160,2· 242,9·
 268,10· 294,10· 312,20·
 326,11· 338,6· 340,20· 346,
 1· 376,14· 384,16· 400,8·
 404,20· 408,12· 410,23·
 414,18· 430,17· 432,25·
 434,5· 438,8· 448,6· 462,19·
 464,17· 466,16· 476,18·
 478,20· 480,9· 482,18· 486,
 14· 500,26· 518,27· 526,12·
 528,11· 544,12.
 θεωρία 430,20· θεωρία τοῦ ἀνω-
 τάτου καλοῦ 480,28· θεω-
 ρία τῶν δημιουργημάτων
 τοῦ Θεοῦ 108,5· θεωρία τῶν
 ἐπιανετῶν 474,16. θεωρία
 τῶν θυμασίων τοῦ Θεοῦ
 108,9· θεωρία θεία καὶ πνευ-
 ματική 398,15· θεωρία τῶν
 θελημάτων καὶ τῶν δοξῶν
 τοῦ Θεοῦ 386,8· θεωρία τῶν
 κρειττόνων 420,22· θεωρία
 τῶν μαθημάτων τοῦ Ἰησοῦ
 402,8· θεωρία τῆς μεγαλει-
 τητος τῶν δοξῶν τοῦ Θεοῦ
 190,7· θεωρία μυστηρίων 400,

17· θεωρία τῶν πνευματικῶν

θεαμάτων 402,3.

(Θηβαῖς 126).

θησαυρὸς ἀγαθὸς 286,13· θησαυρὸς πονηρὸς 286,13.

θραύσις 178,1.

θραυστῆς 112,11.

θυμὸς (77)· 76,4· 94,5.

θυσιαστήριον 322,6.

I

ἱεροτεικὸς βαθμὸς 90,16.

ἱερεμίας 104,2· 256,13· 312,6· 314,15.

ἱερεὺς, -εῖς 276,19· 322,1· 322,7.

ἱερόσυλλα 176,13· 228,8· 492,27.

ἱερόσυλος, -οι 128,20· 176,12· 296,16.

Ἰησοῦς 442,21· 446,12· 514,1·
'Ιησοῦς Χριστὸς 306,13· 398,20.

Ιεθὴρ 144,9.

Ιουδαιοὶ 42,17· 300,2· 438,26.

Ιουδας 102,10· 498,19· 542,11· 542,22.

Ισαάκ 512,8.

Ισραὴλ 232,15.

Ισραηλῖται 232,17· 540,24.

Ιωάννης (εὐαγγ.) 206,17· 498,19.

Ιωάννης βαπτιστὴς 358,13· 364,
11· 446,6.

Ιώβ 194,3· 318,10· 340,4.

K

καθηγούμενος 486,13· 486,27·
490,17· 504,26· 508,15·
516,11· 530,11.

Καισάρ 442,10.

κακία 34,21.

κακοδοξία 38,15.

κακοήθεια 104,12.

κανονικοὶ 478,1.

(Καππαδοκία 220).

καρποὶ ἄγιοι Πνεύματος 336,13·

καρποὶ μετανοίας 18,14·

22,6· 30,2· 356,11· 358,5.

(Κασσιανὸς 120· 220· 383).

κατάγνωσις 78,16· κατάγνωσις
ἀμαρτημάτων 28,6.

κατάχρισις 98,5.

καταλαλίᾳ 42,20.

κατάλαλος 44,12.

κατάνυξις 32,1.

καταφρόνησις Θεοῦ 110,4.

καταφρονητὴς 110,19.

καύχησις ἐν Κυρίῳ 296,4.

κειμήλιον 496,5.

κελλάριον 180,7· 188,12.

κενόδοξία 92,12· 96,16· 170,6·
170,13· 464,1· 466,1· 466,
14.

κενόδοξος (73)· 72,5.

κιβωτὸς 68,3.

κλέπτης 176,3.

(Κλήμης Ἀλεξ. 70).

κληρονομία βασιλείας οὐρανῶν
122,13.

κλῆρος 462,1· 462,16.

κλῆσις 270,16· 378,21.

κοινόβιον (101· 116)· 478,1.

(κοινότητες 151).

κοινωνία 36,18· 220,8· 478,15·
482,12· 496,18· 498,13·

532,7· 536,19· 540,12· 542,

2· κοινωνία πνευματικὴ 498,
1· 538,21· κοινωνία τῶν

ἀγίων 388,5· κοινωνία τῶν

πατέων 398,12· κοινωνία

πρὸς τοὺς ἀμαρτάνοντας 38,

- 10· κοινωνία πρὸς ἑτεροδόξους 36,14.
- κοινωνὸς 280,9· 352,12· 398,27· κοινωνὸς τῶν μυστηρίων τῆς Θεότητος 402,7.
- κόλασις 24,9· 324,10· 326,11· 328,9· κόλασις αἰώνιος 174,10· 326,4.
- Κορενθίους, -οι 68,8· 74,7· 78,3· 78,16· 228,12· 370,13.
- Κορνήλιος 268,3.
- κρῆμα, -ατα 44,19· 50,9· 52,14· 54,15· 56,9· 64,11· 66,11· 80,5· 84,19· 90,19· 96,17· 98,7· 100,5· 164,15· 180,5· 182,10· 188,7· 196,1· 204,6· 228,8· 230,17· 262,14· 268,21· 274,3· 278,12· 280,17· 316,15· 336,11· 350,19· 368,8· 388,21· κρῆμα, -ατα Θεοῦ 40,15· 198,21· 206,7· 252,15· 314,3· 336,19· 362,11· 152,5· 364,20· κρέματα δικαιοσύνης 26,15.
- κρίσις 66,23· 198,3· 504,23· 506,15· κρίσις Θεοῦ 512,21· κρίσις αἰώνιος 24,9.
- κριτής 326,12.
- κτίσμα Θεοῦ 122,2.
- Κυριακὸν δεῖπνον 390,11.
- Κύριος 14,19· 16,10· 18,4· 22,7· 30,14· 34,7· 46,19· 48,6· 52,9· 64,11· 66,2· 68,18· 76,13· 78,15· 80,5· 82,10· 86,4· 86,24· 88,7· 96,6· 100,11· 102,8· 114,3· 116,2· 126,17· 132,14· 134,1· 136,5· 142,3· 142,18· 144,3· 146,6· 152,2· 156,8· 162,8· 168,8· 180,9· 182,10· 184,5· 188,1· 194,7· 196,9· 198,1· 202,16· 204,10· 206,4· 214,10· 218,4· 220,5· 222,13· 228,7· 230,3· 240,6· 246,8· 248,2· 258,6· 264,15· 266,3· 268,15· 270,4· 276,21· 278,13· 280,11· 282,2· 284,14· 292,1· 294,6· 300,5· 306,14· 312,16· 318,1· 320,1· 324,13· 328,1· 330,3· 332,13· 334,13· 344,9· 346,6· 350,20· 352,18· 360,21· 362,3· 362,18· 372,14· 376,19· 378,22· 380,8· 390,5· 400,1· 402,22· 406,26· 408,8· 416,2· 438,1· 444,25· 480,18· 490,1· 494,3· 510,5· 520,8· 542,14· Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς 12,12· 14,2· 28,10· 84,15· 124,10· 244,15· 312,8· 374,10· (κῶδιξ Καισαρέας 357).

Α

- Λάζαρος 164,6· 220,15· 246,17.
- λατρεία 232,20· 276,1· λατρεία λογικὴ 276,1· 276,15· λατρεία ἀλογος 276,9.
(λειτουργία θεία 202).
- λογισμός, -οι 106,18· 330,16· 418,1· 422,25· 424,1· 426,23· 434,11· 436,6· 448,4· 450,6· 454,26· 456,5· 458,4· 458,25· 474,19· 476,1· 488,29· 492,22· 528,6· λογισμοὶ δρθοὶ 474,12· λογισμοὶ ἀκάθαρτοι 428,5· 542,27· λογισμοὶ ἀτοποὶ 476,19· λογισμοὶ πονηροὶ 474,5.
- λόγος 206,17.

λοιδορία 42,14.

λύπη κατά Θεὸν 234,4· 236,1.

Λώτ 502,1.

M

μαθητής, -αι 86,26· 294,5· 296,
21· 318,20· 342,20· 442,24·
444,4· 480,15· 494,4· 512,
29· 516,9· 520,15· μαθη-
τῆς Κυρίου 320,2.

Μακκαβαῖοι 484,21.

μαχροθυμία 278,12· 280,6.

Μανιχαῖοι 308,14.

Μάρθα 400,1· 400,9.

Μαρία (ἀδελφὴ τοῦ Λαζάρου) 400,
2· 402,2· 402,20.

Μαριάμ (ἀδελφὴ Μωυσέως) 46,1.

μέριμνα, -αι 106,19· 248,4· 334,
21· μέριμνα βιοτικὴ 118,3.

μετάδοσις 132,1.

μετάληψις 220,2.

μετάνοια (27)· 24,10· 26,14· 26,
21· 28,12· 28,21· 34,6· 80,
7· 140,11· 192,6· 216,7·
404,9.

μετεωρισμὸς 34,2· 40,1· 112,10·
386,10· 528,5· 544,10.

μετέωρος 366,14.

(Migne J. 240· 363).

μίμησις 438,3· 520,17.

μιμητής 520,17· μιμηταὶ τοῦ Σω-
τῆρος 480,13.

μισθαποδοσία 166,5· μισθαποδο-
σία παρὰ τοῦ Κυρίου 56,2·
152,10.

μισθὸς 306,8.

μνήμη Θεοῦ 366,10.

μοναστήριον, -α (117· 210)· 458,
18· μοναστήριον φυσικὸν
448,2· (μοναστήριον δι-

πλοῦν 349· μοναστήρια γυ-
ναικεῖα 186).

(μόναχός, -οι 116· 152· 209· 210).
μονὴ (178)· 270,14.

Μονογενῆς 208,14.

Μωυσῆς 10,4· 46,1· 68,17· 144,
8· 312,6· 444,26· 446,6·
470,14.

N

νηστεία 160,20· 162,5· 170,20·
172,2· 346,12· 436,11.

(Νιτρία 210).

νομοθεσία 232,20.

νόμος 92,17· νόμοι Θεοῦ 486,17·
νόμος Κυρίου 302,2· νό-
μος θεῖος 508,11.

νοσφισμὸς 542,19.

νυμφίος 428,5.

νυσταγμὸς 50,6.

Νῶε 500,26.

E

ξενοδοχεῖον 186,15· 356,8.

ξένος 174,13.

O

οἰκεῖοι 232,5.

οἰκονομία 104,6· 132,6· 446,8·
ἡ κατὰ σάρκα οἰκονομία
τοῦ Σωτῆρος 482,19· οἰκο-
νομία, -αι Θεοῦ 136,3· 512,
1· οἰκονομία λόγου 64,6.

δκνηρία 96,5.

δκνηρὸς 54,16· 56,1.

δμιλίαι πρὸς τοὺς Εξωθεν 450,5.

δμοίωσις τοῦ Θεοῦ 398,6.

δμολογία 16,1.

δνομα του Χριστοῦ 400,25.

δργή (76)· 76,4.

Π

παθήματα 398,16· παθήματα Χριστοῦ 516,6· παθήματα σώματος 424,14.

πάθος (Χριστοῦ) 514,7.

πάθος, -η 32,10· 46,6· 48,10· 70,12· 102,6· 106,11· 148,9· 160,1· 166,2· 170,6· 172,15· 174,5· 226,2· 296,6· 376,2· 420,14· 422,5· 424,19· 426,15· 428,19· 430,27· 434,10· 436,15· 450,5· 450,24· 458,2· 462,12· 500,3· 506,14.

Παλαιστίνη 412,3· 510,26.

παραβολαὶ 304,8.

παράδεισος 430,19.

παραδόσεις ἀνθρώπιναι 126,5.

παρακαταθήκη Θεοῦ 186,1.

παρανομία 86,2.

παρθένος 428,4.

παροξυσμὸς 76,4.

παρουσία Θεοῦ 52,7· παρουσία του Δεσπότου Θεοῦ 54,18· παρουσία Χριστοῦ 404,13· παρουσία Κυρίου 240,18.

Πατήρ 86,24· 208,10· 240,7· 484,3· 484,11· 486,14· 490,16· 514,15.

πατήρ πνευματικὸς 486,16.

Παῦλος (216)· 14,14· 56,3· 212,12· 396,8· 432,11· 444,10· 460,28· 476,9· 508,3· 522,3· 538,26.

πειρασμός, -οι 132,10· 264,6· 294,13· 316,1· 444,13· 500,1· 506,21· 544,20.

πένης 318,3.

πενία 316,19.

περπερεῖα (70)· 70,9· 70,15.

Πέτρος 82,11· 86,3· 88,8· 110,26· 114,3· 194,6· 280,17· 300,17· 376,12· 498,19· 500,22· 514,6· 516,14.

πικρία 76,4.

Πιλᾶτος 64,11.

πίστις 10,11· 36,2· 40,10· 42,4· 138,11· 200,6· 218,1· 230,11· 264,1· 274,1· 300,6· 310,13· 324,6· 382,1· 408,9· 408,18· 412,13· 414,23· 416,24· 472,8· 500,22· 512,9· 512,24.

πλάνη 288,10.

πλεονέκτης 98,4.

πλεονεξία 68,21· 96,16· 98,4.
Πνεῦμα ἄγιον (246)· 12,13· 12,21· 42,6· 42,12· 232,3· 244,14· 246,5· 296,20· 298,3· 336,12· 384,20· 476,27· 484,8· 484,19· 498,2· 502,9· 538,26· 540,1· 542,19· πνεύματα τῆς πονηρίας 486,10.

πυνηρὸς 452,10· 506,21.

πραότης 468,21· 470,12.

πραύς ἢ πρᾶος 234,1· 470,18.

πρεσβεία 520,20.

πρεσβύτερος, -οι (135)· 134,11· 140,7· 204,3· 204,13· πρεσβυτέρα 112,2· 112,17· 140,8.

προδοσία 102,12.

προεστώς, -ῶτες (113)· 136· 151· 164· 349)· 44,18· 126,10· 128,15· 134,18· 136,6· 138,10· 142,1· 150,21· 152,1· 166,2· 178,3· 188,6· 192,16· 380,1· 382,3· 382,14· 508,

- 1· 510,14· 528,28· 530,9·
 532,18· 534,8· 536,4· 536,
 17· 540,7· προεστῶσα, -αι
 (113· 349)· 138,10.
 πρόδοσις, -οι 454,21· 456,16· 458,
 5· 526,1.
 προσευχή, -αι (169)· 60,11· 178,
 10· 242,8· 278,22· 312,8·
 314,25· 344,22· 346,18·
 386,12· 402,27· 404,1· 406,
 23· 408,21· 410,20· 476,7.
 προσκομιδὴ 390,1.
 προσωποληψία 180,14.
 προφητεία 300,17· 444,8.
 προφήτης, -αι 26,14· 206,8· 254,
 14· 260,7· 272,17· 312,6·
 312,20· 320,7· 324,19· 344,
 18· 366,15· 404,12· 404,
 23· 420,4· 420,25· 434,20·
 444,26· 484,22.
 πρωτεῖα 534,7.
 πτῶμα 462,7.
 πτωχεία 316,18.
 πτωχὸς 318,2.

P

Πωμαῖοι 340,2.

Σ

- σαδδουκαῖοι 442,2.
 (Σάκκος Σ. 18· 309).
 Σάρρα 412,10.
 Σατανᾶς 102,2· 526,25.
 σιγὴ 250,20.
 σιωπὴ 252,10.
 σκανδαλισμὸς 88,19.
 σκάνδαλον 86,13.
 σκεῦος, -η 176,6· 178,4.
 Σόδομα 502,1.

- Σολομὼν 92,19· 142,10· 416,9.
 σταυρὸς 440,4.
 συγγένεια σαρκικὴ 490,28.
 συγγενεῖς 490,5· 490,14· 492,8·
 492,26· 494,24· συγγενεῖς
 βιοτικοὶ 490,3.
 σύνεσις 260,5· 348,7.
 συντυχία, -αι 264,1· 426,1· 426,
 27· 428,8· 454,23· 456,19·
 538,17· συντυχίαι γυναικῶν
 424,11· συντυχίαι πρὸς τοὺς
 Εὐθεν 448,16.
 σύστημα 540,9· 542,15· σύστημα
 ἀσκητικὸν 518,20· 524,12·
 530,17· σύστημα πνευμα-
 τικὸν 506,13· 506,24· 528,18·
 536,13· 536,20.
 σῶμα Χριστοῦ 206,11.
 Σωτὴρ 398,19· 436,20· 438,4·
 446,15· 448,16· 494,13·
 512,29· 514,15· 516,11·
 520,7· 520,15· 522,9.
 σωτηρία 26,19· 208,15· 232,2·
 232,23· 402,13· 406,17·
 410,30· 416,19· 444,5· 464,
 5· 478,21· 488,4· 516,13·
 518,21· 542,10.

T

- τάλαντον 84,3· 534,20.
 ταμεῖον 344,15.
 ταπεινοφροσύνη 142,11· 238,10·
 360,11· 376,13· 404,17·
 406,7· 472,18· 534,5· 544,4.
 ταπείνωσις 120,4· 194,4· 208,9.
 τάραχος 112,11.
 τέχνον Θεοῦ 232,4.
 τελειοτῆς 268,5.
 τελείωσις 472,16· τελείωσις τῆς
 πνευματικῆς πολιτείας 446,

- 5· (τελείωσις πνευματική 225).
 τέχνη, -αι 136,8· 148,8.
 τεχνίται 176,1.
 τιμή, -αι 54,5· 520,20· 522,1· 522,19.
 Τιμόθεος 44,8.
 Τριάς ἀγία 418,12· 418,17.

Y

- υἱοθεσία 232,20.
 Υἱός 26,11· 208,14· 384,18.
 ὑπακοή 150,9· 184,17· 208,10· 214,11· 486,18· 488,1· 506, 28· 508,27· 510,6· 510,14· 512,7· 512,24· 526,6· ὑπακοή τοῦ Κυρίου 148,3· ὑπακοή τελεία 526,25.
 ὑπερηφανία 106,10.
 ὑπερήφανος 52,12· 76,17· 78,6.
 ὑψηλοφροσύνη 152,5.
 ὑψηλόφρων 76,16.

Φ

- φαντασίαι νυκτεριναὶ 40,13· (φαντασίαι καθ' ὅπνον 41)· φαντασίαι πονηραὶ 476,13.
 φαρισαῖος, -οι 78,2· 336,10· 442,4.
 φθόνος 306,18· 308,3.
 φιλαδελφία 290,14.
 φιλαργυρία 102,11.
 φιλαρχος 100,3.
 φιλαυτία 74,15· 76,2.
 φιλαυτος 74,15· 100,3.
 φιληδονία 96,16· 98,3· 158,9.
 φιλήδονος 98,4.
 φιλοδοξία 360,5· 372,16.
 φιλονικία 170,13· 180,15.

- φιλοσοφία 446,25· φιλοσοφία κατὰ Χριστὸν 394,1.
 φιλόσοφος 478,6.
 φρόνησις 472,1.
 φρόνιμος 310,12.
 φύσις ἀνθρωπίνη 482,20.

X

- χαρά ἐν Κυρίῳ 234,9.
χάρις 84,4· 284,13· 304,2· 382, 6· 472,14· χάρις Θεοῦ 416,8.
 χάρισμα, -ατα 284,1· 298,4· 360, 18· 378,14· 384,21· χάρι- σμα Θεοῦ 218,12· χαρί- σματα πνευματικά 308,8· χάρισμα διδασκαλικὸν 10,2.
 (Χριστιανισμὸς 253).
 (Χριστιανός, -οι 116· 253).
 Χριστὸς 178,6· 232,22· 388,18· 402,2· 424,24· 498,22· 504, 17· 514,5· 516,9· 522,27· 540,24· 542,2· 546,2.
 (χειρόγραφα 10· χειρόγραφον Πόντου 356).

Ψ

- ψαλμωδία, -αι (210)· 178,10· 208, 24· 210,9· 386,11.
 ψευδομάρτυς 128,20.
 ψεῦδος 104,8.
 ψυχή, -αι (117)· 10,8· 24,1· 30,8· 30,16· 32,2· 32,18· 34,2· 38,4· 40,14· 44,7· 45,6· 50,9· 60,13· 76,1· 94,2· 94, 11· 102,22· 106,9· 108,1· 110,5· 110,18· 114,9· 116, 2· 120,4· 130,2· 142,7· 164, 11· 172,17· 174,3· 178,10·

- 182,7· 190,10· 194,13· 200,
7· 202,1· 202,7· 210,13·
214,5· 216,12· 220,10· 224,
9· 236,15· 240,16· 244,2·
248,9· 254,8· 284,20· 316,
9· 320,4· 334,22· 338,15·
348,9· 366,18· 368,16· 370,
5· 372,16· 376,4· 392,9·
394,8· 398,1· 398,14· 410,
10· 412,16· 418,5· 420,6·
420,15· 422,5· 424,2· 424,
21· 428,20· 430,4· 434,4·
434,12· 434,28· 436,9· 440,
11· 444,13· 446,26· 448,7·
450,10· 454,28· 456,4· 456,
11· 458,1· 458,21· 462,19·
464,13· 466,2· 472,11· 474,
12· 476,2· 476,13· 478,4·
478,26· 486,11· 488,6· 490,
24· 492,23· 498,10· 500,15·
502,23· 528,6· 532,18· 542,
9· 544,2· 544,15.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Κείμενον - Μετάφρασις	σελ.	10
1. ΟΡΟΙ ΚΑΤ' ΕΠΙΤΟΜΗΝ	»	10
2. ΑΣΚΗΤΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ	»	394
Εύρετήρια	»	549
1. Εύρετήριον χωρίων Γραφῆς	»	549
2. Εύρετήριον δνομάτων καὶ πραγμάτων	»	559
Πίναξ περιεχόμενων	»	573